

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı**

KIRIM TATAR MASALLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif Serra ŞAMLIOĞLU

DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Pınar FEDAKÂR

İZMİR-2013

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Elif Serra ŞAMLIOĞLU
Numarası : 92110005561
Anabilim Dalı : TDA-Türk Halk Bilimi
Tez Başlığı (Türkçe) : Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme
Tez Başlığı (İngilizce) : A Searching About Kırım Tatar Folktales
Tez Savunma Tarihi : 04/07/13
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yard. Doç. Dr. Pınar FEDAKÂR (Danışman)
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yard. Doç. Dr. Muvaffak DURANLI
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒

Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

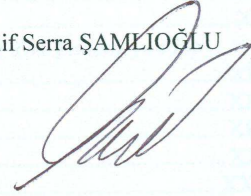
Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum KIRIM TATAR MASALLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Elif Serra ŞAMLIOĞLU

I. BÖLÜM

KIRIM TATAR DÜNYASINDA MASAL YERİ VE KIRIM TATAR MASALLARI

1.1. Türk Dünyasında Masal Türleri ve Kaynakları ile Kuramsal Temeller	1
1.2. Masal Türleri ve Türleri	2
1.3. Masal Türleri ve Türleri	3
1.4. Masal Türleri ve Türleri	4
1.5. Masal Türleri ve Türleri	5
1.6. Masal Türleri ve Türleri	6
1.7. Masal Türleri ve Türleri	7
1.8. Masal Türleri ve Türleri	8
1.9. Masal Türleri ve Türleri	9
1.10. Masal Türleri ve Türleri	10

II. BÖLÜM

KIRIM TATAR MASALLARININ OLAY ÖZGÜLÜ İLE NERELE VE KIRIM

2.1. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	11
2.2. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	12
2.3. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	13
2.4. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	14
2.5. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	15
2.6. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	16
2.7. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	17
2.8. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	18
2.9. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	19
2.10. Kırım Tatar Masalları ve Türleri	20

ÖZET

Bu tezde Kırım Tatarlarının sözlü kültür ürünlerinden masallar incelenmiş, Tatar Türkçesi ile yazılmış olan masal metinleri Türkiye Türkçesine aktararak masalların yapı ve motif incelemesi yapılmıştır.

Kırım Tatar masalları ile ilgili yayınlanmış tek müstakil çalışma Nedim Bakırcı tarafından hazırlanan “Kırım tatar masalları” adlı kitaptır. Bu kitapta yer almayan Kırım tatar masalları da bulunmaktadır ve tezimizde Bakırcı’nın kitabında yer almayan kırk altı masal tespit edilerek incelenmiştir.

Bu çalışmada daha önce Kırım ve Taşkent’te Kırım tatar Türkçesiyle yayınlanan masal metinleri kullanılmıştır. Masal metinleri, Kırım Tatar masal metinlerinin yayınlandığı kitaplardan alınmıştır.

Çalışmanın “Giriş” kısmında Kırım Tatar Türklerinin tarihi ve bugün yaşadıkları Kırım Yarımadası’nın coğrafi özellikleri hakkında bilgi verilmiş ve Kırım Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalar tanıtılmıştır. Birinci Bölümde masal türünün ve Kırım Tatar masallarının tanımı ve tasnifi üzerinde durulmuş, İkinci Bölümde Kırım Tatar masallarının şekil ve içerik özellikleri ile olay örgüsü incelenmiştir. Çalışmanın Üçüncü Bölümünde Kırım Tatar masallarının motifleri tespit edilerek değerlendirilmiş, Dördüncü Bölümde ise formeller tespit edilip incelenmiştir. Çalışma; kırk altı masal metninin Türkiye Türkçesi metinlerinin bulunduğu “Metinler” kısmı, tezde yapılan tespitlerin genel olarak değerlendirildiği “Sonuç” kısmı, “Kaynaklar” ve “Dizin” kısımlarıyla tamamlanmıştır.

ABSTRACT

In this thesis the tales among the verbal culture products of Crimean Tatars were examined. The tale texts written in Tatar Turkish transformed into Turkish currently spoken in Turkey and their structure and motives were studied.

The independent work published related to Crimean Tatar Tales is the book “Crimean Tatar Tales” prepared by Nedim Bakırcı. There are other Crimean Tatar Tales not included in this book and 46 tales not included in Bakırcı’s book were detected and examined in our thesis.

In this study, the tale texts previously published in Crimean Tatar Turkish in Crimea and Taschkent were used. The tale texts were quoted from the books where Crimean Tatar Tale texts were published.

In the “Introduction” part of the study information related to the history of Crimean Tatar Turks and the geographic characteristics of the Crimean Peninsula where they live was provided and the works carried out on Crimean Tatar Tales were introduced. In the first section, emphasis was put on the type of tale and the definition and classification of Crimean Tatar Tales. In the second section, the motives of Crimean Tatar Tales were detected and evaluated. In the forth section the formels were determined and studies. Study concluded with the “Texts” section where current Turkish texts of 46 tale texts are available; the “Results” section where the establishment made in the thesis are evaluated; the “References” and “Index” sections.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III

GİRİŞ: KIRIM TATAR TÜRKLERİ

1. Kırım Yarımadası ve Kırım Tatar Türklerinin Tarihi	VI
1.1. Hanlık Dönemi: <i>Kırım Yarımadası'nda Rus Etkisinin Başlangıcı</i>	VII
1.2. Rus İdaresi Dönemi: <i>Kırım Tatar Türklerinin Acılarından Doğan Gaspıralı İsmail Bey ve "Dilde, Fikirde, İşte Birlik!"</i>	VIII
1.3. Sovyetler Birliği Dönemi: <i>Kıtlık, Sürgünler ve Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde İlk Folklor Çalışmaları</i>	XI
1.4. Sürgün Dönemi:	XII
1.5. Kırım Tatar Milli Hareketi: <i>Ölümler ve Sürgünlerle Yok Edilemeyen Bir Mücadele</i>	XIII
2. Kırım Tatar Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar	XIV
2.1. Kitaplar.....	XIV
2.2. Gazeteler ve Dergiler	XXI
2.3. Antolojiler	XXII
2.4. Tezler.....	XXIII
3. Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında.....	XXIV

I. BÖLÜM:

TÜRK DÜNYASINDA MASAL TERİMİ VE KIRIM TATAR MASALLARI

I.1. Türk Dünyasında Masal Türünü Karşılama İçin Kullanılan Terimler	1
I.2. Masal Türünün Tanımı ve Tasnifi	3
I.2.1. Masal Türünün Tanımlanması	3
I.2.2. Masalların Tasnifi	12
I.2.3. Kırım Tatar Masallarının Tasnifi.....	19

II. BÖLÜM:

KIRIM TATAR MASALLARININ OLAY ÖRGÜSÜ İLE ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

II.1. Kırım Tatar Masallarının Olay Örgüsü	23
II.2. Şekil Özellikleri.....	67
II.2.1. Mensur-Manzum Kısımlar	67
II.3. İçerik Özellikleri.....	70
II.3.1. Konular	70
II.3.2. Kahramanlar	75

III. BÖLÜM:

KIRIM TATAR MASALLARININ MOTİF YAPISI

III.1. Motif Nedir?	85
III.2. Kırım Tatar Masallarının Motiflerin Değerlendirilmesi	87
III.2.1. Mitolojik Motifler	88
III.2.2. Hayvanlar	88
III.2.3. Yasak (Tabu)	92
III.2.4. Sihir (Büyü)	93
III.2.5. Ölüm	95
III.2.6. Olağanüstülükler (Harikuladelikler)	96
III.2.7. Devler	98
III.2.8. İmtihanlar (Test Etme)	99
III.2.9. Akıllılar ve Aptallar	102
III.2.10. Aldatma	103
III.2.11. Talihin Tersine Çevrilmesi	106
III.2.12. Geleceği Belirleme	106
III.2.13. Şans ve Kader	107
III.2.14. Toplum	108
III.2.15. Ödüller ve Cezalar	108
III.2.16. Tutsaklar ve Kaçaklar	108
III.2.17. Anormal Zulümler	109
III.2.18. Cinsiyet	110
III.2.19. Hayatın Tabiatı	110
III.2.20. Din	110
III.2.21. Karakter Özellikleri	111
III.2.22. Mizah	111
III.2.23. Çeşitli Motif Grupları	111
III.3. Kırım Tatar Masallarının Motif Listesi	113

IV. BÖLÜM:

KIRIM TATAR MASALLARINDA KULLANILAN FORMEL İFADELER

IV.1. “Formel”, “Söz Kalıbı”, “Kalıp Söz” ve “Tekerleme” Terimleri	148
IV.2. Kırım Tatar Masallarında Kullanılan Formel İfadeler	150
IV.2.1. Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri	150
IV. 2.2. Bağlayış (Geçiş) Formel İfadeleri	155
IV. 2.3. Bitiş Formel İfadeleri	161
IV.2.4. Çeşitli Formel Unsurlar	167

SONUÇ	169

METİNLER	174

KAYNAKLAR	392

ÖZGEÇMİŞ	399

ÖNSÖZ

Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Kırım Yarımadası, tarih boyunca çeşitli Türk boylarının vatanı olmuştur. Bugün Kırım Yarımadası'nda yaşayan Türkler, Ukrayna Devleti'ne bağlı olan “Kırım Özerk (Muhtar) Cumhuriyeti”nde yaşamaktadırlar. Günümüzde, Kırım Tatar Türkleri buradaki nüfusun sadece onda biriyken geri kalan nüfusun çoğunluğu ise Ruslar ve Ukraynalılardan oluşmaktadır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin bulunduğu Kırım Yarımadası'nın, tarih boyunca siyasi ve jeopolitik konumu dolayısıyla ticaret merkezi olması ve Kırım Tatar Türklerinin Türk dünyasının tamamını etkileyen siyasi ve kültürel birikimi nedeniyle Kırım Yarımadası, özellikle Ruslar tarafından hâkimiyet altına alınmak istenmiştir. Bu nedenle Kırım Tatar Türkleri, siyasi idare tarafından baskı altına alınmış ve vatanlarından sürülmüşlerdir.

Kırım Tatar Türklerinin tarih boyunca verdikleri ve bugün de devam ettirdikleri “var oluş mücadelesi”nde, hem Kırım Yarımadası'nda hem de sürüldükleri topraklarda kimliklerini korumalarında en önemli unsurlardan biri sözlü kültür ürünleri olmuştur. Sürgün sırasında bir gecede yurdunu bırakıp gitmek zorunda bırakılan Kırım Tatar Türklerinin beraberinde taşıdıkları en büyük hazineleri, sözlü kültür ürünleri olmuştur. Bu durumu göz önünde bulundurursak, Kırım Tatar Türklerinin kimliklerini ve kültürlerini korumalarında önemli bir işleve sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kırım Tatar Türklerinin sözlü kültür ürünleri ile ilgili çalışmalar, onların kültürel mirasını ortaya koyduğu gibi Türk dünyasının kültürel mirasını da ortaya koyacak araştırmaları destekleyecektir. Bu noktadan hareketle hazırladığımız bu tezin konusunu Kırım Tatarlarının sözlü kültür ürünlerinden masallar olarak belirledik. Kırım Tatar Türkçesi ile yazılmış olan masal metinlerini Türkiye Türkçesine tarafımcı aktararak, masalların yapısını ve motiflerini tespit edip inceledik.

Kırım Tatar masalları ile ilgili yayınlanmış tek müstakil çalışma Nedim Bakırcı tarafından hazırlanan “Kırım Tatar Masalları” adlı kitaptır. Bu kitapta yer almayan kırk altı masal metni Kırım ve Taşkent'te Kırım Tatar Türkçesiyle yayınlanan çeşitli eserlerden alınmıştır. Bakırcı, çalışmasında özellikle olağanüstü masallara yer verdiğinden, özellikle realist masalları incelemeyi uygun gördük.

Kırım Tatar masallarını, yayınlanan kitaplardan aldığımız için çalışmamızda “Metin Merkezli Kuram ve Yöntemler”den “Tarihî-Coğrafî Fin Kuram ve Yöntemi” ve “Yapısalcı Yöntem”den faydalanılmıştır. Çalışmamızda masal metinlerinin şekil özellikleri, yapısı ve içeriği incelenmiş ve Kırım Tatar masallarındaki motifler, Stith Thomson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı kataloga göre tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Bu çalışma; “Giriş”, dört bölüm, “Metinler” “Sonuç” ve “Kaynakça” adlı kısımlardan oluşmaktadır. “Giriş” kısmı, üç alt başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak “Kırım Tatar Türkleri”nin ve Kırım bölgesinin tarihi süreci hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir. Giriş bölümünün ikinci kısmında ise “Kırım Tatar Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar” hakkında bilgi verilmiştir. Bu kısımda Kırım Tatar Türklerinin masalları üzerine Kırım’da, Özbekistan’da, Moskova’da ve Türkiye’de yapılan çalışmalar; “Metin Yayınları” ve “İncelemeler” başlıkları altında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. “Giriş” kısmının üçüncü alt başlığı “Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında”dır. Bu kısımda masal araştırma ve incelemelerinde kullanılan yöntemler ve çalışmamızda kullandığımız yöntem hakkında bilgi verilmiştir.

“Türk Dünyasında Masal Kavramı ve Tatar Masalları” adını verdiğimiz I. Bölümün birinci kısmında Türk dünyasında masal sözcüğüne karşılık kullanılan terimler belirtilmiştir. İkinci kısım olarak “Masal Türü ve Özellikleri” başlığı belirlenmiş olup, “Masalların Tanımlanması” ve “Masalların Sınıflandırılması” hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın II. Bölümünü, “Kırım Tatar Masallarının Şekil ve İçerik Özellikleri ile Olay Örgüsü” adı altında “Şekil Özellikleri”, “İçerik Özellikleri” ve “Olay Örgüsü” olarak üç kısımdan oluşmaktadır. “Şekil Özellikleri” adlı birinci kısımda, 46 Kırım Tatar masal metini; “Hacim” ve “Mensur-Manzum İfadeler” bakımından, masal metinlerinden örnekler verilerek tahlil edilmiştir. “İçerik Özellikleri” adlı ikinci kısımda ise; Kırım Tatar masalları “Konu ve Kahramanlar” bakımından değerlendirilmiştir. “Olay Örgüsü” adlı üçüncü kısımda ise; 46 Kırım Tatar masal metinlerinin sırasıyla olay örgüleri verilmiştir.

Çalışmamızın III. Bölümü “Kırım Tatar Masallarının Motif Yapısı” adını taşımaktadır. Bu bölümde “motif” teriminin tanımları değerlendirilip Stith Thompson’ın

“Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı kataloğu tanıtılmıştır. Ardından 46 masal metninde yer alan motifler, Stith Thompson’un hazırladığı kataloğa göre tespit edilip incelenmiştir.

Çalışmamızın IV. Bölümünde ise “Kırım Tatar Masallarında Kullanılan Formeller” başlığı altında Kırım Tatar Türklerinin masallarında yer alan formeller sınıflandırılarak incelenmiştir.

Çalışmamızın “Metinler” kısmında masal metinlerinin Kırım Tatar Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarım, “Sonuç” kısmında ise çalışmada ulaştığımız bulgular yer almıştır. Çalışmamızda faydalandığımız kaynakların künyelerine ise “Kaynaklar” kısmında yer verilmiştir.

Yüksek lisans programına başladığımdan günden itibaren her aşamada akademik yardımlarını ve manevi desteğini benden esirgemeyen, değerli Hocam Prof. Dr. Metin EKİCİ’ye ve danışman Hocam Yard. Doç. Dr. Pınar FEDAKÂR’a teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında önerilerini ve desteğini esirgemeyip yol gösterici olan Yard. Doç. Dr. Muvaffak DURANLI ve Yard. Doç. Dr. Rabia UÇKUN’a ve masal metinlerine ulaşmamda yardımcı olan Doç. Dr. Nedim BAKIRCI’ya teşekkür ederim.

Kırım’da alan çalışması sırasında kaynak bulma ve edinme hususunda her daim yanımda olan Nadia AYABAKAN ve Katerina POSPHOVA’ya, Kırım Tatar Türklerinin büyük çabasıyla var olan İsmail Gaspıralı Kütüphanesi’nin değerli çalışanlarına, Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi Türk- Tatar Bölümü öğretim görevlilerine ve Bursa Kırım Tatarları Derneği başkanı Adnan SÜYEN’e teşekkürü bir borç bilirim.

Elif Serra ŞAMLIOĞLU

İzmir/2013

GİRİŞ: KIRIM TATAR TÜRKLERİ

Masallar; sözlü kültürün diğer yaratmaları gibi yaratıldıkları toplumun tarihine, kültürüne, yaşantısına, sosyal ve siyasî yapısına kısacası toplumla ilgili unsurlarına ve aktarılıp yaşatıldıkları coğrafyanın iklimine, bitki örtüsüne, o bölgedeki hayvanlar ya da o toplumun üretim ve beslenme şekillerine yani birey ve toplumu etkileyen, şekillendiren her konuya yer verebilmektedir. Dolayısıyla, Kırım Tatar masallarını incelemek daha doğrusu anlayabilmek için, Kırım Tatar Türklerinin tarihi ve yaşadıkları coğrafyanın yapısı hakkında temel bilgiye sahip olmak gerekir. Bu nedenle tezin “Giriş” kısmında öncelikle Kırım’ın coğrafi konumundan ve özelliklerinden başlayarak, Kırım Tatarlarının tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Kırım Tatar masalları üzerine başta Kırım olmak üzere, Taşkent ve Türkiye’de yapılmış çalışmalar değerlendirilmiş ve Kırım Tatar masalları ile araştırmaların tarihçesi oluşturulmaya çalışılmıştır. “Giriş”, incelemede kullanılan yöntem hakkında bilgi içeren kısım ile tamamlanmıştır.

1. Kırım Yarımadası ve Kırım Tatar Türklerinin Tarihi

Kırım Özerk Cumhuriyeti, Ukrayna sınırları içinde yer alır. Özerk Cumhuriyet’te; Kırım Tatar Türkleri, Ruslar, Ukraynalılar ve daha pek çok etnik grup bir arada yaşamaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğunu Ruslar oluşturur, ikinci sırada Ukraynalılar ve üçüncü sırada ise Kırım Tatarları yer alır. 2001 yılında yapılan nüfus sayımına göre, 2.024.000 olan toplam nüfusun %10’unu Kırım Tatar Türkleri oluşturmaktadır.¹

Kırım Özerk Cumhuriyeti, Ukrayna’nın güneyinde yer alan bir yarımadadır. Batı ve güneyden Karadeniz, doğu ve kuzeyden Azak deniziyle çevrili Kırım Yarımadası, 26.140 km² yüzölçümüne sahiptir.² Kırım Yarımadası’na dağlık bir coğrafi yapı ve ormanlardan oluşan bitki örtüsü hâkimdir. Ilıman bir iklime sahip olan yarımada da pek çok çeşit ürün yetiştirilir, hayvan beslenir.³

Kırım Yarımadası tarih boyunca hem coğrafi konumu itibarıyla hem de sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle pek çok millete özellikle de Türk boylarına vatan

¹“Kırım’da Nüfus İstatistikleri (2001).” <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?yazino=129> (Erişim tarihi: 11.06.2013).

² Hakan Kırımlı. “Kırım” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, s. 447.

³ Müstecib Ülküsal. *Kırım Türk Tatarları (Dünü, Bugünü, Yarını)*. İstanbul: Baha Matbaası, 1980, ss. 19-24.

olmuştur. Kırım Yarımadası'nda yaşayanlarla ilgili en eski bilgi M.Ö. 7. - 5. yüzyıllara ait olup, bu dönemde Kırım'ın bozkır kısmında Asya'dan gelmiş İskit (Saka) göçebeleri yaşamaktadır.⁴ M.Ö. 5. yüzyıl Kırım sahilleri Yunan kolonilerine ev sahipliği yapmaya başlamış, bu kolonilerle şehirler kurmuş, yerleşim yerleri oluşturmuştur.⁵

M.S. 5. yüzyılda Hazar Türklerinin Kırım'a yerleşmiş ve 8. yüzyılda Kırım, Hazar devletinin bir vilayeti haline gelmiştir. Hazarlar 11. yüzyılda Orta Asya'dan gelen Kumanların hükmü altına girmişlerdir. "Kumanlar, diğer adıyla Kıpçaklar"ın yarımadağa yerleşmesiyle kıyı şehirleri dışında bu bölge Türk ülkesi haline gelmiştir.⁶

Cengiz Han, Kıpçak ordusunu 1222'de mağlup ederek Kırım topraklarına hâkim olmuş, 1227'de Cengiz Han'ın vefatıyla büyük imparatorluğun batı bölgesi, torunu Batu Han'ın himayesine verilmiştir. 1242 yılında Altın Orda (Ordu) Türk devletinin kurulmasıyla Kırım ile Anadolu arasında yoğun ticari ilişkiler başlamıştır.⁷

Kırım Yarımadası'nın tarihine bakıldığında, Türklerin asırlardır burayı vatan haline getirdiği görülmektedir. Aşağıda ele alınacak "Hanlık" döneminde de yarımadağdaki Türk hakimiyetinin değişmediği görülecektir.

1.1. Hanlık Dönemi: Kırım Yarımadası'nda Rus Etkisinin Başlangıcı

Kırım, 14. yüzyıldan itibaren Altın Orda Türk devletine karşı olan beyler ve hanların sığındığı bir bölge haline gelmiş, 15. yüzyılın ilk yarısında, Altın Orda Türk devletinin ikiye bölünmesi sonucu Kırım; Hacı Giray Han'ın hakimiyeti altına girmiş ve Kırım'da "Hanlık" dönemi başlamıştır.⁸ Hacı Giray Han, Osmanlı Devleti ile birlikte savaşarak Cenevizlileri vergiye bağlamış ve ticaret hususunda büyük atılımlar yapmıştır. Ancak onun ölümünden sonra çıkan taht kavgası sonucu Kırım, Cenevizlilerin eline geçmiş, Fatih Sultan Mehmet'in Kırım'a ordu göndermesi ve Cenevizlilerin elinden alması ile Kırım, resmen Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmış ve hanlığın başına da Mengli Giray Han geçirilmiştir.⁹

⁴ Müstecib Ülküsal. Age. s. 4.

⁵ Halil İnalçık. "Kırım Hanlığı" Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. C. 6, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 744.

⁶ Müstecib Ülküsal. Age. ss. 5- 6.

⁷ Hakan Kırımlı. "Kırım Hanlığı, Rus İdaresi Dönemi" Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, s. 448.

⁸ Müstecib Ülküsal. Age. s. 25.

⁹ Halil İnalçık. "Kırım Hanlığı." *Türk Dünyası El Kitabı* C. 1., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yay., 1992, s. 422.

Bu dönem Rusya ile ilişkilerin olumsuz yönde değiştiği bir dönemdir.¹⁰ 1736 yılına kadar süren bu dönemde Osmanlı Devleti'nin sıkıntılı bir dönem yaşıyor olması Kırım Hanlığını da etkilemiştir. Bunu fırsat bilen Rusya, Kırım Hanlığı'na karşı saldırıya geçmiştir. Uzun direnişler sonucunda 1736 senesinde Kırım Hanlığı, yakıp yağmalanarak Rus ordusu tarafından ele geçirilmiştir. Kırım Hanlığı, 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Osmanlı'nın yönetiminden ayrıldıktan sonra göçlerle birlikte yarımadadaki Rus nüfusu ve Rus etkisi artmıştır. Bu durum, Kırım'dan Osmanlı topraklarına göçü doğurmuştur.¹¹ 1787 yılında Osmanlı ile Rusya arasındaki savaşın Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti ile sonlanmasıyla, 1792 yılında Yaş Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Kırım bir kez daha Rus hakimiyeti altına girmiştir.¹²

Hanlık dönemi, Kırım'ın Osmanlı toprağı olduğu ve daha sonra Rusların hâkimiyetine geçtiği bir dönemdir. Bu dönemden itibaren artan Rus hakimiyeti, Kırım Tatar Türklerinin göç etmesine ve sürgün edilmesine neden olmuş; ama aynı zamanda Kırım Türklerinin milli kimliği ve bilincin oluşmasında önemli bir işleve de sahip olmuştur.

1.2. Rus İdaresi Dönemi: Kırım Tatar Türklerinin Acılarından Doğan Gaspıralı İsmail Bey ve “Dilde, Fikirde, İşte Birlik!”

“19 Nisan 1783'de Çariçe II. Yekaterina yayınladığı bir manifesto ile Kırım Hanlığı'nın ortadan kalktığını ve onun arazilerinin Rusya İmparatorluğu'na ilhak edildiğini ilân etti.”¹³ Bu ilândan sonra hanlık yöneticilerinden bazılarının da aralarında bulunduğu geçici bir yönetim kuruldu ve bu yönetimin görevi bittikten sonra resmi olarak Kırım'da Rus idari dönemi başlamış oldu. Bu dönemden sonra, Çarlık Rusyası'nın Kırım'ı tam bir Rus-Slav ülkesi haline getirme amacına bağlı olarak Kırım Tatar Türklerinin varlığına son vermek için pek çok adım atıldı.¹⁴

¹⁰ Halil İnalcık. “Kırım Hanlığı” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 747.

¹¹ Hakan Kırımlı. Agm. ss. 453-458.

¹² Abdülkadir Atıcı. *Yıldız Dergisi Kırım Türkçesi Derlemesi I*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. VII.

¹³ Hakan Kırımlı. *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010, s. 6.

¹⁴ Abdülkadir Atıcı. Agt. ss, VII-X.

Kırım'daki Türk varlığını ve mirasını yok etmeyi amaçlayan uygulamalardan biri de yer adlarının değiştirilmesidir. Kırım'daki birçok Türkçe yer adı Rusça veya Yunanca kelimelerle değiştirilerek, Kırım Yarımadası'nın tarihi kimliğinin ve yer adına bağlı olarak takip edilebilen mülkiyetin de değiştirilmesi amaçlanmıştır. Çarlık yönetiminin Kırım üzerinde uyguladığı bir diğer politika ise göçtür. Kırım'ın Çarlık Rusyası'nın idaresi altına girmesiyle birlikte başlayan yoğun Slav ve diğer gayri Müslim unsurların iskânı politikasına bağlı olarak Kırım Tatar köylülerinin topraklarının ellerinden alınması ve dinî, idarî ve psikolojik baskılar; Kırım Tatar Türkleri'nin kitleler halinde Osmanlı Devleti'ne göç etmelerine neden olmuştur. Yaklaşık bir buçuk asır boyunca devam eden göçler ve 1856'da imzalanan Paris Antlaşması'nın ardından Kırım Tatar Türklerine uygulanan idarî ve iktisadî baskılarla birlikte artmıştır.¹⁵

Çarlık Rusyası'nın politikalarına bağlı olarak Kırım Tatarları'nın ellerindeki verimli topraklara el konup, onlar Slav toprak sahiplerinin insafına bırakılmışlardır. Onların dini inanç ve ibadetlerine izin verilmemiş; camilerine, medreselerine girmeleri yasaklanmış; hatta bu mekânlar yakılıp yağmalanmıştır. Kütüphaneleri yıkılmış veya başka amaçla kullanılan binalara dönüştürülmüştür. Böylece Kırım halkının tarihinden yoksun bırakılarak etkisiz hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Bütün bu baskılara rağmen Kırım Tatar Türklerini, içinde bulundukları olumsuz süreçten çıkaran ve bir “millî uyanış” dönemi başlatan kişi büyük fikir adamı ve reformcu Gaspıralı İsmail Bey olmuştur. Gaspıralı, Kırım Tatar Türkleri'nin yaşamakta olduğu baskı ve göçlerin, Rusya İmparatorluğu içindeki diğer Müslüman halkların da yaşamakta olduğunu, söz konusu Müslüman halkların büyük çoğunluğunun Türk boy ve grupları olduğunu hatta ortak dil ve kültür bağlarına sahip olduğunu tespit etti.¹⁶

Gaspıralı'nın bu tespite bağlı olarak oluşturduğu temel düşünce; yalnız Kırım Tatar Türklerini değil, bütün Türk alemini uyandırıp ayağa kaldırmaktı. “Gaspıralı İsmail Bey bu ideali veciz bir şekilde şu formülde ifade etmiştir: *Dilde, Fikirde, İşte Birlik.*” Bu amaçla eğitim alanında önemli adımlar atmış, Türk dil birliğinin

¹⁵ Hakan Kırımlı, “Kırım Hanlığı, Rus İdaresi Dönemi” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, s. 458.

¹⁶ Hakan Kırımlı. Agm. s. 459.

korunmasını savunmuş ve “...bütün Türklerin her sahada birleşmesini, büyük bir kitle ve kuvvet meydana getirmesi” için çalışmıştır.¹⁷

İsmail Gaspıralı'nın etkisiyle Kırım Tatarları arasında oluşan birlik ve beraberlik, Rus idaresine karşı bir duruş oluşturmuş ve Gaspıralı ile aynı düşünceye ve ideale sahip “Genç Tatarlar” adlı grubun doğmasına vesile olmuştur. Aynı dönemde Rus yönetiminde de değişiklikler gerçekleşmeye başlamış, 1904-1905 Rus-Japon savaşında Rusların yenilgiye uğraması yönetimin darbe almasına sebep olmuştur. Ardından gelen I. Dünya Savaşı ve doğurduğu felaketlerle Rus yönetiminde ciddi boşluklar oluşmaya başlamıştı. Halk ayaklanmalarının gerçekleşmiş olması, erzak kıtlığının yaşanması, polis, asker ve halkın birbirine düşmesi yönetimin devrilmesine sebebiyet vermiştir. Böylelikle 1917 yılında Çarlık dönemi sona erer. Ancak Kırım Tatar Türkleri için sıkıntılı süreç devam etmektedir.¹⁸

1917 yılının Ekim ayında Çarlık rejiminin yerini Bolşeviklerin almasıyla sonuçlanan süreçte, Kırım Tatar Türkleri de Kırım'da milli benliklerini ve siyasi varlıklarını sürdürmek için gruplar oluşturmuşlardı. Bu grupların tek bir yönetim altında birleşmesiyle “Kırım Müslümanları Merkezi İcra Komitesi (K.M.İ.M.)” kurulur ve başkanlığına Numan Çelebi Cihan getirilerek yönetimi devr alır.¹⁹ Merkezi komitenin ilk adımı, Bahçesaray'daki Han Sarayı'na bir Kırım Tatar Milli bayrağı çekmek olmuştur. 9 Aralık 1917'de Kırım Tatar Milli Kurultayı ilk defa toplanmış, 26 Aralık 1917'de ise Kırım Tatar Kanûn-ı Esasi kabul edilmiştir.²⁰ Kırım Tatarlarının kurmuş olduğu bu yeni hükümet, Bolşevik ordusuna karşı duramamıştır ve “26 Ocak 1918 yılında Kırım Tatar Milli Hükümeti resmen yıkılarak Kırım'ı Bolşevikler tarafından kurulan Tavrid Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bırakır.”²¹

Bu dönemde Çarlık ve Bolşevik idaresi altına alınan Kırım Tatar Türklerinin milli kimlik ve kültürleri yok edilmek istenmiştir. Bu amaca karşılık Kırım Tatar Türklerinin Gaspıralı İsmail Bey'in “Dilde, Fikirde, İşte Birlik” sözüyle simgeleşen

¹⁷ Müstecib Ülküsal. Age. s. 147-148.

¹⁸ Müstecib Ülküsal. Age. ss. 144-170.

¹⁹ Hakan Kırımlı. Agm. s. 459.

²⁰ Hakan Kırımlı . Agm. s. 459.

²¹ Zuhul, Yüksel. “Kırım Türk Edebiyatı.” *Türk Dünyası El Kitabı*. C. 3. Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yay., 1992, s. 695.

mücadelesi, Türk kültürü özellikle de Türk boy ve gruplarının sözlü kültür ürünlerinin zenginliği ve birleştirici gücüyle büyümüş ve Türk dünyasına yayılmıştır.

1.3. Sovyetler Birliği Dönemi: Kıtık, Sürgünler ve Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde İlk Folklor Çalışmaları

Bolşeviklerin yönetimi altına giren Kırım Tatar Türkleri, ağır baskı ve dayatmalara direnseler de uzunca bir süre siyasi varlıkları olmamıştır. Bolşevikler ise politik çıkarları doğrultusunda “18 Ekim 1921’de Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ni ilân ettiler. Bu muhtar cumhuriyette Kırım Tatarcası resmi dil olmasından başka, Sovyet hakimiyeti çerçevesinde Kırım Tatar kültürü ve medeniyetinin geliştirilmesi öngörülmekteydi.”²² Muhtar Cumhuriyetin kurulduğu yıl, yaşanan büyük bir açlık felaketi Kırım’da adeta bir kıyıma neden olmuş ve Kırım Tatarları nüfusunun yaklaşık olarak %60’ı hayatını kaybetmiştir.²³

Kıtık sebebiyle yaşanan zor yıllardan sonra Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde Kırım Tatar Türklerinin folkloru üzerine çeşitli araştırmalar yapılmış ve ilk folklor çalışmaları bu dönemde başlamıştır. Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Reisi Veli İbrahim’in Kırım halk edebiyatı alanında başlatmış olduğu çalışmalar 1929 yılına kadar devam etmiştir. “Destanların, manilerin, masalların, çınların, atasözlerinin, tapmacaların neredeyse tamamı toplanmış, ‘İleri’ mecmuasında da basılmıştır. Bunları nakleden ihtiyarlardan birkaçının resmi de bu mecmuada yer almıştır. Zamanın, yaşam koşullarının ağırlaşması ve değişmesi ile bu milli enginlikler yavaş yavaş unutulmuştur. Hayat mücadelesi ve zamanın buna sarf edilmesi masallara, hikâyelere vakit bırakmamaktadır. Toylarda daha çok çınlar, maniler söylenmemekte yerlerine başka şeyler icra edilmektedir.”²⁴

1920’lerin ikinci yarısında Stalin’in iktidara hakim olmasıyla birlikte Kırım Tatarları için sıkıntılı bir dönem daha başlamıştır. Bu süreçte Kırım Tatarları, “toprak mülkiyetinde sınırlı özel mülkiyeti tamamen kaldırma faaliyetinin” uygulanmasıyla

²² Hakan Kırımlı. “Kırım Tatarları Kimdir?” <http://www.kirimderneği.org.tr/sayfa.asp?id=456> (Erişim tarihi: 05.03.2013).

²³ Hakan Kırımlı. “Kırım Hanlığı, Rus İdaresi Dönemi” Maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, s. 460.

²⁴ Müstecib Ülküsal . Age. s. 280.

“...yaklaşık 40.000 Kırım Tatar köylüsü toprak ağası olduğu iddiasıyla Urallar’a ve Sibirya’ya sürülmüştür.”²⁵

Toprak işlenmeyince, çalışacak insan olmayınca kıtlık yine baş göstermeye başlamış, 1931-1933 yılları arası süren kıtlık pek çok insanının ölüm sebebi olmuştur. 1930’lu yıllarda Stalin’in vahşi yönetim biçimine maruz kalan Kırım Tatar aydınları ya toplama kamplarında zorla çalıştırılmış ya kurşuna dizilmiş ya da çok ağır şartlarda, işkencelere maruz kalarak yaşam savaşı vermişlerdir. Bir diğer yandan da bugünkü Özbekistan, Tataristan sınırları içinde yaşam mücadelesi veren Kırım Tatar aydınları, Gaspıralı’nın ideolojisinden hareketle “dilde, fikirde, işte birlik” diyerek, Kırım Tatar edebiyatının varlığına sahip çıkarak orada gazete, mecmua ve edebiyat tarihini anlatan eserler çıkarmaya devam etmişlerdir. Bekir Sıtkı Çobanzade, Abdulla Latifzade, Ömer İpçi, Hasan Sabri Ayvaz önde gelen isimlerdendir.²⁶

İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Kırım’daki kamplarda esir edilen Kırım Tatarları Kızıl Ordu’ya asker olarak alınmış, savaş sırasında Almanların Kırım’ı ele geçirmeleri Kırım Tatarlarını rahatlatmamış aksine savaşın sonlarına doğru Kızıl Ordu’nun Almanlara karşı saldırması ve Kırım’ı yeniden ele geçirmiş olması Kırım Tatarlarını Rus hükümeti karşısında hain yapmıştır. Bu gelişmelerin ve Rus hükümetinin acımasızlığı ve canice izlediği politika sonucunda hayatta kalmayı başaran Kırım Tatarlarının hepsi kurşuna dizilmiştir.²⁷

1.4. Sürgün Dönemi:

Savaş sonrası 1944 yılı sürgün dönemi olarak adlandırılır. Kırım Tatarları için dönüm noktası olarak nitelendirilen bu dönemde eziyetler, ölümler, işkenceler ve sürgün gerçekleşmiştir. 11 Mayıs 1944 yılında Stalin tarafından imzalanan kararla Kırım Tatarlarının son ferdine kadar herkes Kırım’dan sürülmüştür. Kızıl Ordu askerleri tarafından evlerinden çıkarılan insanlar zor koşullarda haftalarca süren tren yolcuğu yaptırılarak sürgün edilmiştir. Sürgün edilmelerinin amacı sadece vatanlarından

²⁵ Hakan Kırımlı. Agm. s. 460.

²⁶ Hakan Kırımlı. Agm. s.461.

²⁷ Hakan Kırımlı. Agm. s.461.

koparılmak olmamış, aynı zamanda tarihlerinden ve Kırım Türk milli kimliğinden de yoksun bırakılmaları amaçlanmıştır.²⁸

“Kırım Tatarlarının sürgününden sonra, Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti Prezidyumu 28 Temmuz 1946 tarihli bir kararla Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetini lağvederek Kırım yarımadasını bir vilayet (oblast) statüsüne indirgedi. 19 Şubat 1954 yılında ise Kırım Oblastı, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlandı.”²⁹

1953 yılında Stalin’in ölümüyle birlikte Kırım Tatarları evlerine, vatanlarına dönmek için çeşitli resmî kurum ya da kuruluşlara başvurarak taleplerde bulunmuşlar ancak hiçbir şekilde olumlu cevap alamamışlardı.³⁰ Ancak “...Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti Prezidyumunu 5 Eylül 1967’de yayımladığı bir kararname ile görünüşte Kırım Tatarları’nın hukukunu iade etti.”³¹

1.5. Kırım Tatar Milli Hareketi: Ölümler ve Sürgünlerle Yok Edilemeyen Bir Mücadele

Sürgün döneminden 1988 yılına kadar geçen süreçte Kırım Tatarları’nın tabiriyle vatanlarına dönüş çabaları devam etmiştir. Her adımları olumsuz cevaplandırılrsa da çabaları nihayete ermiş, 1988 yılında toplu şekilde tekrar Kırım’a dönüşler başlamıştır. Aynı zamanda Kırım Tatar Milli Hareketi Teşkilatı resmi olarak kurulup, çalışmaları başlamış ve Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu başkan olarak seçilmiştir. Artık Kırım Tatar halkının siyasi gücünün resmi olarak varlığı mevcuttur.³²

“20 Ocak 1991’de Kırım’da yapılan referandumun sonucunda, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti’nin 12 Şubat 1991 tarihli kararıyla Kırım Oblastı, Ukrayna’ya bağlı Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine dönüştürülmüştür.”³³ Kırım Tatarları buna her ne kadar itiraz etseler de herhangi bir

²⁸ Hakan Kırımlı. Agm. s. 461.

²⁹ Hakan Kırımlı. Agm. 462.

³⁰ Hakan Kırımlı. Agm. s. 462.

³¹ Hakan Kırımlı. Agm. s.463.

³² Hakan, Kırımlı. “Kırım Tatarları Kimdir?” <http://www.kirimdernegi.org.tr/sayfa.asp?id=456> (Erişim tarihi: 05.03.2013).

³³ Hakan, Kırımlı. Agm. s. 463.

sonuç alamamışlardır. Sovyetler Birliğinin 1991 yılında ortadan kalkması ile Kırım artık bağımsız bir devlet olan Ukrayna'ya bağlı bir muhtar cumhuriyet haline gelmiştir.³⁴

Kırım Tatar Türklerinin tarihi, özetle ifade edildiğinde; mücadelenin, sürgünün ve milli uyanışın tarihidir. Türk kültürü; Kırım Yarımadası'nda asırlar boyunca ve Rusya'nın her idari yönetimi tarafından yok edilmeye çalışılmış, Türk izinin bu topraklardan silinmesi için hemen her şey yapılmıştır. Ancak Kırım Tatar Türkleri var olmak için gerekli gücü yok edilmeye çalışılan kültürlerinde bulmuşlar ve “Dilde, Fikirde, İşte Birlik” diyerek mücadelelerinin Türk sözlü kültürünün gücü ve Türkçenin birliği ile bütün Türk dünyasında etkili olmasını sağlamışlardır. Vatan toprağının ele geçirilmesi, inanç ve düşünce özgürlüğünün yok edilmesi amacıyla yapılan sürgünler, Kırım Tatar Türklerini vatanlarından siyasi, ekonomik ve sosyal manada neredeyse tamamen yok edilmişlerdir; ancak Türk sözlü kültür ürünlerini yok edememişlerdir. Kırım Tatar Türklerinin mücadelesi, varlığı ve başarısı dün olduğu gibi bugün de yine Türkçenin ve Türk sözlü kültür ürünlerinin başka bir ifadeyle Türk kültür birliğinin korunması, yaşatılması ve aktarılmasına bağlıdır.

2. Kırım Tatar Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bu kısımda, Kırım Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalar “Kitaplar”, “Gazete ve Dergiler”, “Antolojiler” ve “Tezler” alt başlıkları altında sınıflandırılmış ve bu çalışmalar yayın tarihlerine göre kronolojik olarak değerlendirilmiştir.

2.1. Kitaplar

Kırım Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalar 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamıştır. İlk olarak, 1875 senesinde Vasiliy Hristoforoviç Kondaraki'nin on üç cilt olarak yayımlanan “Kırım'ın Universal Tasviri” adlı eserinde, on bir masal metni yayınlanmıştır. Masal metinleri az çok bir sistemle toplanmıştır ancak masal metinlerinin kimlerden ve nereden derlendiği hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.³⁵

Kırım Tatar masal metinlerinin yayınlandığı ilk çalışmalardan bir diğeri ise 1896 senesinde yayınlanan W. Radloff'a ait “Kuzey Türk Boylarının Halk Edebiyatı

³⁴ Hakan Kırımlı, “Kırım Hanlığı, Rus İdaresi Dönemi” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, s. 464.

³⁵ Cafer Bekirov. *Kırımtatar Halk Ağız Yaratıcılığı*. Taşkent: Ükituvçı Neşriyatı, 1988, ss. 64.

Nümuneleri” adlı eserdir. Bu eserlerin VII. cildinde Kırım Yarımadası’nın folkloru hakkında bilgiler yer alır. Bu ilmi eserde 14 köyden derlenen masal metinleri mevcuttur. Her bir masal metni derlendiği köylerin isimleri altında toplanmıştır.³⁶

19. yüzyılın sonunda Kondoraki ve Radloff’un hazırladığı eserler Kırım Tatar Türklerinin folkloruyla ilgili bilimsel çalışmaların ilki olarak kabul edilebilir. Bu konudaki bilimsel araştırmaların Kırım Tatar Türkleri tarafından hazırlanması ise 20. yüzyılın ilk yarısında başlamıştır. 1934 yılında “Alupka Devlet Müzesi” tarafından yapılan derleme çalışmalarında masal, efsane, fıkra ve atasözleri gibi pek çok sözlü kültür ürünü derlenmiştir. Bu derleme çalışmalarında masal anlatıcıları hakkında bilgi de verilmiş ve daha sonra bu metinler yayınlanmıştır.³⁷

“Alupka Devlet Müzesi” folklor çalışmaları bünyesinde Bahçesaray ve Yalta şehirlerinin köy ve kasabalarındaki masal anlatıcılarından derlenen çeşitli masallardan ve efsanelerden oluşan “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları” adlı eser, 1937 senesinde basılmıştır. S. D. Kotsübinski’nin önsözünü yazdığı adı geçen eserde masal anlatıcılarına özellikle yer verildiği görülmektedir. Masal anlatıcısının hayatı hakkında bilgiler verildikten sonra masal anlatıcısı tarafından anlatılan metinlere yer verilmiştir. Hem kadın hem de erkek anlatıcılarına yer verilmiş olup anlatıcıların doğum yerinden, tahsil ve medeni durumuna kadar her bir soru cevaplandırılmıştır.³⁸

Rusça ve Kırım Türkçesi ile yayımlanan bu eser, Kırım masalları hakkında geniş bilgi verir. S. D. Kotsübinski tarafından kaleme alınan “Giriş” kısmında Kırım Tatar masallarının derleme faaliyetlerinin tarihi ve masalların konuları hakkında bilgi verilmiştir.

“Kırım Tatar Folklorunun İkinci Cıyıntığı (Kırım Tatar Folkloru İkinci Toplamı)” adlı eser, 1936 senesinde Umer (Ömer) İpçi tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca eserin “Giriş” kısmında da “Kırım Masalları” başlıklı bir makale bulunmaktadır.³⁹ Eserdeki masal metinlerini ayrı ayrı inceleyerek bir çalışma ortaya koyan İpçi, ilk kez “satirik” ve

³⁶ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. Haz. Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinskij vd. Kırım: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1937, ss. 26.

³⁷ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. Haz. Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinskij vd. Kırım: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1937, ss. 9-10.

³⁸ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. Haz. Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinskij vd. Kırım: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1937, ss. 26-36.

³⁹ Cafer Bekirov. Age. ss.64.

“tarihi” masal grupları ifadesini kullanarak bir sınıflandırma çalışmasının adımını bu eserinde atmıştır.⁴⁰

Kırım Tatar masallarına ait metin yayınlarının bir kısmı ilkokul kitaplarında yer almıştır. E. Şemizade’nin hazırladığı okul kitaplarından biri “Edebiyat Hrestomatiyası”dır. İlkokul eğitiminde kullanılan bu kitap üçüncü sınıflar için hazırlanmıştır ve 1938 yılında Akmesit’te basılmıştır. Eserde pek çok isme ait hikayeler, hatıratlar, şiirler, deneme yazıları ve masallar bulunmaktadır. Metinlerin kim tarafından derlendiği ise hem metnin sonunda hem de içindekiler bölümünde belirtilmiştir. Bu eserde “Tilkinin Sıy”, “Tavşan”, Altın Balta ve Köylü Masalı” metinleri bulunmaktadır.⁴¹ E. Şemizade’nin tertip ettiği dördüncü, beşinci sınıflar için de kitaplarda da masal metinleri bulunmaktadır.

Kırım Tatar folkloru ile ilgili çalışmalara yön veren ve Kırım Tatar Türklerinin bu konuda çalışmalar yapmasını sağlayan kurumlardan biri “Dil ve Edebiyat Araştırmaları Enstitüsü”dür. Kerim Camanklı’nın 1935-1941 yıllarında Kırım’da Dil ve Edebiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde Edebiyat ve Folklor Bölümü Müdürü olarak çalıştığı sıralarda Kırım Tatar folkloru, sistemli olarak araştırılmaya başlanmıştır. “Kerim Camanıklı, Kırım Tatar halk destanlarına ve masallarına ilk dikkat çeken alimdir. Camanıklı, eserinde Tatar masallarının edebi ve içtimai kıymetini anlatan, aksakalların masal söyleme-anlatma âdetini araştıran”⁴² 20. yüzyılın önemli şairlerindendir. Yapmış olduğu bu çalışmalar sonucu “Kırım Tatar Masalları “Masallar” I. Cilt” adlı kitabı 1941 yılında yayımlamıştır. “Eserde yüze yakın masal bulunmaktadır.”⁴³ Her biri çeşitli köy ve kasabalardaki masal anlatıcılarından derlenmiştir. Yayımlanan bu eserden sonra K. Camanıklı çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir ki şair ve yazar olan P. Tinçerov, Y. Bolat ile birlikte 1959 yılında “Kırım Tatar Masalları” adlı kitap ile 44 masal metni daha, taraflarınca neşredilmiştir.

⁴⁰ Cafer Bekirov. Age. ss.65.

⁴¹ E. Şemizade. *Edebiyat Hrestomatiyası (Edebiyat Tarihi)*. Simferopol: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1938.

⁴² Elfine Sibgatullina. “Doğumunun Yüzüncü Yılında Kırım Tatar Folklorcusu Kerim Camanıklı.” Milli Folklor. S. 65, 2005, 37- 39. <http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/65/65.pdf#page=37>

⁴³ Cafer Bekirov. Age. ss.65.

“Lakin bu eserdeki masalların çoğu edebileştirildiği için onların folklor sahasındaki kıymetini eksiltmiştir.”⁴⁴

A. Useinov’un “Masallar” adlı eseri, 1939 yılında “A.S. Puşkin Adına Kırım Dil ve Edebiyat İlmi Teşkerüv Enstitü Edebiyat ve Folklor Sektoru” tarafından basılmıştır. 1941 yılında aynı adlı eser ikinci baskısını yapmıştır. Eserin, özellikle çocuklar için tertiplendiğini belirten yazar kitaba ayrıca çizimler de eklemiştir.⁴⁵

Maksim Gorki “O Literature Goslitizat” adlı eserinde Kırım Tatar masalları hakkında geniş bilgiler vermiştir. Bu eser, 1961 yılında Moskova’da yayımlanmıştır.⁴⁶

Kırım Tatar Türklerinin ana vatanlarından sürgün edilip Orta Asya’nın çeşitli bölgelerine yerleştirilmiş olması onların yazılı kültürlerinden ziyade sözlü kültürlerini yaşatmalarında etkili olmuştur. Sürgün edildikleri bölgelerde sözlü kültür ürünlerini derleme ve yayınlama faaliyetlerine devam eden Kırım Tatar Türklerinden biri de Cafer Bekirov’dur. Bekirov, 1975 senesinde dört ana başlık altında oluşturduğu “Tatar Folkloru” eserini Taşkent’te yayınlanmıştır. Kendisinin de eserinin “Giriş” kısmında belirtmiş olduğu gibi masallar, Kırım Tatar Türklerinin evvel zamandan bu zamana kadar gelmesini sağlayan, onların halk ağız yaratmalarıdır. Dolayısıyla bu eserin en geniş kapsamlı bölümünü efsaneler, masallar, fıkralar, yırlar, bilmeceler, maniler ve atasözleri oluşturmuştur.

Eserin birinci bölümünde daha önceki senelere ait Kırım Türkleri folkloru ile ilgili basılmış eserlere ve içindeki bilgilere yer verilmiştir. Diğer üç bölüm ise Feodalizm Devrinde ve Sovyet Devrinde halk ağız yaratmaları olarak başlıklandırılarak, bu başlıklar hakkında derin bilgiler verilmiştir. Eserin 40-53 sayfa aralığında masallar hakkında genel bilgiler verildikten sonra “Tatar masalcıları” başlığı altında Kırım Tatarları için masal anlatıcılarının önemine vurgu yapılmıştır. Kırım Tatarlarının en büyük masal anlatıcı olarak bilinen Bekmambet Kulmambet hakkında geniş bilgilere yer verilip masal anlatıcılarının Sovyet hükümeti tarafından korunduğu ve desteklendiği belirtilmiştir. Bekmambet Kulmambet’in yalnızca masal anlatmadığını ayrıca

⁴⁴ Cafer Bekirov. Age. ss.65.

⁴⁵ A. Useinov. *Kırımtatar Halk Masalları*. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008.

⁴⁶ Nedim Bakırcı. *Kırım Tatar Masalları*. Konya: Kömen Yayınları, 2012, s. 11.

“Çorabatur” ve “Köroğlu”destanlarını ve “Âşık Garip”, “Tahir ile Zühre” hikayelerini anlattığını da belirtir.⁴⁷

Cafer Bekirov, 1988 yılında yayınlandığı “Kırımtatar Halkı Ağız Yaratıcılığı” adlı eserinde de bir önceki eserinde olduğu gibi sözlü kültür ürünleriyle ilgili kapsamlı bilgi vermiştir. Kitabın 64 - 101 sayfaları arasında “Masallar” ana başlığı adı altında, masalların özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca “halk masalcıları” başlığı altında Kırım Tatar masallarını yaşatan masalcıları ve onların kimlikleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Kırım Tatar masallarını nesilden nesile aktaran “Masalcı ve ertegeci” olarak adlandırılan kişiler toplumda saygın bir yere sahip olduğunu çeşitli örneklerle anlatan Bekirov, 1860 yılında doğmuş en önemli masal anlatıcısı Bekmambet Kulmambet’in hayatını genel hatlarıyla anlatmıştır.⁴⁸

Kırım Tatar edebiyatının önemli isimlerinden olan Ablaziz Veliyev ise gerek şairliğini gerekse derlemeci yönünü kullanarak 1990 yılında yayınlanan “Kırım Tatar Halk Masalları” adlı kitabında da yer alan “Akıllı Kirpiyen Ayneci Tilki” adlı masalın adıyla bir masal kitabı yayımlamıştır. Bu eserde 40 masal metni bulunmaktadır. Çoğunlukla bilinen masal metinlerine yer veren Veliyev, kendi bilgi birikimlerini de ortaya koyarak Kırım Tatar folkloru hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur.⁴⁹

“Skazki Legendi Kırımskih Tatar” adlı eser Malos Predpriatic tarafından yazılmış olup 1991 senesinde de basılmıştır. Aynı adlı eser, Mehmet Metin Karaörs tarafından Rusçadan Türkçeye tercüme edilerek “Kırım Tatar Türkleri Masal ve Efsaneleri” ismiyle yayınlanmaya hazır olup hala basılmamıştır.⁵⁰

A. İ. Gorelova, Rus folklor bilimci 1991 senesinde “Skazki i Legendi Tatar Kırımı” adıyla yayımladığı eserinde daha önce söz ettiğimiz “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları” ve “Kırım Tatar Masalları “Masallar” I. Cilt” adlı kitaplarda da yer alan ortak birkaç masal metni bulunmaktadır.⁵¹

“Masallar” ismiyle 2002 yılında yayınlanan Rüstem Süleymanov’a ait kitap, Uriye Edemova tarafından yayına hazırlanmıştır. 96 sayfadan ve 106 kısa metinden

⁴⁷ Bekir Caferov. *Tatar Folkloru*. Taşkent: Ukituvçı Neşriyatı, 1975.

⁴⁸ Bekir Caferov. *Kırımtatar Halkı Ağız Yaratıcılığı*. Taşkent: Ukituvçı Neşriyatı, 1988.

⁴⁹ Ablaziz Veliyev. *Kırım Tatar Halk Masalları “Akıllı Kirpiyen Ayneci Tilki”*. Taşkent: y.y.yok, 1990.

⁵⁰ M. Predpriatic. *Skazki Legendi Kırımskih Tatar*. Çev. Mehmet Emin Karaörs. *Kırım Tatar Türklerinin Masal ve Efsaneleri*. Basılmamıştır.

⁵¹ A.İ. Gorelova. *Skazki i Legendi Tatar Kırımı*. Simferopol: y.y.yok, 1991.

oluşan bu kitap, masallar adını taşımasına rağmen masal dışındaki metinleri de ihtiva etmektedir. Bu kitapta yer alan metinlerin bir kısmı efsanelerdir.⁵²

2000’li yılların başından itibaren Kırım Tatar masallarının renkli ve resimli kitaplarda yayınlanmaya başladığı özellikle çocuklara yönelik olmasına özen gösterildiği kanısındayım. Bu yayınlarda masalların alındığı kaynaklar belirtilmemiştir. Çocukların okuyabileceği şekilde renkli ve resimli baskılarla yapılan bu yayınlarda daha önceden yayınlanan bazı metinler kullanılmıştır. Bu masal metinlerinin bir kısmının alındığı kaynakları tespit ettik ve aşağıda belirttik. Bu metinlerin bir kısmına yazar adı eklenerek ve bu masal metinlerinde değişiklikler yapılarak yayımlandığı da dikkatimizi çekmiştir.

Söz konusu masal kitapları, çocuk yayınlarının teşvik edildiği çeşitli programların desteğiyle yayınlanmıştır. Örneğin, “Bala Edebiyatı Teşkilatı ve Sürgüne uğratılan Kırım Tatar Halkı, Ermeniler, Bulgarlar, Urumlar, Almanların Ukrayna Cemaatine İntegratsiya Programı” bünyesinde sürgüne uğrayan halkların kültürlerini korumaları amacıyla metin yayınları yapılmıştır. Bunlardan biri Venera Bekirova ve Sultanie Harahadı tarafından 2002 yılında yayınlanan “Tılsımlı Yüzük” adlı masaldır. Dokuz sayfalık bu masal metninin yazarı ise Edie Muslimova olarak belirtilmiştir.⁵³

Aynı proje kapsamında yayımlanan bir diğer masal da “Matüv Oğlan”⁵⁴ Bu metni yayına hazırlayan ve üzerinde düzeltmeler yapan kişi ise Edie Muslümova’dır. Aynı zamanda 14 sayfalık olan “Zoraki Yiğitlik” masal metnini de düzenlemiştir. “Zoraki Yiğitlik” masalı “Tatar Halk Masalları” kitabında da mevcuttur. Bir diğer masal ise, “Kiçkene”dir.⁵⁵ Bu masal metni “Tatar Halk Masalları”, “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki” ve “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları” adlı masal kitaplarında da vardır. Bu metinleri karşılaştırdığımızda, belirttiğimiz proje kapsamında masalları yayına hazırlayan Edie Muslümova metin üzerinde bir takım değişiklik yaptığı dikkatimizi çekmiştir. Bazı karakterlerin isimlerinde ve olay örgüsünde değişiklikler bulunmaktadır.

⁵² Rüstem Süleymanov. Red. Uriye Edemova. *Masallar*. Akmesit: Tarpan Yayınevi, 2002.

⁵³ Edie Müslimova. *Tılsımlı Yüzük*. Akmesit: Odjak Neşriyatı, 2002.

⁵⁴ “Matüv Oğlan”ın Türkiye Türkçesi karşılığı “Şaşkın Oğlan”dır

⁵⁵ Edie Müslimova. *Kiçkene*. Akmesit: Odjak Neşriyatı, 2002.

“Altın Başnen Hıyar Baş” adlı masal metni de projeye dahil edilmiştir. Bu masalın yazarı Hadie Ametova olarak belirtilmiştir.⁵⁶ Lakin bu masal “Tatar Halk Masalları” adlı kitapta da mevcuttur. Bu metinde değişiklik yapılmamıştır sadece resimlerle desteklenmiştir.

Zurdun Cavmobelu, 2002 yılında yayınlan “Kaz Payı” adlı masal kitabında aynı adlı masal metnini nazım bölümleriyle ve resimlerle destekleyerek yazmıştır.⁵⁷

2008 yılında “Dünya Halklarının Masalları” projesi dahilinde yer alan “Altın Alma” masalı, “Kırımtatar Halk Masalı” başlığı altında yayınlanmıştır. Aynı metin “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki” kitabında ve Nedim Bakırcı’nın “Kırım Tatar Masalları” adlı kitabında da yer almaktadır.⁵⁸

Nedim Bakırcı’nın 2010 yılında yayınlanan “Kırım Tatar Masalları” adlı çalışması, Kırım Tatar masalları ile ilgili tek müstakil incelemedir. Kömen yayınlarından çıkan bu çalışma 50 masal metninden oluşup, çeşitli kaynaklardan faydalandığı belirtilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Kırım Tatar Türkleri hakkında, coğrafi ve beşeri konumlar ve masallar hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından 50 masal üzerinde tip ve motif yapısı aktarmıştır.⁵⁹

19. yüzyılın son çeyreğinde başlayan Kırım Türklerinin halk bilimi çalışmaları günümüze kadar zenginleşerek gelmiştir. Kırım Tatar masalları ile ilgili yapılan ilk bilimsel çalışma, derleme, “Kırım’ın Universal Tasviri” adlı eserde yayımlanmıştır. Aynı yüzyılda devam eden bilimsel çalışmalar hem halk bilimi açısından hem de dilbilimi açısından oldukça ehemmiyet taşımaktadır. 20. yüzyılda bilimsel çalışmalar ve milli benlik kavramı daha da güçlenmiş olup, bu durum araştırmaların çeşitlenmesine ve artmasına vesile olmuştur. 1930 ile 1950 arasında yayımlanan bilimsel çalışmalar ya Rusça ya da Türk lehçeleriyle Özbekistan, Tataristan gibi diğer Türk boylarının vatanlarında yayımlanmıştır. 1950 yılından sonra yayımlanan eserlerden Rusça olanlar, masal metinlerinden çok Kırım Tatar folkloru hakkında bilgi vermektedir.

Bilimsel olarak yayınlanan masal metinlerinin yanında, çocuklar için hazırlanan kitaplar da vardır. Bu kitaplardaki masallar çoğunlukla A. Useinov, “Masallar” adlı

⁵⁶ Hadie Ametova. *Altın Başnen Hıyar Baş Masalı*. Akmesic: Odjak Neşriyatı, 2002.

⁵⁷ Z. Cavmobelu. *Kaz Payı*. Simferopol, 2002.

⁵⁸ U. Edemova. *Dünya Halklarının Masalları*. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir, 2008.

⁵⁹ Nedim Bakırcı. *Kırım Tatar Masalları*. Konya: Kömen Yayınları, 2012.

kitabından, K. Camanaklı, P. Tinçerov, Y. Bolat ile birlikte hazırladığı “Kırım Tatar Masalları” adlı kitaptan ve Ablaziz Veliyev’in “Akıllı Kirpiylen Ayineci Tilki” masal kitaplarından alınmıştır. Genellikle tıpkıbasım yapılmıştır. Kimi zaman da metin üzerinde değişiklikler yapılmıştır.

2.2. Gazeteler ve Dergiler

Kırım Tatar masal metinleri, kitapların yanında bazı gazete ve dergilerde de yayınlanmıştır. Bu metinler, özellikle Rus ordusunun Kırım’ı istilası ve Kırım Türklerinin vatanlarından sürgün edildiği dönemlerde çeşitli ülkelerde yayınladıkları gazete ve dergilerde yer almıştır. Kırım’daki çeşitli şehir kütüphanelerinde, üniversite kütüphanelerinde, Türkiye’deki büyük kütüphanelerde de araştırma yapmış olmamıza rağmen sayılı malzemeye ulaşılabilmektedir.

“Lenin Bayrağı” gazetesi Kırım Türklerinin ana dillerini muhafaza etmelerinde önemli bir işleve sahiptir. 1957 yılında yayınlanmaya başlayan gazetede politik ve güncel yazılar, hatıralar ve sözlü kültür ürünleri hatta geçmiş senelerde basılmış kitapların eleştirisi veya o kitapların bazı kısımları yayımlanmıştır. Yayın hayatına başlayan gazete, önceleri ufak ebatta ve haftada 2 defa yayımlanıyorken, daha sonra ebatı büyümüş ve yazar sayısı da artarak basımı devam etmiştir. Bu değişiklikler okur sayısındaki artışa da işaret etmektedir.

1978 yılında 20. sayısı ile yayımlanan bu gazetede Refik Muzaferov, “Tatar Halk Masalları” başlığıyla yayımladığı makalesinde “Masal Nedir?” sorusundan başlayarak bitiş formel ifadelerine kadar uzanan pek çok konuya değinmiştir. Bunun dışında çeşitli yıllarda yayımlanan gerek sözü edilmiş masal kitaplarından alınan derleme metinleri, gerekse yazarı belli olan masal metinleri yayımlanmıştır.

Kırım Tatar Türklerinin kültür hayatında etkili olan bir diğer süreli yayın ise “Yıldız Dergisi”dir. Dergi, 1976 yılında bir varak şeklinde resimli olarak senede bir kere yayına başlamıştır. 1980 yılından itibaren de dergi olarak ve 2 ayda bir yayımlanarak günümüze kadar gelen dergi, gazetelere göre daha akademik bilgiler içermektedir. 1987 senesinin beşinci sayısında (ss. 132-141) “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları” adlı kitabın S. D. Kotsübinski tarafından kaleme alınan “Giriş” kısmı aynen yayımlanmıştır.

Ertuğrul Karaş, “Fikirde Birlik Kırım Tatar Aylık İnternet Dergisi”ndeki yazısında belirtmiş olduğu gibi Yıldız Dergisi’nin 1980 senesi ile 2005 senesi arasındaki çıkan bütün sayılarını bir araya getirerek bir bibliyografya çalışması yapmıştır. Bu çalışma, “25 Yıllık Bibliyografya” adıyla 216 sayfalık ayrı basım bir kitapçık olarak neşredilmiştir. Bu neşirde tespit edilen 32 masal metni vardır. Her bir masal metni farklı kişilere ait olup, önceden belirttiğimiz derleme çalışmalarından da alınmış olanlar bulunmaktadır.⁶⁰

“Emel” adlı dergi ise, 1 Ocak 1930 tarihinde Müstecip Ülküsal ve 9 arkadaşı tarafından çıkarılmıştır. Fikir ve kültür dergisi olması nedeniyle edebî ve folklorik bilgilere sahip olmaktan biraz yoksundur. Dolayısıyla masal hususunda zengin bir kaynak olduğunu söylemek yanlış olur. Masal metninden ziyade yır-cır ve maniler mevcuttur. “Emel” dergisinde yayımlanan masal metinlerinden birisi Emin Bektöre’nin derlemiş olduğu “Kırım Türklerinde Çocuk Masalları” başlığı adı altında “Nar Nar Kamış” ve “Tavşanman Balaları” adlı iki masal metnidir. Bu metinlerin içinde tekerlemeler ve maniler de mevcuttur.⁶¹

1994 senesinde ilk sayısı yayınlanan “Kalgay Dergisi”, Bursa’daki Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından çıkarılmaktadır. Kırım tatarlarının sözlü kültür ürünlerine de yer verilen dergide masal kitapları tanıtımlarına, masal metinlerinin yayımlanmasına ve yeni masal metinleri yazan kişilere ve metinlerine geniş yer ayrılmıştır.

Yukarıda ele alınan dergi ve gazetelerde daha çok masal metinleri yayınlanmıştır. Bu metinlerin büyük bir kısmı kitaplarda yayınlanmış veya belirli yazarlar tarafından yazılmış masal metinleridir. Bunların dışında ilk defa bu dergi ve gazetelerde yayınlanmış masallar, masal kitabı tanıtımları ve masal türü ile ilgili makaleler de yer verilmiştir.

2.3. Antolojiler

Kırım’da Tatar masal metinlerinin yayınlandığı ansiklopedi veya antolojiye rastlamadık. Ancak, Türkiye’de hazırlanan iki antolojide Kırım Türk Tatar masal

⁶⁰ Ertuğrul Karaş, “YıldızDergisinin25 Yıllık Bibliyografyası” *Yıldız Dergisi*, 2005.

<http://www.fikirdebirlik.com/yazi.asp?yazi=200701007>

⁶¹ “Kırım Türklerinde Çocuk Masalları.” *Emel Dergisi*. Simferopol, 1967, S. 38, ss. 26-28.

metinleri yayınlanmıştır. Bunlardan birincisi “Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi”nin 13. cildi Kırım Türk Tatar Edebiyatı üzerinedir. İkincisi ise, “Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi”dir. Bu eserin beşinci cildinde masallar başlığı altında Kırım bölgesine ait masallar da ele alınmıştır. Bu masallar çeşitli eserlerde daha önce yayınlanan metinlerdir ve Türkiye Türkçesine aktarılmışlardır.

2.4. Tezler

Kırım Tatar masalları üzerine hazırlanan tezler dil alanında hazırlanmış yüksek lisans çalışmalarıdır. Bu masalları inceleyen halk bilimi tezi bulunmamaktadır.

Şaziye Bayraktar tarafından hazırlanan tezde, “Kırım Tatar Halk Masalları Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki” adlı masal kitabından alınan 23 masal metinlerinden hareketle Kırım Türkçesinin gramer ve dil özellikleri gösterilmiştir.

Kevser Yürekli tarafından hazırlanan tezde ise aynı adlı kitaptaki 25 masal metninden hareketle Kırım Türkçesinin gramer özellikleri çalışılmıştır. Masal metinleri Türkiye Türkçesine aktarılmış ve metin grameri çalışması yapılmıştır. “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki (Akıllı Kirpi ile Hileci Tilki) Transkripsiyon, Tercüme, Metin Grameri, Sözlük” ismiyle hazırlanan tez, yayınlanmamış yüksek lisans tezidir.

Kırım Tatar masalları üzerine yapılan çalışmaların tarihçesini genel olarak değerlendirmek gerekirse; bilimsel çalışmaların 19. yüzyılın sonunda Kondoraki ve Radloff’un hazırladığı eserlerle başladığını belirtmek yerinde olacaktır. Kırım Tatar Türkleri tarafından yapılan çalışmaların ise 20. yüzyılın ilk yarısında başladığını ve 1934 yılında “Alupka Devlet Müzesi” tarafından yapılan derleme çalışmalarının bu noktada önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Kırım Tatar folkloru ile ilgili çalışmalara yön veren bir diğer kurum ise “Dil ve Edebiyat Araştırmaları Enstitüsü” ve bu kurumun başındaki Kerim Camanklı’dır. Kırım’daki çalışmaların yanında Taşkent’te yayınlanan eserler de özellikle metin yayınları konusunda önemli bir kaynaktır. Kırım Tatar masallarının metin yayınları konusunda gazete ve dergiler de önem arz etmektedir. Süreli yayınlarda; masal metinlerinin yanında, masal kitabı tanıtımları ve masal türü ile ilgili makaleler de yer almıştır. Antoloji ve tezler ise Kırım Tatar masallarının Türkiye’de tanınması ve yapılacak incelemelere kaynak oluşturması bakımından önemlidir.

3. Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında

Bu kısımda öncelikle kullandığımız masal metinleri hakkında bilgi verilecek, daha sonra incelemede kullandığımız yöntem açıklanacaktır.

Tez çalışmamızda 46 Kırım Tatar masal metni kullanılmıştır. Bu metinler Kırım Tatar Türkçesi ile Kiril veya Latin harfleriyle yayınlamış “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları⁶²”, “Tatar Halk Masalları⁶³”, “Kırım Tatar Halk Masalları⁶⁴”, “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki⁶⁵”, “Kırım Tatar Folklorunun 2. Cildi⁶⁶” kitaplarından ve “Yıldız” dergisinden elde edilmiştir.

Bu eserlerde yer alan metinlerden bir seçme yapılarak 46 metin incelemeye alınmıştır. Bu metinlerin seçiminde ise, bu konudaki ilk müstakil inceleme olan Nedim Bakırcı tarafından hazırlanmış “Kırım Tatar Masalları” adlı çalışmada yer almayan metinler tercih edilmiştir.

Bu inceleme yayınlanmış masal metinlerine dayandığı için “Metin Merkezli Kuram ve Yöntemler” kullanılmıştır. Halk bilgisi ürünlerinin araştırılmasında ve incelenmesinde kullanılan “Metin Merkezli” ve “Bağlam veya İcra Merkezli” kuram ve yöntemler, üzerinde çalışılan ürünlerin özelliklerine göre tercih edilir. Bağlam veya icra merkezli kuram ve yöntemlerde; masalların anlatımı veya söylenmesi, icracının aktarımı, dinleyicilerin aktif oluşu ve onların aktarıldığı yer, başka bir ifadeyle sosyal çevre ve şartların dikkate alınması değerlendirilmektedir. Bağlam veya işlevsel merkezli kuram ve yaklaşımlardan “İşlevsel Halk Bilimi Kuram ve Yaklaşımı” ve “Performans (İcra) Kuram ve Yaklaşımı” masal araştırma ve incelemelerinde kullanılmaktadır.⁶⁷ Çalışmamızda yer alan metinler, derleme çalışmasıyla elde edilmediği için “Bağlam veya İcra Merkezli” kuram ve yöntemlere yer verilmemiştir.

Masal üzerine yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemlerden bir diğeri ise metin merkezli olup, masalların oluşumu, yayılımı, arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, eş metinler (varyant) ve benzer metinler (versiyon) vb. problemlerinin çözümü üzerinde

⁶² *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. Haz. Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinskij vd. Kırım: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1937.

⁶³ Kerim Camanaklı. *Tatar Halk Masalları*. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959.

⁶⁴ Kerim Camanaklı, A. Usein. *Kırımtatar Halk Masalları*. Simferopol: Kırımdevokuppedneşir, 2008.

⁶⁵ Ablaziz Veliyev. *Kırım Tatar Halk Masalları “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki”*. Taşkent: y.y.yok, 1990.

⁶⁶ Ömer İpçi. *Kırım Tatar Folklorunun 2. Cildi*. Simferopol: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1938.

⁶⁷ Metin Ekici. “Araştırma Yöntemleri.” *Türk halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008, s.s. 83-91.

değerlendirmeler yapılarak masal metinlerinin şekil özellikleri, yapısı ve içeriği üzerinde durulmaktadır.⁶⁸ Çeşitli derleme çalışmalarından elde ettiğimiz, daha önce hiç yayınlanmamış 46 masal metnini metin merkezli kuram ve yöntem çerçevesinde, “Tarihî-Coğrafî Fin Kuram ve Yöntemi” ve “Yapılsacı Yöntem”den faydalanarak bir çalışma hazırlanmıştır.

Çalışmamızda masalların; olay örgüsü, konuları, kahramanları, formel yapılar ve motifleri incelenmiştir. Stith Thomson tarafından hazırlanan, dünyadaki bütün halk edebiyatı çalışmalarına kaynaklık eden, alfabetik sırayla altı ciltten oluşan “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı motif kataloğu, anlatılarda işlenmiş motiflerin dizininden oluşmaktadır. Çalışmamızdaki Kırım Tatar masallarında yer alan motiflerin tespiti ve değerlendirilmesi “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı motif kataloğuna göre yapılmıştır. Bu kaynak <http://www.ruthenia.ru/folklore/thompson/> adlı adreste aynen yer almaktadır. <http://www.ruthenia.ru> internet adresi, Tartus Üniversitesi Rus Edebiyatı bölümü ve birleşik sosyal yayıncılığın ortak internet projesidir. 1999 yılında başlamış, 2000 yılında ise bugünkü şeklini almıştır. Bu projenin temel amacı araştırmacılar, Slavistler için ortak bir bilgi kaynağı oluşturmaktır.⁶⁹ Çalışmamıza kolaylık sağlaması amacıyla motif indeksine buradan ulaşılmıştır.

⁶⁸ Metin Ekici, *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007, s. 101-124.

⁶⁹ <http://www.ruthenia.ru>

I. BÖLÜM:

TÜRK DÜNYASINDA MASAL TERİMİ VE KIRIM TATAR MASALLARI

Çalışmamızın bu bölümünde, halk bilgisi ürünlerinden masal ve masal kavramı üzerine değerlendirmeler yapılacaktır. Öncelikle Türkiye Türkçesinde “Masal” olarak adlandırılan tür için diğer Türk lehçelerinde kullanılan terimler üzerinde durulacak, daha sonra masal türü ve özellikleri başlığı altında masalın tanımlanması, sınıflandırılması ve özellikleri tartışılacaktır.

I.1. Türk Dünyasında Masal Türünü Karşılama İçin Kullanılan Terimler

Türkiye Türkçesindeki “masal” sözcüğünün kökü Arapça “mesel” sözcüğünden gelmektedir. Mesel, kelime anlamı olarak “örnek alınacak söz, ders verir nitelikte masal ve hikâye, anlamlı ve etkili söz” demektir.¹ 19. yüzyıldan itibaren kullanılan sözcük, zamanla anlam genişlemesine ve yazım değişikliğine uğrayıp “masal” halini almıştır. *Divanü Lügati't Türk*'te ise masal sözcüğüne karşılık olarak “ötkünç/ötükünç” sözcüğü mevcuttur. “Hikâye söylemek, hikaye” anlamındaki “ötkünç” sözcüğü, “söylemek” anlamını da taşır.² Naki Tezel, masal tanımını yaparken, masal sözcüğünün öz Türkçe karşılığı olarak “ödkünç/ötkünç” sözcüğünü kullanmış ve Uygur Türkçesinde “ötkünç” sözcüğünün “öğüt verici hikaye, ahlak dersi veren eser” anlamına geldiğini belirtmiştir.³ Anadolu’da ise “masal” sözcüğüne karşılık gelen şu isimler vardır: “metel”, “mesele”, “metal”, “hikâ”, “hikiya”, “hekeya”, “oranlama”, “ozanlama” ve “nagıl”.⁴

Türk lehçelerinde ise “masal” terimine karşılık gelen değişik isimlendirmeler mevcuttur. Bunları isimlendirmeleri *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*’nde görmek mümkündür.⁵ Türk dünyası coğrafyasını esas alarak tanımlamaları ve masal sözcüğünün karşılığında kullanılan kelimeleri coğrafyanın kuzey doğusundan başlayarak kuzey batısına kadar ele alacağız.

¹ İsmail Parlatır. “Mesel Maddesi.” *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yay., 2009, s. 1068.

² *Divanü Lügati't Türk*. Çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. 2006, C. IV, s. 468.

³ *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz, Metin Ekici vd. Ankara: Grafiker Yay., 2007, s. 137.

⁴ Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 2010, s. 4.

⁵ “Masal Maddesi.” *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Haz. Ahmet Bican Ercilasun, Alaeddin Mehmedoğlu Aliyev vd., Ankara: 1991, s. 562.

Saha (Yakut) Türkleri “ostuoruya” ve “Kepsen”⁶ sözcüklerini, Tıva Türkleri ise “tool”⁷ sözcüğünü “masal” terimine karşılık kullanırlar. Tuva Türkleriyle iç içe olan Altay Türkleri ise “çörçök” terimini kullanır.⁸ Altay Türklerine komşu olan Sincan-Uygur Özerk Bölgesinde yaşayan Türkler ise “masal” sözcüğüne karşılık olarak “çöçek” terimini yaygın biçimde kullanırlar.⁹ Kırgız Türkleri “masal” kelimesine karşılık olarak “at çabu” sözcüğünü kullanırlar. Zekeriya Karadavut ise *Kırgız Masallarında Mitolojik Unsurlar* adlı makalesinde Kırgız Türklerinin “cöö comak” terimini de kullandıklarını ifade eder.¹⁰ Uygur, Yakut ve Kıpçak dil grubuna ait olan Türk lehçelerinde masal sözcüğüne karşılık olarak kullanılan terimlerin anlam birlikteliğinin yanı sıra ön sesteki ve son sesteki aynılıktan dolayı ses benzerliklerinin de olduğunu söyleyebiliriz.

Özbek Türkleri ve Karakalpak Türkleri “ertak”, “ertek” ve “irtek” sözcükleri “masal” terimi yerine kullanırlar.¹¹ Aynı zamanda Türkmen Türkçesinde “erteği”, Kazak Türkçesinde ise “ertegi” terimleri kullanılmaktadır. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*’nde ise “masal” sözcüğüne karşılık “Şabuv, Şabıs” kavramları kullanılmıştır.¹² Alfiya Zhamakina, yapmış olduğu *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme* adlı yüksek lisans çalışmasında masala karşılık gelen sözcüğü şöyle açıklamıştır: “masal, ‘ertegi’ terimi; geçmiş ‘erte’, geçmişte ‘ertede’, geçmiş zamanlardaki ‘ertedeki’ anlamındadır. Bazen ‘ertek’ şeklinde de adlandırılır.”¹³ “Ertek” sözcüğünün kökü “ert-mek”, “geçmek” anlamındadır.¹⁴

Başkurt Türkçesinde “akiyat”, Kazan Tatar Türkçesinde ise “ekiyet” terimi kullanılmaktadır. “Arapça, hikâye sözcüğünden gelen ‘ekiyet’ terimi yanında ‘misal’, ‘örnek’ anlamlarına gelen ‘mesel’ veya ‘mesele’ terimlerini de kullanmaktadırlar.”¹⁵

⁶ Muvaffak Duranlı. *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010, s. 15.

⁷ Mehmet Aça. *Tıva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yay., 20027, s. 23.

⁸ İbrahim Dilek. *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yay., 2007, s. 25.

⁹ Uygur Helik Egiz İcadıyiti. Almuta: Kazakistan CCR Nauka Neşr., 1983, s. 120.

¹⁰ Zekeriya Karadavut. “Kırgız Masallarında Mitolojik Unsurlar.” Milli Folklor Dergisi, S. 85, Ankara, 2010, s s, 71-80

¹¹ Selami Fedakar. *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*. İzmir: Egetan, 2011, s. 57.

¹² “Masal” Maddesi. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Haz. Ahmet Bican Ercilasun, Alaeddin Mehmedoğlu Aliyev vd. Ankara: 1991, s. 562.

¹³ Alfiya Zhamakina. *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 4.

¹⁴ *Divanü Lügati’t Türk*, Çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2006, C. IV, s., 192.

¹⁵ Mustafa Gültekin. *Tataristan Masalları Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2010, s. 45.

Azerbaycan Türkçesinde masal terimine karşılık olarak “nağıl” kullanılmaktadır. Güney Azerbaycan Türkleri tarafından da bu sözcük kullanılmaktadır.¹⁶

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kırım Tatar Türkleri de masal sözcüğünü kullanmayı tercih etmişlerdir. Sürgün döneminde Özbekistan ve Sibirya’ya sürgün edilen Kırım Tatar Türkleri de asimile olmadan masal sözcüğünü kullanmayı sürdürmüşlerdir.

Kırım Tatar Türkleri gibi Balkanlarda yaşayan Türk boyları (Bulgaristan Türkleri, Batı Trakya Türkleri, Kosova Türkleri, Makedonya Türkleri, Romanya Türkleri, Gagauz Türkleri) arasında ise “masal” terimine karşılık olarak farklı bir terim kullanılmamaktadır.¹⁷

Türk dünyasında, “masal” terimine karşılık gelen ortak bir terminoloji olmadığını tespit ettik. Balkan coğrafyasında ve Anadolu’da KKTC’de “masal” terimi ses özelliği değişmeden ortak bir şekilde kullanılmaktadır. Çalışma konumuzu oluşturan Kırım Tatar Türkleri de “masal” terimini kullanmaktadır.

I.2. Masal Türünün Tanımı ve Tasnifi

Bu bölümde masal türünün tanımlanması ve masalların sınıflandırılması üzerinde durulacaktır.

I.2.1. Masal Türünün Tanımlanması

Türk dünyasında “masal” terimini karşılayan pek çok isimlendirmeler kullanılmaktadır. Bu çeşitlilik masal türünün tanımı için de geçerlidir. Masal tanımlarına ulaşmak için sözlüklere, ansiklopedilere, ders kitaplarına ve çeşitli bilimsel araştırmalara başvurulabilir. Bu kaynak ve tanım çeşitliliği içinde bir halk bilgisi ürünü olan masalın ortak olarak kabul edilmiş bir tanımı ise bulunmamaktadır.

Masal türünün tanımlanması ile ilgili problemler, halk bilgisi ürünlerinin hemen hepsinin tanımlanmasında karşılaşılan problemlerle ortaklık göstermektedir. Halk bilgisi ürünlerinin tanımlanması hususundaki sorunlar üzerine eğilen Metin Ekici, “tür” kavramı üzerinde durarak, onu nasıl tanımlayabileceğimizi ve hangi unsurların

¹⁶ Gülcan Gülmez. *Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin-İnceleme)*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 5.

¹⁷ Saim Sakaoğlu. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C. I, Ankara: AKMB Yay., 2002, s. 194.

kullanılması gerektiğini gruplar halinde şöyle açıklamıştır: “Bir halk bilgisi türü tanımlanırken, bu türün içinde yer alan metinlerin kullanılması yanında, bu metinlerin yaratıldığı bağlam ve bağlamı oluşturan unsurlar da kullanılmalıdır. Bağlam ve bağlam içinde oluşan metinleri ve metinlerin oluşturduğu bir grubu tanımlamaya yönelik olarak yapılacak bir tür tanımında; ‘Metnin Yaratım ve Aktarım Bağlamı Özellikleri’, ‘Metnin Şekil ve Yapı Özellikleri’, ‘Metnin İçerik, Konu Özellikleri’, Metnin İşlev Özellikleri’ esas alınmalıdır.”¹⁸ Bu noktadan hareketle, şimdiye kadar bilimsel çerçevede yapılmış olan masal tanımlarını inceleyip, bir tanım oluşturmaya çalışacağız.

Pertev Naili Boratav, Türk halk edebiyatı çalışmalarında masal konusuna da eğilmiştir. Kendisinin masal tanımlaması ise şöyledir; “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.”¹⁹ Boratav, bu tanımıyla masalın yapı-şekil özellikleri, içerik-konu özellikleri üzerinde durmuştur.

Boratav, yapmış olduğu tanıma ek olarak şu açıklamayı yapmıştır; “Hayâl ürünü sözünü sadece ‘olağan-üstü şeyler’ anlamına almamak gerekir. Masal, aşağıda göreceğimiz çeşitlerinden bir bölümünde olağan-üstü olayları ve kişileri konu edinir. Ancak, bir bölüm masallar da, tamamıyla hayâl ürünü, uydurma olmakla beraber olağan-üstü değillerdir. Masal, olağanüstü çeşidinde de, gerçekçi çeşidinde de, anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimini veren bir anlatı türüdür.”²⁰ Böylelikle masalların tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz olmadığını vurgulamıştır. Bu tanımdan ve yapılan açıklamadan hareketle Boratav’ın, masal metnlerinin üzerinde durmadığını söyleyebiliriz.

Masalın yaratım ve aktarım ortamını dikkate alan ve masalı sadece çocukların eğitilmesi ve keyifli vakit geçirmelerini sağlayan bir araç olarak görmeyen Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* adlı kitabında masal tanımını şöyle vermiştir; “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal

¹⁸ Metin Ekici. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007, s. 133-134.

¹⁹ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 75.

²⁰ Pertev Naili Boratav. *Age*. s. 75.

ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde, dinleyicileri inandırabilen, bir sözlü anlatım türüdür.”²¹

Sakaoğlu’nun vermiş olduğu tanımdan hareketle, metnin yaratım ve aktarım ortamının özelliklerine dikkat çektiğini söylemek yanlış olmaz. Sadece mekanlar bile bu noktada önemli örneklerdir. Masallarda belirtilen mekanlar sadece “masal ülkesi” değildir. Nitekim Kırım Tatar masallarında hayali yerlerden ziyade, tarihi kentler ve coğrafi bölgeler isimleriyle birlikte belirtilmiştir. Sakaoğlu, Boratav’ın tanımındaki “inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” ifadesinin aksine dinleyiciyi inandırabilme ifadesi üzerinde durmuştur. Buna da şu şekilde bir eleştiri getirir; “Masalın hakikî dinleyicisi olarak kabul edeceğimiz, medenî imkanlardan hemen hemen hiç istifade etmeyen, kültür ve tahsil yönünden zayıf olan insanlar, masalların gerçekten olduğuna inanıyorlar, haksızlığa uğrayan masal kahramanları için üzülüyorlardı. Masalın iddiası ‘inandırmamak’ olsa bile, bu anlatandan daha çok dinleyeni ilgilendirir. Belki kültürlü kimseler masalı dinlemek bile istemezler; ama boş vakitlerini masal dinleyerek geçiren, şehir görmemiş kimseler, bilhassa kadınlar, masaldaki olaylara inanmaktadır.”²²

Boratav ve Sakaoğlu’nun tanımlarında olduğu gibi Seyidoğlu da masalların olağanüstülüğüne vurgu yapmış, ayrıca masal metninin sözlü bir anlatım türü olduğunu belirterek metnin yaratım ve aktarım bağlamı özelliklerine vurgu yapmıştır. Bilge Seyidoğlu, şimdiye kadar ele aldığımız masal tanımlarında öne çıkanların aksine masalların şekil özelliklerine vurgu yapmıştır. Kullanılan giriş ve bitiş formel ifadeleri, metnin belirli bir uzunluğa sahip olma özelliği, masalın içerik-konu ve şekil-yapı özellikleri üzerine dayanmaktadır.

Bilge Seyidoğlu, Erzurum’da derlenen masal metinleri üzerine yaptığı incelemeler ve çalışmalarıyla *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar* ismiyle doktora tezini hazırlamıştır. Seyidoğlu, masalı şöyle tanımlar: “Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, ‘Bir varmış, bir yokmuş’ gibi, klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘Yediler, içtiler, muratlarına erdiler’ yahut ‘Onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene,

²¹ Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 2010, s. 2.

²² Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 1-2.

biri de bana' gibi, belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan, bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.”²³

Esma Şimşek, *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması* adlı çalışmasında masalı “Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanan hayat ile hayâl edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türüdür.”²⁴ şeklinde tanımlamıştır. Şimşek, masalların şekil-yapı özelliği üzerinde durarak metnin yaratım ve aktarım özelliklerini, içerik-konu özelliklerini değerlendirmemiştir.

Ali Berat Alptekin ise *Taşeli Platosu Masalları* adlı çalışmasıyla tanımlara bir yenisini eklemiştir. Alptekin, masalı şöyle tanımlar: “Masal, nesirle söylenmiş ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası olmayan, tamamıyla hayâl mahsulü olan mensur bir türdür.”²⁵ Seyidoğlu ile Alptekin'in masal tanımlarında vurgu yapılan husus aynıdır. Masalın şekil özelliklerini ön plana çıkarılarak diğer özellikleri üzerinde durulmamıştır. Alptekin, masalın mensur olduğunu belirterek manzum masal metinlerini dışarıda bırakmıştır.

Türk dili ve Türk halk bilimi alanında önemli çalışmalar yapmış olan İgnacz Kunos, Batı ülkelerine de Türk edebiyatını ve kültürünü tanıtmıştır. Çalışmalarında özellikle masal hususuna, fazlaca yer vermiştir. Kendisi *Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde masal hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “Masallar hem eski zamanların dinini ve bu dinlerin nasıl olduklarını, hem de geçmiş zamanlarda yaşayanların edebiyatını, yargılarını, yazılmış tarihlerden fazla anlatır. Masal dediğimiz şey, her milletin dönen aynasıdır.”²⁶ Kunos, bu ifadesiyle masalın yaşayan bir kaynak olduğunu, toplumun sosyokültürel yapısı hakkında bilgi vermesinden ziyade geçmiş bugüne aktaran bir aracı olduğunu vurgulamaktadır. Masalın dönen aynaya benzetilmesi, onun sözlü ve yazılı kültürde daimiliğini koruyabilen bir tür olduğunu açıklar. Bu ifadeler doğrultusunda Kunos'un şekil özelliklerinden çok içerik-konu özelliğine değindiğini söylemek mümkündür.

²³ Bilge Seyidoğlu. “Masal.” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.: 6, İstanbul: Dergâh Yay., 1986, s. 150.

²⁴ Esma Şimşek. *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I. Cilt*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2001, s. 3.

²⁵ Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. XI.

²⁶ İgnacz Kunos. *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Kervan Kitapçılık, 1978, s. 113.

V. Propp, *Masalın Biçimbilimi* adlı çalışmasında masal hakkındaki fikriyatını şöyle beyan etmiştir: “... masal çağdaş tarihsel gerçekten, komşu toplumların destansı şiirinden, yazından ve ister Hıristiyan dogmaları olsun, ister bölgesel halk inançları, dinden etkilenir. Masal en eski çoktanrıcılığın, Eski çağ geleneklerinin ve törenlerinin izlerini taşır. Yavaş yavaş dönüşüm geçirir ve bu değişikliklerin de belli yasaları vardır. Bütün bu süreçler öylesine bir biçim çeşitliliği yaratır ki, işin içinden çıkmak son derece güçtür.”²⁷ Propp, bu beyanında masalın içerik-yapı özelliği üzerinde özellikle durmuştur. İçerik özelliklerinin diğer özelliklere de tesiri olduğuna vurgu yapmıştır.

Umay Günay ise masalı; “Masallar en yaygın kabule göre masal mantığı denilen belli bir düzen içinde anlatılan hayat hikâyeleridir. Bu hayat hikâyeleri umumiyetle yaşadığımız dünyadan farklı bir dünyayı dile getirir ve imkânsız gerçekleştirerek, kahramanları neticede mutlu kılar, dinleyenlere ümit verir.”²⁸ şeklinde tanımlar. Günay, şimdiye kadar incelediğimiz tanımlara ek olarak masalın işlev özelliği üzerinde de durmuştur ancak aktarım özelliğine dikkat çekmemiştir.

Erman Artun ise masalı şöyle tanımlamıştır; “Masal, bütünüyle hayal ürünü olan, doğaüstü olaylara ve varlıklara yer veren, belirli olmayan bir yer ve zamanda ortaya çıkan, insanların ve tanrıların başından geçen olağanüstü olayları anlatan, düşürünü olaylarla örülü, öğüt verici olan, kısa ve mensur, sözlü bir anlatım türüdür.”²⁹ Ertun, masalın şekil-yapı, içerik-konu ve işlev özellikleri üzerinde durarak bir tanıma gitmiştir.

Rabia Kocaaslan Uçkun, hazırlamış olduğu yayınlanmamış doktora tezinde masal tanımını şöyle yapmıştır: “Gerçeğin yanında genellikle olağanüstü varlıkların olağanüstü maceralarını anlatan, belirsiz bir zaman ve mekanda geçen, inandırma iddiası taşımayan belirli formel ifadelerle başlayıp sona eren; öğüt vermek, eğitmek, eğlendirmek, kültürü yansıtmak ve geleceğe taşımak, toplumda birleştirici olmak ve dayanışmayı sağlamak amacıyla anlatılan, hayal ürünü olan, günlük konuşma dilinin ve

²⁷ Viladimir Propp. *Masalın Biçimbilimi (Olağanüstü Masalların Yapısı)*. İstanbul: Om Kuram, 2001, s. 115-116.

²⁸ Umay Günay. “Elazığ Masallarının Muhtevası” Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri. Elazığ, 1992, s. 109.

²⁹ Erman Artun. *Anonim Halk Edebiyatı Nesri*. İstanbul: Kitabevi Yay., (Genişletilmiş 2. Baskı), 2004, s. 107.

kendine özgü bir üslubun kullanıldığı genellikle kısa, nesir şeklindeki anlatılardır.”³⁰ Uçkun yapmış olduğu masal tanımında şekil-yapı, içerik-konu, işlev özelliklerini değerlendirdiğini ve kısmen de aktarım özelliklerinin dikkate aldığını söyleyebiliriz.

Alfiya Zhamakina'nın *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*, yüksek lisans tezinde, masal tanımlarına ayrıca bir bölüm ayırmış olup kendisi de bir tanım yapmıştır. “Genellikle olağanüstü kahramanların ve maceraların yer aldığı olaylarının geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, belli bir kişi tarafından dinleyicilere nesir şeklinde anlatılan, belirli kalıp sözlerle başlayıp yine kalıp belirli sözlerle biten, eşlendirme, eğitime ve psikolojik rahatlatma gibi işlevlere sahip, yüksek-hayal ürünü, bazıları yazılı olarak yaratılmakla birlikte, genel olarak bir sözlü anlatım türüdür.”³¹ Zhamakina, yapmış olduğu masal tanımında bir türü açıklarken kullanılması gereken bütün özellikleri göz önünde bulundurup, yapı-şekil, içerik-konu, işlev ve anlatıcı özelliklerine vurgu yapmıştır.

Selami Fedakâr, *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar* adlı çalışmasında masal tanımını şöyle yapmıştır: “Halkın ve anlatıcıların hayal gücüne bağlı olarak kurmaca temelinde ilk örnekleri sözlü, sonradan hem sözlü hem de yazılı olarak yaratılan; çeşitli seviyelerde anlatma yeteneğine sahip anlatıcılar tarafından aktarılan; anlattıklarına inandırmak iddiası olmamakla birlikte, toplumun farklı kesimlerinden oluşan dinleyicilerde gerçek etkisi yaratabilen; kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlıklar olan, bazı örneklerinde yaşanması mümkün olmayan olağanüstü olayları, bazı örneklerinde ise yaşanması muhtemel gerçekçi olayları konu edinen, anlatılan olaylar bakımından gerçeküstü, fakat ifade ettiği anlam bakımından hayatın gerçekliğiyle yakından ilgili; başında, ortasında ve sonunda kalıp ifadelerle yer verilen, dinleyenleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek ve kıssadan hisse çıkarmak işlevleri olan bir anlatı türüdür.”³²

Fedakâr, bu tanımıyla belirtmiş olduğumuz önceki tanım çalışmalarına ek olarak anlatıcı ve aktarım özelliğine de vurgu yapmıştır. Böylelikle Fedakâr, yapı-şekil, içerik-

³⁰ Rabia Kocaaslan Uçkun. *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003, s. 9.

³¹ Alfiya Zhamakina. Agt. s. 14.

³² Selami Fedakar. Age. s. 74.

konu, işlev ve aktarım özelliklerinin kullanıp, halk bilgisi ürünlerinin tanımlanmasındaki soruna eğilerek bir tanım oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Mustafa Gültekin, hazırladığı doktora tez çalışmasında masal tanımını şöyle yapmıştır: “İnsan, hayvan veya olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı; başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadelerle yer verilen, inandırmak iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanların yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygularla katıldığı, kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazıları çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan; dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.”³³

Gültekin, halk bilgisi ürünlerinin tanımlanması noktasında zorluk yaşandığı fikrinde olup, masalın da bütün özelliklerini göz önünde bulundurarak tanım yapmanın zorluğunu da vurgular. Ancak kendisi, Ekici’nin tür kavramının nasıl açıklanması gerektiği hususundaki vermiş olduğu özelliklere dayanarak, kapsamlı bir masal tanımı yapmıştır. Bu tanım, masalın bütün özelliklerini içermesi bakımından önemlidir.

Türkiye’de yapılan bilimsel çalışmalardan hareketle, masal hakkındaki tanımların neler olduğunu ve tek tek değerlendirmesini yaptıktan sonra Kırım Tatar masalları üzerindeki çalışmalarda yer alan masal tanımlarını değerlendireceğiz. 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan bu çalışmalarda çoğunlukla metinler yer almıştır. Örneğin ilk çalışma olan Kondoraki’nin eserinde masal tanımına değinilmemiştir. Bunu takip eden çalışmalarda da masal tanımından çok, masalın özelliklerinden bahseden tarif denemeleri bulunmaktadır. Burada masalın özelliklerinden bahseden çalışmalara ve tespit ettiğimiz masal tanımlarına yer verilecektir.

Kırım Tatar ağız yaratmaları üst başlığı altında yer alan masal, sadece yazılı değil sözlü kültüründe de yaşadığını göstermektedir. Bu bağlamda, masalın içerik-konu olarak halkın yaşadıklarından, tarihten ve coğrafyadan, gerçeklerden kopuk olması söylenemez. Nitekim S.D. Kotsybinskij, “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları” adlı esere yazmış olduğu önsözde, masalın tanımından önce halk bilgisi yaratmalarına dikkat

³³ Mustafa Gültekin. Age. s. 45.

çeker ve şöyle der: “Feodaller tarafından ezilen ve kul edilen Tatar halkının umut ve arzularını pek kuvvetli ve başka yerdekilerden daha açık olarak ancak folklorda özlerini gösterdiler.”³⁴ Masal tanımını yapmayan S.D. Kotsybinskij, Kırım Tatar masalları hakkında şöyle demiştir: “Kırım Tatar masalında manevisi sağlam bir halkının keskin akıllılığını ve kuvveti canlı bir şey gibi olup görünür...”³⁵ Bu bağlamda Kırım Tatar masallarının eğitimde, kültürde, tarihi ve coğrafi gerçekliklerde ve hoş vakit geçirme hususunda Kırım Tatarları için ne kadar ehemmiyetli olduğunu söyleyebiliriz.

Öğretmen ve eğitimci kimliğiyle bilinen Vasili Suhomlinsky, masal tanımını ise şöyle yapar: “Halkın yarattığı, bin yıllarca yaşayan masal anlatıcıları, çocukların yüreğine ve aklına emektar halkın kudretli icadi ruhunu, onun hayata bakışını, yüksek arzularını, çabalarını anlatır. Masalın özü, dünyaya gelen çocuğun toprağına sevgi aşılmasının sebebi şunda ki, o da halk masallarıdır.”³⁶ Vasili Suhomlinsky, yapmış olduğu tanımla masalın işlev özelliği ve aktarım özelliğine dikkat çekmiştir. İçerik-konu özelliğine ise kısmen değinmiştir.

Cafer Bekirov, *Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı* adlı eserinde Kırım Tatar halk yaratmaları hakkında düşüncelerini “...Halkın hayatını, ömrünü daim bir adımla, onda olan değişimleri tasvir eder. Folkloru halk yaratır ve özünün icadi olarak halkın hayatı etrafında aks etmektedir.”³⁷ şeklinde belirtmiştir. Bekirov, “Masallarda halkın düşünceleri, gelecek hakkında hayali ve inanç duyguları tasvirlenmektedir.”³⁸ şeklinde masal tanımını yapmıştır. Kunos’un da üzerinde durduğu, eski zamanlardaki dinin ne olduğunu anlattığı görüşü Cafer Bekirov’un tanımında da mevcut olduğunu söylemek yanlış olmaz. Masal tanımlarında, geçmiş zamanlı kullanımların olması bize hep geçmişini çağrıştırırken, Cafer Bekirov’un üzerinde durduğu gelecek hakkındaki hayaller Kırım Tatar Türklerinin geçirdiği zor dönemler ve kötü yaşam koşullarında sığındıkları en sıcak şeyin masal olduğunu gösterir. Cafer Bekirov, yaptığı tanımıyla masalın içerik ve konu özellikleri üzerine eğilmiştir.

³⁴ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları...* s. 14.

³⁵ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları...* s. 15.

³⁶ Cafer Bekirov. Age. ss. 68-69.

³⁷ Cafer Bekirov. *Kırımtatar Halk Ağız Yaratıcılığı*. (Kırım Tatar Halk Yaratıcılığı). Taşkent: Ukituvçı Neşriyatı, 1988, s. 8.

³⁸ Cafer Bekirov. Age. s. 65.

Cafer Bekirov, masal tanımının dışında Kırım tatar masallarının, “...halkın ağır hayatı, geçirdiği eziyetli günleri, güzel hayat hakkında fikir ve düşüncelerinin zengin ve beylerle olan ilişkilerini, emektarların bakış açısından”³⁹ tasvir edildiğini ifade etmiştir.

Kerim Camanaklı’nın hazırlamış olduğu *Kırım Tatar Masalları* adlı eserinde masal tanımını şöyle yapar; “KırımTatar masalları kahramanlık hakkındaki eposlar karakterlerini taşıyan epik eserlerdir. Masallarda emektar halkının görüp geçirdiği ağır durumu, baht ve serbestlik uğrunda devam eden ısrarlı savaşını aks ettirmektedir. Bu masallar...halkın kahramanlık çizgisini ve onun acayip edebi ustalığını göstermektedir. Masallardaki uydurmalar halkın ömrü, hakiki istekleri ve hayallerine bağlıdır.”⁴⁰ Kerim Camanaklı, Cafer Bekirov gibi masalların halka güç verdiğini ve geçmiş ile gelecek arasında ilişki kurduğunu anlatır. Kerim Camanaklı, Cafer Bekirov’un yaptığı tanıma ek olarak masalların şekil-yapı özelliklerine vurgu yapmıştır.

Kerim Camanaklı, hazırlamış olduğu kitabın özsözünde masalların işlevini ve önemini şöyle ifade eder; “Masallar insan emeğini geliştirmeye, onun fantezisini büyütme hizmet eden büyük bir vasıta. Böylece masalların vazifesi halkın öz gücünü, öz hakkını, öz serbestliğini ve erliğini, hem de vatana olan sevgisini uyandırmaktan ibarettir.”⁴¹

Vladimir İlyiç Lenin ise yapılan bu masal tanımına şöyle bir eleştiri getirir: “Her bir masalda hakikat elementleri var, lakin siz çocuklara horoz ve kediyi insan diliyle konuşturmayıp masal anlattığınız için onlar meraklanmazlar.” Bu eleştiriye karşılık Cafer Bekirov şöyle bir açıklama getirmiştir: “Biz kolektif tarafından icad edilip, saklanıp gelinen karamani, satıralı, tılsımlı, lakin halk duruşuna bağlı epik hikayelere masal demiyoruz.”⁴² Bu bağlamda Kırım tatar Türkleri ile Rusların bir halk bilgisi ürününe yaklaşımlarının ne kadar farklı olduğunu da söyleyebiliriz. “Halk edebiyatı ürünlerinin belli bir müellifi yoktur, bu eserler halka masalcılar, çınçılar...vasıtasıyla

³⁹ Cafer Bekirov. Age. s. 41.

⁴⁰ Kerim Camanaklı. *Kırım Tatar Masalları*. Simferopol: 2008, s., 6.

⁴¹ Kerim Camanaklı. Age. s. 8.

⁴² Cafer Bekirov. Age. s s. 65-69.

ulaşmışlardır. Anlatanın esere belli derecede tesiri olsa bile, bu değişmelerde bir şahıs değil, kolektif sebepler etkilidir.”⁴³

Buaraya kadar ele alınan tanımlarda; masalın yaratım ve aktarım ortamı özellikleri üzerinde durulmadığını görüyoruz ancak S. D. Kotsybinskij’nin Önsöz’ünü yazmış olduğu *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları* adlı eserde bizzat anlatıcıların kimlik bilgilerini, aktarım ortamının neresi olduğunu detaylı bilgilerle aktarmıştır.

Sonuç olarak, yukarıda da belirttiğimiz gibi masal üzerine birçok tanım yapılmıştır. Şüphesizdir ki, yapılan her bir tanım da doğru olmasıyla birlikte, masalın bütün özelliklerini ele alarak bir tanım yapmanın zorluğuda ortaya konmuştur. Dolayısıyla şimdiye kadar yapılan bütün masal tanımlamaları ve tariflerini halk bilimi kuram ve yöntemlerine göre değerlendirmek dışında bir yargıya varmak pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Çalışmamızda, gerek Türkiye’deki çalışmalar gerekse Kırım Tatarları tarafından yapılmış çalışmalardaki tanımlamaları değerlendirdiğimizde Mustafa Gültekin’in; masalın şekil, konu, işlev ve yaratım ve aktarım ortamı özelliklerinin bütününe içeren tanımının en önemli tanım olduğunu tespit ettik. Bu tanımdan hareketle Kırım tatar masallarını göz önünde bulundurarak masalın temel özelliklerini şöyle aktarabiliriz:

Masal, belirsiz bir zaman ve mekanda, olağanüstü varlıkların, hayvanların ve insanların başlarından geçen olayları inandırma amacı gütmeyen, kadın veya erkek anlatıcı tarafından dinleyiciye aktarılan; yaşanması mümkün olmayan ya da yaşanması muhtemel olayları konu edinen; öğüt vermek, eğlendirmek, sahip olunan kültürü yansıtmak ve onu gelecek kuşaklara aktarmak, toplum bilincini, dayanışmayı sağlamak gibi işlevi olan, bazı formel ifadelerle yer vererek hem sözlü hem de yazılı olarak yaratılan nesir biçimiyle aktarılan bir anlatı türüdür.

I.2.2. Masalların Tasnifi

Masal araştırmaları gözden geçirildiğinde masalların pek çok şekilde sınıflandırıldığı görülmektedir. Yapılan farklı masal araştırmaları çeşitli sınıflandırmaları da beraberinde getirmiştir. Ancak her sınıflandırma eksik bir yanıyla eleştirilmiştir. Biz çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle masalların sınıflandırılması

⁴³ *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (Nazım-Nesir). C. 13, Haz. Nevzat Köseoğlu, Ahmet Bican Ercilasun vd. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 44.

ile ilgili görüşleri verip ardından da sınıflandırmalar hakkındaki eksik noktaları tespit edeceğiz.

Metin Ekici, *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri* adlı eserinde, halk bilgisi ürünlerini sınıflandırma başlığı altında “... halk bilgisi ürünlerini, yaratım ve aktarım bağlamları ve bu bağlamlarda ortaya çıkan özellikler, şekil ve yapılarına bağlı özellikler, içeriklerine bağlı özellikler ve işlevlerine bağlı özelliklere göre sınıflandırmak...”⁴⁴ gerektiğini vurgulayarak, bir halk bilgisi ürününün tanımlanmasında dikkate alınması gereken dört özelliğin burada da değerlendirilmesi gerektiğini şu sözlerle belirtmiştir: “Bilimsel bir sınıflandırmada kesinlikle uyulması ve ısrarla takip edilmesi gereken kural, esas alınan temel özelliğe sınıflamanın sonuna kadar bağlı kalındığına dikkat etmektir.”⁴⁵

Masalların sınıflandırılması üzerine çalışma yapan ilk isim, Alman araştırmacı J. G. Von Hahn olmuştur. Nilgün Çıplak, V. Propp’un *Masal Çözümleme Metodu* adlı makalesinde Von Hahn’ın çalışmaları için “... kapsamlı ve kalıcı olmaktan çok, daha sonraki çalışmalara yol gösterici nitelik taşımaktadır.” yorumunu getirmiştir.⁴⁶

Masalların sınıflandırılması üzerine yapılan ilk ciddi çalışma ise Finli halk bilimci Antti Aarne’e aittir. “Masallara numara vermek suretiyle işe başlayan Aarne, ... Finlandiya, Danimarka ve Almanya’dan derlenmiş (Grimm masalları) masallardan hareketle” masalları üç başlık halinde sınıflandırmıştır;

“I. Hayvan Masalları (1-299)

II. Asıl Masallar (300-1199)

III. Fıkralar (1200-1999)”⁴⁷

Yapılan bu sınıflandırmayı inceleyen Vlademir Propp, çalışmanın hem önemini vurgulamış hem de başlıklandırmadaki problemlere vurgu yapmıştır.⁴⁸ Propp gibi Alan

⁴⁴ Metin Ekici. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007, s. 135.

⁴⁵ Metin Ekici. Age. s. 135.

⁴⁶ Nilgün Çıplak. V. Propp’un *Masal Çözümleme Metodu*. Ankara: Türk Dili Dergisi, S. 638, 2005, s. 127. Makaleye 01.07.2013 tarihinde internet adresinden ulaşılmıştır. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/nilgun_ciblak_propp'un%20masal%20cozumleme_metodu.pdf

⁴⁷ Metin Ekici. “Kuramlar ve Yöntemler”. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Grafiker Yay., 2010, s. 67.

⁴⁸ Vladimir Ya. Propp. *Masaların Yapısı ve İncelenmesi*. Çev.: Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay. 1987, ss. 14-24.

Dundes'te bu çalışmanın başlıklandırma noktasında bir muallak olduğunu belirtmiştir.⁴⁹ Aarne'nin bu çalışmasından belli bir zaman sonra öğrencisi olan, Stith Thompson tarafından yeniden ele alınıp, ilaveler ve değişiklikler yapılarak genişletilip, 1928 yılında İngilizce olarak "The Types of the Folktale" adlı eserinde yayımlamıştır.⁵⁰ Thompson masal sınıflandırmasını beş ana başlık halinde, şöyle vermiştir:

- I. Hayvan Masalları (1-299)
- II. Gündelik (Asıl) Masallar (300-1199)
 - A. Sihir-Büyü Masalları (300-749)
 - B. Dinî Masallar (750-849)
 - C. Kısa (Romantik) Masallar (850-999)
 - D. Aptal Dev Masalları (1000-1199)
- III. Fıkralar ve Anekdotlar (1200-1999)
- IV. Zincirlemeli Masallar (2000-2399)
- V. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (2400-2499)⁵¹

Thompson, Aarne'nin sınıflandırmasına ek olarak "Zincirleme Masallar" ve "Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar" maddesini de eklediği görülmektedir. Kırım Tatar masallarının sınıflandırma çalışmaları da Aarne-Thompson'ın sınıflandırmasına benzerdir.

Aarne-Thompson tarafından hazırlanan bu çalışmaların ardından, Alman araştırmacı Hans Jörg Uther de yeni bir tip kataloğu hazırlamak yerine Aarne-Thompson'ın çalışmalarını geliştirerek yeni bir sınıflandırma yoluna gitmiştir. Uther, Aarne-Thompson'ın çalışmasındaki eksiklikleri gidermek amacıyla yaptığı düzenlemelerle, 2004 yılında *The Types of International Folktales (Uluslararası Masal Tipleri Kataloğu)* adıyla üç ciltlik yeni bir katalog hazırlamıştır.⁵² Bu çalışmanın önemi,

⁴⁹ Mustafa Gültekin. Age. s. 53'den naklen; Alan Dundes. "From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales." *The Journal of American Folklore*. Vol.: 75, No: 296, 1962, s. 98. Makaleye 15.06.2013 tarihinde internet adresinden ulaşılmıştır. <http://www.jstor.org/action/showShelf?action=add&doi=10.2307%2F538171>

⁵⁰ Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 55.

⁵¹ Selami Fedakar. Age. s. 75'den naklen; Stith Thompson-Antti Aarne. *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. (Second Revision) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1964, ss. 19-20. Selami Fedakar. Age. s. 75. eserinden aynen alınmıştır.

⁵² Mustafa Gültekin. Age. s. 52'den naklen; Hans-Jörg Uther. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 Cilt. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004.

gerek Türk dünyası masal çalışmalarına gerekse batı dünyasına ait çalışmaların geneline kaynaklık etmesidir. Bu çalışmanın sınıflandırması yedi başlık halinde şöyle verilmiştir:

- “I. Hayvan Masalları
- II. Sihir (Büyü) Masalları
- III. Dinî Masallar
- IV. Gerçekçi Masallar-Kısa Hikâyeler
- V. Aptal Dev Masalları
- VI. Fıkralar ve Şakalar
- VII. Zincirleme Masallar”⁵³

Uther’in, sınıflandırmasında Aarne-Thompson’ın sınıflandırmalarından değişik olarak “Günlük (Asıl) Masallar” başlığının kaldırılmış olduğunu görüyoruz. Bu başlık altında yer alan alt başlıkların, ana başlık haline getirildiğini, ayrıca Thompson’ın beşinci madde olarak vermiş olduğu “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” başlığının da kaldırılmış olduğunu söyleyebiliriz. “Gündelik (Asıl) Masallar” üst başlığının kaldırılıp alt başlıklarının maddelendirilmesi ise masalların sınıflandırılması hususuna açıklık getirilmiştir.

Aarne-Thompson’ın sınıflandırması hem Batı dünyasında hem Türkiye’deki masal çalışmalarında hem de farklı Türk boylarının masal çalışmalarında sıkça kullanılmaktadır. Türk dünyası masal çalışmalarında kullanılan bir diğer önemli sınıflandırma çalışması, Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav’a aittir. *Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Masallarının Tipleri)* adıyla yayımlanan tip kataloğunun önsöz kısmında, Türk masalı ve Türk masalının kaynakları konusunda ayrıntılı bilgiler verilmektedir.⁵⁴ Bu katalogda 23 başlık altında 378 masal tipi yer almıştır.

“A. Hayvan Masalları	1-22
B. Hayvanlar ve İnsanlar	23-33
C. Hayvanlar veya Ruhlar Bir İnsana Yardım Eder	34-82
D. Doğüstü Bir Hayvan veya Ruhla Evlenme	83-109
a) Kadın Ruhtur	83-91
b) Erkek Ruhtur	92-109

⁵³ Mustafa Gültekin. Age. s. 46.

⁵⁴ Mustafa Gültekin. Age. s. 47.

E. İyi Ruhlarla veya Evliyalarla Yaşama	110-122
F. Kaderin Hakimiyeti	123-142
G. Rüya	143-145
H. Kötü Ruhlarla Yaşama	146-168
I. Sihirbazlar (Büyücüler)	169-184
J. Bir Kız Sevgili Bulur	185-196
K. Bir Erkek Sevgili Bulur	197-222
L. Fakir Kız Zenginle Evlenir	223-238
M. Kıskançlık ve İftira	239-255
N. Hor Görülen Koca Kahramandır	256-258
O. Zina ve Baştan Çıkarma	259-280
P. Garip İşler ve Olaylar	281-288
Q. Garip Davalar	289-301
R. Gerçekçi Masallar	302-310
S. Garip Tesadüfler	311-316
T. Komik Hikâyeler	317-322
U. Aptal ve Tembel Erkekler ve Kadınlar	323-338
V. Hırsızlar ve Dedektifler	339-349
W. Akıllı, Hilekâr veya Cimri Erkekler ve Kadınlar	350-378 ⁵⁵

Türkiye’deki masallar üzerine çalışmalar yapan Saim Sakaoğlu masalları şöyle sınıflandırmıştır;

1. Hayvanlarla İlgili Masallar
2. Yaşanabilen Olaylarla İlgili Masallar
3. Olağanüstülüklerle Örülmüş Masallar
4. Güldüren Masallar⁵⁶

“Ahmet Edip Uysal ile Warren S. Walker, yedi ana başlık halinde sınıflandırma yapmışlardır. Türkiye’den derledikleri masalları İngilizceye çevirerek 1966 yılında Amerika’da “*Tales Alive in Turkey*” adı ile yayınlamışlardır.

1. Tabiatüstü Masalları

⁵⁵ Mustafa Gültekin. Age. s.s. 48-106.

⁵⁶ Saim Sakaoğlu. “Masallar.” *Türk Dünyası ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C. 2, Ankara: AKM, 2002, s. 179.

2. Şaşırtıcı Hünerli İstidl lli Masallar
3. Mizahi Masallar
4. Ahlaki Masallar
5. Köroğlu
6. Dini K     D       Masallar
7. Fıkralar”⁵⁷

Türk Dünyası masal ara tırmalarılarını incelerken masalların sınıflandırılması çalışmalarına büyük etkisi olan Rus bilim adamlarının olmasından       önce Rusya’daki masal çalışmalarına         ve kaynaklık eden kişilerden ba layaca ız.

Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev, *Narodniye Russkiye Skazki [Rus Halk Masalları]* adlı eserinin ilk baskısında, masal metinlerini herhangi bir sınıflandırma yapmadan yayınlamıştır. Ancak aynı eserin ikinci baskısında, masal metinlerinin konu özelliklerine göre sıralanarak verilmesi, bir sınıflandırma çalışması olarak kabul edilmiştir ki masal araştırmacıları bu çalışmayı, masal sınıflandırması konusunda ilk önemli tecrübe olarak kabul ederler.”⁵⁸ Afanasyev, Rus masallarının sınıflandırılmasını şöyle yapmıştır:

- “I. Hayvan Masalları
- II. Sihir (Büyü) Masalları
- III. Kısa Anlatılar
- IV. Hicv  Masallar
- V. Günlük Hayatla İlgili Masallar”⁵⁹

Vladimir Propp, Afanasyev’in *Narodniye Russkiye Skazki [Rus Halk Masalları]* adlı eserini incelemiş ve masal sınıflandırması hakkında bilgileri *Russkaya Skazka* adlı eserinde vermektedir.

- “1. Hayvan Masalları
2. Sihirli (Mitolojik, Fantastik) Masallar

⁵⁷ Rabia Kocaaslan Uçkun. Age. s.48.

⁵⁸ Selami Fedakar. * zbek Sözlü Geleneğinde Masallar*. İzmir: Egetan, 2011, s. 79’dan .naklen; Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev. *Narodniye Russkiye Skazki*. C.1, Moskva: Nauka, 1855 yılında ilk olarak yayınlanmıştır. ,İkinci baskısı ise 1873 yılında yayınlanmıştır.

⁵⁹ Selami Fedakar. Age. s. 75’den naklen; L. G. Barag, N. V. Novikov. “A. N. Afanasyev i Ego Sobranie Narodnih Skazok.” *Narodnie Russkie Skazki A. N. Afanasyeva* : V 3 T., T. 1, Moskva: Nauka, 1984, s. 416.

3. Epik, Destansı Masallar
4. Tarihî Masallar, Anlatmalar
5. Kısa Hikâyeler veya Günlük Hayatla İlgili Masallar
6. Ölüler, Cadılar ve Devlerle İlgili Masallar (Memoratlar)
7. Halk Fıkraları (Anekdotları)
8. Sıkıcı, Bunaltıcı Anlatılar
9. Şakalar, Gülünç Anlatılar”⁶⁰

Vladimir Propp, bu sınıflandırmanın oldukça karmaşık ve bazı başlıklarının gereksizliğine değinerek, sadeleştirme yoluna gidip yeni bir sınıflandırma yapmıştır.

“1. Hayvan Masalları

2. İnsan Masalları

a. Sihirli Masallar

b. Kısa Anlatmalar (Fıkralar Dahil)”⁶¹

Kırım Tatar masallarının sınıflandırmasını da yapan Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev masalları dört başlık halinde şöyle vermiştir:

“I. Hayvan Masalları

II. Tılsımlı Masallar

III. Tarihi Masallar

IV. Latifeler”⁶²

Rus masal araştırmalarında kullanılan bir diğer sınıflandırma çalışması E. V. Pomerantseva’ya aittir. *Büyük Sovyet Ansiklopedisi*’ne yazdığı “Masal” maddesinde, masalların yapısı hakkında kısa değerlendirmeler yapıp, masal türlerine de değinmiştir. Masalları dört başlık altında sınıflandırmayı uygun görmüştür.

“I. Hayvan Masalları

II. Sihir (Büyü) Masallar

III. Maceraperest Masallar

⁶⁰ Mustafa Gültekin. Age. s. 56’dan naklen; Vladimir Yakoplaviç Propp. *Russkaya Skazka*. Leningrad: İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1984, s. 58.

⁶¹ Mustafa Gültekin. Age. s. 56’dan naklen; Vladimir Yakoplaviç Propp. *Russkaya Skazka*. Leningrad: İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1984, s. 59.

⁶² *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (Nazım-Nesir). C. 13, Haz. Nevzat Köseoğlu, Ahmet Bican Ercilasun vd. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 50.

IV. Günlük Hayatla İlgili Masallar”⁶³

E.V. Pomerantseva, aynı zamanda Kırım Tatar masallarını da üç başlık altında sınıflandırıp, tasnif açısından Rus masalları ile arasındaki benzerliği göstermiştir.

I. Hayvanlar Hakkında Masallar

II. Tılsımlı Masallar

III. Avatür ve Hayat Masalları⁶⁴

Rus bilim insanlarının masal üzerine yaptığı çalışmaların Türk dünyasında yapılan masal çalışmalarını etkilediğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla Türk Cumhuriyetleri ve özerk bölgelerde yapılan masal çalışmalarında tanım, tasnif ve tür bakımından benzerlik göstermektedir. Cafer Bekirov, bu noktada Kırım Tatar masal sınıflandırmasını vermeden önce Kazak masallarının ve Özbek masallarının üçer başlık altında sınıflandırıldığını belirtmiştir. “M. Gabdullin, Kazak masallarını şöyle sınıflandırır:

I. Hayvanlar Hakkında Masallar

II. Tılsımlı Masallar

III. Hayat – Ahlaki Masallar”

K. İmanov Özbek halk masallarını şöyle bölümlere ayırmıştır:

I. Hayvanlar Hakkında Masallar

II. Tılsımlı Masallar

III. Hayati Masallar”⁶⁵

I.2.3. Kırım Tatar Masallarının Tasnifi

Kırım Tatar masalları üzerine yapılan tasnifler ele alındığında ise, Kırım Tatar masalları üzerine çalışan isimlerin Rus araştırmacılarının çalışmalarındaki tasniflere benzer sınıflandırmalar yaptığını söylemek mümkündür. Çünkü Kırım Tatar masallarını inceleme ve sınıflandırma meselesi Rus araştırmacıların çalışmalarından sonra gerçekleşmiştir. İlk olarak Ömer İpçi, “Kırım Masalları” başlığıyla yazmış olduğu makalesinde masal sınıflandırmasını şöyle verir:

⁶³ Mustafa Gültekin. Age. s. 57’den naklen; E. V. Pomerantseva. “Skazka.” *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*. T 26, Moskva: Sov. Entsikl., 1977, s. 489.

⁶⁴ *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (Nazım-Nesir). C. 13, Haz. Nevzat Köseoğlu, Ahmet Bican Ercilasun vd. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 50.

⁶⁵ Cafer Bekirov. Age. s. 74.

I. Hayvanlar Ömründen Alınan Masallar

II. Tılsımlı Masallar

III. Satirik Masallar

IV. Tarihi Masallar⁶⁶

Alupka Müzesi tarafından yapılan derleme sonucunda ortaya çıkan *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları* adlı esere önsöz yazan S. D. Kotsübinskij, masal sınıflandırması yapmaya çalıştığını şu sözlerle ifade eder: “Burada biz teknik ve yapısal bazı hususiyetleri kaydedebiliyoruz ve bu hususiyetler, fikrimizce, Kırım masallarını sınıflandırmak için gerekli kriterleri araştırmamıza yardım eder. Masalların epeyce bir miktarını romantik tip masallar diye tayinlemek mümkün.”⁶⁷ Cafer Bekirov’un, S.D. Kotsübinskij’nin sınıflandırmasına ek olarak savunduğu bir düşünce de şudur: “Kotsübinskij, romantik tip masallar diye tılsımlı masalları kast etmiş olsa gerek. Eğer Rus ve başka Türki kardeş halklarının masalşinaslık ilmi tetkik işlerini öğrenseydi Kotsübinskij, doğru yolda olarak, doğru da sınıflandırma yapardı.”⁶⁸

S. D. Kotsübinskij, aynı makalesin bütününde masal incelemesi ve masalların özelliklerini açıklarken, masalları Turmuş masallar, Realistik masallar başlığıyla sınıflandırmıştır. S. D. Kotsübinskij, romantik masallar için karakterleri hayaldir, dolandırıcılığın, çoğu tabii olmayan coğrafi toprakta ilerletilir. Geleneksel tesir ise masallarda epeyce görülmektedir. Realistik masallar içinse hayalin neredeyse hiç olmadığı demonolojiyanın⁶⁹ olmadığı, masal anlatıcısının eski usüllerden faydalanmadan masal anlattığı masallarda sosyal statüler açıkça tasvir olunduğunu söylemiştir.⁷⁰

⁶⁶ Cafer Bekirov. Age. s. 74.

⁶⁷ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. Haz. Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinskij vd. Kırım: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1937, s. 17.

⁶⁸ Cafer Bekirov. Age. s. 75.

⁶⁹ Demon: Hristiyan edebiyatında cin ve şeytan anlamında kullanılmış bir terimdir. Terimin kökeni eski Yunanca’da tamamen farklı anlamlarda kullanılmış olan daimon sözcüğüdür. Demonoloji: Cin ve iblisleri sistematik olarak inceleyen çalışma dalıdır. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Demon> <http://tr.wikipedia.org/wiki/Demonoloji> (Erişim tarihi: 16.04.2012).

⁷⁰ *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. Haz. Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinskij vd. Kırım: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1937, ss. 17-25.

Kerim Camanaklı ise *Kırım Tatar Masalları* adlı eserin önsözünde masal sınıflandırması üzerine spesifik bir beyanda bulunmamış olmasına karşın eserdeki bütün masalların konusunu ve içeriğini etraflıca incelemiştir.⁷¹

Cafer Bekirov ise *Kırım Tatar Halk Ağzı Yaratıcılığı* adlı eserinde masalların sınıflandırılması meselesi başlığı altında şunları söylemiştir: “Başka kardeş halkların masal sınıflandırmasını itibara alıp, Kırım tatar masallarını mevzu, munderice, kuruluş, tip ve kalıcı tasvirlerini göz önünde tutarak şöyle bölümlere ayırmak mümkün:

I. Hayvanlar Hakkındaki Masallar

II. Tılsımlı Masallar

III. Hayati – Satirik Masallar

IV. Turmuş (Gündelik Hayat) Masallar.”⁷²

Kırım Tatar masal sınıflandırması için verdiğimiz bilgiler doğrultusunda, masalların üç ana başlık altında, Hayvan Masalları, Tılsımlı Masallar, Hayati (Günlük Hayat)-Satirik Masallar, toplandığını söyleyebiliriz. Hayati (Günlük Hayat)-Satirik Masallar, S.D. Kotsübinskij’in sözünü ettiği realist masallardır. Çünkü Kırım Tatar tarihini ve edebiyatı yaşanan gerçekçi ve zor süreçleri yaşayan kimseler tarafından gelecek kuşaklara aktarılacak üzere masalların içine işlenmiştir. Dolayısıyla yaşananlar gerçeklikten uzak olmadığı için masallar da realist masallar olarak değerlendirilir.

Kırım Tatar masallarının sınıflandırmalarında ortak bir görüşe ulaşamamıştır. Ancak yukarıda yer verilen masal tasniflerinin tamamı değerlendirildiğinde dört ana başlığın bulunduğunu tespit ettik: “Hayvan masalları”, “Olağanüstü, sihirli veya tılsımlı masallar”, “Günlük (gündelik) hayatla ilgili veya gerçekçi masallar” ve de “Mizahi veya güldürücü masallar”. Bu başlıklar altında “Mizahi” konulu masallarda fıkraların ağırlıklı olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Tasnifler içindeki bu ortaklıklar ve çalışmamızdaki masal metinlerini göz önüne alarak Kırım Tatar masallarını üç başlıkta tasnif etmeyi uygun gördük. Fıkra metinleri çalışmamıza dahil olmadığı için bu başlıklara “Mizah”i metinler eklenmemiştir. “Metinler” kısmında yer verilecek olan 46 masal metni de bu başlıklara göre tasnif edilmiştir.

⁷¹ Kerim Camanaklı. *Kırım Tatar Masalları*. Simferopol: 2008, s.s. 8-31.

⁷² Cafer Bekirov. *Kırım Tatar Halk Ağzı Yaratıcılığı*. (Kırım Tatar Halk Yaratıcılığı). Taşkent: Ukituvçı Neşriyatı, 1988, s. 75.

- I. Hayvan Masalları
- II. Sihirli Masallar
- III. Günlük Hayatla İlgili Masallar

II. BÖLÜM:

KIRIM TATAR MASALLARININ OLAY ÖRGÜSÜ İLE ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde seçmiş olduğumuz kırk altı masal metninden hareketle Kırım Tatar masallarının “Olay Örgüsü”, “Şekil Özellikleri” ve “İçerik Özellikleri” hakkında değerlendirme yapılacaktır. “Olay Örgüsü” başlığı altında masallar, yapmış olduğumuz tasnif çalışmasına göre sıralanmış olup, her bir masalın olay örgüsü tespit edilecek ve incelenecektir. “Şekil Özellikleri” başlığı altındaysa masallarda yer alan manzum ve mensur kısımlar incelenecektir.

II.1. Kırım Tatar Masallarının Olay Örgüsü

Şekil ve içerik özelliklerinden sonra çalışmamızda mevcut olan kırk altı masalın olay örgüsünü oluşturacağımız bu bölümde, masalların ismi ve hacmi de göz önünde bulundurularak masalların numaralarına göre bir inceleme yapılacaktır. Olay örgüsü, masalın bir nevi özeti şeklinde olmasından ötürü oldukça dikkat gerektirir. Çalışmamızda yer alan masallarda, olay örgüsü benzer olanlar birlikte farklı motif ve tipler de mevcuttur.

Beş Salkım Bey (1)

1. Genç bir çobanın evinin önündeki kütükte bir zaman sonra üzüm salkımı peyda olur. Beş yıl boyunca yetişen üzümler olgunlaştığında kaybolur ve çoban, onları bir canavarın yediğini düşünüp, onu yakalamak için nöbet tutmaya başlar.
2. Çoban, üzümleri yiyenin bir tilki olduğunu görür ve onu yakalar. Tilki, canının bağışlanmasını ister. Çoban, padişahın kızını kendisine istemesi şartıyla onu serbest bırakır.
3. Tilki, çobanla evlenmesi için padişahın kızını isteyince padişah da kızını verme şartıyla, ondan yedi başlı devin öldürülmesini ister. Tilki, çobanın yanına dönerken yedi başlı dev ile karşılaşır ve padişahın askerlerinin onu arandığını söyleyerek bir fırının içine saklanmasını sağlayıp öldürür.
4. Tilki, çobanın yanına dönünce dev öldürdüğünü gizler ve yedi başlı dev öldürmesi gerektiğini söyler. Çoban, yedi başlı dev nasıl öldüreceğini

bilemediğinden tilkiye akıl danışır. Tilki, çobana yardım edeceğini ama ne zaman ölürse ölsün leşini çakallara vermemesini şart koşar.

5. Tilki ile çoban, yedi başı devin yedi başı ile padişahın huzuruna çıkarlar ve çoban hem vezir olur hem de padişahın kızı ile evlenir. Çoban, değişen yaşamıyla birlikte tilkiyi unuttur. Buna sinirlenen tilki, ölü taklidi yaparak çobanın önceden verdiği sözü yerine getirip getiremeyeceğini sınar ama çoban sözünü unutup onun leşini yem etmeleri, yakmaları, gömmeleri için emir verir. Tilki, yaptığı iyiliklere karşılık göremediğinden çobana beddua eder ve her şey eski halini alır.

Genç Avcı (2)

1. Pek meşhur bir avcı, ava gitmek için atıyla yola çıktığında karanlık havada yolunu şaşırp başka bir yöne gider. Atını bağlayıp dinlenmek için bir yerde soluklanan avcı, tekrar yola çıkmak için atına doğru giderken bir tilkinin atını kuyruğundan yakaladığını görür ve tilkiyi vurmaya niyetlenir.
2. Tilki can havliyle dile gelip avcıya canını bağışlaması için yalvarır. Tilki avcıya olan minnettarlığını atını koruyarak gösterir. Avcı, dağa gittiğinde, bir kurt gelip ata saldırmaya çalış. Tilki, Kurt'un karşısına geçip avcının atını koruduğunu ve bunun için her gün bir geyikle ödüllendirildiğini söyleyip, kendisinin de onlara katılmasını önerir.
3. Ertesi gün ayı, bir sonraki gün aslan, daha ertesi gün kartal gelip tilki ve kurda dahil olurlar. Altı gün sonra tilki hepsini bir araya toplayarak kendi aralarında bir padişah seçmelerini önerir. Oy birliği ile tilki padişah seçilir.
4. Tilki padişah seçilir seçilmez avcıya bir eş bulma önerisiyle diğer hayvan arkadaşları ile padişahın kızını layık görürler. Ayı ile kartal padişahın kızını kaçırmaya giderken kurt ile aslan da bir ev yaparlar.
5. Sarayın içinden kaçırılan padişah kızı, ormana getirildiği esnada diğer saray kızları padişahın huzuruna çıkıp olan biteni anlatır. Az sonra avcı, döndüğünde binayı ve içindeki güzel kızı görünce çok şaşıır.
6. Avcı ile kız birbirleriyle sohbet ederek birbirlerini sevmeye başlarlar. Padişah da çok zaman kaybetmeden ormana doğru asker çıkarıp kızını aramaya koyulur.

7. Hayvanlar da iş bölümü yaparak padişah askerlerine karşı hem avcıyı hem de padişah kızını korumaya niyet edip onlara saldırıda bulunurlar. Avcının hiçbir şeyden haberi olmadan padişahın askerleriyle savaşıp galip gelen hayvanlar padişahın tahtına da el koyarlar.
8. Avcıyı padişah yaptıktan sonra kırk gün kırk gece süren bir de düğün yaparlar. Avcı, padişah olduktan sonra yanına baş vezir olarak tilkiyi alır. sarayda mutlu mesut yaşarlar.

Hacı Olmaya Giden Tilki Masalı (3)

1. Hacı olmak için Mekke'ye doğru yola çıkan horoz, tavuk, kaz, misir¹, papiy², yolda kurnaz tilki'ye rast gelince birlikte Mekke'ye gitmeye karar verip yollarına devam ederler.
2. Yolda giderken kurnaz tilki hem hacı olmaya giden arkadaşlarıyla yürür hem de onları nasıl evine getirip, tuzağa düşürüp, nasıl yiyeceğini düşünür ve onlara namaz kılma ve dinlenme vaadinde bulunarak amacına ulaşır. Bir tek horoz bu durumdan rahatsızlık duyup evin içine girmek istemediğini söyler ve ahırda kalır.
3. Tilki, bir gecede horoz hariç diğerlerinin bir tek kemiklerini bırakır. Horoz, bütün gece olup biteni ahırın damından izler.
4. Ertesi gün tilki, horoza birlikte namaz kılma teklifinde bulunarak onu da yeme derdinde olduğunu gösterir. Horoz da aklını kullanarak tilkiyi kandırarak yanından kaçıp gider.

Han ve Yılan (4)

1. Kırım'da yaşana korkunç ve büyük yılanın kulağına Han'ın kızını canından çok sevdiği haberi gider. Yılan da bunun doğru olup olmadığını halka göstermek için Han'ın odasına gizlice girer.
2. Han, yılanı görünce korkudan titreyerek ve yılanın tehditlerine karşı duramayıp daha önce söylediklerinin aksine kendi canı yerine kızının canını almasını söyleyerek dürüst olmadığını gösterir. Bunun üzerine yılan, “benden

¹ Hindi

² Ördek

korkacaklarına, tiksineceklerine Han'dan tiksinsinler, onun gerçek yüzünü görsünler.”diyerek isyanını dile getirip evine döner.

İyiliğe Karşı Kötülük Yapma (5)

1. Koyunlarını otlatmak için dağa götüren çoban, orada bir ateş, ateşin içinde de can çekişen bir ejderha görür. Hemen tulumuna bir ip bağlayıp ejderhanın hayatını kurtarır. Ejderha canını kurtaran çobana kendisini yiyeceğini söyler.
2. Bu sırada yoldan geçen tilki her şeyi duyar ve çobana yardım etmek için ejderhaya bir oyun oynar ve onu yanan ateşin içine geri atar. Tilki de iyiliğe karşı kötülük yapılmayacağını söyleyip çobanın yanından ayrılır.

Ağlayan Nar ve Gülen Ayva (6)

1. Padişahın karısı dokuz defa yaptığı doğumdan dokuz kız doğunca onuncusunun erkek olmasını isteyen padişah, karısını erkek doğurması için tehdit eder. Doğum gerçekleştikten sonra çocuğun kız olduğunu öğrenen kadın korkar.
2. Çocuğu doğuran ebe, kadının bu korkusunu görünce yapay erkeklik organ yapıp padişaha oğlu olduğunu söyler. Padişah, oğlu olduğu için kırk gün kırk gece ziyafet verip, çocuğunun adını İbrahim koyar.
3. İbrahim sünnet olma yaşına geldiğinde, padişahın karısının üzülməsi ve İbrahim'in isteği üzerine sünnet, iki yıl ertelenir ama üçüncü yıl mecbur kalıp sünnet olmak için hazırlıklara başlanır.
4. Sünnetten önce İbrahim, atla gezintiye çıkar. Atına biner binmez ağlamaya başlayınca atı dile gelir. Birbiriyle dertleştikten sonra at, bir ok gibi uçup deniz ardındaki diyarlara gider.
5. At, İbrahim'den ayrılmadan önce ona yelesinden üç kıl veriri ve darda kaldığında bu kılları ovalamasını söyler. İbrahim kız, atın yanından ayrıldıktan sonra çölde bir saray görünce oranın yemekhanesinde işe başlar.
6. Gece gündüz çalışan İbrahim kız, yedi senede bir uçan devin geldiğini ve insanları yediğini öğrenir. Bu işe çare bulabilmek için atın ona verdiği kılları kullanarak atını yanına çağırıp ondan akıl sorar.
7. At, İbrahim kıza sihirli kılıç verip uçan devi nasıl öldürebileceğini anlatır, İbrahim kız da o şekilde öldürür. Padişah, devin öldüğünü duyunca öldüren kişiye ödül vereceğini açıklayınca bütün askerleri devi öldürdüğünü iddia ederek

ödülü alırlar. İbrahim kız ise padişahın karşısına geçip devin kesik kulağını göstererek onu kendisinin öldürdüğünü ispat eder. Bunun üzerine padişah, İbrahim kıza ne isterse yapacağının vaadini verir.

8. İbrahim kız, padişahın kızını isteyince padişah önce küçümseyici davranır, sonra kızına fikrini sorması gerektiğini söyler. Padişahın kızı da süre isteyerek kesin cevap vermekten çekinir.
9. Aynı gün akşamı padişahın kızı bir kaba su koyup pencereye çıkarınca hemen bir güvercin gelip içeri girer ve yakışıklı gence döner. Genç kız, genç adama durumu anlatınca genç adam, İbrahim kızdan yer altı padişahının sihirli aynasını alıp getirmesini söyler.
10. İbrahim kız, kızın isteğini yerine getirmek için atının yelesinden aldığı üç kılı birbirine sürterek atının gelmesini sağlar ve ondan akıl danışır. İbrahim kız, atından aldığı akılla yer altı padişahının aynasını alır ve saraya döner.
11. İbrahim, padişahın kızına sihirli aynayı götürdükten sonra bir sınavdan daha geçmesi gerektiğini işitir. Bu sefer de İfrit padişahının sihirli taşını alması istenir. İbrahim tekrar atından akıl danışarak ne yapması gerektiğini öğrenir.
12. İfrit padişahının yedi gözünden birini yaralayarak sihirli taşı alınca İfrit padişahı İbrahim kızın ardından beddua ederek “kızsın erkek, erkeksen kız ol” diyince İbrahim kız, kızlıktan çıkıp erkek olur.
13. İbrahim, padişahın kızının isteklerini atının da verdiği akılla yerine getirdikten sonra onunla evlenmek için padişahın huzuruna çıkar. Padişah, kızının da bu oğlanla evlenmek istediğini görünce sinirlenir ve İbrahim’e yeni bir görev verir.
14. Padişah, ağlayan nar ağacı ile gülen ayva ağacını saraya getirmesini ister. Atına akıl danışan İbrahim, bu seferki görevinin zor olduğunu anlayarak yola çıkar. Atıyla kaf dağının ardına kadar giden İbrahim, yolda üç erkek kardeşin babalarının bıraktığı miras olan tılsımlı koyun derisi, kalpak ve oku paylaşamadıklarını görünce onlara yardım etmek için durur.
15. Üç kardeşin de hak ederek bu tılsımlı nesneleri alması için uzağa bir ok atıp onu ilk getiren kişiye bu nesneleri vereceğini söyler ve tılsımlı nesneleri kullanarak bu ağaçları elde eden İbrahim, saraya vardığında padişahın şaşkın bakışlarına

maruz kalır. Ardından da padişahın kızı ile kırk gün kırk gece düğünle evlenip mutlu mesut yaşarlar.

Altın Kafayla Hıyar Kafa (7)

1. Anne, baba ve kızıdan oluşan bir aile vardır. Kız evlenme çağına gelince anne ölür. Ölmeden önce de babaya buzağının kızı verilmesini vasiyet eder.
2. Aradan çok geçmeden baba, kızı olan dul bir kadınla evlenir. Üvey anne, kızı çok çalıştırır, hor görür ve ona her gün eziyet eder. Kız, sabahları buzağı otlatıp, yün eğirir, akşamları da başka işler yapar.
3. Günlerden bir gün buzağıyı otlatmaya dere kenarına giden kız, dere kenarında uyuya kalır. Uyandığında buzağının derenin öteki tarafına geçtiğini görür. Dereye girip buzağıyı yakalamaya çalışan kız, örekesini suya düşürür.
4. Kızın müşkül durumunu gören yaşlı bir kadın, kızın yanına gider. Kadın, kızın dizlerine uzanıp uykuya dalacağını ve başını beklemesini söyler. Başına bakarken önce beyaz su, sonra yeşil su sonra da sarı geçeceğini, sarı su geçince uyandırmasını söyler.
5. Kız, sarı su geçince yaşlı kadını uyandırır ve sarı su ile kızın saçlarını ovalar. Akşam olup kız eve dönünce gece saçları altın tellere dönüşür. Bunu gören üvey anne, kızı zorlayıp her şeyi anlattırır.
6. Üvey anne ertesi günü kendi kızını aynı dereye buzağı otlatmaya gönderir. Yaşlı kadın ile görüşmesini kendisinin de saçlarının altın tellere dönüşmesini söyler.
7. Üvey kız, yaşlı kadın ile karşılaşır. O esnada üvey kız ağlama numarası yaparak yaşlı kadına yalan yanlış sözler sarf eder. Üvey kızın yalan söylediğini anlayan yaşlı kadın ona bir ders vermek ister.
8. Yaşlı kadın, üvey kızın dizine yatar ve uykuya dalar. Başından yeşil su aktığında kendisini uyandırmasını ister. Üvey kız, yaşlı kadını uyandırır ve yaşlı kadın yeşil su ile kızın saçlarını ovalar. Akşamına kızın saçları yeşil dallara dönüşmüş. O günden sonra üvey kızın adı Hıyar Başlı Kız olmuş.
9. Bir zaman sonra üvey anne ile Hıyar başlı kız bir düğüne giderler. Altın saçlı kız da gitmek ister ama onu götürmezler. Altın saçlı kız, evde kalınca ağlamaya başlar. O an yaşlı kadın yine peyda olur.

10. Yaşlı kadın, önce ölmüş buzağının kemiklerinden sihirle bir Arap peyda eder sonra da Arap'tan elbiseler, takılar ve bir de araba ister. Her şey hazır olunca birlikte düğüne giderler. Yolda üvey anne ile Hıyar başlı kızın arabasını geçerler ve ondan önce düğüne varırlar.

Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu (8)

1. Dört erkek kardeşin yaşlı babalarının ölümüyle kardeşler eve ekmek getirmek için dört ayrı yola ayrılmadan önce babalarından kalan mirası bölüşmeye niyet ederler ancak bir namazlık ve cübbeden başka bir şey olmadığından uzlaşamazlar. Bu namazlık, üzerine binince göğşe yükselir; cübbeyi giyince de görünmez olduğundan çok kıymetlidir.
2. Yoldan geçen bir adam dört kardeşin tartıştığını görünce namazlığı ve cübbeyi kendisine bırakıp çalışmaya gitmelerini hangisi daha çok para kazanırsa onun bu mirasa konmasını önerip, fikrini kabul ettirir.
3. Yolcu, namazlığın üzerine binip giderken aslan, karınca ve aslanın kavgasına denk gelir ve onlara da dört kardeşe yardım ettiği gibi yardımcı olur ve yoluna devam eder.
4. Şehre giden yolcu, padişahın kızının evleneceğini duyunca, cübbeyi giyip görünmez olarak kızı görmeye saraya gider. Padişahın kızıyla konuşup anlaşılan yolcu birbirlerinin tılsımlarından da bahsederler ve birbirleriyle evlenirler.
5. Padişahın kızı ile yolcu adamın evlenmesi, padişahın diğer padişahlıklarla aralarının açılmasına sebep olur. Bunu duyan yolcu, padişahın huzuruna çıkıp onlarla savaşa gitmek istediğini söyler ancak padişah kabul etmese de yolcu savaşa, cübbesini de giyerek gider.
6. Padişahın ordusu, yolcu adam sayesinde üç gün üst üste girdiği savaşların hepsini kazanır. Diğer padişahlıklar bu işe şaşırıp bilge kadınlara fal baktırarak ne olduğunu anlamak isterler. Fal bakan kadın, padişahın damadının tılsımı olduğunu söyler.
7. Bilge kadın, Yolcu adamı askerlerle birlikte saraya dönerken dere kenarında yakalayıp onu boğunca, etrafındaki askerler padişahın damadı olmadan saraya dönerler ancak bir yandan da padişaha ne hesap vereceklerini düşünürler.

8. Askerler hiçbir şey olmamış gibi padişahın huzuruna, yolcunun kılığına giren asker de karısının yanına, evine döner. Karısı kocanın yerine bir başkasının geldiğini birkaç soru sorarak ve tılsımını kullanmadığını görünce anlar.
9. Padişah, askerleri ve kızı yolcu adamı aramaya başlarlar. Padişahın kızı, kendi tılsımını kullanarak altından elma yapıp Toynak'ın yanına gider, eşinin yanında olup olmadığını sorar. Toynak, kızın elindeki altın elmaları alırken elmalar bir anda yok olunca, Toynak, damadı bırakıp padişahın kızını esir alır.
10. Yolcu adam, karısının onu kurtardığını anlayıp, Toyna'ğın yanına gidip onu kurtarmaya niyet eder ama toynak yerinde yoktur. Tam bir yıl karısını arayan yolcu, en sonunda çölde bir sarayda, karısının Bilge kadının yanında olduğunu öğrenir. Bu sarayda kırk kız daha bulunur.
11. Yolcu, karısını ve kırk kızı o saraydan kurtarmak için bilge kadının canını almayı planlar. Yolcuya yardım eden eşi, Temir Aslan isimli birinin dört kazının yumurtasında bilge kadının canının saklandığını söyler.
12. Yolcu, hemen harekete geçer ama Temir Aslan'ı bir yıl sonra ancak bulur. Yolcu onun karşısına çoban kılığına girip çıkar. Temir Aslan'la Yolcu adam dövüşerek yenilemezler ama yolcu, en sonunda Temir Aslan'ı öldürür.
13. Temir Aslan ölünce geriye bir tek demir sandık kalır. Yolcu adamın aradığı yumurtalar o sandıktan çıkınca Yolcu, hemen Bilge kadının sarayına gider. Temir Aslan'la birlikte, Bilge kadının sarayı bir anda yok olur.
14. Yolcu adam, Temir Aslan'ın sandığından aldığı yumurtaları yere vurmasıyla bilge kadın, kendi sarayı gibi bir anda yok olur. Geriye kırk kız ve karısı kalınca evli evine döner ve kırk gün kırk gece ziyafet yaparlar.

2. Günlerdir aç kalan, zulüm gören buzağıcı çocuk, kendi halini anlatabilmek için, zengin adamı karısıyla birleştirip onları birkaç gün aç bırakır. Zengin adam, buzağıcı çocuktan Molla'yı çağırılmasını ister. Mollanın da iyi bir insan olmadığını anlayan çocuk onu da eşeğiyle birleştirir yani birbirleriyle yapıştırır.
3. Mollanın ve zengin adamın halini gören halktan birkaç adam o kadar güler ki buzağıcı çocuğu sinirlendirip kendilerinin de cezalanmasını sağlar. Adamlar tam secdeye vardıklarında, çocuğun “zip” demesiyle birleşirler.
4. Bu vakaları duyan halkın geri kalanı duyduklarına inanmadığından bir de görmeye gelirler ve gülmekten kendilerini alamazlar. Buzağıcı çocuk halkın eğlenmesine çok sevinir ama cezasını alan insanları da düşünerek “pip”diyerek birbirlerinden ayrılmasını sağlar.

Çamaşırcı Oğlan Masalı (10)

1. Kendi fakir ama gönlü zengin, çamaşır yıkama işi yaptığı için “Çamaşırcı” lakabını almış oğlan, dere kenarına çamaşır yıkamaya gider. Çamaşır yıkadığı esnada güzel mi güzel, büyük mü büyük bir kuş gelip tepesindeki ağacın dalına konar.
2. Çamaşırcı oğlan, gülerce bu kuşu izleyip onu yakalamayı amaçlar ve bir gün kuşu ayağından tutmak için zıplamasıyla kuş Çamaşırcı Oğlan'la havalanır. Yedi gün yedi gece yol giden çamaşırcı oğlan'la kuş bir saray önüne gelip konar. Saray öyle güzel, öyle büyük bir yerdir ki Çamaşırcı Oğlan oldukça şaşırır.
3. Sarayda güzel bir peri kızıyla kırk güzel kadın, kuş sütünün bile bulunduğu bir sofra ile Çamaşırcı oğlan'ı karşılar. Han kızı, Çamaşırcı oğlan'a kendisiyle evlenmek istediğini ancak babasının iznini alması için üç gün beklemesi gerektiğini söyler.
4. Çamaşırcı oğlan kızın güzelliğine dayanamayıp han kızını öpücüklere boğup onunla hemen yatmak istediğini söyleyerek sabırsızlığını belirtir. Bu durum karşısında Peri kızı, Çamaşırcı oğlan'ın huzurundan alınmasını emretmesiyle aynı kuş gelip Çamaşırcı oğlan'ı yedi gün yedi gece süren bir yolculuk sonunda çöle getirir.

5. Çamaşırcı Oğlan, çölde kervancıya rastlamasıyla ondan yardım ister. Kervancı, Çamaşırcı Oğlan'ı önce hamama götürür ardından da Kadı'nın huzuruna çıkarıp, şehirde kalması için gereken koşulları yerine getirmesini sağlar.
6. Kadı, bu memlekette kalabilmesi için ya evlenmesi gerektiğini ya da iş bulması gerektiğini söyleyerek Çamaşırcı oğlan'ı askerlerden biriyle, padişahın vekiline teslim etmesi üzerine gönderir.
7. Çamaşırcı oğlan, Naip'in huzurunda kura çekerek evleneceği kişiyi seçip kadının yanına gitmek üzere Kavas'la³ yola çıkarlar. Çamaşırcı oğlan, genç, güzel, zengin Sahibe Hanım'la evleneceği kişi olduğunu görünce çok şaşırır.
8. Sahibe Hanım, evlendiği adama dükkanını devrederek onun da kanunları öğrenmesini isteyip ne yapması gerektiğini anlatır lakin Çamaşırcı oğlan kendisine ters gelen hususları, padişahın verdiği emir de olsa kabul etmeyince eşi tarafından suç işlediği gerekçesiyle Naip'e teslim edilir. Naip, Çamaşırcı oğlan'ı zindana atmakla cezalandırır ancak o esnada heybetli kuş gelip onu alıp kaçırr, Semerkand'ta bir çöle kadar getirir.
9. Çölde bir yolcu ile karşılaşan Çamaşırcı oğlan, kendisine yol göstermesi için yardım isteyip onunla birlikte gitmez. Yedi gün yedi gece yol giden oğlan, yorulunca şehrin mezarlığına dinlenmek için gidince kale gibi bir ifritin genç ve güzel bir kızı ele geçirip onu canlı canlı mezarın içine koyup üzerine de selvi ağacını diktiğini görür.
10. Çamaşırcı oğlan, gördükleri karşısında korkunca şehir merkezine gidince padişahın tellağından padişahın kızının kaçırıldığını, onu bulan kişinin kız ile evlendirileceğini duyar ve hemen harekete geçip padişahın huzuruna gider.
11. Padişaha gördüklerini anlatan Çamaşırcı oğlan, yanına kırk asker de alıp mezarlığa geri dönüp kızı kurtarmayı amaçlayıp ifritle savaşımaya başlar. Bu savaşta galip gelen Çamaşırcı oğlan, saraya döndüğünde büyük bir sevgi ve saygıyla karşılanıp padişahın kızıyla evlenmek için kırk gün bekleyip kırk günün sonunda hem nişanlanır hem de düğün yapılır, kırk gün kırk gece eğlenceler devam eder.

³ Kavas: Çavuş

12. Çamaşırcı oğlan'ın sahip olduğu bütün güzelliği, itibarı kıskanan vezirler boş da durmaz ve para ile tuttuğu bir adamın padişahın kulağına Çamaşırcı oğlan hakkında yalan yanlış bilgiler vermesini ister.
13. Vezirin ve tuttuğu adamın kışkırtmalarıyla hem halk hem de saraydakiler Çamaşırcı oğlan'ı topa tutup zindana koyulmasını hatta kellesinin alınmasını isterler. Öleceği günü bekleyen oğlan, heybetli kuş tarafından tekrar kaçırılır.
14. Çamaşırcı oğlan, hiç tanımadığı, acayip bir şehre vardığında bir dervişin sadaka toplayıp insanlara kendisine tokat atması için yalvardığını görür. Dervişin yanına giden oğlan, bunun ne anlama geldiğini sorunca Derviş, başından geçen olayı anlatıp gelen geçen insanlara ibretlik olsun diye bu hareketi yaptırıldığını söyler.
15. Çamaşırcı oğlan, Derviş'e zengin olmak hevesine kapılarak yapılan yanlış hareketlerin hayırsızlığı doğurduğuna vurgu yapar ve önemli olanın başının her zaman dik durmasıdır, diyerek Derviş'in yanından ayrılır.

Çoban Oğlu (11)

1. Bir padişahın evlenecek çağa gelmiş üç bekar kızı vardır. Padişahın veziri, bu üç kızın evlenmesi için padişahı ikna edince tellak bütün halkı saray önüne toplanması için duyuru yapar.
2. Padişahın büyük kızı da küçük kızı da, yiğit birini seçip kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir, sıra küçük kıza gelince, önce kimseyi beğenmediğini bir dahaki toplanmada Taz Baş oğlanı seçtiğini belirtir. Padişah bu durumdan hiç memnun olmadığından kızına düğün yapmaz lakin kızı Taz Baş oğlanla evlenip birlikte yaşamaya başlar.
3. Bir zaman sonra komşu krallıklarla savaşa giren padişah ordusuna damatlarını da katar ancak Taz Baş oğlanı sevmediğinden ona yaşlı bir at verip başından salar. Ormana kadar yaşlı atla giden Taz Baş oğlan, ormanda kendi atına binip savaş alanına uçarak gelir, düşman askerlerine karşı durarak padişahın kaybetmek üzere olduğu savaşı kazanmasını sağlar.
4. Taz Baş oğlanı savaş esnasında kimse tanımaz ancak savaşta yara alan oğlan yarasını padişahın örtüsüyle sararak ormana geri dönüp yaşlı atının üzerine çıkar. Padişah ve askerleri saraya dönerken bu oğlanı görürler ve alay ederler.

5. Taz Baş oğlan evine gelince padişahın küçük kızı babasının örtüsünü görünce bir anlam veremeyip doğru saraya babasına örtünün kocasında ne aradığını sormaya gider.
6. Padişah, örtüyü görünce savaş esnasında yaşadıklarını anımsayınca Taz Baş oğlanı huzuruna çağırıp kim olduğunu sorar. Taz Baş oğlu, aslen Temirkaya çobanının oğlu Bektimir olduğunu söyleyince, padişah bu yiğidin istediklerini yerine getirerek huzur içinde yaşamaya başlarlar.

Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım Masalı (12)

1. Bir zamanlarda yaşlı bir kadınla oduncu oğlu Asan eski fakirhanelerinde yaşar. Oduncu Asan bir gün dağa odun kesmeye gittiğinde dağda dev bir ejderha ve müthiş güzellikte bir yılanın savaşına şahit olur. Asan yılanı ejderhanın pençesinden kurtarmak için ejderhayı baltasıyla öldürür.
2. Yılan o an dile gelip Asan'a hayatını kurtardığı için teşekkür eder ve kendisinin peri padişahının kızı olduğunu, hayatını kurtardığı için babası tarafından nelerle ödüllendirilebileceğini söyler ve babasının dilinin altında sakladığı sihirli elmas taşı istemesini tembihler.
3. Peri padişahının huzuruna çıkan Asan, oldukça kıymetli ödülleri reddedip onun dilinin altındaki elmas taşını ister. Peri padişahı, taşı verirken herhangi bir zor durumda bu taşı dilinin altına koymasını o anda kırk Arap yiğidin kendisine yardım edebileceğini söyler.
4. Asan bu taşı alıp evine dönmek için yola çıktığında taşın sihrini kontrol eder. Asan'ın taşın sihrine güvenerek annesine padişahın kızıyla evlenmek istediğini söyler. Annesi bu işe karşı gelse de padişahın huzuruna gidip oğlunun isteğini ona bildirir.
5. Padişah, bu duruma şaşırsa da kızını Asan'a vermeyi bir şartla kabul eder. Padişah, Asan'dan kırk gün içerisinde zebercet taşından iki büyük saray yapmasını ister.
6. Asan, padişahın isteğini dilinin altında sakladığı sihirli elmas taşı ile yerine getirir böylece padişahın kızı ile evlenir. Padişahın vezirleri, saray ağaları, fukara bir oduncunun padişahın kızıyla evlenmesini kıskanıp ona tuzak kurmayı düşünürlerken Hazineci Vezir, Asan'ın sırrını öğrenir.

7. Vezir, Asan'dan bu taşı almak için planlar yapar ve bir bezirgânı görevlendirir. Bezirgân, Asan'ın eşi ile bir olup Asan'a tuzak kurarak sihirli taşı ele geçirince taşın sihrini denemek için onu dilinin altına koyar ve baş vezirin sarayındaki kadını kendisiyle uzak diyara götürmesini, Asan'ı da eski evine göndermelerini diler. Bu dilek gerçekleşince Asan kendisini evinde bulur, yaptırdığı saray da yok olur.
8. Asan tekrar odunculuk yapmaya başlar ve dağa çıkar. Asan, yolda büyük bir kedi ile karşılaşınca onu öldürmeye niyet eder. O anda kedi dile gelip kendisini öldürmemesini isteyince, Asan kediye azad eder.
9. Kedi ile oduncu Asan yola koyulur. Yolda büyük bir fare ile karşılaşınca Asan onu öldürmeye niyet eder. O anda kedi dile gelip kendisini öldürmemesini isteyince, Asan fareyi de azad ederek birlikte eve dönerler.
10. Asan, kedi ile fareye başından geçen olayı anlatınca, kedi ile fare bezirgândan sihirli elmas taşı almaya karar verir. Yalnız Asan'dan köpeğini isterler. Sabah kedi, fare ve köpek bezirgânı bulmak için denizaşırı yola çıkarlar.
11. Saraya ulaşan kedi, fare ve köpek, Bezirgân'ın dilinin altındaki tılsımlı elmas taşı alabilmek için farenin kuyruğunu baharata bulayıp bezirgânın burnuna sokar. Bezirgân da hapşırınca dilinin altındaki elması kedi yakalar ve hemen saraydan çıkıp Asan'ın yanına gitmek üzere yola koyulurlar.
12. Yolda kedi ile fare kavgaya tutuşunca kedinin ağzındaki sihirli elmas taş denize düşer. Bir balık bu taşı yutar. Elleri hiçbir şey olmadan Asan'ın yanına dönen kedi, fare ve köpek başından geçenleri bir bir anlatır. Asan bu durumu olgunlukla karşılar.
13. Ertesi gün balık tutmaya giden Asan, bir balık yakalar. Yakaladığı an balık, canını bağışlaması için dile gelip kendisine çok kıymetli bir taş vereceğini söyler. Balık az zaman sonra ağzında sihirli elmas taş ile su yüzüne çıkar.
14. Asan, bu taşlı ağzına bir daha koyup sarayının eski yerinde kurulmasını dileyip ertesi gün padişahın huzuruna gider. Kızının yaptıklarını öğrenen padişah, Bezirgan'la kızının öldürülmesi için emir verir. Asan'ı ise küçük kızıyla evlendirip kendisini de baş vezir yapar.

Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13)

1. Bir padişahlıkta Asan adlı adamın Üsein adında avcı bir oğlu vardır. Üsein geyik yakalamak için ava çıktığında insan gibi konuşan bir kuş avlar. Avladığı kuşu padişaha sunarak karşılığında hem altın alır hem de saraya hizmetçilerin başı olur.
2. Saray halkı ve vezirler Üsein'i padişahın gözünden düşürmek için padişahın Üsein'e daha zorlu görevler vermesini isterler. Padişah, Üsein'e fildişinden saray yapmasını emreder.
3. Üsein, ne yapacağını bilemeden avladığı kuşa akıl danışmaya gider. Kuştan aldığı akılla padişah'tan yüz küp şarap ve kırk asker ister. Şaraplarla filleri sarhoş edip, askerlerle de sarhoş fillerin dişlerini sökerler. Elde edilen fildişleriyle saray yapılır.
4. Vezirler'in Üsein'e olan kıskançlığı daha da artar. Vezirler bu sefer Padişah'ın, Üsein'den Çin padişahının kızını kendisine eş olarak getirmelerini istemesini sağlarlar.
5. Üsein, ikinci kez kuştan akıl alır. Kuş, ona yola çıkmadan önce Padişah'tan beş yüz kantar et, beş yüz kantar darı ve beş yüz kantar bal istemesini söyler. Üsein bunlarla yola çıkar.
6. Üsein yolda bir oturuşta iki fırın ekmek yiyen Doymayan Batır ile bir yumrukta kayaları toz duman eden Dağ Deviren ile karşılaşır. Üçü Çin ülkesine gitmek için yola koyulurlar.
7. Yolda ilk önce şahin sürüsüne denk gelirler. Onlara beş yüz kantar eti verirler. Yaptıkları bu iyiliğe karşılık olarak şahinlerin başı Üsein'e sihirli şahin kanadı verir. Ardından karınca sürüsüne denk gelen Üsein ve arkadaşları sürüye beş yüz kantar darıyı verirler. Yaptıkları bu iyiliğe karşılık olarak karıncaların başı Üsein'e sihirli karınca kanadı verir. Üsein ve arkadaşları son olarak arı sürüsü ile karşılaşır. Onlara da beş yüz kantar balı verirler. Yaptıkları bu iyiliğe karşılık olarak arıların başı Üsein'e sihirli arı kanadı verir.
8. Üsein ve arkadaşları yedi gün sonra Çin padişahlığına varırlar. Çin padişahına neden geldiklerini anlatırlar. Padişah buna karşılık beş görev vereceğini, eğer başarılı olurlarsa altın gemi ile kızını vereceğini söyler.

9. Padişah ilk olarak kırk kovalık bir küpün içindekileri bir nefeste bitilmesini ister. Doymaz Yiğit bu görevi başarıyla yerine getirir. Padişah, ikinci olarak büyük bir kayayı yok etmelerini ister. Dağ Deviren bu görevi başarıyla yerine getirir. Padişah, üçüncü görevin ölmekte olan tayının iyileşmesi için olduğunu söyleyerek bir gecede Mekke'den Zemzem suyu getirmelerini ister. Üsein, şahinden aldığı sihirli kanadı kullanarak onlardan yardım ister. Şahinler bu görevi başarıyla yerine getirir.
10. Üsein ve arkadaşlarına verilen dördüncü görev ise on çuval darının bir gecede darıların sayılarıyla birlikte yeniden çuvallanmasıdır. Üsein, karıncadan aldığı sihirli kanadı kullanarak onlardan yardım ister. Karıncalar bu görevi başarıyla yerine getirir.
11. Son olarak padişah, Üsein ve arkadaşlarına dokuz yüz doksan dokuz kız içerisinden kendi kızını tanımasını ister. Hiç görmediği bir kızı nasıl tanıyacağını bilemeyen Üsein arılardan aldığı kanadı kullanarak onlarda yardım ister. Arı sürüsünden hiçbir padişahın kızını görmediği için yaşlı ana arıdan yardım isterler.
12. Yaşlı ana arı bir bakışta padişahın kızını tanır ve onun kafasının etrafında dolanarak işaret eder. Üsein'de o kızı seçerek bütün görevlerini başarıyla yerine getirmiş olur. Padişah verdiği sözü tutarak altından bir gemi ile kızını Üsein ve arkadaşlarına verir.
13. Üsein kendi memleketine geldiğinde vezirler gözlerine inanamazlar ve birden köpek olurlar. Padişah ise domuz olur. Üsein ülkeye padişah olur. Arkadaşları ise sarayda yaşamaya başlar.

Karakeldi (14)

1. Üç oğluyla yaşayan fukara adamın bir de atı vardır. At, her yıl güzel bir kısırak doğurur ve doğurduğu gün dev tarafından kaçırılır. Buna katlanamayan adam ve çocuklar, devi yakalayıp kısırağın hayatını kurtarabilmek için her sene birisi nöbet bekler.
2. Küçük oğlan Karakeldi üç sene sonra tuttuğu nöbette devi korkutmayı başarıp onun kaçmasını kısırağın da annesiyle kalmasını sağlar. Bundan cesaret alan üç kardeş devi yakalayıp diğer kısırakları da kurtarmak için yola koyulurlar.

3. Üç yol ayrımına gelen üç kardeşin büyüğü sağdan, ortancası soldan, Karakeldi’de ortadaki yoldan gider. Karakeldi gittiği yolda devin sarayına denk gelince onunla savaşır on iki başından on birini keserek devı öldürür. Saraydaki dünya güzeli kızı da alıp yoluna devam eder.
4. Karakeldi, yolda dev sarayına yine rastlayınca o devle de savaşır onun otuz dokuz başını keserek öldürür, ardından da saraydaki hem altınları hem de esir olan kızı yanına alıp yoluna devam eder. Üçüncü saraya rast geldiğinde oradan da bir kız alıp ağabeyleriyle buluşmak üzere yol ayrımına geri döner.
5. Ağabeyleriyle buluşan Karakeldi, yaptıklarını anlatınca ağabeyleri tarafından kışkanılır ve “arak-karak”diyerek kılıçla Karakeldi’nin bacaklarını keserler. Eve sürüne sürüne dönerken Taz oğlan ve Sağır la tanışır, onlarla yaşamaya başlar.
6. Sağırın ve Taz oğlanın sahip oldukları bir tılsımı vardır. Sağırın ki sesinde, Taz oğlanın ki kavalındadır. Bunlar tılsımlarını kullanarak civar köydeki düğünden kendilerine yemek yapmaları için kız kaçırlar.
7. Bir gün bu kız otun toplamaya ormanın içine girer ve kurt ile karşılaşır, onunla konuştuğundan sonra kurttan bir kova odun alıp evine döner. Dönerken de kurdun evinden kızın evine bir yol olur. Her gün kurt gelip kıza kendini sevdirmeye bahanesiyle kızın kanını emer.
8. Karakeldi, Taz oğlan ve Sağır kızın değişen durumunu görünce ne olduğunu anlamak için evde pusu kurarlar. Karakeldi eve bir kurt geldiğini görünce hemen onu yakalayıp bir yere bağlar. Kurdun hastalığı iyileştirme özelliğini düşünerek onun kızı yutup çıkarmasını isteyen Karakeldi, kızın iyileştiğini görünce diğerlerini de yutup çıkarmasını ister. Her biri sağlığına kavuşur.
9. Sıra Karakeldi’ye gelince kurt yuttuktan sonra geri kusmaz ve kurdun serçe parmağında yaşamaya devam eder. Buna üzülen arkadaşları serçenin yardımıyla Karakeldi’yi kurdun içinden çıkarmayı başarinca birbirlerinden ayrılma vakti de gelir. Kız, Karakeldi ile birlikte gider ama Karakeldi kızı kaçırdıkları köye, babasına teslim edip evinin yolunu tutar.
10. Yolda giderken çobanlarla karşılaşan Karakeldi, onlardan ağabeylerinin düğünü olduğunu söyleyince, Karakeldi hemen çoban kılığına girip düğünün içine karışır. Babasının yanına gidip bütün gerçekleri anlatan Karakeldi, düğünün

bozulmasına sebep olur. Kendi sevdiği kızla evlenen Karakeldi, ihanet etmelerinin kendisine fayda sağladığını düşünüp mutluca yaşar.

Kiçkene (15)

1. Ali Bey ve Kalaycı Veli Efendi adında iki adam vardır. Ali Bey, yalancı, cimri ve çıkarıcı; Kalaycı Veli ise eşine sadık, dürüst ama kısırdır.
2. Kalaycı Veli ve eşi çocukları olması için çareler ararken evlerine gelen dilenci kadın tarafından verilen yumurtadan parmak kadar bir çocuk sahibi olurlar ve Kalaycı Veli'nin eşi, çocuğuna Kiçkene ismini verir. Kiçkene, güçlü, zeki ve kuvvetlidir. O, boyundan büyük her işi yapar. Her gün babasına yemek taşır, ona yardım için kazan kalaylar.
3. Kalaycı Veli, Kiçkene'den kardeşini fukaralıktan ve borçtan kurtarmak için bir boğa ile birlikte Ali Bey'in toprağını sürmesini ister. Kiçkene, işini kolaylaştırmak için boğanın kulağından içeri girerek bütün tarlayı bir günde sürer.
4. Kalaycı Veli, Kiçkene'den köy halkının suyu kullanabilmesini sağlamasını bunun için de ejderhaya bir boğa kurban etmesini ister. Kiçkene köy halkının boğası olmadığını bildiği için doğruca Ali Bey'in ahırına gider. Bir boğanın kulağından içeri girerek “sarısını mı karasını mı?” diye bağırmaya başlar.
5. Ali Bey sesin nereden geldiğini bulmaya çalışır ama bulamaz. En sonunda “sarısını” diyerek cevap verir. Kiçkene, sarı boğayı ejderhaya verir ancak boğanın işkembesini kendisine bırakmasını ister.
6. Kiçkene ejderhayla birlikte boğanın işkembesini de alıp Ali Bey'in evine gider. Orada Ali Bey'e ve ailesine işkembeyi kullanarak çeşitli oyunlar yapıp onları küçük duruma düşürürler. Ejderha bu duruma çok güler, Kiçkene, Kalaycı Veli, onun eşi ve köy halkı çok mutlu ve huzurlu yaşarlar.

Korkusuz Küçük Oğlan (16)

1. Beş ağaçlık bahçeye sahip yaşlı adam, üç erkek çocuğuyla birlikte yaşar. Ağaçlarının meyvelerine dadanan bir devin olduğu ve onu yakalama çabasına giren yaşlı adama çocukları da sırayla gece nöbet tutarak yardım ederler.
2. Birinci gün büyük oğlunun, ikinci gün ortanca oğlunun, üçüncü gün küçük oğlunun tuttuğu nöbet sırasında büyük ve ortanca oğlu korkudan bir şey

- yapamaz ancak küçük oğlan da korkmasına rağmen devî yaralar. Yaralanan devin peşine düşen üç kardeş, devin akan kanını bir kuyuya kadar takip eder.
3. Kuyuda ne olduğunu merak eden kardeşlerden ikisi sarkıttıkları ipi tutar, küçük oğlan da kuyudan aşağıya iner. Kuyunun içinde bir kapı gören küçük oğlan, içeri girince üç güzel kız görüp onlardan devin nerede olduğunu öğrenir ve devî öldürüp kızları da yanına alarak kuyudan çıkmak üzere ağabeylerinin sarkıttığı ipin olduğu yere geri döner.
 4. Büyük ve ortanca oğlanlar kızları yukarı çıkardıktan sonra küçük oğlanı kuyuda bırakıp evlerine dönmek üzerine yola koyulunca küçük oğlan kuyuda sabaha kadar yürüyüp bir köye denk gelir. Oranın Han'ı da devî öldüren kişiye ödül vereceğini duyururken küçük oğlan doğru Han'ın huzuruna gider.
 5. Küçük oğlan, Han'a devî kendisinin öldürdüğünü söyleyince Han, küçük oğlana ne istediğini sorar, küçük oğlan yarık dünyaya çıkmak istediğini söyleyince ancak kendisinin ona yardım edebileceğini söyler. Küçük oğlan böylece saraydan ayrılır.
 6. Bir dilenci ile karşılaşan küçük oğlan, ondan beyaz ve siyah iki yumurta alır. Bu yumurtalar yere atılınca beyaz ve kara koç halini alır, beyazı yarık dünyaya, karası yerin yedi kat yerin dibine götürür. Küçük oğlan bunlardan beyazına binecekken karasına biner ve yerin yedi kat altına gider.
 7. Küçük oğlan yerin yedi kat altında olan bir çöle varınca bir ev görüp içeri girer ve su içmek ister. Suyun çamur gibi olduğunu gören küçük oğlan, buna sebep yedi başlı devin açgözlülüğü olduğunu öğrenir. Yedi başlı devin bir kız karşılığında bir damla su verdiğini öğrenen küçük oğlan, deve karşı savaşmaya niyetlenir.
 8. Devin yedi başından altı başını alan küçük oğlan, Han tarafından ödüllendirilmek istenince, hayatını kurtardığı kızı ile evlenmesini önerirler ama bunu reddeden küçük oğlan, dileğini birkaç gün sonra söylemek ister.
 9. Saraydan ayrılan küçük oğlan, bir ağacın altına dinlenmek için uzandığında bir yılanın kuş yavrularını yemeye yeltendiğini görüp, yılanı öldürerek kuş yavrularının hayatlarını kurtarır.

10. Yavru kuşların anneleri küçük oğlanın bu iyiliğine karşı ne yapabileceğini sorunca küçük oğlan, yarık dünyaya çıkmak istediğini söyler. Kuş bunu kabul eder ancak kırk kilo eti, kırk litre şarabı yanlarına erzak olarak almalarının gerekli olduğunu söyler.
11. Küçük oğlan, kuşun şartını yerine getirmek için Han'a gidip dileğinin kırk kilo et ile kırk litre şarap olduğunu söyleyerek erzakları alıp kuşun yanına gelince yarık dünyaya doğru yola koyulurlar.
12. Yolda yanlarına aldıkları erzakları kuş yerken et biter. Kuşa et verebilmek için kendi bacağından bir parça kesip kuşa veren küçük oğlan, yarık dünyaya geldiğinde kuş tarafından verilen eti kesik yerine yapıştırınca iyileşir.
13. Evine dönen küçük oğlan, ağabeylerinin düğün yaptığını görünce çok kızıp doğru babasının yanına gidip olan biten her şeyi anlatır. Babası duydukları karşısında büyük ve ortanca oğlunu maskaraya çevirip küçük oğlunu da kuyudan çıkardığı dilber bir kızla evlendirir.

Kreml Yıldızları (17)

1. Oldukça yaşlı olan Mamut, adaleti olmayan, cimri zengin adama çobanlık yapar. Aç karnına, susuz çalışan Mamut çoban'ın güneşin yakıcı sıcaklığından derisi çatlayıp kanı damla damla toprağa karışır. Toprak, kanı kabul ettikten sonra güzel kırmızı taşlar verir.
2. Aynı zengin ama cimri ve adaletsiz adama hizmet eden Sabancı Hamza da aç, susuzdur. Vücudundan akan terin toprağa karışmasıyla toprak, demir verir.
3. Mamut ve Hamza ölümü beklerken ikisinin de karısı aynı anda, biri kız bir erkek evlat dünyaya getiri. Birinin adına Adalet diğetine Baht adını verirler.
4. Bunu duyan padişah, çocukların öldürülmesi için hemen emir verir ancak adaleti ve bahtı nasıl öldüreceklerini bilemeyen askerler onları zindanda saklar. Bir zaman sonra halk onları zindandan kurtarıp yeryüzünde büyümelerini sağlar.
5. Adaletin ve bahtın yeryüzünde olduğunu bilen toprak da insanlara değerli kırmızı taşlar verir. Bu taşlarla insanlar yıldızlar yapıp adaletle, kıvançla aynı topraklarda yaşamayı sürdürürler.

Üç Tılsım (18)

1. Üç oğlu olan avcı adam, bir gün dağa avlanmaya gittiğinde büyük bir ağacın dalına konmuş güzel bir kuş görünce hemen okunu çıkarıp kuşu yaraladı. Kuş, yaranınca dile gelip canını bağışlamasını söyler ve kendisine kanadının altından dört katlı tılsımlı mendili çıkarıp verir.
2. Avcı, evine gidip mendilini açınca mükellef bir sofrayla karşılaşınca yalnızca ailesini değil konu komşusunu da bu sofrada ağırlar. Avcının bu zengin sofrası padişahın kulağına gider ve kendisi de bu sofrada ağırlanmak ister. Padişah, kısa zamanda Avcının tılsımının ne olduğunu öğrenince avcıyı bir bahaneyle saraya davet edip elindeki tılsımı almak ister.
3. Avcı, kendisinin yerine büyük oğlunu tılsımlı mendille saraya yollar. Padişah, büyük oğlana, kendi kızıyla evlendirmek istediğini söyleyerek onun kafasını çelip elindeki tılsımlı nesneyi amaçlar ve amacına da ulaşip büyük oğlanı mahzene atar.
4. Avcı, hem oğlundan hem de tılsımlı mendilinden olunca yeniden avlanmaya dağa gider ve ağacın dalında güzel bir kuş görüp okuyla onu yaralar. Yaralanan kuş dile gelip canını bağışlaması için yalvarır ve Avcı'ya sihirli boş bir kese verir.
5. Avcı, boş keseyi ne zaman silkelese altınlar düşer. Avcı, bu altınlarla padişahın sarayından da güzel bir saray yaptırınca, padişah tarafından çok kıskanılır. Padişahın huzuruna çağırılan avcı, ortanca oğlunu cebine tılsımlı boş keseyi koyarak askerlerle gönderir.
6. Padişah, büyük ve görkemli bir saray yaptırmak istediğini ortanca oğlana söyleyince, oğlan çok paraya ihtiyaç olduğunu dile getirir ancak tılsımlı kese yardımıyla görkemli bir saray yapar. Padişah, oğlanın tılsımlı bir nesneye sahip olduğuna inanıp onu da elde etmek istediğinden büyük oğlana yaptığı tuzağı ortanca oğlana da yaparak tılsımlı keseyi ele geçirir ve ortanca oğlanı zindana atar.
7. Avcı, hem iki oğlundan hem de tılsımlı nesnelerinden yoksun kalınca yeniden dağa avlanmaya gider. Yine güzel bir kuş görüp ona ok atınca kuş dile gelip

canını bağışlamasını dileyip kendisine tılsımlı bir ok verir. Bu ok her şeyi vurduğundan avcı ile küçük oğlu kısa zamanda büyük şeyler avlar.

8. Padişah, kısa zamanda avcı ile oğlunun bu maharetini duyunca savaşta düşmana karşı bu avcının da savaşmasını isteyip kendisini huzuruna çağırır. Babası yerine küçük oğlan gidip hem ağabeylerini zindandan kurtarmayı hem de tılsımlı nesneleri almak ister.
9. Savaş meydanında büyük bir kahramanlık gösteren küçük oğlan, padişah tarafından kızıyla evlendirilerek ödüllendirilir. Ağabeyleri gibi tuzağa düşürüleceğini anladığında hemen saraydan kaçır ve padişahı intikam almaya yemin eder.
10. Dağlarda bir başına dolanan küçük oğlan, bir mucizevi ağac bulur. Küçük oğlan, ağacın meyvelerini yiyince kafasında boynuz çıkar, ağacın yaprağına dokunduğunda da boynuzların düştüğünü görür. Küçük oğlan meyveleri ve yaprakları toplayarak saraya doğru yola çıkıp intikamını almayı hedefler.
11. Saraya girmeden önce dilenci kılığına giren küçük oğlan hem padişaha hem padişahın kızlarına hem de padişahın askerlerine rahatça ulaşır. Her biri meyvelerden birer tane yiyince kafalarında boynuzları da çıkar. Kendilerini hayvan sanmaya başlayınca hayvan gibi yaşamaya başlayıp görkemli sarayı ahıra çevirirler.
12. Padişah hemen bir ferman çıkarıp kendilerini bu dertten kurtaracak kişiyi arar. Küçük oğlan hemen saraya gelip padişahın bir boynuzunu düşürür ancak diğerlerini de normale çevirmek için önce tılsımlı nesneleri almayı ve ağabeylerinin zindandan çıkarılmasını şart koşar. Padişah, küçük oğlanın isteklerini yerine getirdikten sonra sarayını da tahtını da ona verir. Böylece küçük oğlan ülkeye padişah olur, boynuzlu gezenler de duvar dibine bağlanıp halka seyrettirilir.

Zalim Han ve Lokman Hekim (19)

1. Zalim, bencil ve kibirli bir Han'ın yönettiği memlekette bir de sözünün eri, halkı ve hakikati seven Lokman hekim yaşar. Lokman hekim, padişaha karşı sözünü sakınmadığından derin bir kuyuya atılıp üzeri büyük taşlarla örtülerek ölmeye mahkum edilmesi için cezalandırılır.

2. Lokman hekim, uzun yıllar geçmesine rağmen gün ışığı görmeden yanındaki çeşitli otlarla beslenerek kuyuda yaşarken zalim Han ölür, yerine oğlu geçer lakin oğlu da babası kadar zalim ve kibirlidir.
3. Han, tedavisi hiçbir hekim tarafından bulunamayan bir hastalığa kapılır. Halkın içinden bir derviş hanın huzuruna gelerek ona derdine derman bulacak bir lokman hekimin olduğunu ancak hekimin babası tarafından bir kuyuya atılıp üzerinin de taşlarla kapatıldığını, muhtemelen de hekimin orada ölmüş olduğunu söyler. Han, askerlerine hemen o kuyuyu açtırır.
4. Askerler kuyuyu açtıklarında Lokman Hekim'in hala yaşadığını görünce oldukça şaşırırlar ve hemen Lokman Hekim'i saraya götürmek için harekete geçerler.
5. Lokman Hekim, Han'ın huzuruna çıktığında, Han hastalıktan yatağa mahkum bir haldedir. Lokman hekim hastalığının ne olduğunu anlayıp yüreğine büyük bir etki yapması gerektiğini düşünerek kendisinden oğlunun canı vermesini ister.
6. Han duyduklarına itiraz etse de kendi canını kurtarmak için büyük oğlunun canını kurban etmeye karar verir. Lokman Hekim, Han'ı ayağa kaldırıp iyileştirmek için herhangi bir ilaca ihtiyacı olmadığını sadece yüreğinin acıyı tatması gerektiğini düşünerek ona bir oyun yapar.
7. Hekim, büyük oğlunun kalbi üzerine koyun kanı ile hazırlanan kavanozu yerleştirerek bıçağı ona saplayınca Han, aylardır mahkum olduğu yataktan bir hamleyle ayağa kalkar. Bunun üzerine Lokman Hekim insanın ruhunun sarsılması vücuda da tesir eder deyip Han'a zulmün kötü bir şey olduğunu anlatır.
8. Hatasını anlayan Han, hem kendisinin iyileşmesi hem de oğlunun sağ olması şerefine kırk gün kırk gece eğlence düzenler.

Akıllı Kız (20)

1. Bir Han'ın oğlu kendisine kız aramak için birçok şehir ve köy gezerken küçük bir evin içine girer. Bahçede oturan kız, davetsiz misafiri görünce bir manidar söz söyler. Bu sözün anlamını bilemeyen Han oğlu, kıza annesi ile babasını sorar. Kız, bir önceki gibi manidar bir söz söyler. Han oğlu yine anlamaz ve anlamak için yaşlı bir adama sözün manasını sorar.

2. Yaşlı adamın sözlerin manasını açıklamasının ardından Han oğlu, kendisinden utanarak sarayına geri döner ve vezirlerinden birine kendisine söylenen sözleri söyleyip onu kendisiyle kıyas eder.
3. Vezir de Han Oğlu'nun söyledikleri karşısında hiçbir şey bilemez ve sözlerin manasını öğrenmek için Han Oğlu'nun geldiği köye gidip ağız aramak maksadıyla insanlarla konuşur ancak verilen cevapları anlamayınca anlamlarını öğrenip saraya geri döner.
4. Vezir, her şeyi Han Oğlu'na anlatınca, Han Oğlu gördüğü kızı istemek için Veziri bir daha köye yollar. Vezir, kızı babasından ister lakin babası kızın fikrini sorunca kızıdan “çoktan yoğa varmam. Yoktan çoğa uçup giderim” cevabını alır.
5. Bu cümlelerin de manasını anlamayan Vezir, evlenmeye razı olup olmadığını sorar lakin kızın babası kızının malı çok akıllı yok olana değil, malı olmayıp akıllı olana varacağını söyler.

Aslan ile Taşıyıcının Rastlantısı (21)

1. Dağdan ağaç taşıyarak ailesini geçindiren yüklemeci lakaplı adam, ormanda ayağından zehirlenen bir aslanla karşılaşır. Yüklemeci adam aslanı o halde görünce hemen yaralı ayağına müdahale yapar ve aslanın iyileşmesini sağlar.
2. Aslan, iyileşince yüklemeci adama yaptığı iyiliğin karşılığını toprağın altından bir küp altın çıkararak yapar ancak bir de şart koyar. Aslan, yüklemeciden her gün ona yemek getirmesini ve aynı kaptan yemelerini istediğini söyler.
3. Zengin olan yüklemeci adam ile aslan uzun süre birlikte aynı kaptan yemek yerlerken birkaç gün üst üste zengin adam bunu yapmamaya başlar. Aslan merak edip sorduğunda zengin yüklemeci, ağzından çıkan tükürüklerden iğrendiğini dile getirerek aralarındaki dostluğu bozmuş olur.
4. Aslan, yüklemeci adama bir hazine yeri daha göstereceğini söyleyerek tedarikli gelmesini önerir. Zengin yüklemeci elinde baltayla gelir ve aslan o baltayla kendisine vurmasını isteyip bir şey göstermeyi amaçlar. Aslan yaralanan başını bir bezle sardırıp kırk gün sonra görüşmek üzere yüklemecinin yanından ayrılır.
5. Aslan kırk gün sonra yüklemecinin karşısına geçip beden yarasının bir şekilde iyileştiğini ama dil yarasının hiçbir zaman iyileşmediğini söyleyerek yüklemecinin yanından ayrılır.

Bahtını Aramaya Çıkan Üç Adam Masalı (22)

1. Aynı memlekette yaşayan üç arkadaş adam vardır. Bunlar oldukça fakir olduğundan başka memlekette iş aramaya çıkarlar.
2. Gide gide büyük bir şehre giden üç arkadaş, dinlenmek için hanlardan birine girerler. Aynı zamanda o ülkenin padişahı da halkın arasına karışmak maksadıyla usta kıyafetine bürünerek o handa bulunur.
3. Dinlenirken sohbet eden üç arkadaş, hem padişah hakkında ileri geri konuşur hem de padişahın zenginliğinden söz ederek kendilerine hazineden para ve hareminden evlenmeleri için bir kız vermesini hayal ederler. İçlerinden küçük olanı ise padişaha hiçbir zaman el açmayacağını söyler.
4. Padişah, bu üç adamın misafir olduğunu anlar ve askerlerine onları sarayına getirmelerini emreder. Padişahın huzuruna gitmek için hazırlanan büyük ve ortanca olan adam, padişahın aleyhine söylediği sözlerden dolayı çekinse de zengin olma hevesleri ağır basar. Küçük olan adam ise saygı ve sevgi göstermeyeceğini söyleyerek onlardan ayrılmama adına birlikte yola çıkarlar.
5. Padişah, huzuruna gelen adamlara tek tek ne istediklerini ve hakkında neler konuştuklarını sorar. Büyük olanı, padişahın şahsına “köpek oğlu” dediğini ve kendisinden bir kese altın ile bir at istediğini söyler. Ortanca olanı ise, padişahın şahsına “eşek oğlu” dediğini ve bir kese altın, hızlı bir at ve bir de kız istediğini söyler. Küçük adam ise, hiçbir bahşış istemediğini söyler.
6. Padişah, küçük adamın söylediklerine sinirlenerek onu falaka cezası verir. Diğerlerine ise istediklerini verip evlerine geri dönmelerini söyler. Küçük adam cezasını çektikten sonra diğer arkadaşlarıyla birlikte evlerine dönmek üzere yola çıkarlar.
7. Padişah, küçük adamdan hırsını alamadığından onun öldürülmesi için askerlerine emreder. Askerler bu üç adamın ardına düşerler ancak küçük adam yerine önce büyük olanı ardından da ortanca adamı öldürüp saraya dönerler. Küçük adam ise onlardan kalan altınlar, atlar ve genç kızla yoluna devam eder.
8. Akşam karanlığı basınca yolda bir kulübeye yerleşen küçük adamla kız, geceyi orada geçirirler. Uyumak için yataklara uzandıklarında birinin “Bırakın beni gideyim ey merhametli yolcu!” diye bağırdığını duyarlar.

9. Küçük adam sisin nereden geldiğini anlamak için kalkıp etrafına bakar ve “çıkacaksan çık” tılsımlı sözünü söylemesiyle başından aşağıya altınlar dökülmeye başlar.
10. Genç adam elde ettiği bu altınlarla, zulüm gören halkın intikamını almak amacıyla kırk deveden ve genç adamlardan oluşan bir ordu kurarak zalim padişaha karşı saldırıya geçer.

Bekir Mustafa Masalı (23)

1. Bir Cuma selamlığında Sultan Süleyman halkı ile iç içe gelir. İçlerinden Bekir Mustafa sarhoş bir halde Sultan Süleyman’dan atını kendisine satmasını ister.
2. Sultan Süleyman’la Bekir Mustafa üç gün sonra buluşmak ve atını satmak üzere sözleşip kendi yollarına giderler.
3. Üç gün sonra Sultan Süleyman huzuruna Bekir Mustafa’yı çağırır ancak Bekir Mustafa hiçbir şey hatırlamadığını öne sürer ve bunu sultana ispat etmek için izin ister.
4. Bekir Mustafa, Sultan Süleyman’dan aldığı izinle askerlerden bir kör, bir sakat, bir de çırlıçıplak insan getirmesini ve onların zengin bir sofraya oturtulmasını ve içki içilmesine izin verilmesini ister.
5. Bir saat sonra Bekir Mustafa’nın istediği insanlar askerler tarafından getirilir. Kör, sakat ve çıplak adam içki içtikten sonra sakat adam zıplamaya, kör görmeye, çıplak da zengin bir adama döner.
6. Sultan Süleyman tüm bu vaziyeti görüp Bekir Mustafa’yı anlar ve ona verecek bir cevap bulamaz.
7. Sultan Süleyman, içkinin insanı ne kadar değiştirdiğini ve halkı olumsuz etkilediğini düşünmeye başlar. Ellerini göğze kaldırıp içkiyi haram eden Peygamberimizin ruhuna dua eder.

Bey’in Vaziyeti (24)

1. Zengin bir adamın akli noksan oğluna “paran varken dostun çok olur, paran yokken herkes yok olur.” diye vasiyet eder. Bunun için de gizli bir yere bir çuval altın sakladığını söyler.

2. Akli noksan adam, babası ölünce bütün mirası arkadaşlarıyla birlikte zevke, yemeğe, sefaya harcar. Parası bitince de etrafında kimsenin kalmamasının yanında bir de dışlanılıp söylediklerine inanılmaz.
3. Arkadaşlarının gerçek yüzünü gören akli noksan adam, onlara babasından demir parçaları kaldığını onları da sıçanların yediğini söyleyince, arkadaşları ona inanır. Bunu gören akli eksik adam, arkadaşlarını evden kovar.

Cep Hırsız Ahmet ve Cep Hırsız Mehmet Masalı (25)

1. Mısır padişahlığında yaşayan bir kadının Amet ve Memet adında hırsızlık yağarak geçinen iki kocası vardır. Bunlar yıllarca birbirlerinden haberi olmadan yaşarlar ama bir gün ikisi de birbiriyle tanışır ve kadından hesap sorarlar. Kadın, ikisinden birini seçemeyeceğini belirterek ancak en büyük hırsızlığı kim yaparsa onunla evleneceğini söyler.
2. Amet’de, Memet’de plan yapıp en büyük hırsızlığı nasıl yaparım diye düşünürken Memet, harekete geçip pazar yerinde kendisine zengin bir ecnebi bulup cebindeki altın kesesini almaya niyet eder.
3. Hırsız Memet, ecnebi adamın cebinden aldığı kesenin içindeki altınları sayar ve içinden on tane eksiltilip bir de kendisine ait mühürünü koyup tekrar ecnebi adamın cebine keseyi koyar. Ecnebi biraz daha dolandıktan sonra Memet, adamın üzerine saldırıp kendisine ait olan kesesini çaldığını söyleyince kavga etmekten kendilerini karakolda bulurlar.
4. Cep hırsız Memet, yaptığı plana göre kesenin içinde ne olduğunu ispat ederek kesenin kendisine ait olduğuna herkesi inandırır ve görevini de başarıyla tamamlamış olur. Sıra Amet’e geldiğinde, Memet’le birlikte padişahın sarayına gidip hazine odasından değerli her şeyi alırlar, bir de kaz alıp onu soyarlar. Ardından Amet’in cesaretiyle padişahın odasına girmeye niyet ederler.
5. Memet, padişahın odasına girmek istemediğinden ve korkusundan yarıştan çekilebileceğini ve bu riski göze alamadığını defalarca söylese de Amet onu duymamazlıktan gelir ve işe devam eder. Memet, soydukları kazı yaktığı ateşte pişirmeye başlar, Amet de padişahın odasına girer.

6. Amet, padişahın gözlerinin kapalı olduğunu ve onun ayakucunda oturup padişahın ayaklarını ovalayan Arap yardımcısını görünce usulca Arap yardımcısıyı uyku ilacıyla uyutup padişahın hizmetini kendisi yapmaya başlar.
7. Padişaha masal anlatarak uyutmaya çalışan Amet, en başından beri başına gelen olayları padişaha anlatıp bir de ondan fikrini sorup haklı olanın kim olduğunu ve kadını kimin hak ettiğini sorar. Padişah uyur uyanık Amet'e cevap verirken Memet'de kazı ateşte çevirir.
8. Padişahın verdiği cevaplarda Amet'in kadınla evlenmeyi hak ettiğini söylemesi üzerine Memet, kadından vazgeçtiğini ve saraydan bir an önce çıkmak istediğini ısrarla söyler. Amet daha fazla padişahın yanında kalmayıp Memet'le birlikte kazı yedikten sonra kadının yanına giderler.
9. Amet de Memet de hünerini göstermiştir ancak Amet, yapılan anlaşmaya göre galip gelir. Sabah padişah uyanıp da Arap yardımcısını göremeyince dinlediği masalın gerçek olduğuna ve kendisinin yaşadığına inanıp bu hırsızın bulunmasını askerlerine emreder. Amet, padişahın emrini yerine getirmeye karar verir.
10. Padişahın huzuruna çıkan Amet, başına gelen her şeyi bir bir anlatıp padişaha tasdik ettirmek istediği için böyle bir şey yaptığını itiraf eder. Amet'in dürüstlüğü ve zekası padişahın çok hoşuna gider ve bunu Amet'e verdiği değerli şeylerle gösterir. kendisini de vezir tayin eder.

Ciğerci Dede Masalı (26)

1. İstanbul'da yaşayan zengin mi zengin bir o kadar da cimri yaşlı adam, para harcamamak için her zaman ciğer yer, bundan dolayı da Ciğerci Dede lakabını alır.
2. Ciğerci Dede, ciğeri en ucuzunu almak için şehrin bir ucundan öbür ucuna kadar gider ancak istediği fiyata ciğer bulamayınca tekrar yola koyulur, gide gide bir köye varır. Bu köye vardığında hava karardığından köyün kahvehanesinde kalmayı düşünürken kahvenin sahibi Ciğerci Dede'yi evine davet ederek misafir eder.
3. Kahvecinin dış görünüşüyle evindeki yaşam biçiminin bir olmadığını gören Ciğerci Dede şaşkına döner ancak bir şey diyemeden odasına gidip yatar. Gece

dışarıdan gelen sese uyanan Ciğerci Dede, ne olduğunu anlamak için camdan dışarı doğru bakar ki kahveciyle karısının toprağı kürekle dövdüğünü görür.

4. Ciğerci Dede onların ne yaptığını bir anlam veremez ve kahveciye sorar. Kahveci, karısının aslında daha önce zengin ve cimri bir adamla evli olduğunu, o adamın para harcamaya kıyamadığından her gün ciğer yiyip ayran içtiğini söyler, aynı zamanda kahvehanenin sahibi ve kendisinin de onun kalfası olduğunu, o ölünce onun bütün malına sahip olduğunu, anlatır.
5. Ciğerci Dede, kahvecinin anlattıklarında kendisini görünce öldükten sonra onu da lanetleyeceklerini düşünür ve evine dönerken bir dükkana uğrayıp ciğer dışında her türlü yiyecek alır.
6. Eve döndüğünde karısını şaşkın görünce başından geçenleri anlatıp, “Yemeyenin malını böyle yerler! Etin çürüsün cimri Ciğerci Dede!” demelerini istemediğini söyler.

Çoban ve Han Masalı (27)

1. Kırım’da genç bir çoban yaşar. Bu çoban, Han Sarayının yakınlarında koyunlarını otlatırken kavalını da çalar. Padişahın kızı kavalın sesinden çok etkilenir ve çobanla tanışmak ister. İlk görüşte birbirine aşık olan çobanla padişah kızı çok geçmeden ayrılırlar.
2. Vezirlerden biri padişaha kızının yaptıklarını anlatır. Kibirli padişah duyduklarına sinirlenip çobanın derhal yakalanmasını ve dilinin kesilmesini emredince cellat çobanın haline acıdığından dilini ucundan kesip gönderir. Saraydan ayrılan çoban, intikam ateşiyle dolar ve padişahı öcünü almak için harekete geçer.
3. Çoban, kendi gibi gereksiz yere cezalandırılan kırk gençle birlik olup padişahın askerlerine karşı durur. Halka zulmeden herkesin karşısında duran çoban, halk tarafından desteklenmeye ve sevilmeye başlar. Halk, çobana “Çobanbatır” namını verir.
4. Padişah, çobandan korkmaya başlar ve bir gün tellakla haber yollar. Padişah, çobanı diri yakalayıp getirene hem kızını hem de tahtını vereceğini ilan eder. Bunu duyan çoban, padişahla yüzleşmenin vakti geldiğini düşünerek saraya gitmeye karar verir.

5. Çoban, tüccar kılığına girerek saraya girer. Padişahın kızı ile karşılaşan çoban, gerçek yüzünü sevgilisine gösterir ve birbirlerine sarılırlar. Çoban sevgilisine kafasındaki planı anlatır ve ondan yardım etmesini ister.
6. Padişah kızı, babasına “Alibatr” adında bir tüccar geldiğini Çobanbatır’ın yerini bildiğini söyler. Çobanbatır, padişahın huzuruna çıktığında da çobanın yerini bildiğini ancak verilecek olan ödüllere taht yerine yüz kese altın istediğini söyler.
7. Çobanbatır, padişaha dilini göstererek aradığınız çoban karşınızda durmaktadır der. Padişah karşısındakinin çoban olduğunu anlayınca korkuya kapılır ve biçare kalır. Çoban, padişahı o halde bırakıp yüz kese altını ve padişahın kızını da alıp gider. Bundan sonra sevgilisiyle mutlu ve mesut yaşar.

Değirmenci Molla (28)

1. Halk arasında zampara molla olarak bilinen adam, komşunun karısına göz dikip onu sürekli rahatsız eder. Bunu fark eden komşusu karısıyla anlaşarak zampara mollaı tuzağına düşürmek için evine kaçırtır.
2. Zampara molla, kadının kocası evden gidince hemen içeri girip kadına saldırmaya yeltenir. Kadın, mollaı zor zapt edip ateş üstündeki sabunu kaynatmasına yardımcı olması için ikna ederken kadının kocası eve gelir. Adam, zampara mollaı evde görünce kaynayan kara sabunu mollaının üzerine boca eder.
3. Kapkara olan Molla, eve gitmeden önce dereye temizlenmek için gider. Mollaının suya girmesiyle kadın, mollaının kıyafetlerini alıp, kocasının gittiğini söyleyerek kaçımaya başlar. Molla, sudan çıktığında kıyafetlerini bulamaz ama öylece kadının peşinden gider.
4. Çıplak şekilde eve geldiği esnada kadının kocası tekrar gelir. Bu sefer zampara molla, yere eğilerek yer sofrası olur. Adam, sofranın sağlam olmadığını düşünerek karısından çekiç isteyip mollaının beline vurur. Molla, acıdan ayağı kalkınca, kadının kocası ceza olarak mollaı eşek gibi kullanıp değirmene buğdayı un etmeye götürür.
5. Değirmenden dönen molla, çektiği cezalardan, rezil olmasından aldığı dersle bir daha hiçbir kadına yan gözle bakmaz.

Dolandırıcı (29)

1. Kadının bir “Eskici” diye bağırın adama eskileri alıp ne yapacağını sorunca adam, cennetteki öküzleri giydireceğini söyler. Bunun üzerine kadın eskiciye fazlaca para verince, kadının kocası çok sinirlenir ve eskicinin peşine düşer.
2. Eskici yol üzerindeki değirmenciye sığınır, ona ağaçların arasında bir kese altın bulduğu yalanını söyleyerek onu değirmenden uzaklaştırır ve eskici, değirmencinin yerine geçer.
3. Kadının kocası değirmene geldiğinde eskiciyi değirmenci, değirmenciye de eskici sanıp birine atını kaptırır diğerini de canından eder.

Fazıl Karaman (30)

1. Nogay Hanlığı zamanında Fazıl Karaman adında bir yiğit, kendisine eş bulmak için yollara düşer ve Ali Ağa adında bir adamın kızını beğenir ister. Ali Ağa da kızını vermeden önce Fazıl Karaman’ı er meydanında görmek istediğini söyleyerek onu damatlık sınavına sokmuş olur.
2. Sınavı geçen Fazıl Karaman, Ali Ağa’nın kızıyla evlenip Mantık adında bir çocukları olur fakat Fazıl Karaman çok yaşamadan ölür. Mantık babasının namını her yerden herkesten duyar, bu yüzden de haklının yanında zenginin karşısında durur.
3. Padişahın veziri Mantık’ı etkisiz hale getirmeye çok uğraşmış ama başaramamış. Bir gün Mantık’ın kafasının üzerinden geçen yaralı kuşu yere devirmesiyle üstü başı kan olunca yoldan geçen askerler de öldürülen komiserin katilini ararken Mantık’ın katil olduğunu düşünüp onu zindana atarlar.
4. Mantık zindandaki bekçiye kendisini sevdince bekçi zindan kapısını açar ve Mantık, sürgün yemekten kurtulup kaçmaya başlar.

Kel Kafalı Köse ve Kurnaz Deli Haya (31)

1. Çatır Dağı’nda yaşayan aç gözlü Taz Köse’ye ırgatlık yapan Deli Haya, Taz Köse’nin bütün şartlarını kabul ederek sığırla ve köpeklerle boş tarlayı sürmeye gider. Aç, susuz çalışan Deli Haya tarlayı sürmek için faydalandığı sığırlardan birini keserek karnını doyurur.
2. Taz Köse sığırının nerede olduğunu sorunca Deli Haya da onu aç gözlü toprağın onu yuttuğunu söyler. Bu duruma şaşırın Taz Köse, ırgatına bahçede görev

vereceğini söyleyerek onu kümese yollayıp bir tavuğu soyup getirmesini ister. Deli Haya, bütün tavukları soyarak geri gelir. Bu duruma sinirlenen Taz Köse sinirini belli etmemeye özen gösterir.

3. Deli Haya, bu sefer koyunları otlatma ile görevlendirilir lakin dereden geçerken ayaklarının ıslanmaması için tembih edilen Deli Haya, koyunların ayaklarını gübreler ve ertesi gün koyunların hepsi hastalanır. Taz Köse, bu duruma sinirlense de Deli Haya'dan intikam almak için zulmedici görevler vermeye başlar.
4. Sığırların ölmesi sonucunda tarlayı Deli Haya'ya sürdüren ve eline de dolu verdiği bardağı dolu geri getirmesini söyleyen Taz Köse, Deli Haya'nın bardağı toprakla dolu şekilde getirmesine çok şaşırır.
5. Kendince imkansız bir şey daha isteyen Taz Köse, bir sığırın gülmesini, el arabasının oynamasını ve kendisinin de kaval çalmasını söyler. Deli Haya, önce sığırın ağzını keserek daima gülmesini sağlar, sonra el arabasının tekerleklerinin çemberlerini çıkarır ve oynaya oynaya yürümesini sağlar, ardından da kendisi kaval çalarak eve döner.
6. Gördükleri karşısından şaşkın ve sinirli olan Taz Köse, sığırın otların oraya bağlamasını başını kaldırmadan yemek yemesini söyler ve çekip gider. Deli Haya'da sığırın kafasını kesip içine taş koyar ki başı otlardan hiç kalkmasın diye. Bunu duyan ve gören Taz Köse, ırgatına çok sinirlenir. Ona tokat atıp bağırır ama sonunda sinirlenmediğini söyleyerek çekip gider.
7. Taz Köse, ırgatını açlıktan öldürmek ister fakat bunu da başaramayınca onu ırgatlıktan azad etmek ister ancak Deli Haya işe başlamadan önce yaptığı anlaşmaya göre bir baykuşun ayahta öteceği vakitte ırgatlıktan azad olacağını hatırlatır.
8. Taz Köse, bu konuşmadan sonra kadın validesinden ağaçta baykuş gibi bağırmasını ister ki Deli Haya'yı gönderebilsin. Deli Haya boş durmayıp kuşun ötmesiyle birlikte onu silahla vurur. Bunun ardından çaresiz bir şekilde kaldığını anlayan Taz Köse, Deli Haya'dan kaçmayı planlar.
9. Bir sandık çiğ böreklerle dolu yola çıkan Taz Köse ve eşi yolda soluklanmak için durunca sandığı açıp baktıklarında içinde Deli Haya'nın olduğunu görür. Şaşırıp

kalan Taz köse ve karısı ne yapacaklarını düşünürken onu uçurumdan aşağıya atmaya karar verip plan yaparlar. Bunu duyan Deli Haya onların planlarını bozup kendisi Taz Köse'nin karısını uçurumdan atar.

10. Taz Köse, karısının öldüğünü Deli Haya'nın ise hala yaşadığını öğrenince onun tılsımlı biri olduğuna inanarak kaçmaya başlar. Gide gide bir köyün mezarlığında saklanır. Onu arayan Deli Haya ise köyün yaşlılarından yardım alarak saklandığı yere gider.

11. Taz Köse, Deli Haya ile karşılaşınca isyan etmeye başlar. En sonunda sinirlendiğini dile getiren Taz Köse, derisini soyup onu öldürmesi için Deli Haya'dan rica eder ama Deli Haya onu öldürmeyeceğini söyleyerek, başkasına mezar kazanın aslında kendisine mezar kazdığını söyleyerek gider.

Keloğlan'ın Akıl Oyunları (32)

1. Padişahlığın birinde dul bir kadınla Keloğlu'yla birlikte yaşar. Keloğlan dışarı işlerini yaptığından bir gün kazını alıp pazarda satmak için götürdüğünde vezirin oğlu Keloğlan'ı kazıklamaya çalışarak kazı, tavuk fiyatına alır. Keloğlan da vezir oğlundan intikam almak için sarayın mutfağına kadar onu takip eder.
2. Kazın pişmesiyle birlikte Keloğlan mutfağa girip kendisini vezirin oğlunun gönderdiğini söyleyip altın tabakta pişmiş kazı alıp evine doğru gider. Gitmeden önce de vezir oğlu için kapının üzerine bir not bırakır.
3. Keloğlan bu yaptıkları vezir oğlunu çileden çıkarıp adamlarını onu bulmak için görevlendirir. Bu sırada Keloğlan eve gidince ölmüş babasının eski kıyafetlerini giyip şehrin öbür ucundaki kahvehaneye gider.
4. Kahvehaneye Keloğlan'ı aramaya gelen vezir oğlunun askerleri, Keloğlan tarafından kıyafetleri değiştirilerek uzak diyara gönderilir. Bir zaman sonra kandırıldığını anlayan askerler geri döndüklerinde kahvehanenin kapısının kapalı olduğunu üzerinde de bir not olduğunu görünce kıyafetlerinden olduklarını anlarlar.
5. Vezirin oğlu, Keloğlan'ı yakalayamadığı için gün geçtikçe daha da çok sinirlenir ve en sonunda fal bakan bir kadın tutup Keloğlan'ın yerini öğrenmeye çalışır. Falcı kadın, Keloğlan'ın yaşadığı yeri görüp işaretletir ama bunu fark eden

Keloğlan, kendi kapısından başka kapılara da aynı işareti koyar ve böylece izini kaybettirmeyi başarır.

6. Vezirin oğlu ile padişah kızının düğün günü geldiğinde Keloğlan kadın kılığına girip annesini de alıp düğüne gitmeyi planlar. Kına gecesinde kızların arasına karışan Keloğlan, padişah kızının vezir oğlunu sevmediğini öğrenince kendisiyle yer değiştirebileceklerini söyler.
7. Padişah kızı, Keloğlan'ın yaşlı annesiyle gider, Keloğlan da padişah kızı diye vezir oğlunu odada bekler. Vezir oğlu gelince gelinin Keloğlan olduğunu anlamaz ve sohbete başlarlar. Keloğlan-gelin, vezir oğluna dışarı çıkmak istediğini söyler ve meydana doğru yürümeye başlarlar.
8. Meydandaki darağacının önüne gelince Keloğlan-gelin, vezirin oğlunda darağacında asılmanın temsilini yapmasını isteyerek boynuna ipi geçirir. Keloğlan-gelin, aniden ayağının altındaki kütüğe vurup kaçınca vezir oğlu ipte asılı kalıp ölür.
9. Meydandan geçen insanlar vezir oğlunu ipte görünce hemen saraya haber derler, bir yandan da padişahın kızını aramaya başlarlar. Çevre padişahlıklardan gelen alaycı mektuplar padişahı oldukça üzdüğünden intikam almayı hedefler. Bunun için de keloğlanı huzuruna çağırır.
10. Keloğlan'dan komşu padişahlıktan bir şey çalıp kendisine getirmesini istediğini söyleyen padişah, Keloğlan'a bir ay süre verir. Keloğlan yola çıkar, çoban kılığına girerek komşu padişahlığın sarayına girip padişahı korkutarak onu bir tabut içine sokar.
11. Keloğlan tabutu ve içindeki komşu padişahı sırtında taşıyarak kendi padişahının huzuruna getirir. Padişah tabutu görünce endişe duyduğu kadar sevinç de duyar. Padişahın verdiği görevi yerine getiren Keloğlan, padişahın kızıyla evlenir. Kırk gün kırk gece düğün olur, hem de iki padişahlığın padişahı da o olur.

Kolaysız Adam (33)

1. Köylünün ne zaman sokağa çıksa bir şey bulur ve işe yarar düşüncesiyle karısına getirir ama eve gelene kadar ya nereye koyduğunu unutur ya da kaybeder. Karısı da her defasında kocasına ne yapması gerektiğini söyleyerek akıl verir.

2. Bir hafta böyle geçer. Sekizinci gün yoldan geçen düğün alayına “başınız sağ olsun!”dediği için meydan dayağı yiyince evine güçlkle döner.
3. Köylü, kan revan içinde eve gelip bir de karısının hakaretlerini işitince canına tak edip kendisinin de akıllı olduğunu, onun verdiği akıllara muhtaç olmadığını söyleyerek karısını terk eder.

Kose Davası (34)

1. Camanak'ta dokuz Takıl'daki bir köse birleşip sığırlarına bir bekçi tutarlar. Bekçinin maaşını ödeme vakti geldiğinde Takıl Kösesi ödeme yapmayıp, sığırlarıyla birlikte köyden kaçır gider.
2. Uzun zaman sonra geri dönen Takıl Köse, zengin bir şekilde köye dönünce Camanak Köseleri tarafından ziyaret edilir. Camanak Köseleri, Takıl Kösesinin nasıl zengin olduğunu öğrenmek isteyince Takıl Kösesi onlara numara yaparak yalan yanlış bilgiler verir.
3. Camanak Köseleri, Takıl Kösesinin aklına uyunca bütün mal varlıklarından olurlar. Geri dönüp geldiklerinde Takıl Kösesini öldürmeyi planlarlar. Bir sandık yapıp içine Takıl kösesini koyup denize atan Camanak Köseleri arkalarına bakmadan giderler.
4. Takıl Kösesi bağıra çağıra sesini bir çobana duyurur. Çobana kendisine zorla padişah kızını vermek istedikleri yalanını söyleyerek kendisini sandıktan çıkartmasını sağlar.
5. Köye geri dönen Takıl Kösesi, Camanak Köselerinin karşısına dikilince onlar çok şaşırırlar. Sandıktan nasıl kurtulduğunu sorunca da Takıl Kösesi, deniz dibinde çokça koyun sürüsü olduğunu söyleyerek onları kandırır.
6. Camanak Köseleri, Takıl Kösesinin aklına uyup birer sandık yaptırır ve denizin dibini boylayarak ölürler. Takıl Kösesi de zekasıyla uzun yıllar yaşar.

Kozukürpeç (35)

1. Yedi derya içinde uzak bir memlekette Edil Bay ile Cayık Bay adında iki adamın ortak zevkleri ve birbirine benzeyen eşleri vardır. Aynı zamanda doğum yapan eşlerinin biri kız biri erkek olunca Edil Bay ile Cayık Bay çocuklarını büyüdüklerinde onları evlendirmek için sözleşirler.

2. Kızın adı Bayansıluv, erkeğin adı Kozukürpeç'tir. Bayansıluv, dillere destan güzelliği ve aklıyla bilinirken; Kozukürpeç'de alnında yıldız lekesiyle doğar, büyüdükçe de güçlü ve korkusuz biri olur. Birbirlerine aşık olan bu çifti Kozukürpeç'in babasının ölümü üzerine Edil Bay'ın kızını öksüz birine vermememe kararı ayırır.
3. Edil Bay, Kozukürpeç'ten uzaklaşmak için uzak diyarlara gitme kararı alır ancak Bayansıluv ile Kozukürpeç'in aşkına engel olamaz. Kozukürpeç, Bayansıluv'u bulmak için yollara düşmek isteyince annesi onu her yolu deneyerek yolundan caydırmak ister lakin başarılı olamaz.
4. Yola çıkan Kozukürpeç, bir çobanla karşılaşınca ondan bir koyun kesmesini ve kıyafetlerini değiş tokuş etmek ister. Alnındaki doğum lekesini kimsenin görmesini istemediği için koyunun postundan kendisine bir kalpak yapan Kozukürpeç, çoban kılığında Edil Bay'ın göçtüğü yere gider.
5. Edil Bay'ın çobanı olan Kozukürpeç, uzun bir süre kim olduğunu hissettirmeden yaşar ama bir gün rüzgardan kalpağı kafasından uçup gidince alnındaki leke görünür ve Bayansıluv hemen sevdiği adamı tanır.
6. Edil Bay ile eşinin uzak diyardaki bir memlekete gitmesi Bayansıluv ve Kozukürpeç'in hasret giderebilmeleri için iyi bir fırsat olur. Ancak çok uzun sürmeyen bu seyahatin sonunda evine dönen Edil Bay ve karısı, Kozukürpeç'le karşılaşır. Bir anda esen rüzgarla Kozukürpeç'in kalpağı uçunca lekesi görünür ve Edil Bay'ın karısı onu tanır. Hemen Edil Bay'a kim olduğunu söyler.
7. Edil Bay, Kozukürpeç'i öldürtmek için askerlerine emir verdiğinde kızı bunu duyar ve babasına engel olmak için bir yarış tertip etmesini yenildiği takdirde öldürülmesini önerir. Edil Bay'da bunu kabul eder ve "at yarışı esnasında okunan yırlarda kızının adını kim söylerse o Kozukürpeç'dir." diye düşünür.
8. At yarışında cılız tayıyla herkesi geçen, atıyla uçup giden Kozukürpeç, ortadan kaybolur. Serçe bir kuş yardımıyla Bayansıluv'la haberleşen Kozukürpeç, birkaç günün böyle geçirirken serçe, Edil Bay'ın askerlerine yakalanır. Serçeye işkence yapan askerler Kozukürpeç'in yerini öğrenir öğrenmez onu öldürmeye giderler.
9. Kozukürpeç'in ölümü Bayansıluv'un kulağına gidince o da ölmek ister. Mezarıcıya iki mezar kazdıran Bayansıluv kalbine bıçak saplayarak intihar eder

ve sevgilisiyle ölümden kavuşur. Yan yana yattıkları toprağın üzerinde iki fidan gül çıkar.

Köse (36)

1. Kendisine ırgat arayan zengin köselerden biri, bir ırgat ile her gün verilen dolu bardağı dolu getirmesi üzerine anlaşır, dolu gelmediği takdirde derisini yüzerek ölümlle cezalandıracağını söyler. ırgat bardağı boş getirince Köse onu öldürür.
2. Bir başka ırgat Köse'nin yanında aynı şartlarla işe başlar o da bardağı boş getirince Köse tarafından öldürölür. Üçüncü gelen ırgatla da aynı koşullarda sözleşen Köse, bardağın toprakla dolu olarak geldiğini görünce akıllı çıkan ırgattan kurtulmak gerektiğini düşünür.
3. Köse ve karısı gece olunca içi erzak dolu sandıkla beraber evden kaçmak için plan yaparlarken ırgat bunları duyar ve sandığın içine gizlenip onlarla birlikte gider. Yolda sandığı açan Köse, ırgatın sandığın içinde olduğunu görünce ırgatı öldürmek için plan yapar.
4. Köse, gece ırgat uyurken yüksek bir yerden onu aşağıya itip öldürmeyi planlar ancak kendi karısını öldürerek ırgatla baş başa kalır. Köse, hemen ırgattan kaçmaya başlar ancak saklandığı köyün mezarlığında ırgata yakalanınca canından olur.

Külbastı ırgat ve Köse Bey Masalı (37)

1. Memleketlerin birinde oldukça fakir bir çoban vardır. Bu çoban üç oğluylla birlikte yaşar. Aynı memlekette bir de aç gözlü, cimri bir Köse Bay var. Fakirlikten büyük oğlu Köse Bay'ın yanında ırgatlık yapmaya karar verir.
2. Köse Bay, büyük oğlunu işe almadan önce Köse Bay'ın köpeğinin dolaştığı her yeri bir öküzle sırtında tuz çuvalı ile sürmesi hususunda anlaşma yapar. Bunu yapamadığı takdirde kayışla yedi defa döveceğini söyleyen Köse bay, büyük oğlandan onay alır.
3. Büyük oğlan işini başarıyla yapamaz ve Köse bayın elinden cezasını çeker. Bu acıya dayanamayan büyük oğlan ölür. Çoban baba oğlunu görmeye gittiğinde onun ölüm haberini alır. Aldığı habere ne kadar üzölse de fakirlik bellerini büktüğünden ortanca oğlunu da Köse'nin yanına vermek ister.

4. Fakir çobanla Köse Bay ortanca oğlunun ırgatlık yapması için de aynı koşullar çerçevesinde anlaşma yapar. Ortanca oğlan da ağır şartlara çok dayanamaz ve görevini yerine getiremediğinden at kamçısıyla sırtına yedi kayış yer. Bu acıya daha fazla dayanamaz ve ortanca oğlan da ölür.
5. Bir zaman sonra fakir çoban oğlunu görmeye köse bayın yanına gelir lakin Köse bay onun da ruhunu Allah'a teslim ettiğini söyler. Fakir çoban bir kez daha evlat acısı yaşar.
6. Babasının ne kadar üzgün olduğunu gören küçük oğlan, Külbastı ise Köse bayın yanında ırgatlık yapmak için gönüllü olduğunu babasına söyler. Fakir çoban her ne kadar istemese de oğluna engel olamaz.
7. Külbastı, köse baya ırgat olur. Aynı şartlar onun için de geçerlidir. Bunları duyunca ağabeylerinin neden öldüğünü anlayan Külbastı, ağabeylerinin ve köse bayın masum insanlara çektirdiklerinin öcünü almayı kendisine amaç edinir.
8. Külbastı, ilk gün koşup gezemesin diye köpeği keser. Böylelikle öküz ile birlikte araziye sürmeye başlar. Karnı acıkınca öküzün birini keser yer. İkinci gün de diğer öküzü keser. Köse bay araziye geldiğinde hiçbir hayvanının yaşamadığını görünce çok sinirlenir ve Külbastı'dan hesap sorar. Külbastı hayvanların ruhlarını Allah'a teslim ettiğini söyler.
9. Üçüncü gün Köse Bay, Külbastı'ya bir düğüne gideceğini ve büyük baş hayvanlarına mukayyet olmasını söyler. Külbastı fırsattan istifade kırk beş büyük baş hayvanı öldürür. Köse bay neden öldüklerini sorduğundaysa Allah'ın onları cezalandırdığını ileri sürdü.
10. Dördüncü gün koyunları otlatmak için görevlendirilen Külbastı, onları da öldürür. Bu durum karşısında da Köse bay'ın aldığı cevap aynıdır. Köse bay artık bunlara dayanamaz ve Külbastıyı öldürmeyi planlar.
11. Köse bay, karısına Külbastı'yı tüfekle uykusunda vuracağını söyler. Bunu duyan Külbastı tedbirini alır ve yatağının içine bir horozla bir kütük koyar. Köse bay onlara ateş edince Külbastının öldüğünü farz eder.
12. Ertesi gün Külbastının ölmediğini gören Köse Bay, yeni bir plan yapar ve yatağına kaynar su dökerek onu öldüreceğini karısına söyler. Bunu duyan

Külbastı, yatağının içine sıçanları koyar ve kendisi bir yere saklanır. Köse Bay kaynar suyu dökünce Külbastının öldüğünü farz eder.

13. Ertesi sabah Köse bay, Külbastı'yı karşısında görünce onun tılsımlı olduğunu düşünür ve onu zehirlemeye kara verir. Bunu öğrenen Külbastı yemek esnasında tabağını Köse'nin oğlu ile değiştirir ve Kösenin oğlu oracıkta ölür.
14. Kinle dolan Köse Bay bu sefer Külbastı'yı yüksek bir yerden atmayı planlar. Köse bay, Külbastı'yı evin damında uyumaya çağırır. Bunda bir numara olduğunu anlayan Külbastı, tedbirini alır ve bu tuzakta da Köse Bay'ın karısı ölür.
15. Köse bay artık Külbastı'dan korkmaya başlar ve ondan kaçmayı çare edinir. Ancak Külbastı Köse Bay'ı öldürmeye kararlı olduğundan onun peşini bırakmaz. Külbastı, Köse bay'ı mezarlıkta saklanırken bulur. Külbastı, onu oracıkta öldürerek Köse bay'ın zulmettiği herkes adına ve ağabeylerinin adına intikamını almış olur.

Musafir (38)

1. Zengin adamla fakara adam aynı köyde komşudurlar. Fakara adamın evine gelen misafirlerin çokluğunu duyun zengin adam, kimlerin gelip gittiğini merak eder ve en sonunda Hıdır Nebi'yin geldiğini öğrenir.
2. Zengin adam, Hıdır Nebi'yı kendisinin de ağırlamak istediğini fakara komşusuna söyleyip evinde hazırlıklara başlar.
3. Hıdır Nebi, zengin adamın evine gitmeden önce dilenci kılığına girer. Zengin adam kapısını çalanın dilenci olduğunu görünce onu içeri almak istemez ve evinden kovar.
4. Hıdır Nebi, zengin adamı elindeki körüğü kullanıp evini uçurarak cezalandırır.

Oyunların Oyunu (39)

1. Moruk dilenci köylerin birinde dolanırken kapısı açık bir eve girer ve ocağın üzerindeki yemeği yemeğe koyulur. Tam yemeği bitireceği sırada içeri evin kadını ile sevgilisi içeri girer. Hemen dolaba saklanan dilenci, kimseye görünmez. Kadının kocası eve gelince, kadının sevgilisi de dolaba saklanır.
2. Dilenciyle kadının sevgilisi dolapta sıkışıp kalmışlar ama korkudan seslerini çıkartamaz olurlar. Kadının kocası, sarhoş geldiğinden içki içmeye devam

edince kadın da fırsattan istifade dolaptaki sevgilisine bir kadeh uzatır ancak bu içkileri dilenci içer.

3. Dilenci kısa zamanda sarhoş olunca şarkılar söylemeye başlar. kadının sevgilisi de yakalanma korkusundan dilenciye sürekli üzerindeki eşyalardan vermeye başlar ve sonunda çıırılçıplak kalır.
4. Dilenci, bir yolunu bulup hem dolaptan hem de evden dışarı çıkar ama çıırılçıplak kalan kadının sevgilisi hala oradadır. Bir müddet sonra başına sarık bağlayarak molla kılığına giren dilenci, eve gelir.
5. Evin içinde şeytan olduğunu, karısına musallat olduğu yalanını atarak, dualar okuyup dolaptaki adamın evden çıkmasını sağlar.

Padişahın Üç Oğlu ve Akıllı Âşık Masalı (40)

1. Türk sultanının üç oğlu vardır. Sultan ölmeden önce üç oğluna ayrı ayrı vasiyetlerde bulunur.
2. Sultan, büyük oğluna “Her köye her şehre birer saray yaptır. Her birisine de kendi vezirlerinle şenlikler yap!”, ortanca oğluna “Sen de her akşam bir kızla geceni geçir.”, küçük oğluna ise “Her yemek yediğinde mutlaka bal ve yağ da ye.” diyerek vasiyetini açıklar ve çok geçmeden vefat eder.
3. Üç şehzade, babalarının vasiyetini yerine getirmek için harekete geçerler. Zevk ve sefanın sürüldüğü, gereksiz harcamaların olduğu ülkede masrafların karşılanması için vergiler artar. Bu sebepten halk fakirleşmeye başlar.
4. Ülkenin kötü gidişatına bir çara arayan akıllı, ilim sahibi âşık, şehzadelerle görüşmek için onların huzuruna çıkmak için saraya gider.
5. Âşık, şehzadelerle görüştüktan sonra durumu anlar ve sultanın onlara etti vasiyeti yanlış anladıklarını söyleyerek vasiyetin aslında ne manaya geldiğini bir masal anlatma yoluyla izah eder.
6. Âşığın anlattığı masalda, zalim bir padişahın halkına ettiği maddi zulümlerin halk tarafından isyana sebep olması ve bu zulümden kurtulmak isteyen halkın alim kişileriyle padişahın vezirleri arasında kurnazlık yarışının yapıldığı anlatılır.
7. Padişah’ın huzuruna çıkan halkın içindeki alimlerin, vezirlere karşı sorduğu bilmeceyi bilememesi sonucunda bir derviş tarafından cevaplanır.

8. Padişah, önce alim kişilerin ne sormak istediğini öğrenir sonra da bilmeceye doğru cevap veren derviş kişinin ne anladığını öğrenir. Her iki tarafında verdiği cevaplar birbirinden farklıdır. Padişah bu durum karşısında oldukça eğlenmiş ve dervişin zekasını tebrik ederek onu baş vezir ilan etmiş. Masal da burada biter.
9. Âşık masalı bitirdikten sonra manası anlaşılmayan ifadelerin felaket doğurduğunu söyleyerek babalarının aslında ne demek istediğini açıklar. Büyük oğluna, her köyde dost edinmesini, ortanca oğluna çalışıp kazandığını yemesini, küçük oğluna da çalıştıktan sonra eve gelince, her gün evlenmiş gibi olacağını söylediğini anlatır.
10. Üç kardeş, babalarının vasiyetini böylece yerine getirirler.

Portnoy ve Açıgözlü Molla Masalı (41)

1. Mısır padişahlığında yaşayan genç ve fakir bir usta terzi, Portnoy, kendisine evlenmek için kız aramaya yola koyulur. Mekke şehrine vardığında dua etmek için Kâbe'ye vardığında tavaf esnasında ayağına içi altın dolu bir kuşak dolanır.
2. Yaşlı, çirkin, cimri, kurnaz Molla'nın biri de o esnada yalvarıp yakarıp, ağlayıp sızlayıp, kuşağını kaybettiğini, içinde altınları olduğunu, onu bulan kişiyle içindeki altınları paylaşabileceğini söyleyerek ortalıklarda dolanır.
3. Molla'nın haykırışını duyan Portnoy, elindeki kuşağı Molla'ya götürerek hem insanlık görevini yaptığını hem de vaad edilen ödülü almak istediğini belirtir ancak Molla altınlarına kavuştuktan sonra hiçbir sözünü yerine getirmeyip, Portnoy'u yanına ırgat olarak alıp memleketi olan Bağdat'a giderler.
4. Birkaç zaman Molla'yla yan yana kalan Portnoy, Molla'nın çevirdiği dümenleri, yaptığı haksızlıkları görünce onun yanından ayrılıp terzinin yanına girip kendi işini yapar.
5. Günlerden bir gün Molla, karısına sinirlenip "benden yedi kere boş ol!" demesiyle pişmankâr günleri başlar. Ne yapacağını bilemeyen Molla, doğru Kadı efendinin yanına gidip ondan akıl almak ister lakin Kadı bunu fırsat bilip Molla'nın elinde avucunda ne varsa almaya niyet eder ama bir plan da yaparlar.

6. Molla, kanunlara göre hareket ederek önce en güvendiği bir adamla boşandığı karısını evlendirir, sonra da kendisiyle yeniden nikahlanmayı planlar. Bunun için de derdini Portnoy'a açıp ondan kendisine yardımcı olmasını diler.
7. Portnoy, körün istediği bir göz Allah verdi iki göz diye düşünerek Molla'nın teklifini kabul eder lakin Molla'nın ricası üzerine değil genç ve güzel bir kadınla evlenebileceği için bu teklifi kabul eden Portnoy, genç kadınla anlaşarak Molla'yı tuzağa düşürüp boşanmamayı planlarlar.
8. Molla, konu komşu önünde, eski karısı ile Portnoy'un nikahını kıydıktan sonra onlar bir odaya girer ve birbirlerine aşklarını gösterirler. O sırada Molla, onların odadan çıkmaları için dil döker ancak Portnoy uzun bir süre sonra çıkıp Molla'ya verdiği öğütleri unutmadığını, Allah'ın bir şeye rızası olmadan o şeye peygamber'in de helallik vermeyeceğini söyleyerek kendi kazdığı çukura kendisinin düştüğünü ima ederek yanından ayrılır.

Sağırılar (42)

1. Bir sağırın biri topal üç koyunu vardır. Bunlar sabah otlanmaya gider akşam da dönerler ancak bir gece dönmeyince sağır onları aramaya çıkar. Yoluna ilk çıkan kişi sabancıya koyunlarını görüp görmediğini sorar. Sabancı da sağır olduğu için birbirlerini anlayamadıklarından Kadı'ya gitmeye karar verirler.
2. Yolda giderken atlı birine rastlayınca ona sormaya karar verirler ancak atlı da sağır olduğundan anlaşılamayıp birlikte yola devam ederler. Üç sağır, yolda giderken yaşlı bir kadına denk gelirler ve işlerini onun çözeceğine inanırlar.
3. Yaşlı kadının da sağır olduğunu anlamayan diğer üç sağır hep birlikte Kadı'ya gitmek için yollarına devam ederler ancak kadının da sağır olduğunu bilmezler. Kadı da onları anlayamaz ve yardımcı olamadığı için birbirlerine çözüm olamazlar.

Zampara Kadı Masalı (43)

1. Mengli Geray Han zamanında bir Kadı, yaşlı olmasına rağmen komşusunun karısı olan genç ve güzel Emine'ye sarkıntılık eder. Emine bu durumdan rahatsız olunca Kadı'yı kocasına şikayet edip ona bir tuzak kurmayı planlarlar.

2. Emine Kadı'yı evine alıp onunla cilveleşmeye başlayınca Emine'nin kocası bir anda eve gelir. Kadı o anda ne yapacağını bilemez ve Emine hemen onu sandığın içine saklar.
3. Üç gün üç gece aç ve susuz sandığın içinde kalan Kadı, Üçüncü günün sonunda Emine'nin kocası tarafından sandığın pazara götürülerek satılacağını işitince korkuya kapılan Kadı, öylece sandığın içinde kalır. Bu sırada Kadı'nın oğulları da babalarını üç gün üç gece boyunca her yerde ararlar.
4. Emine'nin kocası sandığın dış güzelliğinden çok içindeki kerametini üzerine vurgu yapar ve sandığı Kadı'nın oğullarına satar. Kadı'nın oğulları sandığın içindeki kerameti görmek için sandığı açarlar ki kötü kokunun yayılması ve bir haykırışın kopmasıyla etrafa kaçışmaya başlarlar.
5. Sandıkta uyuşup kalan Kadı, doğrulunca sandığın tılsımının kendisi olduğunu söyleyerek oğullarına seslenir ve Kadı'nın haline kendi oğulları da dahil pazardaki herkes güler.

Zengin Adam ve Irgat (44)

1. Ergenlik çağına gelen üç erkeğin fakir babası, çocuklarına, zenginlere ırgatlık yapmaması için vasiyet eder ve çok geçmeden ölür. Çocuklar babalarının ölünden sonra daha da fakirleştiklerinden mecbur kalıp zenginlerin kapısında ırgatlık yapmaya başlar.
2. Büyük, ortanca ve küçük oğlan, aynı zengin adamla işe başlamadan önce konuşarak, birbirlerine kızacak olduklarında sırtlarından altı kayış deri yüzecekleri hususunda, anlaşılır. Büyük ve ortanca oğlan, zengin adamın verdiği görevlerin ağır şartlarına dayanamayıp karşısına geçip kızdığını söyleyince, zengin adam sırtından altı kayış derisini yüzerek onu öldürür.
3. Küçük oğlan, zengin adamın verdiği görevleri yerine getirmiş ancak hayvanlara zarar da vermiş. Bunu gören zengin adama “kızdınız mı?” diye sorunca zengin adam, küçük ırgattan korkmaya başlayıp guguk kuşunun öttüğü zaman gitmesini istediğini söyler.
4. Birkaç gün sonra zengin adam annesini ağacın tepesine çıkarıp guguk kuşu gibi ötmesini ister. Bunu duyan küçük oğlan, kuşun yerli yersiz öttüğünü düşünerek

onu vurup öldürür. Küçük oğlan, zengin adama kızıp kızmadığını sorunca, zengin adam kendisini tutarak kızmadığını söyler.

5. Zengin adamın eşi çocuğunu küçük oğlana emanet edip karnını doyurmasını ima ederek, “çocuğu çatlatıp getir” der ancak küçük oğlan, çocuğu yerden yere vurarak çatlatır. Zengin adam çocuğunu o halde görünce çok sinirlenir ama kızdığını belli etmemeye çalışır.
6. Zengin adam, karısı ile bir olup kaçmaya niyet ederler bu yüzden de bir sandık yiyecek alıp kaçmaya kalkarlar. Bunu duyan küçük oğlan sandığa gizlice girer. Yola çıktıktan sonra karnı acıkan zengin adam sandığı açınca küçük oğlanı karşısında görünce ondan kurtulamadığından hemen başka bir plan yapar.
7. Gece olunca üçü birlikte yan yana damda yatarken zengin adam, küçük oğlan diye kendi karısını aşağı itip öldürür. Bunda da başarılı olmayan zengin adam, can korkusundan küçük oğlandan kaçmaya başlar.
8. Zengin adam, bir mezara saklanır ama küçük oğlan onu orada da bulur ve sırtından altı kayış derisini yüzerek öldürür.

Zengin ve Fukara (45)

1. Üç kız sahibi fakir adamın biri, zenginin birine saban sürerek ırgatlık yapar. Irgat, tarlada saban sürerken sabanın dişine bir kese altın takılınca olduğu gibi onu cebine koyar. Bunu gören zengin, ırgatın cebindekine el koyar.
2. Irgat, eve gidince yaşadıklarını kızlarıyla paylaşınca kızlar zengin adamdan daha fazlasını almak için onun evine giderler. Kızların güzelliğini gören zengin, hepsini evine alır ve onlara isimlerini sorar.
3. Büyüğünün adı “benim gibi olsun”, ortancasının adı, “benden beter”, küçüğünün adı “nerede oynayayım”dır. Zengin adamla tanışan kızlar önce adamı sarhoş ederler sonra uyuturlar sonra da evdeki bütün değerli eşyaları alıp giderler.
4. Zengin adam ayıldığında etrafında kızları göremeyince dışarı çıkıp kapıcısına kızları isimleriyle sorunca kapıcısı ne dediğini anlamayarak onunla dalga geçer.
5. Evine dönen zengin, soyulduğunu ve yüzündeki gözündeki boyaları görüp maymuna benzediğini anlayınca oyuna geldiğini düşünür. Böylelikle kızlar da babalarının intikamını almış olur.

Zoraki Yiğit (46)

1. Köse Bay, yayladan dönerken bir devle karşılaşınca korkudan ne yapacağını bilemeyip Dev'in karşısına geçip ona meydan okur. Dev, gördükleri karşısında şaşırınca alaycı bir tavır takınır ancak Köse Bay'ın ciddi olduğunu anlayınca, canını kurtarmak adına Köse Bay'a altın vermeyi vaad eder.
2. Köse Bay her ne kadar Dev'den korksa da altınları düşünerek peşinden devin sarayına kadar gider. Dev, Köse Bay'dan korkmaya başlayınca onu sarayından göndermek için tehlikeli işleri ona yaptırır.
3. Köse Bay, önce odun toplamaya dağa gider ve dağı tamamen çantasına koyup getirmeye çalışır, ardından yüz kovalık bir saka ile kuyuya su almaya gider ama kuyunun tamamını saraya getirmeyi niyet eder.
4. Dev, Köse Bay'ın güç gösterisiyle ondan korkmaya başlar ve yatağında uyurken üzerine kaynar su dökerek onu öldürmeyi planlar lakin başarılı olamaz. Dev o zaman Köse Bay'a bir küp altın verip onu sarayından göndermek ister ancak altınları kendisi taşıyamadığından Dev'e taşıttırır.
5. Dev, Köse Bay'ın evine kadar altınları gönüllü olarak taşıdıktan sonra Köse Bay'ın evinde misafir olarak yemek yemeğe davet edilir. Gerek Köse Bay'ın çocukları gerek eşi, Dev'e karşı kötü davranınca Dev korkudan evden kaçıp gider.
6. Yolda Tilki ile karşılaşan Dev, soluklanıp başına gelenleri anlatınca tilki, Dev'e cesaret verip geri dönmesini sağlayınca yolda Köse Bay ile karşılaşır. Tilki ile Köse Bay'ın birbiri ile anlaşmış olduğunu fark eden Dev, kaçarak uzaklaşır.

II.2. Şekil Özellikleri

II.2.1. Mensur-Manzum Kısımlar

Kırım Tatar masalları çoğunlukla mensurdur. Ancak bazı masallarda manzum kısımlar da bulunmaktadır. Bu kısımların bazıları anlatıcının yaratıcılığına ve bilgi birikimine göre bazısı da masalın yapısına bağlı olarak ortaya çıktığı görülür. Anlatıcıya bağlı olarak ortaya çıkan manzum kısımlar “Fazıl Karaman”, “Kozukürpeç” masallarında yer almaktadır. Bu manzum kısımların daha çok dinleyicilerin ilgisini canlı tutmaya, anlatıma renk katmaya yönelik etkisi söz konusudur. Dolayısıyla bu kısımların metinden çıkarılması ne anlam bozukluğuna ne de yapı bozukluğuna sebebiyet vermez. “Fazıl Karaman” masalındaki manzum kısım kahramanın son sözü ile biter ve şöyledir;

Beyaz itnin kunlerinde,

Kıl djaravlar aragam.

Bu Kırınga bir éyilik aragam.

Şu Kırınga bir éyilik tapmagan son,

Ér çoraday oynagam, demiş.

“Kozukürpeç” masalının manzum kısmı masalın hem giriş formeli olarak yer alır hem de masalın kahramanı Kozukürpeç ile annesi arasında geçer. Masalın başındaki manzum kısım şöyledir;

Ével ével ékende

Ével zaman ékende,

Develer dellyal ékende,

Sen beşikde ékende,

Men éşikde ékende,

Kızlar tolgay ékende,

Kozümüz bakır ékende,

Erimiz takır ékende,

Suvsıgır amamdı ékende,

Kaplu-kuplı bakalar,

Kanatlandı uçmaga,

Deryadaki balıklar

Kira tuta koçmege...
Kaynata bekmez kaynata,
Kızı kaşın oynata.
Oynatma kız kaşını,
Keser baban başını,
Senin baban tav başı,
Menim babam suv başı,
Suv başının atları,
Arpa aşab kişneşir;
Éniş kelse “tır” demez,
Kırk kelse de “djür” demez.
Altmış bakla arpanı
Edim demez şu atlar.
Uç kuünün suvunu
İçdim demez şu atlar...
Perdakay – perdakay ékende.
Perdakay keldi djuvurıb,
Çalgı sabını suvurıb,
Ştanına baksa –avı yok,
Kavtaşına – kavı yok.
Mına sizge bir takmak,
Masalımın dinleb bak!

Kozukürpeç ile annesi arasında geçen manzum söylem de şu şekildedir:

Kozukürpeç’in niyetinden vazgeçmek istemez. Anası Kozukürpeç’i yolundan vazgeçirmek için şöyle der:

Bir boynızı kok yırtab, balam,
Ékindjisi er yırtab balam,
Aşadan kelib bir sürü tuvar,
Temir koknen alada çubar –
Bunlarını kimge taşlaysın, balam?

Kozukürpeç anasının bu sözlerine “Nereye gitsinler?” diye cevap vermiş. Anası devam eder:

Çölge çıksa, kişneşir, balam,
Kırğa çıksa tişleşir balam,
Aşadan kelir bir sürü djılkı,
Djılkıların yamandır kılığı
Olarını kimge taşlaysın, balam?

Kozukürpeç anasının bu sözlerine “Nereye gitsinler?” diye cevap vermiş. Anası belki koyunlarını söylersem merakından vazgeçer diye şöyle cevap verir:

Tuyakları şaltıraşib, balam,
Kozulu koydan manraşib, balam,
Aşadan kelir bir sürü koyün,
Çıkıb da ketsen o bolur oyun
Bunu da kimge aytayım balam?

Kozukürpeç yine de “Nereye gitsinler?” diye cevap vermiş. Anası belki develerini söylersem yolundan vazgeçer diye düşünerek şöyle der:

Tuyakları djalpıldeşib, balam,
Orkeçleri salpıldeşib, balam,
Sarkuvdan kelir bir sürü deve;
Olarını taşlab ketmese, tere!

Anası yine aynı cevabı alınca bu sefer de sütünü hatırlatırsam dediğinden vazgeçer diye düşünür ve şöyle der:

On émçegim edirdim, balam,
Al-éşil kolmek kiydirdim, balam,
Kayt degende, kaytsana, balam,
Hayırlı bir söz aytsana, balam!

Kozukürpeç anasına çok acısa da yolundan vazgeçmiyor ve şöyle diyor:

On émçegin edirdin, anam,
Al-éşil kolmek kiydirdin, anam,
Ule taşın ur taşka, anam,
Taş kaytsa da, men kaytmam, anam!

Çalışmamızda yer alan kırk altı masal metninde manzum kısımların yer aldığı yalnızca iki masal metnini örnek olarak verebiliriz. Bu kısımlarda, karşılıklı konuşmaların, soru ve cevapların manzum olarak ifade edildiği görülmektedir. Masal metinlerindeki bütün konuşmalar veya soru-cevaplar manzum değildir. Özellikle “Kozukürpeç” masalındaki karşılıklı konuşmalar manzumdur. Diğer masalda ise kahramanın son sözleri manzumdur. Bu noktada, anlatıcının, dikkatini çekmek veya vurgu yapmak amacıyla manzum yapıyı kullanması mümkündür. Yazılı kaynağa dayanan masal metinlerinde bu kısımların ezgili olarak icra edildiğine dair bir bilgi yer almamakla birlikte yukarıda yer alan orijinal metinlerdeki ses tekrarları manzum kısımların ezgili olarak icra edilmesinin de mümkün olduğuna işaret etmektedir.

II.3. İçerik Özellikleri

Çalışmamızın bu kısmında, incelemek üzere seçtiğimiz kırk altı masalın her birinde, konu değerlendirilmesi yapılacaktır. Buna ek olarak masalların konusuyla birlikte bir alt başlık altında masallardaki kahramanlar hakkında da bilgiler verilecektir.

Çalışmamızda bulunan kırk altı masal metnini “Hayvan Masalları”, “Sihirli Masallar” ve “Gündelik Hayatla İlgili Masallar” olarak gruplandırdıktan sonra masallarda işlenen konular ve kahramanlar incelenecektir. Bu bölümde üzerinde durduğumuz husus, Kırım Tatar masallarının yapısını bütün özellikleriyle incelemek olacaktır.

II.3.1. Konular

Kırım Tatar masallarının konularını inceleyeceğimiz bu bölümde, çalışmamızda yer alan kırk altı masaldan hareketle, “İyiliği Anlatan Masallar” ve “Kötülüğü Anlatarak İyiliğe Yönlendiren Masallar” olarak tasnifini yaptığımız masallar toplam on beş başlık altında sınıflandırılmış ve alfabetik bir sırayla incelenmiştir.

II.3.1.1. İyiliği Anlatan Masallar

II.3.1.1.2. Adalet

Kırım Tatar masallarında “adalet”le ilgili olarak en sık rastlanan durum; halkın şikayetçi olduğu adaletsiz bir düzenin varlığıdır. Adaleti sağlayanlar da halkın içinden kimselerdir. Saray halkına mensup ya da zengin kimselerin halka ettiği zulümler karşısında adalet arayan kimseler ve başından geçenler konu edinilmiştir. Fazıl

Karaman (30) ve Kreml Yıldızları (17) masallarında adaletin elbet bir gün yerini bulacağı konusu ele alınmıştır.

II.3.1.1.3. Aklın Üstünlüğü

Aklın keskin yapısına yer verilen Kırım Tatar masallarında cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadınların da erkeklerin de zekasını kullanarak akla aykırı her şeye karşı duruşu ele alınır. Akıllı Kız (20) adlı masalda masalın kahramanı olan Han ve Han'ın Veziri'nin fütursuz davranışlarına ve isteklerine verdiği cevaplarla onları akıllarını kullanmaya teşvik eder. Bekir Mustafa (23) masalında padişaha kafa tutan kahraman aklını kullanarak ceza almaktan kurtulur. Kırım Tatar masallarında aklın üstünlüğü, her zaman galibiyeti ve düşünmeyi doğurur. Köse Davası (34) masalında ise masalın kahramanı Takıl Kösesi'nin aklını kullanarak ona düşman olan dokuz Camanak Kösesi'ni ölüme yollayarak onlardan kurtulur.

II.3.1.1.4. İyiliğin Kötülüğe Karşı Zaferi

Kırım Tatar masalların konusu ağırlıklı iyiliğin kötülüğe karşı zafer kazanması olmuştur. Bu konu altında sosyal eşitsizlik, adaletsizlik, hak yeme gibi mevzuların da aktarımı olmuştur. Kötülüğün iyilik ile yenilgiye uğraması daha çok zengin ile fakir arasında, padişah ile halk kahramanı arasında, güçlü ile güçsüz arasında, yaşça büyük ile küçük arasında geçmektedir. Bu statülere sahip olan kahramanlar gerek insan gerek hayvan gerekse olağanüstü varlıklardır. Dolayısıyla kötünün her zaman her yerde olabileceği, iyiliğin de her zaman her yerde onun karşısında olduğu anlatılmaya çalışılır.

İyilerin kazanıp kötülerin kaybetmesi konusunun masallarda işlenmiş olması bir nevi iyiliğin ödüllendirilip kötülüğün ise cezalandırıldığı çeşitlilikle açıklanmıştır. Bunlardan bir kaç şöyledir; kötüler önce küçükbaş hayvanlarından başlayarak büyük baş hayvanlarına kadar hepsini kaybederler, kötüler evinden, köyünden, yurdundan olurlar, kötüler önce çocuklarını kaybeder sonra eşini kaybeder hatta kötü kimse eşini kendisi öldürür, kötü en sonunda ya canından ya da malından mülkünden olur.

İncelediğimiz Altın Kafayla Hıyar Kafa (7), Aslan ile Taşıyıcının Rastlantısı (21), Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu (8), Buzağıcı Çocuk (9), Genç Avcı (2), Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım (12), İyiliğe Karşı Kötülük Yapma (5), Kel Kafalı Köse ve Deli Haya (31), masallarında konu olarak iyiliğin kötülüğe karşı zaferi işlenmiştir. Bu masallarda da kahramanlar iyilikten karşısında duran kimseler de kötülükten yanadır.

II.3.1.1.5. Sevgi ve Sadakat

İncelediğimiz masallar arasında bir tek Kozukürpeç (35) masalı sadakat ve sevgiyi, iki sevdalı gencin çocukluktan ölüme kadar birlikteliği konu edinilmiştir.

II.3.1.1.6. Yardımlaşma - Yardımseverlik

Kırım Tatar masallarında konu olarak işlenen bir diğeri yardımseverliktir. Zor durumda olanlara yardım etmenin ve zalime karşı birlik olmanın ele alındığı Ağlayan Nar ve Gülen Ayva (6) ve Çoban Oğlu (11) masallarında kahramanlar her zaman iyilikten ve yardımseverlikten yanadırlar. Kahramanlar masalın sonunda her zaman yardımseverliklerinin mükafatını alır ve yardımlaştığı kimselerin değerini bilip onları yüceltirler.

II.3.1.1.7. Zeka

Dolandırıcı (29), Oyunların Oyunu (39) masallarının konusu zekâdır. Zekâlarını kullanan kahramanların kötü durumlardan kurtulduğunu söyleyebiliriz.

II.3.1.2.Kötülüğü Anlatarak İyiliğe Yönlendiren Masallar

II.3.1.2.1. Açgözlülük

Açgözlülük konusunun işlendiği Kırım Tatar masallarında, kahramanlar “köşeler, zenginler, büyük ve ortanca kardeşler” olmuştur. Daha zengin ve daha güçlü olmak için açgözlü olanlar her zaman ölümle veya cezalarla karşılaşır. İncelediğimiz Külbastı Irgat ve Köse Bey (37), ve Zengin Adam ve Irgat (44) masallarındaki köse ve zengin adam, kendisinden düşük seviyedeki insanlara zulmederek, az paraya veya karın tokluğuna çalıştırarak çok iş yaptırmayı hedefler. Ancak kahramanların onlara karşı verdiği mücadelesi sonucunda açgözlülükleri cezasız kalmaz.

Kıçkene (15) masalında açgözlü olan Ali Bey, köylünün mal varlığına el koyarak onları fakirleştirip kendisini zenginleştirir. Buna karşı gelen masal kahramanı Kıçkene, Ali Bey’e ve ailesine oyunlar oynayarak onları cezalandırır. Portnoy ve Açgözlü Molla (41) masallarında ise açgözlü olan Molla, verdiği sözlerin yerinde durmadığı, parasına para katmak için yalanlar söylediği için masal kahramanı Portnoy tarafından, Molla’nın yaptığı oyunu bozarak onu cezalandırır. Üç Tılsım (18) masalının kahramanı Küçük Oğlan’ın, padişahın açgözlülüğü ve kibrine kaşı verdiği mücadele anlatılmıştır. Padişahın hileyle ele geçirdiği her şeyi elinden alan kahraman, padişahın tahtına oturarak onu cezalandırır. Bey’in Vasiyeti (24) masalında ise açgözlü

arkadaşların yalnızca parayla arkadaş olabileceğini, para olmadığı zaman arkadaşlığın ve dostluğun ne olduğunu bilmediğini ele alır.

Kırım Tatar masallarında açgözlülük sıradan insanlarda ve kahramanlarda değil, üst tabakadaki insanlarda ve padişahlarda mevcuttur.

II.3.1.2.2. Cimrilik

İncelediğimiz metinler içerisinde yalnızca Ciğerci Dede masalında cimrilik konu edinilmiştir. Yaşlı bir adamın cimri olması sebebiyle sürekli ciğer yemesi kendisine Ciğerci Dede lakabının verilmesine aracı olur. Masalın kahramanlarından olan Ciğerci Dede, yaşadıklarından ders alıp cimriliğin kötü bir şey olduğunun mesajını masal sonunda verir.

II.3.1.2.3. Haksız Kazanç

Haksız kazanç elde edebilmek için çeşitli hileler yapan veya yapmaya çalışan kahramanların hali Kırım Tatar masallarında yer almaktadır. Haksız kazançla elde edilen her şeyin, masalın sonunda kaybedildiği ve kahramanın daha da kötü durumlara düştüğü anlatılır. Çamaşırcı Oğlan (10) masalında haksız kazanç elde etmeye çalışan kahramanın, Çamaşırcı Oğlan'ın kendisidir. Devlete vergi ödemeyerek, dükkanındaki malları değerinden fazla fiyata satarak, haksız kazanç elde edip padişahın kızıyla evlenerek zengin olma hevesine kapılıp gider. Çamaşırcı Oğlan, başına gelenlerden sonra yapılan yanlış hareketlerden ötürü insanın başına her şeyin gelebileceğini önemli olanın bundan ders çıkarıp bir daha yapmaması gerektiğini masalın sonunda belirtir.

Zengin ve Fukara (45) adlı masalarda ise haksız kazanç elde etmeye çalışan zengin adam, fakir ırgatının elinden altınları alarak kul hakkı yemiştir olur. Zengin adam haksız kazanç elde ettiğini hiç düşünmeden aynı şekilde yaşamaya devam ederken, fakir ırgatın kızları tarafından hem komik duruma düşürülerek hem de aldığı altınlardan daha fazla mal varlığını kaybederek cezasını bulur.

II.3.1.2.4. İkiyüzlülük

Kırım Tatar masallarında ikiyüzlülük, nankörlükle birlikte işlenmiştir. Yalanlar söyleyerek kendisini olduğundan başka göstermeye çalışan insan kahramanlar daha çok hayvanlar ya da olağanüstü varlıklar tarafından riyakarlıkları ortaya çıkarılır. İkiyüzlülüğün konu olarak işlenen masalların sonunda ikiyüzlü olan kişiler saygınlıklarını ya da sahip oldukları zenginlikleri kaybederek cezalandırılırlar. Han ve

Yılan (4) masalında Han'ın ikiyüzlü davrandığını herkese göstermek isteyen Yılan, Han'ı korkutarak gerçekleri söylemesine teşvik eder ve masalın sonunda Han, itibarını kaybeder. Beşsalkım Bey (1) masalında kahraman Tilki'nin Çoban için yaptıklarına karşılık ikiyüzlü davranması işlenmiştir. Fakirken verdiği sözleri zengin olunca yerine getirmeyen Çoban, Tilki tarafından edilen bedduanın tutmasıyla cezalandırılmıştır.

II.3.1.2.5. Kıskançlık

Çoğunlukla kardeşler arasında yaşanan kıskançlıkla kırım Tatar masallarında konu olarak işlenmiştir. İncelediğimiz masalarda da bunu görmekteyiz. Büyük, ortanca ve küçük kardeş arasında yaşanan olaylar doğrultusunda meydana gelen kıskançlık masalın olay örgüsüne de tesir eder. Kıskançlığın kardeşler arasında olması da tesadüf değildir. Sosyal manada birlikteliği sağlamak adına ve kıskançlıkla yapılan şeylerin başarı ya da değer görmediği vurgulanır. Çalışmamızda yer alan Hasan Oğlu Hüseyin (13), Karakeldi (14) ve Korkusuz Küçük Oğlan (16) masallarında küçük kardeşin cesareti ve başarıları diğer kardeşler tarafından kıskanılması konu edinilmiştir.

Misafir (38) adlı masalın da konusu kıskançlıktır ancak kahramanları kardeş değil komşudurlar. Kısaç zengin adamın komşusunun evini gözetleyip gelen misafirlerini kıskanması ve insan kayırması sonucu başına gelenler ele alınmıştır.

II.3.1.2.6. Kurnazlık

Türk dünyası masallarının ortak konusu kurnazlık ve ortak tipi Keloğlan, Kırım Tatar masallarında da mevcut olmakla birlikte Taz Baş, Taz Oğlan ya da Keloğlan adlandırmasıyla masalın kahramanı olarak yer alır. Kurnazlığın konu edinildiği masalarda daha çok kötülere karşı kullanıldığı ve akılla, cesaretle birlikte işlendiği söylenebilir. Cep Hırsızı Amet ve Cep Hırsızı Memet (25) Hacı Olmaya Giden Tilki (3), Keloğlan'ın Akıl Oyunları (32) ve Zoraki Yiğit (46), masallarında kurnazlık, konu olarak işlenmiştir.

II.3.1.2.7. Namussuzluk

Masalarda işlenen evrensel konulardan bir de namustur. Kırık Tatar masallarında daha çok hükümrân kesime mensup kimselerin konu komşusuna göz dikmesi, kadınlara sarkıntı olması sonucunda başına gelen türlü aksilikler, tuzağa düşürülmesi ve halka maskara olması anlatılır. Değirmenci Molla (28) ve Zampara Kadı (43) masalı kahramanın yaptığı namussuzluğu konu edinmiştir.

II.3.1.2.8. Yanlış anlamadan doğan kötü sonuçlar

Kolaysız Adam (34) Padişahın Üç Oğlu ve Akıllı Âşık (40), Sağırlar (42), adlı masallar söylenen sözlerin yanlış anlaşılması üzerine düzenin ve huzurun bozulmasını ele alır.

II.3.1.2.9. Zorbalık ve Zulüm

Kırım tatar masallarında her türlü zorbalığı ve zulmü halktan olmayan sınıflara mensup kimseler yapar. Halkın gördüğü zulüm ve zorbalığa karşı duran kahramanlar da karşılarındaki zengin ve saray mensubu kimselere karşı mücadele verirler. Bahtını Aramaya Çıkan Üç Adam (22), Çoban ve Han (27), Köse (36), Zalim Han ve Lokman Hekim (19), masallarında da yardımseverlik ve yardımlaşmanın kazanç sağladığı vurgulanmıştır.

II.3.2. Kahramanlar

Bu kısımda, masalların içerik özelliklerini incelerken kahramanların oldukça önemli bir yere sahip olduğunu belirleyip Kırım Tatar masallarının kahramanları üzerine bir sınıflandırma çalışması yapmayı uygun bulduk. Çalışmamızda yer alan masallar, bir ve birden çok kahramana sahiptir. Masalın en önemli kahramanı için “ana kahraman” terimini kullandık. Dolayısıyla masallarda iyinin karşısında kötü bir karakterin bulunması ve masalın başından sonuna kadar kahramanın yanında olup ona yardımcı olan kahramanların olması bizim başlıklarımızı üç şekilde, “Ana Kahramanlar”, “Zıt Kahramanlar” ve “Yardımcı Kahramanlar” olarak belirlememizi sağlamıştır. Bu üç ana başlık altında öncelikle ele alınan kahramanın tespit edilen genel özellikleri değerlendirilmiş, daha sonra masallarda yer alan örnekleri sıralanmıştır. Masalın “ana kahramanı”; “insan ya da hayvan”dır. Ana kahramanlar içinde olağanüstü kahraman yoktur. Ancak insan veya hayvan ana kahramanlar olağanüstü güçlere, tılsımlı nesnelere sahip olabilirler. Olağanüstü kahramanlar ise sadece “Yardımcı Kahraman” olarak yer almaktadır.

II.3.2.1. ANA KAHRAMANLAR

II.3.2.1.1. İnsanlar

II.3.2.1.1.1. Küçük Oğlan

Kırım Tatarlarına ait masallarda sıklıkla ana kahraman olarak karşımıza çıkan “küçük oğlan” çoğu zaman isimsizdir. Bazen de halkın ona vermiş olduğu isimlerle masallarda yaşar. “Küçük oğlan” kahramanının başarısız görünüşünün altında cesaret ve sabır yattığı gibi çoğunlukla olağanüstü yardımcılar sayesinde zafer kazanır. Küçük oğlan’ın baş kahraman olduğu masallar şöyledir;

Üç Tılsım(18)

Zengin Adam ve Irgat (44)

Korkusuz Küçük Oğlan (16)

Bahtını Aramaya Çıkan Üç Adam (22)

Kiçkene (15)

II.3.2.1.1.2. Köse

Kurnazlık ve zekâyı simgeleyen kahramanlar Kırım Tatarlarının masallarda Köse lakabıyla anılırlar. Buna ek olarak zengin köselerin de yer aldı masallar mevcuttur. Zengin köseler yanlarında çalıştırdığı ırgatlara zulmederler. Bu yüzden iki tip kahraman köse mevcuttur.

II.3.2.1.1.2.1. Kurnaz Köse

Çoban Oğlu (11)

Keloğlan’ın Akıl Oyunları (32)

Kose Davası (34)

Zoraki Yiğit (46)

II.3.2.1.1.2.1. Zengin Köse

Külbastı Irgat ve Köse Bey (37)

Köse (36)

II.3.2.1.1.3. Din Adamı

Dini motiflerin sıklıkla görüldüğü Kırım Tatarlarının masallarında din insanları da kahraman olarak ele alınmıştır. Ancak kahraman olan din insanları iyiyi, doğruyu, güzeli teşvik eden değil, sözde din adamı olarak karşımıza çıkar.

Değirmenci Molla (28)

Portnoy ve Açgözlü Molla (41)

Zampara Kadı (43)

II.3.2.1.1.4. Kadınlar

Kırım Tatar masallarında erkekler kadar zeki ve başarılı kadın kahramanlar da mevcuttur. Çalışkan, evine ve evliliğine sadık kadınların varlığı topluma örnek olacak şekilde kahramanlaştırılmıştır. Genellikle özel isimleri yoktur ve “kız” şeklinde ifade edilir.

Akıllı Kız (20)

Altın Kafayla Hıyar Kafa (7)

Zengin ve Fukara (45)

II.3.2.1.1.5. Yöneticiler

Masal kahramanlarına her zaman halkın içinden rastlamak mümkün değildir. Padişahın oğulları, kızları, vezirleri de kimi zaman baş kahraman olabilmektedir. Bu başlık altında incelediğimiz kahramanlarımız saraya mensup kimseler olup, halka destek olan kimselerdir.

Ağlayan Nar ve Gülen Ayva (6)

Padişahın Üç Oğlu ve Akıllı Âşık (40)

Zalim Han ve Lokman Hekim (19)

II.3.2.1.1.6. Halk Tabakasına Mensup Erkekler

Belirli bir özelliğe sahip olmayan, halkı temsil eden, çoğunlukla işçi sınıfına mensup kahramanları ele aldığımız bu kısımda kahramanlar belli bir amaca ulaşabilme amacı içindedir. Dolayısıyla her zaman doğruya ve doğru yola ulaşırlar.

Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu (8)

Buzağıcı Çocuk (9)

Cep Hırsız Amet ve Cep Hırsız Memet (25)

Ciğerci Dede (26)

Çamaşırcı Oğlan (10)

Çoban ve Han (27)

Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım (12)

Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13)

Karakeldi (14)

Kozukürpeç (35)

Sağırlar (42)

II.3.2.1.2. Hayvanlar

Hayvan masalları olarak sınıflandırdığımız masalların dışında da yardımcı kahraman olarak yer alan At, Kurt, Ayı, Kartal, Şahin, Serçe, Köpek, Fare, Kedi, Balık çoğunlukla kahramanın canlarını bağışlamasıyla ona yardım etmek için yanında kalan ve masal sonunda da ödüllendirilen hayvanlardır. Bunlar “Yardımcı Kahramanlar” başlığı altında detaylı incelenecektir.

II.3.2.1.2.1. Tilki

Türk dünyası masallarında da olduğu gibi Kırım Tatar masallarında da Tilki, kurnazlığı sembolize eder. Başkahramanı tilki olan masalarda kurnazlıkla kötülüklerden kaçan tilki, gözü açık ve akıllı bir tiptir. Kimi zaman da sadece kendisini düşünen ve çevresindekilere zarar veren bir tip olur.

Beşsalkım Bey (1)

Genç Avcı (2)

Hacı Olmaya Giden Tilki (3)

İyiliğe Karşı Kötülük Yapma (5)

II.3.2.1.2.2. Yılan

Hayvan masallarının baş kahramanı olan yılan, nankörlüğü sembolize eder. Bu masamızda da nankörlük konu edinilmiştir ancak nankör olan yılan değil Han’dır. Yılan, Han’ın nankörlüğünü herkese göstermek için ona bir oyun oynar.

Han ve Yılan (4)

II.3.2.1.2.3. Aslan

Gücü, kuvveti ve efendiliği sembolize eden aslan, bu masalda tılsımlı güce sahiptir ve yardımseverdir.

Aslan ile Taşıyıcının Rastlantısı (21)

II.3.2.2. ZIT KAHRAMANLAR

İncelediğimiz masalarda iyiliğe karşı kötülük, nankörlük yapan, ikiyüzlü davranan kahramanları belirteceğimiz bu kısımda ana kahramanlar bölümünde olduğu gibi insan, hayvan ve olağanüstü zıt kahramanlar olarak başlıklandırılacaktır.

II.3.2.2.1. İnsan Olan Zıt Kahramanlar

Buzağıcı Çocuk (9) masalında iyi ile kötü tipin birlikte verildiğini görmekteyiz. Masalın kahramanı aç, susuz bırakan, emeğinin karşılığını vermeyen zengin adam, cimriliğiyle ve insanları küçümsemesiyle bilinir. Buzağıcı Çocuğunun hizmetleri, zengin adam tarafından takdir görmemesi, değer bilinmemesi buna karşın kahramanın zengin adama karşı iyimser yaklaşması iki zıt tipin varlığını ortaya koyar.

Çoban ve Han (27) masalı, kendi halinde bir çobanla başkalarının söylediklerine inanıp haksız cezalar veren Han arasında geçer. Han'ın haksız yere ceza vermesi Çoban'ın gücüne gider ve ondan intikam almayı amaç edinerek Han'dan zulüm gören diğer kimseleri de yanına alıp Han'a karşı durur. Han ile Çoban'ın arasındaki ilişki saray ile halk arasındaki hiyerarşiye döner ve Kırım Tatar masallarının genelinde olduğu gibi halk yani Çoban bu savaşında galip gelir.

Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım (12) adlı masalın kahramanı küçük erkek kardeş Asan'dır. Bu masaldaki zıt kahramanlar, Asan'ın büyük ve ortanca ağabeyleridir. Asan, çalışkan ve cesur, ağabeyleri ise korkak ve tembel kimselerdir. Bu yüzden de Asan'ı tuzağa düşürülüp onun başarısını kendi başarılarıymış gibi göstererek hilekarlıklarını ortaya koyarlar. Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13) masalı da Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım (12) masalında olduğu gibi iyi ve kötü kardeş tipleri mevcuttur.

Kırım Tatar masallarında zıt kahramanlar genelde zengin adam ile ırgat olarak verilir. Zengin adam, Köse olarak isimlendirilir. Irgatlar, çalışkan, inançlı ve olanları anlamaz gibi görünüp akıllı olan, zulme karşı duruşlarıyla bilinen ve masalın sonunda kazanan bir tiptir. Zengin adam, Köse ise cimri, kendisini akıllı zanneden, zulmeden ve sürekli kaybeden bir tiptir. İncelediğimiz masalların içinde zengin adam ile ırgat tiplerinin zıtlıklarını birlikte veren masalları şöyle sıralayabiliriz: Kel Kafalı Köse ve Deli Haya (31), Köse (36), Külbastı Irgat ve Köse Bey (37), Zengin Adam ve Irgat (44), Zengin ve Fukara (45).

Kıçkene (15) masalında ise kahramanın karşısında kötü tip olarak köyün zengin, acımasız ve açgözlü Ali Bey vardır. Ali Bey'in köylü halka eziyetlerine karşın Kıçkene adaleti sağlamaya çalışır.

Kreml Yıldızları (17) masalında ise halkı sembolize eden Mamut Çoban ve Sabancı Hamza, cimri zengin adamın zulümlerine karşı dururlar. Zengin adama hizmet eden çoban ve sabancı, yaşadığı tüm eziyete rağmen ona karşı dik dururlar ve masalın sonunda mükafatlandırılırlar.

Portnoy ve Açgözlü Molla (41) adlı masalın kahramanları zengin ve fakir kesimden insanlardan seçilmiş olup zıtlık terzi ile molların arasında yaşananlarla verilir. Zengin ile ırgat tiplerinde olduğu gibi Molla'da zengin, açgözlü ve nankördür. Terzi çocuk ise haktan, adaletten yana çalışkan bir tiptir.

Zalim Han ve Lokman Hekim (19) masalında da iyi ve kötü tipleri birlikte veren masal, haklı haksız herkesi cezalandıran Han, sonunda iyi kalpli Lokman Hekim'in vereceği dermanla iyileşmeyi umar. Kalp kötülüğünün en kötü huy olduğuna vurgu yaparak insanların birbirini kırmaması için empati kurmalarının mesajını verir

II.3.2.2.2. Hayvan Olan Zıt Kahramanlar

Beşsalkım Bey (1) masalında iki kahraman, Tilki ile Çoban, vardır. Tilki, bu masalda aklını kullanarak hem canını kurtarır hem de Çoban'ın hayatını değiştirip onu rahat ettirir ancak Çoban'ın yaşadığı şartlar değiştikçe Tilki'nin yaptığı iyiliklere karşı onu hor görmeye, ona verdiği sözleri tutmamaya başlar. Bu masalda Tilki, sadakatin, iyiliğin timsaliyken Çoban, vefasızlığın ve nankörlüğün timsalidir.

II.3.2.3. YARDIMCI KAHRAMANLAR

II.3.2.3.1. Yardımcı İnsan Kahramanlar

Akıllı Kız (20) masalında Han'a yardım eden Vezir'dir. Eğer veziri görevlendirmeseydi ne kızın söyledikleri ne de köylünün ifadeleri anlaşılmayacaktı.

Altın Kafayla Hıyar Kafa (7) masalındaki kahraman kızın üvey annesinden çektiklerine karşı onu mükafatlandıran yaşlı teyze, onun saçlarını altın su ile yıkar ve köydeki düğüne gidebilmesi için kızı giydirip, güzelleştirip düğüne gitmesine yardımcı olur. Bu yardımcı kahraman, sihirli güçlerini kullanarak başarılı olur.

Bekir Mustafa (22) masalında kahraman, padişahın elinden kurtulmak için biri kör, biri topal, biri de çıplak olan üç adamdan medet umar. Alkolün insanı baştan çıkarıp farklı biri yaptığını padişaha anlatmaya çalışan Mustafa, bu üç kişiyi içki sofrasına oturtuktan sonraki hallerini padişaha izleterek canını kurtarır. Bu üç adam da Mustafa'ya yardım etmiş olur.

Buzağıcı Çocuk (9) masalının kahramanı isimsizdir. Buzağıcı çocuğun müşkülünü gören yaşlı bir adam ona sihirli bir sözcük söyleyerek onun sıkıntılarından kurtulmasını ve kötülere karşı ayakta durabilmesini sağlar.

Ciğerci Dede (26) masalında cimrilik konusu işlenmiştir. Cimriliğinin farkında olmayan Ciğerci Dede, yolda uğradığı bir kahvehanenin sahibinin anlattıkları sayesinde cimriliğin kötü bir şey olduğunu anlar. Kahveci burada yardımcı kahraman rolündedir çünkü cimriliğin huzur vermediğini, kötü bir şey olduğunun altını çizer.

Çoban ve Han(27) masalında Çoban, Han'ın kendisine haksız yere ettiği zulümlerin intikamını almak için saraya gittiğinde sevgilisi olan, padişahın kızıyla tesadüfen karşılaşınca ona her şeyi anlatır. Bunun üzerine Çoban'a yardım eden sevgilisi kahramanın başarı kazanmasına yardımcı olur.

Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13) masalında Üsein'in görevini yerine getirmesi için çabalayan ve kuvvetlerini kullanarak görevleri yerine getiren, Dağ Deviren ve Doymaz Yiğit masalın yardımcı kahramanlarıdır.

Keloğlan'ın Akıl Oyunları(32) masalının yardımcı kahramanı Keloğlan'ın annesidir. Padişahın kızını düğün esnasında kaçırabilmek için kadın kılığına giren Keloğlan'a yardım eden annesi aynı zamanda padişahın kızını düğün evinden de kaçırarak oğluna yardım eder.

Karakeldi (14) masalında kahramanın evine dönmesine yardımcı olan Taz oğlan ve Sağır'dır. Onlarla birlikte yaşayan Karakeldi, birlikte yollarını bulup evlerine dönerler.

Korkusuz Küçük Oğlan (16) masalında kahramana devi öldürmede yardımcı olan devin kaçırdığı kızlar, üst dünyaya gitmek isteyen kahramana, devi öldürdüğü için yardım eden yaşlı kadındır.

Padişahın Üç Oğlu ve Akıllı Âşık (40) masalında Padişah'ın, çocuklarına ettiği vasiyetteki gerçek manayı padişahın çocuklarına izah etmek ve onlara doğru yolu göstermek için saraya giden âşık, onlara bir masal anlatır. Anlattığı bu masaldan ders çıkaran üç kardeş, halkın huzurunu ve dirliğini yeniden kurarlar. Bu masalda âşık, yol gösterici yardımcı bir kahramandır.

Zampara Kadı (43) bu masalda yardımcı kahraman Zampara Kadı'nın sarkıntılık yaptığı kadının kocasıdır. Adam, karısına yardım edip Zampara Kadı'yı halka karşı

gerçek yüzünü gösterme derdine düşer. Adam, gücünü kuvvetini bir de zekasını kullanarak karısı Emine’yi ve namusunu korur.

II.3.2.3.2. Yardımcı Hayvan Kahramanlar

Kırım Tatar masallarında hayvan kahramanlar olduğu gibi yardımcı hayvan kahramanlar da vardır. Masallarda, yardımcı kahraman olarak sıklıkla yer alan at ve kuş, genellikle tek yardımcı kahraman olarak geçer ancak kuşun asıl yardımcı kahraman olmasıyla birlikte diğer hayvanların da yer aldığı masallar vardır. Buna örnek olarak Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13), Genç Avcı (2) masallarını verebiliriz. Dolayısıyla at ve kuşun baskın olarak tek yardımcı kahraman olmasından ötürü alt başlıklarımızı “Yardımcı Kahraman At”, “Yardımcı Kahraman Kuş”, “Yardımcı Kahraman Diğer Hayvanlar” şeklinde belirledik.

II.3.2.3.2.1. Yardımcı Kahraman At

Masal kahramanlarına yardımcı olan hayvan kahramanlar tesadüfi değil sembolik manâlarına göre seçilmiştir. Kahramana akıl vere, onun sıkıntılarına çare bulan, onu başarıya ulaştıran yardımcı kahraman at, Ağlayan Nar ve Gülen Ayva (6) ve Çoban Oğlu (11) masallarında karşımıza çıkmaktadır. Her iki masalda da at, kahramanın müşkül durumda koşmak yerine uçmayı tercih eder. Ağlayan Nar ve Gülen Ayva (6) masalının kahramanı İbrahim Kız’ın her zaman yanında durmaz. Kahramana verdiği tılsımlı kollarının birleşmesi durumunda kahramanın yardımına koşar ve ona verdiği akılla, kahramanı zafere ulaştırır. Çoban Oğlu (11) masalında ise atın bir ıslıkla kahramanın yardımına koştuğunu ve onu zafere ulaştırdığını görüyoruz.

II.3.2.3.2.2. Yardımcı Kahraman Kuş

Yardımcı kahraman kuşlar, çoğunlukla tılsımlı güce sahip olur ve insan gibi konuşurlar. Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13), Üç Tılsım (18), Korkusuz Küçük Oğlan (16) ve Çamaşırcı Oğlan (10) masallarında kahramanın kuşu vurup, kuşun dile gelmesiyle kahramana kendisini öldürmemesi karşılığında çeşitli tekliflerde bulunarak canını kurtarır. Bulunduğu teklifler ve sonrasında yardımcı olduğu aşamalarda kahramana zenginlik, unvan, saadet, başarı kazandırır. Üç Tılsım (18) masalında kuş, kahramana tılsımlı nesneler verip daha rahat yaşam sürmesini sağlar. Çamaşırcı Oğlan (10) masalında yardımcı kahraman kuş, defalarca kahramanı ölümden kurtarır ve her zaman daha kötü diyarlarda daha iyi şartlarla karşılaşmasını sağlar.

Kozukürpeç(35) maslında ise kuş, masal kahramanı ile sevdiği kadın arasında haber getirip götürme görevini üstlenmiştir. Bu masalda kuş, yardımcı kahraman kuş olmasını gösteren bir başka özelliği de sadık dost olmasıdır. Padişahın askerleri tarafından işkence görmesine rağmen kahramanın yerini söylemeyerek ona vakit kazandırır ve canını ortaya koyar.

II.3.2.3.2.3. Diğer Yardımcı Hayvan Kahramanlar

Diğer yardımcı hayvan kahramanlar, kahramanın canını bağışladığı ya da kurtardığı, bunun için de kahramana yardımcı olan hayvanlardır. Genç Avcı (2) masalında tilki, masalın kahramanı ile karşılaştığında canını bağışlaması suretiyle kahramanın atına bekçilik yapacağını söyleyerek ormandaki diğer hayvanları da kurt, ayı, aslan ve kartal, yanına alarak kahramanın ve kahramanın atının bekçiliğini yaparlar. Dahası kahramana bir de zevce bulup onun mutlu olmasını sağlarlar.

Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım (12) masalında ise kahramanın yılanı ejderhanın pençesinden kurtarmasıyla yılanın babası peri padişahı tarafından ödüllendirilmesi ile başlar. Kahramanın canını bağışladığı kedi, fare ve köpekle bir olup kahramanın kaybettiği tılsımlı taşı geri almak için kahramanın düşmanlarıyla savaşır.

Hasan Oğlu Hüseyin Masalı (13) bu masalda kahraman avcı olduğundan bir kuş avlayacağı sırada kuş dile gelip kahramanla konuşur ve onu padişaha satarak hem saraya girmesini hem de parasını alıp zengin olmasını sağlar. Padişahın verdiği görevleri kuşun yardımıyla verdiği akılla karınca, arı ve şahinlerin yardımıyla tamamlayan kahraman, ülkenin padişahı olmaya hak kazanır.

II.3.2.3.3. Olağanüstü Yardımcı Kahramanlar

İncelediğimiz masallarda kahramanlar daha çok halkın içinden zengin kimselerle ve devlerle mücadele eder. Masalın olay örgüsünü değiştiren devler, çoğunlukla yamyamlık eden, yedi, dokuz, on iki ve kırk başlı şeklinde tarif edilir. Kahramanın devi öldürmesi sonucunda halkın erişemediği bir şeye eriştiği anlatılır, halk huzur bulur.

Karakeldi (14) masalının kahramanı Karakeldi, devi öldürmesiyle hem taylarının canını hem devin sarayındaki tutsakları kızları hem de kendi onurunu kurtarır. Korkusuz Küçük Oğlan (16) masalında da Küçük Oğlan'ın devi öldürmesiyle bahçelerindeki meyveleri kurtarır ancak deve ulaşmak için indiği yer altından çıkamayan Küçük Oğlan, orada da devlerle savaşır. Devi öldürmesi sonucunda bir kızın hayatıyla birlikte köyün

su sıkıntısını da çözer. Padişahın adamlarını yiyen devi öldürmesiyle padişahlık huzur bulur. Köydeki kızları yiyen devi öldürmesiyle insanlar canından olmazlar. Zoraki Yiğit(46) masalında ise devden korkan kahramanın cesaretini toplayıp deve kafa tutması sonucu devin can korkusunun başlaması ve kahramandan kaçması anlatılmaktadır. Büyük bir ironiye sahip bu masalda, kahraman dev avcısı olarak anlatılır.

III. BÖLÜM:

KIRIM TATAR MASALLARININ MOTİF YAPISI

Masalların yapı taşı olan “motif”lerin tanımı, üzerinde oldukça tartışılan bir konudur. Motiflerin masal metinlerinin neresinde, ne şekilde, nasıl yer aldığına dair farklı görüşlerin olması bu tartışmaları beslemektedir. Dolayısıyla çalışmamızın bu bölümünü “Motif” teriminin tanımlarına ayırarak bir değerlendirme yapacağız. Ardından motif katalogları hakkında bilgiler verip, Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı katoloğa göre Kırım Tatar masallarında yer alan motifleri belirleyip, inceleyeceğiz.

III.1. Motif Nedir?

Motifin “aslı Latince “motivuz” olan “her sahada değişik bir manası olan” bir terim olmasından dolayı yalnızca edebiyat alanında değil sosyal bilimlerin pek çok dalında da kullanılan bir terimdir.¹ Bu kullanım, motiflere anlam farkı katmayıp çeşitlilik katmaktadır. Bu çeşitliliği masal araştırmaları ile sınırlandırarak, yalnızca masal motifleri ile ilgili tanımlar üzerinde durarak motif kavramını açıklayacağız.

Stith Thompson “Motif İndeksi” adlı çalışmasında motif terimini şöyle açıklamıştır; “Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.”² Thompson, yapmış olduğu bu tanımla motiflerin masal yapısına doğrudan etki ettiğini vurgulamıştır. Sadece motif tanımını vermekle kalmayan Thompson, “*Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend*” adlı ansiklopedide masaldaki motiflerin sahip olması gereken özellikleri de şöyle belirtmiştir: “Motif terimi çok esnek bir şekilde bir masaldaki herhangi bir unsur için kullanıldığında kesinlikle unutulmamalıdır ki, geleneğin bir parçası olabilmek için bir unsur insanların onu hatırlayacağı ve tekrar edeceği geleneğe has bir özelliğe sahip olmak zorundadır. Sahip olunan bu özellik sıradan ve bayağı bir özellik değil, farklılığı

¹ Esma Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. 1990, s. 199. tarihinde bu siteden alınmıştır. <http://www.belgeler.com/blg/227k/yukariukurova-masallarinda-motif-ve-tip-aratirmasi-2-cilt> (Erişim tarihi: 06.05.2013).

² Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, s. 415.

gösteren bir özelliktir.”³ Bu açıklama masal motiflerinin yapısal özellikleriyle birlikte işlevsel özelliklerinin de önemli olduğunu vurgular. Buna ek olarak Thompson’ın “motif” maddesini yazdığı “Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (Folklor, Mitoloji ve Efsane Sözlüğü)” adlı ansiklopedik sözlükte şu tanım yer almaktadır: “Motif, seyirci hâlindeki dinleyiciye yeteri kadar çarpıcı gelen veya onları cezp edecek kadar şaşırtıcı olan bir oluşumdur.”⁴

S. Thompson, yapmış olduğu tanımının ardından motife şöyle bir açıklama getirmiştir: “Motiflerin çoğu üç grup içerisinde yer alır. Birinci grupta yer alanlar; tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi görülmemiş yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterleri de içine alan masalların aktörleridir. İkinci grupta, bir hareketin arkasındaki sihirli nesneler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar. Üçüncü grupta ise, tek tek olaylar yer alır ve bunlar motiflerin büyük çoğunluğunu kapsar.”⁵ Bu bağlamda Thompson’ın motifleri içerik özelliklerine göre de değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

Alman masal araştırmacısı Max Lüthi, motifi şöyle tanımlamaktadır: “Kendisini gelenekte koruma gücüne sahip olan hikâye etmenin en küçük unsurudur.”⁶ Lüthi’nin tanımına göre; motifin geleneğin içinde varlığını sürdüren bir unsur olarak görülmesi, motifin yapısal özelliklerine göre değerlendirildiğini gösterir.

Arthur Christensen motif tanımını şu şekilde yapmıştır: “Canlılıklarıyla kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidâî fikir silsilelerinden yeni terkiplerine girmek için az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlardır.”⁷ Christensen’in bu tanımında, masal anlatıcısını ve dinleyicileri merkez noktaya alıp motiflerin onlar üzerinde yarattığı etkiye dikkat çekmesi, motiflerin işlevsel özelliklerinin ve doğrudan yapısal özelliklerinin önemine verdiği değeri işaret etmektedir.

³ Selami Fedakâr. *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*. İzmir: Egetan, 2011, s. 291.

⁴ Mustafa Gültekin. *Tataristan Masalları Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Ege Üni. SBE. (Basılmamış Doktora Tezi), 2010,. ss. 180-181.

⁵ Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, s. 415-416.

⁶ Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 15.

⁷ Mustafa Gültekin. *Age*. ss. 180-181.

S. Thompson, M. Lüthi ve A. Christensen'in yapmış olduğu tanımlardan hareketle motifin, anlatı türlerinde en küçük unsur olduğuna vurgu yapmış olmaları ortak noktalarını belirtmektedir. S. Thompson ve Christensen'in tanımlarında yer ala "çarpıcı", "cezp edici" ve "avuç içine alma" ifadelerinin kullanılması masal metninin ve anlatıcının dinleyici üzerinde bıraktığı etkiye gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda masal metnilerindeki işlev özelliklerinin de yapısal özellikler kadar esas alındığını göstermektedir.

Masal Araştırmaları eserinde çeşitli isimlerin motif kavramı üzerine yapmış olduğu tanımları veren Saim Sakaoğlu, *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu* adlı eserinde ise tanımlara ek olarak motiflerin metinler üzerindeki önemi hakkında değerlendirmelerde bulunarak, metinlerin değil motiflerin yayıldığını kabul etmenin mantıklı olduğunu ileri sürmüştür. Sakaoğlu'nun bu görüşüne katkıda bulunan Mustafa Gültekin, "Kazan Tatar Masalları" adlı doktora tezinde motiflerin masal yapısını şekillendirmesiyle birlikte masalda dinleyiciye aktarılmak istenen mesajların da motiflerin yardımıyla gerçekleştiğini belirtmiştir.

Ülkemizde masal ve motif üzerine çalışma yapan Selami Fedakâr ise *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar* adlı çalışmasında Sakaoğlu'nun bu görüşüne yer vermekle birlikte katkıda da bulunmuştur. Fedakâr, motiflerin nesiller arası geçişlerde de etkin bir rolü olduğunu ve kültürel özellikleri motiflerle aktarıldığını belirtmiştir.

Masalın temel unsuru olan motif kavramı üzerine yapılan açıklamalardan hareketle, motiflerin gerek metinlerin yapısal ve işlevsel özellikleri ile anlatıcı ve dinleyici arasında sağladığı iletişim hususunda gerekse kültür aktarımına katkısı göz önünde bulundurulduğunda masal araştırmalarında motif çalışmasının ne kadar değerli olduğu tespit edilmiştir.

III.2. Kırım Tatar Masallarının Motiflerin Değerlendirilmesi

Çalışmamızın bu bölümünde Kırım Tatar masallarında var olan motiflerin genel bir değerlendirilmesi yapılarak masallardaki unsurların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Motiflerin, Stith Thompson'ın "Motif İndeks" çalışmasına göre sınıflandırılmasına ek olarak Kırım Tatar masallarında yer alan belli başlı motifler değerlendirilecektir.

III.2.1. MİTOLOJİK MOTİFLER

Yaptığımız incelemede, Kırım Tatar masallarında “Mitolojik Motifler”e rastlanılmamıştır. Motif İndeks’indeki “Mitolojik Motifler”; “A0-A99 Yaratıcı, A100-A599 Tanrılar, A600-A899 Kozmogoni ve Kozmoloji, A900-A999 Yeryüzünün Topografik Şekilleri, A1000-A1099 Dünyevi Felaketler, A1100-A1199 Tabiat Düzeninin Kurulması, A1200-A1699 İnsan Hayatının Yaratılışı ve Düzeni, A1700-A2199 Hayvan Hayatının Yaratılması, A2200-A2599 Hayvanların Özellikleri (Karakteristikleri), A2600-A2699 Ağaçların ve Bitkilerin Kökeni, A2700-A2799 Bitkilerin Özelliklerinin (Karakteristiklerinin) Kökeni, A2800-A2899 Çeşitli Açıklamalar”⁸ şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmadan hareketle tanrıların, yeryüzü ve gökyüzünün, insanların yaratılışı, tabiatın varoluşu ve dünyanın sonu ile ilgili motiflerin var olduğunu ve bu kadar geniş bir yelpazeye sahip bir grup sadece masalarda değil diğer edebi türlerde, özellikle mitik anlatılarda ve efsanelerde kullanıldığını söyleyebiliriz.

III.2.2. HAYVANLAR

Özellikle hayvan masalları başlığı altında ve diğer masal türlerinde incelenen asıl ve yardımcı hayvan kahramanları, bu sınıflandırma başlığı altında değerlendirilir. Motif İndeks’inde “Hayvanlar”la ilgili motifler; “B0-B99. Mitolojik Hayvanlar, B100-B199. Sihirli Hayvanlar, B200-B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar, B300-B599. Dost Hayvanlar, B600-B699. Bir İnsanın Hayvanla Evlenmesi, B700-B799. Hayvanların Tuhaf Özellikleri, B800-B899. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler”⁹ şeklinde sınıflandırılmıştır. Çalışmamızda yer alan masallardaki motifler hakkındaki değerlendirmelerimiz şu şekildedir.

B0-B99 Mitolojik Hayvanlar

Çalışmamızda yer alan Kırım Tatar masallarında mitolojik hayvanlar, “Ejderha”, “Dev Kuşlar” ve “Uçan At”dır.

B11. Ejderha

Ejderha motifi, çalışmamızdaki “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım”, “Kıçkene” adlı iki masalda çeşitli motif başlığı altında yer alır. “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım (12)” adlı masalda, ejderha ile yılanın savaşını gören kahraman, ejderhayı başından

⁸ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 60-65.

⁹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 346-347.

baltayla vurarak öldürür ve yılanın canını kurtarır. Masalın olay örgüsü içinde etkin olmayan ejderha sadece ismen yer almaktadır. Ejderha motifinin bu masaldaki işlevi, kahramanın müşkül durumda olan yılanın hayatını kurtarmasıdır. Masalda, ejderhanın ağzından ateş saçtığı, açgözlü ve dayanıklı olduğu hakkında bilgiler verilir.

“Kiçkene (15)” adlı masalda ise ejderhanın bir dere kenarında yaşadığı ve halkın oradan su kullanabilmesi için her yıl bir öküz kurban vermeleri gerektiği anlatılır. Fakir olan halk, masalın kahramanı olan Kiçkene’den ejderhaya kurban edilmek üzere bir öküz bulması için yardım ister. Kiçkene, köyün en zengini olan Ali Bey’den aldığı öküzü ejderhaya kurban ederek, halkı bu zulümden kurtarır. Burada ejderha, olay örgüsünde etkin olup, diğer olayların gelişmesine zemin hazırlar. Ejderha hakkında verilen bilgiler arasında, kırk başlı olması ve insan gibi konuşması yer alır.

Bu masalda, ejderhanın dere kenarında yaşaması ve halkın suyu kullanmalarını engellemesi, ejderha ve su ilişkisine dikkat çekmektedir. Mustafa Gültekin’in doktora çalışmasında aynı ilişkinin “Kazan Tatar Masalları”nda var olduğu belirtilmiştir.¹⁰ Fuzuli Bayat da ejderhanın suyun iyisi olma özelliğinden söz ederek, masallarda ejderhanın bu özelliğini kaybettiğini söyler.¹¹ Bu bağlamda masaldaki ejderha motifinin Bayat’ın bu tespiti ile örtüştüğünü söyleyebiliriz.

B31. Dev Kuşlar

Masallarda var alan mitolojik hayvanlardan biri de dev kuştur. Dev kuş, “Çamaşırcı Oğlan (10)” masalında kahramanı bir yerden başka yere hatta her seferinde birbirinden oldukça uzak ve farklı coğrafi özelliklere sahip yerlere götürmesi özelliğiyle ön plana çıkar. Masalın kahramanı Çamaşırcı Oğlan tarafından yakalanmaya çalışılırken havalanan dev kuş, önce onu eşi benzeri olmayan bir saraya, bolluğun ve bereketin olduğu yere götürüyor. Burada barınamayan kahramanı cezalandırmak için bir çöle bırakıyor, sonrada onu öldürmek üzere olan askerlerin elinden kurtarıyor. Masaldaki dev kuş motifi ne iyi ne de kötü bir sığata büründürülerek işlenmiştir. Dev kuş, kahramanı hem zor durumlardan kurtarır hem de onu ödüllendirmek için zenginliği ve güzelliği tatmasını sağlar.

¹⁰ Mustafa Gültekin. *Kazan Tatar Masalları*. İzmir: Ege Üni., SBE, Yayınlanmamış doktora tezi, 2012, s. 264.

¹¹ Fuzuli Bayat. *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*. C.: II. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007, s. 257.

B41. Uçan At

“Kozukürpeç(35)”, “Ağlayan Nar Gülen Ayva”(6) ve “Çoban Oğlu”(11) masallarında yer alan uçan at motifi, kahramanın zor durumda kaldığı zamanda kendiliğinden ya da müşkül bir durumda kahramanın çağırması sonucu ortaya çıkar. Uçan at, sadece kahramanın hayatını kurtarmakla, ona yardımcı olma rolünü üstlenip başarı elde etmesini sağlamakla kalmaz halkın refaha ermesi noktasında da kahramana yardımcı olur. “Ağlayan Nar Gülen Ayva” masalında uçan at, hem tılsımlı kıllara hem insan gibi konuşma özelliğine de sahip oluşu, hem de kahramanın akıl hocası olması, onu yardımcı kahraman yapar. Bu masaldaki uçan at motifi olay örgüsünde de aktif rol oynamaktadır. Kahramanın her onu çağırmasında masalın olay örgüsünde bir değişikliğe gidildiği söylenebilir.

B100-B199. Sihirli Hayvanlar

Motif İndeks’te “Sihirli Hayvanlar”la ilgili motifler “Akıl Veren Hayvanlar” ve “Hayvanların Sahip Olduğu Sihirli Özellikler” şeklinde iki alt başlık halinde incelenecektir.

B160. Akıl Veren Hayvanlar

“Beş Salkım Bey”(1), “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım” (12) “Hasan Oğlu Hüseyin” (13) adlı masalarda yardımcı kahraman olan hayvanlar, kahramana akıl verirler. Özellikle olay örgüsünü doğrudan etkileyen bu hayvanlar kuş, yılan ve tilkidir. Kahraman, bu hayvanların hayatlarını bağışlaması veya kurtarması sonucunda onların bir nevi vefa borçlarını ödemek istediklerinin bir göstergesidir. Kahramanın zor durumunda ona akıl vermesi ve aldığı akılla muvaffak olması öne çıkan hususlardır.

Hayvan masallarında Tilkinin kahramana akıl vermesi kahraman tarafından olumlu sonuçlar doğursa da diğer hayvanlar, insanlar, devler için olumsuzluk yaratır. “Beş Salkım Bey” masalında kahraman, tilkiden istediği yardım ve akıl sonucunda fakir ve zor hayatından kurtulup zengin ve kolay hayata başlar. “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım” adlı masalda kahramana, hayatını kurtardığı için ödül veren yılan, kahramana nasıl davranması gerektiği hususunda bilgi vererek onun hayatını olumlu yönde değiştirir. “Hasan Oğlu Hüseyin” masalında ise kuştan akıl alan kahraman, padişah tarafından verilen her görevi başarıyla tamamlayıp sonunda onun yerine geçerek ülkeyi yönetmeye başlar.

B180. Hayvanların Sahip Olduğu Sihirli Özellikler

Yardımcı kahraman olan ve kahramana yardım eden at, Kırım Tatar masallarında çok sık rastladığımız bir motif değildir. “Ağlayan Nar Gülen Ayva” (6) masalında bir anda ok gibi uçup giden at, olay örgüsünde aktif rol oynamakla birlikte, her zaman kahramanın yanında durmaz. Kahramana vermiş olduğu sihirli kılları kullanarak aralarında irtibat kurarlar.

B200-B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar

İnsan özelliği gösteren hayvanlarla ilgili motifler, insan gibi konuşmaları, padişahlık kurmaları ve uzun yolculuklar yapmaları şeklinde masalarda mevcuttur.

B 200-299 Konuşan Hayvanlar

Kırım Tatar masallarında; at (6), kedi (12), aslan (2, 8, 21), ayı (2), kurt (2), tilki (1, 2, 14, 46), fare (12), kuş (13, 14, 16, 18, 35), balık (12) ve yılan (4, 12) insanlarla ve birbirleriyle konuşurlar.

B 240. Hayvanların Padişahı

“Genç Avcı” (2) masalında hayvanların padişahı oy birliğiyle Tilki seçilir. “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım” (12) adlı masalda ise padişah yılanıdır.

B290. Hayvanların Yolculuk Yapması

İnsanlar gibi uzun yolculuklar yapan hayvanlar, “Hacı Olmaya Giden Tilki” (3) masalında Hacca gitmek için yola çıkarlar. “Genç Avcı” (2) masalında ise hayvanlar padişahın kızını kaçırmak için yola çıkarlar.

B300-B599. Dost Hayvanlar

Kırım Tatar masallarında kahramana yardımcı olan kahramanlar genellikle hayvanlardır. Yardımcı hayvanlar, incelediğimiz masalarda ejderha(15), arı(13), karınca(13), şahin (13), karga (2, 6), kuş (16, 35), fare (12), tilki (1, 5, 46), aslan (21), kedi (12), at (6, 35) olarak karşımıza çıkar. Bu hayvanlar yardımcı olma özelliğine ek olarak insan gibi konuşan hayvanlardır.

Genel bir değerlendirmeye gidecek olursak, masal çalışmamızdan hareketle yardımcı hayvan ve konuşan hayvan motifinin çokça olduğunu görülmektedir.

III.2.3. YASAK (TABU)

Yasak (Tabu) motifine, “Çamaşırcı Oğlan” ve “Altın Kafayla Hıyar Kafa” masallarında rastlıyoruz. Masalın olay örgüsünü doğrudan etkileyen bu yasaklar mecbur olunan bir şey ve sınıflandırılmamış yasaktır.

Motif İndeks’inde “C” ile gösterilen “Yasak (tabu)” ile ilgili motifler şu alt başlıklar halinde sınıflandırılmıştır; “C0-C99. *Tabiatüstü Varlıklara İlgili Yasaklar*, C100-C199. *Cinsel Yasak*, C200-C299. *Yeme ve İçme Yasağı*, C300-C399. *Bakma Yasağı*, C400-C499. *Konuşma Yasağı*, C500-C549. *Dokunma Yasağı*, C550-C599. *Sınıf Yasağı*, C600-C699. *Tek Örneği Olan Yasak ve Mecburiyetler*, C700-C899. *Çeşitli Yasaklar*, C900-C999. *Yasağın Çiğnenmesi Nedeniyle Cezalandırma*”¹²

C650. Mecbur olunan bir şey

“Çamaşırcı Oğlan” (10) masalında kahraman, dev kuşun pençelerinde uzun bir yolculuk yaparak Semerkand’a ulaşır. Bu ülkenin kanunlarına göre hareket etmek zorunda kaldığından, uygun biriyle, Kadı tarafından evlenmek mecburiyetinde bırakılır. Bu zoraki evliliği sürdüremeyen kahraman, sonunda cezalandırılır. Burada, baskıyla yaptırılan herhangi bir şeyde kişinin mutsuz olacağı ve yanlış şeylere yönelebileceği anlatılmaktadır.

C830. Sınıflandırılmamış yasaklar.

“Altın Kafayla Hıyar Kafa” (7) adlı masalda da yasak motifi işlenmiştir. Kahramana yardımcı olan yaşlı kadın, onun çektiği sıkıntılara karşılık olarak güzelliğine güzellik katacak bir sihir yaparak saçlarını altına dönüştürür. Kahramanın saçları, bir bezle bağlanır ve yaşlı kadın tarafından sabaha kadar da açmaması tembihlenir. Bu masalda da yasaklara uyulduğu takdirde mükafatını alabileceğimiz ifade edilmektedir.

Çalışmamızdaki masallara göre Yasak (Tabu) motifi çok işlenmemiştir. İki ayrı masalda iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. Biri yasağın delindiği takdirde kahramanın başına gelenler, diğeri de yasağa uyulduğu takdirde alınan mükafatlardır. Yasak her ne olursa olsun, yasağın çiğnenmesi veya yasağa uygun hareket edilmesi, olay örgüsünü aktif olarak etkileyen türde yasaklardır.

¹² Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 485-486.

III.2.4. SİHİR (BÜYÜ)

İncelediğimiz masallarda Sihir (Büyü) ile ilgili motifler oldukça fazla işlenmiş olup dönüşüm, sihirli nesneler ve sihirli güçler ve belirtileri önemli yer tutar. S. Thomson'ın Motif İndeks'inde D. Sihir (Büyü) başlığı "*D0-D699. Dönüşüm, D700-D799. Sihrin Bozulması, D800-D1699. Sihirli Nesneler, D1700-D2199. Sihirli Güçler ve Belirtileri*"¹³ şeklinde alt başlıklara ayrılarak sınıflandırılmıştır.

D0-D699. Dönüşüm

Kırım Tatar masallarında dönüşüm başlığı altında işlenen D10-D99. İnsanın Farklı Bir İnsana Dönüşmesi, D100-D199. İnsanın Hayvana Dönüşmesi, D300-D399. Hayvanın İnsana Dönüşmesi, D400-D499. Dönüşümün Diğer Şekilleri, D500-D599. Dönüşümün Anlamları motifleridir. Bu alt başlıklar altında masallarımızdaki motifler hakkında bilgi vereceğiz.

D10-D99. İnsanın Farklı Bir İnsana Dönüşmesi

Altın Kafayla Hıyar Kafa (7) adlı masalda yaşlı kadının, üvey annesi tarafından zulüm gören buzağıcı kızı yardım etmesi sonucunda kızın saçlarının her bir teli altına döner. Bunu gören üvey anne kıskançlığından kendi kızının da saçlarının altına dönüşmesi için çabalar, ancak kızın saçları ağaç gibi dal dal olur.

D100-D199. İnsanın Hayvana Dönüşmesi

İncelediğimiz masalların içinden yalnızca "Hasan Oğlu Hüseyin Masalı"nda (13) insanın köpeğe dönüşmesi motifi mevcuttur. Masalın kahramanı Üsein, vezirlerin kışkırtmasıyla padişahın verdiği imkansız yakın görevleri yerine getirir. Kıskançlığından ve başarısızlıklarından utanan vezirlerin hepsi bir anda köpek olurlar. Padişah da domuz olur.

"Hasan Oğlu Hüseyin Masalı"nda (13) işlenen dönüşüm motifi zor duruma düşen vezirlerin ve padişahın halini yansıtmak için kullanıldığını söyleyebiliriz. Padişah, kahramanla önceden yaptığı anlaşmaya göre başarısından ötürü padişahlığı kahramana verecekti lakin padişah, insan olarak kalsaydı sözünü tutamayacaktı. Bunun için de domuza dönüştü. Vezirler de ona hizmet edemeyeceği için köpeğe dönüştüler.

¹³ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Two D-E, ss. 5-7.

D300-D399. Hayvanın İnsana Dönüşmesi

Kırım Tatar masallarında güvercinin insana dönüştüğünü “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6) masalında sihirli suyun yardımıyla olduğu görülür. Padişahın kızının sevdiği adam güvercine dönüşerek onun odasına gelir. Padişahın kızı ne zaman isterse o zaman ona ulaşır ve ondan akıl alır.

D400-D499. Dönüşümün Diğer Şekilleri

Kırım Tatar masallarındaki dönüşümler daha çok nesnel şeylerin daha değerli başka nesnel şeylere dönüşmesi olarak işlenmiştir. Bu dönüşümler, zenginlik verdiği gibi hayatı kolaylaştırmaya da yarar. “Kreml Yıldızları” (17) adlı masalda, kanın diğer maddelere dönüşümü ve gözyaşının mücevhere dönüşmesi motif olarak işlenmiştir. Masalın kahramanları çoban ve sabancının emeklerinin karşılığını vermeyen zengin adama karşı dimdik ayakta duruşları tabiat tarafından ödüllendirilir. Çoban’ın çatlayan ayaklarından akan kan, demir olur; sabancının gözlerinden akan yaş da elmas olur. Fakirlerin zenginelere karşı verdiği savaşta taniat onları ödüllendirir. “Buzağıcı Çocuk” (9) adlı masalda sihirli sözün dönüşümü motifi işlenmiştir. Yardımcı kahraman olan yaşlı adam, buzağıcı çocuğa işini kolaylaştırmak için “zip”, “birleş” ve “pip”, “ayrıl” sözcüklerini söylemesi halinde işini daha rahat yapacağını söyler.

Bu dönüşümler, nesnelerin daha değerli nesnelere dönüşmesi, zengin ile fakir arasındaki güç ve mal varlığını eşitlemek adına kahramanlara verilen fırsatları ifade eder.

D800-D1699. Sihirli Nesneler

Sihir (Büyü) masallarının esas motifi sihirli nesnelerdir. İncelediğimiz masallarda sıkça rastladığımız sihirli nesneler motifi, indeksteki iki alt başlık olan “D800-D899. Sihirli Nesnelerin Elde Edilmesi, D900-D1299. Sihirli Nesnelerin Çeşitleri altında toplanmıştır.

D800-D899. Sihirli Nesnelerin Elde Edilmesi

Kırım Tatar masallarında motif olarak işlenen sihirli nesnelerin elde edilmesi, doğrudan olay örgüsünü etkiler. Kahramanın sihirli nesneyi elde etmesi sonucunda başarılması zor görevleri daha kısa zamanda ve daha zahmetsiz bir şekilde başarması mümkün olur. Sihirli nesneler kahramanın eline çeşitli yollarla geçer. Hediye edilmesi, mükafatlandırılması ve miras olarak kalması, sihirli nesnelerin elde edilme biçimleridir.

Sihirli nesnenin elde edilme yollarından biri de sihirli nesnelerin miras olarak kaldığı kişileri kandırarak elde etmedir. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva”(6) ve “Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu”(8) masallarında aynı yöntem işlenmiştir. İki masal kahramanın da bu nesneleri elde etmesindeki amaç aynı olup, padişahın kızıyla evlenmek isterler. Bu evliliğin gerçekleşmesi için padişahın verdiği görevi yerine getirmek için bu sihirli nesneleri kullanarak zor görevleri yerine getirirler.

“Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım”(12) masalında kahraman, yılanın hayatını kurtardığı için yılan padişahı tarafından sihirli elmas taşı hediye edilir. Bu taşın sihri, dilin altına konduğu an emrine amade kırk Arap askerin ortaya çıkmasıdır. Aynı masalda kahraman da tuttuğu balığın canını bağışlayıp onu suya bıraktığı için balık, kahramana hediye vermek ister. Verdiği hediye sihirli elmas bir taştır. Kahraman elde ettiği bu sihirli elmas taşı kötü emeller için değil, daha güzel bir hayata sahip olmak ve adaleti sağlamak için kullanır.

D900-D1299. Sihirli Nesnelerin Çeşitleri

Kırım Tatar masallarında kahramana ve yardımcı kahramana zor günde, durumda yardımcı olan sihirli nesneler, daha çok birinin vermesi ile elde edilen veya teadüfler sonucu elde edilir. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6) masalına yer alan sihirli nesneler; şapka, kılıç, tüy ve aynadır. “Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu” adlı masalda elma, sihirli elbise (cübbe), yüzük mevcuttur. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı’nda (13) ise sadece sihirli tüy kahramanı zor durumdan kurtaran nesnedir. “Çamaşırcı Oğlan” (10) masalında ise sihirli yağ vardır. “Kiçekene” (15) masalında ise sihirli yumurta ile çocuk sahibi olduğu anlatılır. “Üç Tılsım” (16) masalında kahraman yukarı dünyaya çıkmak için sihirli taş kullanır. “Korkusuz Küçük Oğlan” (18) masalında ise ağaç, yaprak, mendil, ok ve kese kahraman tarafından kullanılmıştır. “Zalim Han ve Lokman Hekim” (19) adlı masalda aç susuz yaşayabilen kahraman, sihirli ilaç kullanır.

III.2.5. ÖLÜM

Kırım Tatar masallarında “Ölüm” ile ilgili motifler “E0-E199 Diriltme E200-E599 Hayaletler ve Diğer Hortlaklar ve E700-E799 Ruh”¹⁴ şu şekilde Hasan Oğlu Hüseyin Masalı ve Karakeldi masalında görülmektedir.

¹⁴ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Two D-E, ss. 402-403.

E0-E199. Diriltme

Türk halk anlatmalarında ölüp dirilme motifi oldukça yaygındır. Kırım Tatar masallarında da bu motife rastlamaktayız. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı”(13) masalında padişahın hastalanıp ölen atını diriltme görevi kahramana verilir. Kahramana yardım eden şahinler, kutsal toprak Mekke’den Zemzem suyu taşırlar. Zemzem suyunu içen at, dirilir. Görüldüğü üzere, kahraman yardımcı hayvan kahramanlarından yardım alarak ölü hayvanı, İslamiyet alemi için kutsal sayılan su ile diriltmiştir.

E200-E599 Hayaletler ve Diğer Hortlaklar

“Ciğerci Dede” (26) masalında öteki dünya ile bu dünya arasında kalan ruhların durumu anlatılmıştır. Kahramanın karşılaştığı ruh, ölen cimri ve zengin adama aittir. Dünya malında ölürken bile gözü olan bu ruh terbiye edilmesi için her gece dövülerek gönderilmeye çalışılır.

E700-E799 Ruh

İncelediğimiz Kırım Tatar masallarında ruhun uzak, ulaşılması zor yerlerde saklanması ve hapsolmesi anlatılır. İnsan ruhlarının hayvanların vücutlarında ya da yumurtalarında saklanıyor olması ve çıkarılması için kahramanın çaba göstermesi motif olarak masallara işlenmiştir. “Kiçkene” (15) ve “Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu” (8) masallarında ruh motifi yer alır. “Kiçkene” (15) masalındaki falcı bilge kadının ruhu kaz yumurtalarının içindedir. Bunu öğrenen kahraman, karısını kurtarabilmek için bu yumurtaları kırıp ruhu serbest bırakır. O an bilge kadın ve sahip olduğu her şey yok olur. “Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu” (8) adlı masalda ise kahraman kurt tarafından yutulur ve serçe parmağında saklanır. Kahramanın arkadaşları tarafından kurt öldürülüp parçalara ayrılır ve kahraman öyle kurtulur. Kırım Tatar masallarında hem dirilme hem de ruh motiflerine az rastlanmış olmasının sebebi olarak da İslamiyet’in baskın etkisinin görüldüğünü söyleyebiliriz.

III.2.6. OLAĞANÜSTÜLÜKLER (HARİKULADELİKLER)

Kırım Tatar masallarında yer alan olağanüstülükler gerçek hayatın dışında gelişen olaylardır. Gerek kahramanların gerekse yardımcı kahramanların başına gelen olaylar, olağanüstü unsurlar kullanılarak anlatılmıştır. Motif İndeks’te; “F0-F199. Diğer Dünyalara Seyahatler, F200-F699. Olağanüstü Yaratıklar, F700-F899.

Olağanüstü Yerler ve Eşyalar, F900-F1099. Olağanüstü Olaylar”¹⁵ şeklinde sınıflandırılmıştır.

F0-F199. Diğer Dünyalara Seyahatler

Türk mitolojisinin bir parçası olan evren ve diğer dünyalar, diğer dünyalara seyahat etme motifleri olağanüstülükler başlığı altında yer alır. “Korkusuz Küçük Oğlan”(16) masalında da kahraman, hem üst dünyaya hem alt dünyaya kimi zaman yardımcı hayvan yardımıyla kimi zaman da kendi çabalarıyla ulaşır. Alt dünyaya kendi isteğiyle inen kahraman üst dünyaya çıkmak için oldukça çaba sarf eder. Başaramadığı zaman ise dilenci adamdan, kuştan ve koştan yardım ister. Devi öldürmek için alt dünyaya inen kahraman, devi öldürdükten sonra üst dünyaya çıkmak ister. Alt dünyaya inen kahraman, topluma huzursuzluk veren devi yani kötülüğü ortadan kaldırmak için kendisini öne çıkarır. Dolayısıyla alt dünya üst dünya ilişkisinin iyilik ve kötülük kavramlarıyla da bağdaştırabiliriz.

F200-F699. Olağanüstü (Harikulade) Yaratıklar

“Zoraki Yiğit” (46) masalında dev ile kahraman arasında geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu masaldaki kahraman, devden korkmayan aksine ona meydan okuyan bir tiptir. Bu masaldaki olağanüstülük Köse’nin Dev’e karşı duruşu ve galip gelmesidir.

Masallarda kahramana eşlik eden yalnız hayvanlar değildir. Kahramanlar, olağanüstü varlıklarla ya da olağanüstü güçlere sahip insanlarla arkadaş olurlar. Bu arkadaşlar, kahramana zor görev ve koşullarda hep yardımcı olur. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı” (13) ve “Karakeldi” (14) masallarında verilen bir görevi yerine getirmek için yola çıkan kahraman, yolculuğu esnasında karşılaştığı olağanüstü insanlarla yoluna devam eder. Kahraman zorlu görevi yerine getirme noktasında bu olağanüstü insanlardan yardım görür. Çok fazla su içebilen (13), kayaları toz hâline getiren (13), sağır birinin çok yüksek sesli konuşan (14), kavalıdan çıkan sesle kara bulutları bir araya getiren (14) motifleri kullanılmıştır. “Kiçkene” (15) masalında ise kahramanın kendisi olağanüstüdür. Yumurtadan çıkan çocuk, oldukça küçük ama bir o kadar hızlı ve güçlüdür. Önce ailesine sonra halkına zor durumlarda yardım eden

¹⁵ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 5-6.

Kiçkene, hızlı ve sıçrayarak ilerleyen, göz açıp kapayıncaya kadar verilen görevleri yerine getirebilen bir insandır.

F700-F899. Olağanüstü Yerler ve Eşyalar

Kahraman ya da kahramana yardımcı olan insanlar dışında olağanüstü mekanlar da masallarda yer alır. Özellikle kahramandan olağanüstü binalar, saraylar yapılması istenir. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı” (13) ve “Çamaşırcı Oğlan” (10) masalında padişah tarafından kahramanın fildişinden saray yapmasını istenir.

F900-F1099. Olağanüstü Olaylar

Kırım Tatar masallarında olağanüstü mekanlar olduğu gibi olaylarda da olağanüstülük vardır. “Karakeldi” (14) masalında kurt, kahramanın yardımcılarını yutar ve kusurlarını yok edip yeniden kusar.

Kırım Tatar masallarında alt dünyaya ve üst dünyaya seyahat motifiyle birlikte olağanüstü varlık olarak Dev, fildişinden yapılmış olağanüstü mekanlar ve olağanüstü güce sahip yardımcı kahramanlar motifleri işlenmiştir.

III.2.7. DEVLER

Kırım Tatar masallarında devler, iki başlık altında, *G10-G399. Devlerin Çeşitleri*, *G500-G599. Dev Yenilir*”¹⁶, sınıflandırılmıştır. Devlerin çeşitleri başlığı altında yer alan yamyam dev motifi, “Karakeldi” (14) masalında mevcuttur. Kahramanın atının yavrusunu doğduğu gün yakalayıp yiyen Dev, bunu her yıl tekrar eder. Buna katlanamayan kahraman ise gittiği yol üzerinde Dev’in sarayına denk gelir. Burada yaşayan on iki başlı devin on bir başını keserek devi öldürür. Kahraman daha sonra kırk başlı devle karşılaşır. Onun da otuz dokuz başını keserek öldürür. Bu masalda yer alan devlerin ölümü, onlar tarafından esir alınan kızları kurtarmak içindir.

Kırım Tatar masallarında dev, sadece hayvan yemez aynı zamanda insan da yer. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6) ve “Korkusuz Küçük Oğlan” (16) masallarında kahraman, düzenli olarak insan yiyen dev ile savaşır. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6) masalında dev, yedi yılda bir saray adamlarından birkaç tanesini yer. Bunu duyan kahraman, devle savaşarak onun insan yemesini engeller ve bir hamlede onu öldürür. “Korkusuz Küçük Oğlan” (16) masalında ise halkın suyu kullanmasına izin vermeyen dev, halk tarafından her gün kurban edilen güzel bir kızı yer. Kahraman ise bu duruma

¹⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 274-275.

son vermek için dev ile savaşı ve onu öldürür. Beşsalkım Bey” (1) masalında ise her masalda olduğu gibi bu masalda da çok başlı dev vardır.

G500-G599. Dev Yenilir

İncelediğimiz masallar içinde devlerin yenilmesi motifi ise, Beşsalkım Bey” (1), “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6), “Karakeldi” (14), “Korkusuz Küçük Oğlan” (16), Zoraki Yiğit (46) masallarında yer alır. Bu masalların hepsinde kahraman ile dev karşı karşıya gelir ve kahraman adaleti, düzeni, özgürlüğü sağlamak adına devle dövüşür. Bu savaşta kahramana ya sihirli güçler ya da yardımcı kahramanlar yardım ederler. Dev’in kahraman tarafından yenilmiş olması sadece ölümle gerçekleşmez. Kahramandan korkup, kaçan devler de olur. Devlerin insana, düzene karşı tavırlarıyla masallarda var olurlar. İyi ile kötünün bir arada gösterildi masallarda yer alırlar.

III.2.8. İMTİHANLAR (TEST ETME)

Kırım Tatar masallarında yer alan imtihanlarla ilgili motif sıralamaları Motif İndeks’te, “H0-H199. Kimlik İmtihanları: Tanıma, H200-H299. Doğruluk İmtihanları, H300-H499. Evlilik İmtihanları, H500-H899. Zeka İmtihanları, H900-H1199. Cesaret İmtihanları: Görevler, H1400-H1599. Diğer İmtihanlar”¹⁷ şeklinde yer almıştır.

H0-H199. Kimlik İmtihanları: Tanıma

Çalışmamızda yer alan masallarda kimlik imtihanları motifi sadece Kozukürpeç (35) ve Zoraki Yiğit (46) masallarında yer alır. Zoraki Yiğit (46) masalında kahramanın elinden kaçan dev, yolda tilki ile karşılar. Başından geçeni hikaye etme motifinin yer aldığı bu masalda dev, tilkiye kendisini tanıtır. Kozukürpeç (35) masalında ise vücuttaki izlerden veya fiziki özelliklerden tanıma motifi yer alır. Kahraman, sevgilisine kendisini alnındaki doğum lekesini göstererek tanıtır. Böylelikle kahraman ile sevgilisi arasında bir ilişki kurulmuş olur.

H200-H299. Doğruluk İmtihanları

“Bekir Mustafa Masalı”nda (23) suçluluğunu ya da masumiyetinin anlaşılmasını için doğruluk imtihanına giren kahraman, padişah ile yüzleşir. Buna vesile olan kahramanın yardımcı kahramanları da vardır. Yardımcı kahramanlar tarafından gösterilen hal ve tavırlar sayesinde Bekir Mustafa, kendisinin doğru söylediğini ispatlar ve padişahın zulmünden kurtulur.

¹⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 367-369.

H300-H499. Evlilik İmtihanları

Çalışmamızda yer alan masallarda kahramanının doğum ve ölümünden çok düğün süreci yer alır. Evlenecek olan erkek kahramanın, evlenmeden önce gerek eş adayı gerekse eş adayının babası tarafından yapılan bazı imtihanlardan geçirmek veya bazı görevleri yerine getirilmesini istenir. Damatlık imtihanı başlığı altında “Fazıl Karaman” (30) ve “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6) masallarında motifler işlenmiştir. “Fazıl Karaman” (30)’da kahraman beğendiği kızı alabilmek için babası tarafından beceri imtihanına tabi tutulur. Sınavı başarıyla geçen kahraman, kızla evlenmeyi hak eder. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva”da (6) ise kahraman, padişahın kızıyla evlenmek ister. Padişahın kızı, kahramana iki görev verir. Bu görevleri yerine getirirse kendisiyle evleneceğini söyler. Kahraman, yer altı padişahlığından sihirli iki nesne alır ve görevini yerine getirir. Ardından da padişahın kızıyla evlenmeye hak kazanıp, padişah olur.

H500-H899. Zeka İmtihanları

Akıl ve bilgi temelli olan zeka imtihanları motifi, “Kozukürpeç” (35) masalında kahramanın alnındaki doğum lekesinden uzun zamandır görmediği kişi tarafından tanınması işlenmiştir. Bu motif olay örgüsünü de doğrudan etkilemiştir. Zeka imtihanları alt başlığı altında yer alan bilmeceler de Kırım Tatar masallarında mevcuttur. “Padişahın Üç Oğlu ve Akıllı Âşık”(40) masalında bir ülkenin Mecusi ulemasına mensup kişiler, padişahın vezirlerine bazı sorular sorar ve bunların cevaplanmasını ister. Aynı masalda babanın çocuklarına bıraktığı gizemli nasihat motifleri de işlenir. Padişah, ölmeden önce her bir oğluna ayrı manalarda farklı nasihatlerde bulunur. Üç kardeşin bu nasihatlerden anladığı yanlış manalar ülkeyi fakirleştirmeye, ahlaksızlaştırmaya kadar götürür. Halktan birinin bu manaları çözmesi ve padişahın oğullarına asıl mananın ne olduğunu söyleyerek gizemli nasihatleri açıklığa kavuşturması aynı zamanda gizemli olguların açıklanması motifini de ifade eder. Halktan olan kişi, âşıktır. Bu âşık, padişahın oğullarına bir hikaye anlatarak, onlara örnek vererek bu nasihatın gerçek manasını belirtir.

Babanın gizemli nasihatleri, “Bey’in Vaziyeti”(24) masalında da mevcuttur. Masaldaki kahramanın babası ölmeden önce zenginlik ve dostluk kavramını birlikte kurarak arındaki ilişkiyi akıllı eksik oğluna söyler. Bu nasihati anlamayan eksik akıllı oğlan yaşadıklarının ardından babasının nasihatinin gerçek manasını idrak eder.

H900-H1199. Cesaret İmtihanları: Görevler

Masal kahramanının girdiği imtihanlar kadar, kendisine verilen görevler de mevcuttur. Kırım Tatar masallarında kahramanlara verilen görevler, genellikle yerine getirilmesi imkansız ve zor olan görevlerdir. Kahramanın, zekasını kullanarak ya da ona yardım eden insan ya da hayvan kahramanlar vesilesiyle hatta sihirli nesneler aracılığıyla bu görevler yerine getirdiği masalarda anlatılır. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva” (6) adlı masalda padişah, kahramana kızıyla evlenmesi için sihirli iki ağacın saraya getirilmesi için görev verir. Kahraman bu görevi yerine getirirken sihirli nesnelerden yararlanır. Kaf dağının ardında olan bu sihirli ağaçlar, sihirli nesneler yardımıyla elde edilip saraya getirirler. “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım”(12) adlı masalda kahraman Asan, padişahın verdiği görevi elinde bulunan sihirli taşın içindeki kırk Arap asker sayesinde yerine getirir. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı”(13) masalında ise kahraman Asan’a padişah tarafından beş görev verilir. Her birini yerine getirirse eğer kızını vereceğine dair söz verir. Asan, akıl danıştığı kuş tarafından aldığı fikirle bu görevi yerine getirir. “Keloğlan’ın Akıl Oyunları”(32) adlı masalda ise Kahraman, padişah tarafından diğer padişahlıklardan bir şey çalması ile görevlendirilir. Kahraman, sadece zekasını ve kurnazlığını kullanarak bu görevi başarıyla yerine getirir. Köse (36) masallarında ise zengin adam, yanında çalışan ırgattan hem emeğini hem de zekasını kullanarak verdiği görevi yerine getirmesini ister. Ancak kahraman, sadece zekasını kullanarak bu görevi yerine getirerek, zengin adama göz dağı verir.

Görevler, insan ve hayvan gücünü kullanarak da yerine getirilebileceği türdendir. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı”(13) masalında kahramana verilen görev, yardımcı hayvan kahramanı tarafından tamamlanır. Yardımcı karınca tarafından taşınan darılar tek tek sayılır ve kahramana bildirili. Zoraki Yiğit (46) masallarında güç ile görevlerin yerine getirildiği motifi işlenmiştir. Dev, başından atmak istediği Köse’yi bir saka su taşımasını için kuyuya gönderir.

H1400-H1599. Diğer İmtihanlar

Kırım Tatar masallarında diğer imtihanlar motifleri arasında misafirperverlik imtihanı motifi görülmektedir. “Misafir” (38) masalında Hıdır Nebiy, zengin adamın kendisini nasıl ağırlayacağını merak edeceği için kılık değiştirerek gider. Zengin adam, dilenci sandığı Hıdır Nebiy’i evinden kovunca ne evi ne de kendi yerinde kalmaz.

Sonuç olarak, Kırım Tatar masallarında yer alan imtihan motifleri kahramanın, yardımcı kahramanın, aklını kullanması, gücünü göstermesi, yetenek ve sihirli nesnelerden aldığı güce yönelik olarak işlenmiştir.

III.2.9. AKILLILAR VE APTALLAR

Masallardaki zıtlıklardan biri de akıllı ve akılsız tutumlardır. İyi ile kötünün, soğru ile yanlışın mücadelesinde olduğu gibi akıl ve akılsızlığın mücadelesi de “Akıllılar ve Aptallar”la ilgili motifler aracılığıyla masallarda yer alır.

Kırım Tatar masallarında da var olan akıl ve akılsız motiflerin işlendiği başlıklar şunlardır; “J0-J199. Aklın (Bilginin) Kazanılması ve Sahip Olunması, J1100-J1699. Zekilik”¹⁸

J0-J199. Aklın (Bilginin) Kazanılması ve Sahip Olunması

Bu grupta yer alan “Ciğerci Dede”(26) masalında atasözü gibi akıl: nasihat motifi kullanılmıştır. Cimriliğin iyi bir şey olmadığını anlatan bu masalda, “yemeyenin malını yerler” atasözünden hareketle dünya malını kullanmayı bilmenin ve dünya malını herkesle paylaşmanın doğru bir şey olduğunun mesajı verilir. “Padişahın Üç Oğlu ve Akıllı Âşık”(40) adlı masalda, masalın başı ve sonu nasihatlerle örülüdür. Padişah, ölmeden önce üç oğluna vasiyetiyle birlikte nasihatlerde bulunur. Bunu dirliği ve düzeni sağlayabilmeleri için söyler. “Zengin Adam ve Irgat”(44) masalında ise fakir adam ölmeden önce, çocuklarına eşitsizliğin, haksızlığın karşısında durulması gerektiğini nasihat eder. Zengin adamların fakir insanların emeğini, gücünü kullandığını bildiği için çocuklarına asla zengin bir adama ırgat olmamalarını nasihat eder. Bu masallara baktığımızda, babaların ettiği nasihatlere uyulması her zaman kazanç sağlarken, uyulmaması da kötü gidişatı ve cezaları beraberinde getirdiğini görüyoruz.

J1100-J1699. Zekilik

“Akıllı Kız” masalında aklın üstünlüğü ve kullanıldığı zaman kişiye değer kattığı vurgulanmıştır. Masal kahramanlarından akıllı kız, verdiği kaçamak ve özet cevaplarla karşısındaki Han oğlunu şaşkına uğratar. Kızın verdiği cevaplar, tekerleme şeklinde ve özet halde olmakla birlikte kelimelerin yan anlamlarının kullanılmasıyla da anlam zenginlik mevcuttur. Zekanın da kullanıldığında çeşitlilik yarattığı masalda anlatılmaktadır.

¹⁸ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Four J-K, ss. 5-8.

III.2.10. ALDATMA

Bu motif hayvan, sihirli, günlük masallarında görülen, hem hayvan hem de insan kahramanların başrol oynadığı masallarda yer alır. Kırım Tatar masallarında yer alan motifler şu şekildedir; K300-K499. *Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar*, K500-K699. *Aldatma Yoluyla Kaçma*, K700-K799. *Aldatma Yoluyla Yakalama*, K800-K999. *Ölümcül Aldatmalar*, K1200-K1299. *Küçük Düşürme Yoluyla Aldatma*, K1500-K1599. *Zina ile İlgili Aldatmalar*, K1700-K2099. *Yalan Söyleyerek Aldatmalar*, K2100-K2199. *Haksız Yere Suçlamalar*, K2200-K2299. *Alçaklar ve Hainler*, K2300-K2399. *Diğer Aldatmalar*".¹⁹

K300-K499. Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar

“Cep Hırsızı Amet ve Cep Hırsızı Memet”(25) adlı masalda iki hırsız kahraman vardır. Bu hırsızlardan Memet, zengin tüccar kılığına girip pazardaki zengin insanları kandırarak altın, para ve itibarlarını çalar. Amet ise padişahın hazinesindeki altınları Memet’in yardımıyla çalar.

“Dolandırıcı”(29) adlı masalda ise eskicilik yapan bir adam, kadının saflığından ve evlat acısından faydalanarak onun parasını çalar. Bunu fark eden kocası peşine düşer ancak onun da atını çalar ve ikisi de bu hırsızı yakalayamazlar.

“Köse Davası”(34) masalında Takıl Köse’si arkadaşlarına yalan söyleyerek onları dolandırır. Bu yüzden köyden kaçan Takıl Kösesi aklını kullanarak arkadaşlarının saflığından faydalanıp onları kandırmaya devam eder.

“Zengin ve Fukara”(45) adlı masalda ise ırgat adamın toprakta bulduğu gömüye el koyan zengin adama ders vermek için ırgat adamın kızları, zengin adamın evine giderler. Zengin adamı sarhoş edip babalarının bulduğu altınlarla beraber evdeki diğer değerli eşyaları da alıp evlerine geri dönerler.

Hırsızlık başlığı altında incelediğimiz masallarda iyi niyetin su istimal edildiğini, yalan söyleyerek aldatmaların olduğunu söyleyebiliriz. Hırsızlığın iyi veya kötü olduğuna dair herhangi bir mesajın verilmediği, yalnız cesaret ve kendine güven duygularına sahip kişilerin hırsız tipi olduğunu masallardan çıkarabiliriz.

¹⁹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Four J-K, ss. 231-233.

K500-K699. Aldatma Yoluyla Kaçma

Kırım Tatar masalları ölüm veya tehlikeden aldatma yoluyla kaçma ve hedeflenen kurban kaçarken, değiştirilmiş nesne yatağa bırakması motifleriyle örülmüştür. “Kel Kafalı Köse ve Deli Haya”(31) masalında Köse, ırgatı Deli Haya’dan kurtulmak için onun yatağına kaynar su döker lakin Deli Haya önceden tedbirini alır ve yatağına farklı nesneler koyarak Köse’yi kandırır. “Keloğlan’ın Akıl Oyunları”(32) adlı masalda vezirin adamları tarafından aranan keloğlan, hem kılık değiştirerek tanınmaz bir hale gelir hem de adamlarla karşılaştığında onları daha uzak memleketlere gitmeleri gerektiğini söyleyerek adamları kandırır. “Kose Davası”(34) masalında ise Takıl Kösesi, Camanak Köselerinin kendisini öldüreceğini duyunca bir yalan uydurur ve onları köyün dışındaki şehre göndererek onlardan kaçmayı başarır. “Köse” (36) masalında da Zengin adam, ırgatı olan Köse’yi öldürmek ister ve onu tuzağa düşürmek için planlar yapar. Köse’yi uyurken uçurumun kenarından atmayı planlar. Köse’de aklını kullanarak Zengin adamın karısı ile yer değiştirir ve zengin adam bilmeden karısını aşağıya atar. Külbastı Irgat ve Köse Bey”(37)’da ise diğer masallarda olduğu gibi zengin adam Köse Bey, ırgatı olan Külbastı’dan kurtulmak ister ve ona türlü türlü tuzaklar kurup onu öldürmeye çalışır. Zoraki Yiğit (46) adlı masalda da öldürülmek istendiğini duyan Köse, Dev’in hazırladığı tuzağa karşı kendini korumaya alır.

K700-K799. Aldatma Yoluyla Yakalama

Aklın ve kurnazlığın hakim olduğu bu motifte “Keloğlan’ın Akıl Oyunları”(32) ve “Değirmenci Molla”(28) masallarında yer alır. Keloğlan, vezirin oğluna sattığı kazı mutfaktaki görevlileri kandırarak pişmiş bir şekilde ellerinden alıp evine götürür. Molla ise zampara olduğunu herkese göstermek için uğraşan komşu kadın tarafından tuzağa düşürülmek istenir. Bu yüzden de yalan söyleyerek evine çağırır.

K800-K999. Ölümcül Aldatmalar

Ölümcül aldatmalara rastladığımız Kırım Tatar masallarından Hacı Olmaya Giden Tilki”(3), “Keloğlan’ın Akıl Oyunları”(32), kahraman tarafından kandırılan hayvan ya da insanların ölümleriyle son bulan masallardır. Birinci masalda tilki kurnazlığını kullanmış, Keloğlan da zekasını kullanmıştır. Dış ruhu yok ederek, öldürme motifi ise “Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu” (8) masalında işlenmiştir. Yolcu adam, karısını

kurtarmak için kötü kalpli kadının ruhunu saklandığı yerden çıkartmak için kaz yumurtalarını yere vurarak kötü kalpli Kurtkana'yı öldürür.

K1200-K1299. Küçük Düşürme Yoluyla Aldatma,

Çalışmamızda yer alan “Portnoy ve Açgözlü Molla”(41) masalda cimri ve açgözlü Molla, yardım istediği Kadı tarafından aldatıp, parasını alınır.

K1500-K1599. Zina ile İlgili Aldatmalar,

“Oyunların Oyunu”(39) masalıda kocasını daha genç ve yakışıklı adamla aldatan kadının düştüğü vaziyet anlatılır.

K1700-K2099. Yalan Söyleyerek Aldatmalar,

Genellikle kahramanların söylediği yalanlar, kazanç sağlayabilmek içindir. “Beşsalkım Bey”(1) masalında tilki, canını bağışlayan çobanı bir beyefendi olarak padişaha tanıtır. “Kel Kafalı Köse ve Deli Haya”(31) masalında da Deli Haya, Köse'ye öküzü toprağın yediğini söyleyerek Köse'yi sinirlendirmeye çalışır. Bir diğer yandan yalanın ölümü ve kötülüğü engellediği anlatılır. “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva”(6) masalında ebe, padişaha kızı olmasına rağmen oğlu olduğunu söyler ve sultanın hayatını kurtarır. “Cep Hırsızı Amet ve Cep Hırsızı Memet”(25) adlı masalda ise Memet, hapse düşmemek için suçunu inkar eder.

Çalışmamızda yer alan masalarda sadece yalan değil iyi kişi tarafından sahte davranışlarda bulunarak kötü olan kişi kandırılır. “Zalim Han ve Lokman Hekim”(19) ve “Zoraki Yiğit”(46) masalında kahramanlar bir nevi intikam almak adına karşılarındaki kötü kimseyi üzme ya da korkutmak için onları bir takım nesneler ve hareketlerle kandırırlar.

Kılık değiştirme yoluyla aldatmanın oldukça fazla işlendiği motifler gizli bilgileri edinebilmek, düşmanlardan kaçabilmek veya kahramanın dönüşü sırasında kimliğini gizlemek amacıyla kıyafet değiştirmesi “Bir Yaşlı Adamın Dört Oğlu”(8), “Kiçkene (15)”, Çoban ve Han”(27), “Değirmenci Molla”(28), “Dolandırıcı”(29), “Keloğlan'ın Akıl Oyunları”(32), Kozukürpeç(35) masallarında yer alır.

K2100-K2199. Haksız Yere Suçlamalar

Hainliğin ve ihanetin esas olduğu bu grupta daha çok kötü insanların iyiliğe karşı olan tavırları yer alır ancak masalın sonunda yapılan her bir kötülük cezalandırılır.

“Çamaşırcı Oğlan (10)”, “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım”(12), “Karakeldi”(12), “Korkusuz Küçük Oğlan”(16) adlı masalda hain ağabeyler, eş ve vezirler karşımıza çıkar. “Beşsalkım Bey”(1) masalında ise hain çoban motifleri görülmektedir.

Genellikle kıskançlığa ve daha iyiyi hedefleyip de kısa yollardan ulaşma hevesiyle meydana gelen ihanetler bu grup içerisinde çeşitli motiflerle Kırım Tatar masallarında işlenmiştir.

III.2.11. TALİHİN TERSİNE ÇEVİRİLMESİ

Kırım Tatar masallarının kahramanı daha çok güçsüz, fakir ve zayıfken sonunda kazanan ve güçlenen olur. Alt sınıftan üst tabakaya geçen, en küçük kardeş olup da ağabeylerine karşı zafer kazanması masallarda işlenen motiflerdendir. “Çamaşırcı Oğlan”(10), “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım”(12), “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı”(13), “Karakeldi”(14),

“Zengin Adam ve Irgat”(44) masallarında “L0-L99. Zafer Kazanmış En Küçük Çocuk, L100-L199. Gelecek Vaat Etmeyen Kahraman”²⁰ grupları altında yer alan motifler yer alır.

En küçük kardeşin zafer kazanması “Karakeldi”(14) ve “Zengin Adam ve Irgat”(44) masallarında motif olarak işlenmiştir. Masallarda ağabeylerine karşı güçsüz duran en küçük kardeşin, masal sonunda başarıya ulaşan ve kazançlı çıkması görülür. Masal kahramanların bir diğer zaferi kendisinden üst seviyede biriyle evlenmesidir. “Çamaşırcı Oğlan”(10), “Fukara Oduncu ve Acayip Tılsım”(12) masallarında kahraman padişah kızıyla evlenir. “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı”(13) masalında ise kahraman alt seviyeden biri olarak padişah olur. Bu da fakir ve güçsüz olan kahramanın başarıları sonucu talihi tamamen değişip sosyal manada kıdem atlayabileceğini gösterir.

III.2.12. GELECEĞİ BELİRLEME

Kırım Tatar masallarında geleceğin belirlenmesi motifleri M200-M299. *Anlaşmalar ve Söz Vermeler* ve M400-M499. *Beddualar* grupları altında toplanmıştır. Kahramanların anlaşmaları ise “Cep Hırsız Amet ve Cep Hırsız Memet”(25), “Kel Kafalı Köse ve Deli Haya”(31), “Kozukürpeç”(35), “Köse”(36), “Külbastı Irgat ve Köse Bey”(37) masallarında yer alır. Yapılan anlaşmalar, tahminler sonucunda

²⁰ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 5.

geleceğin belirlenmesi, Kırım Tatar masallarında kimi zaman kötü sonuçlanması, kimi zaman da verilen söz doğrultusunda çaresiz kalan kahramanları ya da yardımcı kahramanları vardır. Yapılan anlaşmalar sadece insanlar arasında değil insan ile hayvan arasında da mevcuttur. “Kozukürpeç”(35) masalında kahraman ile haberci kuş aralarında anlaşılır.

Kırım Tatar masallarında yer alan beddualar, hayvan kahraman ve insan kahramanlara karşı söylenir. “Beşsalkım Bey”(1), “Aylayan Nar ve Gülen Ayva”(6) masallarında yer alan beddualar, kahramana yöneliktir. Birinci masalda beddua tutunca kahraman, ulaştığı üst tabakadan tekrar alt tabakaya düşer. Altıncı masalında ise kahramana karşı yapılan beddua sonucunda cinsiyeti değişir. Masalın kahramanı olan İbrahim kız, kız olarak doğmuş ama erkek olarak yetişmiştir. Bu ikilemde kalan kahraman için beddua, hayırduası olmuştur.

III.2.13. ŞANS VE KADER

Kırım Tatar masallarında şans ve kader, tesadüfi olduğu kadar kahramanların kaderlerine ve seçimlerine de bağlıdır. “Çamaşırcı Oğlan”(10) ve “Karakeldi”(14) masalında kahramanın yol ayrımına geldiğinde ikilemde kalarak yaptığı seçim sonucu yaşadıkları, masalın olay örgüsünü oluşturur. Onuncu masalda yolcu ile kahraman iki kavşaklı bir yola gelince seçim yapmak durumunda kalırlar. On dördüncü masalda ise üç erkek kardeş üç yol ağzına gelince kahraman ortadaki yolu seçer. Bu masallarda kahramanlarla kavşak sayıları aynıdır. Kahramanın en kötü görünüşlü yolu seçmesi ve diğerine kalan yolun en güzel görünüşlü olması da tesadüfi değildir. Şans ve kaderin değişmesine vesile olan bir diğer atılım ise kahramanın dürüst oluşudur. “Cep Hırsızı Amet ve Cep Hırsızı Memet”(25) masalında kahraman Amet, yaptığı her şeyi padişah uyurken kendisine itiraf eder ve padişah tarafından bu itirafı mükafatlandırılır.

Şanslı tesadüflerden bir örneği “Zengin ve Fukara”(45) masalında mevcuttur. Fakir ırgat, toprağı sürerken çapasına bir gömü takılır. Bulunan bir küp altına zengin adam tarafından el koyulur. Bu motiflerin dışında yardımcı kişilerin de motif olarak işlenmesi Kırım Tatar masalları için gerçektir. Masallarda, kahramanlar zor durumda kaldıklarında bazı yardımcılar, onları zor durumdan kurtarmaktadır. Yardımcılar, masal kahramanının yerine getirmesi gereken görevleri, olağanüstü güçlerle mümkün kılarlar.

Kırım Tatar masallarında yardımcı kişiler yaşlı adam (10, 20, 41), yaşlı kadın (7), erkek (8), insanlar (14), derviş (9, 26, 40), tüccar (10) gibi insanlardır.

III.2.14. TOPLUM

Masal ve toplum ilişkisi, masal araştırmalarının temel tartışmalarından biridir. Masallarda ele alınan konu ve masallardaki tip ve karakterlerin, toplumun bir yansıması olduğunu savunan bu görüş, toplumda görülmeyen bazı gelenek ve uygulamaların masalarda görülmesi nedeniyle de eleştirilmiştir.²¹

Toplum başlığı altında toplanan motifler tamamen masal metinlerindeki toplum yapısını gösteren motiflerden oluşmaktadır. Bu motifler; kralın veziri (27, 43), üç erkek kardeş (14, 16, 40, 44), dört erkek kardeş (8), üç kız kardeş (11), çoban (5, 27, 37), yargıç (Kadı)(42), değirmenci (29), hırsızlar (25), misafirperver (26) şeklindedir.

III.2.15. ÖDÜLLER VE CEZALAR

Kırım Tatar masallarında iyi ve kötünün, güzel ve çirkinin mukayeseli anlatıldığına daha önce değinmiştir. Bu başlık altında da elde edilen başarılar ve kötü tiplerin kahraman tarafından alt edilmesi sonucu ödüllendirilir. Cezalandırma olarak sadece hapsedme motifine rastladığımız metinlerde, kuyu içine atma motif örneğini görmek mümkündür.

Ödüller ve cezalar başlığı altında toplanan motifler daha çok Q10-Q99. Ödüllendirilmiş İşler, Q200-Q399. Cezalandırılmış İşler, Q400-Q599. Cezaların Çeşitleri adlı gruplar altında toplanmıştır.²² Kırım Tatar masallarında bu motifler; devi öldüren kişiyi ödüllendirme (6), kurtarma için ödüllendirme (2), dürüstlüğü ödüllendirilmesi (22), hayvanı öldürerek intikam almak (37), nankörlük cezalandırılır (14), cezalandırma: hapsedme (17, 30), cezalandırma: kuyu içine atma (19) şeklindedir.

III.2.16. TUTSAKLAR VE KAÇAKLAR

Kırım Tatar masallarında tutsak edilenler insan kaçırıcılar ise hayvan ya da olağanüstü varlıklardır. Masal kahramanlarının başından geçen süreçler içerisinde kimi zaman tutsaklı da söz konusudur. Belli hedeflere ulaşmak isteyen kahramanların en büyük engeli ise tutsak edilmek veya sevdiği birinin tutsak edilmesidir. Bu başlık

²¹ Mustafa Gültekin. *Kazan Tatar Masalları*. Ankara: 2012, s. 311. kaynağından alınmıştır. Dan Ben-Amos. "Folktales." *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments*. Ed. Richard Bauman. New York: Oxford University Press, 1992, s. 115.

²² Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 184.

altında toplanan motiflerde padişahın kızı tutsak edilir. Padişahın kaçırılıp tutsak edildiği masallar “Çamaşırcı Oğlan”(10)dur. Bu masalda padişahın kızı, ifrit, kahraman ise büyük kuş tarafından kaçırılır. “Karakeldi”(14) masalında ise padişahın kızı, Taz Köse ve Sağır tarafından kaçırılır. “Çamaşırcı Oğlan”(10) masalında padişah kızının masal kahramanı tarafından dev’in elinden kurtarılma motifi de işlenmiştir.

Tutsaklık ve kurtarılma eylemlerinin masal metinlerinde motiflerle işlenmiş olması dinleyicilerin dikkatini toparlaması için, olay örgüsünü hızlı ve canlı kılmak içindir.

III.2.17. ANORMAL ZULÜMLER

Masal kahramanının çevresindeki insanlar ya da padişahın askerleri tarafından uğradığı zulümler bu başlık altında, çeşitli motif yapılarıyla toplanmıştır. Kahramanın sakatlanması onun intikam duygusunu ortaya çıkarırken, ölmesiye diğer akrabaları ya da bir başkası tarafından intikamının alındığı anlatılmıştır. “Altın Kafayla Hıyar Kafa”(7) masalında kahramanın üvey annesi tarafından sebepli ya da sebepsiz yere dövüldüğü ancak bir başka yaşlı kadın tarafından da mükafatlandırıldığı anlatılır.

“Köse Davası”(34) masalında kahraman yaşayabilmek için yoldaki çobanı kandırarak onu sandığın içine koyup denize yollar. “Karakeldi”(14) ve “Çoban ve Han”(27) masallarında ise sakatlama motifleri işlenmiştir. On dördüncü masalda ağabeyler küçük kardeşlerinin bacaklarını keser, yirmi yedinci masalda ise padişah günahsız çobanın dilini kestirir.

“Köse”(36) ve “Külbastı Irgat ve Köse Bey”(37) masalında yaralama motifi ortak şekilde işlenmiştir. Arkasından deri yüzme motifi, ırgatın zengin adama karşı aldığı intikam biçimidir. “Zalim Han ve Lokman Hekim”(19) masalında ise zalimce kurban etme motifi vardır. Han sağlığına kavuşmak için oğlunun canını vermeye hazırlanır.

Kırım Tatar masallarında ırgatlar ile zengin adamlar arasında yapılmış olan anlaşmaya göre arkasından deri yüzme motifi oldukça kullanılmıştır. Bunun yanında anormal zulümler başlığı altında üvey anne, kıskanç ağabeyler, zalim padişah ve bencil köseyi zulmedenler arasında görüyoruz.

III.2.18. CİNSİYET

Kırım Tatar masallarında cinsiyete bağlı motifler, Motif İndeks'te yer alan “T100-T199. Evlilik, T200-T299. Evlilik Hayatı, T400-T499. Yasak Cinsel İlişkiler, T500-T599. Hamile Kalma ve Doğum”²³ başlıkları altında yer alır.

Daha çok evlilik ve evliliğe giden sürecin esas alınarak masallarda işlenen motifler şöyledir; Prenses aşağı seviyeden bir adamla evlenmesi (11), evlenme gelenekleri (12, 20, 30), evlenme şartları (1), prenses, koca seçiminde kısıtlanmaması (11), düğün töreni (11, 12, 32). Evlilik hayatı ile ilgili motifler ise yaşlı adam, genç ve sadakatsiz kızla evlenmesi (26), evlilik hayatı (41), evlilikte sadakatsizlik (12) başlıkları altında Kırım Tatar masallarında yer almaktadır. Yasak cinsel ilişkiler grubu başlığı altında “Çamaşırcı Oğlan”(10) masalında tecavüz motifi yer almaktadır. Hamile kalma ve doğum grubu içinde yer alan çocuklara ad koyma motifi “Kreml Yıldızları”(17) ve “Kozukürpeç”(35) de yer almaktadır.

III.2.19. HAYATIN TABİATI

Bu başlık altında bulunan “Hayatın Eşitsizliği”, ironilerle açıklanmıştır. Küçük hataların cezalandırılıp da büyük hataların cezalandırılmaması ya da mevki olarak üst düzeydeki insanların eş, dost, akraba ayrımı yaparak adaleti sağlamaya çalışması örnek olarak gösterilebilir. “Hayatın Tabiatı İle İlgili Çeşitli Motifler” başlığı altında ise zaaflar ve düşkünlükler, eğilimler ve tuzaklar da kimi zaman ironi yapılarak kimi zaman da gerçeklerden hareketle, beynin ve vücudun gücü vurgulanarak örnekler verilmiştir. Kırım Tatar masallarının genellikle gerçekçiliğini koruyup, sosyal ve eğitimsel mesajlar veriyor olması, halkın içinden kahramanlara yer vererek tarihi gerçeklikleri yansıtır olması masallarda bu motiflerin kullanılmadığını göstermektedir.

III.2.20. DİN

Masallarda yer alan dinî unsurlar, Motif İndeks'te “Din” başlığı altında toplanmıştır. Dinî törenler, din adamları, kutsal kişiler, kutsal mekanlar Kırım Tatar masallarında yer alan motiflerdendir. Dua okuma motifi “Ağlayan Narla Gülen Ayva”(6), “Çamaşırcı Oğlan”(10), “Karakeldi”(15), “Bekir Mustafa”(23) masallarında vardır. Hacca gitme motifi ise “Portnoy ve Açgözlü Molla”(41) masalında işlenmiştir.

²³ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, ss. 330-331.

Dini binalar motifi ise “Hacı Olmaya Giden Tilki”(3) ve “Portnoy ve Açgözlü Molla”(41) masalında vardır.

III.2.21. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

Karakter özellikleri grubu toplum grubu gibi masallardaki karakter yapısını gösterir. Kırım Tatar masallarındaki kahraman veya yardımcı kişilerin iyi ve kötü karakterlere sahip olmaları bu grubun motif başlıkları altında incelenmiştir. Olumlu örneğine pek rastlamamakla birlikte “Zampara Kadı”(43) masalında olumlu olarak sadakat olma motifi vardır. Olumsuz görülen karakter özellikleri ise şöyledir; namussuzluk (43), kıskançlık (13), nankörlük (41), cimrilik (17, 26, 41).

III.2.22. MİZAH

“Mitolojik Motifler” ve “Hayatın Tabiatı” kısmında da ifade ettiğimiz gibi Motif İndeks, halk edebiyatı türlerinde görülen motifler üzerine hazırlanmış bir katalogdur. Kataloğa fıkralarda yer alan motifler de dahil edilmiştir. Bu nedenle “Mizah” başlığı altında verilen motifler, fıkralarda görülen motiflerdir.²⁴ Kırım Tatar masallarında yalnızca bir örneğine rastladığımız bu motif grubunda “Sağırılar”(42) masalında sağır adam: kayıp hayvanların aranması motifi işlenmiştir.

III.2.23. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Kırım Tatar masallarında “çeşitli motif grupları” başlığı altında formel sayılar ve sembolik renk ve isimler motif olarak yer alır. Formel sayılar, üç, dört, beş, yedi, dokuz, on iki, kırk başlığı altında; sembolik renkler kırmızı, beyaz, siyah, yeşil sarı başlığı altında motifler belirtilmiştir.

Z71. Formülistik Sayılar

Kırım Tatar masallarında üç sayısı ile nesne, insan, zaman ifadesi ve seçenek sayısını belirtirken kullanılmıştır. Masalların bir kısmında yapısal bir işleve sahip olan üç sayısı, yola çıkan üç kardeşin, karşısına üç yol çıkmasını, babaları tarafından üç erkek kardeşe üç farklı vasiyette ve nasihatte bulunmasını belirtir. Diğer kısımandaysa üç sayısı formel sayı olarak kullanılmıştır. Üç kavun (11), üç arkadaş (22), üç gün (23), üç gün üç gece (40, 43), üç özürülü insan (23, 42), üç evlat, üç vasiyet (40)

²⁴ Mustafa Gültekin. *Tataristan Masalları Üzerine Bir Araştırma*. İzmir: Ege Üni. SBR (Basılmamış Doktora Tezi.), 2010, s. 316.

Dört formel sayısı “Zoraki Yiğit”(46) masalında, beş formel sayısı ise “Hasan Oğlu Hüseyin Masalı”(13), “Karakeldi”(14), “Kiçkene”(15), “Zalim Han ve Lokman Hekim”(19) masallarında motif olarak yer alır.

Kırım Tatar masallarında ne çok kullanılan formel sayılardan biri de “yedi”dir. Zaman bildiren yedi sayısı “Çamaşırcı Oğlan”(10) masalında motif olarak yer almıştır. “Küçük Oğlan”(16) masalındaysa yerin yedi kat altı şeklinde yedi sayısı motif olarak kullanılmıştır. “Kozukürpeç”(35) masalında ise miktar belirtmek için yedi sayısı motifi olarak kullanılmıştır.

Dokuz ve On iki formel sayıları “Ağlayan Nar Gülen Ayva”(6), “Köse Davası”(34) ve “Karakeldi”(14) masallarında yer alır. Bu formel sayısı ise üç formel sayısı kadar çok işlenmiş motiftir. Kırk formel sayısı diğer formel sayılar kadar çeşitli şeyleri nitelemek için (2, 6, 8, 10, 12, 13, 15, 16, 19, 21, 22, 27, 34,46) masallarında kullanılmıştır.

Z140. Renk Sembolizmi

Kırım Tatar masallarında “çeşitli motif grupları” altında formel sayılardan başka sembolist renkler de kullanılmıştır. Kırmızı ödül ve mutluluk sembolü olarak “Kreml Yıldızları”(17) masalında, beyaz masumiyeti sembolize ederek “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva”(6) masalında, siyah felaket ve kötülük sembolü olarak “Ağlayan Nar ve Gülen Ayva”(6) masalında, yeşil cezalandırmayı “Altın Kafayla Hıyar Kafa”(7) masalında, sarı ise mükafatlandırmayı sembolü ederek kullanılan renklendir.

Bu bölümde, S. Thompson’ın Motif İndeks’inde yer alan motif grupları Kırım Tatar masallarında tespit edilmiştir. Ancak tespitini yapamadığımız gruplar da mevcuttur. Bu durum motiflerin yalnızca masal türü bağlamında değil bütün halk anlatmalarının esas alınarak hazırlandığını göstermektedir. Çalışmamızdaki masal metinlerinden kullanılan motifler, Türk dünyası masallarında kullanılan motiflerle de paralellik göstermektedir. Bu paralellik kültürel ve tarihi bakımdan ortaklığın olduğunu göstermektedir.

Kırım Tatar masallarında kullanılan motifler, masalların olay örgüsünü doğrudan etkilemektedir. Kullanılan her bir motif, olay örgüsündeki hareketliliği sağlamakla birlikte olaylardaki çeşitliliği de sağlanmaktadır. Masalların nesiller arasındaki aktarımı sağlayan sözlü kültür ürünü olmasından ötürü masallardaki motiflerin sadece yapısal

değil, aynı zamanda işlevsel özelliklere de sahip olduğunu söyleyebiliriz. İncelediğimiz motiflerin de bir kültür taşıyıcılığı rolünü üstlendiğini düşünmekteyiz.

III.3. Kırım Tatar Masallarının Motif Listesi

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak (Tabu)
- D. Sihir (Büyü)
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler
- G. Devler
- H. İmtihanlar (Test Etme)
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatma
- L. Talihin Tersine Çevrilmesi
- M. Geleceği Belirleme
- N. Şans ve Kader
- P. Toplum
- Q. Ödüller ve Cezalar
- R. Tutsaklar ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler
- T. Cinsiyet
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları²⁵

²⁵ Stith Thompson. Age., ss. 28-35.

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

İncelenen Kırım Tatar masallarında örneğine rastlanamamıştır.

B. HAYVANLAR

B0-B99. Mitolojik Hayvanlar

B100-B199. Sihirli Hayvanlar

B100-B119. Hazine Değeri Olan veya Hazine Sağlayan Hayvanlar

B120-B169. Sihirli Bilgi Sahibi Olan Hayvanlar

B170-B189. Diğer Sihirli Hayvanlar

B200-B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar

B300-B599. Dost Hayvanlar

B300-B349. Yardımcı Hayvanlar: Genel

B350-B399. Minnettar Hayvanlar

B400-B499. Yardımcı Hayvanların Çeşitleri

B500-B599. Yardımcı Hayvanların Hizmetleri

B600-B699. Bir İnsanın Hayvanla Evlenmesi

B700-B799. Hayvanların Tuhaf Özellikleri

B800-B899. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler

B11. Ejderha.

Ejderha, boğa kıyafetine bürünür. (12)

B11.2.3.Çok başlı ejderha.

Ejderhanın kırk başı bulunmaktadır.(15)

B11.2.11. Ateş saçan ejderha.

Ağzından ateş çıkaran, dev gibi bir ejderha vardır. (12)

B11.6.7. Ejderha her öğün bir öküz yer.

Ejderhaya her yıl bir öküz kurban verilir. (15)

B31.6. Diğer Dev kuşlar.

Dilber büyük bir kuş uçup gelir ve dala konar. (10)

B41.1. Uçan At

Atın ayakları yerden kesilip, kuş gibi uçup gider. (6)

Taz baş oğlan savaş meydanına uçan atıyla gelir. (11)

Kozukörpeç'in atı yel olup uçar. (35)

B160. Akıl veren hayvanlar.

Padişahın istedikleri karşısında Kuş, Usein'e akıl verir. (13)

B161.2. Yılandan öğrenilen talih.

Asan, yılandan ödül için yılanlar padişahından ne alması gerektiğini öğrenir. (12)

B163.1. Tilkidenden öğrenilen akıl.

Çoban, Dev'i nasıl öldüreceğini tilkinin verdiği akılla öğrenir. (1)

B184.1.1. At, sihirli bir şekilde hızlıdır.

At, ok gibi uçup gider. (6)

B211.1.3. Konuşan at.

At, birden konuşmaya başlar. (6)

B211.1.8. Konuşan kedi.

Asan, kediyi öldürecekken aslan dile gelir. (12)

B211.2.2. Konuşan aslan.

Tilki, Ayı ve At Aslanla konuşmaya başlarlar. (2)

Aslan ile Adam anlaşmazlığa son vermek için konuşmaya başlarlar. (8)

İyileşen aslan, Yüklemeçi ile konuşmaya başlar. (21)

B211.2.3. Konuşan ayı.

Ayı, canı için yalvarmaya başlar. (2)

B211.2.4. Konuşan kurt.

Tilki ile kurt konuşmaya başlarlar. (2)

B211.2.5. Konuşan tilki.

Tilki can havliyle konuşmaya başlar. (1)

Tilki, Avcı tarafından öldürüleceğini anlayınca konuşmaya başlar. (2)

Tilki insan gibi konuşmaya başlar. (14)

Dev, kaçarken tilki ile karşılaşır ve onunla dertleşir. (46)

B211.2.8. Konuşan fare.

Asan, tam baltayı fareye indirecekken, fare konuşur. (12)

B211.3. Konuşan kuş.

Kuşun insan gibi konuştuğunu fark etmiş. (13)

Kuş Karakeldi'nin yerini kıza söyler. (14)

Anne kuş, Küçük Oğlan'la konuşur. (16)

Yaralanan kuş insan gibi konuşmaya başlar. (18)

Kozukörpeç'in omzuna konan kuş dile gelir. (35)

B211.5. Konuşan balık.

Asan'ın oltasının ucuna takılan balık dile gelir. (12)

B211.6.1. Konuşan yılan.

Yılan, Han'la konuşmaya başlar. (4)

Yılan dile gelip Asan ile konuşmaya başlar. (12)

B240. Hayvanların kralı.

Tilki oy birliğiyle hayvanların padişahı seçilir. (2)

B266. Hayvanların dövüşü.

Ejderha Yılan kavga ederler. (12)

B296. Hayvanların yolculuk yapması.

Ayı ile Kartal gelin getirmeye gitmişler. (2)

Horoz, Tavuk, Kaz, Hindi, Ördek Mekke'ye hacı olmak için yola çıkmışlar. (3)

B301.6. Diğer dev kuşlar.

Büyük bir kuş ile karşılaşan Mantık, onu yaralar. (30)

B350. Müteşekkir hayvanlar.

Yılanlar padişahı, kızını ejderhanın elinden kurtardığı için Asan'a minnettardır. (12)

B 401. Yardımcı At

İbrahim kız, attan akıl danışır. (6)

Kozukörpeç ile Bayansulav'ın görüşesine yardımcı olur. (35)

B422. Yardımcı kedi.

Bezirgânın ağzından sihirli taşı almak için kuyruğuyla veziri hapşirtir. (12)

B431.2. Yardımcı aslan

Aslan, kazdığı yerden çıkardığı altınlarla Yüklemeçi'ye yardımcı olmuş olur. (21)

B435.1. Yardımcı tilki.

Çoban'ın Padişahın kızı ile evlenmesine yardımcı olur. (1)

Tilki, Ejderhayı öldürmek için Çoban'a yardım eder. (5)

Tilki, Köse'ye yardımcı olur. (46)

B437.1. Yardımcı fare.

Asan'ın sihirli taşını almak için padişah kızının odasına girer. (12)

B.450. Yardımcı kuş

Anne kuş, Küçük Oğlan'ın seyahatine yardımcı olur ve akıl verir. (16)

Kuş, Kozukörpeç ile Bayansulav arasında haber taşır. (35)

B455.3. Yardımcı karga

Karga, padişahın askerlerinin geldiğini bildirerek tehlike altında olduğunu belirtmiştir. (2)

Konuşan at İbrahim kız, ağlamasıyla at, aniden dile gelip insan gibi konuşmaya başlamış. (6)

B455.4. Yardımcı Şahin.

Üsein'e verilen görevde şahinler yardımcı olur. (13)

B481. Yardımcı karınca.

Üsein'e verilen tarı toplama görevinde şahinler yardımcı olur. (13)

B481.3. Yardımcı Arı.

Padişahın kızını tanıyıp bulmak için yaşlı ana kraliçe, Üsein'e yardımcı olur. (13)

B498.1. Yardımcı Ejderha

Ejderha, Ali Bey'den intikam almak için Kiçkene'ye yardımcı olur. (15)

B552. İnsan, kuş tarafından taşınır.

Çamaşırcı Oğlan, kuşu tutayım derken kuş, onu yavaş yavaş göğse kaldırır. (10)

Kuş, Çamaşırcı Oğlan'ı yerin yedi kat üstüne taşır. (10)

B560. Hayvanlar insanlara öğüt verir.

Aslan, Yüklemece'ye paranın insanı nasıl değiştirdiğini anlatır ve kendisinin değişmemesi için ona öğüt verir. (21)

B571. Hayvanlar, insan için görevleri yerine getirir.

Tilki, Aslan, Kartal, Ayı, Kurt, Padişah'ın askerlerinden Padişah kızı ile Avcı'yı korumak için onlarla savaşır. (2)

B581. Hayvan, insana zenginlik getirir.

Aslan kazdığı yerden bir küp altın çıkarır ve Yüklemece'ye verir. (21)

C. YASAK (TABU)

C0-C99. Tabiatüstü Varlıklara İlgili Yasaklar

C100-C199. Cinsel Yasak

C200-C299. Yeme ve İçme Yasağı

C200-C249. Yeme Yasakları

C250-C279. İçme Yasakları

C300-C399. Bakma Yasağı

C400-C499. Konuşma Yasağı

C500-C549. Dokunma Yasağı

C550-C599. Sınıf Yasağı

C600-C699. Tek Örneği Olan Yasak ve Mecburiyetler

C600-C649. Yasaklanmış Bir Şey

C650-C699. Mecbur Olunan Bir Şey

C700-C899. Çeşitli Yasaklar

C900-C999. Yasağın Çiğnenmesi Nedeniyle Cezalandırma

C650. Mecbur olunan bir şey.

Çamaşırcı Oğlan, Semerkand'ta evlendirilmek mecburiyetindedir. (10)

C830. Sınıflandırılmamış yasaklar.

Kadın, kızın saçlarını bir bezle bağlamasını sabaha kadar da açmamasını tembihler. (7)

D. SİHİR (BÜYÜ)

D0-D699. Dönüşüm

D10-D99. İnsanın Farklı Bir İnsana Dönüşmesi

D100-D199. İnsanın Hayvana Dönüşmesi

D200-D299. İnsanın Nesneye Dönüşmesi

D300-D399. Hayvanın İnsana Dönüşmesi

D400-D499. Dönüşümün Diğer Şekilleri

D500-D599. Dönüşümün Anlamları

D600-D699. Çeşitli Dönüşüm Olayları

D700-D799. Sihrin Bozulması

D800-D1699. Sihirli Nesneler

D800-D899. Sihirli Nesnelerin Elde Edilmesi

D900-D1299. Sihirli Nesnelerin Çeşitleri

D1300-D1599. Sihirli Nesnelerin İşlevleri

D1600-D1699. Sihirli Nesnelerin Özellikleri

D1700-D2199. Sihirli Güçler ve Belirtileri

D1710-D1799. Sihirli Güçlerin Elde Edilmesi ve Kullanılması

D1800-D2199. Sihirli Güçlerin Belirtilmesi

D1800-D1949. Sihir Niteliğinin Kaybolması

D1950-D2049. Geçici Sihirli Özellikler

D2050-D2099. Yıkıcı Sihirli Güçler

D2100-D2149. Sihir Güçlerinin Diğer Görünümleri

D2150-D2199. Çeşitli Sihir Belirtileri

D57.3. Saçların ve yüzün altına dönüşmesi.

Kızın saçları sarı su ile yıkandıktan sonra her bir teli altına dönüşür. (7)

D100. İnsanın hayvana dönüşmesi.

Üsein'in Çip Padişahı'nın kızını getirmesiyle padişah birden domuza dönüşür. (13)

D141. İnsanın Köpeğe Dönüşmesi.

Üsein'in Çip Padişahı'nın kızını getirmesiyle vezirlerin hepsi birden köpek olurlar. (13)

D354.1. Hayvanın insana dönüşmesi

Güvercinin suya dalıp çıkmasıyla genç bir adama dönüşür. (6)

D437.2. Hayvan kemiğinin insana dönüşmesi.

Yaşlı kadın, mezardaki buzağının kemiklerine vurarak mezardan bir Arap çıkarır. (7)

D457.1. Kanın diğer maddelere dönüşümü

Mamut Çobanı'nın kanı toprağa karışmış ve toprak kandan güzel taşlar yapar. (17)

D457.4.2. Saçın ağaca dönüşmesi

Üvey annenin kızının saçları ağaç gibi dal dal olur. (7)

D475.4.5. Gözyaşı Mücevher olur.

Sabancı Hamza'nın döktüğü gözyaşları toprağa karışır ve demir olur. (17)

D522 Sihirli Sözün Dönüşümü.

Buzağıcı Çocuğun sihirli “zip”, “pip” şeklindeki sözleri. (9)

D800. Sihirli Nesne

Sihirli elmas taşı ağzına koymasıyla kırk arap yiğit emrine amade olur. (12)

D810. Sihirli nesnenin hediye edilmesi

Yılanlar padişahı, Asan'a kızının canını kurtardığı için sihirli elmas taşı verir. (12)

Balık, Asan'a canını bağışladığı için sihirli elmas taşı verir. (12)

D832. Sihirli nesneler, onun için dövüşen mirasçılardan paylaşırma bahanesiyle elde edilir.

İbrahim, çocuklardan babalarından miras kalan sihirli nesneleri paylaşırma bahanesiyle ellerinden alır. (6)

Adam, dört kardeşi çalışmaya göndererek babadan kalma sihirli eşyalara sahip olur. (8)

D.931. Sihirli taş

Dünyaya çıkmak için yumurta gibi tombul, birisi kara, birisi beyaz iki taş vardır. (16)

D950. Sihirli Ağaç.

Ağacın meyveleri yendiğinde insanın kafasında boynuz çıkarıyormuş. (18)

D955. Sihirli yaprak.

Sihirli Yaprak ile Han'ın boynuzuna değdirmesi boynuz yere düşer. (18)

D981.1. Sihirli elma.

Kız sihirli altın elmalarla damadı kurtarır. (8)

D1023. Hayvanların Sihirli Tüyleri.

At, kendisini çağırması için İbrahim kıza kuyruğundan üç tüy verir. (6)

İbrahim kız, saraydan çıkar çıkmaz cebindeki üç kılı çıkarıp onları birbiriyle ovalamış ve at, o an peyda olmuş. (6)

Şahinler, Karıncalar ve Arılar, Üsein'e, birer tane sihirli kanat verirler. (13)

D1024. Sihirli yumurta.

Dilenci kadın, çocuğu olmayan Kalaycı Veli'nin karısına sihirli bir yumurta verir.(15)

D1052. Sihirli elbise. (Cübbe)

Tılsımlı cübbeyi giyip görünmeyen adam olur. (8)

D1067.1.Sihirli şapka

İbrahim, kalpağı takınca görünmez olur. (6)

D1069.1. Sihirli Mendil.

Dört katlı bir mendili açtığın vakit sofrada canın ne isterse o yemeklerle donatılacak. (18)

D1076. Sihirli yüzük.

Tılsımlı yüzüğü taktıktan sonra kızın ağırlığı iki kat oluyormuş. (8)

D1081. Sihirli kılıç

At, İbrahim kıza sihirli bir kılıç verir. (6)

D1092. Tılsımlı ok.

Sihirli ok, ağaçları kökünden çıkarır. (6)

Bu tılsımlı ok, her zaman, her yerde, her şeyi vurur ve onu nefes aldirmeden öldürür. (18)

D1163. Sihirli ayna.

Ayna, insanın hem geçmişini hem de geleceğini gösterir. (6)

D1192. Tılsımlı Kese.

Tılsımlı kese silkelendiğinde içinden hemen altın çıkar. (18)

D1242.4. Sihirli Yağ.

Bezirgan Kör Derviş'e sihirli bir yağ verir. (10)

D1243. Sihirli İlaç

Lokman Hekim, kuyu dibinde sihirli ilaçlarla hayatta kalmış. (19)

D1273. Sihirli formül (söz).

Buzağıcı Çocuğun "zip" demesiyle Zengin adamın karısı ile bütünleşmesi. (9)

Buzağıcı çocuk, "pip" demesiyle zengin adamın eşiyle, molların da eşekle ayrılması gerçekleşir. (9)

Genç adam, “çıkacaksan çık” sözünü söyleyerek gömülü altınlara ulaşır. (22)

D2122. Sihir hızı ile yolculuk.

Kuş yetmiş yıllık yolu yedi günde gider. (10)

E. ÖLÜM

E0-E199 Diriltme

E200-E599 Hayaletler ve Diğer Hortlaklar

E200-E299 Ölümden Kötü Niyetli Dönüş

E300-E399 Ölüm İyi Niyetli Dönüş

E400-E599 Hayaletler ve Hortlaklar (Çeşitli)

E600-E699 Ruh Göçü

E700-E799 Ruh

E80.3. Su ile dirilme.

At, zezem suyu ile dirilir. (13)

E 421.4. Gölge gibi hortlak

Cimri hacının gölgesi her akşam mezarından çıkıp, mezar taşının üstüne dikilip oturur. (26)

E711.1. Yumurtanın içindeki ruh.

Fal bakan bilge kadının ruhu kazın dört yumurtasında saklanır. (8)

E715. Ayrılabilir ruh bir hayvanda saklanmaktadır.

Kurt, Karakeldi’yi yuttuktan sonra kusmaz. (14)

E715.4.2. Ayrılabilen ruh kurdun içinde saklanır.

Karakeldi’nin canı Kurdun serçe parmağındadır. (14)

F. OLAĞANÜSTÜLÜKLER

F0-F199. Diğer Dünyalara Seyahatler

F10-F79. Üst Dünyaya Seyahat

F80-F109. Alt Dünyaya Seyahat

F110-F199. Çeşitli Diğer Dünyalar

F200-F699. Olağanüstü (Harikulade) Yaratıklar

F200-F299. Periler ve Cinler (Cüceler)

F300-F399. Periler ve Ölümlüler (Gnsanlar)

F400-F499. Ruhlar ve Şeytanlar
F500-F599. Görülmemiş İnsanlar
F600-F699. Olağanüstü Güçlü İnsanlar
F700-F899. Olağanüstü Yerler ve Eşyalar
F900-F1099. Olağanüstü Olaylar

F 10.1 Üst dünyaya geri dönüş.

Küçük Oğlan, üst dünyaya çıkmak için Dilenci'den yardım ister. (16)

F.62. Üst dünyaya kuş ile seyahat etmek.

Küçük Oğlan'ın Kuş ile üst dünyaya seyahate çıkar. (16)

F91. Alt dünyaya açılan kapı.

Küçük Oğlan, kuyu dibindeki kapıyı rastlayınca içeri girer. (16)

F.96. Alt Dünyaya hayvan sırtında iniş.

Kara koç onu yerin yedi kat dibine götürür. (16)

F531.6.6. Devlerin evi.

Köse, Devin sarayına misafir olur. (46)

F531.6.7. Devin hazinesi.

Dev, Köse'ye hazinesinden bir küp altın verir. (46)

F601. Olağanüstü arkadaşlar.

Üsein'in yolda tanıştığı Doymaz Babayiğit bir oturuşta iki fırın ekmek yiyen biridir. (13)

Üsein'in yolda tanıştığı Dağ Deviren, bir yumrukta kayaları un ufak eder. (13)

Karakeldi'nin arkadaşlarından Sağır'ın sesi çok yüksek çıkar, Taz Köse ise kavalını üfledimi her yeri kara bulutlar kaplarmış. (14)

F601.1. Olağanüstü arkadaşlar, kahramanın görevlerini yerine getirirler.

Çin Padişahı kızını vermek için öne sürdüğü görevler, Üsein'in arkadaşları tarafından yerine getirilir. (13)

F611.1.11. Güçlü kahraman yumurtadan dünyaya gelir.

Yumurtanın kırılmasıyla içinden parmak çocuk çıkar. (15)

F624.2.0.2. Büyük kayaları hareket ettiren güçlü adam.

Doymaz babayiğit, bir yumrukta dağ kadar kayaları toz duman edermiş. (13)

F771.1. Alışılmadık malzemeden kale (saray, ev).

Çamaşırcı Oğlan, fildişinden saraya gelir. (10)

Padişah, Üsein'den fildişinden saray yapmasını ister. (13)

F914. İnsan yutulur ve kusulur.

Kurt, Taz Köse'yi, Sağırı ve kızı yutmuş sonra geri çıkarmış. (14)

F 960. Olağanüstü doğa olayları.

Öyle güçlü rüzgardan sonra Bayansulav ve Kozukörpeç karşılaşır. (35)

F1068. Realist rüya.

Portnoy, rüyasında gördüğü Mekke'ye ulaşır. (41)

G. DEVLER

G0. Devler

G10-G399. Devlerin Çeşitleri

G10-G99. Yamyamlar ve Yamyamlık

G10-G49. Düzenli Yamyamlık

G50-G79. Ara Sıra Yamyamlık

G100-G199. Çok Büyük Devler

G200-G299. Cadılar

G300-G399. Diğer Devler

G400-G499. Devlerin Hâkimiyeti Altına Girmek

G500-G599. Dev Yenilir

G600-G699. Diğer Dev Motifleri

G 11.2. Yamyam Dev

Dev düzenli olarak atın yavrusunu yer. (14)

G312. İnsan yiyen dev.

Dev, her gün bir insan yiyerek yaşarmış. (16)

Açgözlü dev, yedi yılda bir saraydaki adamları yer. (6)

G361.1. Çok başlı dev.

Kırk başlı bir dev sarayda yaşamaktadır. (14)

G361.1.4. Yedi başlı dev.

Dev, yedi başı üzerindeki gözlerini Tilki'ye diker. (1)

Yedi başlı bir dev sarayda yaşamaktadır. (14)

Yedi başlı bir Dev, Küçük Oğlan ile kavgaya tutuşurlar. (16)

G510. Dev öldürülür, sakatlanır veya tutsak edilir.

Karakeldi yedi başlı Dev'i öldürür. (14)

Karakeldi on iki başlı devle dövüşür ve onu öldürür. (14)

Karakeldi kırk başlı devin otuz dokuzunu keserek onu yaralı bırakır. (14)

Küçük Oğlan, uyuyan Dev'i öldürür. (16)

Küçük Oğlan, yedi başlı Dev'in altı başını keserek onu sakat bırakır. (16)

Küçük oğlan, meyveleri yemeye gelen Dev'i yaralayıp, meyveleri yemesine engel olur. (16)

G512.1.2.Devin başı kesilir.

Çoban devin yedi başını da kesip padişaha götürür. (1)

İbrahim kız, devin başını bir hamleyle keser. (6)

G512.3. Devin yanarak ölmesi.

Samanla dolu fırında oturan Dev, yanarak ölür. (1)

G535. Devin evindeki tutsak kız, kahramana yardım eder.

Saraydaki kız Karakeldi'ye Dev'in yerini göstererek ona yardımcı olmuş olur. (14)

Dev'in evindeki kız Küçük Oğlan'a, Dev'in yerini göstererek ona yardımcı olmuş olur. (16)

G570. Dev korkutulur.

Köse, Dev'in üzerine giderek onu korkutur. (46)

H. İMTİHANLAR (TEST ETME)

H0-H199. Kimlik İmtihanları: Tanıma

H200-H299. Doğruluk İmtihanları

H300-H499. Evlilik İmtihanları

H310-H359. Damatlık İmtihanları

H360-H399. Gelinlik İmtihanları

H400-H459. Namusluluk İmtihanları

H500-H899. Zekâ İmtihanları

H500. Zekâ ve Yetenek İmtihanları

H510. Tahmin İmtihanları

H530-H899. Bilmeceler

H900-H1199. Cesaret İmtihanları: Görevler

H900-H999. Görevlerin Verilmesi ve Yerine Getirilmesi

H900-H949. Görevlerin Verilmesi

H950-H999. Görevlerin Yerine Getirilmesi

H1000-H1199. Görevlerin Tabiatı

H1010-H1049. İmkânsız veya Saçma Görevler

H1050-H1089. Mantığa Aykırı Görevler

H1200-H1399. Cesaret İmtihanları: Aramalar

H1200-H1249. Aramalarda Görevlendirilme Şartları

H1250-H1399. Aramaların Tabiatı

H1400-H1599. Diğer İmtihanlar

H1400-H1449. Korku İmtihanları

H1450-H1499. Dikkat İmtihanları

H1500-H1549. Tahammül ve Hayatta Kalma İmtihanları

H1550-H1569. Karakter İmtihanları

H1570-H1579. Çeşitli İmtihanlar

H11.1. Başından geçeni hikaye etme.

Dev, tilkiye başından geçenleri anlatır. (46)

H50 Vücuttaki izlerden veya fiziki özelliklerden tanıma.

Bayansulav, Kozukörpeç'i alnındaki yıldız şeklindeki doğum lekesinden tanır.

(35)

H210. Suçluluk ya da masumiyet testi.

Bekir Mustafa masum olduğunu ispatlamak için çilingir sofrası kurdurur. (23)

H310 Damatlık imtihanı:

Padişah'ın kızı damat adayından yer altı padişahlığına gidip ayna ve mucizevi taşı alıp gelmesini ister. (6)

H326. Damatlık imtihanı: Beceri (Hüner).

Fazıl Kahraman'ın beğendiği kızı alabilmesi için kavgada başarılı olması gerekir. (30)

H525. Test:

Doğum lekesinden tahmin etme. Esen rüzgarla Kozukörpeç'in kalpağı düşer ve alnındaki yıldız lekesinden Bayansulav onu tanır. (35)

H530. Bilmeceler.

Mecusi uleması, sağ kolunun beş parmağını açıp gözleriyle avucunun içini gösterip parmaklarını aşağıyı sarkıtıp bu işaretin manasını sorar. (40)

H588. Babanın gizemli nasihatleri.

Baba, akli eksik oğluna; "Malın olunca dostun çok olur, malın bitince dostun yok olur" der. (24)

Padişah, büyük oğluna her köye bir ev yapmasını vasiyet eder. Bununla da her köyde dost edinmesi gerektiğini anlatmaya çalışır. (40)

H588.3. Babanın nasihatı: Her hafta yeni bir kadınla evlen. (Karını, çok sık görme.)

Padişah, ortanca oğluna sık sık evlenmesini vasiyet eder. Bununla da çalışmasını ve çalışıp, döndükten sonra karısı ile yeniden evlenmiş gibi olacağını anlatır. (40)

H588.11. Daima ballı ekmek ye. (Gayretli çalış, ekmeğin bal kadar tatlı olur.)

Padişah, küçük oğluna her zaman tatlı yemesini vasiyet eder. Bununla çalışıp, kazandığını yemesi gerektiğini anlatır. (40)

H614. Gizemli olguların açıklanması.

Padişah'ın vasiyetleri, genç bir âşık tarafından padişah'ın oğullarına açıklanır. (40)

H 900. Görevlerin verilmesi ve Yerine getirilmesi.

Padişah'ın İbrahim ile kendi kızının evlenmesi için ağlayan nar ile gülen ayva ağaçlarını saraya getirmelerini şart koşması. (6)

Padişah, kızını vermek için Üsein'e beş görev vereceğini belirtir. (13)

Padişahın Keloğlan'ı karşı padişahlıktan herhangi bir şey çalması için görevlendirir. (32)

H960. Zeka ya da anlayış yoluyla yapılan görevler.

Zengin Köse, ırgata boş bir bardak verir ve onu dolu getirmesini ister. (36)

H970. Görevlerin yerine getirilmesinde yardım.

Asan, sihirli taş sayesinde kırk Arap adamı çağırır ve padişahın verdiği görev başarıyla tamamlanır. (12)

Doymaz Babayiğit ve Dağ Deviren Padişah'ın verdiği görevleri yerine getirmek üzere Üsein'e yardım ederler. (13)

H982. Hayvanlar, görevlerin yerine getirilmesinde kahramana yardım eder.

Şahinler, bir gecede Mekke'ye giderek bir küp zezem suyu getirirler. (13)

H1023.2. Görev: Bir küp su getirmek.

Dev, Köse'den bir saka su getirmesini ister. (46)

H1091.1. Görev: Taneleri toplama/sınıflandırma: Yardımcı karıncalar tarafından yerine getirilir.

Padişah, kızını vermek için kırk çuval darının yerden toplanmasını ister; karıncalar darıları toplar. (13)

H1133.5. Görev: Altın saray yapma.

Padişah, kızını Asan'a vermemek için zebercet taşından saray yapmasını ister. (12)

H 1149.4. Görev: Dağdan büyük malzemeler getirilmesi

Dev, Köse'den dağdan büyük bir kütük getirmesini ister. (46)

H1564. Misafirperverlik imtihanı.

Hıdır Nebiy, dilenci olarak Bey'in evine gelerek kendisini ağırlayıp ağırlamayacağını merak eder. (38)

J. AKILLILAR ve APTALLAR

J0-J199. Aklın (Bilginin) Kazanılması ve Sahip Olunması

J200-J1099. Akıllı ve Akılsız Davranışlar

J200-J499. Tercihler

J230-J299. Gerçek ve Açık Değerler

J300-J329. Mevcut Değerlerin Seçilmesi

J330-J399. Kazanmalar ve Kaybetmeler

J400-J459. Birlikte Seçmeler

J500-J599. İhtiyat ve Tedbir

J600-J799. Önsezi

- J610-J679. Diğerleriyle Çatışmada Önsezi
- J700-J749. Yaşam için Önlemleri Önceden Düşünme
- J750-J799. Önceden Düşünmeler (Çeşitli)
- J800-J849. Uyum Sağlayabilme
- J850-J899. Talihsizlikte Teselli
- J900-J999. Alçak Gönüllülük
- J1000-J1099. Aklın Diğer Görünüşleri
- J1100-J1699. Zekilik
- J1100-J1249. Zeki İnsanlar ve Hareketleri
- J1110. Zeki İnsanlar
- J1130-J1199. Mahkemede Zekilik
- J1210-J1229. Zeki Bir İnsan Diğerini Kontrol Dışı Bırakır
- J1230-J1249. Akıllı Paylaşım
- J1250-J1499. Zekice Sözlü Cevaplar (Hazırcevaplılık)
- J1500-J1649. Zekice Pratik Karşılıklar
- J1650-J1699. Çeşitli Zeki Hareketler
- J1700-J2749. Aptallar ve Diğer Akılsız İnsanlar
- J1700-J1729. Aptallar
- J1730-J1749. Gülünç Cahillik
- J1750-J1849. Gülünç Yanlış Anlamalar
- J1750-J1809. Bir Şey Diğer Tarafından Yanlış Anlaşılır
- J1850-J1999. Gerçeklere Karşı Gülünç Önemsemezlik
- J1850-J1899. Hayvan veya Eşyalara İnsanmış Gibi Davranılır
- J2000-J2049. Gülünç Dalgınlıklar
- J2050-J2199. Mantıksız Dar Görüşlülük
- J2200-J2259. Mantığın Mantıksızca İhmali
- J2260-J2299. Mantıksız Bilimsel Teoriler
- J2300-J2349. Kolay Aldanan Aptallar
- J2350-J2369. Aptalların Gevezeliği
- J2370-J2399. Aptalların Yersiz Soru Sorması
- J2400-J2449. Aptalca Taklit

J2450-J2499. Gerçek Aptallar
J2500-J2549. En Uç Noktada Aptallık
J2550-J2599. Minnettar Aptallar
J2600-J2649. Korkak Aptallar
J2650-J2699. Acemi Aptallar
J2700-J2749. Kolay Problemi Zorlaştırma
J2750-J2799. Akıllılık ve Aptallığın Diğer Görünüşleri

J154.0.1. Babanın nasihatleri.

Padişah, ölmeden önce oğullarına bazı nasihatlerde bulunur. (40)

Baba, ölmeden önce çocuklarına zenginlere adamların yanında ırgat olarak çalışmamalarını tembihler. (44)

J155. Kadından öğrenilen akıl (bilgi).

Köylü adam, karısından akıl alarak hareket eder. (33)

J171. Atasözü gibi akıl: Nasihatler.

“Yemeyenin malını böyle yerler.” diyerek her gece mezara vururlarmış. (26)

J1111. Akıllı kız.

Kız, hazır cevaplılığıyla akıllı olduğunu gösterir. (20)

J1254. Kaçamak cevap vermek.

Kız, Han oğlu’nu tanımadığı için kaçamak cevap verdi. (20)

J1291. Saçma sorulara karmaşık biçimde cevap verme.

Vezir, Yaşlı Adama sorduğu soruya karşılık bilmece gibi cevap verir. (20)

J1500. Zekice pratik cevaplar.

Vezir “Sen ne yaptın?” diye sorunca, Yaşlı adam “Altını tarttım, saydım, on ikiye erİştiremedim. Dağları bulut bastı, aşağıya duman çöktü, değirmenim de bozuldu, halim pek müşkül oldu.” diye karşılık verir. (20)

Akıllı Kız, Han Oğlunun evlilik telifine “çoktan yoğa varmam. Yoktan çoğa uçup giderim.” diye cevap verir. (20)

K. ALDATMA

K0-K99. Yarışmalar (Mücadeleler) Aldatma ile Kazanılır

K100-K299. Aldatıcı Anlaşmalar

K100. Aldatıcı Anlaşma
K110-K149. Değersiz Eşya Satışı
K200-K249. Borç Ödemede Aldatma
K300-K499. Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar
K300. Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar: Genel
K310-K439. Hırsızlıklar
K440-K499. Diğer Dolandırıcılıklar
K500-K699. Aldatma Yoluyla Kaçma
K700-K799. Aldatma Yoluyla Yakalama
K800-K999. Ölümcül Aldatmalar
K1000-K1199. Kendini Yaralayarak Aldatma
K1200-K1299. Küçük Düşürme Yoluyla Aldatma
K1300-K1399. Baştan Çıkarma veya Aldatıcı Evlilik
K1400-K1499. Saf Bir Kişinin Eşyaları Kaybolur
K1500-K1599. Zina ile İlgili Aldatmalar
K1600-K1699. Aldatıcı, Kendi Tuzağına Düşer
K1700-K2099. Yalan Söyleyerek Aldatmalar
K1700-K1799. Blöf Yoluyla Aldatma
K1800-K1899. Kıyafet Değiştirme veya Yanılsama Yoluyla Aldatma
K1900-K1999. Sahtekârlıklar
K2000-K2099. İkiyüzlülükler
K2100-K2199. Haksız Yere Suçlamalar
K2200-K2299. Alçaklar ve Hainler
K2300-K2399. Diğer Aldatmalar

K300. Hırsızlık ve Dolandırıcılıklar: Genel

Eskici adam, kadına yalan söyleyerek elindeki değerli şeyleri alır. (29)

Takıl Kösesi, Camanak Köselerine yalan söyleyerek onları dolandırır. (34)

K310. Ev ya da hazineden çalınan eşyalar.

Kızlar, Zengin adamı sarhoş ettikten sonra evdeki bütün değerli eşyaları alırlar.

(45)

K311.14. Hırsız

Tüccar kılığında Hırsız Memet, ecnebi adamın parasını çaldıktan sonra Saygın bir tüccar kılığına girer. (25)

K500. Ölüm veya tehlikeden aldatma yoluyla kaçma.

Takıl Kösesi, Camanak Kösellerinin kendisini öldüreceğini duyunca onlara yalan söyleyerek ellerinden kaçır. (34)

Külbastı, yatağına bir horoz, bir de kütük koyar ve bahçeye saklanır. (37)

K525.1. Hedeflenen kurban kaçarken, değiştirilmiş nesne yatağa bırakılır.

Külbastı, Köse'nin ona tuzak kuracağını duyunca iki sıçan yakalayıp onları kütüğe bağlayıp yatağın içene yerleştirir. Köse, kaynar su döker. Ertesi sabah Külbastı sıçanların yatağını ıslattığını söyler. (37)

Köse, Dev'in hazırladığı tuzağı işitir ve yatağına tuz döküp yorganla sarar. Kendisi de tavan arasına gizlenir. (46)

K500. Ölüm veya tehlikeden aldatma yoluyla kaçma.

Keloğlan, Vezir oğlu'nun adamlarını kandırarak yanlarından ayrılır. (32)

Zengin Köse, Irgatı öldürmek ister ancak Irgat Zengin Köse'nin karısı ile yerini değiştirerek ölümden kurtulur. (36)

Köse, Külbastı'yı zehirle öldürmek ister. Bunu anlayan Külbastı tabakları değiştirir. (37)

Köse, Köse'nin karısı ve Külbastı çatıda yatarken Köse, Külbastı'yı öldürmek ister. Bunu anlayan Külbastı yerini değiştirir ve Köse'nin karısı ölür. (37)

K525.1. Hedeflenen kurban kaçarken, değiştirilmiş nesne yatağa bırakılır.

Köse kaynar su döker, Deli Haya saklanır ve gecenin ılık geçtiğini söyler. (31)

K700.Aldatma ile ele geçirme.

Keloğlan, Vezir'in pişirttiği kazı aşçılara yalan söyleyerek elinden alır. (32)

K750 Aldatma yolu ile yakalama

Kadının Molla'yı yalan söyleyerek eve çağırması. (28)

K800 Ölümcül Aldatma

Keloğlan-gelin, Vezir oğlun'u sözlerle kandırarak ölümüne sebep olur. (32)

K810. Hilekarın gücü içinde ölümcül aldatma.

Tilki, evine davet ettiği bütün hayvan arkadaşlarını yalan söyleyerek inandırır ve onları öldürür. (3)

Hıdır Nebiy, dilenci kılığına girerek Bey'in evine gider. (15)

Kozukörpeç, çoban kılığında Bayansaluv'ı görmeye gider. (35)

K956. Dış ruhu yok ederek, öldürme.

Damat yumurtaları yere vurarak Kurtkana'yı öldürür. (8)

K1299. Hile ile Aldatma.

Kadı, Molla'nın müşkül durumundan fayda ederek onu aldatıp, parasını alır. (41)

K1510 Kocasını zina yoluyla aldatmak.

Kadın, sevgilisini akşam eve davet eder ve ziyafet verir. (39)

K1700. Yalan söyleyerek aldatma.

Tilki, Padişah'ın huzuruna çıkınca yalan söyleyerek Çoban'ı farklı tanıtır. (1)

Ebe, Padişah'ı erkek çocuğu olduğunu söyleyerek aldatır. (6)

Memet, çaldığı para kesesinin ve içinden çıkanların kendisine ait olduğunu söyler. (25)

Deli Haya, Köse'ye öküzü toprağın yediğini söyleyerek onu aldatmaya çalışır. (31)

K1715. Güçsüz hayvan (insan), büyük olanı (dev) pek çok arkadaşını yemiş gibi yapar.

Köse, evde yiyecek olmadığını söyleyen karısından ambardaki devi getirmesini söyleyince, dev kaçır. (46)

K1771.4. Taklit Tehdit: Sahte düello.

Lokman Hekim, Han'ın oğlunu sahte bir bıçakla öldürür. (19)

K1810. Kılık değıştirme yoluyla aldatma.

Askerlerden birinin Padişahın damadı yerine geçer. (8)

Çoban, bezirgân kılığına girerek saraya girer. (27)

Kadın, Mollanın cübbesini üzerine atıp başına da eşek şapkası geçirmiş, eşek diye değirmene götürmüş. (28)

Eskici de değirmene girip üstünü başını una bulamış. (29)

Keloğlan'ın babasının kıyafetlerini giyip köylünün arasına girer. (32)

Keloğlan, padişah hizmetkarı olarak saraya girer. (32)

Dilenci, Molla kılığını girerek Zengin adamı dolaptan kadını da şoktan kurtarır.

(39)

K1812.2. Kıyafet Değiştiren Kral

Padişah, kıyafetlerini değiştirip usta kıyafetiyle çarşıda gezer. (22)

K1816.6. Çoban kılığına girme.

Damat, Çoban'la kıyafetleri değiştirerek Temir Aslan'ın yanına gider. (8)

Karakeldi çoban kılığında düğün yerine gitirir. (14)

Keloğlan çobandan aldığı koyun derilerini post yapıp üzerine diker. (32)

K1836. Erkeğin kadın kıyafetleri giyerek, kıyafet değiştirmesi.

Keloğlan, Vezir oğlu ile padişah kızının düğününe kadın kılığında gider ve orada gelin olan padişah kızının yerine geçer. (32)

K1930. Sahtekarlar

Ebe, doğan kız çocuğunun cinsel organını bal mumu ile kamufle eder. (6)

K2110. İftira.

Padişahın vezirleri Çamaşırcı Oğlan'ı kışkandığından onun casus olduğunu ortaya atarlar. (10)

K2211.0.1. Hain ağabeyler.

Ağabeyleri Karakeldi'nin ayaklarını kesip onu arabadan atarlar. (14)

Küçük Oğlan'ı kuyudan çıkarmayıp, onu kuyu dibinde bırakıp gitmişler. (16)

K2213. Hain eş

Bileziklere, kolyelere sahip olabilmek için Asan'a yalan söyleyip onu kandırır.

(12)

K.2015.Çocuk Sahibi Olma

Sabancı ile Çoban'ın eşleri geçte olsa çocuk doğururlar. (17)

K2248. Hain vezir.

Vezir, Asan'ın sihirli taşını almak için ona büyük bir oyun yapar ve saraydan kovar. (12)

K2255. Hain Çoban.

Verdiği sözleri tutmayan Çoban, Tilkiyi saraydan atar. (1)

K2310. Kelime oyunu ile aldatma.

Molla, yaptığı kelime oyunu ile Portnoy'un hakkını vermiyor. (41)

L. TALİHİN TERSİNE ÇEVİRİLMESİ

- L0-L99. Zafer Kazanmış En Küçük Çocuk
- L100-L199. Gelecek Vaat Etmeyen Kahraman
- L200-L299. Alçak Gönüllük Ödül Getirir
- L300-L399. Güçsüzün Zaferi
- L400-L499. Kibir Alçaklığa Neden Olur

L10. En küçük erkek çocuğun zaferi.

Küçük oğlan Karakeldi, Dev'i korkutup kaçırır. (14)

Küçük kardeş, Zengin adamın ağabeylerine oynadığı oyunların intikamını alır ve zengin adamı öldürür. (44)

L162. Aşağı seviyeden bir kahraman prensesle evlenir.

Çamaşırcı Oğlan, padişahın kızı ile evlenir. (10)

Asan, padişahın küçük kızı ile evlenir. (12)

L165. Aşağı seviyeden bir kahraman kral olur.

Üsein ülkesine döndükten sonra tahta geçer. (13)

M. GELECEĞİ BELİRLEME

- M0-M99. Hükümler ve Kararlar
- M100-M199. Ant ve Yeminler
- M200-M299. Anlaşmalar ve Söz Vermeler
- M300-M399. Kehanetler
- M400-M499. Beddualar

M201. Anlaşmaların yapılması ve söz verilmesi

Kadın, hırsızlardan hangisi daha marifetli çıkarsa onun karısı olacağına söz verir. (25)

Deli Haya ile Köse çalışma düzeni için karşılıklı anlaşma yaparlar. (31)

Edil Bay ile Cayık Bay çocukları büyüyünce birbirleriyle evlendirme sözü verirler. (35)

Zengin Köse, Genç Irgata verdiği görevleri yerine getirmediği takdirde ölüm cezası alacağı üzerine anlaşır. (36)

Köse, büyük oğlan ile verilen görevleri yerine getirmediği takdirde ölüm cezası alacağı üzerine anlaşır. (37)

Köse ile küçük oğlan, Külbastı, köpeğin dolaştığı her yerin öküzle sürüleceği üzerine anlaşır. (37)

Köse, ortanca oğlan ile iş yaparken sırtında yedi batman tuz taşıyacağı üzerine anlaşır. (37)

M244. Hayvanlar ve İnsanlar arasındaki anlaşma

Askerler Kozukörpeç'in yerini söylemesi karşılığında canını bağışlayacaklarına söz verdiler. (35)

M411.17. Padişaha beddua etmek.

Tilki Padişah olan Çoban'a beddua eder. (1)

M 430. Şahısların bedduası.

İbrahim Kız, yer altı canavarının "Eğer sen erkek isen kız ol, kız isen erkek ol!" şeklinde ettiği beddua sonucu erkek olur. (6)

N. ŞANS ve KADER

N0-N99. Bahisler ve Kumarlar

N100-N299. Şans ve Kaderin Yolları

N100-N169. Şans ve Kaderin Özellikleri

N300-N399. Talihsiz Kazalar

N400-N699. Şanslı Tesadüfler

N410-N439. Şanslı İşlerin Riskleri

N440-N499. Kıymetli Sırların Öğrenilmesi

N500-N599. Sahipsiz Hazine

N600-N699. Diğer Şanslı Tesadüfler

N700-N799. Tesadüf Karşılaşmalar

N800-N899. Yardımcılar

N122.0.1. Yolların seçimi

Karakeldi ve ağabeyleri yol ayrımına geldiklerinde, Karakeldi ortadaki yolu, ağabeyleri ise kenardaki yolları seçer. (14)

N130. Şans ve kaderin değişmesi.

Hırsız Amet'in padişaha her şeyi itiraf etmesiyle dürüstlüğü mükafatlandırılarak divanda bir görev verilir. (25)

N.500 Meydana çıkan sahipsiz hazine

Fukara adam, Zengin Adam'ın tarlasını sürerken bir küp altın bulur. (45)

N820.Yardımcı İnsanlar

Taz Köse ve Sağır adında iki kişi ile tanışan Karakeldi, onların yardımıyla evine döner. (14)

N825.2. Yardımcı yaşlı adam.

Yaşlı yolcu, Çamaşırcı Oğlan'a gitmesi gereken yolda eşlik etmiştir. (10)

Yaşlı bir adam, Han Oğlu'na kızın ne söylemek istediğini açıklar. (20)

Yaşlı Kadı, Molla'ya eşi ile barışması için yardım eder. (41)

N825.3. Yardımcı yaşlı kadın.

Yaşlı kadın, kızın düğüne gidebilmesi için ona yardım eder. (7)

N. 832. Yardımcı Erkek

Dört kardeş babalarından miras kalan eşyaları paylaşamazken bir adam gelir ve yol gösterir. (8)

N841. Yardımcı çoban

Genç Çoban, Ejderha'yı yangından kurtarır. (5)

N844. Yardımcı olarak derviş.

Buzağıcı çocuğu üzgün gören yaşlı adam, ona yardımcı olmak için sihirli söz öğretir. (9)

Kahveci derdine derman bulabilmek için dervişe gider. (26)

Mecusi Ulemalarının sorduğu soruyu bilen Derviş, padişah'ın sarayını kurtarır. (40)

N851. Yardımcı tüccar

Kervancı Çamaşırcı Oğlan'a yol göstererek yardımcı olur. (10)

N122.0.1. Yolların seçimi.

Yaşlı yolcu ile Çamaşırcı Oğlan, yolun ikiye ayrıldığı noktaya gelir. (10)

P. TOPLUM

P0-P99. Krallık ve Asillik

P100-P199. Diğer Sosyal Kurumlar

P200-P299. Aile
P300-P399. Diğer Sosyal İlişkiler
P400-P499. İşler ve Meslekler
P500-P599. Yönetim
P600-P699. Gelenekler
P700-P799. Toplum (Çeşitli Motifler)

P110. Kralın veziri.

Padişahın zalim bir veziri vardır. (27)

*Mengli Geray Han zamanında Bahçesaray’da zampara bir kadı efendi varmış.
(43)*

P251.6.1. Üç erkek kardeş.

Bir fukara adamın üç oğlu varmış. (14)

Yaşlı bir adamın üç oğlu vardır. (16)

Padişah’ın üç erkek oğlu vardır. (40)

Yaşlı adamın üç oğlu vardır. (44)

P251.6.2. Dört erkek kardeş.

Yaşlı adamın evden çıkmayan dört oğlu varmış. (8)

P252.2. Üç kız kardeş.

Padişah’ın üç kızı vardır. (11)

Fukara’nın birbirinden güzel üç kızı varmış. (45)

P320. Misafirperverlik.

*Kahveci, misafir ağırlamayı çok sevdiğini söylemiş ve Ciğerci Dede’yi evine
götürmüş. (26)*

P412. Çoban.

Genç ve yardımsever bir çoban vardır. (5)

Kırım’da yaşayan genç bir çoban varmış. (27)

Fakir ve yaşlı bir çoban vardır. (37)

P421. Yargıç (Kadı)

Sağır adamlar, aralarındaki anlaşmazlığı çözmesi için Kadı’nın huzuruna giderler. (42)

P443. Değirmenci.

Değirmencilik yapan adam altınları alabilmek için ağaca tırmanır. (29)

P475. Hırsızlar.

Hırsız Memet pazarda çanta hırsızlığı yaparmış. (25)

Hırsızlar, padişahın hazinesinin tamamını çalar. (25)

Q. ÖDÜLLER ve CEZALAR

Q0. Ödüller ve Cezalar

Q10-Q99. Ödüllendirilmiş İşler

Q100-Q199. Ödüllerin Özellikleri

Q200-Q399. Cezalandırılmış İşler

Q400-Q599. Cezaların Çeşitleri

Q10. Devi öldüren kişiyi ödüllendirme

Padişah, devi öldüren kişiye altın verir. (6)

Sağır adam, koyunlarını bulmasına yardımcı olan diğer sağır adamı ödüllendirir. (42)

Q40. Kurtarma için ödüllendirme.

Tilki'nin yaptığı yardımlar Avcı'yı ve Padişah kızını padişahın askerlerinden kurtardığı için Tilki ödüllendirilir. (2)

Q68.2. Dürüstlük ödüllendirilir.

Büyük ve ortanca adamlar Padişaha itaat edip doğru söyledikleri için ödüllendirilir. (22)

Q211.6. Hayvanı öldürerek intikam almak.

Küçük oğlan, öküzleri ve köpeği öldürerek Köse'den intikam alır. (37)

Küçük oğlan Külbastı, Köse'nin kırk beş büyükbaş hayvanını öldürerek intikam alır. (37)

Q281. Nankörlük cezalandırılır.

Ağabeyler, Karakeldi'ye yaptığı nankörlükten ötürü cezalandırılır. (14)

Q433. Cezalandırma: Hapsetme.

Zengin adam, yeni doğan çocukları zindana hapseder. (17)

Polisler, Mantık'ı cinayet işlediği gerekçesiyle zindana hapseder. (30)

Q465.3. Cezalandırma: Kuyu içine atma.

Han, Lokman Hekim'i kuyuya atıp üzerini büyük kayalarla örtmüştü. (19)

R. TUTSAKLAR ve KAÇAKLAR

R0-R99. Tutsaklık

R100-R199. Kurtarmalar

R200-R299. Kaçmalar ve Takipler

R300-R399. Sığınaklar ve Tekrar Ele Geçirmeler

R10.1. Prenses kaçırılır.

Padişahın kızı ifrit tarafından kaçırılır. (10)

Padişahın kızı, Taz Köse ve Sağır tarafından kaçırılıp dağa getirilir. (14)

R13.3. İnsan kuş tarafından kaçırılır.

Çamaşırcı Oğlan, zindana atılacağı esnada kuş gelip oğlan'ı kapıp götürür. (10)

R111.1.4. Prenses Dev(Canavar) tarafından kurtarılır.

Padişah'ın kızı Çamaşırcı Oğlan tarafından İfrit'in elinden kurtarılır. (10)

S. ANORMEL ZULÜMLER

S0-S99. Zalim Akrabalar

S100-S199. Korkunç Katliamlar ve Sakatlamalar

S200-S299. Zalimce Kurban Etmeler

S300-S399. Terk Edilmiş veya Öldürülmüş Çocuklar

S400-S499. Acımasız İşkenceler

S31. Zalim üvey anne.

Üvey anne kocasının kızını her gün döver. (7)

S141 Kayıkta bırakma: Bir kişi (genellikle bir kadın veya bir çocuk) bir kayığın (sandık, sepet, fıçı) içinde akıntıya bırakılır.

Takıl Kösesi, Camanak Köselerini sandığa sokar ve nehre bırakır. (34)

S 163. Sakatlamak.

Dil kesmek Cellat, Çoban'ın dilini ucundan keser. (27)

S166. Yaralama: Arkasından deri yüzme.

Köse, büyük oğlanın sırtını deri kayışla soyar. (37)

Külbastı, Köse'nin yaptığı her günah ve işlediği her cinayet için sırtını deri kayışla soyar. (37)

Irgat, Zengin Köse'nin yaptığı her günah için sırtını deri kayışla soyar. (36)

Zengin Köse, Genç Irgatın sırtını deri kayışla soyar. (36)

Zengin adam, Büyük ve ortanca kardeşin sırtını deri kayışla soyar. (44)

S200. Zalimce Kurban Etmek.

Han iyileşmek için oğlunu kurban eder. (19)

T. CİNSİYET

T0-T99. Aşk

T100-T199. Evlilik

T200-T299. Evlilik Hayatı

T300-T399. Namusluluk ve Bekârlık

T400-T499. Yasak Cinsel İlişkiler

T500-T599. Hamile Kalma ve Doğum

T600-T699. Çocukların Bakımı

T121.3.1 Prenses aşağı seviyeden bir adamla evlenir.

Padişahın kızı, kümes temizleyen Taz Baş oğlan ile her zorluğa rağmen evlenir.

(11)

T130. Evlenme gelenekleri.

Asan, Annesini padişahın kızını istemesi için saraya gönderir. (12)

Han Oğlu, Akıllı kızı istetmek için vezirini görücü yollar. (20)

Fazıl Karaman, Ali Ağa'nın kızını istemeleri için görücü gönderir. (30)

T131. Evlenme şartları

Padişah, kızını çobana verir ama yedi başlı devi öldürmesi için de şart koşar. (1)

T131.0.1. Prenses, koca seçiminde kısıtlanmamıştır.

Padişahın büyük kızı, ortanca kızı ve küçük kızı toplanan kalabalıktan kendi eşini kendisi seçmiştir. (11)

T135. Düğün töreni.

Düğün töreni kırk gün, kırk gece sürer. (11)

Asan, padişahın kızıyla kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenir. (12)

Vezir oğlu ile padişah kızının düğünü kırk gün sürer. (32)

T200. Evlilik Hayatı.

Molla karısından “Benden yedi kere boş ol” sözleri ile ayrılmıştır. (41)

T230. Evlilikte sadakatsizlik.

Padişahın büyük kızı, kocası yokken başka bir vezirin kadını olur. (12)

T237. Yaşlı adam, genç ve sadakatsiz kızla evlenir.

Yaşlı Hacı, genç ve güzel bir kızla evlenir. (26)

T471. Tecavüz

Çamaşırcı Oğlan, Peri Kızı’nı sıkıştırıp saldırır. (10)

T596. Çocuklara ad koyma

Sabancı ve Çoban çocuklarına Adalet-Kuvvet ve Baht-Kıvanç isimlerini verirler. (17)

Oğlanın adını Kozukörpeç, kızın adını da Bayansıluy koyarlar. (35)

U. HAYATIN TABİATI

U0-U99. Hayatın Eşitsizlikleri

U0-10. Hayatın Eşitsizlikleri

U10-29. Adalet ve Adaletsizlik

U30-59. Güçlünün Hakları

U60-99. Zenginlik ve Yoksulluk

U100-299. Hayatın Tabiatı İle İlgili Çeşitli Motifler

U110-119. Aldatmanın Ortaya Çıkması

U120-129. Tabiat Kendini Gösterir

U130-139. Alışkanlığın Gücü

U140-149. Bir İnsanın Gıdası Başka Bir İnsan İçin Zehirdir

U150-159. Fakirliğin İlgisizliği

U160-169. En Kötüyü Suçlarken Kendisine Gelen Felaket

U170-179. Körlerin Davranışları

U180-209. Suda Sağlık

U210-219. Kötü Yönetici, Kötü Ceza

U220-229. Zorla Yaptırılan Barış Geçersizdir

U230-239. Günahın Tabiatı

U240-249. Vücuda Hükmeden Beynin Gücü

U250-259. Hayatın Kısılgı

U260-269. Hayatın Bölümleri

U270-289. Güvenlik Vurdumduymazlık Getirir

Bu başlık altında bulunan “Hayatın Eşitsizliğı”, ironilerle açıklanmıştır. Küçük hataların cezalandırılıp da büyük hataların cezalandırılmaması ya da mevki olarak üst düzeydeki insanların eş, dost, akraba ayrımı yaparak adaleti sağlamaya çalışması örnek olarak gösterilebilir. “Hayatın Tabiatı İle İlgili Çeşitli Motifler” başlığı altında ise zaafılar ve düşkünlükler, eğilimler ve tuzaklar da kimi zaman ironi yapılarak kimi zaman da gerçeklerden hareketle, beynin ve vücudun gücü vurgulanarak örnekler verilmiştir. Kırım Tatar masallarının genellikle gerçekçiliğini koruyup, sosyal ve eğitimsel mesajlar veriyor olması, halkın içinden kahramanlara yer vererek tarihi gerçeklikleri yansıtıyor olması masallarda bu motiflerin kullanılmadığını göstermektedir.

V. DİN

V0-V99. Dinî Törenler

V100-V199. Dinî Binalar ve Nesneler

V200-V299. Kutsal Kişiler

V300-V399. Dinî İnanışlar

V400-V499. Dinî Erdemler

V500-V599. Dinî Motifler (Çeşitli)

V50. Dua Okuma.

Padişah'ın karısı erkek çocuk doğurmak için dua eder. (6)

Padişah kızı, İfrit'in elinden kurtulunca Çamaşırcı Oğlan için ellerini açıp dua eder. (10)

Ali Bey, şeytanları kaçırmak için dua eder. (15)

Sultan Süleyman, içkiyi haram eden peygamberimize dua eder. (23)

V85. Dinî Haclar.

Portnoy ve Molla hacca giderler. (41)

V100. Dini Binalar.

Tilki ve diğerleri mübarek Kâbe'ye doğru giderler. (3)

Molla mübarek Kâbe yanında söz vermiştir. (41)

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W0-W99. Olumlu Karakter Özellikleri

W100-W199. Olumsuz Karakter Özellikleri

W200-W299. Karakter Özellikleri (Çeşitli)

W34. Sadakat.

Emine, kocasına sadık ve iffetli bir kadındır. (43)

W153. Cimrilik.

Zengin adam çok cimriymiş. (17)

Ciğerci Dede lakaplı bu adam çok cimriymiş. (26)

Cimri ve ahlaksız bir Hacı yaşarmış. (26)

Cimri Molla altınlarını verirken canını verecek gibi olurmuş. (41)

W154. Nankörlük.

Molla, Portnoy'a vaat ettiği altınları vermeyerek cimri olduğunu göstermiştir. (41)

W181. Kıskançlık.

Padişah'ın veziri Usein'i kıskanır. (13)

W157. Namussuzluk.

Kadı Efendi, Emine'ye saldırır. (43)

X. MİZAH

X0-X99 Rahatsızlığın Mizahı

X100-X199 Kabiliyetsizliğin Mizahı

X200-X599 Sosyal Sınıflarla İlgili Mizah

X200-X299 Esnaflarla İlgili Mizah

X300-X499 Mesleklerle İlgili Mizah

X500-X599 Diğer Sosyal Sınıflarla İlgili Mizah

X600-X699 Irk ve Milletlerle İlgili Mizah

X700-X799 Cinsiyet ile İlgili Mizah

X800-X899 Sarhoşlukla İlgili Mizah

X900-X1899 Yalanlar ve Abartmalarla İlgili Mizahlar

X910-X1099 Olağanüstü Adam ile İlgili Yalanlar
X1100-X1199 Büyük Avcılar ve Balıkçılar ile İlgili Yalanlar
X1200-X1399 Hayvanlar Hakkında Yalanlar
X1400-X1499 Bitkiler, Meyveler, Sebzeler ve Ağaçlar Hakkında Yalanlar
X1500-X1599 Coğrafya ve Topografya Hakkında Yalanlar
X1600-X1699 Hava ve İklim Hakkında Yalanlar
X1700-X1799 Mantıklı Saçmalıklar ile İlgili Yalanlar
X1800-X1899 Çeşitli Yalanlar ve Abartmalar

X111.1. Sağır adam: Kayıp hayvanların aranması.

Sağır adam, hayvanlarını kaybeder ve başka bir sağıra hayvanlarının yerini sorar. (42)

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLAR

Z0-Z99. Formüller
Z100-Z199. Sembolizm
Z200-Z299. Kahramanlar
Z300-Z399. Tek Örneği Olan İstisnalar

Z71.1. Formülistik sayı: Üç

Padişah'ın veziri saraya üç kavun getirir. (11)
Üç arkadaş adam yola koyulur. (22)
Üç gün müddet verilir. (23)
Üç özürlü insan saraya gelir. (23)
Padişah'ın üç erkek evladı vardır. (40)
Padişah, ölmeden önce üç vasiyette bulunur. (40)
Akıllı ulemalar üç gün üç gece düşünürler (40)
Üç sağır adam birlikte kadının yanına giderler. (42)
Kadı Efendi sandığın içinde üç gün üç gece aç, susuz kalır. (43)

Z71.2. Formülistik sayı: Dört

Köse'nin dört odalı evinin dört köşesine çocukları ve eşi vardı. (46)

Z71.3. Formel Sayı: Beş

Han, beş yıl boyunca yatakta yatmaktaydı. (13)

Beşinci yıl Dev yine gelir. (14)

Dilenci kadının beş çocuğu vardır. (15)

Han, beş yıl boyunca yatakta yatar. (19)

Z71.5. Formülistik sayı: Yedi

Çamaşırcı oğlan, kuşun pençesinde yedi gün yedi gece yol gider. (10)

Çamaşırcı oğlan, kuşun pençesinde yedi yıllık yolu yedi günde gider. (10)

Küçük Oğlan, yerin yedi kat dibine iner. (16)

Edil Bay, Kozukürpeç'ten uzaklaşmak için yedi derya yol geçerler. (35)

Z71.6. Formülistik sayı: Dokuz

Padişah'ın karısı dokuz kere hamile kalır. (6)

Dokuz Camanaklı Köse'si birlikte yaşar. (34)

Z71.8. Formülistik sayı: On iki.

On iki başlı bir dev sarayda yaşamaktadır. (14)

Z71.12. Formülistik sayı: Kırk

Avcı, Kırk gün kırk gece düğün edip padişah kızıyla evlenir. (2)

İbrahim kız ile padişahın kızı, kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (6)

Damat da kırk gün kırk gece verdiği ziyafetle karsına kavuşur. (8)

Sarayda kırk harem kızı vardır. (10)

Kırk ayaklı masada sofrası kurulur. (10)

Kırk silahlı asker Çamaşırcı Oğlan'ı yakalamaya çalışır. (10)

Çamaşırcı Oğlan, Kırk develi bir kervana rastlar. (10)

Çamaşırcı Oğlan, Kırk gün nişanlı kalır. (10)

Çamaşırcı oğlan, padişahın kızıyla evlenerek kırk gün kırk gece düğün yapar. (10)

Kırk Arap adam, kırk gün mühlet ister. (12)

Usein filleri yakalamak için Padişah'tan kırk asker ister. (13)

Ejderha'nın kırk boğazı vardır. (15)

Kuş, kırk kilo et ve kırk litre şarap almasını ister. (16)

Küçük oğlan bir dilberle kırk gün kırk gece düğün yapar. (16)

Lokman Hekim, kırk gün mağarada kalır. (19)

Han, kırk gün kırk gece ziyafet verir. (19)

Kırk gün geçtikten sonra Yüklemeçi geri gelir. (21)

Genç adam, kırk deve kiralar. (22)

Çoban, halk içinden kırk adam toplar. (27)

Kırk sürü koyun alınır. (34)

Dev, kırk kazanlık su kaynatır. (46)

Z141. Sembolik renkler: Kırmızı

Toprak, insanlara kırmızı taşlar verir. (17)

Z142. Sembolik renk: Beyaz.

Padişah, beyaz ipek gömlek giyer. (6)

Z143. Sembolik renk: Siyah

Padişahın askerleri de siyah elbiselerini giyerler. (6)

Z145. Sembolik renk: Yeşil

Üvey annenin kızı yeşil su ile yıkanır. (7)

Z148. Sembolik renk: Sarı

Sarı su ile kızın saçlarının yıkanır. (7)

Z183. Sembolik isimler.

Babalar çocuklarının adını Baht ve Akıl-Kader koyarlar. (17)

Çoban, halk arasında Çoban-Batır olarak anılmaya başlar (27)

Fazıl Karaman'ı oğlunun adını Mantık koyar. (30)

Camanak Köşeleri ve Takıl Kösesi birlikte iş yaparlar. (34)

IV. BÖLÜM:

KIRIM TATAR MASALLARINDA KULLANILAN FORMEL İFADELER

Masalların belirgin özelliklerinden olan “formel”¹, “söz kalıbı” veya “tekerleme” olarak bilinen ifadeler, masalların belirli yerlerinde, başında, ortasında ve sonunda, kullanılır. Çalışmamızın bu kısmında formel ifadelerin tanımını, masal anlatımı üzerindeki işlevleri hususu değineceğiz, ardından da Kırım tatar masallarındaki formel ifadeler hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

IV.1. “Formel”, “Söz Kalıbı”, “Kalıp Söz” ve “Tekerleme” Terimleri

Masalların şekil özelliklerinin en belirgin olanı “formel”, “söz kalıbı”, “kalıp söz” ve “tekerleme” terimleriyle karşılık bulan kalıplaşmış ifadelerdir. Bu noktada en çok kullanılan terimin “formel” olduğunu, “kalıp söz” ve “kalıp ifade” terimleri aynı anlamda kullanıldığını ve de Mustafa Gültekin’in tezinde “söz kalıbı” terimini kullandığını belirtmek gerekir. Saim Sakaoğlu, kalıp ifadelerin tanımını şöyle yapmıştır: “Masalların belirli yerlerinde birtakım sözler yer alır....Bu sözler, daha masalın asıl olaylarının başlamasından önce görülür ve yine masalın asıl olayının bitmesinden sonra da devam eder. Unutma ve yanlışlık gibi sebeplerle biraz bozulmuş olarak görülseler bile aslında bir kalıptan çıkmış gibi görünen bu sözler “formel” yani “kalıp sözler” adını veriyoruz.”² Sakaoğlu, bir başka yerde “formel” terimini şöyle de açıklamıştır: “Masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadeler.”³

Saim Sakaoğlu, kullandığı terimleri açıkladıktan sonra formel ifadeleri beş başlık altında gruplandırmıştır.

- “A. Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri
- B. Bağlayış (Geçiş) Formel İfadeleri,
- C. Benzer Durumlarda Kullanılan Formel İfadeler,
- Ç. Bitiş Formel İfadeleri,

¹ Formel ifade, İngilizce “Formula” ifadesinin Türk masal araştırmalarında kullanılmasıyla Türkçeye girmiştir.

² Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 57.

³ Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 250.

D. Çeşitli Formel Unsurları”⁴

Pertev Naili Boratav, “formel”, “kalıp söz” ifadeleri yerine “tekerleme” terimini kullanmıştır. “Masal tekerlemesi nedir?” sorusu ile başlayan Boratav, tekerlemeyi şöyle açıklamıştır. “Masalın başında, ortasında uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca ya da çok kısa (kimi kez birkaç kelimelik) kalıplaşmış birtakım sözlere verilen addır.”⁵ Boratav, bir başka eseri olan “Zaman Zaman İçinde” ise masal tekerlemelerini şöyle açıklıyor: “Masalın başında söylenmesi âdet olan ‘giriş klişeleri’ (“Evvel zaman içinde” vs. masalın ortasında, sonunda söylenen bazı klişeler de bu gruba girer.)”⁶ Pertev Naili Boratav’da tekerleme terimini tanımlamış ve ardından masal tekerlemelerini dört başlık altında gruplandırmıştır.

I. Kısa Giriş Kalıp Sözleri,

II. Giriş ‘Tekerlemesi’ Biçiminde Kısa Maceralar,

III. ‘Tekerleme’ Biçiminde Masallar,

IV. Ara ve Bitiş Kalıp Sözleri.”⁷

Leyla Gürsel, “Masal Tekerlemeleri” başlığı altında yazdığı makalesinde masal tekerlemesi kavramı üzerinde durup, şu tanımlamayı yapmıştır: “Tekerleme, hikayenin başında kullanılıyorsa, görevi bir giriş yapmaktır. İster kısa formüller halinde olsun, ister belli bir uzunlukta olsun, o, dinleyiciyi masalın dünyasına sokmadan önce uyarır, alıştıırır.”⁸

Nedim Bakırcı ise “masalın başında ortasında ve sonunda kullanılan formel adı verilen kalıp ifadeler kullanılır...Kırım Tatar masallarında formel ifadeler çok güçlü değildir. Masalların başında yer alan formel ifadeler genellikle kısa ve sadedir.”⁹ şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir. Bakırcı, formel ifadeleri dört başlık altında gruplandırmıştır.

I. Başlangıç (giriş) Formel İfadeleri

II. Bağlayış (geçiş) Formel İfadeleri

⁴ Saim Sakaoğlu. Age. ss. 58-68.

⁵ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 76.

⁶ Pertev Naili Boratav. *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2007, s. 40.

⁷ Pertev Naili Boratav. *Tekerleme (Türk Halk Masalının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı*. Çev.: İsmail Yerguz, Haz.: M. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ek. Ve Topl. Tarih Vakfı Yay., 2000, ss. 11-14.

⁸ Leyla Gürsel. Yeni Dergi, *Masal Tekerlemeleri* S.23, 1966, s. 141.

⁹ Nedim Bakırcı. *Kırım Tatar Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010, s. 16.

III. Benzer Durumda Kullanılan Formel İfadeler

IV. Bitiş Formel İfadeler”¹⁰

Saim Sakaoğlu, Pertev Naili Boratav ve Nedim Bakırcı’nın görüşleri arasındaki ortak noktalar dikkat çekicidir. İlk olarak, araştırmacıların her biri, formel ifadelerin masalların başında, ortasında veya sonunda kullanıldığı kanısındadır. Formel ifadelerin gruplandırma meselesine baktığımızda ise Boratav’ın gruplandırma şeması sadece masallarla ilgili olmamakla beraber tekerlemeleri de kapsadığını görüyoruz. Ancak Sakaoğlu’nun formelleri gruplandırması, masallarda kullanıldıkları yerleri ve formellerin işlevlerini esas alınarak biçimlendirildiğinden daha güvenilir olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında Bakırcı’nın da yapmış olduğu formellerin gruplandırması, Saim Sakaoğlu’nun gruplandırması ile birebir olmasa da “Çeşitli Formel Unsurlar” başlığı hariç diğerleri ile aynıdır. Dolayısıyla çalışmamızda Saim Sakaoğlu’nun çalışmasını merkez alarak Kırım Tatar masallarını değerlendireceğiz. Buna ek olarak, masal metinlerimizden hareketle sınıflandırma yapıldığını ve farklı başlıklandırmalar da yapıldığını söyleyebiliriz.

IV.2. Kırım Tatar Masallarında Kullanılan Formel İfadeler

IV.2.1. Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Masalların baş kısmını oluşturan kalıp ifadelere başlangıç, giriş formelleri diyoruz. Bu formellerin kullanım amacı; masal anlatıcısının dinleyicileri masala hazırlamasıdır. Kırım Tatar masallarında kullanılan başlangıç formelleri oldukça çeşitli olmasına karşın sade ve kısadır. Dolayısıyla başlangıç formellerini belirli bir başlık altında sınıflandırma çalışması yapmak doğru olacaktır.

Saim Sakaoğlu, başlangıç formellerini “Sade Giriş Formelleri” ve “Tekerlemeli Giriş Formelleri” olarak sınıflandırılmıştır. Kırım Tatar masallarındaki başlangıç formellerini incelediğimizde, elimizdeki metinlerden hareketle bu sınıflandırma biçimine ek olarak yeni üst başlıklar ekleyerek Kırım Tatar masallarının başlangıç formellerini oluşturacağız.

IV. 2.1.1. Sade Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Kırım Tatar masallarında başlangıç formellerini beş farklı grup altında örneklerle görebiliriz.

¹⁰ Nedim Bakırcı. Age. s. 16.

IV. 2.1.1.1. Bir Zamanda Var İken Bir Zamanda Yok İken’li Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Bir zamanda bar éken, bir zamanda yok éken, bir fukarenin uç oğlu, bir de biesi bar éken. / Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir fukaranın üç oğlu bir de kısrağı varmış. (14)

Bir zamanda var éken, bir zamanda yok éken, bir kart adamnın uç oğlu bar éken. / Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, yaşlı bir adamın üç oğlu varmış. (16)

Bir zamanda var éken, bir zamanda yok éken. Bir zamanda bay bir kose bar éken. / Bir zaman varmış bir zaman yokmuş. Köse adında zengin biri varmış. (36)

Bir zamanda bar iken, bir zamanda yok iken Ali baynen kalaydjı Veli degen iki adam bar iken. / Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş, Ali Bey ile kalaycı Veli diye iki adam varmış. (15)

Bir zamanda var iken, bir zamanda eki iken. Bir padişanın bir kadını bar iken. / Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Bir padişahın bir karısı varmış. (6)

Bir zamanda bar éken, bir zamanda yok éken, bir padişanın uç kızı bar éken. / Bir zaman varmış bir zaman yokmuş, bir padişahın üç kızı varmış. (11)

Bir zamanda bar eken, bir zamanda yok eken. Fakır bir Camasırcı oğlan bar eken./ Bir zaman varmış bir zaman yokmuş. Fakir bir çamaşırcı oğlan varmış. (10)

Bir zamanda var eken, bir zamanda yok eken. Mısır padişalığında bir gadın var eken. / Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Mısır padişahlığında bir kadın varmış. (25)

Bir zamanda bar eken, bir zamanda yok eken. Uzak memleketnin birinde uc dane adam bar eken./ Bir varmış, bir yokmuş. Uzak memleketlerin birinde üç adam varmış. (22)

Bir zamanda bar eken, bir zamanda yok eken. Bir memlekette fakir kart bir coban bar eken. / Bir varmış, bir yokmuş. Memleketin birinde fakir yaşlı bir çoban varmış. (37)

Bir zamanda bar eken, bir zamanda yok eken. Bir padişalıkta Asan degen adam bar eken. / Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş. Bir padişahlık zamanında Asan diye bir adam varmış. (13)

Bir zamanda var edi, bir zamanda yok edi. Bir zamanda bir adam: “Eskici! – diye bağırıp yürür edi. / Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir adam “Eskici!” diye bağırıp yürürmüş. (29)

Bir zamanda var edi, bir zamanda yok edi. Bir zamanda bir bey onun da bir oğlu varmış./ Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Bir zamanda bir Bey, onun da bir oğlu varmış.(24)

Bir zamanda var edi, bir zamanda yok edi. Bir zamanda bir fukara varmış./ Bir zaman varmış, bir zaman yokmuş. Bir zamanda bir fukara varmış. (38)

IV. 2.1.1.2. “...Var İken”li Başlangıç (Giriş)Formel İfadeleri

Vaktinen Nogay karamanlarından bir yigit bar éken. / Vaktiyle Nogay kahramanlarından bir yiğit varmış. (30)

Pek eski zamanlarda tavidan ağaç taşıp korantasını keçindirgen bir adam bar éken. / Çok eski zamanlarda dağdan ağaç taşıyıp ailesini geçindiren bir adam varmış. (21)

Padişahlardan birinde fakir bir tul kadının Kel oğlan adlı etişken bir oğlu ve mal dehende de olğanı-oladjağı bir kazı bar éken. / Padişahların birinde fakir, dul bir kadının Keloğlan adıyla yetişen bir oğlu ve bir kazı varmış (32)

Bir adamın karısı ve bir de kızı bar éken. / Bir adamın bir kızı bir de karsısı varmış.(7)

Koylerden birinde pek metli bir avdjı yaş bar éken. / Köylerin birinde pek bilinen genç avcı varmış. (2)

Mengli-Geray Han zamanında Bagcasarayda bir kadı efendi bar éken. / Mengli Giray Han zamanında Bahçesaray’da bir kadı efendi yaşarmış. (43)

IV. 2.1.1.3. “Evel Zaman.../Erte Zaman...”lı Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Ével zamanların birinde Djamanakda dokuz kose. / Evvel zamanların birinde Camanak’da dokuz köse, Takıl’da bir köse varmış. (34)

Evel zamanların birinde, édi derya çetinde, uzak memleketlerinin birinde Édil baynen Djayık bay degen éki adam yaşagan. / Evvel zamanların birinde yedi derya içinde uzak memleketlerin birinde Edil Bay ile Cayık Bay adında iki adam yaşarmış. (35)

Erte zamanlarda bir türk sultanı bar eken. Bu sultanın uc oğlu bar eken / Geçmiş zamanlarda bir Türk sultanı varmış. Bu sultanın üç oğlu varmış. (40)

Erte zamanlarda zalim bir han yaşagan. / Eski zamanlarda zalim bir han yaşarmış. (19)

IV. 2.1.1.4. “Bir Zamanda.../Bir Zamanlarda.../Bir Zamanlar.../Zamanın Biri.../Bir Vakitler”lı Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Bir zamanlarda Kırım’da çok büyük ve korkunç bir yılan varmış. (4)

Bir zamanda bir fukare, zenginin birisine ırgat djure. / Bir zamanda fukaranın biri, zenginin birine ırgatlık yapmış. (45)

Bir zamanda bir fukare kart bar éken. / Bir zamanlar yaşlı, fakir bir varmış. (24)

Bir zamanda Mısır padişalığında bir yaş oğlan bar iken. / Bir zamanlar Mısır padişahlığında bir genç oğlan varmış. (41)

Bir zamanda pek fukare bir kartanaycık bar eken. / Bir zamanlar çok fakir fukara yaşlı bir hanımcık varmış. (12)

Bir zamanda horoz, tavuk, misir, kaz, papiy Mekkege haçilikke ketmege karar bergenler. / Bir zamanda horoz, tavuk, kaz, misir¹¹, papiy¹² Mekke’ye hacı olmaya gitmeye karar vermişler. (3)

Bir zamanda Sultan Suleyman öz saray adamlarınen bir çuma kuni sel’amlıkka çıkan. / Geçmiş zamanlarda Sultan Süleyman, sarayından adamlarıyla birlikte Cuma selamlığı için dışarı çıkar. (23)

Bir zamanlar bir sağırın üç koyunu var iken. / Bir zamanlar bir sağırın üç koyunu varmış (42)

Zamanın birinde Stanbulda saranlığinen meşhur pek bay bir kart bar eken./ Bir zamanlar İstanbul’da cimriliğiyle meşhur çok zengin bir yaşlı varmış. (26)

Zamanlardan birinde Çatır dangın tübinde, pek aç koz bir Taz Kose yaşay éken. / Eski zamanlarda Çatır dağının dibinde açgözlü bir Taz Köse yaşarmış. (31)

Zamanın birinde, uzak bir memlekette pek azamatlı, kuvetli bir padişa bar eken. / Eski zamanlarda uzak memleketlerin birinde pek kuvvetli ve zalim padişah varmış. (40)

¹¹ Hindi

¹² Ördek

Bir vakıtlarda Kırım'da yaş bir çoban bar eken. / Bir zamanlar Kırım'da genç bir çoban varmış. (27)

IV. 2.1.1.5. Kahramanın Tasviri İle Başlayan Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Uç oğlu oğlan fakır bir adam kunlernin birinde koluna ok alıb avga kete. / Üç oğlu olan fakir adam, günlerden bir gün yanına ok alıp ava gitmiş. (18)

Yaş bir çoban oz evinin ogünde üzüm kutügi oturta. / Genç Çoban evinin önündeki üzüm kütüğüne oturmuş. (1)

Yaş çağında ana-babasından oksüz kalgan bir bala ozüni keçirindirmek içün bir bayga buzavdjı olıb ırgat üre. / Genç yaşta anne ve babasını kaybedip öksüz kalan, geçinmek için bir zengine buzağıcı olan bir ırgat varmış. (9)

Mamut çoban pek çok yıl yaşagan. O kadar çok yıl ki, galiba er üzünün ne zaman yaratılğanını da bile. / Mamut Çoban çok yaşlıymış. O kadar yıl yaşamış ki galiba yer yüzünün ne zaman yaratıldığını bilirmiş. (17)

IV. 2.1.1.6. Hazırlık İfadesi Bulunmayan Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Yaz kunlerinin birinde yaş bir çoban koylarını otlatıb, dag etegine koterileyatkanda dag içinde yangın çıkanını korüb kala. / Yaz günlerinden birinde genç bir çoban koyunlarını otlatmak için dağın eteklerine götürmüş. Gittiğinde yangın çıktığını görmüş. (5)

Kose bay djaylavdan kaytayatkanda oppadaktan bir devge rastkele. / Köse, hayvanlarını otlatırken Dev'e rastlar. (46)

Bir hanın oğlu ozüne kız kıldırıp, yolga çıka. / Bir Han'ın oğlu kendisine kız aramaya çıkmış. (20)

IV. 2.1.2. Tekerlemeli Başlangıç (Giriş) Formel İfadeleri

Pertev Naili Boratav'a göre masal başında söylenen uzun tekerlemeler, masalcının ustalığıyla ilgilidir.¹³ Kırım Tatar masallarında tekerlemeli başlangıç formelleri "Sade Başlangıç Formelleri"ne göre sayıca az kullanıldığını yaptığımız ön araştırma sürecinde tespit ettik.¹⁴ Elimizdeki metinlerden hareketle bir örnekte görebileceğimiz "Tekerlemeli Başlangıç Formeli", "Sade Başlangıç Formelleri"nde

¹³ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 77.

¹⁴ Bkn. Nedim Bakırcı, *Kırım Tatar Masalları*, Konya: Kömen Yay., 2010, s.

kullanılan “ével ével ékende (Zaman zaman içinde) formeli ile başlamıştır. Tekerlemede hayvan isimlerine, bitki isimlerine yer verilmiştir. 35. masalımızda yer alan tekerlemeli başlangıç formelinin, düzenini bozmamak için Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmamıştır.

Ével ével ékende / Ével zaman ékende, / Develer dellyal ékende, / Sen beşikde ékende, / Men éşikde ékende, / Kızlar torgay ékende, / Kozümüz bakır ékende, / Erimiz takır ékende, / Suvşığır amamdı ékende, / Kaplu-kuplı bakalar, / Kanatlandı uçmaga, / Deryadaki balıklar / Kira tuta koçmege... / Kaynata bekmez kaynata, / Kızı kaşın oynata. / Oynatma kız kaşını, / Keser baban başını, / Senin baban tav başı, / Menim babam suv başı, / Suv başının atları, / Arpa aşab kişneşir; / Éniş kelse “tır” demez, / Kırk kelse de “djür” demez. / Altmış bakla arpanı / Edim demez şu atlar. / Uç kuünün suvunu / İçdim demez şu atlar... / Perdakay – perdakay ékende. / Perdakay keldi djuvurıb, / Çalgı sabını suvurıb, / Ştanına baksa –avı yok, / Kavtaşına – kavı yok. / Mına sizge bir takmak, / Masalımı dinleb bak! (35)

IV. 2.2. Bağlayış (Geçiş) Formel İfadeleri

Bağlayış formelleri adından da anlaşılacağı üzere başlangıç ve bitiş bölümleri arasındaki kuvvetli bir köprüdür. Bağlayış formelinin işlevi ise Saim Sakaoğlu’nun da değinmiş olduğu gibi, “anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisini canlı tutmak...”tır. Kırım Tatar masallarında bağlayış formelleri ise iki başlık altında gruplandırılmıştır.

IV.2.2.1. Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Kullanılan Formel İfadeler

Gedjelernin birinde, év içinde episi ükuga dalgan bir vakıta, ogey ana uyana da, korgenlerine şaşıp kala. / Gecenin köründe, herkes uyurken üvey anne uyanır ve gördüklerine şaşar kalır. (7)

Baksa ne korsin, kızın saçları altın tellerge çevirilgen. / Kızcağıza bakınca ne görsün, kızın saçları altın tellere dönüşmüş. (7)

Baksa ne korsün, kızın saçları eşil orkenlerge çevirilgen, bu orkenlerge de hıyarlar ose éken. / Baksa ne görsün, kızın saçları yeşil dallara dönüşmüş. Bu dallar da hıyarlar varmış. (7)

Bir vakıtta bir tereknin ustinde daha dünyada misli korulmegen açayip bir kuş korgen. / Bir anda bir ağacın üzerinde dünyada eşi benzeri görülmeyen acayip bir kuş görmüş. (13)

Azmı kektenler, cokmı kektenler yolda karşılarına bin kere binden ziyade bir suru balkurt cıkkan./ Az mı giderler, çok mu giderler yolda karşılarına binden fazla arı çıkar. (13)

Bu sefer öyle bağırğan ki, butun koba sekse tolkan. / Bu sefer öyle bağırmış ki herkes bu sesi duymuş. (22)

Asan meraklanıp, yavaşcıkta pısa-pısa davuş aşitilgen yerge taba çurgen: yapın barganda be korsin! / Asan meraklanıp yavaş yavaş gelen seslerin yerine bakmış. Bir de ne görsün! (12)

Kunlerden bir kun kadının bu soy baş kutuvinden bezip, meseleni, Emine koçasına anlatgan./ Günlerden bir gün Kadı'nın bu yaptıklarından bezen Emine meseleyi kocasına anlatmış. (43)

Kunlerden bir kun Çigerçi dede şehernin tışında bir boynada, çigerni bazar fiyatından bir kapik eksigine satkanlarını eşitken. / Günlerden bir gün Ciğerci Dede şehrin dışında bir yerde, ciğeri pazar fiyatından biraz eksik satıldığını duymuş. (26)

Kunlerden bir kun bizim kavege bir derviş musafir keldi. / Günlerden bir gün bizim kahveye bir derviş misafir geldi. (26)

Kunlerden bir kun Camaşırçı oğlan öz evinin yanında cınar ağacının kol'gesinde kirli camaşırlarını yuvıp turganda yaman dulber, balaban bir kuş uçıp kelgen ve tamam onun başı ustindeki bir dalga kongan./ Günlerden bir gün Çamaşırçı Oğlan, kendi evinin yanında cınar ağacının gölgesinde kirli çamaşırlarını yıkarken, dilber, büyük bir kuş uçup gelmiş ve tam onun başı üstündeki bir dala konmuş. (10)

Apansızdan uçıp kelgen açayip bir kuş bekcilernin arasından Camaşırçı oğlanı, pançaları arasına alıp havaga uckan. / Aniden uçup gelen bir kuş bekçilerin arasından Çamaşırçı Oğlan'ı pençeleri arasına alıp havaya uçmuş. (10)

Aradan on Dakka kecer-kecz halk arasından kiyik bir ses kopkan. / Aradan on dakika geçer geçmez halk arasından güçlü bir ses çıkmış. (41)

Aradan bir eki saat kecer-keczek ekinçi goçası, çep hırsızı Memet de kapıdan içeri açele surip kire./ Aradan bir iki saat geçer geçmez cep Hırsızı Memet de kapıdan içeri alelacele girmiş. (25)

Baksa ne korsin, tilkinin kaşkı atnı karavullap turalar. / Bir de ne görsün, Tilkinin koruduğu At'ı Kurt da koruyor. (2)

Azmı yata, çokmı yata, kozlerini açıp bakanda ne korsin, atının kuyruğundan kapıp, bir tilki oynap tura. / Az mı yatmış çok mu yatmış gözlerini açtığında bir de ne görsün, atı kuyruğundan bir tilki yakalamış oynuyor. (2)

Baksa ne korsin, tilki, kaşkr ve ayüv atnı karavullap turalar./ Bir de ne görsün, Tilki, Kurt, Ayı At'a göz kulak oluyorlarmış. (2)

Dörtündji kunü avdjı avga ketkende, atnın yananda bir arslan peyda olup, atnın üstüne atıla. Baksa ne korsin, tilki kaşkı, ayüv ve arslan atnı karavullap tura ékenler. / Dördüncü günü Avcı ava gitmiş, atın yanında bir aslan peyda olup atın üstüne atlamış. Bir de ne görsün, Tilki, Kurt, Ayı, Aslan At'a göz kulak oluyorlarmış. (2)

Beşindji kunü avdjı avga ketken, atnın üstüne balaban bir kartal konıp, onu çokuçlap aşamak istey. / Beşinci günü avcı ava gitmiş. Atın üzerine büyük bir kartal konup onu gagalamak istemiş. (2)

Baksa ne korsun, tilki, kaşkı, ayüv, arslan ve kartal atlı karavullap turalar. / Bir de ne görsün, Tilki, Kurt, Ayı, Aslan ve Kartal ata göz kulak oluyorlarmış. (2)

Aradan azmı keçe çok mı keçe kunlernin birinde komşu kraldan bu padişalığa djenk ilyan étılgeni akında haber keke. / Aradan az mı geçmiş çok mu geçmiş geçen günlerin birinde komşu kraldan bu padişahlığa savaş açıldığı ilan edilmiş. (11)

Kozünü açıp baksa, ne korsün: bir yılan terekke sarılğan kuşnın balalarını aşamaga uzana yatır éken./ Gözünü açıp baktığında ne görsün: bir yılan ağaca sarılan kuşun yavrularını yemeye uzanıyormuş. (16)

Baksa ne korsün: agaları toy-düğün yapa ékenler./ Bir de ne görsün, ağabeyleri düğün yapıyormuşlar. (16)

Kete, kete, çöl ortasında kokke aralaşkan bir saray kore. / Gide gide çöl ortasında göğey yakın bir saray görür. (8)

Baksa, ne korsün: başının, sakalının, mıyığının ve kaşının birer tarafları tıraş étilgen, birer tarafları ise kalgan. / Bir de ne görsün, başının, sakalının, bıyığının ve kaşının bir tarafı tıraşlı diğer tarafı ise tıraşsızmış. (45)

Bir daa baksa, ne korsün: yanında ırgat şımpayış da otura! / Bir de baksa ne görsün, yanında ırgat capcanlı oturuyor. (36)

Baksa, ne korsün: özünün évinden kurtkanın évine kadar yol yapılgan. / Bir de ne görsün; kendisinin evinden kurdun evine kadar yol yapılmış. (14)

Baksa ne korsün, kapusu üstünde beş parmak tamgası kaldırılğan. / Bakar ki ne görsün kapısının üzerinde kırmızı renkte beş parmak izi varmış. (32)

Baksalar ne korsünler, şéer bazirgyanının kapusunda beş parmak tamgası koreler. / Bir de baksınlar ne görsünler; şehir bezirganının kapısının üzerinde beş parmak izini görmüşler. (32)

Baksalar ne korsünler, odanın içi tım-tırış ne kelin bar, ne kiev. Yavaşça kapının ardından bakarlar ki odanın içi tam takır, ne gelin var ne damat var. (32)

Baksa ne korsün, terek üstünde baykuş değil de, başı-saçı çalargan nasıldır bir obur otura. / Bir de ne görsün, ağaç üzerinde baykuş değil de başı açık oturan bir obur duruyor. (31)

Baksalar ne korsünler, bay kadınınen kuçaklaşıb yata, molla ise sarık üstünden kopka kiyib, bienen opüşmekde. / Bir de bakarlar ki Zengin adam karısıyla kucak kucağa yatmış, Molla ise kafasında sarıkla eşekle öpüşmekte. (9)

Baksalar ne korsünler, Takıl kosesi azbar içinde koy savub otura. / Bir de ne görsünler, Takıl Kösesi bahçe içinde koyun otlatıyor. (34)

Bir çok şeir ve koylerni keçken son, kuçüçük bir evnin adlında ağaç parlab turgan bir kızını rast ketire. / Birçok şehir ve köyleri geçtikten sonra küçücük bir evin altındaki ağaç da oturan bir kıza rastlamış. (20)

Azmı kete, çokmı kete, bir daa baksa ne korsün, padişanın aytkan anabı edi başlı devi kobanı toldurıb yatmakda iken. / Az mı gider çok mu gider karşısına padişahın söylediği yedi başlı devi yatarken bulur. (1)

Bir daa baksa ne korsün padişanın kızı evnin ortasına bir taz koyıb onu suvnen toldura. / Bir de ne görsün, kız, evin ortasına bir tasa su doldurmuş. (6)

Az mı üre, çok mı üre, kuneş kavuşayım deb turgan bir mahalde hudjur yapraklı tereknin yanına barıb ete. Baksa ne korsün terek üstündjesinden daa dülber bir kuş kanat kerib tura. / Az mı yürümüş çok mu yürümüş bilinmez ama akşam olup hava kararmaya başlayınca birden değişik biçimde yaprakları olan türlü türlü ağaçlar görmüş. Bu nasıl bir ağaçtır diye seyreden adam, ağacın dalında değişik güzellikte bir kuş görmüş. (18)

Kel zaman, ket zaman kunlarnin birinde sah, adamlarınen avdan kaytayatkanda, kene bu koynin çetinde toktab, yal almaga başlay. Baksa ne korsün koynin çetinde han sarayından da dülber ve yaraşık bir ev tura. / Gel zaman git zaman bir gün, Han adamlarıyla avdan dönerken yine o köyün içinde dolanıp dinlenmeye gelmişler. Bir de ne görsünler, köyün içinde Han sarayından daha güzel ve büyük bir ev vardır. (18)

Az mı üreler, çok mı üreler, nasıld a olsa akşamga taba eldirekden kene şu hudjur yapraklı tereknin yanına barıb çıkalar. Baksalar ne korsünler, tereknin pıtağı üstünde evelkilerinden daa dülber, koz kamaştırdıjı guzellikde bir kuş sallanıb tura. / Az mı gider çok mu gider güneşin doğduğı vakitte herhangi bir yerde tuhaf yapraklı ağacın yanına gitmiş. Bir de ne görsün, ağaç üstünde öncekinden daha güzel güzelliğinden göz kamaştıran bir kuş varmış. (18)

IV.2.2.2. Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Formel İfadeler

Az mı çurgenler, çok mı çurgenler yedi kun, yedi geçe yol çurgenler. / Üç yiğit az mı giderler, çok mu giderler yedi gün, yedi gece yol gitmişler. (13)

Az mı kektenler, çok mı kektenler yedi kun, yedi geçe daha kektenler. Kete-kete çin padişasının sarayına barganlar. / Az mı giderler, çok mu giderler yedi gün, yedi gece yol gitmişler. Gide gide Çin padişahının sarayına varmışlar. (13)

Uc batır az mı kektenler, çok mı kektenler yedi kun, yedi geçe yol kektenler. / Üç yiğit az mı giderler, çok mu giderler yedi gün, yedi gece yol gitmişler. (13)

Kunler, kokte uckan turnalar kibi biri-biri artından kecken. / Günler gökte uçan turnalar gibi ardı ardına geçmiş. (12)

Cok mı kektenler, az mı kektenler kırk kun, kırk geçede yedi derya kecip, kırk birinçi kuni uzaktan bazirgan yaşagan saraynın şavlelerini seckenler. / Az gitmişler çok gitmişler kırk gün kırk gece yedi derya geçip kırk birinci günü uzaktan bezirgânın yaşadığı sarayın ışığını görmüşler. (12)

Bular kete-kete kektenler, kırk kun, kırk geçe yol çurgenler. Kırk birinçi kuni yolda başı sarıklı Tilki-akayga rast kelgenler./ Bunlar gide gide kırk gün kırk gece yol gitmişler. Kırk birinci günü yolda başı sarıklı Tilki'ye rast gelmişler. (3)

Açayıp kuş çokmı ucan, azmı ucan, yedi kun, yedi geçe ucan. Sekizinçi kuni sık bir dangın içinde, guzellikte koz kamaştıracağı kibi mermer taştan yapılgan bir saraynın kapısı ogine barıp kongan./ Açayıp kuş az mı uçmuş çok mu uçmuş yedi gün yedi gece uçmuş. Sekizinci gün bir dağın içinde güzelliğiyle göz kamaştıran bir mermer taşla yapılan bir saray kapısının önüne gelip konmuş. (10)

Camaşırcı oğlan yedi kun, yedi geçe ketken son, sekizinçi kuni büyük bir şeherni sarıp algan kal'anın divarı tubine kelgen./ Camaşırcı Oğlan, yedi gün yedi gece gittikten sonra sekizinci gün büyük bir şehri sarıp sarmalayan saraynı dibine gelmiş. (10)

Açayıp kuşnı sık paçasına asılıp ucan Camaşırcı, azmı ucan, çokmı ucan, yedi kun, yedi geçe ucan. Sekizinçi kuni kozını acaanda özini suvsız bir cöl içinde olganını bilgen. / Camaşırcı Oğlan, az mı gitmiş çok mu gitmiş yedi gün yedi gece uçmuş. Sekizinci gün gözünü açtığında kendini susuz bir cöl içinde bulmuş. (10)

Azmı ucan, çokmı ucan, açayıp kuş yedi kun, yedi geçe ucan, Sekizinçi kuni kuş Camaşırcı oğlanı balaban bir cölün içinde bir suv sokrağı kenarına taşlap ketken. Zavallı camaşırcı kozını acaan, cokraktan suv icip, ogine rast kelgen bir yolnen ketken. Kete, kete akşam olganda bilmegen, tanımayan bir şeherge kelgen. / Az mı uçmuş, çok mu uçmuş yedi gün yedi gece uçtuktan sonra sekizinci gün kuş, Camaşırcı oğlan'ı büyük bir cölün içine bir su kaynağının kenarına bırakmış. Zavallı camaşırcı gözünü açtığında kaynaktan su içip önüne çıkan yoldan gitmeye başlamış. Gide gide akşam olmuş, tanınmadığı bir şehre girmiş. (10)

Cokmı ketken, azmı ketken, pek çok yerlerden kecip, pek çok denizler aşıp, en son, geçe tuşinde, kunduz hayalında olgan Mekke şehrine kelgen. Sağ sel'amet kelgenine dua etip doğru Kaber taşına ketken. / Az mı gitmiş çok mu gitmiş pek çok yerlerden geçip, pek çok denizler aşıp, en sonunda gece rüyasında hayalinde olan Mekke şehrine gelmiş. Sağ salim geldiğine dua edip doğru Kaber taşına gitmiş. (41)

Afta kete, ay kete, adjnebiy bir memleketke barıp ete. / Hafta geçmiş, ay geçmiş, acayip bir memlekete varmış. (2)

Şu kunden son avdjı yaş padişa ola, kırk kun kırk gedje toy-düğün étip, padişa kızına évlene ve padişalıktaki butün halkı toplaş, épisini sıylay. / O günden sonra Avcı, padişah olmuş. Kırk gün kırk gece düğün edip padişah kızıyla evlenip padişahlıktaki bütün halkı toplayıp hepsini hoş karşılamış. (2)

Bir yıl boyle keçe, ékendji yılı boyle keçe, uçündji yılı kelgende, fukarenin uyken oğlu nöbetçi kalır / Bir yıl böyle, iki yıl, üç yıl geçer derken fukaranın büyük oğlu nöbetçi kalır. (14)

Bundan son ay keçe, yıl keçe, dörtündji yılına ayak baskanda, ortandji oğlan nöbetçi kalır. / Bundan sonra ay geçmiş yıl geçmiş dördüncü yılına ayak bastığında ortanca oğlan nöbetçi kalır. (14)

Kete, kete, kete, keteler, aymı keteler, yılmı keteler, uç ayırma yolga barıp eteler. / Gide gide çok gitmişler. Ay mı geçmiş, yıl mı geçmiş üç ayrımlı yola gelmişler. (14)

Kete kete, aymı kete, yılmı kete, uç yolnın koşulgan erine kelip ete. Karakeldi yol yanındaki taşnı koterip baksa, baksa ne korsün, üzükün erinde turganını kore./ Gide gide çok gitmişler. Ay mı geçmiş, yıl mı geçmiş üç ayrımlı yola gelmiş. Karakeldi, yol kenarındaki taşı gösterip bakmışlar. Bir de ne görsün, yüzük yerinde duruyor. (14)

Kel zaman, ket zaman, yigit –baba yigiti olib osib etişe, / Gel zaman git zaman yiğit, baba yiğit olup yetişir. (35)

Kun kete, ay kete, yıl kete ve ahırı Édil baynın turagını barıp tapa. / Gün geçer, ay geçer, yıl geçer Edil Bay'ın göçtüğü yere gelir. (35)

Aradan birkaç yıllar kelib keçe. Sünnet vaktı ete. / Aradan birkaç yıl geçip gider. Sünnet vakti gelip çatar. (6)

IV. 2.3. Bitiş Formel İfadeleri

Masalların sonunda, anlatıcısı tarafından dinleyiciye aktarılırken, çeşitli bitiş formelleri kullanılır. Başlangıç formellerinde var olan olağanüstülük, bitiş formellerinde yerini gerçekliğe bırakır. Anlatıcı, bitiş formellerini kullanarak dinleyicilere masalı sonlandırdığını ilan eder. Kırım Tatar masallarında yer alan bitiş formelleri de başlangıç ve geçiş formellerinde olduğu gibi Saim Sakaoğlu'nun sınıflandırmasına ek olarak masallarımızın özelliklerine göre gruplara ayrılarak sınıflandırma yapılmıştır.

IV.2.3.1. Çıplak Bitiş Formel İfadeleri:

Kırım Tatar masallarının gerek dili gerekse içeriği-konusu açısından oldukça sade olması, masalların sonunu da sade, çıplak bir biçimde bitmesini sağlar. Bu durum masal anlatıcısının zayıflığını göstermez. Saim Sakaoğlu, bitiş formellerini açıklarken masalların bitiş formellerinin kullanımı masalın bütünüyle alakalı olduğuna vurgu yapmıştır. Masal dinleyicilerin masalın bittiğini anlamasıyla gösterdiği tepkiler, masal anlatıcısının masalı çıplak bir biçimde sonlandırmasına da vesile olduğunu söyler.¹⁵

Kırım Tatar masallarındaki çıplak bitiş formellerini Saim Sakaoğlu'nun sınıflandırmasının dışına çıkmadan, yalnızca iki alt başlığı birleştirerek vermeyi uygun gördük. Çünkü Kırım Tatar masallarında düğün yapmak ve murada ermekle biten formeller kırk gün kırk gece düğün yapmak, eğlenmek ifadesi ile birlikte verilmiştir.

IV. 2.3.1.1. Düğün Yapıp, Murada Ermekle ve Kırk Gün Kırk Gece Düğün yapmakla İlgili Bitiş Formel İfadeleri

Toy kırk kun ve kırk gedje devam éte. Toynın kırkıncı kunü kelin kievnin évine tüşüb, muradlarına irişeler. / Düğün kırk gün kırk gece devam etmiş. Düğünün kırkıncı günü gelin damadın evine gelir, muratlarına erişirler. (32)

Kiçik ogluna kırk kun kırk gedje toy yapa ve onun kuü tübünden kurtargan dülberinen kavuştıra. / Küçük oğlan ise kırk gün kırk gece düğün yapıp kuyu dibinden kurtulan güzel kızla evlenmiş. (16)

Dellal bagırtıp, butun halkını cagırtkan. Kırk kun, kırk geçe devam etken ziyafette yalnız bir kuş suti yok eken. / Tellak bağırıp, bütün halkı çağırmış. Kırk gün kırk gece devam eden ziyafette yalnız kuş sütü yokmuş. (19)

Toy-düğün kırk kun, kırk gedje devam ete. Toy safralarında tek bir kuş sütü etmey. Şay etib, asret asretine kavuşa ve muradlarına irişeler. / Düğün kırk gün kırk gece devam etmiş. Düğün sırasında bir tek kuş sütü eksikmiş. Böylece hasretlikler birbirine kavuşmuş. (6)

Kırk kun, kırk geçe toy etip çin padişasının kızını özine nika etip algan. Eki batırğa da saraydan birer kız berip tatlı ömur surgenler. / Kırk gün kırk gece toy verip

¹⁵ Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 63.

Çin padişahının kızını kendisine eş olarak almış. İki yiğit de saraydan birer kız alıp tatlı ömür sürmüşler. (13)

Toy azbarına barıp kirkende, butün musafirler olarnı karşılap alalar. Altın baş kızıkını kelin yanına oturtalar. / Düğün bahçesine gittiklerinde bütün misafirlerin onları ayakta karşılamışlar. Altın saçlı kızı da gelinin yanına oturtmuşlar. (7)

Kırk kun, kırk geçe toy yapılgan. Siyafet sofralarında tek bir kuş suti eksik eken. / Kırk gün kırk gece düğün olmuş. Sofralarında tek bir kuş sütü eksik değilmiş. (12)

IV.2.3.2. Devam Eden (İleriye Giden) Bitiş Formel İfadeleri

Bizim cennetteki oğlancağızımıza at gerekmiş ben de atımı eskiciye verip ona yolladım, dedi. / Bizim cennetteki oğlancağızımıza at gerekmiş ben de atımı eskiciye verip ona yolladım. (29)

Mollanın kozi oginde, mollanın öz agızinen nikalangan kadın, koça öz evlerine savuşıp kektenler. / Molla'nın gözü, o gün de Molla'nın eski karısını kendi ağzıyla nikâhlendiği, koca evlerinde kalmış. (41)

Kartlar “Yigitim yigit olsun da istese yatağı calı olsun.” dep dogru aytkanlar. / Atalarımız “Yiğit, yiğit olsun da isterse yatağı çalı olsun.” diye doğru söylemişler. (10)

Kiçkene ana şay, ana-babasına ve koydeşlerine yardım ete-ete yaşab başlay. / Kiçkene ise annesine, babasına ve köydeki herkese yardım ederek yaşamaya başlamış. (15)

Bizim baht ve kuvañ içinde yaşaganımıznı butün dünyaga kosterib turalar. / Bizim Baht ve Kıvañ içinde yaşadığımızı bütün dünyaya gösterirler. (17)

Yılan bu sözlerin aytkan da, yılışib, oz üvasına kaytıb ketken. / Yılan sözlerini söyledikten sonra kendi evine geri dönmüş. (4)

Sultan kozlerini kokke tikip; “L’ail’ahi illalla! Bu zeherni icmekni insanlarga haram etken peygamberge şukurler olsun!” dep alasına dua etken. / Sultan gözlerini göğe dikip; L’ailahe İllallah! Bu zehri içmeyi insanlara haram eden peygambere şükürler olsun, deyip ona dua etmiş. (23)

Bir dakkasını gayıp etmey, molla horaz terekten aşagı sıcrap tuşip, Tilkinin ketken yolının aksi tarafka dogru hem kaca, hem de başını kolay kurtarganına Allaga dua ete eken. / Bir dakikasını kaybetmeyen Molla Horoz damdan aşağı inmiş. Tilkinin

gittiği yolun ters tarafına doğru hem kaçır hem de başını kolay kurtardığı için Allah'a dua edermiş. Sonra Tilki'yi bir daha gören olmamış. (3)

Üç kişi bir de kadın ay gördükten sonra yarın mutlaka bayramdır! / Üç kişi bir de kadın ay gördükten sonra yarın mutlaka bayramdır! (42)

Butün memleketnin adamları, gedje-kundüz sarayga kelib-ketib, bu iki ayaklı ayvanlarının munreşkenlerini, türtüşkenlerini seyip eteler. / Bütün memleketin adamları gece gündüz saraya gelip bu iki ayaklı hayvanların dürtüşmelerini seyredelermiş. (18)

Gul terekleri alya bugün dallanıb, adjaib guller açıb turalar. Otken-keçken yoldjular it burunnı kesib taşlay, bu adjaib gunlerni koklab, yollarına devam ételer. / Gül ağaçları hala bugün de dallanıp, acayip güller açarlar. Oradan geçen yolcular it burnunu kesip dururlar, gülleri koklayıp yollarına devam ederlermiş. (35)

IV.2.3.3. Özetleyen Bitiş Formel İfadeleri

Bir an içinde saray çobanın evine çevirile, Beşsalkım Bey de kene evelki çoban olub kala. (1)

Irgat mezarını kazıp, koseni andan çıkara da kerçekten de onu öldüre. Son, ölüsini mezarga komip taşlay. / Irgat, mezarı kazıp Köse'yi oradan çıkarır ve gerçekten de onu öldürür. Sonra ölüsünü mezara koyup orayı terk etmiş. (36)

Sen mana ilk rastkelgende, yigitlik yapıp, ayagımın irinini akızdın, atta onu yaladın da, biraz zenginleşken son benimnen beraber aş aşamaga bile djirendin, mana yigit arslan derler, dostum, sen bar ket, men sana fenalık istemeymen, bu tavga kemle, senin djetme-djetin de mında ogramasın, -dep yüklemedjiden ayrıla. / Sen bana ilk rastladığında yiğitlik yapıp ayağımın zehrini akıttın, hatta onu yaladın. Biraz zenginleştikten sonra benimle beraber yemek yememeye bile başladın. Bana yiğit aslan derler dostum, sen yoluna git sana fenalık yapmak istemem. Bu kavga kimle, senin hiçbir şeyin buraya uğramasın, demiş ve yüklemeciden ayrılmış. (21)

Şay etib sabandjı kızı han oğlunun kudasını kaytarıb yibere. / Konuşma bittikten sonra sabancı kızı, Han oğlunun görücüsünü evden göndermiş. (20)

Şay étip, fukarenin akıllı kızları, babasının akkını zenginden alalar. / Böylece fukaranın akıllı kızları babasının hakkını zengin adamdan almışlar. (45)

IV.2.3.4. Ani Bitiş Formel İfadeleri

“Eyilikke karşı kemlik etkenin tali budır.” deb koylarına kaytıb kete. / İyiliğe karşı kötülük edersen halin bu olur, deyip koyunlarını alıp gitmiş. (5)

Boyleliknen, tilki baş vezir olup, avdjı yaşka élinden kelgeni kadar padişalıkı idame étmege yardım bere. / Böylelikle tilki baş vezir olmuş, avcı elinden geldiği kadar padişahlığını devam ettirmiş. (2)

Takıl kosesi biri-birinin artından sandıklarını denizge iteb yibere. Sandıklar biraz vakıt yalday-yalday da, son, batıb keteler. / Takıl Kösesi art arda sandıkları denize doğru iter. Biraz vakit geçtikten sonra sandıklar suyun dibine batarlar. (34)

Askerler haman atlanıp Coban-batırın peşine tuşkenler, l’akin batırnı tapsanal! / Askerler hemen saraydan çıkıp Çoban-batırın ardından giderler ancak ona yetişebilene aşk olsun! (27)

Bu sözlerni éşitken Dev, artına bakmadan, tabana kuvet berip, kaçıp kete. / Bu sözleri işiten Dev, ardına bile bakmadan hızlıca kaçıp gitmiş. (46)

Kose-bayga öz zalımlıklarının cezası keregi kibi kaytarılğan. / Köse-bay kendi zalimliklerin cezası gereği defnedilmiş. (37)

Sarayını, taçını, tahtını tarmar etip horlanganlarının intikamını alğan. / Sarayını, tacını, tahtını tarumar edip horlananların intikamını almış. (22)

Sen de başkasının terisini sıdırmaga aves étme. Akılinda tut: başkasına kabir kazğan, ozü tüşer içine, degenler. / Sen de başkasının derisini sıyırmaya heveslenme. Aklında tut: başkasına mezar kazan, kendi mezarını kazar demişler. (31)

Tenin surusin saran “Çigerçi dede!” dep tayanken koteklegenlerini istemeyim, kadınsıgım, -degen. / Etin çürüsün cimri Ciğerci Dedel!” diyerek, dayak atan kimse istemiyorum karıcığım, demiş. (26)

Bagırganı kibi, bay ve kadını töşekden atılıb tura, molla bieden kurtula, mırzalar da bellerini doğrultıb, esenliknen nefes alalar. Ana, buzavdjı bala masalı da buninnen bite. / Bağırmasıyla zengin adam ve kadın yataktan kalkmış, Molla kısraktan kurtulmuş, beyler de bellerini doğrultup rahatça nefes almışlar. Buzağıcı çocuk masalı da böylece bitmiş. (9)

Butün kızlar kurtula, évli-évlerine kaytalar. Kiev de yanından kırk kun, kırk gedje toy étip, oz apayına kavuşa. / Bütün kızlar kurtulur, evli evine köylü köyüne gider. Damat da kırk gün kırk gece verdiği ziyafetle karsına kavuşur. (8)

IV.2.3.5. Şahsi Bitiriş Formel İfadeleri

Beyaz itnin kunlerinde,

Kıl djaravlar aragamım.

Bu Kırımga bir éyilik aragamım.

Şu Kırımga bir éyilik tapmagan son,

ÉR çoraday oynaganım! (30)

Kadı'nın bu perişan halını korgen seyirçilernin kul'kusi butun Bağcasaraynı yangırtıp, boran kibi gurlep ketken. Hepisinden ziyade Emine kul'gen. / Kadı'nın bu perişan halini gören seyircilerin hepsi Bahçesaray'ın tamamına anlatıp oldukça gülüşmüşler. Hepsine en çok da Emine gülmüş. (43)

Âşığın bu hareketi bazarlarda, kave hanelerde, hanlarda, memleketnin her bir karanlık koşelerinde bile dervişler, il'ahiçi, turkuçiler tarafından yırlana, masalçılar tarafından masal etilip aytıla eken. / Onun bu hareketi bir kahramanlık sayılmış. Hatta pazarda, kahvehanelerde, hanlarda memleketin her yerinde bile dervişler, ilahiyatçılar, türkücüler tarafından yırlanmış, masalcılar tarafından da masal edilip anlatılmış. (40)

Bu sözlerden son padiş Ametke bir cog gıymetli şeyler bahşış berip, özine vezir etip goygan. / Bu sözlerden sonra padişah Amet'e birçok kıymetli şeyleri bahşış olarak verip kendisini de vezir tayin etmiş. (25)

Han akızıp alışkan hanga yalınız öz balasının kanı tesir etkenini, halklar ağız-ağızdan ayta ekenler. / Han yalnız kendi çocuğunun kanının etkili olduğunu halka, halk da bunu ağızdan ağza anlatıp durmuş. (19)

Padişa yigitnin istegini erine getirmege söz bergen. Lyakin, sözüne sadık padişalar yalınız masallarda olgan, deyley. / Padişah yiğidin isteğini yerine getirmeye söz vermiş. Lakin sözüne sadık padişahlar yalnız masallarda olur demişler. (11)

Boyledje başkasına hiyanetlik étsen, ozüne yaramaz, dey de, şen-şeramet yaşamaga başlay./ Böylece başkasına ihanet etmenin kendisine fayda sağlamadığını söyleyip, mutlulukla yaşamaya başlamışlar. (14)

Söğüşlerinin koteleklerinin episini kordim, sag ol, pek akıllı apay olğanını bildim, amma endi senin akılına muhtadj degilim, çünkü özüm de akıllı oldım./ Sövmelerin, dayakların hepsini gördüm, sağ ol, pek akıllı kadın olduğunu gösterdin bana ama şimdi senin aklına muhtaç değilim çünkü benim de aklım başıma geldi. (33)

IV.2.4. Çeşitli Formel Unsurlar

Kırım Tatar masallarında belirtmiş olduğumuz formel ifadeler dışında masalın çeşitli yerlerine işlenmiş farklı formel ifadeler de mevcuttur. Bunlar sayı, renk, zaman ve yer formelleri başlığı altında şöyle gruplandırılmıştır.

IV. 2.4.1. Sayılar

Z71.1. Formülistik Sayı: Üç

Üç Arkadaş, (14) Üç yiğit, (13), Babayiğitlerinin üçü, (13) üç kuruş, (7, 13) Üç adam, (13, 22, 23, 32) üç tane fakir, (13) Üç oğlan, (14, 16, 18, 37, 40, 43, 44,) Üç nasihat, (40) Üç türlü vasiyet, (40) üç ulema, (40) Üç dost, (22) Üç ayrımlı yol, (14) Üç yolcu, (22) Üç döşek, (37) Üç kardeş (6, 14) Üç kat, (43) Üç geyik, (2) Üç Koyun, (42) üç sağır, (42) Üç kız, (11, 14, 45) Üç kavun, (11) Üç damat, (11) Üçüncü sefer, (16) Üç taraf, (14) Üç araba, (14) Üç koyun, (32) Üç gün, (1, 8, 35,) Üç kıl, (6)

Z71.1.1. Üç gün, üç gece.

Üç gün üç gece düşünmüşler (40) Yılan üç gün üç gecedir ejderhayla savaşmış. (12) Kadı üç gün üç gece aç, susuz kalmış. (43) üç gün üç gece yol yürümüşler (10)

Z71.5. Formülistik sayı: Yedi

Yedi kayış, (37) Yed diyar gezmek (12) Yedi batman tuz, (10 kilo tuz) (37) Yedi gün yedi gece (6, 10, 12, 35) Yedi gök (10) Yedi yıl (10) Yedi kat (8, 10, 16, 31, 37) Yedi başlı ejderha (1, 14, 16) Yedi kazan (14) Yedi göz (6) Yedi defa (6)

Z71.5.2. Yedi deniz ötesine seyahat.

Yedi derya kadar uzak memleket (35)

Yedi derya geçip gitmişler (12)

Z71.6. Formülistik sayı: Dokuz

Dokuz altın, (25) Dokuz kere hamile (6) Dokuz köse (34)

Z71.12. Formülistik sayı: Kırk

Kırk adam, (13) kırk kovalık küp, (13, 45) kırk metre, (13) Kırk deve (22) Kırk genç, (27) kırk gün düğün (1, 2, 12, 16, 27) Kırk arap, (12) kırk aslan, (12) kırk tabak,

(12) kırk türlü yemek, (12) kırk gün, (3, 8, 12, 16, 19) kırk yıl, (12) kırk gece (3, 12, 19) Kırk kızı, (8, 10) kırk ayaklı sofrası, (10) kırk silahlı yiğit, (10) kırk asker, (10) kırk deve, (1, 10) Kırk kazan, (14, 16, 46) kırk litre (16) kırk kilo et, (16) Kırk başlı dev, (14) Kırk kulaç, (14) Kırk sürü koyun, (34) Kırk başlı ejderha, (15) kırk boğaz, (15) Kırk gün kırk gece ziyafet (6, 16)

IV. 2.4.2. Renkler

Z142. Sembolik renk: Beyaz.

Beyaz su, (7) Beyaz el, (12) Beyaz gerdan, (12) Beyaz ten, (10) Beyaz taş, (16) beyaz koç, (16, 35) Beyaz güvercin, (6) Beyaz Yüz (6)

Z143. Sembolik renk: Siyah.

Kara gün, (13, 18, 41) kapkara bir arap, (7, 12, 13, 25) siyah bulut, (2, 13, 16) Kara kasvet, (12, 40) Kara yılan, (37) Kara gözlü kara kaşlı (27) Kara pençe, (10) Kara baht, (6, 9, 41) kara yazılı baş, (41) Kara taş, (16) Kara koç (16) Kara düşünce, (31) Kara dert, (6) siyah elbise (6) kara boğa, (15) simsiyah yüz, (15)

Z141. Sembolik renk: Kırmızı.

Kırmızı elbise, (6) Kırmızı Taş, (17) Kırmızı renkte beş parmak izi, (32)

SONUÇ

18. yüzyıldan itibaren Rus hakimiyeti altında yaşayan Kırım Tatar Türkleri, 11 Mayıs 1944'te yaşadıkları Kırım topraklarından sürgüne gönderilince Türk dünyası coğrafyasının belirli bölgelerine yerleşmişlerdir. 1991'de özerkliklerin ilan eden Kırım Tatar Türkleri yeniden topraklarına kavuşmuşlar ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Rus hakimiyetinin bu kadar baskın olduğu, dayatmacı bir politika izleyen Ruslara karşı milli kimliklerini ve kültürünü korumaya çalışan Kırım Tatar Türkleri, halk bilgisi ürünlerine verdikleri değeri her zaman yüksek tutmuşlardır. Kültürel yapının özelliğini taşıyan masallar ise Kırım Tatar Türkleri için oldukça önemlidir. Bu kültürel yapının kuşaktan kuşağa aktarılarak değerlendirilmesi Türk dünyasının ortak değerlerinin tespiti ve tahlili bakımından büyük bir önem arz eder. Bu noktadan hareketle hazırladığımız tezin konusunu Kırım Tatar Türklerinin sözlü kültür ürünlerinden masallar olarak belirledik.

İncelememizde yer alan Kırım Tatar masalları, dört temel kaynaktan alınmıştır. Bu eserler, Kırım Türklerinin tarihi sürecine göre “Sürgün Öncesi”, “Sürgün Sırası”, “Sürgün Sonrası” dönemlerde yazılmıştır. Her bir kaynak derleme çalışması sonucunda oluşmuştur. Birinci döneme ait olan “*Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*” adlı eser, 1936 yılında Kırım'da resmi heyet tarafından yapılan derleme çalışması sonucunda yayınlanmıştır. Bu eserin önsöz kısmı, halk bilgisi ürünleri hakkında bilgiler verip, masal üzerine inceleme ve değerlendirmeler yapan S.D. Kotsybinskij tarafından hazırlanmıştır. Sürgün sırası döneminde Kırım Tatar halk bilimcilerinden Cafer Bekirov, çalışmalarını Özbekistan'da sürdürmüştür.

Sürgün sonrası dönemde Kırım Tatarlarının Kırım'a dönmesi sonrası yapılan çalışmalar masal araştırmalarının üçüncü dönemi olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde Kırım Tatar masallarının derlenip arşivlenen metinler, sistemli olmakla birlikte Kerim Camanaklı, Ablaziz Veliyev ve Ömer İpçi'nin çalışmalarında yer almıştır.

Kırım Tatar masalları üzerine Türkiye'de Nedim Bakırcı tarafından bilimsel bir çalışma hazırlanmıştır. Bizim çalışmamızda Bakırcı'nın çalışmasında yer almayan kırk altı masal metni yer almıştır. Çalışmamızdaki masal metinleri, Kiril harflerinden Latin harflerine transkribe edilen metinler orijinal haline mümkün olduğunca bağlı kalınarak

Türkiye Türkçesinin anlatım biçimine uygun şekliyle aktarılmıştır. Bu konuda Türkiye’de yapılacak olan çalışmalara metin bakımından kaynak sağlanmıştır.

Metinler üzerinde yapılan bu incelemede “Metin Merkezli Kuramlar”dan yararlanılmıştır. Ancak, bazı çalışmalarda Kırım Tatar masal anlatıcıları ile ilgili bilgi verildiği görülmüş ve söz konusu çalışmaların tanıtıldığı “Kırım Katar Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar” kısmında anlatıcılarla ilgili bilgiye yer verilmiştir. “Masal Anlatıcısı” veya “Ertegi” adını verdikleri tespit edilmiştir. Masal terimini kullanan Kırım tatarları “ertegi” terimini kullanmaz ancak bir kaynakta anlatıcıya “ertegici” dendiği belirtilmiştir. Kırım Tatar masal anlatıcıları profesyonel anlatıcı değildir ve özellikle çocuklara masal anlatırlar. Anlatıcının cinsiyeti konusunda bilgi yoktur ancak derlemelere dayanan metinlerimizde kadın ve erkek anlatıcılar vardır.

Tez çalışmamızda öncelikle Kırım Tatar masalları üzerine bir tarihçe oluşturulmuştur. Masal çalışmalarının 19. yüzyılda başladığını ve masal metin yayınları çalışmalarının fazla incelemenin ise sayıca a olduğu tespit edilmiştir. Bu incelemeler neticesinde Kırım Tatar Türklerinin kullandığı “masal” teriminin Balkan coğrafyasında, KKTC’de ve Türkiye’de ortak olarak kullanıldığını tespit ettik. Türkiye’de yapılan bilimsel çalışmalarda yer alan masal tanımlarına yer verdikten sonra Kırım Tatar bilim insanlarının masal tanımlamalarını incelerken kiminin işlev ve aktarım özelliklerine, kimininse içerik ve konu özelliklerine değindiğini ve bu tanımların eksik olduğunu tespit ettik. Bundan ötürü masal tanımının şekil, yapı, içerik ve işlev özelliklerinin bir arada ele alındığı Mustafa Gültekin’in masal tanımını esas aldık.

Masal araştırmalarında yer alan tasnif çalışmalarındaki farklı görüşlere yer verdikten sonra Kırım Tatar masallarının tasnif çalışmaları değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar çeşitli olmakla birlikte ortak bir sonuca varılmadığı için yetersiz olarak kabul edilmiştir. İncelenen tasniflerde hayvanlarla ve günlük hayatla ilgili masallar ve sihirli masalların pek çoğunda ortak olarak bulunduğu tespit edilmiş ve bu tespite bağlı olarak üzerine incelediğimiz masal metinlerinden hareketle bir tasnif çalışması yapılmıştır. “Hayvan Masalları”, “Sihirli Masallar” ve “Günlük Hayatla İlgili masallar” olmak üzere üç grup tespit edilmiş ve masal metinleri de bu tasnife uygun olarak sıralanmıştır. En fazla sayıda “günlük hayatla ilgili” masallar, en az sayıdaki masal grubu ise “Hayvan masalları”dır.

Kırım Tatar masallarından incelediğimiz metinlerin belirli bir uzunluğu olduğunu söylemek veya diğer nesir türlerine göre uzun olduğunu söylemek mümkün değildir. Kırım Tatar masallarının uzun ya da kısa, nazım ya da nesir oluşu masalı aktaran amatör ve usta kişilerle, dinleyicilerle doğru orantılıdır. Dolayısıyla masal anlatıcılarının bilgi ve kültür birikimleri masalı diğer sözlü kültür ürünleri olan bilmece, dua, beddua, deyim, atasözleriyle zengin kılabilir. İncelemek için seçtiğimiz kırk altı Kırım Tatar masalı, çoğunlukla nesir olmakla birlikte içinde dua, beddua, atasözü ve deyim barındırmaktadır. Masal anlatıcılarının kimi zaman iki masalı birleştirerek tek masalmış gibi anlatmaları da masalın hacmini belirler. “Taz Köse ve Deli Haya” masalı buna bir örnektir. Masalların türleri de masalın hacmini belirleyen bir unsurdur. Hayvan masallarının gündelik ve sihirli masallara göre daha kısadır. Çalışmamızda yer alan “Han ve Yılan”, “Kreml Yıldızları”, “Sağırılar”, “Misafir” başlıklı masallar buna örnek olarak gösterilebilir.

Çalışmamızda yer alan masallar, manzum ve mensur kısımları bakımından şekil özellikleri başlığı altında incelenmiştir. Kırım Tatar masallarının hem hacim bakımından incelenmesine hem de masal motiflerinin tespit edilmesine katkı sağlayacağından dolayı masalların olay örgüleri de tespit edilmiştir. Bu tespitten çıkarılan sonuç; hayvan masallarının olay örgüsü bakımından diğer masallara göre oldukça kısa olduğu ve en uzun olay örgüsüne sahip olanların sihirli masallar olduğudur. Günlük masallar ise hayvan masallarına göre uzun, sihirli masallara göre ise kısadır.

Masalların içerik özellikleri ise masalların konuları ve kahramanları ele alınarak verilmiştir. İncelediğimiz kırk altı masal metninin konuları on altı başlık altında toplanmıştır. Konular, “İyiliği Anlatan Masallar” ve “Kötülüğü Anlatarak İyiliğe Yönlendiren Masallar” olarak incelenmiştir. Yaptığımız inceleme sonunda iyiliği anlatan masalların, sayı bakımından kötülüğü anlatarak iyiliğe yönlendiren masallardan daha az olduğunu saptadık. Masal kahramanları ise ana kahramanlar, zıt kahramanlar ve yardımcı kahramanlar olarak sınıflandırılmıştır. Bunun yanında insan, hayvan ve yardımcı kahramanlar da ele alınmıştır. Olağanüstü kahramanlar, sadece yardımcı kahraman işlevindedir. Başka bir ifadeyle olağanüstü kahraman sayısı insan ve hayvan

kahramanlara göre azdır. Masal sınıflandırmasında yer alan “Günlük hayatla ilgili” masallar da sayıca en fazla olanlardır. Bu nedenle insan kahraman sayısı fazladır.

Çalışmamızın bir diğer önemli bölümüyse Kırım Tatar masallarının motif yapısıdır. Motif nedir sorusuna cevap verdikten sonra motifler Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Indeks of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı indekse göre tespit edilmiştir. İndekste yer alan “D. Sihir (Büyü)”, “H. İmtihanlar (Test Etme)”, K. Aldatmalar”, “Z. Çeşitli Motif Grupları” başlıklı grupların Kırım Tatar masallarında yer alan motiflerin daha çok yer aldığını tespit ettik. Kullanılan bu motifler, Türk dünyası masallarında da yaygın olarak mevcuttur. Kırım Tatar masallarında rastlamadığımız motif grupları ise “A. Mitolojik Motifler”, “U. Hayatın Tabiatı”dır.

Çalışmamızın dördüncü bölümü ise Kırım Tatar masallarında yer alan formel ifadelerden oluşmaktadır. Masalların şekil özelliklerinden biri olan formeller, masalların başında, ortasında ve sonunda nesir şeklinde kullanılmaktadır. Giriş formellerinde sıklıkla kullanılan “bir zamanda var iken bir zamanda yok iken”li yapıdır. Tekerlemeli başlangıç formel kullanımı çalışmamızda tek bir örneği yer almıştır. Masallarda “dinleyicinin dikkatini arttırmak için” kullanılan bağlayış formelleri oldukça çeşitlidir. Bitiş formelleri beş alt başlık olarak tasniflenmiş sıklıkla kullanılan formel başlığı ise “ani bitiş formeli”dir. Kırım Tatar masallarının başında, ortasında, sonunda kullanılan formeller ayrı kısımlar halinde değerlendirilip, Türk dünyası ve Türkiye’de yapılan masal incelemelerinde ortak kullanılan formel yapılar olduğu tespit edilmiştir.

Masalların belirli yerlerinde kullanılan formellerin varlığı da masalın hacmini belirleyen unsurlardır. Çalışmamızdaki metinlerden hareketle Kırım Tatar masallarında giriş ve bitiş formellerinin çeşit bakımından az olduğunu ve dolayısıyla masalların da hacim bakımından geniş olmadığını belirtmek gerekir.

Çalışmamızda yer alan masal metinleri, Kırım’ın tarihi değerleri, coğrafi özellikleri ve Kırım Tatar Türklerinin yaşam biçimleri hakkında bilgiler de içermektedir. Özellikle şehir isimleri Rusça yerine Türkçe olarak belirtilmiştir. Masallarda tarihi kimliklere de yer verilmiştir. “Bekir Mustafa Masalı”nda Sultan Süleyman ve onun günlük yaşamı hakkında bilgiler yer almaktadır. Osmanlı Devleti’nin

uzun yıllar Kırım’a hakim olması ve Kırım Tatar Türklerinin de İslamiyet’i benimsemeleri, masallara da İslami inancın değerleri ve ibadetleri sirayet etmiştir.

Kırım Yarımadası’nın bereketli toprakları, burada yetiştirilen ürünler ve hayvanlar, Kırım Tatarlarının masallarında yer almaktadır. Çiftçi ve çoban, masallarda sıklıkla yer alan kahraman veya karakterlerdir. Bunun yanında ürünleri için beslenen inek, koyun keçi gibi hayvanlar ve Kırım Yarımadası’ndaki av hayvanları da masallarda yer almaktadır. Masallarda yardımcı kahraman olarak karşımıza çıkan hayvanlar evcillerdir. Kırk altı masal metninin birkaçında, Kırım Tatar Türklerinin mutfak kültürleri hakkında bilgiler de yer alır. Bir yolculuğa çıkılacağına “Çiğ Börek” yani “Şır Börek” yapılması tercih edilir. Düğünlerde ve Toylarda ise kuzu pişirilir. Cantık, Köbete, Kalakay yemek isimleri de masallarda yer alır.

Bu çalışmada Kırım Tatar masal metnlerinin Türkiye Türkçesine aktararak bu konudaki çalışmalara kaynak kazandırmak ve bu masalların özelliklerinin metin merkezli kuramlar çerçevesinde tespit edilip incelenmesi amaçlanmıştır. Bu konudaki tek müstakil bilimsel inceleme olan Nedim Bakırcı’nın “Kırım Tatar Masalları” adlı çalışmasına ek kaynak metin sunmaktır. Bu amaçla hazırlanan ve Kırım Tatar Türklerinin kimliklerinin bilinmesi, masallarının tanınması açısından önemli olan bu çalışmanın Türk dünyası masal araştırmalarına da ışık tutacağını umuyoruz.

METİNLER

I. HAYVAN MASALLARI

1. BEŞ SALKIM BEY*

Genç bir çoban evinin önünde üzüm kütüğünün üzerine oturur. Birkaç yıldan sonra kütüğün üstünde bir salkım üzüm peyda olur. Lakin üzüm salkımı olgunlaşayım derken nasıldır bilinmez bir canavar onu yiyip gider. İkinci yıl kütükte iki salkım üzüm peyda olur. Lakin üzümleri yine canavar yer. Birkaç yıl bu tekrarlanır. Beşinci yıla gelindiğinde kütükte beş salkım üzüm peyda olur.

Çoban “Bu yıl yağma yok “Canavarı bu yıl yakalayacağım.” diye düşünerek her gece kütüğün üzerine kıvrılıp yatar. Üzüm salkımları altın gibi sararıp olgunlaştığı bir vakitte yavaş yavaş yürüyüp gelen tilki, başını uzatıp üzümleri yemeğe hazırlanır. Hazırlanır ama tilkinin geldiğini duyan çoban, onu hemen kuyruğundan havaya kaldırıp birkaç kez yere vurur. Tilki ses çıkarmaya çabalayarak:

- Çoban ağa, etme eyleme benden ne istiyorsun, söyle hepsini yaparım, bir tek beni öldürme, diye konuşması çobanı şaşırtmış. Çoban:
- Güzel Tilki, canını bağışlamaya razıyım ama bunun karşılığında bana padişah kızını alıp getir, der. Lakin aklında tut, başka tilkiler gibi kurnazlık yapıp beni aldatmak istersen ben seni yine yakalar kendime ceket yaparım, kafatasını da kütük üstüne koyarım.
- Benim sözüm sözdür. Ben asilzade tilkilerdenim. Söylediklerimi yaparım ama bu iyiliğim için kütükteki üzümlerden her yıl ben yerim.

Çoban bütün bu söylenenlere razı olur ve Tilki ağayı bırakır. Tilki ise hemen padişahın sarayına gider ve kapı bekçilerine şöyle der:

- Ben dünyanın en zenginlerinden biri olan Beş Salkım Bey’den padişahına görücü geldim. Padişah hazretlerine haber veriniz, beni kabul etsinler.

Padişahın bu haberi işitmesiyle Tilki ağayı kabul etmeye razı olur. Tilki ağa ise, dört bükülüp padişaha temenna eder ve dilini tatlı tatlı edip nutkuna başlar.

* *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 155-159.

- Ey padişahlar padişahı! Beni, sizlerin huzuruna Beş Salkım Bey yolladı. Zenginlikte dünya üzerinde benzeri olmayan bu adam, kızınızı kendisine eş olarak almak ister. Beyliklerin sınırı olmadığı gibi zenginliğinin de hesabı yoktur. Develerinin sayısı kırk bindir, koyunlarının sayısı yetmiş bin, içkilerini ise beş yıldan beri sayıp dursalar da gün yüzü görmemiştir. Altın ve gümüşlerini sorma, onlar çuval çuval olup ahırda dururlar. Eyy padişahım, Beş Salkım Bey'in zenginliklerini anlayabilmek için ay ve yıldızlar bile az kalır.

Padişah, Tilki ağanın güzel sözlerini dikkatle dinleyip şöyle bir cevap verir:

- Peki, Beş Salkım Beye kızımı vermeye razıyım lakin bu yiğidin düğünden evvel kendi yiğitliğini göstermesi gerek. Git beyine söyle, açgözlü devi tutup, yedi başı da kesip bana getirsin. Bu dev memleketimize hep zarar veriyor ve gece gündüz bizleri rahatsız ediyor.
- Güzel padişahım, Beş Salkım Bey üç gün bile geçmeden devin yedi başını da saraya getirir, deyip Tilki ağa eve geri döner.

Tilki, yolda, köpekleriyle ava çıkmış, bir avcıyla karşılaşır. Tilki ağa, onlardan kurtulayım diye hemen bir mağara içine girer. Girer ama köpekler gittikçe daha çok yaklaşırlar. Tilki ağa canını saklamak için ardına bile bakmadan mağaranın içine doğru ilerler. Az mı gider çok mu gider karşısında, padişahın söylediği, yedi başlı devi yatarken bulur. Dev, yedi başı üzerindeki gözlerini Tilki ağaya dikmiştir.

- Sen kendi ayaklarınla mı geldin? Çok güzel, çok güzel karnım da çok acıkmıştı, şimdi ben seni...

Dev, söylediği bu sözlerden sonra Tilki ağayı kuyruğundan yakalayıp, yavaş yavaş ağzına doğru götürür. Bu sırada Tilki ağa şöyle der:

- Ey korkunç canavar padişahı! Senin de son günün geldi. Ecelin seni bekler. Ben sana haber getirdim. Ölümden kurtulmak için halâ vaktin var. Biraz kuyruğumu bırak da söyleyeceklerimi dinle. Şimdi beni dinlemezsen çok geç olur.

Bu sözleri işiten dev, neye uğradığını bilemeden Tilki ağanın kuyruğunu bırakır.

- Hemen konuş bakalım. Beni kim öldürecekmiş?
- Padişah hazretleri memleketteki bütün askerlerini topladı. Yerin yeraltındaki sarayını bastı. Seni öldürmek ve ebediyen senden kurtulmak ister. Şimdi bu askerler keskin baltalar ve süngülerle sarayına girecekler ve senin yedi başını da

kesip padişaha götürecekler. Padişah hazretleri de senin başlarını sarayın kazıklarına oturtacak. Hemen gizlen.

- Bana akıl ver. Sen kurnaz bir hayvansın, nereye saklanayım?
- Nereye saklanayım ne demek, hemen fırının içine gir, nefes alma, kıpırdama. Onun içinden seni kimse bulamaz.

Dev, Tilki ağanın sözüne uyup fırının içine girer. Tilki ağa ise devin gizlendiği fırının ağzını samanla doldurup aleve verir. Dev, dumanla boğularak yattığı yerde ölüp kalır. Tilki ağa yine yoluna devam eder. Yolda rastladığı tüccarlara Beş Salkım Bey'in zenginliğini methederek onun evinde misafir olanlara çuval çuval altın bağışlayacağını söyler. Yol boyu hoş sözler saçan Tilki ağa, Beş Salkım Bey'in evine varır varmaz

- Efendim! Söylediklerini yerine getirdim. Padişah hazretleri kızını sana vermeye razı oldu lakin düğünden evvel yer altı padişahı olan devin yedi başını ve derisini alıp gelmeni emretti.
- Eee, Tilki ağa, böyle bir işi becermeye benim mecalim yeter mi?
- Efendim! Bu o kadar zor bir iş değildir. Ben yardım ederim lakin ben öldükten sonra cesedimi aç çakallara vermeyeceğinin sözünü ver.
- Tilki ağa, sen öldükten sonra senin cesedini altın kafese koyup saraydaki odamın tepesine asıp tutacağıma yemin ederim.
- Kırk deve ve bir de balta alıp benim peşime düş!

Çoban kırk deve ve bir de balta alıp Tilki ağanın peşine düşer. Gide gide devin mağarasına varıp girerler. Mağaranın içi kese kese altın ve gümüş parçalarıyla çeşitli, kıymetli taşlarla doluymuş. Otuz dokuz deveye altın yükleseler de mağaradaki altınlar hiç eksilmemiş.

- Şimdi efendim, baltanın bıçağını al da fırına gir, devin başını kes, derisini soyup al. Korkma, Dev çoktan öldü.

Çoban, Dev'in yedi başını kesip derisini sıyrıp alır ve bunları da kırkinci deveye de yükledikten sonra develeri alıp padişahın sarayına giderler. Padişah, altın yüklü develeri ve korkunç devin başlarının derisini görüp Beş Salkım Beyin zenginliğine ve yiğitliğine şaşırıp kalır. Onu öz damadı ve varisi diye ilan eder.

Bütün padişahlıkta kırk gün kırk gece düğün olur. Hiç kimseye belli etmeyen çoban, padişahlığa baş vezir olur. Beş Salkım Bey diye namı bütün memlekete yayılır. Aradan

birkaç yıl geçer, Çoban kendisine büyük iyilikler yapan Tilki ağayı tamamen aklından çıkarır. Tilki ağanın buna canı sıkılır. Beş Salkım Beye bakmak isteyen Tilki ağa sessizce saray bahçesine sokulup padişah odasının penceresi altında yatar. Görsen ölüp kaldı dersin. Padişahın hizmetkârları bu haberi derhal padişaha bildirir. O ise:

- Ne bakıyorsunuz, hemen bu cesedi çöplüğe atın, diye emir verir.

Tilki ağayı kuyruğundan tutup çöplüğe götürüp atarlar. Atarlar ama Tilki ağa ikinci günü sabahı yine padişahın penceresi altına gelip yatar. Bu haberi işiten padişah,

- Bu ne illet bir tilkidir, kokuşacak başka yer bulamadı mı? Hemen şu kokuşmuş cesedi aç çakallara verin bir daha onu gözüm görmesin, der.

Tilki ağayı kuyruğundan tutup ormanın içine atsalar da üçüncü günün sabahı yine padişahın penceresi altında uzanıp yatar. Üçüncü kere aynı haberi işiten padişah çok sinirlenip şöyle der:

- Hemen bu kokuşmuş leşi alın da derin bir çukura gömün! Eğer o zaman da benim penceremin altına gelirse, hem tilkiyi hem de sizi kuyuya atar, üzerinizi taşla kapatırım.

Padişahın bu sözlerini duyan Tilki ağa, canlanıp iki ayağı üzerinde durarak şöyle der:

- Ey çoban oğlu çoban! Verdiğin sözü unuttun mu? Öldükten sonra beni altın kafeste tutacak olan sen değil miydin? İyiliğe karşı verdiğin cevap bu mu? Çobandın yine çoban olarak kal!

Tilki bu sözleri söyledikten sonra kaybolup gider. Bir an içinde saray, çobanın evine çevrilir. Beş Salkım Bey de yine evvelki çoban olup kalır.

2. GENÇ AVCI*

Köylerin birinde pek bilinen bir avcı varmış. O, bir gün atına binip ava gitmiş. Ava çıktığı vakitte ortalığı koyu bir duman kaplamış. Her zamanki yolunu şaşırıp başka bir yola gitmiş. Hafta geçmiş, ay geçmiş, acayip bir memlekete varmış. Biraz dinlenmek için atını bir yere bağlamış, kendi de bir dere başında yatıp kalmış. Az mı yatmış çok mu yatmış gözlerini açtığında bir de ne görsün, bir tilki, atı kuyruğundan yakalamış oynuyor. Avcı, hemen tüfeğini alıp Tilki'yi vurmaya hazırlanmış. Biçare Tilki, insan gibi konuşmaya başlamış;

- Öldürme beni ağam ben sana lazım olurum.

Avcı, tüfeğini alıp ava gitmiş. İki geyik vurup gelmiş. Bir de ne görsün, tilki ata bekçilik yapıyormuş. Avcı, Tilki'nin hizmetine layık olmak için geyiklerin birini ona verip ikincisini ateşte kızartıp kendi yemiş. İkinci günü avcı yine ava gitmiş. O avlanırken ipe bağlı olan atının yanında aç bir kurt peyda olup atı yemeye hazırlanmış. Bunu gören tilki:

- Dostum kurt, sen ne yapmak istersin? Bu hayvan benim efendimin atı. Efendim ava gitti, ben de onun atını koruyorum. Bu hizmetim için o bana her gün bir geyik getiriyor. Gel, birlikte hizmet edelim, efendim seni de doyurur, demiş.

Kurt, razı olmuş. Birlikte atı korumaya başlamışlar. Avcı bu sefer üç geyik vurup gelmiş. Bir de ne görsün, Tilkinin koruduğu At'ı Kurt da koruyor. Avcı, Tilki ile Kurt'un bu hizmetlerine layık olmak için onlara birer tane geyik vermiş. Üçüncüsünü ateşte kızartıp kendi yemiş. Üçüncü günü aynı şey tekrarlanmış. Avcı yine ava gitmiş. Lakin o avlanmaya gittiğinde atın yanında bir de ayı peyda olup ata sahip olmak istemiş. Bunu gören tilki ile kurt, ayının önüne çıkıp:

- Senin ne yapıyorsun? Bu hayvan benim efendimin atı. Efendim ava gitti, biz de onun atını koruyoruz. Bu hizmetimiz için o bize her gün bir geyik getiriyor. Gel, birlikte hizmet edelim, efendimiz seni de doyurur, demişler.

Ayı razı olmuş ve birlikte atı korumaya başlamışlar. Avcı bu sefer dört geyik vurup gelmiş. Bir de ne görsün, Tilki, Kurt, Ayı At'a göz kulak oluyormuş. Avcı, Tilki, Kurt

* Masalın orijinal ismi "Avdji Yaş" dır. *Akallı Kirpinen Aynedji Tilki*. (Haz.) Ablaziz Veliev, Taşkent: Çolpan, 1990, ss. 189-196.

ve Ayı'nın hizmetine karşılık olarak onlara birer geyik verip dördüncüsünü de ateşte kızartıp kendisi yemiş. Dördüncü günü Avcı ava gitmiş, atın yanında bir aslan peyda olup atın üstüne atlamış. Bunu gören Tilki, Kurt, Ayı hemen önüne çıkıp:

- Senin yaptığın nedir? Bu hayvan benim efendimin atı. Efendim ava gitti, biz de onun atını koruyoruz. Bu hizmetimiz için o bize her gün bir geyik getiriyor. Gel, birlikte hizmet edelim, efendimiz seni de doyurur, demişler.

Aslan razı olur ve birlikte atı korumaya başlamışlar. Avcı bu keresinde beş geyik vurup kalkıp gelmiş. Bir de ne görsün, Tilki, Kurt, Ayı, Aslan At'a göz kulak oluyorlarmış. Avcı, Tilki, Kurt, Ayı ve Aslanın hizmetine karşılık olarak onlara birer geyik verip beşincisini de ateşte kızartıp kendisi yiyormuş. Beşinci günü avcı ava gitmiş. Atın üzerine büyük bir kartal konup onu gagalamak istemiş. Bunu gören Tilki, Kurt, Ayı ve Aslan kartalı süzmeye başlayıp:

- Ey seni leş yiyen haram yaratık sen ne yaptığını sanırsın? Sen ata zarar verdiğinde biz senin kanatlarını yolarız, kemiklerini kırar etini leşe çeviririz. Bu hayvan bizim efendimizin atıdır. Efendim ava gitti, biz de onun atını koruyoruz. Bu hizmetimiz için o bize her gün bir geyik getiriyor. Gel, birlikte hizmet edelim, efendimiz seni de doyurur. Leş yemek yerine taze et yersin, demişler.

Kartal razı olmuş ve birlikte atı korumaya başlamışlar. Avcı bu keresinde altı geyik vurup kalkıp gelmiş. Bir de ne görsün, Tilki, Kurt, Ayı, Aslan ve Kartal ata göz kulak oluyorlarmış. Avcı, bu yırtıcı hayvanların çoğalarak gelmesine şaşır kalmış. Onların helal hizmetine karşılık olarak birer geyik verip altıncısını da ateşte kızartıp kendisi yiyormuş. Altıncı günü avcı ava gittiğinde Tilki bütün canavarları meclise toplayıp nutuk söylemiş:

- Hürmetli canavarlar! Avcı ağamız bizi her gün geyikle besliyor. Onun iyiliğine biz de iyilikle karşılık verelim. Lakin içimizden birimiz padişah seçilmeli, söyleyin kimi padişah görmek istersiniz? Kurt söz alıp;
- Aslanlar daima padişah olurlar, varsın aslan oğlu aslan da bize padişah olsun. Aslan hem kuyruğunu hem başını sallayarak:
- Yok, benden padişah olmaz. Ben pek sinirliyim, herhangi bir durumda sizin kalbinizi kırarım. Demiş. Ayı padişahlar gibi heybetli bir mahluktur. Varsın ayı oğlu ayı padişahımız olsun. Ayı:

- Ben pek ahmak bir hayvanım, benim padişahlığım beş gün geçmeden biter. İyisi mi kartalı yapalım, o bütün gün uçup durur. Dünyadaki bütün haberleri ve olanları işitip gelir. Kartal:
- Yok, dostlarım benden padişah olmaz. Ben padişah olsam bütün padişahlık leş olur. Tilki padişahlar gibi kurnaz bir mahluktur. Varsın tilki oğlu tilki padişah olsun. Bütün canavarlar:
- Varsın padişahımız tilki oğlu tilki olsun!

Bu teklifi çoktan bekleyip duran Tilki:

- Güzel ben padişah olurum, lakin padişahlık için bana taht gerek. Ayı dağa çık da bir kütük getir. Onun üzerine çıkıp ben emirlerimi verebileyim, demiş.

Ayı, padişahı emir aldığı gibi tabana kuvvet, çıkıp gitmiş. Büyük bir kütük yuvarlayıp getirmiş. Padişah Tilki kütüğün üzerine çıkıp “Başıma toplanınız.” diye emir vermiş. Canavarların her biri bir anda başına toplanmış. Tilki:

- Avcı ağamızın bize yaptığı iyilikler için, biz de dünyadaki en güzel kızı bulup ona gelin olarak getirelim. Nerede böyle bir kız var, demiş Tilki. Ayı:
- Ben bostanları keserken pek güzel bir bostancı kızı gördüm. Bu kız bizim avcımıza pek layık, demiş. Padişah onun teklifine razı olmaz.
- Sus, saçmalama. Bizim avcı ağamıza bostancı başının kızı gelmez. Kurt söze girmiş.
- Ben köylerin etrafında dolanırken çobanın kızını görmüştüm. Pek güzel bir kızdı. Avcı ağamıza güzel bir gelin olabilir. Padişah buna da razı olmaz.
- Sus açgözlü kurt, bizim avcı ağamıza çoban kızı layık olur mu hiç. Nihayet söz Kartal’a gelmiş.
- Ben önceden uçarken padişahın gül bahçesinde padişah kızını gördüm. Ona dünya güzeli desen de yeri var. Padişah tilki, Kartal’ın teklifine razı gelip:
- Aferin sana kartal, avcı ağamız için layık bir gelin buldun. Bu gelini kim alıp gelir? Ayı, yerinden atılarak:
- Ben getiririm! Lakin Kartal da gelsin bana yol göstere.

Ayı ile Kartal gelin getirmeye gitmişler. Tilki sözüne devam edip:

- Gelini dağ içine getirmemeli, ona bir ev hazırlamalıyız. Ev yapmayı da Kurt oğlu kurda ve Aslan oğlu aslana emir eder. Tez olunuz, dağa gidip kerestelik ağaç getiriniz, demiş.

Kurt ile Aslan kereste getirip ev yapmaktayken, Ayı ile Kartal padişahın gül bahçesine gitmişler. O sırada da padişah kızı, saray kızlarıyla birlikte bahçe içinde gezintiye çıkmış. Ayı, padişah kızını yakaladığı gibi ardına bakmadan koşmaya başlamış. Saray kızları şaşırıp kalmışlar. Hemen padişahın huzuruna varıp olan biteni anlatmışlar. Padişah, kızını bulmanın çarelerini aramaya başlamış. Avcı ise avdan dönüp gelmiş ve yandan binayı görüp şaşırmış. Padişah tilki, kuyruğunu vura vura Avcı'nın yanına gelip selam verip nazik bir dille:

- Dünyanın en güzel padişah kızını evinize getirdik, diye haber vermiş. Eve giriniz muradınıza eriniz, demiş.

Avcı evin içine girince ne görsün. Güzelliği ayın on dördüne benzeyen bir kız, başını açıp saçlarını salıp evin ortasına oturmuş. Kız, Avcı'yı görünce ayağa kalkıp ona sarılmış.

- Ağam beni bu canavarların elinden kurtar, diye ağlamaya başlamış.

Avcı kendi koruyucularına canavar dediği için biraz kırılrsa da padişah kızını üzmeden:

- Korkmayın, onlar sizin bildiğiniz canavarlardan değil, diye onların nasıl bir araya geldiklerini anlatmış.

Onlar gecenin geç vakitlerine kadar oturup muhabbet etmişler. Muhabbet ettikçe birbirlerini sevmişler ve ömür billah birlikte yaşamaya karar vermişler. Karar vermişler ama sabah olup da kartal uçup gelip, insanlar padişahın asker topladığını, kızını araştırıp bulmak için dağlara çıkmaya hazırlandığını bildirmiş. Bunu duyan padişah tilki:

- Aslan oğlu aslan, Ayı oğlu ayı, Kurt oğlu kurt, Kartal oğlu kartal! Hepiniz başıma toplanın, diye emir vermiş.

Canavarlar tehlike çanlarının çaldığını anlayıp Tilki'nin çevresine toplanmışlar. Padişah tilki, kuyruğunu burkup söze başlar:

- Hürmetli dostlar! Bizim sevimli avcı ağamız ve avcı ağamızın sevimli karısı tehlike altındadır. Yezit oğlu yezit padişah, askerlerini hazırlayıp bize hücumla hazırlanıyor. Bizler ondan evvel davranıp, onun askerlerini darma dağın etmeliyiz. Aslan oğlu aslan, sana on sekizden kırk beş yaşına kadar aslanlardan

kırk bin asker toplamanı emrediyorum. Yarın kuşlukta Cantık girişini kapat, demiş.

Aslan, kuyruğunu dikleştirip kabul ettiği emri yerine getirmek için yola koyulmuş.

Padişah tilki, ayıya dönüp:

- Ayı oğlu ayı, sana on sekizden kırk yaşına kadar aylardan kırk bin asker toplamanı emrediyorum. Yarın sabah tan ağarmadan kalenin tepesini kapat, demiş. Ayı verilen emri her zaman yerine getireceğini bildirip birkaç kere uluyarak aslanın peşinden yola koyulur.

Bundan sonra padişah tilki, kurda bakıp:

- Kurt oğlu kurt, sana on sekizden kırk yaşına kadar kurtlardan kırk bin asker toplamanı emrediyorum. Yarın sabah gün doğarken kurban köyü deresini kapat. Kurt düşmanını ezip geçeceğini bildirip dişlerini gıcırdata gıcırdata yoluna devam eder.

Nihayet Padişah tilki, Kartal’a dönüp:

- Kartal oğlu kartal, sana da kartallardan kırk bin asker toplamanı emrediyorum. Sen gökyüzünden hücum edeceksin. Kartal havalanıp uçup gittikten sonra padişah tilki de bütün askerlerinin başı olarak yoluna devam etmiş.

Avcı sabah olup baktığında canavarların hiçbirini yok. Şaşırıp kalır ve “Şimdi beni yalnız bırakmaları gerektiğini düşündüler herhalde, bu kesin kurnaz Tilki’nin fikridir” diye düşünmüş. Tilki ise bu arada kendi akrabaları arasında kırk bin cengâver tilki toplayıp gece karanlığında gizliden düşmanın atlı askerleri arasına girip bütün eğer takımlarını kemirmişler.

Sabah olunca, düşman askerleri atlarına arabalarına binip hücum hazırlanırlar ama bakınca ne görsünler bütün kayışlar kemirilmiş. Bu arada gökyüzünü kara bulut gibi kartallar kaplayıp düşman askerlerinin başına burçak gibi taş yağdırmışlar. Ortalığı toz dumana boğup Cantık girişinden aslan bölükleri gelip yaygarayı koparıp asker üzerine atlamışlar. Ulumalarıyla yeri göğü inleyen ayılar ise kale tepesinden inip önlerine ne gelirse her şeyi ezmişler. Nihayet Kurban Köyü deresinden kurt bölükleri ortaya çıkıp düşman atlarını kovmaya başlamışlar.

Padişah tilki, insan padişahının tahtını almış. Bunu gören insan padişahının korkudan yüreği patlamış, ölmüş. Bundan sonra Padişah tilki, Aslan oğlu aslan, Ayı oğlu ayı, Kurt oğlu kurt, Kartal oğlu kartal dosdoğru avcının yanına gitmişler.

- Avcı ağamız, savaşı galibiyetle bitirdik, şimdi padişahlığı kabul ediniz, demişler.

O günden sonra Avcı, padişah olmuş. Kırk gün kırk gece düğün edip padişah kızıyla evlenip padişahlıktaki bütün halkı toplayıp hepsini hoş karşılamış. Kendisinin korumaları olan canavarları da unutmamış. Düğünden sonra bütün canavarları yerli yerine göndermiş. Padişahın yanında bir tek tilki kalmış. Onun yaptığı büyük hizmetleri göze alıp ona sarayda baş vezir unvanını vermiş. Böylelikle tilki baş vezir olmuş, avcı elinden geldiği kadar padişahlığını devam ettirmiş.

3. HACI OLMAYA GİDEN TİLKİ MASALI*

Bir zamanda horoz, tavuk, kaz, misir¹⁶, papiy¹⁷ Mekke'ye gidip, hacı olmaya karar vermişler. Günlerden bir gün hep birlikte yola çıkmışlar. Gide gide kırk gün kırk gece yol gitmişler. Kırk birinci günü yolda başı sarıklı Tilki'ye rast gelmişler. Tilki bunları görünce mülayim bir sesle:

- Selamın aleyküm hacı kardeş. Allah yolunuzu açık etsin. Uğurlar hangi yakaya? diye sormuş. Kuşlar:
- Aleykum sel'am Hacı ağa! Allah kısmet ederse yolumuz Mekke'ye peygamberimizin sakalı şerifine yüz sürüp gelelim. Kıyafetlerine bakılacak olursa sen de günahlarından temizlenmek için mübarek Kâbe'ye gidiyorsun galiba, demişler. Kurnaz tilki:
- Pek doğru söylediniz kıymetli dostlarım! Evet ben de günahlarımdan temizlenmek için sizin gibi Mekke'ye giderim. Eğer beni de arkadaş olarak layık görüp mukaddes cemaatinize kabul ederseniz ben kendimi çok şanslı sayarım, demiş. Tilkinin sözlerine Kaz cevap vermiş.
- Buyurun, buyurun Hacı ağam! Neden kabul etmeyelim. Senin gibi saygılı bir hacıyı cemaatimize almasak kimi alırız?

Buna güvenen tilki hemen yolculuğa başlamış. Kurnaz tilki, yolda hem gidiyormuş hem de onları nasıl bir kurnazlıkla kendi kümesine çağırıp da kesebileceğini düşünüyormuş. Hacılar, tilkinin oturağına yaklaştıkça tilki onlara mülayim bir sesle:

- Ey peygamberlerine saygılı Tanrı misafirleri! Anladığıma göre siz çok uzaklardan geldiniz. Çok yol yürüdünüz. Pek yorulmuşa benziyorsunuz. Rica etsem buyursanız, gelseniz? Ben de bir gecelik misafir olunuz. Allah sizden razı olur. Güzelce dinlendikten sonra cemaatle akşam namazını kılarız, Allah'a dua ederiz. Tavuk söze girip:

* Masalın orijinal ismi, "Haçılıkke Ketken Tilkı Masalı"dır. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.)

Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 202-207. Masal, Aktotay Kurtbedin tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Simeizli Köyü'nde derlenmiştir. (Age 123). Bu masal metni "Beş Adjige Bir Tilki" ismiyle *Tatar Halk Masalları*'nda da eş metin olarak bulunmaktadır.

¹⁶ Hindi

¹⁷ Ördek

- Seni bize hayırlı saatte, hayırlı vakitte yollayan Allah’a şükürler olsun! Çok merhametlisin, hacı efendi. Senin teklifini büyük bir kıvançla kabul eder ve misafirin olmana da çok teşekkür ederiz, diye cevap vermiş. Herkesten ziyade olgun olan Misir:
- Bu güzel teklifi senin aklına Allah düşürdü. Bize rast getirdiği için Tanrı’ya nasıl dua edeceğimizi bilemiyoruz!

Papiy’de başını göğe dikip içinden Hacı Tilki’ye bir dua okumuş. Bütün bu cemaat bu nezaketli Tilki’nin sarayına doğru yola koyulmuşlar. Ancak her şeye şüpheyile yaklaşan horoz, “Bu yağda bir kıl vardır.” diye tilkinin bu kadar mülayim mülayim tekliflerine inanmamış, işin sonunu düşünmeye başlamışlar. Tam yuvanın ağzına varmışlar ki horoz, tilkiye seslenmiş:

- Ey saygılı efendi! Senin merhametli sevginde hiç son yoktur. Senin adın, bütün halkın ağzında hayır dualarıyla anılacaktır. Yaptığın hayırları peygamberler defterine yazıp mukaddes ömür kıldığın halklara örnek olacak. Lakin ırlı hacı efendi, bu büyük şansla kavuşmadan evvel kendimi buna hazırlamak için bir parça havada oturmama izin ver, demiş.

Horoz sözlerini bitirdikten sonra yolun en yüksek yerine çıkıp evin içinde olan biteni seyretmeye hazırlanmış. Kurnaz Tilki, yolcularını evin kapısından içeri alıp kapıyı yavaşça kilitlemiş. Gelip yerine oturan son misafire bakıp:

- Evet benim kıymetli misafirlerim, pasaportlarınızı çıkarın da göreyim. Bakayım siz nerelisiniz, hangi işle uğraşırsınız, babanız, dedeniz kim? Tilkinin bu sorusuna şaşan yolcular hep bir ağızdan:
- Tilki efendi, senin de bildiğin gibi biz hacı olmaya gidiyoruz. Hacı olmaya giden adama pasaport gerekmiyor ki yanımızdaki sarıklarımız bizim namuslu, ırlı, Allah adamları olduğumuzu gösteriyor, diye cevaplamışlar.

Tilki tahtının üzerinden yüksek sesle:

- Öyleyse siz sultan hazretlerinin kanunlarını bilmiyorsunuz. Siz onun memleketinde olduğunuzu unuttunuz mu? Bu memlekette gelen geçen her bir kişi inançlı bir adam olduğunu ispat etmek için dokümanlarını göstermek zorundadır. Neyse pasaportumuz yoktur dersiniz kanun gereği kabahatinizden

ötürü sizi asarlar. Ey Müslümanlar Allah ömrünüzü arttırsın, sizi ben kurtarırsam Allah beni hiç affetmez, demiş. Diğerleri;

- Ne yaparsan yap kapı kapalı, kaçacak bir yer yok. Ev sahibinin teklifini de kabul etmekten başka çare yok, demiş

Yaramaz tilki de misafirlerinin isteklerini reddedemeyip onların mübarek canlarını ahrete yollamış. Kurnaz tilki misir'in büyük gövdesinden yalnız bir ayaklarının kemiklerini bırakmış.

Gün doğmaya sabah olmaya başlamış. Bütün gece dam üstünde ziyafeti seyreden horoz, sabah olunca kanatlarını çırpıp Müslümanları sabah namazına çağırmış. Horoz yüksek sesle:

- Allau ekber, Allau ekber, l'ailahe illalla! Kukurekuuu! Kukurekuuu! – diye bağırılmış.

Kurnaz tilki ezan sesini duyunca abdest alıp namaz kılmaya hazırlandığı için dışarı çıkmış. Ezanı söyleyenin horoz olduğunu anlayan kurnaz tilki başını yukarı kaldırıp, ağzından bal, yağ akıtıp horoza:

- Ey şanslı molla ağam! Minareden in de birlikte sabah namazını evde kılalım. Ben senin de bizim cemaatle namaz kılmanı isterim, demiş. Molla horoz:
- Ey saygılı efendi! Galiba benim yoldaşlarım senin evden çıkıp gittiler. Sen bilmezsin, saygılı efendi peygamberin gösterdiğine göre iki adamdan cemaat olmaz. Hep birlikte kılsak da Allah kabul etmez. Lakin sen hiç üzülme. Bize doğru iki köpekle bir avcı geliyor. Beşimiz kılsak bir cemaat olur. Sabah namazını birlikte kılalım, demiş.

Tilki, avcı ve köpeğin geldiğini işitince şöyle demiş:

- Pek güzel molla, sen biraz sabret. Ben bir abdest alayım da geleyim.

Horoz hiç beklemediği bir anda yaramaz Tilki'nin dağın en sağ yerine kaçtığını görmüş. Bir dakikasını kaybetmeyen Molla Horoz damdan aşağı inmiş. Tilkinin gittiği yolun ters tarafına doğru hem kaçır hem de başını kolay kurtardığı için Allah'a dua edermiş. Sonra Tilki'yi bir daha gören olmamış.

4. HAN VE YILAN

Bir zamanlar Kırım’da çok büyük ve korkunç bir yılan varmış. İnsanlar ondan çok korkar ve adını duyduklarında titremeye başlarmış. Yılan olunca ondan korkmak gerekmez mi? Sanki onun yüreğini görenler onun ne yapacağını bilirler! Günlerden bir gün bu yılan felanca Han’ın bir kızı hakkında haber gelmiş. Han, “kızımı kendimden de, padişahlığımdan da, beyliğimden de çok severim.” diye methedermiş. Yılan bu haberi duyduktan sonra Han’ın yalancı yüreğini araştırıp görmek istemiş. Çünkü o, Han’ın kendisinden başka kimseyi sevmeyeceğini çok iyi bilirmiş.

Yılan, gecenin birinde sarayda Han’ın odasına sürünerek girip, onun kulağından sızmaya başlamış. Han sıçrayarak uyanmış ve az daha korkudan aklını kaçıracaktı. Bellidir ya Han’lara dışarıdan bakıldığında büyük bir kahraman gibidirler ama aslında korkaklardır. Yılan, Han’a şöyle demiş:

- Han dedikleri sen misin?
- Evet benim.
- Söylenenlere göre sen kızını kendinden daha çok seviyormuşsun.
- Doğru!
- Ben senin kızını kendime eş olarak almak istiyorum. Kızını bana vermezsen bütün padişahlığı başına yıkar, sarayda taş üstünde taş bırakmam. Seni de dilenci yapar, köy köy dolaştırırım. Şunu aklından çıkarma ki sana bir lokma ekmek veren adam bulamazsın. Ekmeği çalışıp kazanman gerek ama sen bir şey yapmayı bilmezsin ki.

Bu sözleri duyan Han, daha da korkmuş ancak ne yapacağını bilememiş. Han’ın yalancı yüreği doğruları söylemeye alışkın olmadığı için yeniden kızını kendisinden daha çok sevdiğini tekrar etmiş. Yılan buna karşılık,

- Peki, öyle olsun. Yarın sabah padişahlığını küller içinde göreceksin.

Bunu duyan Han, birden ağlamaya başlayıp şöyle karşılık vermiş:

- Kızımı al, canımı al ama beyliğimi, padişahlığı kül etme.

İğrenmenin ne olduğunu bilmeyen yılanın yüreğinde Han’ın söylediklerinden sonra iğrenme duygusu ortaya çıkmış. O, Han’ın yaşlı gözlerine bakıp şöyle demiş:

- Yüreğin yılan yüreğinden de betermiş Han! Benim kızım olsaydı ve sen onu benden almak isteseydin, beni demir gibi kızdırılan bir süngüyle cezalandırsan da, bütün tenimi delik deşik yapsan da, malımı, mülkümü alsan da ben kızımı sana vermezdim. Senin yüreğin yalancıymış Han! Bana göre insanlar artık yılan hakkında değil de Han hakkında konuşsunlar. Yılanın yüreğine değil de Han'ın yüreğine baksınlar ve ondan iğrensinler.

Bu sözleri söyledikten sonra yılan, evine dönmek için orayı terk etmiş.

5. İYİLİĞE KARŞI KÖTÜLÜK YAPMA*

Yaz günlerin birinde genç bir çoban koyunlarını otlatırmış. Onları dağ eteğine götürdüğünde dağ içinde yangın çıktığını görmüş. Yakınlaşıp baktığında ne görsün, ateş içinde büyük bir şey çabalıyor ve çocuk gibi ağlıyormuş. Çoban, çok düşünüp durmadan hemen tulumuna ip bağlayıp onu ateş içine atmış. Can havliyle çabalayan şey, tulumun içine girmiş ve çoban da onu yakalayıp çıkarmış. Çıkarmış ama bu insan değil de büyük bir ejderha yılanıymış. Ejderha tulumdan çıktığı gibi gözlerini açıp çobana bakakalmış. Çoban:

- Söyle bakalım seni ölümden kurtardığım için bana ne vereceksin?

Ejderha yırtıcı gözlerini daha çok açıp şöyle demiş:

- Beni kurtardığın için seni yiyeceğim. Çoban şaşırarak;
- Ya ben yardıma gelmeseydim sen ateşte kalıp kebabı olmayacak mıydın? demiş.
- Ben de ölseydim senin işine yaramayacaktım. Ben hastayım ve hastaya her zaman lezzetli yemekler gerek. Ben seni yiyeceğim.

Onlar konuşurken yanlarına bir Tilki gelip şöyle der:

- Sorması ayıp olmasın neden iddialaşıp duruyorsunuz? Çoban:
- Ben tulumumu yakıp bu ejderhayı ateşten kurtardım. Zahmetimi nasıl ödeyeceksin diye sorduğumda bana seni yiyeceğim.

Ana davamız da bunun üzerine. Tilki meseleyi bir kerede anladı lakin yalandan anlamamazlıktan gelerekşöyle der:

- Ey çoban sen çok akıllı, bir adamsın ama kocaman bir ejderha senin tulumuna sığar mı?

Ejderha işin aslını söyleyip:

- Sığdım, sığdım, valahi billahi sığdım, diye bağırmış. Tilki:
- Böyle küçücük bir tuluma sığabileceğine ben asla inanamıyorum. Peki, tuluma bir kere daha gir de gözümle göreyim de emin olayım, demiş.

Ejderha tuluma girmiş lakin başı dışarıda kalmış. Tilki:

- Gördün mü sığamadın. Gövden girdin ama başın dışarıda kaldı.
- Benim başım da sığar, diyen ahmak Ejderha başını da tuluma sokar.

* Masalın orijinal ismi “Eylikke Kemlik Yapma”dır. *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 239-240.

Çoban bundan faydalanıp tulumun ağzını kapatıp bağlar ve ejderhayı da yanan ateşin içine götürüp atar.

- İyiliğe karşı kötülük edersen halin bu olur, deyip koyunlarını alıp gitmiş.

II. SİHİRLİ MASALLAR

6. AĞLAYAN NAR VE GÜLEN AYVA*

Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Bir padişahın bir karısı varmış. Karısı dokuz kere hamile kalıp her seferinde de kız çocuk doğurmuş. Padişah, kadınının erkek çocuk doğurmadığı için pek üzülmüş. Padişahın kadını onuncu kere hamile kaldığında padişah şöyle demiş:

- Ben öldüğümde tahtımı bırakacağım bir oğlum olmalı. Eğer bu sefer de kız çocuk doğurursan seni de kızını da diri diri toprağa gömerim.

Zavallı kadın gece gündüz gözyaşı döküp erkek çocuk doğurmak için dua etmiş. Dua etmiş ama yine kız doğurmuş. Bu kız ayın on dördü gibi güzelmış. Lakin çocuğun güzelliği annesini sevindirmemiş. O, ölümünü beklemeye başlamış. Bunun üzerine ebe “Korkma, bir çaresini buluruz.”deyip, kızı oğlandan ayıran şeyin yerine balmumuyla bir yün yumağı yapıştırmış ve Padişaha müjde vermeye gitmiş.

- Ey, Padişahım müjdeler olsun! Müjdeler olsun! Allah size ayın on dördü gibi güzel bir oğlan verdi.

Bu sözleri söyleyen ebe, çocuğun kundağını açıp göstermiş. Padişah, oğlu olduğuna çok sevinip kırk gün kırk gece ziyafet vermiş, misafir ağırlamıştır. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra sünnet vakti gelmiş. İbrahim diye adlandırılan kız, annesinin ağladığını görence sormuş:

- Anne, neden ağlıyorsun, ne oldu size?
- Ey çocuğum, ben ağlamayayım da kim ağlasın! Yarın seni sünnet edecekler. Eğer padişah baban senin kız olduğunu görüp anlarsa ikimizi de diri diri toprağa gömecek.
- Korkma anneciğim, ben babamın ayaklarına kapanıp yalvarırım. Gencim daha sünneti seneye yapalım derim. Babam beni sever, ricamı kırmaz ve sünneti başka bir kış vakti yapar, demiş.

* *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S. D. Kotsybinski. Kırım: Kırım A.S.S.R. Devlet Neşriyatı, 1937, ss. 208-223. Metin, Aktotay Kurtbedin tarafından Kırım’ın Yalta şehrinin Simeyzli Köyü’nde derlenmiştir. (Age 201). Aynı masal metni “Tatar Halkı Masalları” adlı kitapta da mevcuttur. Masal, bu kitaplarda *Aglagan Nar Kulgen Ayva* ismiyle mevcuttur.

Ertesi günün sabahı kız, babasının ellerini öpüp, ayaklarına kapanmış. Padişah gördükleri karşısında şöyle demiş:

- Ağlama gözümün nuru, kısmetse gelecek sene yaparız sünneti.

Kız, annesinin yanına gidip güzel haberi vermiş. Vermiş ama günler yine akıp gitmiş. İkinci yıl sünnet vakti gelmiş. Zavallı anne yine kam keder içindeyken kızının cellatların eline verileceğini düşünüp gece gündüz ağlamış. Annesinin gözyaşlarına acıyan kız, hüngür hüngür ağlayıp babasının hanına gitmiş. Elini öpmüş, ayaklarına kapanmış, yalvarmaya başlamış. Padişah birden bire oğlunu incitmemek için şöyle demiş:

- Peki oğlum, kısmet olursa gelecek sene sünnet ederiz seni. Ama aklında tut, iki yıl rıcanı geri çevirmedim. Üçüncü yıl ise sözümünden dönmem.

Anne ile kız birbirlerine sarılıp günlerini şen şakrak geçirmişler. Lakin kaçınılmaz ecel gibi üçüncü yıl sünnet vakti gelip çatmış. Annenin yüreği yine kara dertlere kapılmış. Kız, annesini kucaklatıp onunla birlikte gözyaşı dökerken şöyle demiş:

- Ağlama anneciğim ben seni de kendimi de kurtarırım. Yarın sünnet zamanı ben kaybolup giderim. Oyunumuzu da kimse anlama.

Bunları duyan anne, daha çok ağlamaya başlamış lakin elinden de bir şey gelmiyormuş. Kızını, sütünü de helal edip yollamış. Sünnet günü, Padişah çöl içinde çadırlar kurdurmuş, bütün halkı toplayıp sünnet yapacağını ilan etmiş. Düğün hazırlığı bittikten sonra oğlunu çağırıp şöyle demiş:

- Oğlum İbrahim, sen şimdi beş yaşına geldin, sünnet olman gerekir. Artık bu sefer de reddedemezsin.
- Babam sünnete ben hazırım, bu sefer sözünden çıkmam ancak sünnet olup damatlık sırama geçmeden evvel çocukluğumun bu son gününde ata binip biraz gezinmek isterim müsaade ederseniz. Ümid ederim ki bu ricamı kırmazsınız.

Padişah, hiçbir şeyden şüphelenmediği için hemen atlara bakanlardan birisini çağırıp oğlunu gezdirmesi için en güzel atlardan birine bindirmiş. İbrahim kız, ağlamaya başlayınca, at, aniden dile gelip insan gibi konuşmaya başlamış.

- İbrahim neden ağlıyorsun?

Kız bu mucizeye çok şaşırp kendi derdini anlatmaya başlamış.

- Ağlama canım, ben seni kurtarırım. Beni sıkı tut, ben yayından atılıp gerilen ok gibi uçup giderim.

Kız atın iplerini koluna alıp atın boynuna eğilmiş. At ise ok gibi askerlerin içinden uçup gitmiş. Padişah gözlerini açıp kapatıncaya kadar kız gözden kaybolup gitmiş. Gider ama onların altı aydır yürüdüğü yolları kızın atı bir günde gider. Deniz ardındaki padişahlığa giderler. At, çöl içinde durup kıza şöyle demiş.

- Şimdi denizi aşıp seni havasız bir yere alıp getirdim. Şimdilik benim işim bitti, bana artık gerek kalmadı. Yelemden üç kıl al, ayrı olan bu kılları birbirleriyle ovala. Ben o an içinde yanına gelirim.

Kız, atın yelesinden üç kıl almış ve ona teşekkür etmiş. Kız, güneşin doğduğu yöne doğru yönelmiş. Az mı gider çok mu gider bir de baksın ki çöl içinde acayip bir saray görmüş. Sarayın duvarları gümüşten, tepesi ise altındanmış. Bu sarayın kenarında bir de yemekhane varmış. Kız hemen bu yemekhaneye girmiş. Oradaki aşçılar kazan kazan “kobete, futlu, çiğbörek”¹⁸ pişirirlermiş. Kız aşçıların başına gidip sormuş:

- Aşçılar, beni yemekhaneye alır mısınız? Gece gündüz çalışırım, demiş.
- Peki, alırız. Bize de adam gerekliydi, çalışmaya başla, demişler.

Kız hemen çiğ börek kızartmaya başlamış. Gündüzleri de akşamları da çalışıp ertesi gündüz yine çalışırmış. Bu kadar yemeği neden yaptığına şaşırان kız sormuş:

- Aşçı ağa, bu kadar yemeği nasıl bir açgözlüye hazırlıyorsunuz?
- Ey oğul, ne sen sor ne ben söyleyeyim. Her yedi yılda bir kere padişahın sarayına korkunç bir dev uçup gelir. Bu dev padişahın göğsünü yarıp ciğerlerini yemiş. Bununla da kalmayıp saray adamlarını da birbirine düşürüp toplamış. Biz de bu devin açgözlülüğünü yatıştırmak için bu yemekleri hazırlıyoruz. Devın geleceği gün, bugün akşamdır, demiş.

Duyduklarından sonra İbrahim kız, yemekhaneden çıkıp atın yelesinden aldığı kılları birbirine sürtmüş. O an at peyda olmuş. Kız, ata olanları anlatmış.

- Ey benim azatcığım! Bugün akşam bu saraya korkunç bir dev gelecekmiş. Bu dev padişahın göğsünü yarıp ciğerlerini yedikten sonra bu saraydaki adamları da öldürüyormuş. Söyle bu adamları kurtarmak için ne yapalım?

¹⁸ Kırım Türklerinin geleneksel hamur işi yemekleridir.

- Şimdi bu kılıcı al. Dev, padişahın yanına geldi mi onu kılıçla vur. Dev oracıkta ölüp kalır. Ama sakın bir daha vurayım deme. İkincisinde bir daha canlanıp seni de öldürür buradaki bütün adamları da öldürür.

Kız, kılıcını koluna alıp gizlice padişahın yatak odasına gitmiş. Birinci odada padişahın karısı siyah elbiseyle yatmaktaymış. Bundan sonra, ikinci odaya girmiş. Orada da padişahın kızları uyuyormuş. Onlar da siyah elbise giymişler. Üçüncü odada ise padişahın en büyük kızı yatıyormuş. Bu kız kırmızı elbise giymiş. Onun güzelliği dille tarif edilemeyecek kadar güzelmiş. Erkek kıyafeti giyen bizim kız, padişahın güzelliğine hayran kalıp epey bir vakit odada kalmış. Sonra dördüncü odaya girmiş. Bu odanın ortasında elmastan yapılan padişah tahtı varmış. Padişahın kendisi ise beyaz ipek gömlek giymiş yarı büküm taht üzerinde uyuyakalmış.

Vakit gece yarısına vardığında uzaklardan bir yerden gürültü kopuyor, yer gök inliyor, ortalığı karanlık basıyormuş. Birden evin çatısı açılıp padişahın odasına büyük bir dev gelmiş. Korkunç pençelerini gerip padişahın göğsüne uzatmış. Bu sırada cesur kız, kılıcını başının üzerine kaldırıp bütün gücüyle devin başını bir kerede kesmiş. Devin başı top gibi birkaç kere sıçrayıp yere düşmüş.

- Hırr-rr-rr! Yiğitsen bir kere daha vurursun, demiş.

Ölmeye yaklaşan devin haline acıyan kız, onu bir daha vurmak için kılıcını kaldırmış ama atın söylediklerini hatırlayınca kılıcı tekrar yere indirmiş. Dev yattığı yerde ölmüş. Kız, devin kulağının bir köşesini kesip cebine koymuş ve ertesi günü sabahı işe gitmiş. Sabah padişah uykusundan uyandığında üstüne başına bakmış. Sağ salim olduğuna emin olduktan sonra çok mutlu olmuş. “Hizmetkârlarım hesabında yanıldılar, devin geleceği zamanın geçen akşam olması gerekiyordu” diye düşünmüş. Bir de ne görsün, odanın içinde devin korkunç cesedi yatmaktaymış. Padişah o kadar korkmuş ki önce dua okumuş, sonra da ya söylenmeye başlamış.

- Ey hizmetkârlarım dev kim öldürdü ise buraya gelsin. Beni devin pençelerinden kurtaran yiğide on bin altın vereceğim. Gelip altınları alsın.

Padişahın söylediklerini duyan vezirlerin her biri toplanıp gelmişler. “Devi ben öldürdüm. Hayır, ben öldürdüm” diye kavgaya tutuşmuşlar. Padişah da gördükleri karşısında bir yol bulması gerektiğini düşünerek şöyle demiş:

- Hepiniz sağ olun, ben size on bin altın vereyim siz aranızda pay edin.

Açgözlü vezirler altınları yerden toplarken birbirlerinin üzerine çıkarlar. Padişah, saraydaki diğer hizmetkârlarını da çağırıp onlara da birer altın vermiş. Bir tek İbrahim kız gelmemiş. Aşçılar da ona şaşırarak şöyle demişler:

- Ey çocuk, sen padişahın bahşişini neden almıyorsun? Padişahın altınları bitmez, korkma.

Bu sözlerden sonra, İbrahim kız padişahın huzuruna gidip şöyle söylemiş:

- Padişahım sizleri devin pençesinden kurtaran benim, bana nasıl bir bahşiş vereceksiniz? Bu söylenenlere çok sinirlenen padişah şöyle karşılık vermiş:
- Ey seni arsız çocuk! Sen benimle dalga mı geçiyorsun? Yıkıl karşımdan!

İbrahim kız, padişahın kendisine inanmadığını görünce cebindeki devin kulağını çıkarıp ona uzatır ve şöyle söylemiş:

- Padişahım, devi öldürdükten sonra kulağını kesip aldım. Padişah devin kulağına bakınca hakikaten bir kulağının kesik olduğunu görmüş. Padişah buna çok şaşırıp şöyle söylemiş:
- Sözüm sözdür, benden ne istersen yerine getireceğim.
- Padişahım, bana kızını eş olarak vermeni istiyorum. Padişah bu genç oğlanın büyük talebine sinirlenip karşılık verir.
- Eee, senin istediğin de çok büyükmüş. Kimler kimler istedi kızımı ama ben hepsini geri gönderdim. Şimdi kızımı senin gibi çıplak bir çocuğa mı vereyim? İbrahim kız, gözlerini kısıp ve sinirli bir şekilde:
- Padişahım! Eğer sözünüzü tutmazsanız işiniz var. Aklınızda tutunuz. Benim kılıcım bir kere devleri değil, başkalarını da öldürmeye yarar, demiş.

Padişah duydukları karşısında buz kesilir. “Eğer ben bu gencin söylediklerini yerine getirmezsен beni sağ bırakmaz” diye düşünmüş.

- Peki, ben razıyım! Ama bu işe kızım razı olur mu, kendisine sormak gerekir.

Padişah, kızına göz kırıp sormuş:

- Bu yiğit senin erkeğin olman istiyor sen ne dersin?
- Babacığım, ben sizin ne zaman dediğinize karşı geldim lakin kaderimi çizmek için bana bir gece düşünme vakti vermenizi rica edeceğim.

İbrahim kız, gecenin geç vaktinde kızın kapısına gidip ona bakarmış. Bir de ne görsün, kız, evin ortasına bir tasa su doldurmuş. O an pencere kendi kendisine açılmış.

İçeri beyaz bir güvercin girmiş. Bu güvercin suya dalıp su içinde acayip bir gence dönüşmüş. Bu genç padişahın kızını kucaklayıp severmiş. Padişah kızı, üzgün bir tavırla konuşmaya başlamış:

- Ey benim candan azizim, şekerden lezizim! Kara talihim, bana senin yerine başka birini hazırlar. Ben babamın söylediğini yapmaya mecburum. Eğer ben buna razı olmasam, o beni de babamı da öldürür. Söyle şimdi, ben ne yapayım da bu arsız aşçıdan kurtulayım?
- Canım! Ondan kurtulmak zor bir mesele değil. Yer altı padişahında, mucizevi bir ayna var. Bu aynaya sordun mu, insanın hem geçmişini hem de geleceğini gösterir. Bu aynayı şu aralar yeryüzünde hiç kimse görmedi. Bu aynayı almak için birçok yiğit öldü. Ama sen aynayı alıp getireceğin takdirde onunla evlenebileceğini söyle.

Ertesi günün sabahında genç, yine güvercine çevrilip, uçar gider. Kız ise padişaha ve İbrahim'in yanına gidip şöyle söyler:

- Babacığım, ben bu yiğitle evlenmeye razıyım lakin düğünden evvel yer altı padişahlığına gidip aynayı alıp gelmesini istiyorum. İbrahim şöyle demiş:
- Ben senin istediğini yerine getireceğim.

İbrahim kız, saraydan çıkar çıkmaz cebindeki üç kılı çıkarıp onları birbiriyle ovalamış ve at, o an peyda olmuş. İbrahim ata dileğini açıklamış. At buna karşılık şöyle demiş:

- Bu istediğin bir şey değil, sırtıma bin. Şimdi derenin içine düş de yer altı padişahlık mağarasına git. Mağaraya geldikten sonra devlerin bütün ailesini göreceksin. Eğer gözleri açıksa hiçbir şeyden korkma, demek ki uyuyorlar. Aynayı al çıkıp git. Ayna, en büyük devin başucunda durur. Aman dikkat et aynayı aldıktan sonra ardına bakma sakın.

İbrahim söylenenlerin hepsini yapmış. Aynayı almış ve ardına bakmadan kaçıp gitmiş. Atına binip saraya dönmüş. İbrahim'in elinde aynayı gören padişah, sinirinden bembeyaz olmuş. Padişahın kızı ise şöyle demiş:

- Babacığım, bu yiğit evlenmeye layık bir adammış. Ama son sözümü söylemeden evvel bana düşünmek için bir gece daha müddet vermenizi rica edeceğim.

Kurnaz kız, odasına gitmiş. Gece yine odasına güvercin olup uçup gelen kuş, genç bir yiğide dönüşmüş. Kız olup bitenleri gence anlatır:

- Şimdi ben ne yapayım. Bana bir akıl ver.
- Canım! Aynayı alıp çıkarmak o kadarda kolay değildir. Bakalım, o İfrit padişahın mucizevi taşını alıp getirebilecek mi? Elbette o korkunç mağara içinde ölüp kalır. Ertesi günü sabahı kız, padişahın ve İbrahim'in yanına gelip,
- Baba, ben bu yiğitle evlenmeye razıyım lakin düğünden evvel yer altı padişahlığındaki mucizevi taşı alıp gelmesini istiyorum.
- Ben senin istediğini yerine getireceğim, diyen İbrahim kız, azatçısına "İfrit padişahlığından mucizevi taşı almak mümkün müdür?" diye sormuş.

At, İbrahim kızı, sırtına alıp derelerden denizlerden, içinden çıkılması mümkün olmayan bir dağa getirip şöyle söylemiş:

- Şimdi biz İfrit padişahının yaşadığı yere geldik. Sen bu mağaraya gir. Orada bir kapı var. O kapı dağ büyüklüğünde bir kayadan ibarettir. Sol elini gösterip soldan sağa yedi kere oynat. Kaya kendi kendine açılacaktır. Onun içinde İfriti görürsün. Onun başında yedi gözü var. Eğer onun ortadaki gözü açık diğerleri kapalı ise bil ki o uyumuyor. Sen sağ kolunla sağdan sola doğru yedi kere oynat o zaman onun gözü kapanır ve kenardaki iki gözü açık kalır. O zaman İfrit uykuya dalar. Sen hiçbir şeyden korkma. İfritin başındaki altın sandığı açıp onun içindeki mucizeyi taşı da al ama sakın arkana dönüp bakma. Sana lanetler okusa da hiçbir şeye kulak asma.

Kız, cesaretiyle mağaraya girer ve atının dediği gibi mucizevi taşı alır ve mağaradan çıkmaya başlar. O sırada uykudan uyanan İfrit, onun arkasından beddualarını yağdırmaya başlamış.

- Lanetler olsun sana melun çocuk! Eğer sen erkek isen kız ol, kız isen erkek ol!
Kız mağaradan çıkarken at:
- Nasıl, İfrit sana lanet okudu mu?
- Okudu, "erkek isen kız ol, kız isen erkek ol".
- İşler yolunda gitmiş. Şimdi sen kız değil, erkek oldun.

Kız, atın söylediklerine inanamamış ama bakınca görür ki hakikaten erkek olmuş. İbrahim kıvancından ne yapacağını bilemediğinde atı kucaklayıp ona bin bir kere

teşekkür etmiş. İbrahim saraya döndüğünde padişahın kızının arzusunu yerine getirdiğini ve mucizevi taşı aldığını söylemiş. İbrahim, cebindeki taşı çıkarıp padişaha uzatmış. Bu taşın dört bir tarafa yaydığı ışıktan sarayın içi apaydın olmuş. Padişahın kızı genci görmesiyle yüreği sevgiyle alev almış.

- Baba, ben bu yiğidin kadını olmaya razıyım.

Kızının sözlerine sinirlenen padişahın yüzü bembeyaz olmuş. O, aşçıyı başından atmak için şart koşmuş. Padişah:

- Düğün dernek yapıp, kızımı eş olarak alırsın. Lakin düğünden evvel sarayı gerektiği gibi donatmak gerek. Ben buraya gelip giden tüccarlardan duydum. Perilerin bahçesinde acayip iki ağaç varmış. Onlardan biri ayva, ikincisi nar. Bu ağaçların yanında biri olursa, nar ağacı gözyaşı döküp hüngür hüngür ağlarmış. Ayva ise, narın gözyaşlarını alaya alıp, kıkırdayıp gülermiş. Bu ağaçları saraya getirmek gerekiyor. Ağaçları getirdiğin gün düğünü yapmaya başlarsınız.

Padişah, İbrahim'e böyle bir vazife vermekle onu öldürmek, kaybetmek istemiş çünkü bu ağaçların etrafında cin askerleri nöbetçi kalıp, saklanırlarmış. İbrahim ve at birden ortaya çıkmış. İbrahim, padişahın sözlerini dinledikten sonra şöyle söylemiş:

- Padişahım, emrinizi yerine getirmeye hazırım.

Saraydan çıkıp giden İbrahim, cebindeki kılını çıkarıp, birbiriyle ovalamış. O an at çıkıp, İbrahim'i dinlemeye başlamış ve şöyle demiş:

- Eee, bu pek zor bir iştir. Bu güne kadar hiçbir insan o ağaçları göremedi. Ne yapalım, gidip bakalım. Sırtıma bin!

Atın ayakları yerden kesilip, kuş gibi uçup gitmiş. Derelerden tepelerden, denizlerden deryalardan geçip Kaf dağına gitmişler. Bu dağın tepesi göklere kadarmış. Bir de bakmışlar ki dağın eteğindeki uçurum üstünde üç çocuk dolaşıyorlarmış. At, İbrahim'e dönüp şöyle demiş:

- Bu çocuklar babaları öldükten sonra kalan tılsımlı şeyleri bölüşemedikleri için anlaşılamazlar. Onların paylaşamadıkları koyun derisi, kalpak ve oktur. Bu şeyler senin elinde olmazsa hiçbir zaman o ağaçları bulamazsın.

İbrahim de çocukların yanına gidip şöyle demiş:

- İsterseniz onları bölüşmenizde size yardım edebilirim. Çocuklar hep bir ağızdan:

- Yardım ediniz ancak herhangi bir şart olmasın.

İbrahim yayını koluna alıp, sonuna kadar gerip, oku dağ ardına nişan alıp göndermiş.

- Oku birinci olarak kim getirirse bunları o alır.

Çocuklar ok peşinde koşarlarken, İbrahim oradan birkaç altını, tılsımlı nesneleri de alıp atına binip yoluna devam etmiş. Az mı gitmiş çok mu gitmiş. Uzaktan perilerin bahçesini görmüş. At, dinlenirken şöyle demiş:

- Şimdi kalpağı giy. Gözle görünmez bir adam olursun. Yere otur, o seni göklere çıkarıp periler bahçesine götürecektir. Orada iki ağaç göreceksin. Yayını ger de oku iki ağacın arasına at. O zaman ağaçların kendisi topraktan çıkıp senin kucağına gelip yerleşecekler.

İbrahim tıpkı atın söyledikleri gibi yapmış. Ağaçların yanına gittiğinde söyledikleri gibi nar gözyaşı döküp ağlamaya, şen ayva ise gülmeye başlamış. Bunu duyan cin askerleri ağaçların yanına yayıldığı için hiçbir şey göremezlermiş. İbrahim de fırsattan faydalanıp, yayını germiş ve oku ağaçların arasından geçirmiş. Ok, ağaçların arasından geçerken ağaçlar kökleriyle yerden çıkıp, İbrahim'in kucağına gelip yerleşmişler. Bu sırada İbrahim, ağaçları kökleriyle birlikte yakalayıp götürmüş.

Yerdeki cinler, meselenin aslını anlamadıkları için yaygara koparırlar ama tılsımlı kalpak giyen İbrahim'i göremediklerinden de bir şey yapamazlar. Padişah kızı, İbrahim'i sevinçle karşılamış. Padişah ise bu beladan kurtulan İbrahim'i görünce sinirinden bembeyaz olmuş, bütün bedenini kaldırmaya başlamış ve sonunda oturduğu yerden yuvarlanıp ölmüş. Düğün kırk gün kırk gece devam etmiş. Düğün sırasında bir tek kuş sütü eksikmiş. Böylece hasretlikler birbirine kavuşmuş.

7. ALTIN KAFAYLA HIYAR KAFA*

Bir adamın karısı ve bir de kızı varmış. Bu kızcağız ay desen aydan, güneş desen güneşten dilbermiş. Onların yalnız bir buzağıları varmış. Gel zaman git zaman kızcağız büyümüş evlenme çağına gelmiş. O zamanlarda annesi hastalanmış. Kız çok üzülmüş lakin ecele çare var mı? Kızın annesi kocasını yanına çağırıp ona vasiyet etmiş:

- Ben öldükten sonra kızımı ellerde hor etme, buzağıyı ona ver, demiş.

Çok geçmeden kızın annesi ölmüş. Babası, anasının vasiyetini tutup, buzağıyı kızına vermiş. Lakin kız annesinin ölümüne gece gündüz ağlayarak üzüldürken, kızın babası “Ev kadınsız olmaz. Kızım da anasının ölümüne ağlayacağına belki yüzü güler.” diye düşünmüş.

Kızın babası, kızı olan dul bir kadınla evlenmiş. Bu kadın pek yaramaz, kinli bir kadınmış. O, eve gelir gelmez kızın kıyafetlerini alır, kendi kızına giydirmiş. Üvey kızının daha güzel oluşunu kıskanıp onu her gün döver, hor görür, aç bırakır, bütün pis işleri ona yaptırmış. Kızcağız gündüzleri buzağı otlatır, yün işler, akşamları da boş durmaz sürekli çalışmış.

Böylece iki yıl geçip gitmiş. Günlerden bir gün kızcağız sabah erkenden buzağıyı alıp otlatmaya götürmüş. Gitmiş gitmiş bir derenin kenarına varmış. Kızcağız orada oturmuş dururken öz anasını hatırlamış ve başlamış ağlamaya. Ağlaya ağlaya uyuya kalmış kızcağız. Buzağı ise otlaya otlaya derenin öteki tarafına geçmiş. Kızcağız gözlerini açınca buzağının uzaklaştığını görmüş, onu yakalamak istemiş. Lakin dereden geçerken örekesi¹⁹ suya düşmüş. O anda üvey anasının ona vereceği cezayı düşününce daha da çok ağlamaya başlamış. Bu derenin yanında yaşlı bir kadın yaşarmış. Yaşlı kadın kızcağızın ağladığını duyunca onun yanına gelmiş ve demiş ki:

- Niye ağlıyorsun kızım, ne oldu sana.
- Niye ağlamayayım. Ben her gün buzağıya bakarım, öreke ile yün işlerim. Ben buzağımı kurtarayım derken dereye örekemi düşürdüm. Akşam eve gidince üvey annem kim bilir beni nasıl döver.

* Masalın orijinal ismi “Altın Başnen Hıyar Baş”dır. *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. *Tatar Halkı Masalları*. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 206-210.

¹⁹ Öreke: Eğilmekte olan yün, keten gibi şeylerin tutturulduğu, bir ucu çatal değnektir.

- Ağlama kızım. Ben seni mutlu ederim. Sen otur da benim başımı bekle. Ben senin dizlerinin üzerinde biraz uyuklayayım. Başıma bakarken önce beyaz su, sonra yeşil su geçer. Beni sarı geçene kadar uyandırma. Sarı su geçince uyandırırısın. Anladın mı kızım? demiş. Kızcağız:
- Anladım yaşlı nine, demiş ve onun başına bakmaya başlamış.

Yaşlı kadın başını kızcağızın dizine koyar koymaz uyuya dalmış. Birazdan yaşlı kadının başından beyaz su, sonra yeşil su geçmiş. Kızcağız onu uyandırmazmış. Sarı su geçmeye başlayınca:

- Yaşlı nine, sarı su geçmeye başladı, demiş.

Yaşlı kadın uyanınca sarı su ile kızcağızın başını ovalayıp demiş ki:

- Sakin ol kızım, başını çözme, sakın banyo yapma, diye tembih etmiş.

Kızcağız, akşam eve gittiğinde üvey annesi kızının kolunda örekeyi göremeyince sorgusuz sualsiz kızcağızı dövmeye başlar.

Gecenin köründe, herkes uyurken üvey anne uyanır ve gördüklerine şaşar kalır. Karanlık evin içinde dolanırken üvey kızının yanına gider. Kızcağıza bakınca ne görsün, kızın saçları altın tellere dönüşmüş. O dakika:

- Hemen uyan, saçlarını nerede ve nasıl bir suyla yıkadın, demiş. Lakin söylenirken kızcağızı dövmeye başlamış. Zavallı kızcağız ne yapacağını bilmediğinden her şeyi anlatmaya mecbur kalmış.
- Dere yanında bir yaşlı kadın yaşıyor. O benim başımı sarı su ile yıkadı, mendille bağladı. Bu sözleri işiten üvey ana sabahın gelmesini dört gözle beklemeye başlamış. Sabah olunca kızını uyandırıp, işin aslını ona da anlatırmış.

Üvey annenin kızı buzağıyı da alıp gölün kıyısına doğru gitmiş. Annesinin dediği gibi yaparmış. Göle atlayıp, örekesini göle düşürmüş sonra da ağlamaya başlamış. O zaman yaşlı kadın ortaya çıkarmış:

- Niye ağlıyorsun kızım, diye sormuş.
- Niye ağlamayayım. Ben her gün buzağıya bakarım sonra öreke ile yün işlerim. Ben şimdi burada buzağıyı gezdirirken dereye düştüm. Örekem de suya düştü gitti. Akşam eve gittiğimde üvey annem beni kim bilir nasıl döver. Yaşlı kadın kızın kurnazlığını anlamış:

- Sen otur da, benim başıma bak. Ben senin dizlerinin üstünde bir uykuya dalayım. Sen başıma bak. Başımdan beyaz su, sonra sarı su geçer. Beni uyandırma yeşil su geçince uyandır.

Kız yaşlı kadının başına bakmaya başlamış. Beyaz su geçiyor, sarı su geçiyor uyandırmıyor, yeşil su akmaya başlayınca uyandırıyormuş. Yaşlı kadın akan yeşil suyla kızın başını ovuyormuş. Kız sonra güle oynaya evinin yolunu tutarmış.

Gecenin bir vaktinde anası uyanıp, kızının başını çözmüş. Çözer ama ne görsün, kızın saçları yeşil dallara dönüşmüş. Bu dallar da hıyarlar varmış. İşte bu günden sonra bu kızın adı “Hıyar Başlı Kız” olarak kalmış. Ona hiçbir kimse kulak asmazmış. Ama altın başlı kız dünden güne daha güzelleşirmiş. Günlerden bir gün Hıyar başlı kızın annesi, öz kızını yanına alıp, düğüne gitmişler. Altın başlı kız:

- Beni de alınız, düğüne beraber gidelim, biraz eğlenelim, demiş.
- Senin düğünde işin yok, otur evinde yün işle, diyerek dürtüklemiş.

Altın başlı kız evde bir başına kalıp ağlamaya başlamış. O anda yaşlı kadın gelivermiş.

- Neden ağlıyorsun kızcağızım, demiş
- Üvey annem beni evde bıraktı, benim buzağıyı öldürdü, kendi Hıyar başlı kızını da alıp düğüne gitti. İşte bunun için ağlıyorum.
- Sen kızcağızım, buzağının kemiklerini bana getir. Onları gömeyim.

Kızcağız buzağının kemiklerini getirip onları evin bahçesine gömmüşler. Sonra, yaşlı kadın ayakkabılarını çıkarıp çukura tekme vurmuş. O anda çukur açılmış içinden kapkara bir Arap çıkmış. Yaşlı kadın Arap’a:

- Arap’ım, bu kız için hemen bir elbise ve iki atlı fayton hazır olsun, diye emir etmiş.

Arap, gözden kaybolur kaybolmaz, kızın üzerinde altın nakışlı kaftan, yaşlı kadının altın dizili kadife fesi, bilezikler, yüzükler, küpeler ve iki atlı fayton peyda olmuş. Kız giyinip, yaşlı kadınla faytona oturup, düğüne gitmişler. Fayton, Hıyar başlı kız ile annesinin gitmekte olduğu gıcırdayan aracın ardından gitmiş lakin az zaman sonra onları geçip giderlermiş. Düğün bahçesine gittiklerinde bütün misafirlerin onları ayakta karşılamışlar. Altın saçlı kızı da gelinin yanına oturtmuşlar.

8. BİR YAŞLI ADAMIN DÖRT OĞLU*

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bu yaşlı adamın dört oğlu varmış. Oğullarının dördü de evden çıkmazmış. Babalarının getirdiği yemekleri yiyip yatarlarmış. Günlerden bir gün oğullarının babası ölmüş. Babasını gömmüşler. Aradan dört beş gün geçmiş hala babalarının getirdiği yemeklerle geçiniyorlarmış. Gün gelmiş yemekleri bitmiş o zaman dördü birden kalkıp yola koyulmaya karar vermişler. Dördü dört yana gitmek için hazırlanmış. Yola çıkmadan evvel oğlanların büyüğü: “İlk önce babamdan kalan malları bölüşelim de öyle gidelim” demiş. Diğerleri de onun sözüne razı olmuş. O yana bu yana bakmışlar lakin bir eski namazlıktan başka bir de cübbe kalmış. Onların dördü de namazlığın dört köşesine yapışarak almak için kavga etmişler. Bu kavganın üstüne bir adam rast gelmiş. O adam onlara:

- Babanızdan mal kaldı mı ki niye kavga ediyorsunuz, demiş. Oğlanlar
- Kaldı elbette, demişler.

Namazlığın da cübbeliğin de kendilerine göre birer marifeti varmış. Namazlığa binersen namazlık göğe uçar, cübbeyi giyersen kişi hiç görünmezmiş. Yolcu gençlerin kavgasını kesmek için; “Hadi dördünüz de çalışıp gelin, kim daha az kazanırsa namazlıkla cübbeyi ona vermem” demiş. Oğlanlar çalışmaya gitmiş, yolcu hemen namazlığa oturup uçmuş. Yolda giderken bir aslan, bir karınca, bir de kartalın kavgasına rast gelmiş. Bunların kavgaları da leş üstüneymiş. Yolcu bunların yanına gidip:

- Niye kavga ediyorsunuz, diye sormuş. Davacılar:
- Leşi paylaşamıyoruz, bu yüzden kavga ediyoruz, diye cevap vermiş. Yolcu:
- Vay salaklar, bunun için kavga edilir mi ya. Kartala leşin içini, karıncaya da bir parça başını vereceksin, demiş. Aslana dönüp:
- Sana da temiz eti kaldı. Şimdi anlaşıp kavga etmeyin, demiş.

Yolcu da kendi yoluna gitmiş. Gide gide bir zaman sonra şehre gitmiş. Orada misafirhanede yatmış. Ama yatak parası için onun yanına hiçbir kapağı²⁰ bile yokmuş. Yolcu buna bakmadan kendine yemek, su, yatak hazırlatmış. Tam o günlerde de

* Masalın orijinal ismi “Bir Kartının Dört Oğlu”dır. . *Kırımmtatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 72-80.

²⁰ Kapık: Rublenin yüzde biri değerinde paradır.

padişahın kızı, kocaya çıkacaktı lakin o kendisinin sahip olduğu kadar altına sahip birini arıyordu.

Yolcu, padişahın kızını görmek için meydanlığa toplanan halkın yanına gitmişti lakin halkın arasına girse de kızın görmenin yollarını bulamamış. Yolcu yavaştan bir bahçeye girmiş. Tılsımlı cübbeyi giyip görünmeyen adam olmuş. Hemen padişahın sarayına gidip içeri girmiş. Kızın yaşadığı odayı bulup, kızın görmüş. O zaman padişahın kızı uyuyordu. Yolcu bir daha tılsımlı cübbeyi örtünmüş ve görünmezliğini kaldırıp kızın yanına yanaşmış.

- Dön bana yüzünü göster, demiş.

Kız yattığı yerden kalkıp doğrulmuş. Bir o yana bakmış bir bu yana bakmış hiçbir kimseyi görememiş. Bu nasıl şey, benim çevrem yedi kat askerlerle dolu, buraya adam nasıl girebilir, benim işittiklerim düş olsa gerek, diye düşünmüş. Yine de uyumaya devam etmiş. Yolcu sözlerini tekrarlamış. Kız yine uyanmış ve yine kimseyi görememiş. O kendi başına “bu canın tılsımı ne” diye korkmaya başlamış. Bu arada yolcu, cübbesini biraz açıp kıza kendisini göstermiş. Kız, yolcuya:

- Senin tılsımın var mı, nasıl bir şey, sen buraya nasıl girdin, diye sorular sormuş.
- Elbette tılsımım var, diye cevap vermiş. Bundan sonra kız da ona kendisinin tılsımlı yüzüğünün olduğunu anlatmış.

Günlerden bir gün kızın ağırlığı kadar altın getirip kızın alacak olmuşlar. Kız teraziye çıkıp parmağına tılsımlı yüzüğünü de takmış. Yüzüğünü taktıktan sonra kızın ağırlığı iki kat oluyordu. Yolcuyla dost olan kız, ona iki torba altın ve kendi yüzüğünü birlikte vermiş.

- Bana inan sen beni alırsın, demiş.

Macarla²¹ altın getirenler kızın almaya gelmişler ama yolcu iki torba altınla kızın kendisine almış. Hasret hasretliye kavuşunca Macar altını getirenler bu işe şaşır kalmışlar. Anlaşılan yolcu padişahın damadı olmuş. Kız, kocaya gittikten sonra her gün babasını kontrole gelirmiş. Günlerden bir gün kız babasının yanına gelmiş, babasının başı aşağıya sallanıp duruyordu. Bunu gören kız:

- Babam size ne oldu böyle yoksa başınız mı ağrıyor, diye sormuş. Babası;

²¹ Macar: Yarım Cumhuriyet altını, iki altın büyüklüğündeki altınlar

- Yok kızım, benim bir yerim ağrımıyor. Padişah oğulları seni alamadıkları için bana düşman oldular. Bana karşı savaş ilan ettiler, demiş. Kız, babasına öğüt verip;
- Korkma baba, sizin damadınız hepsinden kıymetlidir. O, dünyada olan askerlerin hepsini tek başına yener, demiş.

Damadı, kaynatasının yanına çağırmışlar. Damat, kılıç kuşanıp, atına binip doğru padişahın yanına gitmiş. Damat;

- Vay babam, neden başınız sallanıyor, diye sorar.
- Neden sallanmasın çocuğum, bütün padişahlar bana karşı asker hazırlığındalar, demiş. Damat hemen padişaha cevap verip;
- Siz hiçbir şeyden korkmayın, bana sizin askerleriniz de gerekmiyor. Ben bir tek kendim hepsinin üstesinden gelirim, demiş.

Lakin Padişah damadına inanmamış. Yine de askerlerini alıp savaşa gitmiş. Düşmana yakınlaştığında damada:

- Siz çadır kurun, ben bir etrafa bakayım, demiş.

Padişah'tan ayrıldıktan sonra yaşlı adamın oğullarından aldığı cübbeyi giyip savaşımaya gider. Askerlerini cayır cayır etmiş. O askerlerin padişahları zorla kaçıp kurtulmuşlar. Damat, gelen bu askerler şölenini bitirip kaynatasının yanına gelmiş ve birçok yemek, su pişirip fakir fukaraya dağıtmış. İkinci günü de bir daha savaşa gitmişler. Yine yenmişler. Üçüncü günü bir daha savaşa gitmişler. Yenilen padişahlar: “Yenen padişahın tılsımı vardır.” diye düşünmeye başlamışlar. Bütün Kurtklardan²²sormuşlar, birisi padişahın tılsımını bulmuş. Kurtkaların en yaşlısına yenilen padişahlar: “İstediğin kadar altın verimiz lakin doğrusunu söyle.” demişler.

Kurtka razı olup padişahları yenen padişahın damadı olduğunu söylemiş. Padişahın damadı askerlerle beraber savaşı kazanıp dönerken yoldaki büyük toynağın yanında atlara su vermek için beklermiş. Askerler toynağa hücum etmeyi düşünürken, Kurtka su dibinden yüzerek gelip, savaşı kazanan padişahın damadını boğarak öldürmüş. Askerler bu işi padişaha nasıl anlatacaklarını bilememişler. Onlar kendi aralarında damada benzeyen askerlerden birine damadın kıyafetleri giydirilir, onu padişahın çadırına damat

²² “Kurtka” Kartanay sözcüğünün eş anlamlısıdır. “Kartanay, Kartanniy, Kartiy, Neni” sözcüklerinin Türkiye Türkçesindeki karşılığı “Nine”dir. Bu masal metnimizde “Yaşlı Bilge Kadınlar” olarak aktardım. <http://www.tatarcasozluk.com/arama/kurtka>

diye alıp getmişler. Damadın kıyafetlerini giyen asker, damat olup, padişaha zaferlerini anlatmış. Padişah:

- Yorulduysan çocuğum git evine dinlen, demiş.

Damat kıyafetlerini giyen asker eve gider ama kapıda kalır. Kız kapıyı açmaz:

- Her zaman olduğun gibi görünmez ol da gir, demiş.

Damat olup gelen asker bu işi yapamaz. Yine de kapıyı çalar. Kız:

- Görünmez olup giremezsen, aslan ol, kapıyı kır da gir, demiş.

Asker bir daha kapıyı çalmaya mecbur olur. Kız:

- Onu da olamıyorsan kartal ol da bacadan düşerek gel içeri, demiş.

Asker şaşıp kalır, ne yapacağını bilemez hale gelir.

- İnsandan karınca, aslan, kartal olur mu, diye sormuş. Kız;

- Öyleyse sabah gelirsın, deyip geri gönderir. Kız hemen babasının yanına gelip şöyle demiş:

- Babam, damadınız geldi mi ya?
- Elbette ki geldi, diye cevap verir. Kız;
- Yok babam, o damadınız değil de başka birisi olsa gerek, der.

Padişah bütün askerlerin toplanmasını emretmiş. Damadı arıyorlar ama bulamıyorlarmış. Askerler bundan sonra damadın suda boğulduğunu anlatmışlar. Kız hemen altından beş on elma yaptırıp toynağa gitmiş. Kız;

- Benim kocamı sen mi aldın, ver onu bana, diye bağırır. Toynak:
- Evet ben aldım, diye cevap verir. Kız:
- Sen onu verirsen ben sana altından elma vereceğim, der. Toynak damadı, ilk önce başına kadar sonra da beline kadar gösterir. Kız:
- Bir elma daha atayım, bütün vücudunu göster, der.
- Avucunun içinde elma olduğunu göster, sonra senin istediğini yapayım.

Kız avucunda elmaları gösterdiği an elmalar uçup gider. Toynak, kızı esir alır, damadı ise bırakır. Damat, padişahın yanına gider. Ona kızının toynakta kaldığını anlatır. Padişah:

- Şimdi kızı toynaktan almak mümkün olmaz, onun için sen hangi padişahın kızını istersen, onu alıp veririm, der. Damat:

- Yok babam, o kadın olup beni kurtardı da ben er olup onu kurtaramayacak mıyım, der.

Damat yerden iki torba altın elma alır da, ata binip toynağın yanına gitmiş. Baksa ne görsün, ne toynak ne de kız hiçbirisi yok. Damat, kızı tam bir yıl aramış. Gide gide çöl ortasında göğe yakın bir saray görmüş. “Bu olsa olsa kızın sarayıdır.” diye düşünür. Saraya gider, girecek olur ama ne kapı ne pencere, girmek için bir delik bile bulamamış. Sonra küçük bir delik bulur da oradan içeriye girer. İçeri girince ne görsün: “Kendi karısı yaşlı bir kurtkana’nın yanında oturuyor. Kız, kocasının geldiğini hemen anlar. Bu sarayda ondan başka kırk kız daha hapsedilmiştir. Damadın kadını bu kırk kızın birisine “canım yaşlı ananın başını biraz da sen bekle ben çok yoruldum” der. O kız:

- Senin kocan geldi mi yoksa, sende bir hal var, der. Kız bunu kabul eder lakin:
- Senin kocanı bizim de görmemiz mümkün mü?

Gel zaman git zaman gelen damat, karısıyla bir ara görüşürler. Damat kadınına sormuş:

- Kurtkana’nın canı nerede?
- Kurtkana’nın canı uzak bir yerde, onu Temir Aslan denen birisi saklıyormuş. Onda bir kaz vardır, kazın da dört yumurtası vardır, onun canı o yumurtanın içindedir.
- Siz bir tef alın onu tıngırdatmaya başlayın. Eğer Kurtka başım ağrıyor derse sakın durmayın devam edin, der ve çıkıp gider.

Tam bir yıl yol yürüdükten sonra damat, Temir Aslan’ın yerine gelir. Oraya gelmeden evvel bir çobana rast gelir. Damat çobana:

- Benim kıyafetlerimi al da yıkayıp getir. Sana bir avuç altın vereceğim, demiş.

Çoban damadın kıyafetlerini yıkamaya gider. Gittiğinde koyunları bahçeye girmemesini rica eder lakin o koyunlara bakmaz. Koyunların her biri bahçeye girer. Bunu gören Temir Aslan gelir.

- Yiğit Atışalım mı tutuşalım mı, der. Damat:
- Ben uzak yoldan geldim, yorgunum yarın tutuşuruz, diye cevap verir.

Koyunlar otlaya otlaya ota doyarlar. Oradan çıkacak olsalar da koyunlar bahçeden çıkmazlar. Damat, sabah sabah Temir Aslan’la kavgaya tutuşur lakin birbirlerini yenemezler. Temir Aslan:

- Ay ben sana şimdi gösteririm şu koyunları bir çıkarayım, der. Damat ona:
- Ay ben şimdi çıplak olmasaydım sana gösterirdim, der.

Üç gün sonra bir dağa rastlamışlar. Köy sahibinin kızı kurban koyunun etinden kavurma ve büyük bir mayalı kalakay²³ da hazırlamış. Ardından kaymaklı kahve de pişirmiş. Damat yemeğini yiyip kahvesini içtikten sonra Temir Aslan'ı bulup onu öldürmüş. Temir Aslan'ın sarayı büsbütün kaybolup gittikten sonra ortada bir tek demir sandık kalmış. Bu sandığın içinde de kavzarmış. Damat kazı sandık içinden alıp soymuş. Yumurtaların birini sırtına, ikincisini cebine koymuş. Koyun sahibinin evine gitmiş. “Gözünüz aydın Temir Aslan'ı öldürdüm” demiş. Bütün cemaati çağırıp; “Bu koyunlar bu adamın değil de bütün cemaatin olacaktır. Bunları herkes kendi malı gibi kullanacaktır. Eğer kim koyunları böyle kullanmazsa, ben o kişiyi parçalar keserim” demiş. Damat atına binip kızların olduğu saraya gitmiş.

Saraya vardığında ne görsün: Orda sarayın bir taşı da kalmamış. Kızlar Kurtkanın etrafında tef çalıp oturuyorlar. Damat, Kurtkana'nın yanına gidip ona yumurtaları gösteriyor. Kurtka:

- Vay anam vay, benim canımı nereden aldın? Onu bana versene, der.

Damat şurada yumurtalarını yere vurur. O an Kurtka da ölüp gider. Bütün kızlar kurtulur, evli evine köylü köyüne gider. Damat da kırk gün kırk gece verdiği ziyafetle karsına kavuşur.

²³ Kalakay: Kırım Tatarlarının milli hamur işidir.

9. BUZAĞICI ÇOCUK*

Genç yaşta anne ve babasını kaybedip öksüz kalan, geçinmek için bir zengine buzağıcı olan bir ırgat varmış. Genç olduğundan buzağılığı beceremeyen ırgat, buzağıları otlatmaya çıkardığında, darma dağın olup gelirmiş. Çocuk, buzağıların peşinden koşar, sürünerek ağzını burnunu kan içinde bırakırmış. Ahıra getirdikten sonra ne yapacağını bilemeyip, oturup hüngür hüngür ağlarmış. Buzağı çocuk, ağlarken bir adam ortaya çıkmış. Bu adam; “Oğlum sana ne oldu, neden ağlarsın?” diye sormuş. Çocuk:

- Buzağıcılığı beceremiyorum. Kaçıp gidiyorlar, onun için ağlıyorum. Şimdi bu evden de kovulursam nereye gider, nereye sığınırım, demiş. Yolcu, çocuğun kara talihine üzülererek;
- Oğlum, buzağıları toplamak istediğinde “zip” diye bağır, dağılıp otlayacakları zaman da “pip” diye bağır. Şimdiden sonra buzağıların peşinden koşmana gerek kalmaz, demiş.

Yolcu yoluna gider, çocuk ise bu yolcunun söylediklerini test etmek için “zip” diye bağırır. Ağzını kapatana kadar buzağılar toplanıp bir araya gelir. Sonra “pip” diye bağırır. Buzağılar bir an içinde dağılıp giderlermiş. Çocuk adamın sözlerine güvenip buzağıları birbirine yapıştırıp kendi kendine rahat etmiş. O günden sonra çocuğun buzağıcılığı çok rahat geçermiş. Geçer ama bütün gün ot görmeden, su görmeden birbirine yapışık kalan buzağılar, bir deri bir kemik kalmışlar. Bunu gören zengin efendisi:

- Ulan sen buzağıları ne hale getirdin, açlıktan ölecekler neredeyse! diye bağırılmış.

Buzağıcı çocuk bir şey dememiş. Zengin efendisi de her gün verdiği çorbadan yine vermiş. Günlerdir aç olan çocuğun yüreği kin ve nefretle dolmuş. “Eğer sen beni aç bırakırsan bir gün ben de seni aç bırakırım o zaman açlığın ne demek olduğunu anlarsın.” deyip düşünmüş. Günlerden bir gün zengin adamın karısı buzağıcının o güne dek bir kase çorba içtiğini bilirmiş. Kendileri de yağda kızartılmış çiğ börekleri yiyip keyif çatıyor ve ardından da bir çanak hoşaf içerlermiş. Bundan sonra ikisi de yatağa

* Masalın orijinal ismi “Buzavdjı Bala” dır. **Tatar Halkı Masalları**. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 250-255. Aynı masal “Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki” adlı kitapta da vardır.

girip uykuya dalarlarmış. Çocuk pencereye gelip “Zip” diye bağırmış. Adam ve kadını, buzağılarla birbirine yapıştırmış. Ertesi günü sabahı adam, gözlerini açıp yataktan kalkmak istemiş ama kalkamamış.

- Ehh be kadın beni böyle kucaklayıp tutarsan ben nasıl kalkayım, yoksa gençliğimizi mi hatırladın. Kadın ise kocasına sinirlenip;
- Adam, kollarını çek belimi koparacaksın, demiş.

Onlar çok çekişip durmuşlar ama birbirlerinden ayrılamamışlar. Ne yapsınlar akıllarını kaçırın adamlar gibi yaygara koparıp, Buzağıcı çocuğu yanlarına çağırılmışlar. Buzağıcı çocuk ise, duymamazlıktan gelip buzağıları da alıp gitmiş. Kadın ve adam akşama kadar yatak içinde kalmışlar. Akşam, kış karanlığının düştüğü bir vakitte ahıra gelip giren buzağının geldiğini duyan adam, yine bağarmaya başlamış. Buzağıcı çocuk yine duymamazlıktan gelip yatıp uyumuş. Ertesi gün, gün doğmadan çocuk buzağıları alıp gitmiş. Üçüncü günü akşamı kadın ile adam açlıktan birbirlerine yapışıp kalmışlar. Buzağı çocuk, hal hatır sormak için eve girmiş.

- Efendim, hastalandınız mı? Vah vah, Allah sağlık versin. –demiş. Adam, açlıktan bitmiş bir halde zorla dudaklarını kıpırdatarak:
- Ekmek, biraz ekmek ver, demiş.
- Verirdim ama efendim, ekmek pişirilmedi. Ben en iyisi size tüt çorbası vereyim.

Buzağıcı çocuk bir avuç tütü suya karıştırıp tuzsuz, unsuz, alıp gelmiş. Sonra koluna kaşık alıp hastaların yanına gitmiş. Tüt çorbasını büyük bir iştahla içip, daha da çok istemişler. Buzağıcı Çocuk:

- Yok efendim, olmaz. Siz hastasınız, çok yerseniz hastalanırsınız. Eğer yataktaki halinizle kalırsınız tuvaletinizi nasıl yapacaksınız? Yok, yok yalvarmayınız, vermem.

Kadın ve adam kendi hallerine acıyıp hüngür hüngür ağlamaya başlamışlar. Buzağıcı çocuk onların gönüllerini alıp:

- Vay, vay, efendim, çocuk gibi yufka yüreklişiniz. Men ise sizi olgun biri bilirdim. Haydi ağlamayın, her derdin bir çaresi vardır. Size de bir çare bulunur. Siz şeytanın serpintisine uğramışsınız. Molla efendiyi çağırayım mı?

Adam, kendisinin gülünçlü bu haline alaycı mollaya görülmekten çekinir lakin başka da çaresi olmadığını, mollanın çağırılması gerektiğini düşünür. Buzağıcı çocuk

atına atlayıp da komşu köye gider. Mollaya, efendisinin şeytanın serpintisine uğradığını ve karısıyla kucaklaşıp kaldığını anlatır. Molla ağzını tutarak gülme krizlerine girer. “kucaklaşarak demiştin değil mi?” diye sorar. Buzağıcı çocuk “Molla bu gülmekte ustadır!” diye düşünür. Molla, çocukla Bilge kısırağa binip de yola çıkalım derken öğle vakitlerine kalırlar. Molla öğle namazını kılmak için attan iner, yol kenarında namazını kılar. Şurada eski bir kubbe vardır. Molla namaz kılıp secdeye varırken Buzağıcı çocuğun “zip” demesiyle kubbe molların başına geçer. Molla kubbeden uzaklaşmak için çok uğraşır ama fayda etmez. Molla:

- Şeytanın serpintisine ben de uğradım herhalde. Şimdi ne yapacağım, cemaatin karşısına nasıl çıkacağım? Kardeşim belki sen bir çare bulursun? deyip korkmaya başlar. Buzağıcı çocuk ciddi bir tavırla:
- Molla, kısırağın gözlerinden öperseniz başınızdaki kubbe de düşüp gider, demiş. Molla ne yapsın, sarık üstündeki kubbeye köye mi gidecek? Molla kısırağın gözlerinden öpmek için dudaklarını uzatıp, başını kısırağın başına getirir. Bu arada Buzağıcı çocuk yine “zip” demesiyle molların başı kısırağın başına yapışıp kalır.
- Ey Molla, o kadar tatlı öpücük olur mu? Kısırak sizi çok beğendi, sizi daha çok öpmek istiyor.

Molla ile Buzağıcı çocuk köye gelip girerler. Dört gözle Mollayı bekleyen karı koca:

- Molla, neden eve girmiyor, deyip şaşırırlar. Tuhaf soru: Kısırakla eve girilir mi? Buzağıcı çocuk onları, kısırağı ve Mollayı birbirine bağlayıp orayı ter eder.

Zengin adam ile Molla’nın böyle tuhaf bir hastalığa uğradıklarını duyan yakın köylerdeki beyler, hemen zengin adamın evine kalkıp gelirler. Bir de ne görsünler, zengin adam karısıyla kucaklaşıp yatıyor, Molla ise sarık üzerine kubbe giyip kısırakla öpüşmekte. Beyler, gülmekten kendilerini alamazken, gülmekten katılıp yerde yuvarlanırlar. Buzağıcı çocuk bir kenarda durup, “bunlar da gülmekte ustalarmış” diye düşünür. “Bekleyiniz beyler, biraz sabrediniz, size de sıra gelecek” diye içinden geçirir.

Beyler, Zengin adam ve Molla ile alay ettikten ve gülmeye doyduktan sonra faydası olabileceğini düşünerek bir dua okurlar. Beyler zikir edip secdeye durduklarında Buzağıcı çocuk yine “zip” demesiyle beyler dört büklüm bir halde kalırlar. Zengin adamın, Molların ve Beylerin çarpıldığı bütün köylerde duyuldu. Yaşlısı genci, çoluğu çocuğu, bütün cemaat zengin adamın bahçesine toplanırlar. Pencereden görüldüğü

kadarıyla zengin adam karısını kucaklayıp yatmakta, araya girenler Mollanın dudaklarını uzatıp kısırağı öpmekte, başına da kubbe geçirmiş, kibar beyler ise dört büklüm kalmışlar, zannedersin ki sırtlarına yük almak istemişler.

Köylülerin alaycı tavırları ve gülmeleri akşama kadar sürmüştü. Cemaat gerektiği gibi gülmeye doyduktan sonra Buzağıcı çocuk, “pip” diye bağırmış. Bağırmasıyla zengin adam ve kadın yataktan kalkmış, Molla kısıraktan kurtulmuş, beyler de bellerini doğrultup rahatça nefes almışlar. Buzağıcı çocuk masalı da böylece bitmiş.

10. ÇAMAŞIRCI OĞLAN MASALI*

Bir zaman varmış bir zaman yokmuş. Fakir bir çamaşırcı oğlan varmış. Bu çamaşırcı komşularından kirli çamaşır toplayıp, onları yıkamakla geçinirmiş. Bu işi için ona “Çamaşırcı Oğlan” demişler. Allah Çamaşırcı Oğlan’a zenginlik vermese de güzellik, takat, temiz kalp ve büyük cesurluk vermiş. Çok zaman Çamaşırcı Oğlan açlıktan kursağını sıkması gerekse de taktir karşısında hiçbir zaman boyun eğmemiş. Daima şen ve gamsız yaşamış. Omuzlarında çamaşır sepeti taşıdığı zaman bile şehir boyu şarkılarla geçermiş.

Günlerden bir gün Çamaşırcı Oğlan, kendi evinin yanında çınar ağacının gölgesinde kirli çamaşırlarını yıkadığında dilber, büyük bir kuş uçup gelmiş ve tam onun başı üstündeki bir dala konmuş. Çamaşırcı Oğlan’a kuş dikkatle baktıktan sonra kanatlarını gerip uçmuş. Ertesi gün zebellah gibi kuş, yine gelmiş. Yine o dalın üzerine konmuş, Çamaşırcı Oğlan’ını dikkatle izlemiş sonra gözden kaybolmuş. Böylece bu acayip kuş, birkaç gün ardı sıra belli bir vakitte gelip konuyor, Çamaşırcı Oğlan’ı seyrediyor sonra gidiyormuş. Çamaşırcı Oğlan bu her gün ki misafir kuşu o kadar beğenmiş ki hatta onu ele geçirmeye karar vermiş.

Günlerden bir gün acayip kuş çınar ağacı üzerine konduğunda Çamaşırcı Oğlan gizlice gidip kuşun ayağını yakalamış. Çamaşırcı Oğlan kuşu tutayım derken kuş, onu yavaş yavaş göğsüne kaldırmış. Çamaşırcı Oğlan neye uğradığını bilememiş. O, kuşun ayağına tüm gücüyle asılıp, onu yere düşürmeye uğraşmış ama kuş daha çok göğsüne yükselmiş. Çamaşırcı Oğlan kuşla baş edemeyeceğini anladıktan sonra bu fikirden vazgeçip kendini Allah’a emanet etmiş.

Acayip kuş az mı uçmuş çok mu uçmuş yedi gün yedi gece uçmuş. Sekizinci gün bir dağın içinde güzelliğiyle göz kamaştıran bir mermer taşla yapılan bir saray kapısının önüne gelip konmuş. Yere dokunduğunda acayip kuş öyle bir ses çıkarmış ki dağlar taşlar inlemiş. O zaman sarayın kapısı açılıp içerisinden ayın on dördüne benzeyen güzellikte bir kız çıkmış. Kırk tane harem kızı onun etrafında toplanmış. Hepsi de Han’a layık birer dilbermiş.

* *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 91-113. Mustafa Topal tarafından Kırım’ın Yalta şehrindeki Gaspra Köyü’nde derlenmiştir. (Age 47)

Çamaşırcı Oğlan bunları hayalinde bile göremezmiş. Yalan dünyanın en kıymetli taşları: elmaslar, yakutlar, zümrütler, zebercetler sarayın her köşesinden göz kamaştıracak tarzda parıl parıl parıldıyormuş. Sarayın orta yeri tamamen elmaslarla, direkleri yakutlarla işlenmiş. Çamaşırcı Oğlan, ortadan geçen kadınlardan birisini açılan büyük bir odanın orta yerinde dünyada görülmeyen yemeklerle donatılan kırkayaklı altından bir sofrada görmüş. Ağzının suyu akmaya başlamış. Güzel kız, altından bir taht üstüne çıkıp yanına da Çamaşırcı Oğlan'ı oturtmuş. Eliyle işaret edip halkı sofraya çağırmış. Sofrada bir tek kuş sütü eksikmiş. Canın ne isterse her türlü çeşit yemek varmış. Ziyafet bittikten sonra sabrı tükenmeye başlayan Çamaşırcı Oğlan saray hanımına şöyle söylemiş:

- Ey canım, güzeller güzeli gördüklerim beni çok şaşırttı. Az kaldı aklımı oynatacaktım. Sana yalvarıyorum, bana anlat, ben şimdi neredeyim? Sen kimsin? Bu saraylar, bu akıla sığmaz saltanat kimin? Beni senin gibi bir cihan güzeline kim getirdi? Kız ona:
- Ey Çamaşırcı Oğlan! Senin karşıdaki büyük Taberistan'da peri padişahının bir kızıdır. Burada gördüklerinin hepsi hesapsız benim padişah babamındır. Şunu unutma ki ben çoktan beri senin tatlı sesinle söylediğin beyitleri dinleyen ve senin güzelliğinin kudretinin esiri olmuştum. Ben kendime bir ömür yoldaşı aradığım zamanda Allah, seni karşıma çıkardı. Üç gün geçtikten sonra ben Allah'ın emriyle senin kadının olacağım. Şimdilik ben uzak yola giden şah babamın gelmesini beklemeye mecburum, demiş.

Kızın güzelliği, kadın görmeyen zavallı Çamaşırcı Oğlan'ın duygularını o kadar arttırmış ki hatta başını çevirip kızın üzerine atlamış. Kızı kucağına alıp gözünden, dudaklarından öpmeye başlamış. Çamaşırcı Oğlan:

- Ah canım, meleşim, sabrım gücüm kalmadı. Şimdi bu dakika benim olacaksın. Üç gün daha kim sabredebilir ki, diye yalvarmaya başlamış.

Çamaşırcı Oğlan'ın bu terbiyesizliğini, namussuzluğunu bilmeyen Peri Kızı'nı incitmiş, onu eliyle itip kendinden uzaklaştırmış. Kız:

- Yok, oğlan, bu hiç olacak iş değil! Ben babamın gelmesini beklemek zorundayım. Bu işte onun rızası olması gerekir, demiş.

Sabrı kalmayan Çamaşırcı Oğlan kızın üzerine daha ziyade gitmeye başlamış.

- Eğer sen, benimle şimdi bir yatakta yatmamı istemezsen zorla da olsa muradıma ererim, diye bağırmış.

Padişahın kızını kucağına alıp daha çok sıkmaya başlamış. Kendisini beğendiği adamın böyle hareketleri karşısında Peri Kızı hemen bekçileri çağırarak:

- Bu yzsz buradan alın, diye bağırmış.

O andan sonra çamaşırcı Oğlan'ı getiren kuş onun yakasından tutup pencereden dışarı çıkmış. amaşırcı Oğlan göz açıp kapayınca kadar kendisini yedi kat gökte, sarayın dışında bulmuş. Acayip kuşun sıkı penelerine asılıp uçan çamaşırcı Oğlan, az mı gitmiş çok mu gitmiş yedi gün yedi gece uçmuş. Sekizinci gün gözünü açtığında kendini susuz bir çöl içinde bulmuş. Kuş, amaşırcı Oğlan'ı yere bırakmasıyla gözden kaybolmuş. Yerde yatıp duran çamaşırcı Oğlan uykuya dalıp kendini bilmeden uzun bir süre yatmış. amaşırcı Oğlan'ın bahtına, yattığı yerden kervan gelip geçermiş. Kervancı başı kum üstünde bir adamın yattığını görmesiyle bağırıp uyandırmış. amaşırcı Oğlan'a:

- Oğlum sen nerelisin kimlerdensin? Nasıl oldu da buraya geldin, diye sormuş. amaşırcı etrafına bakıp:
- Kırımlıyım, şimdi ise Taberistan'dan geldim, demiş. Kervancı başı:
- Oğlum sen sayıklıyor musun? Sen şimdi Semerkand yakınlarındasın. Taberistan ise buradan yedi yıllık yol uzaklığında. Sen daha yirmi yaşlarında birisin. Dur oğlum, gel peşimden! Ben seni Semerkant'a kadar götüreyim. İyi birine benziyorsun, demiş.

Zavallı çamaşırcı kervancının sesinden etkilenip teklifini kabul etmiş. Yattığı yerden kalkıp onunla beraber yola koyulmuş. Semerkand'a geldikleri gibi o memleketin adeti gereği, çamaşırcı Oğlan ilk önce hamama gidip yıkanmış. Sonra doğru Kadı'ya gidip burada ne kadar kalacağını ve evli, çocuklu olup olmadığını söylemiş. amaşırcı, Kadı'ya:

- Ey kadı efendi, ben bu memlekete kendi isteğimle geldim. Lakin bu güzel memlekete gelip kalmak bana nasipmiş. İkinci sualinize gelince, bana bu güne kadar bir kadına koca olma kısmet olmadı, demiş. amaşırcı Oğlan Kadı'nın sözlerine cevap verirken aklına Peri Kızı geldi ve bir ahh çekti.

- Oğlum, bizim şehirde peygamberlerin şeriatından beri her kim bizim şehrimizde üç günden fazla kalmak isterse, o kişi mutlaka kendine bir meslek bulmalı veya bir kadınla evlenmekti. Eğer kim bu kanuna riayet etmezse onu ya sünnet ederler ya bu memleketten kovarlar. Şimdi söyle bakalım, bizim adetlerimize tabi olmaya söz verir misin?

Çamaşırcı Oğlan “Razıyım.” dedikten sonra Kadı efendi, bekçiye emir vermiş.

- Şu oğlanı naip²⁴’e teslim ediniz.

Çamaşırcı Oğlan, naip’in huzuruna varmış. Naip ona fil dışından yapılmış bir sandıktan bir piyango çekirmiş. Çamaşırcı Oğlan, üzerinde bir isim yazılı taş çekip naip’e vermiş. Naip taşın üzerine yazılan ismi okuyup kavas’a göndermiş. Kavas²⁵ da Çamaşırcı Oğlan’ı onun kısmeti olan kadının evine gitmesini emretmiş. Bu tuhaf âdete şaşıp kalan Çamaşırcı Oğlan’ı daha bilmediği, tanımadığı nişanlısının sarayına getirmişler. Saray kadını geçtikten sonra kapıdan genç, güzel bir kadın çıkar. Kavas kadına şöyle demiş:

- Ey güzeller güzeli, namuslu Sahibe Hanım! Bu genç adamı size saygılı naip hazretleri yolladı. Sizin kısmetiniz buymuş. Ey Şiraz’ın gülü! Bu adam senin erin olacak. Allah sizi yerde ve gökte rahat ettirsin!

Güzel Sahibe razılık işareti olarak kolunu göğsüne koyup kısmetini eve almış. Sarayın içindeki saltanatı gören Çamaşırcı Oğlan, şaşıp kalmış. Ertesi gün, Sahibe Hanım, ona kendisinin başka mülkleri olduğunu, dükkânlarının oluşunu anlatıp kervansaraylarını da gezdirmiş. Çamaşırcı Oğlan bunlar karşısında ağzı açık kalmış. Sahibe ona:

- Yakında sen mülkleri idare etmeye başlayacaksın. Zira bizde böyle bir adet vardır. Dükkanlardaki bütün mallar müşterilerimize alınan fiyattan satılır. Her isteyene de borç mal verilir, demiş.

Çamaşırcı Oğlan, bu durum karşısında memleketin adetlerine hem şaşıp hem de tamamını yapmaya çalışmış. Az zamanda o kadına alışmış, ticareti de ustalıkla yapmayı öğrenmiş. Yılın bitimine iki gün kala Çamaşırcı Oğlan, Pazar meydanında tellağın yüksek sesle bir şeyler söylediğini duymuş. Tellak şöyle diyormuş; Ey

²⁴ Naip: Tahtta hükümdar olmadığı zamanlarda ona vekalet eden kişidir.

²⁵ Kavas: Çavuş

peygamberimizin mübarek şehrinin saygılı halkları! Hürmetli kadı efendimizin emri boyunca, Ey Müslümanlar, yarın değil, bugün bu yıl artık biter. Her kimin kimde borcu varsa o ödemeye mecbursun. Eğer kim şeriatımızı bozarsa ona Allah'ın laneti deşsin.

Ertesi gün, borcu olan herkes gidip para vermişler. Yani yılın birinci günü yıllık devrin hesabını yaptığında Çamaşırcı Oğlan, acayip bir şeyle karşılaşmış. Beşe alıp beşe satılsa da pek fazla kâr edildiğini görmüş. Çamaşırcı Oğlan sabırsızlıkla eve gidip kadınına her şeyi anlatmış.

- Bu acayip şehirde, insanın aklı bu tuhaf şeylere ermiyor, demiş.

Kadın, kocasının şeriatı kabul etmediğini ifade eden lafları işittiğinde hemen Naip'e şikayet etmeye gitmiş. Semerkand halkının adetlerine göre hiçbir şeye şaşırarak olmaz, bu iş alçaklık sayılıp cezalandırılmış. Kadın Naip'e:

- Saygılı naip hazretleri! Benim bir yıldır kocam olan adam, mübarek şehrimizin adetlerini bozdu. O, Allah'ın işine karışmak isteyerek günah işledi. Ben bugünden sonra kocadan vazgeçtim artık, o bana haram oldu, demiş.

Bu haberi duyup şaşırarak naip, Çamaşırcı Oğlan'ı tutup getirmelerini emretmiş. Çamaşırcı Oğlan'ı getirenler, onun şeriate karşı büyük bir günah işlediğini anlatmışlar. Kadı, zindana kapatılması için emir vermiş. Çamaşırcı Oğlan her ne kadar yalvarıp yakarsa da kulak asan olmamış. Zavallı Çamaşırcının zorla yer dibindeki zindana getirmişler. Bekçiler onu getirdiği vakitte şaşılacak bir durum olmuş. Aniden uçup gelen bir kuş bekçilerin arasından Çamaşırcı Oğlan'ı pençeleri arasına alıp havaya uçmuş. Az mı uçmuş, çok mu uçmuş yedi gün yedi gece uçmuş. Sekizinci günü acayip kuş karanlık bir derenin içine konmuş. Çamaşırcı Oğlan, bin belayla bu cehennemine içine konmuş. Bin belayla bu cehennem deresinin içinden tırmanıp yola çıkmış. Yol kenarına oturup rahatladıktan sonra derin uykuya dalmış. O zaman yoldan bir yolcu geçiyormuş. Yolcu hemen Çamaşırcı Oğlan'ı uyandırmış. Ondan, Allah'ın uçsuz bucaksız çölüne nasıl geldiğini ve burada ne işler yaptığını sormuş. Çamaşırcı Oğlan küçük Semerkand'ta olduğunu söyledikten sonra yolcu gülümseyip:

- Küçük Semerkand, bu yere yayan gelmek hiç mümkün değil? Bizim Kadı'nın söylediklerine göre, Semerkand bizim memleketten otuz üç yıllık yoldur. Bence sen Büyük Semerkand'a gitmek niyetindesin, demiş. Çamaşırcı Oğlan aklını başına toplayıp:

- Senin söylediğin şehre nasıl gidilir, demiş. Yaşlı yolcu:
- Yürü, birlikte gidelim, demiş.

Onlar birlikte yola çıkmışlar. Üç gün üç gece yol yürümüşler. Yolun ikiye ayrıldığı noktaya gelince yaşlı yolcu, Çamaşırcı Oğlan'a Büyük Semerkand'ın yolunu gösterdi. İki yolcu birbiriyle vedalaşıp ayrılmışlar. Çamaşırcı Oğlan, yedi gün yedi gece gittikten sonra sekizinci gün büyük bir şehri sarıp sarmalayan sarayın dibine gelmiş. Ortalığı akşam karanlığı bastığında konaklamak için bir yer bakmaya başlamış. Şehir yakınında eski bir mezarlığın içine girip, yıkık bir türbeye yerleşmiş. Başının dibine bir taş koyup uykuya dalmış. Az mı uyumuş, çok mu uyumuş gecenin bir vaktinde başucunda büyük bir şamata koptuğunu duymuş. Gözünü açıp bakınca ne görsün! Kale kadar bir Lfrit²⁶ başının yanındaki bir selvi ağacını tamamen yerinden söküp almış. Ağacı çıkarıp bir tarafa koyduktan sonra mezardan göz kamaştıracak gibi güzel bir kızı alıp çıkarmış. Uykusundan uyanan kız, Lfritnin pençesinden kurtulmak için silkelense de Lfrit çirkin kara pençelerini onun süt gibi beyaz tenine sardıktan sonra, öyle bir kahkaha ile gülmüş ki ölümler bile mezarında dimdik durmuş. Lfrit'in gülüşü gök gibi gürlermiş. Lfrit kıza:

- Ha, ha, ha! Ha, ha, ha! Senin kızlığını saklayan tılsımı ele geçirmeden seni bırakmam! Padişah kızı, sana son kere söylüyorum, benim isteğime karşı gelme. Tılsımının sırrını bana aç! Otuz sekiz günden beri seninle savaş veriyorum. Senin iki günlük ömrün kaldı. Eğer bana teslim olmazsan, benim elimde en kötü ölümle öleceksin, demiş. Kız kısık bir sesle:
- Yok! Ben senin tırnakların arasında can vermeye hazırım, melun canavar! Yine sana teslim olmam! Benim tılsımımı, sen ömründe bilemeyeceksin, diye cevap vermiş.

Bu cevapları alan Lfrit avucundan kısık bir ses çıkarıp kızı mezarın içine koymuş. Üzerine de selvi ağacını koymuş. Yürürken, onun ayakları altında yer tir tir titirmiş. Çamaşırcı oğlan can korkusundan sabaha kadar gözlerini açamamış. Sabah açtığı anda hemen mezarlıktan çıkıp kaçmaya başlamış. Büyük Semerkand şehrine girdiği gibi kalabalık bir meydana doğru yürümüş. Meydan içinde tellağın yüksek sesle bir şeyler söylediğini ve başına birçok kişiyi topladığını görmüş. Tellal:

²⁶ Lfriti sözcüğü, Türkiye Türkçesinde İfrit olarak kullanılmakta ve şu anlamlara gelmektedir: Öfkeli, ortalığı birbirine katan kimse. Doğu masal ve efsanelerinde kötü, korkunç cin. 07.05.2013 tarihinde şu adresten alınmıştır. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.518b73c81056c8.32895166

- Ey Müslümanlar! Padişahlar padişahı hürmetli padişahımızın sesini işitin! Otuz sekiz günden beri padişahımızın kızına türlü zulümler yapıla. Allahu Teala onu zalimlerin elinden kurtarsın! Amin! Rabbim, sen padişahların padişahları, yedi kat ve yedi göklerin buyurucusu olan, Allah'ım benim dualarımı işit! Peygamberim adına yemin ederim, eğer kim padişahımızın kızını nerede olduğunu, yerini gösterse, onu padişahımız kendine damat yapacaktır! Eğer isterse kızının ağırlığı kadar altın verecektir, diye bağırarak söylemiş.

Çamaşırcı, böyle bir fırsatı elden kaçırmamayı düşünmüş. Tellağın yanına gidip padişahın kızının nasıl kaybolduğunu sormuş, anlamış. Çamaşırcı tellağa:

- Hemen beni padişaha götür, demiş.

İkisi koşup doğru saraya gitmişler. Padişahın huzuruna çıkmışlar. Çamaşırcı oğlan geçen akşam eski mezarlıkta olup bitenleri birer birer anlatmış.

- Ey padişahım, kırk silahlı yiğit versen, onlar Lfritle savaşsalar, ben de kadınımla olacak kızını kurtarayım, demiş.

Padişah bu haberi işitip, oldukça gülmüş. Hemen seraskerlerini çağırtmış. Askerlerinden kırk silahlı olarak Çamaşırcı oğlan'a teslim edilmesi için emir vermiş. Akşam olunca kırk yiğit mezarlığa gidip belirli selvinin yakınlarına gizlenip beklemişler. Çamaşırcı oğlan, onlara Lfrit mezarı açıp padişahın kızını çıkaracağı vakitte ona saldırmalarını emretmiş. Herkes korkunç Lfritin gelmesini beklemeye başlamış. Gece yarısı uzaktan bir gürültü duyulmuş. Dağları devirerek gelen Lfrit, mezarın üstündeki selviyi kuşun kanadı gibi kaldırıp atmış. Mezarı açıp içinden sessizce yatan kızı kollarının arasına almış. Çamaşırcı oğlan, kırk askere işaret verip hepsinin kılıçlarını çıkarıp Lfritin üzerine hücum etmişler. Zorlu savaş başlamış. Lfrit konuna denk gelen ağaçları ot gibi kırıp alıp, önüne soluna doğru savurmaya başlamış. Lfrit o kadar bağırarak, o kadar ses çıkarmış ki bütün askerlerin korkudan ödü patlamış.

Askerler birbirleri arkasından yuvarlansa da Lfrit de yaralanmıştı. Onun vücudunda büyük büyük kılıç yaraları açılmıştı. Yere akan kanlar sel olup akmıştı. Kırk yiğidin otuz beşi Lfritin zehirli pençeleri altında birer birer düşmüşler. En sonunda Çamaşırcı oğlan saklandığı yerden çıkıp Lfritin tam kalbine öyle bir bıçak saplamış ki onun koca vücudu leş gibi bir kerede yere serilip kalmış. Sağ kalan beş asker de Lfritin üzerine çıkıp leşini parçalara ayırmış.

Bir müddet sonra padişahın kızı gözlerini açıp yanındaki canavar Lfritin yerde yattığını görmüş. Lakin kurtulduğuna inanamamış bile. Başucunda duran Çamaşırcı oğlan ve babasının beş askerlerini görünce yavaş yavaş yerinden kalkmış. Kendini ölümden kurtaran bu yiğide dönüp zorla açılan dudaklarıyla dua okumuş. Kız otuz sekiz gün azap içinde yanıp kavrulduğundan tamamen güçten düşmüş ayakta durmaya kuvveti bile kalmamıştı.

Yaralı askerler, kızı elleriyle şehre götürdüler. Büyük Semerkand padişahı, Çamaşırcı oğlan'ı dünyada görülmeyen itibar ve saygıyla karşıladı. Şehir kapısından saraya varıncaya kadar bütün yollar halılar, ipek kumaşlarla donatıldı. Padişahın kızıyla Çamaşırcı oğlan saray kapısına vardıklarında padişah öz kızını, Lfritin kanlı pençesinden kurtaran Çamaşırcı oğlan'la nişanlanacağını halka ilan etmiş. Kız birkaç gün dinlendikten sonra o kadar güzelleşmiş o kadar güzelleşmiş ki ayın on dört gibi etrafına şevk gelmiş.

Kırk gün nişanlı durduktan sonra tellaklar şehir meydanından Büyük Semerkand'ın şanlı padişahı, Allah'ın emriyle kızı Bikeç Sultan'ı onu ölümden kurtaran pehlivana düğün yapacağını ve padişah hazretlerinin bütün halkı ziyafete çağırdığını, bütün kabahatlıların de her ne olursa olsun kurtulan kızının hürmetine affettiğini ilan etti.

Padişah kızına kırk gün kırk gece düğün yapıp Çamaşırcı oğlan'a verdi. Bütün padişahlığın efendisi sayılmış ve hep hediyeler verilmiş. Sofrada yalnız bir kuş sütü eksikmiş. Padişah sevgili damadını kendine baş vezir tayin etmiş. Çamaşırcı oğlan hiç beklemediği bir zamanda bolluk içinde rahat, mutlu bir ömür geçirmeye başlamış. Her gün padişahın hazinesinden yüz altın alıp şehir içindeki fakir fukaralara sadaka verirmiş. Lakin her adamda olan benlik, güç burada da kendini göstermiş. Bir fakir çamaşırcının, yeri yurdu belli olmayan yiğidin bir kerede padişahlığın en yüksek yerine çıkması, vezirlerin ve saray halkının sinirini bozmuş. Çamaşırcı oğlan'ı bir şeyler yaparak padişahın gözünden düşürmek için bin bir türlü çare aramaya başlamışlar.

Gel zaman git zaman, günlerden bir gün, kıskanç vezirler bir adama para verip: Çamaşırcı oğlan'ı padişahın tahtını ele geçirmek için bazı düşmanlar tarafından yollanan bir casus olduğunu haber edip dağıtmışlar. Bu fitne tez zamanda padişahın kulağına kadar gitmiş. Vezirler ise: Bu adam bu sığata giren Lfrittir. Bikeç Sultan'ı

kurtardıktan sonra onun kurtarıcısı olarak gösterdi, emeli de padişahın tahtını ele geçirmektir, gibi laflar etmişler.

Bütün saray halkı Çamaşırcı oğlan'ı saraydan atmak için elbirliğiyle çalışmışlar. Sonradan bu fitneler padişahın da aklını ve yüreğini karıştırmış. Damadın doğruluğuna inanmamaya başlamış. Bikeç Sultan'ın da yüreği ve aklı karışmış. Kadın kendini kurtaran kocasına düşman olmuş. Bir gün babasına gelip onu mutlaka zindana atmasını rica etmiş. Padişah kendi damadını zindana atmış, üç gün sonra da başını cellatların kesmesini emretmiş. Çamaşırcı oğlan tekrar ölümü beklemeye başlamış. Yeni bir mucize daha meydana gelmiş.

Çamaşırcı oğlan'ı kırk asker sarıp, yol boyu zindana getirirken aniden büyük bir kuş onu askerler arasından alıp havaya yükselmiş. Askerlerin aklı başından gidince kuş da gözden kaybolmuş. Az mı uçmuş, çok mu uçmuş yedi gün yedi gece uçtukten sonra sekizinci gün kuş, Çamaşırcı oğlan'ı büyük bir çölün içine bir su kaynağının kenarına bırakmış. Zavallı çamaşırcı gözünü açtığında kaynaktan su içip önüne çıkan yoldan gitmeye başlamış. Gide gide akşam olmuş, tanınmadığı bir şehre girmiş. Şehirde sokak boyunca gittikten sonra acayip bir halka rast gelmiş. Pazar içinde bir derviş sadaka toplarmış. Sadaka veren adamın kolunu tutup kendisine iki kere vurmadan bırakmazmış. Kör dervişin etrafında yüzlerce işsiz güçsüz seyirciler toplanıp, seyretmeye başlamış. Çamaşırcı oğlan bu halka çok meraklanıp:

- Ey peygamber dostu derviş! Kendine böyle ağır ceza almana ne sebep var, diye sormuş.

Derviş başta anlatmak istememiş. Lakin Çamaşırcı oğlan'ı çayhaneye çekip başına gelenleri anlatmış:

- Şeytan ve onun başyardımcısına lanet olsun! Ben gençken çok zengin bir bezirgânın yanına ırgat verildim. Bu bezirgân benim atikliğim, açığözlülüğüm için bana çok hak verdi. Günlerden bir gün, benim efendim İsfî Han şehrinden Semerkand padişahlığına gitmeye hazırlanmıştı. Bezirgân satmak için pek çok kıymetli mallar, kıymetli taşlar hazırlamıştı. Yalnız bu kıymetli taşlardan kırk deve yüklendi. Kervanbaşı olarak bezirgan kendiyile beraber beni de aldı. Ben bunları gördükten sonra şeytan yüreğime girip fikrimi bozdu. Bu kadar çok zenginliğe el koymak, ele geçirip zengin bir hayat sürmek mümkündür diye

fısıldadı. Şeytan bana bir dakika rahat vermeyip dürtüp durdu. Eğer sen zengin olup kasvetsiz ömür geçirmek istersen fırsattan faydalan da yaşlıyı öldür. O zaman bütün mal mülk senin eline geçecektir, dedi.

Kervanımızla uçsuz bucaksız, insan izi görülmeeyen Allah'ın bir kum çölüne girdik. Ben düşüncemi yerine getirmeyi düşündüm. Kervan dinlemek için durduğunda namaz kılmak için oturan efendimin üzerine hücum ettim. Bunu gören bezirgan ayaklarıma kapanıp canını bağışlamam için yalvardı. Ben kolumu çektim ama melun şeytan yeniden dürtmeye başladı:

- Ahmak sen ne için duruyorsun? Sen zengin olmak istemiyor musun? Fırsattan faydalan da onu öldür çabuk, dedi. Bu sırada yaşlı bezirgân daha çok yalvarmaya başladı. Gözüme bakıp:
- Oğlum! Beni öldürme! Eğer sen zengin olmak istersen, her zaman olabilirsin. Benim canımı bağışlarsan sana en kıymetli malım olan tılsımlı bir yağ veririm. O sana büyük zenginlik verir. Ben de öyle bir yağ var, eğer onu sol gözüne bir az sürersen, yüz kilometre uzakta olan bütün şehirleri, köyleri görebilirsin.

Ben buna razı oldum. Sol gözümü silince etrafımdaki yüzlerce şehirleri, köyleri, pazarları, kimlerin nasıl alışveriş yaptıklarını, kimin nasıl yürüdüğünü gördüm. O bana üzerine basa basa tembih edildi:

- Sakın unutma, bu mehlemin yalnız sol gözüne sil. Eğer sağ gözünü silecek olursan, iki gözün de kör olup, bir daha dünya yüzüne hasret kalırsın, demişti.

Ben, yaşlı tılsımını benden gizlediği yerden alıp, onu da bir harekette öldürdüm. Mehlemi alıp sağ gözüme sürdüm. Sürdüğüm gibi gözlerimin nuru gitti, zift karanlık içinde kaldım. Çok zaman ağladım, bağırdım, şeytana lanetler okudum, Allah'ı yardıma çağırdım benim için artık yaşamak haram oldu. İşte oğlum, ben aç gözlülüğümün cezasını böyle çekiyorum. Benim boş yere akıttığım kanı bağışlayan hiç olmadı. Tekkeye girip hak yolunda ibadet etmek için yemin ettim. İşte şimdi gördüğün gibi başkalarına ibadet olsun diye, her gelen geçene başımı uzatıp tokat vurdururum, demiş.

Çamaşırcı oğlan dervişin anlattıklarını can kulağıyla dinledikten sonra dervişe şöyle söylemiş:

- Takdir seni akıldan eksiltmesin. Ben senin sözlerinden insanların en büyük eksikliğinin akıl eksikliği olduğunu anladım. Zengin olmaya heves ettiğin için

sen birinci sersemliğini yaptın. Sen zengin olmakla şanslı olabildin mi? İnsanlara şanssızlık veren zenginlerden başkası değildir. İkinci ahmaklığın birincisini de bastırır! Sen hayırsız olmakla kollarını aşağıya sarkıtıp Allah’a da başını vurdurmalısın. Eğer Hak sana bir tokat atarsa, ikincisine hazırlanma. Sen benim başıma gelenleri duysan, kırk kere de başını dimdik tutardın. Ama ben başımı aşağı hiç eğmedim. İnsanın ömrünün takdir defterine yazılmasını, yazılmamasını bilmem. Nasıl olursa olsun derviş dostum, lakin Allah’ın sadakasına kol uzatıp ondan yardım bekleme. Eğer takdir sana vurursa sen ona karşılık vermeye çalış. Sevinç ve kıvançla gittiğin yol uçsuz bucaksız kum çölleri, karanlık derelerden keskindir bilmez misin? “Yiğit, yiğit olsun da isterse yatağı çalı olsun, diye doğru söylemişler.”

11. ÇOBAN OGLI*

Bir zaman varmış bir zaman yokmuş, bir padişahın üç kızı varmış. Bir gün padişaha veziri üç kavun getirmiş.

- Padişah hazretleri, kavun büyüdü, şıralandı onu geciktirmeden yemek gerek. Bundan sonra yenen kavun da olgun olsa gerek. Bu mahsuller vaktinde dallanıp budaklanırken toplanmazsa buruşup gider.
- Ne demek istiyorsun, açık konuş, demiş Padişah.
- Sizin üç kızınız var Padişahım. Büyüğü evlenme çağına geldi. Onu evlendirmek gerek sonra ortancasını daha sonra da küçüğüne düğün yapılmalı, demiş.

Padişah buna razı olduktan sonra tellakla ferman bütün memlekete yayılır: “Ey adamlar, sonunda duymadım demeyin. Padişahlığın her bir sakini padişah kızlarının sarayı önünden geçmesi emrediliyor. Padişahın büyük kızı kimi altın topla vurursa, o yiğit padişahın damadı olacaktır!”

Böylece padişahın büyük kızı altın topla vurduğu yiğitle nişanlanıp kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenirler. Onlar muhabbet içinde yaşarlar. Sıra ortanca kıza gelir. O da ablası gibi beğendiği yiğidi topla vurur. Onların düğünlerini de yapıp iki genci birbirine kavuştururlar. Vakit geçtikçe padişahın küçük kızı da evlenme çağına gelmiş. Yine tellak bağırtmışlar. Saray önünden memleketin bütün gençleri geçmiş. Lakin kız hiç birini beğenmemiş.

- Bu nasıl oldu? Yoksa saray önünden geçmeyen kaldı mı, diye düşünen Padişah
- Kaz kümesini temizleyen Taz baş oğlan kaldı, demiş.

O da emir mucibi, saray önünden geçtiğinde padişahın küçük kızı Taz baş oğlanın başına altın topla vurmuş. Bunu hemen padişaha bildirmişler. Padişah şaşkınlıkla:

- Olmayacak şey, kızım yanılmıştır. Padişahlığın bütün gençleriyle bir kere daha saray önünden geçirilsin, diye emir vermiş. Lakin ikinci kere de padişah kızı topla Taz baş oğlanı vurmuş. Baba kızını huzuruna çağırıp:
- Sen kendine kimi layık gördün, komşu memleketlerin padişahları benimle alay edecekler, hakaret yağdıracaklar bunları hiç düşündün mü?
- Takdir öyleymiş baba. Benim borcum buna tabi olmak, demiş kız.

* *Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki.* (Haz.) Ablaziz Veliev Taşkent: Çolpan, 1990, ss. 210-213.

- Takdire baş eğmek istersen kaz kümesine git. Sana düğün yapmam. Çeyiz vermem, demiş Padişah.
- Sağlıcakla kalınız babacığım, diyen kız, başka bir söz söylemeden saraydan çıkıp gider.

Güneş dağlar ardına saklandıktan sonra “Taz oğlan” başındaki işkembesini çıkarıp, düldülüne binip, bayırlar eteğinde, gül bahçeleri içinde cesaretlikler göstermiş. Bunu defalarca seyreden kız, korku bilmez yiğidin gür siyah saçlarını, fidan boyunu beğenip, ona gizliden sevdalanmış.

- Ben geldim. Babam düğün yapamayacak, çeyiz vermeyecek. Kabul edersen zevce olarak geleyim olur mu?
- İçeri giriniz. Sizi zevce olarak almaya razıyım.

Kız, yiğidin dediğine göre içeri girmiş. Aradan az mı geçmiş çok mu geçmiş geçen günlerin birinde komşu kraldan bu padişahlığa savaş açıldığı ilan edilmiş. Padişah askerlerini savaşa hazırlamaya başlamış. İki damadı da savaşa gitme cesaretini göstermiş. Taz baş oğlan’da zevcesine:

- Gidip babana söyle bana savaşa gitmek için bir at versin, demiş. Kız babasına gidip kocasının istediğini bildirmiş.
- Hemen eski, yaşlı bir tane olacak. Onu alsın da nereye gidecekse gitsin!

Yiğit, yaşlı ata binip yola çıkmış. Yolda bir bataklığa saplanıp kalmış. Padişahın damatları ve askerleri onun yanından gülererek geçip gitmişler. O ise, orman içinde saklı duran düldülüne atlayıp uçurumdan savaşı izlemiş. Kral kuvvetleri her yana yaymış. Padişahın askerleri geri çekilip mağlubiyete uğrayacağı bir vakitte cenk meydanında uçan at üstünde kimliği belli olmayan bir yiğit peyda olmuş.

O padişah askerlerini geride bırakıp kral askerlerini sağına soluna alıp dövüşmeye başlamış. Artık düşman askerleri savaş meydanından kaçmaya mecbur olmuşlar. Padişah “aşk olsun pehlivana”. Üç damadım var bir tanesi bu oğlan gibi olmadı, diye düşünmüş. Padişaha pehlivanın elinden yaralandığı bildirilmiş. O, pehlivanın yarasına bağlamak için kendi örtüsünü verip bağlamış.

Padişah galibiyet kazanıp askerleriyle beraber dönerken “Taz baş oğlanın bataklığın içinden çıkamadığını görmüş. Padişah onun uygun damat, asker olmadığını, çeşitli küfür ve hakaretlerle söyleyerek ve gülerekten yanından geçip gitmiş. Yiğit, kaz

kümesine geldikten sonra iki gün durmadan uyumuş. Karısı onun cebinde gördüğü babasının boyun bağıny tanıyıp boyun bağıny alıp hemen saraya gitmiş.

- Sizin boyun bağınyzı kocamın cebinde buldum, demiş Padişah hayretle:
- Bu nasıl olur? Hemen damadımı çağır buraya gelsin, demiş. Karı koca padişah huzuruna çıkmışlar.
- Bu boyun bağıny sen kimden aldın, diye sormuş Padişah.
- Cenkte sol elimden yaralandım. O zaman biri getirip bağıladı. İşin aslını anlayan Padişah;
- Sol elinin arasını göster, diye sormuş.
- Sen kim oluyorsun?
- Temirkaya çobanının oğlu Bektemir oluyorum, demiş.
- Aferin babana. Memleketine sadık bir yiğit yetiştirmiş. Dile benden ne dilerseñ?
- Bize hiçbir şey gerekmez. Bizim zenginliğimiz birbirimize olan sevgimiz. Padişahlıkta zulmü yok edip her kim olursa olsun huzurla yaşamasını isterim. İsteğim budur, demiş Bektemir.

Padişah yiğidin isteğini yerine getirmeye söz vermiş. Lakin sözüne sadık padişahlar yalnız masallarda olur demişler.

12. FUKARA ODUNCU VE ACAYİP TILSIM MASALI*

Bir zamanlar çok fakir fukara yaşlı bir hanımcık varmış. Bu hanımcığın Asan diye bir oğlu varmış. Asan köyün odununu keserek kendisini de yaşlı annesini de geçindirirmiş. Bunlar fakirlik içinde yaşar, hem de yıkık evlerinin dışında hiçbir şeyleri yokmuş.

Günlerden bir gün Asan dağa odun kesmeye gitmiş. Dağın çok sarp bir yerine gelmiş. Bu sarp yerlerden çıkmak için az mı gitmiş çok mu gitmiş belli değil. Lakin yol sonunun yakın bir yerinde çalılar arasında ayak sesleri duymuş. Asan meraklanıp yavaş yavaş gelen seslerin yerine bakmış. Karşısında yiğit, dev bir Ejderha varmış. Ağzından ateşler çıkarıp kuyruğunu da yüz yıllık ağaç dalı gibi sağa sola savuruyormuş. Karşısında da müthiş güzellikle bir yılan varmış. Ejderha onunla dövüşüyormuş. Yılanın derisi Azrail'in asası gibi bin bir çeşit ışıltıyla parlıyor, başındaki ipek sarığının ortasındaki büyük bir elmas taşının şevki de Asan'ın gözlerini kamaştırıyormuş. Asan bir taraftan yılanın dilberliğine diğer bir taraftan da boğa kıyafetindeki Ejderhanın kudretine şaşıp kalmış.

Ejderha yılanı boynuzlarıyla yere atıp ayaklarıyla da kursağını ezmeye çalışmış. Bu güreşte güzel yılanın yenileceğini görmüş. Güreş meydanında olan bütün ağaçlar kırılıp, yıkılıp, kayalara kadar uzanmış. Yeşillikler, ejderhanın ağzından çıkan ateşin sıcaklığından yanıyor. Asan, güzel yılanın sağlam kalmayacağını görüp, ona yardım etmeye niyetlenmiş. Baltasını belinden çıkarıp kuvvetle sallayıp ejderhanın iki boynuzunun arasına yerleştirmiş. Asan'ın dev gibi kuvveti boşa gitmemiş. Büyük bir boğa kadar olan ejderha çürümüş bir ağaç gibi yere yuvarlanmış.

Baltasındaki kanı ejderhanın derisine silip kaçmaya hazırlanan Asan'ın önüne ölümden kurtulan yılan çıkmış. Güzel yılan dile gelip şöyle demiş:

- Ey merhametli adam! Benim canımı ölümden kurtardığın için sana nasıl dua edeceğimi bilmiyorum. Bu zalim ejderha bizimle kırk yıldır güreşiyor. Bunun zebani tırnaklarına düşeli üç gün üç gece oldu. Gücüm artık bitip tükenmişti. Eğer sen bana yardım etmeseydin, ben pek yaman bir ölümle ölecektim. Ey kahraman yiğit! Ben senin yaptığın iyiliğe karşılık, sana para vermek istiyorum.

* Masalın orijinal ismi, "Fukare Odunçu ve Acayip Tılsım Masalı"dır. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 173-198. Metin, İslam Halil Demirci tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Kikeneyzli Köyü'nde derlenmiştir. (Age 155)

İyi bil ki ben peri padişahının bir kızıyım. Benim padişah babam benim canımı kurtaran adamdan hiçbir şey esirgemez. Dileğin ne ise, ey kahraman, dile benden ne dilersen!

- Ey peri kızı! Ben senden hiçbir şey istemiyorum. Beni bırak, yoluma gideyim. Benim evde yaşlı bir annem var, o beni bekliyor.
- Yok olmaz! Ben senin yakanı bırakmam. Gel, yiğidim, ben seni padişah babamın sarayına götüreyim.

Yılanın bu sözleri Asan'ı meraklandırıp onun arkasından gitmesine vesile olmuş. Yılanla Asan hiç görülmeyen, bilinmeyen, insanın ayağının basmadığı dere tepelerden tırmanıp peri padişahının memleketine gitmişler. Büyük bir kovanın yanına gelen yılan Asan'a:

- Benim sana bir tembihim var. Benim babamın sıfatı seni sakın korkutmasın. Onun sarayına girmek için, başta bir anamın rahmine girip babamın kursağından çıkmış. Bu yolda bizler zindan karanlığından geçeceğiz. Zayıf yürekli için bu pek ağır bir yoldur. Lakin bizim padişahlığımıza girmek seni büyük bir saygınlığa erdirtirip büyük bahşişlere kavuşturacaktır. Eğer o sana kıymetli taşlar verirse sakın kabul etme. Tılsımlı kuzgunu verecek olursa alma! Tılsımlı kılıcını verecek olursa razı olma! Sen ondan dilinin altında duran tılsımlı elmas taşı istes. Bu taş sana dünyadaki bütün bahtları, zevkleri, bütün dilekleri verir demiş. Asan peri kızına:

- Benim öyle karşılık vermeme sinirlenip kızmaz mı, beni öldürmez mi?
- Sen benim dediğim gibi yap, hiç korkma.

Gide gide ikisi de bir kovanın ağzına gelmişler. Kovanın ağzını kapatıp iki tane yılanın yattığını görmüşler. Bunların üzerindeki pullar güneşin ışığından elmas gibi parıl parıl parlıyormuş. Yolcuların ikisi de başta ana perinin rahmine girmişler. İkisi de karanlık zindan içinde kalmışlar. Korkusundan oduncu buz kesmiş. Sonra her ikisi de baba perinin kursağına girmiş. Zavallı oduncunun yüreği ve kanı donmuş. Lakin Asan korkusunu yenip kızın arkasından gitmiş. Peri babanın kursağından çıkan Asan, dilber yılan ile padişahın huzuruna gelmişler. Peri padişahının suratı o kadar korkunçmuş ki ondan korkmamak elde değilmiş. Peri kızı oduncuyu gösterip:

- Benim sevgili padişah babam, misafirimiz, ejderhayı öldürüp beni ölümden kurtaran bu pehlivandır. Peri padişahı oduncuya gülerek ağzını açıp:
- Dileğin nedir? Ey beni adem, dile istediğini bu altın elmas obasına elini daldır alabildiğin kadar al. Daha zümrüt taşlarına bak. Ceplerini doldur al, demiş. Oduncu:
- Ey peri padişahı, bana ne altın, ne elmas ve de ne zümrüt gerekli. Ben senin dilinin dibindeki tılsımlı elmas taşını istiyorum, demiş. Peri padişahı yerinden doğrulup:
- Ey beni adem! Sen pek büyük bahşişlere layıksın. Lakin sen benden mümkün olmayan bir şey istiyorsun. Dinle, ey kıymetli misafirimiz! Bende çok kıymetli büyük tılsımlı bir ayna var. Al sana onu vereyim. O seni çok beladan kurtarır. Asan, peri padişahına:
- Yok padişahım, ayna senin olsun, deyip reddetmiş. Peri padişahı sözüne devam edip:
- Dinle şanlı pehlivan. Bende hiçbir padişapta bulunmayan bir şey var. O da benim pek kıymetli tılsımlı kılıcımdır, onu sen al.
- Yok, istemiyorum, diyerek cevap vermiş. Peri padişahı Asan'a:
- Dilimin dibindeki elmas taş her şeyden kıymetlidir. Ben dünyada ondan ayrılmam. Ben onu sana nasıl vereyim? Peri padişahının kızı:
- Ey akıllı baba! Eğer sen o taştan daha değerli olan kızını kurtaran bu yiğide tılsımlı taşı vermesen, ben seni taşlar bu adama bağlanırım, demiş.

Kızının ağzından bu sözleri işiten yaşlı peri padişahı düşünceye dalmış. Padişah için kızından ayrılmak, tılsımlı taştan ayrılmaktan daha zor olduğundan peri padişahı çok düşünüp, dilinden taşı çıkarıp, elleriyle yavaş yavaş oduncunun eline vermiş. Asan, peri padişahıyla vedalaşıp onun ağzından girip padişahın karısının rahminden çıkmış. Peri kızı kahraman Asan'ı saray kapısından uğurlayıp:

- Ey beni ölümden kurtaran aslan! Eğer talih sana ihanet edip bir sıkıntı yaratacak olursa, bu taşı dilinin altına koyarsın. Koyduğun gibi kırk Arap yiğidi sana yardıma gelir. Onlara her ne emir edersen dakikasında hazır olurlar. Ancak sen, bu taşı göz bebeğin gibi saklamalısın, demiş.

Oduncu Asan, peri kızından ayrıldıktan sonra kendi memleketine varmış. Az gitmiş uz gitmiş Asan yolda çok açılmış. Şu, peri kızının söylediklerini denemek istemiş. Tılsımlı taşı dilinin altına koyduğu gibi kırk tane aslan gibi Arap yiğitleri ellerini kavuşturup:

- Buyurunuz efendim, emrinize hazırım! Oduncu onlara:
- Men acıktım, bana hemen sofraya kurunuz.

Asan gözünü açıp kapayınca kadar karşısında büyük bir sofraya, sofranın üstünde kırk tabak, her tabağın içinde kırk türlü yemek görmüş. Her biri de baldan tatlı, şekerden lezzetli cennet yemekleri gibi kokuluymuş. Asan doyduktan sonra:

- Elhamdülillah! Şükür rabbime! Yirmi beş yıldan beri ne ise bu gün yemeğe doyduğumu bilmem, demiş. Bu sözlerden sonra sofraya ortalıktan kalkmış. Asan kendi kendine:
- Öyleyse, peri kızı yalan söylemiyor, dedikten sonra yoluna devam etmiş.

Güvene güvene evine gelmiş. Evine girince anasının açlıktan ağladığını görmüş.

Asan anasına:

- Ey beni helal sütüyle besleyen, merhametli anacığım! Sakın ağlama. Senin oğlun hiçbir vakit boşu boşuna kaybolmaz. Dinle anacığım! Bugün padişahın evine git de bana onun kızını al gel. Bu sözleri işiten anası yerinden sıçramış, Asan'a:
- Oğlum, senin aklın başında mı? O zalim padişahı duymadın mı, ikimizi de cellatlara verir. Sus oğlum, sus! Allah'tan akıl fikir iste. Allah seni şeytanın şerrinden saklasın! Asan anasının sözlerini dinledikten sonra:
- Yok anacığım, sen korkma! Allah benim aklımı almaz. Ben bu lafları boş yere söylemiyorum. Başımıza bir bela gelir diye korkma. Sen anacığım, şu padişahın kızını iste. Ne isterse ver korkma, demiş.

Yaşlı ana ne kadar yalvarsa da Asan o kadar zorluyormuş. Zavallı yaşlı, oğlunun bu akılsızlığına bir türlü çare bulamaz, ağlayıp sızlayıp padişahın kızına oğlunu nişanlamaya gitmiş. Yolda yaşlı kadın, hem gider hem de oğlunun bu delice yaptığı işi düşünmüş. Bu iş benim başıma bir bela getirir deyip korkarak sarayın kapısına bakıp, içeri girmeye sakınıp geri evine gelmiş.

- Ah benim ciğer köşem. O zalim padişah az kaldı benim başımı cellada verdi. Bin belayla kurtuldum. Benim sözlerime padişah pek sinirlendi, demiş. Asan:
- Ben senin sözlerine pek inanmıyorum anne. Ben seni padişahın sarayına girmediğini gördüm. Anam, hemen git de bugün bir cevap getir! –demiş.

Zavallı yaşlı kadın artık oğlunun tamamen delirdiğine kara verip kahırla yanıyormuş. O tekrar Asan’a çok yalvarıp yakarmış ama oğluna bir söz geçirememiş. “Oğlum, genç yaşına kıyma. Beni yaşlı halimle horlatma!” dese de, bir şey fayda etmemiş. Yaşlı kadın eline sopasını alıp padişahın sarayına gitmiş. Saray kapısındaki bekçiler yaşlı kadının yolunu kesmek isteseler de:

- Allah aşkına beni padişahımıza götürün. Ona büyük bir göz aydını var, demiş. Bekçiler yaşlı kadını padişahın yanına götürmüşler. Yaşlı kadın:
- Ey padişahım! Sakın benim bu cahil başıma hiddetlenme. Ben o deliren oğlumu bir türlü yola getiremedim. Padişahımıza git de onun kızını bana nişanla demekten vazgeçiremedim.

Padişah, bu yamalı entariyi giyen yaşlı kadının yüzüzlüğüne sinirlenmiş. Yanındaki cellatlara yaşlı kadının boynunu vurmasını emretmiş. Cellat onun elinden tutup alıp gidecekken padişah koluyla işaret edip yaşlı kadınla eğlenmek istemiş:

- Pek güzel, varsın senin oğlun benim kızımı alsın. Lakin ben kızımı oğluna bir şartla veririm: oğlun bana zebercet taşından benim sarayımdan daha büyük iki saray yaptırsın. Kızım kendi odasından, onun sarayına ayak basacaktır. İşte size kırk gün müddet. Kırk gün içinde söylediklerimi yaparsa kızımı alır, onu kendime büyük vezir yaparım. Eğer oğlun, bu dediklerimi kırk günde yapmazsa, kırk birinci günü şehir meydanında başını cellatlara vurdururum.

Zavallı yaşlı kadın padişahın ağzından bu lafları duyunca gözünü cellat baltasına getirmiş. Eve gelip Asan’a padişaha nasıl gittiğini, padişahın kızını nasıl şartlarla vereceğini, şartları yapmazsa kırk birinci günü boynunun vurulacağını söylemiş. Kanlı gözyaşları döken anası Asan’ı kucaklayıp:

- Anacığım, ağlama! Şimdiden sonra biz şanslı bir ömür geçireceğiz.

Günler gökte uçan turnalar gibi ardı ardına geçer. Lakin Asan kendi keyfini bozmamış. Zavallı yaşlı kadın oğlunun gamsızlığını görüp yakınmış. Aradan otuz dokuz gün geçmiş, kırkinci güne dayanmış. Yaşlı kadın kendi keyfini hazırlamış. Kırkinci

günü akşamında Asan evinden çıkıp cebinden tılsımlı elmas dilinin dibine koymuş. Göz açıp kapayınca kadar karşısında kırk tane simsiyah Arap yiğit duruyormuş.

- Buyurunuz efendim, emrinize hazırım! demişler. Oduncu onlara:
- Ey aslanlar, ben göz açıp kapayınca kadar şu yere zebercet taşından bir saray yapacaksınız. Onun pencereleri yakuttan, kapıları zümrütten olsun. Padişahın sarayını da güneşin doğduğu tarafa çeviriniz. İki sarayın arasına altın köprü yapın! Yapılan saray padişah sarayının iki katı olsun, diye emir vermiş.
- Baş üstüne, deyip Araplar gözden kaybolmuş.

Asan gözünü açıp kapayınca kadar, gösterdiği yerde pek ziynetli dünyada eşi benzeri olmayan büyük bir saray dikilmiş. Sarayın duvarları doğan günün ışığından parıldayıp, seyreden gözleri kamaşıp kalmış. Padişahın şaşkınlığı daha çokmuş. Onun yatak odasına gün her vakit geç kalkarken bugün öyle erken uyandığına şaşmış. Hemen saray hizmetçilerini çağırmış.

- Bu nasıl şey, güneş bugün erken mi doğdu? Ne için benim odam böyle güneşle doldu?
- Yok padişahım, gün her zamanki gibi doğdu ve her vakitteki gibi yukarı çıktı. Lakin şefkatli padişahım, pencereden bakınız, dünyada hiç görülmeyen acayip bir hal olup geçti. Bir gecenin içinde sarayın güneşin doğduğu tarafa çevrilmiş. Eğer pencereden bakarsanız gözleriniz ikinci bir mucize daha görecektir. Bir gecenin içinde göz kamaştıracak kadar büyük bir saray daha yapılmış.
- Padişah yatağından kalkıp pencereden bakmış. Kendi sarayından biraz yüksek, zebercetten yapılan sarayı görmüş. Güzellikte, zinde, büyüklükte dünyada misli görülmeyen şey değilmiş. Padişahın gördükleri düşünde gibiymiş. Yanındaki hizmetçilerine elini çimdikletmiş.
- Hayır düş değil, ayığım.

Padişah yan sarayına kendi sarayının altın köprüyle bağlandığını görünce şaşırıp aklı başına gelmiş.

- Acayip şey, bu mucizeyi kim yaptı? diye bağırmış. Bu arada padişahın aklına oduncunun cellada teslim olacağını hatırlamış.
- Tez oduncu Asan'ı kurnaz anasını getirin, diye emir vermiş.

Hemen oduncu ve anasını alıp gelmişler. Padişah oduncuyu görünce hiç de tanımayan onun üstündeki urbası padişahın kendi kıyafetinden daha kıymetliymiş. Başındaki tacı elmas taşlarla süslüyken, parıltısı göz kamaştırıyormuş. Yamalı entari yerine kumaşlar giymiş. Yaşlı kadın ve Asan cellada vermeye hazırlanan padişah büyük bir saygı, itibarla karşılamış. Padişah Asan'a şöyle demiş:

- Oğlum, sen benim kızıma gerçekten de layık bir yiğitsin. Bu günden sonra sen benim baş vezirim olacaksın. Bugün sizin nikâhınızı kıyar, düğününüzü yaparız. Ömrünüz uzun, bahtınız geniş olsun, oğlum!

Padişah vezirine emir vermiş. Meclisler yapılmış, sofralar kurulmuş. Cellatlar köylerde, şehirlerde gezerek halkını padişahın kızının düğününe çağırmışlar. Binlerce misafir düğüne gelip yemek yer, içki içer, zevki sefa ederlermiş. Yüzlerce çalgılar çalıp, âşıklar yırılarıyla halklarını şenlendirmiş. Kırk gün kırk gece düğün olmuş. Sofralarında tek bir kuş sütü eksik değilmiş. Kırk birinci gün oduncu Asan, padişahın kızı perde ardına girmiş. Oduncu Asan padişahın damadı olduktan sonra baş vezir de olmuş. Fukaralıktan kurtulup zevk-i sefa içinde ömür sürmeye başlamış.

Lakin bu zevk çok sürmemiş. Padişahın vezirleri, saray ağaları, fukara bir oduncunun kendi başları üzerine baş olmalarını bir türlü çekememişler. Bu vakitler mısır buğday ekmediğinden başka bir şey görmeyen oduncu, bugün padişahla yan yana oturup bir sofradan aşağısını görünce, onu kül edip yakmak için bin bir türlü yollar aramaya başlamışlar. Asan'ın en azılı düşmanı olan adam hazineci vezirmiş. Padişah kızının hizmetçilerinden birisini türlü bahşişlerle ele alıp, Asan'ın tılsımlı taşı hakkında sırrını söylemişler. Hazineci bir bezirganı yanına çağırıp şöyle demiş;

- İşte sana beş kese altın. Benim dediklerimi yapacaksın. Bu boncukları al da, padişah kızının sanatına var. Kıymetli mallar satayım de. Padişahın kızı pencereden bakınca ona inci boncuklarını göster. O böyle şeylere pek heveslidir. Beğendiği şeyleri senden satın almak isterse sakın satma, bu şeylerin komşu padişah tarafından kendisine bahşiş verildiğini, bahşiş olan şeylerin ise parayla satmak adeti olmadığını söylersin. O daha fazla meraklanır.
- Eğer sultanım, mutlaka bu şeyleri beğenmiş olsanız, ben onu değiştirebilirim. O senden ne ile değiştirmek istediğini sorarsa sen de ona: Sultanım, benim işittiklerime göre sizin kocanızın bir kıymetli taşı varmış, onu da her vakit kendi

yanında taşımış. Eğer bu kıymetli boncukları almak isterseniz, o taşı alıp verirsiniz. Taşı aldığın gibi doğru bana getirir verirsin, demiş.

Açgözlü bezirgân bu işin ucunda büyük kâr olduğunu duyup beş kese altını razı olmamış. Vezir ona on kese vermiş. Bezirgân altınlarını koynuna koyup, incilerini boncuklarını toplayıp padişah kızının sarayının kapısı önüne gidip yerleşmiş.

- Hindistan malları, inci boncuklar, diye yüksek sesle müşteri çağırmaya başlamış. Padişahın kızı, sesi işitince penceresini açmış. Yerde parıl parıl parlayan incileri görünce hepsini almak ister:
- Misafir sen bu şeyler için ne istersin? diye sormuş. Kurnaz bezirgân eline incilerini alıp:
- Ey güzeller güzeli padişahım, bu bilezikler senin kar gibi beyaz ellerine ne de yakışır. Bu inci boncuklar da senin beyaz, pamuk gibi yumuşak gerdanına ne de yakışır! Lakin ben onları parayla hiç de satıp almam. Padişahın kızı:
- Misafir, ne için satmıyorsun?
- Ey, şevk verici yıldız! Bu iki şey bana Hindistan şahından bahşiş verilmiştir. Kendiniz de bilirsiniz ki peygamberimiz, bahşiş verilen şeyleri satmak haramdır. Ben onu ancak senin hatırın için başka bir şeyle değiştirebilirim. Varsın bu inci boncuklarla sarılan gerdan uzun ömürlü olsun, genç kalsın! Bu bilezikleri giyen eller ömür boyu yaşlılık görmesin, diyerek onların üzerine birer dua okuyup üflemiş. Padişahın kızı beğendiklerin almak için elini uzatıp, kurnaz bezirgânın elini tutmuş.
- Ey sultanım, sen bunların karşılığında bana ancak istediğim şeyleri vereceksin. Senin kocanda saklı duran tılsımlı bir taş varmış. Eğer sen, bana onu alıp verirsen ben de onun karşılığında sana bütün incilerimi, bileziklerimi verebilirim, demiş.

Hanım bu teklife razı olduğunu söylemiş. Kocasından tılsımlı taşı almak için bütün gece gözüne uyku girmemiş. Taşı pek çok yerde arasa da bulamamış. Sonra böyle bir kurnazlık kurmayı düşünmüş. Kendini hasta gösterip yemeden içmeden geçmiş. Memleketinin en iyi doktorlarını çağırmışlar ama derman olamamışlar. Kocası:

- Daha nasıl bir çare bulabiliriz?

- Ben akşam bir düş gördüm, düşümde bir derviş bana şey dedi: senin hastalığına kocanın tılsımlı kızıl taşı deva olabilir. Eğer sen benim tez sağ olmamı istiyorsan, bana taşı verirsin, demiş.

Merhametli Asan dayanamayıp canından kıymetli tılsımlı taşı çıkarıp kadınına vermiş. Kadın taşı eline aldığı gibi sevincinden yatağından sıçrayıp evin içinde oyun oynamış! Hain kadın sabırsızlığından zorla akşamı yapmış. Akşam olduğu gibi pencere dibine gelip beklemiş.

Hindistan bezirgânını saraya çağırıp tılsımlı taşı ona uzatıp karşılığında bileziklerle boncukları almış. Bezirgân tılsımlı taşı aldığı gibi büyük bir güvenle saraydan gizlice çıkmış. Kalpazan herif taşı ele geçirdikten sonra hazine vezirini de unutmuş. O, şu akşam taşın kuvvetini deneyip dilinin altına yerleştirmiş. Göz açıp kapayınca kadar karşısındaki kırk tane aslan gibi Arabı karşısında görmüş.

- Buyurunuz efendim, emrinize hazırım! demişler. Bezirgân onlara:
- Ben gözümü yumup açınca baş vezirin sarayındaki kadını benimle birlikte bundan otuz yedi diyar uzağa alıp getiriniz! Asan da eski evine yerleştirilsin, diye emir vermiş.

Bezirgan gözünü açınca kadar onun dedikleri yerine getirilmiş. Sabah Asan gözlerini açınca kendini yine eski yıkık evinde bulmuş. Dillere destan olan sarayın yerinde yeller esermiş. Zavallı oduncu yine de eski yokluğu sarmış. Asan'ın eşi başına gelenlerden sonra taşı kadına verdiğini hatırlamış. Asan padişahın kızına inandığı için saçını başını yolmuş. Asan çok vakit habersiz gezip dolaşmış en sonunda odunculuğa geri dönmüş.

Günlerden bir gün dağa çıkınca onun yolunu büyük bir kedi kesmiş. Asan baltasını elinden çıkarıp onunla kediyi vuracak olmuş. Kedi Asan'ın ayaklarına sarılıp söylenmeye başlamış.

- Ey merhametli oduncu! Sen benim canıma kıyma. Eğer sen beni bağışlarsan her ne istersen onu yaparım. Beni yanına al, sana çok faydalı olacağımı göreceksin, demiş.

Asan düşünmüş, taşınmış kediyi azat etmeye karar vermiş. Kedi de yeni efendisinin peşine düşmüş. Biraz daha gittikten sonra karşısına büyük bir fare çıkmış. Asan baltasını kaldırıp fareyi vuracakken, fare:

- Ey merhametli adam! Sen benim canımı bağışla. Ben senin bir işine yararım, demiş.

Asan farenin de canını bağışlamış. Fare de Asan'ın peşinden gitmiş. Onlar Asan'ın evine geldikten sonra onun ayaklarına kapanıp:

- Ey merhametli ağamız! Sen bizim canımızı bağışladın. Biz de sana bu iyiliklerinin karşılığını vereceğiz. Biz senin bu günlerde nasıl bir ağır hale düştüğünüzü anladık. Seni ondan kurtarmak boynumuzun borcu olsun. Senin tılsımlı taşını kadının yalandan kendini hasta gösterip aldı. Onu bir bezirgânın elindeki inci ve bileziklerle değiştirdi. Bezirgan o taşı ele geçirdikten sonra sana hıyanetlik edip, sarayını kadınının beraber gün batımına otuz yedi diyar öteye alıp gitti. Lakin sen, namlı, yiğit hiç de kahırlanma. Biz senin tılsımlı taşını alıp, sarayını bezirganı da birlikte alıp yine eski yerine getirtiriz. Yalnız sen sadık köpeğine emir ver de o bizimle birlikte gelsin. Bizi o yedi diyardan geçirsin. Biz sarayın nerede olduğunu görür, o kurnaz bezirgânın elinden taşını alırız, demişler.

Oduncu pek güvenip hayvancıkların dediğini yapmış. Sabah olunca köpeğin arkasına binip uzak yola çıkmışlar. Az gitmişler çok gitmişler kırk gün kırk gece yedi derya geçip kırk birinci günü uzaktan bezirgânın yaşadığı sarayın ışığını görmüşler. Kediyle, fare köpeğe:

- Ey ağa, sen burada bizi bekle dur. İşimizin bittiği gibi geleceğiz, seni buluruz.
- Tamam kardeşlerin bir yere gitmem. Bunlar sarayın kapısına gelince fare kediye bakıp şöyle der:
- Gel, bir görüşelim. Benim anladığıma göre padişahın kızı yumuşak kedileri pek severmiş. Sen gidip tırnaklarınla kapıyı tırmala, biraz da miyavlırsın. Padişahın kızı senin miyavlamalarını duyunca kapını açıp seni içeri alır, diyerek fare planını kediye anlatı.

Kedi farenin sözlerini dinledikten sonra kapıyı tırmalamaya ve miyavlamaya başlamış. Padişahın kızı bu sesi işittikten sonra kapıyı açıp kediyi almış. Akşam onu kendi bezirgânıyla arasına alıp yatmış. Fare de bir yolunu bulup saraya girmiş. Kedinin yanına yavaşça sokulup kulağına fısıldamış:

- Kedi, dostum sen gözünü dört aç, etrafa bak, bezirgân tılsımlı taşı nereye koymuş olabilir?

Bezirgân uykusunda taşı cebinden çıkarıp dilinin altına saklamış. Bunu fare anladıktan sonra kediye:

- Şimdi bize bu kalpazanın ağzından tılsımlı taşı çalma cesaretini toplamak gerek. Aha! Şimdi buldum! Yarın ben pazara çıkar biraz baharat alırım. Ben o herifin burnunu baharatla doldururum. O aksırır, aksırdığı gibi ağzından tılsımlı taş çıkar. O dakika sen onu kapar alırsın. Pencereden atlayıp doğru yalıya köpeğin yanına gidersin, demiş.

Aradan bir gün geçmiş. Fare pazara çıkıp ilk önce yağcı dükkanına girmiş. Kuyruğunu zeytinyağı çanağına sokup güzelce bir yağlanmış. Ondan sonra baharat dükkanına girip baharat kutusunu iyice yağlı kuyruğunun dibine kadar batırıp çıkarmış. Baharatı yükledikten sonra doğru saraya gelip, gece olmasını bekleyip durmuş.

Akşam olmuş. Bezirgân pazardan gelip soyunmuş, dökünmüş. Padişah kızının yanına geldiğinde cebindeki tılsımlı taşı dilinin dibine koymuş. Akıllı fare bezirganın uykuya daldığını görüp onun büyük burnuna baharatlı kuyruğuna sokmuş. Keski baharat bezirganın burnunu ateş gibi yakıp birkaç kere: “Apchi-Apchi!” şeklinde kuvvetle aksırmıştır. Üçüncü kere aksırdığında onun dili dibindeki taş atılıp döşeme üzerine düşmüş. Bunu, bekleyip duran kedi taşı ağızıyla kapıp pencereden sıçrayıp kaçmış. Onun peşinden fare kaçmış. Akıllı köpek kendi arkadaşlarının deniz yalısında bekleyip durmuş. Onlar gelmişler. Kediyle farenin arkasında takılıp yedi deryayı yüzüp geçmek için yola çıkmışlar. Az gitmişler çok gitmişler deryanın ortasında fare, kediye:

- Ey dostum, biz şimdi yarı yola çıktık. Taşı bezirganın ağzından çıkarmaya ben vesile oldum. Onun için efendimize de taşı ben götürüp teslim edeceğim, demiş. Kedi buna üzülüp:
- Ne dersin, sen dostum, saraya ilk giren ben, taşı ilk alan ben oluyorum da efendimize getirip teslim eden sen ol! Hiç öyle şey olur mu, diye taşı vermemiş. Fare daha ziyade üzülüp:
- Akıllı veren ben, kuyruğu yağa daldıran ben, baharatlanan ben, bezirgânı aksırtan ben, taşı efendisine getirip teslim edecek olan sen! Hiç olacak şey mi, diyerek deryanın ortasında boğaz boğaza tutuşup kavgaya bir şamataya tutuşmuşlar.

Akıllı köpek bunları en kadar uzlaştırmak istese de kavgaları artmış. En son kediyile fare birbirinin boğazına yapışmışlar taş kedinin ağzından suya düşmüş. Bu bahtsızlığı görüp üçü birden denizin ortasında ağlamaya başlamışlar.

Kabahati birbirlerinin üzerine ata ata kara kasvetlere dalıp kendi memleketlerine gelmişler. Üçü de oduncunun gözüne görünmeye utanmışlar. Utansalar da üçü de Asan'a gidip başlarına gelen halleri, kabahatleri söylemişler. Asan onlara:

- Haydi bakalım, ziyanı yok! Olmayacak bir şeydi. Ne yapalım? Kısmet bu kadarmış! Ağlamak işe fayda etmez. Dünya dediğin bir merdivendir. İnsanoğlu o merdivenin üstünden iner de çıkar da, diye hiçbir şey olmamış gibi işine devam etmiş.

Ertesi gün Asan balık avlamaya denize gitmiş. Birkaç kere avını atsa da ufak bir hamsicik bile avına düşmemiş. Avını denizden çıkarıp eve gitmeye hazırlanan Asan, avın içinde bir altın balıkçık çırpındığını görmüş. Asan balığı eline alıp balığa:

- Ey merhametli balıkçı! Benim canıma kıyma! Beni azat et. Ne dersen dile benden! Deniz dibindeki en kıymetli şeyleri sana getireyim. Ben deniz perilerinin padişahının kızıyım. Benim babamın padişahlığına pek kıymetli bir taş düştü. Eğer beni sen azat edersen ben o taşı sana getiririm, demiş. Asan:
- Pek güzel, haydi dediğin olsun, deyip balıkçığı azat etmiş.

Asan gözünü yumup açana kadar bir deniz perisi tılsımlı taşçıyı atıp taşlamış ve gözden kaybolmuş. Asan canından daha kıymetli olan tılsımlı taşı bulmasına pek güvenmiş. Eve gidip hemen annesine taşı göstermiş:

- İşte anacığım! Bana akıllı hayvanların büyük hediyesi! Yılanı ölümden kurtardım, o bana bu taşı bağışladı. Kedinin, farenin canlarını bağışladım onlar bana hırsızın elinden bu taşı alıp getirdi. Altın balığı denize bıraktım, o bana deniz dibinden bu taşı bulup getirdi, demiş.

Bu sözlerden sonra Asan tılsımlı taşı dilinin dibine koymuş. O gözünü yumup açınca kadar karşısına kırk tane aslan gibi Arap yiğitler dizilmiş ve dile gelmişler:

- Buyurunuz efendim, emrinize hazırım! Asan onlara:
- Benim sarayımı eski yerine getirip kurmanızı emrediyorum.

Asan'ın sarayı yine eski yerine gelip kurulmuş. Saray eskisi gibi parıl parıl parlıyormuş. Bakanlar gözünü alamıyormuş. Sabah padişah uykudan uyanınca bir

mucize daha gözüne ilişmiş. Acayip saray yine evvelkisi gibi onun penceresinin karşısında kurulup altın köprüyle bağlanmış. Asan, padişahın huzuruna gidip:

- Ey padişahım, sarayın penceresinden içeri bir bak, neler göreceksin!

Padişah pencereden eğilip bakınca bir de ne görsün! Kendi kızının bir bezirgânın döşeği içinde ona sarılıp yatıyormuş. Padişah büyük kızının bu maskaralığına pek sinirlenmiş, Onların hemen huzuruna getirilmesini bekçilerine emir vermiş. Bezirgân ile padişah kızı, padişahın ayaklarına kapanıp yaptıkları ihanet için merhamet dilemişler. Padişah cellatlara işaret edip ikisinin de başlarının kesilmesini emretmiş.

Münafık vezirler de zindana atılmışlar. Padişah oduncu Asan'ı yeniden yanına alıp baş vezir yapmış. Ona kendisinin küçük kızını nikâhlamış. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Ziyafet sofralarında bir tek kuş sütü eksikmiş.

13. HASAN OĞLU HÜSEYİN MASALI*

Bir varmış bir yokmuş. Bir padişahlık zamanında Asan diye bir adam varmış. Bu Asan'ın da Usein diye bir oğlu varmış. Usein'nin işi dağdan geyik avlamakmış. Günlerden bir gün, her zaman olduğu gibi, Usein kendi avlanma malzemelerini alıp ava gitmiş. Epeyce dağ etrafında dolanmış ama avlayacak bir kuş bile bulamamış. Usein tam umudunu kestiği bir anda bir ağacın üzerinde dünyada eşi benzeri görülmeyen acayip bir kuş görmüş. Usein okunu çekip, kuşu gözlemeye başlamış. Kanadından yaralayan Usein, kuşu düştüğü yerden almaya gittiğinde kuşun insan gibi konuştuğunu fark etmiş.

- Ey merhametli avcı, sana yalvarırım beni öldürme. Benim canımı bağışla belki senin bir işine yararım. Ben yetmiş iki buçuk dil bilirim. Eğer sen beni padişaha satarsan karşılığında çok para alırsın!

Kuşun bu şekilde konuşması Usein'i çok şaşırtmış. O acayip kuşu alıp doğru padişahın sarayına gitmiş. Padişah kuşu görüp, onun güzelliğine, yetmiş iki buçuk dil bildiğine şaşırmış. Usein'e kuşun ağırlığı kadar altın verip kendisini de saraya hizmet etmek için almış. Onu hizmetçilerin başı tayin etmiş. Aradan az mı vakit geçer çok mu vakit geçer Usein sarayda itibar, saygı kazanmış. Bunun üzerine saray halkı, vezirler onun padişahın gözünden düşürmek için çareler ararmış. Günlerden bir gün bir fırsat bulup padişahın kulağına:

- Ey padişahım, sen bu kuş için ağırlığı kadar altın verdin, hiç olmazsa onun evvelki sahibi sana fildişinden bir saray yapsın, derler.

Bu fikir padişahın çok hoşuna gitmiş. Usein'i huzuruna çağırmış. Ona fildişinden bir saray yapmasını emretmiş. Eğer yapmazsa, başını vurduracağını söylemiş. Avcı Usein padişahın bu sözlerini işitince oldukça üzülmüş. En sonunda kuşun yanına gitmiş ve padişahın emrini kuşa anlatmış. Kuş, Usein'e:

- Sen hiç üzülme, benim merhametli çorbacı²⁷. Bu öyle zor bir mesele değildir. Dağın içinde bir gölden, birçok fil sürüsü gelip su içerler. Sen padişahı yüz küp şarap iste ve al, gölün içine dök. Filler o şarabı içince sarhoş olup

* Masalın orijinal ismi "Asan Oğlu Usein Masalı"dır. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S. D. Kotsybinski. Kırım: Kırım A.S.S.R. Devlet Neşriyatı, 1937, ss. 208-223. Metin, Aktotay Kurtbedin tarafından Kırım'ın Yalta şehrinin Simeyzli Köyü'nde derlenmiştir. (Age s. 201).

²⁷ Tüccar, sahip, varlıklı kişi demektir.

yıkılacaklar. Sen kırk adam alıp, onların dişlerini kırıp toplarsın. Kırılan dişlerden padişahın istediği sarayı yaptırırsın, demiş.

Asan oğlu Usein kuşun sözlerini dinleyip her söylediğini de yapmış. Padişah'tan yüz küp şarap kırk tane de adam almış. Dağ içindeki gölü bulup, suyu boşaltıp, onun yerine şarap dökmüş. Kendisi de kırk adam ile çalılar arasına saklanıp, fil sürülerinin gelmesini beklerlermiş. Çok vakit geçmeden binlerce fil sürüsü göle yanaşıp tatlı şarabı seve seve, kana kana içmişler. İctikten sonra ayakta duracak mecalleri kalmayıp yıkılmışlar. Saklanan avcı Usein ve adamları birlikte binlerce kıymetli fildişi çekip almışlar.

Usein bunlardan öyle bir saray yaptırır ki uzak memleketlerden dahi padişahlar bu güzeller güzeli sarayı görmeye gelirlermiş. Bunlardan sonra padişah Usein'i daha da çok sevip, kendisine daha yakın hissetmeye başlamış. Lakin vezirlerinin gözünden de o kadar düşmüş. Günlerden bir gün, vezirler padişaha:

- Ey karaların, denizlerin sahibi sevgili padişahımız! Sen, dünyanın en güzel kızları ile evlenmeye layıksın. Çin padişahının dünya güzeli, dilber bir kızı varmış. Elbette sen onu kendi haremine almak istersin. Usein'e emir ver, o sana Çin padişahının kızını getirsin, derler.

Padişah, vezirlerinin sözüne inanıp Usein'i huzuruna çağırmış. Ona Çin padişahının kızını getirmesini emretmiş. Usein bu sefer çok daha üzülmüş. Bunu yapmak hiç de mümkün değildir diye, kendi kendine karar vermiş. Doğru iki kanatlı dostuna gidip meseleyi anlatmış. Kuş ona:

- Ey benim canımı bağışlayan kıymetli dostum, kahrılanma. Bu iş öncekinden güç de olsa dünyada hallolmayacak bir şey yoktur. Git padişah'tan beş yüz kantar et, beş yüz kantar darı, beş yüz kantar bal iste. Çin padişahına gidince yolda bir sürü şahine rastlarsın, onları bu etle beslersin. Biraz daha gidince son bir kere bin tane karıncalara rast gelirsin. Onlara da bu darıyı serpersin. Daha sonra bin arıya rast gelirsin, onları da bal ile doyurursun. Bunların hepsi sana bir kara gününde yardıma gelirler, demiş.

Usein padişaha gidip kuşun ona her söylediğini istemiş. Padişah ona beş yüz kantar et, beş yüz kantar darı, beş yüz kantar da bal vermiş. Usein bunların hepsini alıp hamallara yükletip yola çıkarlarmış. Çin padişahının kızını almaya gidermiş. Usein yol

boyu giderken dağ içinde açık bir düzlükte küçük bir eve rast gelmiş. Usein içeri girince bir fırıncının kova kova ekmek pişirdiğini görmüş. Usein ondan:

- Dostum, bu kadar çok ekmeği sen kime pişirirsin, diye sorar. Fırıncı ona:
- Burada öyle bir adam yaşar, bir oturuşta bir fırın ekmek yer. Bu kadar ekmeği ben, onun için hazırlarım, demiş.

Bu şekilde konuşurken içeri bu doymaz herif girer. Usein, ona ekmeklerini gösterip:

- Aferin, babayiğit ağa, demiş. Doymayan batır ona:
- Asıl babayiğit, dostum, Asan oğlu Usein'dir, diye cevap vermiş.
- Asan oğlu Usein dedikleri benim. Ben Çin padişahının kızını aramaya giderim. – demiş. Doymaz babayiğit:
- Öyle mi, Usein babayiğit beni de al yanına! Benim de sana bir faydam dokunur belki, demiş.

Doymaz babayiğit hazırlanırken, iki fırın ekmeği hemen yiyip, Usein'le yola koyulmuş. Bu iki babayiğit az mı yürümüş, çok mu yürümüş, yedi gün yedi gece yol gitmişler. Yolda karşılarına bir babayiğit daha çıkmış. Bu babayiğit bir yumrukta dağ kadar kayaları toz duman edermiş. Öyle vururmuş ki her parçası on metre uzağa gidermiş. Usein ona bakıp:

- Aferin yiğit ağa, diye söylenmiş. Dağ deviren, Usein'e
- Ne söylersin sen dostum, benim yiğitliğimden ne olacak. Yiğit mi yiğit Asan oğlu Usein mi yoksa, demiş. Avcı Usein:
- O senin söylediğin Asan oğlu Usein yiğit benim. Biz bu doymaz yiğitle Çin padişahının kızını aramaya gideriz, der. Dağ deviren yiğit:
- Öyleyse beni de yanınıza alınız, demiş.

Babayiğitlerin üçü de yola koyulmuşlar. Üç yiğit az mı giderler, çok mu giderler yedi gün, yedi gece yol gitmişler. Yolda bir sürü şahine rast gelmişler. Usein yiğit beş yüz kantar eti bunlara dağıtmış. Kuşlar etin bir parçasını bile bırakmayıp hepsini yemişler. Etlerini yedikten sonra şahinlerin başı Usein yiğidin omzuna konup:

- Ey merhametli adam! Yemeklerin için teşekkür ederiz, sana bir şahin kanadı bağışlayayım. Eğer sen bir dara düşersen bu kanat ile üç kere kaşlarını sil, o zaman ben nerede olursam olayım tayfamı alıp hemen imdadına yetişirim, demiş.

Usein sevincinden şahinin verdiği kanadı alıp yoluna devam etmiş. Daha da yol yürüdükten sonra karşılarına binden ziyade karınca sürüsü çıkmış. Usein onlara da beş yüz kantar darı serperek doyurmuştur. Karıncalar bir tane bırakmadan darıyı bitirirler. Karıncaların başları çıkıp:

- Oyy, merhametli adam! Bu karınca kanadını al. Eğer gittiğin yolda herhangi bir zorlukla karşılaşırsan, bu kanadı üç kere kaşının üzerine sürtersin. Ben o an nerede olursam olayım hemen yanına gelirim, deyip Usein'e bir karınca kanadı uzatır.

Usein yiğit bu kanadı alıp yoluna devam eder. Az mı giderler, çok mu giderler yolda karşılarına binden fazla arı çıkar. Usein onlara beş yüz kantar bal verir. Arılar balın bir damlasını bile bırakmadan tüketirler. Arıların başı Usein'in kulağına uçup gelir:

- Ey merhametli adam! Senden Allah razı olsun. Bizi bal ile beslediğin için sana bu kanadı bahşiş veriyorum. Benim yardımına gerek duyarsan, bu kanadı kaşlarına sürtersin o an bütün askerlerimle uçup yanına gelirim, demiş.

Usein yiğit bu kanadı da alıp arıların başından ayrılıp arkadaşlarıyla yollarına devam etmişler. Az mı giderler, çok mu giderler yedi gün, yedi gece yol gitmişler. Gide gide Çin padişahının sarayına varmışlar. Usein yiğit padişaha selam verdikten sonra:

- Ey Çin memleketinin büyük padişahı! Ben yer padişahından senin kızına dünür olmaya geldim, demiş.
- Pek güzel, yiğitler, hoş geldiniz sefa getirdiniz. Ben kızımı vermeye razıyım. Lakin bir şartla. Ben size beş sorun vereceğim. Çözerseniz eğer alırsınız. Çözemezseniz kabahat sizin olur. Sizin içinüzü de kazığa saplar, pek korkulu ölümle ölürsünüz.

Padişah bu sözlerinden sonra kırk kovalık bir küp göstererek:

- Birinci şartım, bu küptekini bir nefeste bitireceksiniz, demiş. Doymaz yiğit öne çıkıp:

- Bu da iş mi! Ben onu bir oturuşta yalnız kendim bitiririm, doymam bile, demiş.

Padişah ağzını açıp kapatana kadar doymaz yiğit bir oturuşta küpü bitir. Padişah doymaz yiğidin bu hünerini şaşırmıştır.

- Aşk olsun, sana dünyada yemek yetişmeyecekmiş, diyip arkasına döner padişah:

- Öyle ise, ikinci şartımı dinleyin. Karşınızdaki kayayı görüyor musunuz, işte onu kaybedeceksiniz. O kayanın yeri tertemiz olacak, yerine de buğday ekeceksiniz, deyip karşısındaki dağ kadar kayayı göstermiş. O kayayı devirmek için dağ deviren adam:
- Amma da kolaymış! Bunu devirmekten ne olur, diyen Dağ Deviren Yiğit kayaya bir yumruk vurmuş. Kaya toz duman olmuş, parçaları da on metre uzağa gitmiş. Yerini de ayaklarıyla kazıp, buğday saçmışlar. Bunu gören padişah:
- Aşk olsun pehlivan! Bayağı güçlüsün. Sen bütün dağları da devirecek birisin. Siz iki sorunu da çözdünüz. Üçüncüsünü de bu kadar kolay çözebilecek misiniz? Dinleyin, akşam benim bir tayım ölüm haline büründü kaldı. Bugün akşama kadar Mekke'den zemzem suyu getirin ve onu diriltin, demiş.

Bunu işiten yiğitler düşünceye dalarlar. Mesele gerçekten de güçmüş. Lakin Usein'in hatırına şahinin yolda verdiği kanat gelmiş. Kanadı koynundan çıkarıp üç kere kaşına sürünce o dakika siyah bir bulut gibi şahin sürüsü uçup gelmiştir. Şahinler o kadar çokmuş ki ortalık bir anda karanlık olmuş. Usein şahinlerin beyine Mekke'den zemzem suyu getirmek için yardım etmesini söyler. Şahinler sürüsü bulunduğu yerden Mekke'ye zemzem suyu getirmeye gitmişler. Akşama kadar zemzem suyu alıp taşımışlar. Usein bu suyu küpte toplamış. Tayın üzerine döküldüğü zaman anında tay dirilmiş. Çin padişahı bu işi de görünce hem şaşmış kalmış hem de yiğitlerden korkmaya başlamıştır. Padişah, Usein'e dördüncü şartını da söylemiş:

- Ben size on çuval darı vereyim. Bunları sabaha kadar hiçbir yanlışsız çuvala dolduracaksınız, demiş.

Bu sorun da yiğitlere güç gelir. Usein bunu nasıl yapacaklarını düşünmüş, taşınmış. En son aklına karıncaların verdiği kanat gelir. Usein yiğit koynundan kanadı çıkarıp kaşının üzerine sürtmüş. O dakika bulut gibi karınca sürüsü gelmiş. Onların başı olan Usein'e gelip:

- Emrinize hazırım, demiş.
- Ey karıncalar padişahı, beni bir zorluktan kurtar. Çin padişahı bu on çuval darıyı akşama kadar sayıp çuvallara doldurmamı emrettiler, diye ona aktarmış.
- Bundan kolay ne var? Kendi askerlerine yere düşen darıları sayıp, çuvala doldurmanızı emrederim. Bunun üzerine karıncalar darılara hücum etmişler.

Hepsi ağzına birer tane alınca yerde bir şey kalmamış. Karıncalar ağızlarındaki darıları hemen çuvala doldurmuşlar. Karıncaların beyi kendi askerlerinin sayılarını bildiğinden on çuvalda kaç darı olduğunu söylemiş. Çin padişahı bu işe daha da şaşırmıştı. Padişah en güç olan beşinci şartını söylemiş.

- Yarın size dokuz yüz doksan dokuz kız gösteririm. Kızım da bunların arasında olacak. Sen onların içinden bir keresinde benim kızımı seçip alırsan padişahına da alıp götürürsün, seçemezsen bütün yaptıkların nafile olur. Sonra ben sizi korkunç bir ölümle cezalandırırım. Düşünmeniz için bir gece mühlet veriyorum, demiş.

Asan oğlu Usein, bu şartı yerine getirmek için epeyce düşünmüş, en sonunda aklına arılar gelmiş. Usein koynundan arının verdiği kanadı çıkarıp kaşına sürmüş. Göz açıp kapayınca kadar bulut gibi bir arı sürüsü gelmiş. Vızıltıları kırk metreden uzaklıkta duyulurmuş. Arılar gelip Usein'in karşısına konmuşlar. Onların beyi:

- Emrediniz efendimiz, demiş.
- Bizi beladan kurtarın ey arıların beyi, diye padişahın söylediklerini ona birer birer anlatmış. Bunun üzerine Arı beyi ona:
- Ey merhametli adam! Ben sana seve seve yardım ederim. Lakin benim ordumdaki arılardan padişahın kızını bilen var mıdır yok mudur bilmiyorum. – demiş. Arı beyi diğer askerlere sormuş:
- Yok padişahım, aramızda Çin padişahının kızını gören yoktur, demişler.
- Öyleyse ne yapmalıyız, diye akıl yürütürler. Küçük bir arı:
- Padişahımız beni bağışlayınız. Benim anam yaşlı, topal kaldı. O ömründe çok şey görmüş, belki Çin padişahının kızını da görmüştür, demiş. Arı Bey'i:
- Haydi gidiniz, onu omuzlarınıza alıp geliniz, diye emir vermiş. Arılar o an saraylarına uçup gitmişler. Göz açıp kapayınca kadar onu kanatlarına koyup alıp gelirler. Arı beyi ona:
- Ey itibarlı yaşlımız, sen Çin padişahın kızını tanır mısın, diye sormuş.
- Nasıl bilmem? Elbette bilirim. Ben çiçekten çiçeğe uçup gezerken Çin padişahının kızı çayırdaki çiçek topluyordu, demiş. Arı beyi yaşlı arıya:

- Yarın Çin padişahı birbirine su gibi benzeyen dokuz yüz doksan dokuz kız toplayacak. Bunların arasından sen, padişahın kızını seçip bu yiğide gösterebilir misin, diye sormuş. Yaşlı arı:
- Elbette yaparım, padişahım. Ben kızı tanıdıktan sonra onun başının etrafında üç kere dolanıp başına konarım. Yiğit de beni görüp kızın elinden tutup alır çıkar, diye cevap verir.

Ertesi gün, sarayın kapısı açılınca saray içinden birbirinden dilber, birbirine benzeyen su gibi benzeyen, hepsi bir kıyafette, dokuz yüz doksan dokuz kız çıkmış. Bunların arasından padişahın kızını sadece Usein değil, dünyada hiç kimsenin padişahın kızını bulması mümkün değildir. Kart, topal arı sürüden ayrılıp çıkmış. Doğru padişahın kızının başı etrafında üç kere dolaştıktan sonra fesinin üzerine oturmuş. Asan oğlu Usein arının olduğu kızın yanına gitmiş. Cebinden mendilini çıkarıp kızının omzunun üstüne konmuş. Padişaha dönüp:

- İşte, padişahım, senin kızın budur! demiş.

Çin padişahı oturduğu yerde buz kesilerek kalmış. Padişah gözlerine inanamamış. Çünkü kendi bile kızını bu kızlar arasından zorla tanımış. Padişah kızının elden gitmesine pek yanar yakınır ama ne yapsın, bir kere söz vermiş! Padişah sözü, peygamber sözüdür. Bu yiğitler Çin padişahını yenmişler. Padişah artık borcunu yerine getirme vakti gelmiştir. O altından bir gemi yaptırır, içine kızını ve üç yiğidi koyup göndermiştir.

Yiğitler Çin padişahının dünya dilberi kızını alıp, öz padişahlarına gitmişler. Gemi kıyıya yanaşırken padişah vezirleriyle beraber kıymetli misafirlerini karşılamaya çıkmış. Onlar acayip geminin yanına gittiklerinde vezirlerin hepsi birden köpek sıfatına çevrilip ağlamaya başlamışlar. Padişahın kendisi büyük bir domuza çevrilip yuvarlanmaya, hırıldamaya başlamışlar. Asan oğlu Usein bunları hemen denize atmış. Çin padişahının kızını dostları, akrabaları ile beraber saraya alıp gitmiş. Asan oğlu Usein büyük ziyafet verilsin diye emir vermiş. Kırk gün kırk gece toy verip Çin padişahının kızını kendisine eş olarak almış. İki yiğit de saraydan birer kız alıp tatlı ömür sürmüşler.

14. KARAKELDI*

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir fukaranın üç oğlu bir de kısırağı varmış. Bu kısırağın her sene bir tayı olurmuş. Lakin onun tayını her sene, nasıldır bilinmez, bir şey gelip kısırağın doğurduğu gece tayı alıp gidermiş. Bir yıl böyle, iki yıl, üç yıl geçer derken fukaranın büyük oğlu babasına:

- Ben bu sene kısırağın yanında yatayım, tayına ben bakarım, demiş.

Babası buna razı olmuş. Oğlan, kısırağın doğurmasına yakın her gün onun yanında yatmış. Günlerden bir gün gecenin bir vaktinde kısırak doğurmuş. O arada toz-duman çıkarıp bir dev gelmiş. Oğlan bu devden korkup aklını kaçırmış. Dev ise bu arada tayı alıp kaçmış. Bundan sonra ay geçmiş yıl geçmiş dördüncü yılına ayak bastığında ortanca oğlan babasına geli:

- Babam bu yıl kısırağın yanında ben yatayım, taya ben bakayım, bu öyle olmaz, demiş. Babası ona da razı olur.

Kısırağın doğurmasına yakın ortanca oğlan her gün kısırağın yanında yatmış. Bir gece kısırak doğuracakken yine dev gelir. Bu oğlan da devden korkup kaçmış. Doğan tayı yine dev alıp gitmiş. Beşinci yılı ise kısırağın yanında adamın küçük oğlu Karakeldi yatmak istemiş. Lakin babası ona izin vermemiş.

- Ağabeylerin yaptı başaramadı, sen mi başaracaksın çocuğum? Zahmet edip üstüne böyle ağır iş alma, demiş.

Karakeldi, babasının sözlerine kulak asmayıp kısırağın yanında yatmaya karar vermiş. Gecenin bir vaktinde bir daha doğurmuş. O sırada dev yine toz-duman çıkararak gelmiş. Her yeri duman kaplamış. Karakeldi bu devden korkmayıp onu korkutmuş. Dev, oradan hemen kaçmış. Tay ise annesiyle kalmış. Bu tay pek yaman ve güzel bir taymış. Karakeldi tayın son derece güzel olduğunu gördükten sonra ağabeylerine kaybolan ilk tayları bulmayı teklif etmiş. Ağabeyleri buna razı olmuşlar. Üç arkadaş kısırağın kaçırılan taylarını aramaya çıkmışlar. Gide gide çok gitmişler. Ay mı geçmiş, yıl mı geçmiş üç ayrımlı yola gelmişler.

Orada dikili duran bir taş varmış. O taşın üzerinde “iki kenardaki yoldan gidersen kaçabilirsin ama ortadaki yoldan gidersen kaçamazsın.” diye yazarmış. Üç kardeş hangi

* *Kırımıttar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 56-63.

birisinin önceden geleceğini bilmek için tasın üzerine bir yüzük saklamışlar. Kim önce gelirse yüzüğü o alacakmış. Anlaşıp ayrılmışlar.

Karakeldi ortadaki kaçılmaz yoldan gitmiş, iki ağabeyi de iki kenardaki yoldan gitmişler. Karakeldi gide gide büyük bir saraya rastlamış. Sarayın içine girip, bu saray içerisinde dilber bir kızı görmüş. Sarayın bir kenarında da yedi kazanda et pişirmiş. Karakeldi kazandaki eti alıp karnını doyurmuş. Kız, Karakeldi'ye:

- Vay anam sen buraya nasıl geldin? Burada bir Dev var, şimdi gelse seni de yer beni de, demiş. Karakeldi de kıza büyük bir mülayimlikle:
- Korkma kardeşim korkma, sen bana Dev'in gelen yolunu göster, demiş.

Kız saray önündeki köprüyü göstererek;

- Dev şuradaki köprünün üstünden gelir, demiş

Karakeldi oradan gidip köprünün altına saklanmış. Bir müddet sonra Dev yine ortalığı toz-duman ederek gelmiş. Köprünün üzerine gelince Karakeldi saklandığı yerden çıkıp Dev ile dövüşmüş. Dev'i hemen yakalayıp altı başını kesmiş. Bir başını bırakmış. Dev, ona yedinci başını da kesmesi için yalvarmış. Karakeldi kesmeyip yoluna devam etmiş. Gide gide büyük bir saraya rastlar. Sarayın içine girer. Bu saray içerisinde de dilber bir kızı görür. Ondan sonra sarayın bir kenarında on iki kazanda et pişer. Karakeldi hemen kazanlarının başına oturup yemek yedikten sonra saray kızı ona:

- Vay anam sen buraya nasıl geldin? Burada on iki başlı bir Dev var, şimdi gelse seni de yer beni de, demiş.

Karakeldi bu devden de korkmamış. O kızdan Dev'in geldiği yolu sormuş. Kız ona karşıdaki köprüyü gösterir. Karakeldi köprünün altına girip saklanmış. Bir müddet sonra Dev yine ortalığı toz-duman ederek gelmiş. Köprünün üzerine gelince Karakeldi saklandığı yerden çıkıp devle dövüşmüş. Devi hemen yakalayıp on bir başını kesip, bir başını bırakmış. Yoluna devam etmiş. Gide gide bir daha göz kamaştıran bir saraya gitmiş. Sarayın içine girip orada dünya güzeli bir kız görmüş. Kız saçlarını tarar durmuş. Onun bu dünya güzelini görünce Karakeldi'nin gözleri kamaşmış. Yanına gidip biraz sohbet etmişler. Bir daha bakınca ne görsün; burada da kırk kazan et pişirmiş. Karakeldi burada da yemek yiyip, güzelce doymuş. Kız, Karakeldi'ye:

- Vay anam siz burada oturup yemek yiyorsunuz ama buraya kırk başlı bir Dev yaşar, eğer o gelirse seni de yer beni de, demiş.

Karakeldi ondan da devin geldiği yolu sormuş. Kız ona saray önündeki köprüyü göstermiş, Karakeldi de o köprünün altına saklanmış. Bir müddet sonra Dev gelmiş. Karakeldi de saklandığı yerden çıkıp Dev ile dövüşmüş. O taraf bu taraf vuruşurlar. Sonunda Karakeldi bu Dev'i de yenmiş. Dev'in otuz dokuz başını keser, bir başını bırakmış. Sonra saraya dönüp gelmiş. Büyük bir araba bulup sarayın içindeki bütün altınları arabaya yüklemiş. Sarayın içinde ki dünya güzelini de arabanın üzerine oturtup "Bu benim kismetimdir." deyip kızı kendi memleketine götürmüş.

Yolda o ikinci saraya gelmiş. Oradan da bir araba tutup saray içindeki bütün altınları arabaya doldurmuş. Saray kızını da arabaya koymuş. "Bu da ortanca ağabeyimin kismetidir" diye düşünür ve yoluna devam etmiş. Üçüncü saraya vardığında; "Bu şimdi büyük ağabeyimin kismetidir" demiş. Üç araba ve üç kızla evine dönmüş. Gide gide çok gitmişler. Ay mı geçmiş, yıl mı geçmiş üç ayrımlı yola gelmiş. Karakeldi, yol kenarındaki taşı gösterip bakmışlar. Bir de ne görsün, yüzük yerinde duruyor. O, bundan ağalarının gelmediğini anlarımış.

Üç kızla üç arabayı orada bırakıp ağabeylerini aramaya gitmiş. Bir zaman sonra bir şehre uğrar. Karakeldi Ağabeylerini sorarak onların nereye gittiğini bulmuş. Her ikisi de bir fırında kül dökücü olarak çalışırlarmış. Karakeldi. Onları hamama alıp götürmüş. Güzelce yıkamış. Güzel kıyafetler giydirmiş. Kızların yanına götürmüş. Ağabeylerini kızlarla tanıştırmış. Kızları ağalarına vermiş ama dünya güzelini kendisine almış.

Karakeldi'nin ağabeyleri, dünya güzelini kendisi aldı diye kardeşine gücenmişler. Onu öldürmek için çare armışlar. O arabada uyurken ağabeyleri arabanın iki tarafına iki kılıç bağlayıp bir kerede "Arak-karak" diye bağırılmışlar. Karakeldi yattığı yerden fırlamış. İki kılıç onun iki ayağını kesmiş. Ağaları onu orada arabadan itmişler ve kızları da eve alıp dönmüşler. Ayaksız olsa da Karakeldi onların ardından sürüne sürüne eve gelmiş.

Orada Taz oğlan ile Sağırın birisi taziyle koyun kovalıyormuş. Onların kovduğu koyun doğru Karakeldi'nin üzerine çıkmış. Karakeldi hemen yakalayıp koyunu tutmuş. Taz oğlan ve Sağır onun yanına gelmiş. Onların üçü de arkadaş olmuş. Onlar çölde avcılık edip geçinirmişler. Bunlara yemek pişirmeye bir kadın gerekirmiş. Şu günlerde yakın köylerin birinde düğün olacağını duymuşlar. Oradan buradan bir şeyler toplayarak bir çalgı takımı kurmuşlar. Davul, zurna çalmayı öğrenmişler.

Bundan da gayri onların kendilerine mahsus birer hususiyetleri varmış. Mesela: sağır bir bağırsa, halkın kulağını delermiş. Taz oğlan zurnasını bir üflese ortalık karanlık bir dumanla kaplanırmış, ortalığı kış basarmış. Karakeldi ise pehlivanmış. Düğüne giderler, güpegündüz perde ardından gelenleri soyup kaçarlar. Sağır bir bağırmış halkın kulağını delermiş. Taz oğlan zurnasını üflemiş ortalık karanlık bir dumanla kaplanmış. Anlaşıp onlar kızı alıp dağa kaçmışlar. Dağ içinde bir ev kurup orada yaşamaya başlamışlar. Kızı ise kendilerinin arkadaşı yaparlar. Onlar gündüzleri av avlamışlar. Kız ise onlara yemek pişirmiş. Aradan günler ve geceler geçmiş.

Bir gün kıza eğlence edip getirilen soytarıya sinirlenip kızın ateşini söndürmüştü. Kız, ateş getirmeye gitmiş. Uzak bir yerde çukur görmüş. O çukura doğru gidip görmüş ki bu bir kurdun eviymiş. Bu civciv de evin önüne çıkıp burnuyla kapıyı itip oturmuş. Kız da kapıyı itip girmiş.

- Selamınaleyküm, analık, demiş. Kurt da:
- Aleykümselam babalık. Eğer selamın aleyküm demeseydin seni yutardım, demiş.
- Aleykümselam babalık demeseydin seni de iki kat yerin altına gizlerdim, deyip cevaplamış.

Bundan sonra kız, ne için geldiğini anlatmış. Kurt büyük kovaya kül koyar, üzerine de bir iki ateş koyup da kıza vermiş. Kurt gelen kıza:

- Sen bunu al da ardına bakmadan evine git, demiş.

Kız, kurdun verdiği kovayı alıp doğru evine gelmiş. Kız, tam evine geldiğinde arkasına bakmış. Bir de ne görsün; kendisinin evinden kurdun evine kadar yol yapılmış. Kız eve girince ateş yakmış, yemek pişirmiş, üç arkadaş dağdan gelip yemek yemişler. Böylece çok gün geçmiş. Günlerden bir gün o kurt kızın evinin önüne gelmiş. Kıza başını sevdirmiş. O severken kurt da kızın kanını emmiş. Kız ise günden güne değişmeye başlamış. Kızın değiştiğini ilk Karakeldi fark etmiş ve ona:

- Sen niçin böyle davranıyorsun, yoksa evinden sıkıldın mı, diye sormuş ama kız hiçbir şey anlamamış.

Kızın neden garip davrandığını bilmek için kapının ardına sağır koymuşlar. Bir zaman sonra bu kurt yine eve gelip kıza: “Ağanlar evde mi?” diye sorar. Sağır, kurdun sözlerini duymuş. Sağır, kurdun eve girdiğini düşünüp kapıyı hemen kapatmış. Kurt ise

arkasına saklanıp geri gelmiş. İkinci gün Taz oğlan evde kalmış. Kurt bir daha gelmiş. Kurt'un kapıdan içeri girip girmediğini görmek için perde arkasına saklanmış. Kurt, Taz oğlanı görünce evden çıkıp gitmiş.

Üçüncü gün Karakeldi'nin kendisi kalmış. Dolabın içine saklanmış. Kurt bir daha gelip kızı aldatmaya başlamış. Bu kurdun saçı kırk kulaçmış. Saçının bir ucu ta evin dolabının yanına kadar uzanmış. Karakeldi dolap içinden çıkıp kurda bakmış. Saçını koluna sarıp onu duvardan duvara vurmuş. Sonra kurdu çıkarıp ev önündeki bahçeye bağlamış. Taz oğlan ile Sağır avdan geldiğinde Kurt onlara:

- Ne isterseniz isteyin bir tek beni bırakın, der.

Bu kurt bir hasta insanı yutarsa iyileştirip çıkarırmış. Karakeldi, kurda “Yut kızı!” demiş. Kurt da kızı yutmuş. Ardından “Kus kızı!” demiş. Kurt da kızı kusmuş. Kız evvelkisi gibi sağlam, güzel görünürmüş. Karakeldi, Sağır ve Taz oğlan'ı da iyileştirmek istemiş. “Yut sağır!” der. Kurt onu da yutmuş. “Kus sağır!” demiş ve kusmuş. Sağırın kulakları açılmış. “Yut tazı!” demiş. Kurt da yutmuş. “Kus Tazı!” demiş, kusmuş. Taz oğlan saçlarını taraya taraya kurdun ağzından çıkmış.

Karakeldi kendi eksikliğini de düzeltmek istemiş. O arkadaşına: “Siz yut dersiniz, o yutar, kus dersiniz o kusmaz. Siz onu parça parça edip beni onun içinden çıkarırsınız” demiş. Taz oğlan ile Sağır kurda, “Yut Karakeldi'yi” demiş. Kurt da onu yutmuş. “Kus!” demişler ama o kusmamış.

Onu parça parça kesmişler lakin onun içinden Karakeldi'yi bulamamışlar. Onu bulamadıktan sonra Taz oğlan ile Sağır avcılığa gitmişler. Kız, ise ocak başında ağlamış. Bu arada külün üstüne bir serçe konmuş. Serçe; “Karakeldi, serçe parmağın içinde “çırt”, diye bağırması. Taz oğlan ile Sağır avdan geldikten sonra kız onlara olup bitenleri hikâye ile anlatır ve onların kurdun serçe parmağını yaralamış. Karakeldi serçe parmağın içinde bağdaş kurup oturduğunu görmüşler. Onlar Karakeldi'yi bulduklarına çok sevinirler. Karakeldi onlara:

- Dostlar, hepimiz eksikliğimizi yerine getirdik. Şimdi evli evine köylü köyüne gitsin, demiş.

Üçü üç tarafa gidecek olurlar. Kız ise hangisinin ardından gideceğini bilememiş. Kız hangisinin ardından gitse, o kızı evine alıp evine geri götürecekti diye şart koşmuşlar.

Üçü üç tarafa ayrılmış. Kız Karakeldi'nin peşinden gitmiş. Karakeldi, kızı evine alıp gitmiş. Eve geldiğinde kızı evin önünde bırakıp kendi içeri girer ve girdiği gibi:

- Selyam aleykum, ağalar, demiş. Yaşlılar da:
- Aleykum selam, hoş geldiniz, demişler. Karakeldi, kızın babasından evde topladığı halkı gösterip:
- Bu nasıl dua ya, Ağam, demiş. Yaşlı adam:
- Bir yıl önce kızımı düğünden kaçırdılar. Artık ölü mü diri mi bilemiyorum bunun birinci yılı, diye cevap verir. Karakeldi:
- Ağam, kızınızı görseniz tanır mısınız? Adam:
- Evet, tanırım, onun yüzünde beni olacak, demiş.

Karakeldi kızı eve çağırılmış. Kızla babası birbirlerini gördükleri gibi kucaklaşıp ağlaşmışlar. Karakeldi'ye büyük teşekkür etmişler. Karakeldi onlarla vedalaşıp kendi evine gitmiş. Köyüne yaklaştığında köyün çobanlarına rastlamış. Çobanlar ona iki ağabeysinin de düğünü olduğunu anlatmışlar. O kendisini tanımamaları için çobanın urbasını isteyip alıp giyer ve toya gitmiş. Babasına bütün olup biten olayları anlatmış. Ağabeylerinin ona yaptığı düşmanlıkları için onların düğünlerini bozmuş. Kendisi ise öz sevgilisiyle evlenmiş. Böylece başkasına ihanet etmenin kendisine fayda sağlamadığını söyleyip, mutlulukla yaşamaya başlamışlar.

15. KİÇKENE*

Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş, Ali Bey ile kalaycı Veli diye iki adam varmış. Ali Bey işiyle de görünüşüyle de tam bir bey efendiymiş. Günden kara olan yüzü simsiyah, gür kaşlı, kısa boylu, tostoparlak şişman bir adam olan Ali Bey hiçbir türlü yalan ve kurnazlıktan çekinmezmiş. İnsanlar fakirleştikçe, fukaralaştıkça Ali Bey zenginleşmeye devam edermiş.

Kalaycı Veli ise, sırık gibi uzun ve inceymiş. O, ömründe yalnız bir kadınla evliymiş ve karısı da kısırmış. Bu durum kalaycı Veli'yi çok rahatsız edermiş. “Evladım olmadan öleceğim herhalde” diye düşünüp evlatsız yaşanır mı yaşanmaz mı sorusuna cevap bulamayınca geceleri uyku uyuyamazmış.

Kalaycı Veli'nin karısı ise çok çareler bulurmuş lakin hiçbirinden fayda görmezmiş. Tam ümidini kestiği bir vakitte evlerine sadaka istemeye bir dilenci kadın gelmiş. Dilenci kadının yanında da birbirinden ufak beş çocuk vardır. Veli'nin kendisi de o vakitler dükkanında kazan kalaylarmış. Kendisi gibi uzun boylu lakin merhametli karısı bu dilenci kadını güler yüzle karşılamış. Onu çocuklarıyla birlikte sofraya davet eden Veli'nin karısı, ilk önce çorba sonra da kurabiye ikram etmiş. Her yerde kaba muamele gören dilenci kadın, kalaycı Veli'nin evinde gördüğü iyiliğe karşılık şöyle söyler:

- Sana yürekten söylüyorum. Gelirin çok olsun. Söyle bakalım sen iyiliğine karşı ne istiyorsun? Kalaycı Veli'nin karsı şöyle cevap vermiş:
- Şükürler olsun, halimiz vaktimiz yerinde. Tek bir eksikimiz var o da çocuk. Ancak sen bize yardımcı olamazsın.
- Evet, bu işte ben size yardımcı olamam ama herhalde bir şeyler de yapabilirim. Veli'nin karısı birden heyecanlanıp sormuş:
- Nasıl bir şeyler yapabilirsiniz?
- İşte böyle bir yardım deyip torbasından bir yumurta çıkarıp Veli'nin karısına vermiş. Kocan eve geldiğinde sen onu karşıla, yumurtayı onun sağ omzunun üzerinden yere fırlat. İstedğin o an yerine gelecektir, demiş.

Kalaycı Veli evine geldiğinde karısı, dilenci kadının söylediği her şeyi yapar. Yere düşen yumurtanın içinden işaret parmağı büyüklüğünde bir çocuk çıkar. Çocuk, Kalaycı

* *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 221-228. Aynı masal metni “Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki” ve “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları” adlı kitaplarda da vardır.

Veli'nin avucu içine sıçrayıp oturur. “Babacığım, Babacığım!” diye seslenmeye başlar. Kalaycı Veli, küçücüğün bu sesini duyunca çok sevinir lakin hiçbir şeyden haberi olmadığından, bunun ne olduğunu karısına sorar. Karısı meseleyi anlatır. Bundan sonra Kalaycı Veli, daha da çok sevinir ve küçücüğü bağrına basar. Sabah işe gitmeden önce Kalaycı Veli, beraberinde küçük çocuğunu da götürmek ister ama çocuk, buna karşılık şöyle der:

- Ben bu dünyaya senin varını yoğunu haram etmek için gelmedim. Gündüz annem yemek pişirince hazırlayıp öğlene sana alıp getiririm.

Veli, sevincini saklayamadan işine çıkıp gider. Dükkanına nasıl geldiğini bile anlamaz. Çünkü insanın yüreği rahat olsa da beden ağırlığını da unutuyormuş. Öğle vaktinde küçücük oğlan annesinin yanına gidip şöyle demiş:

- Babama katlama mı pişiriyorsun anne? Katlamayı ille de sıcak yemeği sever. Kalaylı kazanımızı katlamayla doldur da, kazanın kapağını kapat. Kalanını ben yaparım.

Annesi, Kiçkene isimli çocuğunun istediğini yerine getirdiği gibi, kalaylı kazan da birden hareket etmeye başlamış. Açık pencereden sıçrayıp yola çıkan Kiçkene, babası Kalaycı Veli ile dere kenarında karşılaşmış. Elini, ayağını, yüzünü yıkamak için dere kenarına giden kalaycı Veli, kalaylı bir kazan görünce merak edip kapağını açmış ki kazanın içinde ayakta duran Kiçkene'yi görünce hayretler içinde kalmış.

- Sen onu, parmak kadar boyunla nasıl alıp getirdin? Bu ne?
- Sen ne istersen söyle ben daha ne işler yaparım, babacığım.
- Tek başına koca kazanı sürükleyerek taşıyan biri elbette çok şey yapabilir. Sen kazan kalaylamayı bilir misin?
- Öyle bir kalaylarım ki şaşar kalırsın.
- O zaman şu kazanları kalaylamama yardım et. Müşteri acele ediyor. Ben de burada iş yapmak yerine uzanıp keyfime bakayım.
- Sen rahat rahat yemeğini ye baba. Ben hemen kazanları kalaylarım.

Kiçkene kazandan yere sıçrayarak inip, kalaylanacak kazanların olduğu yere gider. Veli yemeğini yiyip bitirinceye kadar kazanlar da kalaylanmış. Veli, Kiçkene'nin bu hünerine hayretler içinde kalmış.

- Oğlum, sen Kıkene değil, pehlivansın. Senden her iş masallardaki gibi çabucak olup çıkar. Sen yer sürmeyi de bilir misin?
- Bilirim, sanki dersin ömrüm boyu yer sürmüşlüğü var.

Kalaycı bu işe çok sevinmiş ve yüreğinde ümit beslemeye başlamış. Mesele şu ki; Veli'nin irili ufaklı bir kardeşi varmış. O, Ali Bey'in toprağını kiralayıp sürermiş. Velinin kardeşi de fukaralıktan kurtulmak için Ali Bey'in toprağını kiralayıp daha da fukaralaşmış. Sürüne sürüne en sonunda zavallı büsbütün yıkılmış. Bu durumdayken ona ağabeyi Veli'den başka kim yardımcı olabilirmiş ki? Lakin, Veli yer sürmeyi bilmiyor ama saban vaktini de kaçırmazmış. Ne yapmalı? Böyle bir zamanda Kıkene'yi yollamak en doğrusu. Kalaycı Veli, Kıkene'ye demiş ki:

- Yer sürmeyi bilmen çok iyi. Senin bir amcan var. Ali Bey onu mecalsiz bir hale getirdi. Şimdi o hiçbir şey yapamaz hale geldi. Hasta oldu. Bu yüzden onun toprağını sürmek gerekiyor. Kıkene sevinerek "Amcamın toprağı mı?" diye sevinir. Haydi öyleyse ben gidiyorum. Nereye gideceğim?
- Ben bilmiyorum ki.

Kıkene, bunu duyunca çıkıp gitmiş. Amcasının evine geldiğinde bir tek saban kolunun kaldığını görmüş. Boğalarını, borcu karşılığında Ali Beyin evine götürmüş. Kıkene saban koluyla sabanı ekermiş ama öküzün kulağına sıçrayıp girince daha hızlı çalışmış. Birazdan toprak sürölüp bitmiş. Kardeşinin işi yoluna girmesiyle Veli'nin yüreğinde büyük bir sevinçle dolmuş. Bundan sonra o, Kıkene'ye bir ricada daha bulunmak için cesaretlenir ve sormuş:

- Oğlum, sana bir işim daha düştü. Ancak sana hiçbir iyilik yapamadığımdan senin başını zora sokmaktan çekinirim. Kıkene hemen cevap vermiş.
- Çekinme baba, ben sizin oğlunuzum bu yüzden sizin söylediğiniz her şeyi yapmak benim boynumun borcudur. Veli gururlanarak Kıkene'yi avucunun içine alır, onu sevip okşayıp halının üzerine koymuş.
- Köyün yakınlarındaki dere kenarında bir ejderha yaşar. Onun kırk başı vardır. Oradan su almamıza müsaade etmek için ona her yıl bir büyük boğa vermemiz gerekiyor. Şimdi sıra senin amcana geldi. Zira onun boğaları bildiğin gibi Ali Bey'de. Amcana ve köy cemaatine bir yardım etsen olur mu?

- Cemaat için yapmamak olmaz, deyip amcasının e eğine binip kırk ba lı ejderhaya doğru gidermi . Ejderhanın yanına gittiğinde Kiçkene bindiği e eği gösterip şöyle demiş:
- Köyün, bu yıl su almak için sana vereceği şey bu e ektir. Al da ye.
- Oh-oh-oh! Su için eşek alıp gelinir mi? Yok, boğa alıp gel. Kiçkene:
- Boğamız yok, boğaların hepsi Ali Bey’de ama sen bir de eşek ye, onun da eti lezzetlidir. Ejderha:
- Boğa istiyorum, diyorum sana! demiş.
- Ben de sana boğamızın olmadığını söylüyorum. Hepsini Ali Bey alıp gitti. Ejderha:
-   yleyse Ali Bey’in boğasını alıp gel. Ali Bey senin dostun mu? demiş.
- Onun bir sürü boğası var. Bir kısmı sarı, bir kısmı karadır. Hangisini alıp geleyim? demiş.
- Hangisinin eti çoksa onu al gel, demiş Ejderha.

Kiçkene köye geri dönmüş. Ali Bey’in evine gitmiş. Orada ahıra bağlı sarı boğanın kulağına girip bağırmaya ba lamı .

- Sarısını mı karasını mı efendim?

Bunu duyan Ali Bey, yanındaki adamlarına sormuş:

- Kimdir o bağıran? Yanındakiler şöyle cevap vermiş:
- Bilmiyoruz!
- Yerinizden kıpırdamazsanız tabî ki de bilemezsiniz. Gidin de öğrenin, demiş.

Ali Bey’in adamları ahıra gitmişler lakin orada kimseyi g rememi ler. Ses de gelmeye devam ediyormuş. “Sarısını mı karasını mı efendim?” Sesin daha da hızlı gelmeye ba ladığını duyan Ali Bey, aramaya çıkmış.

- Kimdir o bağıran?
- Sarısını mı karasını mı efendim? Boğanın kulağından geldiğini anlayan Ali Bey korkmaya ba lamı . Korkusundan birden bire şöyle demiş:
- Sarısını, sarısını  eytan alsın seni!

Böylelikle Ali Bey’in rızasını alan Kiçkene, sarı boğayı ejderhanın yanına g t rm  . Ejderhaya şöyle demiş:

- Al! Demek ki köyün hesabı kesildi ama benim senden bir ricam var. Boğayı kestikten sonra işkembesini bana ver! demiş.

Ejderha kırk boğazıyla birlikte gülmeye başlamış ve şöyle demiş:

- Oh-oh-oh işkembesini mi istiyorsun? Bayat, kokmuş karnını mı istiyorsun? Ejderha bir nefeste boğayı yiyip bitirmiş. Büyük kokmuş işkembesini sen al. Yine kahkahalarla gülmeye başlamış. Kiçkene ciddi bir tavırla şöyle demiş:
- Gerçekten gülmek istiyorsan işkembeni ve iki kova bir de kaval al da gel.

Onlar Ali Beyin evine gitmişler. Hepsi uykudayken Kiçkene ejderhaya şöyle demiş:

- Sen işkembeni, kovalarını ve kavalını alıp tavana çık. Ben işaret edince bunların hepsini odanın ortasına indirirsin.

Ali Bey ile karısı kendileri gibi kalın, yumuşak ve ak çarşafta, yumuşak yatakta horuldaya horludaya uyuyorlarmış. Kiçkene, ejderhaya işaret etmiş. Sonra yorgan altına saklanan ejderha işkembeyi bıçağıyla yarmış. Karın ve içindeki bütün sakatatlar dışarı çıkmış. Kavalı da Ali Bey'in arkasına koyup su dolu kovaları da Ali Bey'in çocuklarının arkasına bağlamış. Ardından Kiçkene sandığın içine girip saklanmış ve inceden sızlanmaya başlamış. Ali Bey ile karısı hemen uyanmışlar. Adamın karısı yaygarayı koparmış:

- Kocacığım, sen ne yaptın, yatağı kirletmişsin. Ali Bey:
- Ey seni maskara kadın! Dışarı çıkamadın mı, ortalığı kokutup bırakmışsın.
- Yok, sen yapmışsın ya salak herif.
- Yok senden geldi o koku.
- Çocuklar gibi yatağı pisletirsin de sonra bana mı atarsın suçu?
- Suçu atmak mı? Şimdi sana bir vururum görürsün. Ali Bey'in karısı korkup kaçmaya başlamış.
- Ey çocuklar, duydunuz, bu hıznır adam beni öldürecek. Oğulları uyanıp analarının yardımına gitmek için kalkacak olurlar ama arkalarındaki kovalar onların üzerlerine dökülür.
- Sen ne yapıyorsun? deyip kardeşler birbirlerine girerler.
- Sen benim üzerime su döktün, deyip kavgaya tutuşmuşlar.

Ali Bey odadaki ateşi alevlendirip meselenin ne olduğunu anlamak için, alevleri üflemeğe başlar. Üfledikçe kaval sesleri duyulmuş.

- Bu ne hikmet? Yoksa, bu işe şeytan mı karıştı?

Bir daha üflemiş. Yine kaval sesi duyulmuş. Şeytanları kaçırmak için dua etmeye başlarmış. Lakin korkusundan duanın sözlerini hatırlayamamış. Oğulları ise hala kavgalaşıyorlarmış. Birincisi “Öldürürüm, boğarım!”derken ikincisi de “Gözlerini oyarım” dermiş. Ali Bey ise ocak başında derin düşüncelere dalmış. Üfleyeyim mi yoksa üflemeyeyim mi? Bu sırada tavanda olup biteni izleyen ejderha gülmekten bayılır hale gelmiş. Kışkene ise annesine, babasına ve köydeki herkese yardım ederek yaşamış.

16. KORKUSUZ KÜÇÜK OĞLAN*

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, yaşlı bir adamın üç oğlu varmış. Bu yaşlı adamın kazandığı da günü gününe yetişmiyormuş. Yaşlı adamın beş ağaçlık bir bahçesi varmış. Lakin hiçbir zaman onların o ağaçların meyvelerini kendi toplayamamış. Ne zaman bahçenin meyveleri oldu dediğinde bir dev gelip ağaçların meyvelerini toplayıp da gidermiş. Gel zaman git zaman yaşlı adamın oğulları bir gün tek başına meyveleri toplarmış:

- Ey çocuklar, siz şimdi büyüdünüz. Ben size bu zamana kadar baktım, şimdi siz bana yardım edin. Siz bilirsiniz ki, hiçbir yıl bahçemizden meyveleri toplayamadık. Onu toplamak için dev tutmak gerek, demiş. Büyük oğlan:

- Onu ben tutarım, baba. Meyveler olgunlaşırken, meyvelere nöbetçi durmuş.

Bir gece dev yeri göğü inletip yine de bahçeye gelmiş. Meyveleri toplayıp da gitmiş. Büyük oğlan korkusundan kaçıp saklanmış. Sabah utana utana babasının yanına gidip:

- Baba, bu gece dev geldi, bir şey bırakmadan ağaçların yemişlerini topladı gitti. O gelince yer gök inledi. Ben kendi kendimi kaybettim. Nerede olduğunu bilemedim, demiş. Yaşlı adam:

- Artık çare bulunmaz, galiba, diye söylenmiş. Bunları duyan ortanca oğlan; “Baba, gelecek sene ben nöbetçi olurum” deyince ikinci sene meyvelerin olgunlaşması gerçekleşince bahçeye ortanca oğlan nöbetçi kalmış. Yine gecenin bir yarısı yer gök inlemiş, göğü kara bulutlar kaplamış. Ortanca oğlan da korkusundan bir kenarda pısıp kalmış. Dev ise gelip meyveleri soyup gitmiş. Ortanca oğlan sabah olunca babasının yanına gidip:

- Baba, ben de bir şey yapamadım. Dev gelip meyvelerin hepsini alıp gitti, demiş. Bunu işiten küçük oğlan:

- Gelecek sene sıra benim olsun, ya onu tutarım ya ben ölürüm, demiş.

Üçüncü yıl meyveler olgunlaşmaya başlamış. Küçük oğlan, bahçeye gidip bütün gece ağaçları gözetlemiş. Bir gün gece yarısı, bir kıyamet kopmuş, yer gök inlemiş. Dev toz duman çıkarıp yine de gelmiş. Küçük oğlan kendini kaybetmiş. Dev bahçeye

* Masalın orijinal ismi “Korkmagan Kışık Oğlan”dır. *Kırımtatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 63-72.

girince, küçük oğlan kapının bir kanadını şiddetlice vurmuş. Devi yaralamış. Dev, meyveye bakıp kaçmaya başlamış. Küçük oğlan sabah babasının yanına gitmiş:

- Baba devi yaraladım. Şimdi onu takip edip aramak gerek. Belki bir yerlerde yığılıp kalmıştır. Onu takip edip hakkımızı almak gerekmez mi, demiş.

Babası küçük oğlanın dediklerine razı olmuş. Üç oğlan da devi aramaya gitmişler. Çok zaman geçtikten sonra kan izinin bir kuyuya gelip düştüğünü görmüşler. Kuyuya yaklaşıncı, kuyunun üzerinde büyük bir taş kapakla kapanmış olduğunu görmüşler. Küçük oğlan taş kapağı kaldırmaya niyetlenmiş, taş yerinden bile kıpırdamamış. Küçük oğlan:

- Yok böyle olmaz, üçümüz birden yapışacağız, demiş. Üçü birden tutup, taş kapağı oynatmışlar. Bir daha bakmışlar ne görsünler, kuyunun dibini görmek mümkün bile değildir. Onlar bu işe şaşıp kalmışlar. Üçünün de kararına göre içlerinden birinin kuyuya inmesine gerekli olmuş. O zaman küçük oğlan, büyük ağabeyisine dönüp:
- Haydi ağam, beklemeye zaman yok, sen büyüksün, ilk de senin girmen gerek, demiş.

Onu kuyuya sarkıtmışlar. Bir vakit sonra halatı oynatmış hemen kuyudan çekip almışlar. İkinci sefer ortanca oğlan gönderilmiş. O da çok geçmeden halatı oynatmış onu da çekip almışlar. Üçüncü sefer küçük oğlanı kuyuya sarkıtmışlar.

- İpi oynatsam da çıkarmayın sakın, ip bitse de bırakmayın, demiş.

Onu sarkıttıktan sonra halatı oynatsa da onu çekip almazlar. Küçük oğlan kuyu dibine düşmüş. Her yerine bakmış ama bir şey görmemiş. Yere eğilip baktığında kan görmüş. Kan izlerini takip ederken yorulmuş biraz sonra, yorulup uyumak için yatmış. Az mı uyumuş, çok mu uyumuş bir zaman sonra uyanmış. Önünde bir kapı görmüş. Kapıyı açmış bakmış ki ne görsün: Bir ev içinde üç tane kız oturuyormuş. Küçük oğlana bakıp:

- Siz kimsiniz, diye sormuş. Kızlar:
 - Genç oğlan, biz de bir zamanlar dünyadaydık. Bizi buraya dev getirdi. O, günde bir kız getiriyor, şimdi sıra bize geldi. Kurtulmanın çaresi de yok, demişler.
- Küçük oğlan:

- Siz sabrediniz, ben sizi kurtaracağım. Peki Dev şimdi ne yapıyor, diye sormuş. Kızlardan birisi:
- O şimdi geldi. Hiçbir şey yapmıyor odasına uyumaya gitti. Burada su kıtlığı var, kimseye de suyundan vermiyor. Halkını çekiştiriyor, demiş. Küçük oğlan:
- Ben onun başını ezerim, demiş ve devin uyuduğu odaya gitmiş. Deve vurmuş.

Dev bir anda yerinden sıçrayıp yeri göğü titretmiş. Küçük oğlan bu kızları alıp kuyu dibine gelmiş. “Başta büyük ağama” diye tepeye birinci kızı kaldırıp aldırılmış. Ağalar sarkıttığı ipleri çekmişler. Bir daha çekince bir kızın çıktığını görmüşler. İkinci kere ipi sarkıtıp tartmışlar, ikinci kızı da çekip almışlar. Üçüncü kere sarkıtıp tartmışlar, üçüncü kız da çekilmiş. Pek güzel, bir kız çıkartmışlar. Ağabeyleri o kızı beğenmişler. “Şimdi biz gitsek, o bizi babamıza maskara eder. Bu kızı da bize vermez.” diye düşününce küçük kardeşlerini kuyuda bırakıp gitmişler.

Küçük oğlan kendisine karşı yapılan oyunu anladıktan sonra kuyu dibindeki yol başına gelmiş. Gide gide onlara rast gelmemiş. Geç olduğundan yol üzerine yatıp uyumuş. Sabah olunca ne tarafa gideceğine bilememiş. Nasıl olursa olsun bir yol tutmuş. Gide gide bir köye rast gelmiş. Orada yaşayan Han: “Kim devi öldürdüyse ona bahşiş vereceğim.” diye ilan vermiş. Küçük oğlan bunu duyup, doğru Han’ın sarayına gitmiş. Hanın veziri, ondan sormuş:

- Sana ne gerek? Küçük oğlan:
- Benim hanı görmem gerek. Görmem mümkün olmaz mı, diye sormuş. Vezir yine de:
- Ne için aradığını söyle ben de sana cevap vereyim. Küçük oğlan:
- Devi ben öldürdüm. Vezir ise buna inanmayıp şöyle demiş.
- Haydi oradan, bu senin gibi birinin yapacağı iş değildir.
- Sen buna inanmıyor musun?
- İnanmıyorum, sen daha çocuksun, Han seni kabul etmez, diye cevap vermiş. Küçük oğlan sözünden dönmüyor:
- Beni ona götürünüz, demiş.

Vezir çaresiz kalıp “O şimdi evde yok, birazdan gelersin, şimdi git.” deyip onu geri göndermiş. Küçük oğlan gidip köyü dolanmış. Son defa saraya dönmüş. Hanı’nın yanına gitmiş. Han, gelen bu gence:

- Beni arayan adam sen misin? Sen kimsin, diye sormuş. Küçük oğlan:
- Ben senin aradığın kişiyim. Devi ben öldürdüm, demiş. Han:
- Sen onu nasıl öldürdün, ne için öldürdün, diye sormuş. Küçük oğlan:
- Onu şöyle öldürdüm, deyip, bütün olup bitenleri anlatmış. Han dinledikten sonra küçük oğlanın sözlerine inanıp:
- İsteddiğini iste, demiş. Küçük oğlan:
- Benim istediğim sizin sağlığınızdır, demiş. Han:
- Benim sağlığımdan sana fayda yok, istediğini iste, demiş. Küçük oğlan:
- Benim yarık dünyaya çıkmak isterim, çaresini bul da çıkar, demiş. Han düşünüp:
- Zor mesele, amma ne de olsa ben sana o bir yarık dünyaya çıkmaya yardım ederim, demiş.

Küçük oğlan, saraydan çıkıp gitmiş. Bir dilenciye rastlamış. O dilenciden:

- Sen dilencisin, çok yerlerde yürürsün, çok şey görürsün, ben senden bir şey soracağım, acaba bilebilir misin? Dilenci;
- Bildiğim bir şeyse söylerim, demiş. Küçük oğlan;
- O yarık dünyaya çıkmak mümkün mü? Dilenci;
- O yarık dünyaya çıkmak kolay, ben de yumurta gibi tombul, birisi kara, birisi beyaz iki taş var. Onları göğe atsan, iki koç çıkar. Beyazına binsen, yarık dünyaya çıkarsın, karasına binersen yedi kat yerin dibine düşersin, demiş.

Küçük oğlan bu yumurtaları alıp, dilenciyle vedalaşıp yoluna devam eder. Kuyunun ağzına gelmiş. Taşları atmış. Önüne iki koç çıkmış. Küçük oğlan beyaz koça binecek olmuş, yanılıp karasına binmiş. Kara koç onu yerin yedi kat dibine götürmüş. Küçük oğlan oraya buraya bakmış, uzaktan bir yol, ışık görmüş oraya doğru gitmiş. Oraya gittiğinde ne görsün, çöl ortasında bir ev duruyor, penceresi alçak, kapısından girmenin çaresi yokmuş. Kapıyı açıp içeriden: “Ah, çocuğum, sen kimsin?” diye ses duymuş.

Küçük oğlan:

- Benim ben teyze, benim, demiş. Yaşlı kadın kapıyı açınca:
- Benim demeseydin senin bir fincan kanını içecektim, demiş. Küçük oğlan da:
- Kimsin çocuğum, demeseydin ben de senin kanını içecektim, demiş Yaşlı kadın:
- Çocuğum, sen buraya nasıl düştün? Burada hiç kimse kalamaz. Küçük oğlan başına gelenleri anlattıktan sonra:

- Yaşlı kadın, ben susadım, su versene.
- Vereyim çocuğum, deyip pis bir su getirmiş. Küçük oğlan suyu alıp şaşırmış.
- Bu nasıl bir su ya?
- Ey çocuğum, bizde su meselesi hep var. Burada yedi başlı bir dev var. O, bir kız yedikten sonra bir yudum su verir, demiş.

Küçük oğlan o gece yaşlı kadının evinde misafir kalmış. Sabah bir arabada iki adamın geldiğini görmüş. Arabadakilerin biri şarkı söylüyor diğeri ağlıyormuş. Küçük oğlan yaşlı kadına ağlayan adamı gösterip neden ağladığını sormuş. Yaşlı kadın gülümseyerek ona bakmış:

- Ey çocuk, madem sordun anlatayım. İşte bugün su almak için dev, Han'ın kızını becerecek. Onu alıp gelmişler.

Küçük oğlan, meseleyi anladıktan sonra arabanın arkasında kalmayıp yanına kadar gitmiş. Kıza yaklaşmış ve şöyle demiş;

- Sen benim belime sarıl güzel kız, korkma sakın.
- Bu olmaz, dev seni de beni de, deyip ağlamaya başlamış. Küçük oğlan:
- Zararı yok.

Kız, Küçük oğlan'ın beline sarılmış. Kızı yemeğe hazırlanan Dev, onu elli metre uzaktan kendine çekmiş, ama alamamış. Dev kendi kendine:

- Bana ne oldu, ya ben her zaman gördüğümü elde ederdim, demiş.

Zorlanmış ama yine de uzanıp alamamış. Dev, sinirlenince Küçük oğlan; “atışalım mı tutuşalım mı?” diye sormuş. Küçük oğlan:

- Ateş gerekmiyor, tutuşalım, diye cevap vermiş.

Onlar tutuşmuşlar. Küçük oğlan, Devi yenip altı başını da kesip almış. Dev:

- Sağlık olsun yedinci başımı da al, demiş. Küçük oğlan:
- Babamın evladı değilsin ya, var çekip de al.

Kız Küçük oğlan'ın arkasında eliyle vurup damga koymuş ve eve gitmişler. Bir de ne görsünler, babası ağlıyormuş. Kızının sesini duyup şaşırmış.

- Vay babam sen nasıl oldu da kalkıp geldin, diye sormuş. Kızı şöyle demiş:
- Babam, Devi bir oğlan öldürdü, artık herkes suya doyar. Han:
- Oğlanı tanıyor musun, diye sormuş. Kız:
- Elbette tanıyorum, bütün halkın içinden onu gösteririm, demiş.

Han emir vermiş, bütün halk onun sarayının önüne geçecek, sıranın en sonuna da Küçük oğlan geçmiş. Kız onu tanıyıp babasına göstermiş. Han, Küçük oğlan'ı yanına çağırıp, “çocuğum bu kız senin olsun, bugünden sonra sen benim oğlumsun” demiş. Küçük oğlan da şöyle cevap vermiş:

- Gerekmez hanım, ben evlenmeyeceğim. Han:
- Öyleyse benden ne istersin?
- Benim istediğim sizin sağlığını, başka bir şey istemem.
- Benim sağlığımdan sana fayda yok, istediğini iste.
- Han efendi, siz bana birkaç gün düşünme vakti veriniz. Han buna razı olmuş.

Küçük oğlan hemen saraydan çıkmış. Bir gün rahatlamak için bir ağacın altına oturmuş uyuya kalmış. Çok geçmeden kuşların cıvıltısına uyanmış. Gözünü açıp baktığında ne görsün: bir yılan ağaca sarılan kuşun yavrularını yemeye uzanıyormuş. Küçük oğlan hemen o yılanı vurup öldürmüş. Sonra yine yatıp uyuklamış. O sırada yuvaya anne kuş gelmiş. Ağaç dibinde yatan adamı görüp; “Her yıl benim çocuklarımı alıp giden bu adammış demek.” deyip ona hücum edecek olmuş. O zaman onun çocukları analarına olup bitenleri anlatmışlar. Kuş aşağı gidip Küçük oğlan'ın üzerinde kanatlarını çırpmış. Onu güneşten saklamış. Küçük oğlan çok geçmeden uyanıp kuşun üzerinde kanat çırpışını görmüş. Korkmuş gibi olmuş. Kuş:

- Korkma dostum sen benim çocuklarımı kurtardın, ne istersen yapmaya hazırım. Küçük oğlan da ona:
- Benim istediğim senin sağlığındır, başka bir şey istemem. Kuş:
- Ben senden ne isteyim? Sen bir kuşsun diye cevaplamış. Küçük oğlan:
- Zarar yok, elimden gelen her şeyi yaparım.
- Aslında ben yarık dünyaya gitmek istiyorum beni çıkarır mısın? Kuş:
- Ey oğlan, sen benim kartallığıma rast geldin, yaşlılığıma rast gelmiş olsaydın, ben seni şu saat yarık dünyaya alıp çıkarırdım. Nasıl olursa olsun ben seni çıkarırım. Lakin 40 kilo et kırk litre şarap al, demiş.

Küçük oğlan doğru Han'ın sarayına gidip kırk kilo et, kırk litre şarap alıp onları kuşun arkasına yüklemiş. Yola çıkmışlar. O, kuşa bir bağırdığında et, ikinci bağırdığında şarap vermiş. Tam yukarı çıkacakları zaman et bitmiş. Kuş bağırmış ama

et bitmiş. Küçük oğlan baldırından bir kesik et vermiş. Kuş onun bu işini duyunca yememiş. Kuyudan çıktıktan sonra Küçük oğlan:

- Sen yaşlı kuş, ben şimdi kendim giderim. Kuş:
- Zarar yok.

O küçük oğlan, topallayamayacak olmuş lakin topalladığı duyulmuş o zaman kuş, “Dostum, etini al.” demiş. Onun baldırından koparılan eti yapıştırmış. Kuş ile Küçük oğlan sonra vedalaşmışlar.

Küçük oğlan, kendi evine gitmiş. Baksa ne görsün, ağabeyleri düğün yapıyorlmuşlar. Küçük oğlan babasının yanına gidip başına gelenleri bir bir anlatmış. Babası iki büyük oğlunu da yanına çağırmiş ve onları maskara etmiş. Irgatlığa vermiş. Küçük oğlan ise kırk gün kırk gece düğün yapıp kuyu dibinden kurtulan güzel kızla evlenmiş.

17. KREML YILDIZLARI*

Mamut çoban uzun yıllar yaşamış. O kadar çok yaşamış ki galiba yeryüzünün ne zaman yaratıldığını bile bilirmiş. Çoban pek yaman bir yaşlıymış. Kendisi zengine çalışmış. Zenginin de köyü çok ama adaleti yokmuş. Zenginde iş imkânı çokmuş. Sürüyle koyunları varmış ama bir tek bu çobanı varmış. Zengin adam, çobanla alay ederek “Kırlarda güneş bol güneşle geçin çobanım” dermiş. Zavallı çoban onunla geçinirmiş. Zenginin işi çok ama adaleti azmış. Yaşlı çobanın karısı da var ama çocukları yokmuş.

Bunlar olup bittikten sonra yaşlı çoban dereye gider, koyunlara bakarmış. Koyunlar otlaşıp tırmanır, yaşlı çoban onları araştırıp bulur. Yaşlı çobanın ömrü az mı geçmiştir dere. Güneşin sıcağından, Mamut yaşlısının derisi çatlamış, çatlaklardan çıkan kan damla damla yere düşmüş. Toprak kanı kabul edip emmiş. Toprak da bir annedir! O yaşlı çobanın kanı yüreğine çekip almış. Kandan güzel mi güzel kırmızı taşlar çıkmış. Yaşlının bir dostu varmış. Sabancı Hamza, o da epey çalışkanmış. Zenginin toprak çok ama yüreği yokmuş. Zengin ona da yemek vermezmiş. “Çölü havası güzel, havayla geçin” dermiş sabancıyla dalga geçerek. Zavallı sabancı da havayla geçinirmiş.

Hamza, toprakta çok çalışan, çok terleyen, çok ağlayan kişiymiş. Yüzünden ter, gözlerinden yaş damlayan bu damlalar yeri ıslatırmış. Toprak da bir annedir! O hem terini hem gözyaşlarını bağrına sindirip de onlardan elmas gibi sağlam demir yapar. İnsanlara neyin lazım olacağını toprak iyi bilir.

Yaşlılar ölüme hazırlanırken sabancı Hamze ile Mamut’ın karıları iki çocuk doğururlar. Adlarını adalet ve baht koyarlar. Biri adaletli, kuvvetli diğeri de bahtlı, kıvaçlı olur. Zengin adam bunu duyunca gözlerini beleyip “Eee!” demiş. Çocuklar hemen ölsün. Kötü kişiler onları öldürmeye karar vermişler. Ya gücü nasıl öldürürsün? Onları zindan gibi bir kuyuya saklamaya karar vermişler. Kuvvet ve adaleti, baht ve kıvancı halktan saklamaya karar vermişler. Peki ya adaleti saklamak olur mu?

* *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 3-5. Kremly Yıldızları masalı S.S.C.B. döneminde, Rus idaresini takdir eden bir dille yazılmıştır. Nitekim Kremly Rusça bir sözcük olup “Kale” manasına gelmektedir. Sözcüğün Türkçe karşılığına elektronik sözlük kullanılarak ulaşılmıştır. <http://www.sozluk.net/ceviri>

Vakit geçer, günlerden bir gün gerçekten insanlar Kuvvet ve Adaleti, Baht ve Kıvancı zindandan çıkarıp kurtaralım derler. Varsın yeryüzünde büyüsünler. İşte bundan sonra Kuvvet ve Adaleti, Baht ve Kıvanç yeryüzünde büyürler. Bundan sonra insanlar toprağa şöyle söylerler:

- Senin yüzünü pislikten temizledik, temiz pak ettik. Söyle toprak, şimdi sen insanlara ne vereceksin? demiş. Toprak bağırını açarak;
- İşte zengin hazineler, onları benden al da faydalanın. Toprak, insanlara katı demir verir. Bu demirden insanlar makine yaparlar. Yeryüzünden bir daha ter damlası yerine makineler işlesin derler. İşte insanlar çölde işleyen makineler yaparlar. Sonra büyük adamlar bütün topraklara bizim topraklarımızın ne kadar temiz pak olduğumuzu göstermek isterler. En yüksek kırdan otursan bile onu görmek mümkün olsun. En derin çukurda olsan bile onu görmek mümkün olsun. Dünyada yaşayan bütün insanlar bu toprakta bizim toprakta yaşamamanın ne kadar özel olduğunu görüp bilsinler. İnsanlar toprağa sormuşlar:
- Biz bütün dünyaya nur saçmak istiyoruz onu nasıl yapacağız?

Toprak yine bağırını açıp insanlara acayip dilberlikte kırmızı taşlar verir. Bu taşlar kaynarken kandan, Mamut yaşlısının ve daha onun gibi yüz binlerce Mamut'un kanından oluşmuştur. İnsanlar bu taşlardan yıldızlar yaparlar ve en yüksek yerlerde muhafaza ederler. Üzülme bu yıldızları mutlaka görürsün. Bizim Baht ve Kıvanç içinde yaşadığımızı bütün dünyaya gösterirler.

18. ÜÇ TILSIM*

Üç oğlu olan adam, günlerden bir gün yanına ok alıp ava gitmiş. Epey dolanmış ama hiçbir geyiğe rastlamamış. Nihayet akşam olup hava kararmaya başlayınca birden değişik biçimde yaprakları olan türlü türlü ağaçlar görmüş. Bu nasıl bir ağaçtır diye seyreden adam, ağacın dalında değişik güzellikte bir kuş görmüş. Avcı adam hemen okunu çıkarmış, kuşu yaralamış. Yaralanan kuş ise ağaçtan yuvarlanıp düşerek insan gibi konuşmaya başlamış:

- Avcı, canına kurban olayım beni öldürme. Benim etimden bir hayır göremezsın.

Canımı alma ben de buna karşılık sana bir iyilik yapayım, diye yalvarmış.

Kuş bu sözleri söyledikten sonra kanatları dibinden dört katlı bir mendil çıkarıp şöyle demiş:

- Bu mendili al, aç olduğunda açarsın. Açtığın vakit sofrada canın ne isterse o yemeklerle donatılacak.

Avcı adam mendili alıp evine dönmüş. Kuşun söyledikleri doğrumu acaba diye sofrayı evinin ortasına yerleştirmiş ve mendili açmış. Açılır açılmaz sofranın üstü dünyadaki en güzel yemeklerle dolmuş. Canın ne ister, Tatar yemeği mi, Çiğbörek mi, Baklava mı? Sofrada ne ararsan varmış. O günden sonra avcı adam ve oğulları rahatça yaşamaya başlamışlar. Sofralarından asla yemek eksik olmazmış. Gel zaman git zaman aradan epey vakit geçtikten sonra, bir gün Han adamlarıyla birlikte ava gitmiş. Dinlenmek için bu köyün yakınlarında dinlenmişler. Aşçısına şöyle demiş:

- Git bak bakalım bu köyde çabuk yemek yapan biri var mı?

Han hemen gider ve çok oyalanmadan gelir ve Han'a şöyle söylemiş:

- Han hazretleri çabuk çabuk lezzetli yemek yemek istiyorsanız köprünün yanındaki eve gitmeniz gerekir. Bütün cemaat o fakirin evinde pişen yemekleri metheder.

Han bu habere çok şaşırılmış ve adamın evine gidip yerdeki minder üstüne oturmuş. Bir nefes alıp verene kadar adamın oğulları odadan tabak tabak yemek getirmeye başlamışlar. Öyle lezzetli yemekler getirmişler ki Han'ın hemen karnı doymuş ama gözleri doymamış. Zorla yemeğe devam etmiş ve kursağı davul gibi şişip kalmış. Han,

* *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 129-138. Aynı masal metni "Kırım Tatar Masalları ve Legendaları" adlı kitapta da vardır.

yemek yedikten sonra teşekkür bile etmeden yerinden kalkıp “bu cambaz adamın bir tılsımı var herhalde, bu tılsımı öğrenip ondan almak gerekir” diye düşünmüş.

Birkaç gün sonra padişahın sarayına başka bir padişahlıktan elçiler gelmiş. Gelen elçiler bir gün kalmak isteyince, Han hemen avcı adamı çağırımlarını emretmiş. Koş al dediğinde baş almaya hazır olan Han’ın adamları anında adamın evine gitmişler. Han’ın adamları Avcı adama şöyle söylemişler:

- Hemen Han hazretlerinin huzuruna gitmemiz gerekiyor. Adam o kadar yorgunmuş ki şöyle cevap vermiş:

- Ben gelmesem de olur. Benim yapacaklarımı oğlum da yapabilir.

Adam, Han’ın maksadını anlayınca oğlunun koluna ipek mendili sıkıştırıp oğlunu göndermiş. Büyük oğlan saraya varıp Han’ın emrini işittikten sonra şöyle demiş:

- Han hazretleri emrinize hazırım lakin sofraya yemek getirileceği zaman tek başıma kalmayı rica ediyorum. Her şeyi kendim hazırlamak isterim.

Han, büyük oğlanı yalnız başına bırakıp çıkıp gitmiş. Yemek vakti yaklaştığında bu oğlan neler hazırladı deyip geri gelen Han, değil yemek kokusunu bile duymadığından sinirinden kızarıp bozarmış, bağırmaya başlamış:

- Ulan herif, yemek nerede sen beni misafirlere beni maskara mı edeceksin! Ben şimdi emredip cellatlara başını kestirebilirim.
- Han hazretleri, yemek verilecek evi gösteriniz!
- Sen benimle oyun mu oynamak istiyorsun?
- Han hazretleri sizinle dalga geçmek yakışık alır mı? Misafirleriniz açsa sizler bana yemek verilecek odayı gösteriniz.

Han’ın siniri bir tomar gibi boğazına tıklırsa da oğlanı görmek için şöyle demiş:

- İşte sofralar şu odada dizili.

Büyük oğlan’ın odaya girmesiyle mendilini açarak, sofraların kurulması bir olmuş. Han bu hikmeti görüp şaşırmış ve tılsımlı mendili eline geçirmek niyetine kapılmış. Han, Büyük oğlan’a şöyle demiş:

- Sen hakikaten usta bir yiğitsin. Böyle yiğidin yeri Han sarayı olmalı. Sana kendi kızımı veririm. Sen çok şanslı ol!

Ertesi gün Han, büyük düğün yapıp kızını fakir adamın Büyük oğlu ile evlendirmiş. Düğün akşamı kız ile oğlan bir odada kaldığında Han kızı, babasının söylediklerini hatırlatıp damada dalkavukluk edip şöyle demiş:

- Canım azizim, şekerden lezizim, dünyada biriciğim, bugünden öte sen de benimsin. Bizim aramızda hiçbir türlü sır olmaması gerek. Söyle bakalım, sende nasıl bir sır var? Büyük oğlan Han kızının sözlerini sahi sanıp cevaplar:
- Benim sırrım bu mendildir, diye cevaplamış ipek mendili göstererek.

Han kızı da bunu beklermiş. O, ipek mendili alırken içeriye beş asker girip oğlanın kol ve ayaklarını bağlayıp doğru zindana götürmüşler. Fakir avcı, hem mendilinden hem de büyük oğlundan yoksun kalmış. Yine kara günler başlamış. Açlıktan ne yapacağını bilemeyen adam, ok alıp yine ava gitmiş. Az mı gitmiş çok mu gitmiş güneşin doğduğu vakitte herhangi bir yerde tuhaf yapraklı ağacın yanına gitmiş. Bir de ne görsün, ağaç üstünde güzel bir kuş kanat çırpıyormuş. Adam, nafaka çıktı deyip oku kuşa doğru atmış ve onu yaralamış. Yaralanan kuş ağaçtan yuvarlanıp düşünce insan gibi konuşmaya başlamış:

- Avcı, canına kurban olayım beni öldürme. Benim etimle doyamazsın. Canımı bağışla, sana iyilikle karşılık veririm. Bu tılsımlı bir kesedir. Sana para lazım olduğunda onu silkelersin, içinden hemen altın çıkar, deyip önüne boş bir kese atmış.

Avcı keseyi alıp evine dönmüş. Kuşun söyledikleri doğrumu acaba diye keseyi silkeleyip durmuş. Silkelenen kesenin içi altınla dolup taşmış. O günden sonra avcı ve oğulları rahat yaşamaya başlamış. Hiçbir şeyde zahmet çekmezlermiş. Köyün içinde büyük bir saray yaptırmışlar. Bu sarayı gören zenginler bile onun güzelliğine hayran kalmış. Gel zaman git zaman bir gün, Han adamlarıyla avdan dönerken yine o köyün içinde dolanıp dinlenmeye gelmişler. Bir de ne görsünler, köyün içinde Han sarayından daha güzel ve büyük bir ev vardır. Han, bu evde fakir bir adamın oturduğunu duyunca şaşkınlığından dimdik kalmış. “Bu dilencide yeni bir tılsım var, bu tılsımı onun elinden almak gerek.” diye düşünmüş. Han sarayına döndükten sonra adamlarını gönderip avcı adamı derhal buraya getirmesini emretmiş. Avcı adamın evine gelen Han’ın adamları, şöyle demişler:

- Hemen hazırlan da Han hazretlerinin huzuruna gidelim.

- Ben gelmesem de benim yapacaklarımı oğlum da becerir, demiş.

Avcı adam keseyi gizliden ortanca oğlunun koluna tutuşturur. Ortanca oğlan Han'ın huzuruna gelir. Han, kaşlarını çatıp şöyle demiş:

- Bana öyle bir saray yap ki onu görenlerin ağzı açık kalsın.
- Han hazretleri, böyle bir saray yaptırmak için çok para olması gerek.
- Para mara bilmem ben, emrimi yerine getir. Söylediklerimi yapmazsan ağan gibi zindanda çürürsün. Yarından tezi yok işe başla!
- Han hazretleri, emrinize hazırım lakin saraya kadar beni tek başıma bırakmanızı rica edeceğim.

Ortanca oğlanı yalnız başına bırakmışlar. O, cebindeki keseyi çıkarıp peş peşe silkmeye başlamış. Sabaha kadar bir oda altın toplamış. Güneş ışıkları gibi parıldayıp duran bu altınları gelip gören Han, gözlerine inanamamış. Az mı geçmiş çok mu geçmiş acayip güzellikte bir saray yapıp bitirmişler. Han, ortanca oğlanı yanına çağırıp şöyle demiş:

- Sen hakikaten hikmetli bir yiğitmişsin. Böyle bir saray yapmak dünyada hiçbir zenginin elinden gelmez. Senin gibi bir yiğidin biri elbette Han sarayında olmalı. Sana kızımı veririm, damadım olursun.

Ertesi günü Han, düğün yaptırıp kızını fakir avcı adamın oğluna vermiş. Düğün akşamı kızla oğlan bir odada kalmışlar. Han kızı, babasının söylediklerini hatırlayıp ortanca oğlana kur yapmış.

- Canım azizim, şekerden lezizim, dünyada biriciğim, bugünden öte sen de benimsin. Bizim aramızda hiçbir türlü sır olmaması gerek. Söyle bakalım, sende nasıl bir sır var? Ortanca oğlan Han kızının sözlerini sahi sanıp cevaplar:
- Benim sırrım bu kesedir.

Han kızı da bunu beklermiş. Keseyi hemen almış. Bu arada içeri beş asker girip oğlanın kol ve ayaklarını bağlar ve doğru zindana alıp götürmüşler. Böylece fakir avcı hem mendilinden hem kesesinden hem de iki oğlundan yoksun kalmış. Yine kara günler başlamış. Açlıktan ne yapacağını bilemeyen adam, küçük oğlunu da yanına alıp ava gitmişler. Az mı gider çok mu gider güneşin doğduğu vakitte herhangi bir yerde tuhaf yapraklı ağacın yanına gitmiş. Bir de ne görsün, ağaç üstünde öncekinden daha güzel güzelliğinden göz kamaştıran bir kuş varmış. Adam, nafaka çıktı deyip oku kuşa doğru

atmış ve onu yaralamış. Yaralanan kuş ağaçtan yuvarlanıp düşünce, insan gibi konuşmaya başlamış:

- Avcı, canına kurban olayım beni öldürme. Benim etimle doyamazsın. Canımı bağışla, sana iyilikle karşılık veririm, deyip önüne boş bir ok vermiş. Bu tılsımlı bir oktur. Bu oku atınca düşmanı nerede olursa olsun onu vurur ve nefes aldırmadan öldürür.

Yaşlı avcı çok güvenmese de oku koluna alıp oğluyla beraber eve dönmüşler. Yolda fazlasıyla geyiğe rastlamışlar. Yaşlı avcı gözlemeden atsa da oku, ok hedefe saplanmış. Böylece yaşlı avcı ile küçük oğlu evlerine birer geyik ile dönmüşler. O günden sonra yaşlı avcı ile oğlu avlanmakla geçinmeye devam etmişler. Gel zaman git zaman bir gün, Han, bütün köylüleri ava çıkartmaya mecbur etmiş. Yaşlı avcı da okunu alıp ava çıkmış. Diğer avcılardan daha çok geyik vurmuş. Bunu gören Han, şaşkına dönmüş. “Bu yaşlı avcıda yeni bir tılsım var” diye düşünmeye başlamış ve tılsımı ele geçirmeye niyetlenmiş.

Gel zaman git zaman Han, düşmanlarına karşı savaşa hazırlanmaya başlamış. Oldukça asker toplamış ama akli da yaşlı avcıda kalmış. Han, adamlarına Yaşlı avcıyı alıp getirmelerini emretmiş. Hanın adamları da Yaşlı adamın bahçesine girip ona şöyle demişler:

- Hemen hazırlan da Han hazretlerinin huzuruna gidelim.

Han’ın meramını anlayan Yaşlı avcı şöyle karşılık vermiş:

- Ben gelmesem de benim yapacaklarımı oğlum da becerir, demiş.

Yaşlı avcı adam altın oku gizlice küçük oğlunun koluna tutuşturmuş. Küçük oğlan Han’ın askerleriyle birlikte savaşa gitmiş. İyilik sahibi Han ise Küçük oğlan’ın okunu görmek için onu askerlerin ardına koymuş. Han’ın bu şekilde davranmasına Küçük oğlan şöyle söylemiş:

- Han hazretleri, ben sana savaşta yardım etmek için geldim. Sen ise beni askerlerin arkasına koydun. Ben buradan düşmanları göremem.

Han, hemen emir verip Küçük oğlan’ı askerlerin bulunduğu ön sıraya koymuş. Güneş ışıkları gibi parıldayıp duran oku sırtından çıkarıp peş peşe rastgele atmaya başlayan Küçük oğlan, attığı her bir ok düşmanlardan birkaçının gövdesine gelmiş. Çok geçmeden Küçük oğlan’ın da katkılarıyla düşman askerleri yenilmiş. Han huzuruna

gelince, askerler arasında Küçük oğlanın kahramanlığı konuşulmaya başlanmış. Askerler Han'a şöyle söylemişler:

- Bu yiğidin yaptıkları yalnız bir kahramanlık değil, şaşılacak bir mucizedir.

Han, küçük oğlanın kolundaki mucizevi oku ele geçirmek için onu saraya çağırıp,

- Sen hakikaten hikmetli bir yiğitmişsin. Böyle yiğit biri Han sarayında olmalı. Sana kızımı veririm, damadım olursun. Baht deryasında yaşarsın, demiş.

Ertesi günü Han, düğün yaptırıp kızını fakir avcı adamın oğluna vermiş. Düğün akşamı kızla oğlan bir odada kalmışlar. Han kızı, babasının söylediklerini hatırlayıp ortanca oğlana kur yapıp şöyle demiş:

- Canım azizim, şekerden lezizim, dünyada biriciğim, bugünden öte sen de benimsin. Bizim aramızda hiçbir türlü sır olmaması gerek. Söyle bakalım, sende nasıl bir sır var? Küçük oğlan Han kızının sözlerindeki kurnazlığı anlayıp şöyle cevaplamış:
 - Böyle şeyleri bilmek kadının işi değildir, demiş.

Ardından altın kaplı oku yatığının altına koyup uykuya dalmış. Han kızı, kocasını hoş tutarak ona bir bardak uyku getiren şerbet vermiş. Küçük oğlan şerbeti içmesiyle uykuya dalmış. Bunu fırsat bilen Han kızı, onun başındaki altın kaplı oku alıp babasına götürmüştü. Ertesi günün sabahı, Küçük oğlan uykudan uyanıp etrafına bakmış ki ne kadın var ne de ok. Tuzağa düşürüldüğünü anlayıp kapıdan sıyrılıp, bahçe kapısından bekçilerine hissettirmeden geçip gitmiş ve doğru dağlara çıkmış. Evlerine bile gitmeye korkan Küçük oğlan, aynı zamanda babasının ölüm haberini almış. Bu habere çok üzülen Küçük oğlan Han'dan intikam almaya yemin etmiş.

Küçük oğlan dağlarda bir başına kalıp, çok eziyetler görüp geçirmiş. En sonunda mucizevi ağacı bulmanın peşine düşmüş. Günlerce dolanıp durduktan sonra Küçük oğlan bu ağacın yaprakları yemyeşilmiş, üzerinde şeftali meyvesine benzeyen meyveler varmış. Küçük oğlan bu nasıl bir meyvedir diye düşünürken bir tane koparmış ve ağzına atmış. Yerken başında iki boynuz çıkmış. Küçük oğlan korkusundan başını sallayarak boynuzları düşürmek istemiş. Ancak boynuzlar ağaçtaki yapraklara değince düşmüşler. Küçük oğlan bu mucizeye çok güvenip şöyle söylemiş:

- Bana da böyle bir şey gerekliydi.

Bir çuval şeftali, bir deste de yaprak toplayıp şehre gitmiş. Şehre geldikten sonra üzerine dilenci kıyafeti alıp, yapma sakal ve bıyık takıp Han'ın sarayının kapısına gelip şöyle seslenmiş:

- Şekerden tatlı, baldan ballı, yazın yenir, kışın da pişer, şeftali şeftali!
- Han kızı, kışın ortasında şeftali satanı duyunca babasını çağırıp,
- Babacığım şeftali satıyorlar, birkaç tane almaz mısın? Han buna sinirli şekilde:
 - Kış vaktinde o nasıl şeftalidir, deyip inanası gelmemiş.

Öğrenmeleri için vezirini göndermiş. Vezir pamuktan yumuşak, altından sarı duran şeftalileri görünce hepsini satın almış. Küçük oğlan ise, paralarını cebine koyup gözden kaybolmuş. Han kızı şeftaliyi görmesiyle bir tanesini ağzına atıp yutması bir olmuş. Sonra babasına, vezirlere ve saraydaki bütün adamlara yedirmiş. Herkesin başında ikişer tane boynuz çıkmış ve herkes hayvan olduk diye düşünüp ağlamaya başlamışlar. Hekimleri, falcıları, çağırırsalar da hiçbir çare bulamamışlar. Altın ve gümüş yıldızlı saray içinde sürekli didişip dururlarmış. Sarayın içi hayvan ahır gibi kokmaya başlamış. Han ne yapacağını bilemediğinden bütün hanlığa tellak gönderip emrini bildirmiş.

- Beni, kızımı ve saray adamlarımı bu dertten kurtaracak kim varsa ona tahtımı ve kızımı vereceğim, demiş.

Küçük oğlan bu haberi duyunca saraya gelmiş. Cebinden bir yaprak çıkarıp Han'ın boynuzuna değdirmesiyle boynuz yere düşmüş. Han bu mucizeyi görünce şaşırıp kalmış.

- Oğlum ikinci boynuzu da düşür de tahtımı ve kızımı sana vereyim, diye ağlamaya başlamış.
- Kızını bir kere verdin, sağ ol, şimdi gerekmez. Bana altın oku ver, o zaman senin boynuzunu düşürürüm.

Han bu yiğidin Küçük oğlan olduğunu anlayıp çok sinirlenmiş. Lakin elinden başka bir şey gelmediğinden oku vermiş. Küçük oğlan oku alınca Han'a şöyle demiş:

- Ey seni it oğlu it, şimdi ipek mendille, keseyi de geri ver! Çabuk ol yoksa şimdi canını alırım.

Han kızı, hazineye gidip ipek mendille keseyi de getirmiş. Küçük oğlan onları da alıp zindana gitmiş. Oku zindan kapılarına doğru atıp kapıları paramparça etmiş. Han'ın zulmüne uğrayan ve ölümlerini bekleyen herkes zindandan çıkmış. Küçük oğlanın

ağabeyleri de çıkmış. Ağabeylerinden birine ipek mendili birine keseyi verip şöyle demiş:

- Saraya gidiniz. Bu günden sonra benim vezirim olacaksınız.

Küçük oğlan tahta çıkıp memleketi idare etmeye başlamış. Han'ın kendisi ve kızı, saraydaki akrabaları boynuzlu kalıp duvar dibine bağlanmışlar. Bütün memleketin adamları gece gündüz saraya gelip bu iki ayaklı hayvanların dürtüşmelerini seyrederlermiş.

19. ZALİM HAN VE LOKMAN HEKİM*

Bir zamanlar zalim bir han yaşarmış. Onun memleketinde bir Lokman Hekim varmış. O adam sözünün eri, hakikati seven, halkın da sevdiği sevimli bir hekimmiş. Kibirli Han'ın da kusurlarını yüzüne vurmaktan da kaçınmazmış. Han, bu ahlakı için Lokman Hekim'i hiç sevmezmiş. Günlerden bir gün bu hekimden kurtulmak için onu derin bir kuyuya atıp, çıkamasın diye üzerini bin parçalı taşla kapattırmış. Her ne kadar Han, hekimden kurtulmak istese de kibirli cahilliğinin ilim ve akılla güreşemeyeceğini aklı almıyormuş.

Lokman hekimin yanında çeşitli otlardan, çiçeklerden, kendisinin yaptığı bir şişe ilaç varmış. Bu adam her gün bu ilacından birer ölçek içtiği gibi açlığı, susuzluğu kalmazmış. Böylelikle Lokman Hekim birçok gün ışığı görmeden yaşamış. Hanın kendisi ölmüş ama Lokman Hekim yine zindanda yaşamış ama herkes onu öldü biliyormuş.

Zalim Han öldükten sonra yerine oğlu tahta çıkmış. O babasından da zalim, adaletsiz olup çıkmış. Halkın kanını derya gibi akıta akıta, ağlatırmış. Bu zalimin zulmü daha da artmış. Bu günahları için Allah ona dermanı olmayan bir maraz vermiş. Bütün her yeri kaskatı kesilmiş. Hiçbir yerini oynatamaz öylece yatarmış. Saray hekimleri baktıktan sonra bütün memleketinin hekimlerine de göstermişler lakin hiçbirisi onun derdine derman olamamışlar. Han'ın hastalığı günden güne artmış. Hastalığı artan zalim Han'ın zulmü de artmış. Kabahatsiz birçok hekimin başını cellada vurdurtmuş. Günlerden bir gün hanın huzuruna bir derviş gelmiş. Derviş:

- Ey kudretli hanım! Eğer Lokman Hekim sağ olsaydı o senin derdine derman bulurdu. Bu derdin merhemini bilse bilse o bilir. Senin yüreğinin içindeki şeytanı ancak o çıkarabilir, demiş.
- Derviş Lokman Hekim kimdir? Sen onun hakkında bindiklerini anlat, diyerek Han emir vermiş. Derviş uzunca bir müddet bir şey anlatmak için başını avuçları arasına alıp düşünmeye başlamış. Bir az vakit geçtikten sonra Han'a cevap vermiş.

* Masalın orijinal ismi, “Zalim Han ve Lukman Hekim”dir. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.)

Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski. Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 141-149. Masal, Hatiçe Umerova tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Alupka Köyü'nde derlenmiştir. (Age 123)

- Dinle ey Hakanım! Söyleyeceklerim için bana kızma, doğruları anlatacağım için başımı cellada verme. Bu yalan dünyaya Lokman Hekim gibi âlim, akıllı bir adam daha gelmemiştir. Dünya aleminin bütün sırlarına hakim, insanların sağlık ve selametlerinin anahtarlarını bilen bir adamdır. O, fakirlerin yardımcısı, derlerinin hekimiydi. Halkı ağır yükler altında ezen Hanların da düşmanıydı. Doğru sözleri ve Hak yolunda çıkışları için rahmetli baban onu haksız yere cezalandırıp ölümüne sebep olmuştu. O, Lokman Hekimi derin bir kuyuya atıp üstünü kayayla örtmüştü. Bunun ardından iki yüz ay geçti. Elbette şimdi onun kemikleri bile çürümüştür, diye derin bir ah çekip derviş sözünü bitirmiş.

Dervişin bu sözlerine Han kızmış olsa da başta vermiş olduğu söz karşısında aksakallı yaşlıya bir söz dahi söylememiş. Han kendi bekçilerine emir vermiş.

- Hemen gidip kuyuyu bulun, üzerindeki kayayı kaldırın.

Bekçiler Han'ın emrini hemen yerine getirmişler. Yüzlerce adam pek çok zahmetlerle kuyunun üstündeki taşı bir kenara çekmişler. Kuyu açılınca halk gördüklerine inanamayıp şaşır kalmışlar. Lokman Hekim kuyunun bir köşesine dayanıp sağ salım oturuyor! Büyük hekimin başı Ararat Dağı'nın tepesi gibi ağarmış, geniş katmerin sayısı daha ziyade artmış. Lokman Hekim'in kuyudan çıkarılmasıyla etrafındaki adamlara dinç sesiyle sorar;

- Ey güneşli dünyada yaşayanlar, benden ne istiyorsunuz?

Saray hizmetçileri eski Han'ın öldüğünü onun yerine geçen yani Han'ın uzun yıllardan beri dermanı olmayan bir derde uğradığını, dervişin sözlerini, sonra kuyunun üzerini açıp bakmak için Han'ın emir verdiğini anlatmışlar. Kuyuyu açınca büyük hekimin ancak kemiklerini bulabileceklerini anlatmışlar.

- Ey büyük Hekim, Ey alimlerin alimi! Haydi Han'ın huzuruna varalım. Eğer sen onun derdine derman olursan o seni bahşişlere boğacaktır. Lokman Hekim, bu sözleri işitince vezire bakıp keskin bir sesle:
- Yok! Olmaz! Kendisinden başkasına acımayanların hayatını kurtarmam! Beni burada taşın altında bırakınız!

Vezir ve bütün saray hizmetçileri Lokman Hekim'in ayaklarına kapanıp, onlarla birlikte Han'a gitmeleri için yalvarıp yakarmış.

- Eğer biz Han'ın huzuruna sensiz gidersek senin de sağ olduğunu ve gelmediğini anlarsa bizim hepimizi cellada teslim eder, deyip ağlamışlar.

Lokman Hekim'in yüreği hemen yumuşamış zavallı hizmetçilerin ricalarını kabul etmiş.

- Peki, o zaman dostlarım. Lakin benim Han'ın huzuruna varmadan evvel kırk gün kadar insan kalabalığından uzak bir yerde tek başıma yaşamam gerek.

Lokman Hekim o günden başlayarak dağ kenarında تنها bir yerde yaşamaya başlamış. Böylece kırk gün geçtikten sonra kırk birinci gün Han vezirini yollayıp onu saraya aldırılmış. Han hekimin gelemsini sabırsızlıkla beklemiş. Onun geldiğini işitince oldukça sevinmiş. Lokman Hekim Han'ın suratına bakınca hemen onun hastalığını anlamış. Han'ı iyileştirmek için mutlaka onun yüreğine büyük bir etki yapmanın gerekli olduğunu anlamış.

- Ey kibirli Han, senin oğlun var mı? diye sormuş
- Evet var. Niçin sordun ya hekim? demiş.
- İyi bil ki ölümden kurtulmak istersen oğlunu kurban edeceksin. Oğlunun kanını alıp tenine sileceksin. O zaman hastalığın geçecek.

Lokman Hekim'in bu sözlerini işiten Han'ın tepe saçları dikleşmiş.

- Ey hekimlerin hekimi! Bu nasıl bir derman! Hiçbir han öz oğlunu kurban eder mi? Hayır, bu hiçbir zaman olmayacak, diye Lokman Hekim'in teklifini reddetmiş.
- Öyleyse sen bilirsin. Lakin senin derdine bu devadan başka bir şey yok.

Lokman Hekim sözünü bitirdikten sonra ağır adımlarla saraydan çıkıp gitmiş. Aradan birkaç gün geçmiş. Han'ın durumu epey ağırlaşmış. O yeniden Lokman Hekim'den haline deva bulmasını rica etmiş.

- Ey cihanın namlı hekimi! Benden her ne istersen iste sana bütün hazinemi bağışlayayım, devletimi vereyim. Sadece beni bu dertten kurtar! Artık dayanacak gücüm kalmadı, demiş.
- Ben senin derdinin dermanını söyledim. Beni daha ne için rahatsız edersin, demiş. Hastalık yüzünden Han'ın bir tek kurtuluğu varmış.
- Peki öyleyse, oğlumu kurban edin ama gözüm görmesin!

- Böyle derdine derman bulamayız. Bana malum olanına göre kurban hastanın gözü önünde öldürülecek değilse faydası yok.
- İstedğin gibi yap!

Han'ın oğlunu babasının yatağı olan yere getirip elini ayağını sıkıca bağlamışlar. Lokman Hekim, evvelden koyun kanı ile hazırlanan bir kavanozu çocuğun koynuna gizlice bağlamış. Lokman Hekim Han'a bakıp:

- İyice bak! Sakın gözlerini kapatma, diye emir vermiş.

Han'ı kaldırıp sarmışlar, o gözlerini oğluna dikmiş. Lokman Hekim de elindeki sivri bıçağı yukarı kaldırıp oğlanın tam kalbine sapladığı gibi kavuğu deşmiş. Akan kanlar çocuğun tenini sarmış. Beş yıl yerinden kıpırdamadan yatan Han, oğlunun yüreğine bıçak saplanınca yerinden bir kerede sıçrayıp kalkmış. Lokman Hekim, kıyameti koparan Han'ın bu haline gülüp ona kanlı kavuğu göstermiş. Oğlunun sağ salim olduğunu gören Han, sevincinden az daha çıldıracakmış. Hem kendisinin beş yıldan beri hasta yatıp da birden ayağa kalkmasına pek şaşırılmış. Lokman Hekim Han'a dönüp:

- Gördün mü insanın ruhu sarsılınca onun vücuduna ne kadar büyük tesir eder! Ey, insanların ömrüne hakim olan Han. İnsanların eleminin ne kadar büyük olduğunu şimdi daha iyi gördün. Akriba olanların ölümü, onların yakınlarına ne kadar büyük keder verdiğini şimdi daha iyi anladın. İyi bil ki kan dökücü kibirli Han! Her gün binlerce kabahatsiz, biçare, muhtaç fukaralar bu gibi elemelerle felaketle acı kederlerle kalıyor. Binlerce ana, baba senin emrinle öldürülen çocukların ölümüne ağlıyor!

Han başını aşağı eğip meşhur hekimin cesur sözlerine cevap vermek için derin düşünceye dalmış. Bu cesur sözler Lokman Hekim'e kolay gelmiş. Ölümünden kurtulduğuna sevinen Han kıvancından büyük bir ziyafet vermiş. Tellak bağırıp, bütün halkı çağırılmış. Kırk gün kırk gece devam eden ziyafette yalnız kuş sütü yokmuş. Han yalnız kendi çocuğunun kanının etkili olduğunu halka, halk da bunu ağızdan ağza anlatıp durmuş.

20. AKILLI KIZ*

Bir hanın oğlu kendisine kız aramak için yola çıkmış. Birçok şehir ve köyleri geçtikten sonra küçücük bir evin altındaki ağaç da oturan bir kıza rastlamış. Sormadan etmeden bahçeye girmiş. Kız, çağırılmayan bu misafiri görünce:

- Oy, oy kulaksız evin Allah belasını versin, demiş.

Han oğlu bu sözün manasını anlamaz ama sorup öğrenmeyi de kendisine yakıştırmaz. Kızın yanına gidip:

- Baban nerede, annen nerede, ne pişirirsin, diye sormuş. Kız:
- Babam er devirmeye, annem birini iki etmeye gitti, demiş. Pişirdiğim yemeğin beşi biner beşi inerdir.

Han oğlu bu sözün manasını anlamayabilmek için çok düşünmüş ama akli kestiremeyip bahçeden çıkıp gitmeye mecbur olmuş. Gide gide yanında saban süren bir yaşlıya rast gelmiş. Selamlaşmışlar. Han oğlu işittiği sözleri yaşlıya anlatıp ondan ne manaya geldiğini öğrenmek istemiş.

- Ey oğlum, böyle adi şeyin manasını anlamamış olamazsın. Kız seni kandırmış sen ise dilsiz eşek gibi kulaklarını sallayıp ağzını açıp kalmışsın. Dinle: kulaksız ev köpeksiz ev demektir. Evde köpek olduğunda sen sormadan etmeden bahçeye giremezsin. Babası er devirmeye, yani saban sürmeye gitmiş, annesi de birini iki etmeye yani ebelik yapmaya gitmiş. Beşi ener beşi miner dediği de, bakla çorbası pişiriyorum demektir. Bakla pişerken onun yarısı iner yarısı da su üzerine çıkar. Şimdi anladın mı?

Han oğlu, şu adi şeyleri kendi aklıyla anlayamadığından utanıp yoluna devam etmiş. Yol boyu kızı saraya getirtmeyi düşünen Han oğlu, saraya gittikten sonra vezirlerin en akıllısı diye hesapladığı birini çağırıp:

- Altını ne yaptın, diye sormuş.

Vezir, Han oğlunun kızın karşısında şaşırıp kaldığı gibi şaşırıp kalmış.

- Nasıl altını? Anlamadım, açık konuşun lütfen! demiş.

* *Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki*. (Haz.) Ablaziz Veliev, Taşkent: Çolpan Kitap Neşriyatı, 1990, ss. 172-176. Aynı masal, aynı isimle hem “Tatar Halk Masalları” hem de “Kırım Tatar Masalları ve Legendaları”adlı kitaplarda mevcuttur.

- Ey, seni vezirlerin en akıllısı olarak hesaplayana, diyen Han oğlu, “rabbime şükürler bende de akılsızları varmış” diye gülümsemiş. Haydi, böyle şeyleri düşünüp bulmak senin akıl işin değil, git de filanca yerdeki köylüden sor, o vezir olmasa da sana bayağı akıl öğretir, demiş.

Vezir neye uğradığını anlamadan yola çıkmış. İkinci günü Sabancı Köyü’nün yanına gidip dinlenmiş. Ağız aramak maksadıyla:

- Sen ne yaptın, diye sormuş. Yaşlı kendisini sıkmadan cevap vermiş:
- Altını tarttım, saydım, on ikiye eriştiremedim. Dağları bulut bastı, aşağıya duman çöktü, değirmenim de bozuldu, halim pek müşkül oldu.

Vezir bu sözün manasını anlamayabilmek için çok düşünmüş ama akıllı kestiremeyip daha sonra köylünün birinden sormaya mecbur kalmış:

- Bu sözlerinizin manası nedir?
- Bilmeyenlerden biri sen diğeri de kardeşim. Böyle adi şeyleri anlayamadığında uydur bir şey. Geçen gün de tıpkı senin gibi gerzek biri geldi. Anlattım lakin anladı mı anlamadı mı bilemiyorum, demiş.

Vezir, Han oğlunun savaşa gittiğini duyup yürekten güvenir yoksa sen beni maskara ettin ben de seni maskara ederim diye mi düşündü. Bunun üzerine:

- Söyle yaşlı kişi, her bir sözünüz için beş altın öderim, isterseniz, hemen peşin beş altın vereyim, demiş. Yaşlı kişi kendisine uzatılan altın kesesini geri itip:
- Akıl pazardan satın alınan bir şey değildir. Altının manası altı aydır. Altını tarttım, süzdüm, on ikiye yetiştiremedim dediğim de, altı ay çalıştım demektir. On iki aya yetiştiremedim demektir. Dağları bulut bastı dememdeki mana, saçlarım ağardı, aşağıya duman çöktü dediğim gözlerim güzel görmüyor, dumanlı görmeye başladım demektir. Değirmenim bozuldu dediğim de ağızımda diş kalmadı demektir. Elbette bundan sonra benim adım müşkül olur.

Vezir yaşlı insanın cevapları karşısında şaşır kalmış. Merakını gidermek maksadıyla bir soru sormuş:

- Yakınlarda sizin köye bir genç yiğit gelmedi mi?
- Sana benzeyen aptal biri gelip gitti.

O benim kızım Telsiye ile konuşmaya çalıştı. Kızımın anlattıklarından bir şey anlamadığını söyleyip benden akıl aldı. Vezir saraya döndüğünde aldığı cevapları Han'ın oğluna anlatmış. Han oğlu, Vezir'in yakasını yine de bırakmamış.

- O yaşlı adama git de şu köyün en akıllı kızının öğren gel, demiş. Vezir kopya çekerek:
- Onun adı Tesliye'dir.
- Ya babası kimdir?
- Onun babası size akıl öğreten saban köylüsüdür.

Han oğlu utancından yer yarılrsa yerin dibine girecek gibi olup sinirlenmiş. Veziri hemen göndermek istemiş lakin nasıl olsa kendisini öğrenmiş. Biraz dinlendikten sonra:

- Ben seni şu kızla dünür edeyim. O kızın babasına git, kızını gelin edip saraya getirmek istediğini söyle. Eminim köylü kızı böyle bir teklife güvene güvene razı olur, demiş.

Vezir gider tarlayı süren adamın evine, ne için geldiğini şöyle anlatmış:

- Ana bu yaşlılığında Han oğluna kaynana olacaksın.

Yaşlı kadın güvenmeden sobasını yakıp düşüncelere dalmış. Sonra vezire dönüp:

- Kızıma soralım bakalım ne diyecek.

Kızına Han oğlunun teklifini bildiren Vezir şöyle demiş:

- Han oğlu da sizin evinize gelip gitmişti. Seni görünce deli divane olup kalmış. Kız babasının önüne diz çöküp:
- Babam, çoktan yoğa varmam. Yoktan çoğa uçup giderim, diyip evden çıkıp gitmiş. Vezir, yaşlılardan sormuş;
- Kızınız ne dedi, Han oğlu ile evlenmeye razı geldi mi? Yaşlılar anlatmış:
- Kızım, çoktan yoğa varmam dedi, yani malı çok akıllı yoğa ermem dedi. Yoktan çoğa uçup giderim dedi, yani malı yok olmayana güvenip hemen giderim dedi.

Konuşma bittikten sonra sabancı kızı, Han oğlunun görücüsüne söylenip onu gönderdi.

21. ASLAN İLE TAŞIYICININ RASTLANTISI*

Çok eski zamanlarda dağdan ağaç taşıyıp ailesini geçindiren bir adam varmış. Her zaman dağdan ağaç yükleyip geldiği için ona yüklemeci dev demişler. O bir gün dağa odun getirmeye gitmiş. O, dağ içinden geçerken onun karşısına bir aslan çıkmış. Yüklemeci, aslanı görünce şaşırıp, önüne geçmeye korktuğu gibi arkasından geçmeye de korkmuş. O sırada aklına, “Aslan yiğittir korkmazsan değmez” diye fikir gelmiş.

Yüklemeci, aslana doğru gitmiş. O, yerde yatıyormuş. Yüklemeci onun keyifsiz olduğunu anlamış. O, bir o yana bir bu yana bakarken, aslanın bir ayağını yükseğe kaldırıp tuttuğunu görmüş. Bir daha bakmış ki ne görsün, Aslanın ayağı şişmiş ve irileşen ayağına büyük bir böcek girip, zehrini vücuduna aşılamağa başlamış. Yüklemeci, bunu yavaş yavaş yarıp yarasının zehrini akıtmış. Aslan gözünü açıp yüklemeciye bakıp da:

- Dostum sen bana pek büyük bir iyilik ettin, ben de sana bir iyilik edeyim, -deyip yüklemecinin ardından gitmiş.

Onlar dağ içinde gitmişler. Epey gittikten sonra aslan dinlenmiş. Aslan, Yüklemecinin dinlendiği yeri kazmayı teklif etmiş. O yeri kazmaya başlayınca bir küp altın çıkmış. Aslan, Yüklemeciye:

- Dostum sen bunu al, bu sana ölene kadar yetecek bir paradır, lakin sen bana her gün bir çanak yemek getirirsin, beraber yeriz, demiş.

Yüklemeci sevinip bu altınları arkasına yükleyip evine gitmiş. Kendi yaşantısını değiştirip düzene sokmuş. Her gün aslana yemek getirip bu yemekleri beraber yemişler. Böylece yüklemeci birkaç ay kadar aslana yemek taşımış. Günlerden bir gün yüklemeci kendi kendine; “Ben yemeği çanaktan kaşıkla yerken aslan köpek gibi ağzının suyunu akıta akıta yiyor, onun için ben artık aslanla beraber yemeyeceğim, yemeği bir tek ona getireceğim acaba aslan bana ne yapacak” diye düşünmüş. İkinci günü öyle de yapar. Aslan:

- Ya sen niye yemiyorsun, diye sormuş. Yüklemeci:
- Benim karnım tok, ben yedim de geldim, demiş.

* Masalın orijinal ismi “Arslannen Yüklemedjinin Rastkelişi”dir. . *Kırım tatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 262-265.

Aslan buna inanmayıp yüklemeciye zorlar. Bundan sonra yüklemeci doğrusunu anlatmaya mecbur olmuş. Yüklemeci:

- Doğrusunu söylemek gerekirse yemekte senin ağzından pek çok tükürük çıkar, onun için yemek istemem, demiş. Aslan:
- Öyleyse dostum, bizim aramızdaki dostluk bozulur. Birbirimizden ayrılmamız gerekir. Ben sana son olarak bir hazine daha göstereyim, yarın sen keskin bir balta alıp gel, demiş. İkinci günü aslan, Yüklemeci'ye:
- Baltanı getirdin mi, diye sormuş.
- Getirdim, demiş.
- Getirdiğinle benim başımı vur.

Yüklemeci bu işi yapmayı istemez, aslandan korkar. Aslan:

- Sen vurmazsan ben senin başını vurmam.
- Başımı yardırmam, diye diye baltayla onun başını yarmış. Aslan, yarılan başını bağlamasını teklif etmiş. Yüklemeci aslanın başını bağlamış. Bundan sonra Aslan; “Sen şimdi git, kırk gün sonra yine gelirsin, eğer gelmezsen seni bulup getiririm, demiş.

Yüklemeci gidip tam kırk gün sonra aslanın yanına gelmiş. Aslan bağlı olan başının çözülmesini istemiş. Yüklemeci aslanın başını çözünce ona:

- Şimdi senin başın güzel oldu, demiş.

Aslan bu cevaptan sonra “iyileşen yiğit bedenimde balta kılıç yarası, hiç iyileşmez yiğit yüreğimde dilin yaptığı yarası” diye yırlar ve sözüne devam eder.

- İşte dostum, sen kendin balta yarasını nasıl iyileştirdiğini gördün. Bu yara tam kırk günde iyileşti, lakin senin söylediğin sözler hiç yürekten gitmedi. Sen bana ilk rastladığında yiğitlik yapıp ayağımın zehrini akıttın, hatta onu yaladın. Biraz zenginleştikten sonra benimle beraber yemek yememeye bile başladın. Bana yiğit aslan derler dostum, sen yoluna git sana fenalık yapmak istemem. Bu kavga kimle, senin hiçbir şeyin buraya uğramasın, demiş ve yüklemeciden ayrılmış.

22. BAHTINI ARAMAYA ÇIKAN ÜÇ ADAM MASALI*

Bir varmış, bir yokmuş. Uzak memleketlerin birinde üç adam varmış. Bu adamlar birbiriyle sıkı dostmuş. Onların üçü de o kadar fakirlermiş ki artık yaşamaya çareleri bile kalmamış. Sonra bir gün toplanıp bu fakirlikten nasıl kurtulabileceklerini düşünmüşler. Oldukça düşünmüşler sonra başka bir memlekete gidip kısmet aramaya karar vermişler. Bu üç dost az gitmişler çok gitmişler gide gide büyük bir şehre varmışlar. Şehir içinde ilk rastladıkları hana girip oturmuşlar. Önce ısınmışlar sonra aç karınlarını doyurmuşlar. Yorgunlukları geçince ceplerinin bomboş olduğuna bakmadan hayal kurmaya başlamışlar. Aralarından en zekisi şöyle demiş:

- Ey dostlar, bu memleketin padişahı pek zengin adam diyorlar. Hazinesinde olan altının hesabını kimse bilmezmiş. Şimdi o köpeğin oğlu beni kendi evine çağırrsa da “Ali sen çok fukara bir adamsın. Ben sana bir kese altın, binmek için bir de güzel bir at vereyim.”der ise dostlarım, ne yapardım bilir misiniz? Altınları alır, koynuma koyar, ata biner, birinize bile haber vermeden memlekete geri dönerdim. İkinci adam da hayal edip arkadaşlarına şöyle cevap vermiş;
- Bu padişah denen eşek beni de çağırrsa “Osman, benim hazinemden bir torba altın ve haremimden de istediğin kızı al!”der ise, ben de birinize bile bakmam kadını alır, altınları da cebime doldurur ve başka bir memlekete daha giderim.

Bunların en küçüğü bir şey söylememiş. O daha genç bir oğlan olsa da, zenginliğe, şöhrete boyun eğmeyen bir adamdır. Genç, fakir köylüleri, askerleri, erkekleri görünce onlara acıyan, padişahın halkına yaptığı zulümleri işitince kanı kaynamaya başlayan biriymiş. Az sonra dostlarına dönüp:

- Ayıp değil mi size dostlarım, siz bütün umutlarınızı padişahın vereceği altınlara bağlamışsınız! Onun bir şey vereceğini hiç de aklınıza getirmeyin. Sizin merhamet beklediğiniz padişah gitsin, Cuma marazı tutsun. Açlıktan ölsem de hiçbir zaman padişahın yardımına el açmazdım! demiş.

Kıyafetlerini değiştirip usta kıyafetiyle gezen o yerin padişahı iki veziriyle gelip oturmuş, onların sözlerini gizliden dinlemeye başlamış. Padişah ara sıra kıyafetlerini değiştirip halkın arasına karışıp, hakkında söylenen sözleri dinleyip, onlarla savaşırmış.

* Masalın orijinal simi, “Bahit Aramaga Cıkkan Uç Adam Masalı”dır. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 334-344. Metin, Yunus Kazak tarafından Kırım’ın Yalta şehrindeki Kikeneyzli Köyü’nde derlenmiştir. (Age 333)

Padişah bunların misafir olduğunu anladıktan sonra üçünün de sözlerine ne kadar güvenebilir adamlar olduğunu denemek istemiş. Vezirlerden birine, bu adamları gözden kaçırma, saraya getirilmesini emretmiş. Ertesi gün padişah, büyük vezirini kahvehaneye misafirlerini saraya getirmesi için göndermiş. Vezir oraya vardığında:

- Padişahımız, siz saygılı, değerli misafirlerinin memleketimize geldiğini duyunca, sizleri saraya götürmemi rica etti, demiş.

İki adamın korkudan kalpleri güm güm atsa da zenginleşmek hevesi korkularını yener. Onlar gitmek için hazırlanırken küçük olan yüzünü çevirip bu daveti kabul etmemiş. Diğer dostları ona çok yalvardıktan sonra:

- Güzel dostlarım, birkaç aydan beri birlikte bu yoldayız. Onun için ben sizin hatıranızı kırmam sizinle geliyorum. Ama benden sevgili padişahımıza saygı ve sevgi göstermemi beklemeyin, diye tembih etmiş.

Üçü de kahvehaneden çıkıp saraya gitmişler. Padişah onlara karşı saygılı olup yer göstermiş, maksadı onlara karşı ne kadar cömert olduğunu göstermekmiş. Padişah:

- Ey sevgili misafirler! Eğer siz benim cömertliğimi duyup geldiyseniz söyleyin. Benden ne diliyorsunuz, diye sormuş. Üç dostun en akıllısı öne çıkıp:
- Ey Tanrı'nın gölgesi, padişahlar padişahı efendim! Sen benim fikrimi bir kerede anlarsın. Biz üçümüz de fakir zanaatkarlarız. Memleketimizde ekmek parası kazanmak pek zor oldu. Yaşamımız ağırlaştı. O yüzden biz senin topraklarında kismet aramaya geldik. Kahvehaneden kalkıp Payitahtına geldik. Sizin iyiliklerinizi, bahşişlerinizi hayal edip vakit geçirdik. Ben padişahın bana bir kese altın, hızlı bir at vereceğini hayal edip söylendim. Eğer istediklerimi padişah hazretleri verse ben doğru köyüme, çocuklarıma giderim, demiş. Padişah sormuş:
- Ya bu bahşişleri almak istediğin padişahı nasıl adlandırıdın? O adam:
- Kabahatleri bağışlamak padişahın sanındandır, deyip onun ayaklarına kapanmış. Padişahım, ben sizin için “köpek oğlu” demiştim, merhamet et! diye yalvarmış. Padişah hazine hizmetlisini çağırıp:
- Bu adama istediklerini veriniz, diye emir vermiş. Ona hemen bir kese altın bir de arap atı vermişler. Misafirlerinin ikincisini çağırması ve sormuş:
- Ya senin dileğin ne? İkincisi eğilip:

- Ey şanlı padişahım! Ben bir aile sahibi olmak istesem de Allah bana bu güne kadar bir kadınla evlenmeyi kısmet etmedi. Ben de dostum gibi senden bir torba altınla bir hızlı at ve bir de hareminizden güzel bir kız istedim, demiş. Padişah ona:
- Sen de istediğini alırsın. Lakin kahvehanede, benim hakkımda söylediklerini tekrarla, demiş.
- Ey şefkatli padişahım! Sen mülayimliğin, merhametin, cömertliğiyle üstünsün. Senin hakkında ben de senden uzak olan kanaatlere vardım. Ben de bir kulun olayım, deyip hanın karşısında diz çökmüş.
- Ben de senin şanlı adına “ eşek oğlu” sözünü söyledim, demiş. Padişah kendi hazinecisine:
- Buna da istediği şeyleri veriniz, deyip emri vermiş.

Böylece ortanca dost da torba dolusu bir altın bir de güzel hızlı at, harem ağası da harem kızlarından dilber bir kız getirip vermişler. Padişah küçük misafire sert çıkarak:

- Şimdi bahşiş isteme sırası sana geldi! Seni de gereği gibi bahşişlerle mükâfatlandırmak gerek, demiş. Genç misafir:
- Yanlıştın padişah! Ben senden bir şey almak için hayallerim yok. Ben kendi paramı kendim de kazanabilirim. Ben ne senden ne de senin gibilerinden iyilik bahşişleri beklemedim beklemem de! Padişah genç misafirin bu sözlerine ziyadesiyle kızıp:
- Yeter arsız herif! Sen tabanlarına yüz çubuk vurmaları için hayal etmiş olmalısın! Ey cellat! Bu genç adama yüz çubuk vurun! Hem de öyle vurun ki bir daha tabanları kaşınmasın, diye emir vermiş.

Padişahın celladı, cesur genci alıp sürükleyerek zindan kapısına kadar götürmüş. Yere yatırıp ayaklarını falakaya geçirmiş. Sonra tabanlarına insafsızca vurmaya başlamış. Geldikleri gibi üçü de bir olup, padişahın sarayından çıkmışlar. Birisinin koynu altın dolu, atı da var. Diğerinin de atı var, kucağına dilber kızı da almış, ceplerindeki altınları şingirdatıp gidermiş. Üçüncüsü ise şişen ayaklarının üzerinde yürümüş.

Küçük dostunun bu halini gören büyük dostu merhamet etmiş: onu atının üzerine bindirmiş. Kendi de atının başındaymış. Zalim padişah zavallı gence doğru söylediği

için intikam almış olsa da, kızgınlığını bir türlü söndürememiş. Memleketin adeti, payitaht içinde ecnebi bir misafirin öldürmeye bir türlü müsaade etmezken padişah yanına askeri çağırıp ona emir vermiş:

- Şehir kapısının dışında üç tane yolcu geçer. Bunların ikisi at üstünde, birisi de yayan. Yayanın peşinden yetiş de kılıcınla onu iki parçaya ayır!

Asker hemen atına binip yolcuların peşine düşmüş. Onların atına yetişip yayan olan gencin başını iki parçaya ayırmış. Padişahın iyiliklerine, nimetlerine sahip olan büyük dostun vücudu toprağa serilmiş. Genç oğlan dostunu görüp kendi kendine:

- İşte, padişahın bahşişlerinin ters tarafı! Bu hınzırlardan merhamet beklersen, akıbetin bu olur, demiş.

Ortancası ile küçük dost yollarına devam etmişler. Asker başı padişaha getirip yolcunun başını kestiğini ballandıra ballandıra anlatmış. Lakin padişah kızgınlığını bununla da alamayıp askerin başına bakıp emir vermiş;

- Ne önemi var! Varsın dünyadan bir yoksun bacak eksik olsun! Var at üstünde bir olanı da öldür gel!

Asker hemen atına atlamış. Yolcuların peşinden gitmiş. Ortanca dost, küçüğüne:

- Dostum, benim hanımı atın üzerine at! Atım yaman oldu! Bir az hayvan rahatlasın, demiş.

Küçük olan dost kızı alıp atın üzerine oturtmuş. Ortanca dost atın üzerinde yalnız gidermiş. Asker başı yolculara yetişip, at üzerinde yalnız giden yolcunun başını teninden ayırmış. Ortanca dost da canını Allah'a teslim etmiş. Genç olan:

- İşte şah babanın nimetleri! İnsanların hayatlarına hakim olmasına lanet olsun, demiş.

Genç olan ortanca dostunu da mezara gömüp son duasını okuduktan sonra kızla yoluna devam etmiş. Akşam olunca karanlık basmış. Yatmak için bir yer aramış. İki yolu yolda bir kulübeye yerleşmişler. Atların eğerlerini başlarına koyup yatmışlar. Biraz sonra derin bir uykuya dalmışlar. Gecenin bir yarısında genç yolcu kulübe içinden bir ses duymuş.

- Beni bırakınız! Bırakın ben gideyim! Ey merhametli yolcu! deyip birisinin bağırdığını işitmiş.

Genç adam yattığı yerden sıçrayıp kızı uyandırıp ateş yakmış. Her yeri aramışlar lakin hiç kimseyi bulamamışlar. Yolcular tekrar yataklarına girip tam uykuya dalacakları sırada yine şu sesi duymuşlar:

- Beni bırakınız! Bırakın ben gideyim! Ey merhametli yolcu! diye bağırmış. Bu sefer öyle bağırmış ki herkes bu sesi duymuş. Genç adam kızgınlıkla sıçrayıp:
- Çık artık ortaya kimsin sen? Amma da başımızda zırıldadın! diye söylenmiş.

Genç adam daha laflarını bitirmeden tepesinden yere binlerce altın düşmeye başlamış. Altınların çokluğundan kulübenin çatısı yarılmış. Meğer bu kulübenin içinde canavar padişahlardan alınan altın gömüsü varmış. Gömü tılsımıyla ortaya çıkmış. Genç adam da bu tılsımdan haberi olmadan “çıkacaksan çık!” sözleriyle tılsımı bozmuş. Hem bu gömü zalim padişaha karşı büyük bir isyan çıkarmak maksadıyla saklanırmış.

Gün doğmuş. Genç adam aniden hazineyi toplayıp, yakın köyden kırk deve kiralayıp, yükletip, memleketine gitmiş. Memleketine vardığında o altınlarla ülkenin fakir fukarasıyla, padişahın zulüm görenlerle birlikte, zalim padişah payitahtına hücum etmişler. Sarayını, tacını, tahtını tarumar edip horlananların intikamını almış.

23. BEKİR MUSTAFA MASALI*

Zamanların birinde Sultan Süleyman, saray adamlarıyla birlikte bir cuma günü selamlığa çıkmış. Sokak boyunca sıralanan insanlar arasından üstü başı yırtık bir sarhoş çıkıp, sultanın süvari atını dizginleyip durdurmuş. Sultanın adamları hemen sarhoş adamın üzerine hücum edip onu tutmak istemişler lakin sultan bu adamın cesaretli hareketini takdir edip, eliyle işaret ederek, onu serbest bırakmalarını emretmiş. Sultan Süleyman, ayakta zorla duran sarhoşa bakıp:

- Söyle oğlum, dileğin nedir, diye sormuş.
- Sultanım, bu atı bana satar mısın, diye sormuş.

Sultan dikkatle bakmış, karşısındaki adamın sarhoşluğuyla, garipliğiyle meşhur olan Bekir Mustafa olduğunu anlamış. Bekir'in bu çıkışı Sultan'ın o kadar hoşuna gitmiş ki kahkahalarla gülererek geçermiş sonra da Bekir'e bakıp:

- Çok güzel, ben sana bu atı satayım. Lakin bu ata binip gezmek için üç gün daha müddet ver, demiş. Bekir de Sultan'a:
- Olur, olur Sultanım. Benden sana izin. İstersen üç gün bin! Allah sana sağlık versin! Sen, Sultan Süleyman, bana bir kerede söyle bu hediye için sana ne vereyim? Lakin Süleyman dostum, eğer benden fazla para isteyecek olursan, olmaz, demiş.

Sultan Süleyman bunun üzerine gülmekten kendini alamayıp demiş ki:

- Korkma, Bekir anlaşıyor. Bu bana beş yüz liraya mâl oldu. Sana da o fiyata veririm, demiş.

Zor bela ayaklarının üzerinde duran Bekir, ceplerini karıştırıp diplerinde bulduğu üç kuruşu çıkarıp sultana uzatmış:

- Al avansını!

Bekir atın dizginlerini bırakıp kendini kahkahalarla seyreden halkın arasından geçerek yoluna devam etmiş. Beş adım gittikten sonra sultana dönüp parmak sallayarak:

- Bak Süleyman, Bekir Mustafa'yı sakın aldatayım deme, demiş.

* *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz) Z. Kelamov ve S. D. Kotsybinski. Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 49-55. Metin, Mustafa Topal tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Gaspıralı Köyü'nde derlenmiştir. (Age. s. 47) Bu masalın varyantını "Tatar Halkı Masalları" kitabında BELGİSİZ TUDJDJAR başlığında bulabilirsiniz.

Aradan üç gün geçmiş. Sultan Süleyman selamlıkta Bekir’le olan münasebetini hatırlayıp, hizmetçilerini yollayıp onu saraya çağırımlarını emretmiş. Bekir saraya girince Sultan ona:

- Haydi Bekir vakit geldi. Say paralarını, demiş.

Sarhoşluktan ne yaptığını bilemeyen Bekir hiçbir şeyden haberi olmayan adam gibi, gözlerini Sultana dikip, şaşkın şaşkın bakıp kalmış ve sonra:

- Sultanım, alışveriş hakkında nasıl konuşalım, diye sormuş. Sultan Bekir’e bakıp:
- Benim gibi büyük bir hakanla eğlenme hakkını sana kim verdi? Sen değil misin, geçen selamlıkta benim atımı beş yüz altına pazarlık yapan? Eğer sen şimdi paraları saymazsan, seni hemen keskin kazığa oturtacağım, demiş.

Sarhoşken yaptığı hareketler neticesinde keskin kazığa oturacağını hayal etmiş. Her şeyde, her yerde hazır cevap olan, hiçbir vakit zor durumda şaşıp kalmayan Bekir, vakit geçirmeden bu zor durumun altından nasıl kalkacağını düşünmüş ve elini göğsüne götürmüştü:

- Ey ayıkların, sarhoşların büyük padişahı! Kendiniz söylediniz, Bekir’in bunda ne kabahati var? Sizin atınıza Allah uzun ömürler versin, selamlıkta pazarlık eden ben değil, şeriatın tesirli Kevser suyudur.

Sarhoş Bekir’in böylece şeriata dine dil uzatması Sultanı ziyadesiyle sinirlendirmiştir. Hemen kapı kullarına bakıp, bu dinsiz herifin hakkında emir vermiş. Lakin Bekir hiç istifini bozmadan, Sultan’a el sallayarak:

- Siz Sultanım, benim söylediklerimi göstermeye izin veriniz! Siz, bu kapı kullarınıza emrediniz de yoldan en hor, en çıplak, en güçsüz üç adamı huzurunuzda getirsinler. Bunların biri ayaksız, biri kör, üçüncüsü de çırılçıplak bir dilenci olsun. Onlara bir sofraya kursunlar, üstüne en iyi şarap, rakılarla donatsınlar. Sonra, Sultanım, bu kudretli içkinin fakir dervişlerini nasıl büyük padişahlarını ahmak eşeğe çevirdiklerini kendiniz göreceksiniz.

Sultan Süleyman, Bekir’in bu cesaretini beğenir ve onun sözlerinin ne derece doğru olduğunu denemek için bekçilere Bekir’in bu söylediklerini hemen yerine getirmelerini emreder. Aradan bir saat geçmiş ve saraya üç tane fakir bulup getirmişler. Bunların birinin iki gözü de kör, ikincisi çırılçıplak dilenci, üçüncüsü de iki ayağı olmayan ayaksızmış. Bekir onları karşılayıp, üçünü de padişah sofrası gibi kıymetli şaraplarla,

rakılarla, kahvaltılarla donattığı sofranın başına oturtmuşlar. Onları düşlerinde bile göremeyeceği bir sofraya oturtmuş, tatlı şaraplarını kadehlerine doldurup hoş karşılamış. Sultan ise, bu işleri perde arkasında seyrediyormuş.

Hemen bunların üçünün de dilleri çözölmüş, damarlarındaki kan uyuşup kuvvetli akmaya başlamış. Başta en cansız olan ayaksız canlanmış. Şarap şişesini ellerine alıp sallayarak yüksek sesle:

- Ey lanetli zehir! Sen şişe içinde dururken ne kadar da durgunsun. Ama adamın içine girince, ateş kesilirsin. Seni düşünüp çıkaran adamın eline düşsen, isterse Sultan Süleyman'ın kendisi olsun, vallahi onu gebertirim, demiş. Öbür taraftan kör ayaksıza:
- Ulan, ayaksız kafir, sen ne zırıldayıp duruyorsun? Ben senin delirdiğini görsem! İç, sersem herif ama sesin çıkmasın! Yoksa sana öyle bir vururum ki istersen Sultan Süleyman ol, iki gözün birden yere akar düşer, diye bağırmış

Rakı içtikçe coşan çıplak dilenci de sultanı vurmak sözlerini işitince elindeki şişesini var gücüyle masaya vurmuş:

- Vur kör oğlan! Sakın gözüne bakma! Vur kalın yeleli pezevenge! Vur, iri kursağının yağları aksın! Geberirse yetmiş iki altını cebimden çıkarırım.

Bu sözlerden sonra Bekir Mustafa perde arkasında dinleyen sultana yaklaşp şöyle demiş:

- Ey yeryüzünün halifesi! Şimdi sultanım, selamlığa çıkan da atı satın alan ben değil de, fani dünyanın en hakir, en hor insanları, en cesur, en azametli insanlar haline çeviren şarap olduğuna inandınız mı?

Sultan Süleyman Bekir'e bir türlü cevap veremez. O yarı diri, yarı ölü halde, kendi hallerinden en hor, en hakir adamlarının ne kadar korku yolladığını, gizlendiği perde arkasında dinlemiş. Kendi memleketinde bunlar gibi binlerce olduğunu hatırlayıp, aslan gibi cesur, dünyayı titreten padişah, soğuk terler içinde kalıp, intikam almak istediğini unutup zavallıları selametle sarayından postalamış. İnsanların bütün isyanı, rahatsızlığı bu şarabı içenlerdendir diye düşünür. Sultan gözlerini göğ'e dikip:

- L'ailahe İllallah! Bu zehri içmeyi insanlara haram eden peygambere şükürler olsun, deyip ona dua etmiş.

24. BEY’İN VAZİYETİ*

Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Bir zamanda bir Bey, onun da bir oğlu varmış. Bey’in oğlu akıldan biraz yoksunmuş. Bir gün Bey hastalanınca “Ben ölsem, oğlum garip kalacak” diye düşünüp, tavana yarım çuval altın saklamış. Çuvalın da durması için tahtaya bir ip bağlamış. Sonra oğlunu yanına çağırıp ona vasiyetini açıklamış. Bey:

- Oğlum, sana vasiyetim olsun! Ben ölürsem sen elbette malı mülkü yiyip bitireceksin. Çünkü senin dostların çok olur. Mal mülk bittikten sonra ele güne düşersin. İşte o zaman gelir, bu ipin ucunu boynuna bağlar asılırsın, demiş.

Bir gün Bey ölmüş ve Bey’in oğlunun dostları onun parasını yemek için kalkıp gelmişler. Her şey bitince de çekip gitmişler. Oğlana da hiçbir şey kalmamış. Bir gün oğlan pazara gitmiş. Cebindeki son beş on kuruşla bir ciğer alıp evine giderken, meyhanenin yanında durmuş. Bir de bakmış ki dostları meyhanede eğleniyorlarmış. Oğlan da ciğerini kapı önündeki ağaca asıp meyhaneye, dostlarının yanına gitmiş. Dostlarından birisi bile yüz vermeyince, meyhaneden çıkmış. Ağaçtaki ciğerini göremeyince, ciğerleri bir kuşun alıp gittiğini düşünmüş. “Şimdi büsbütün aç kaldım.” diye düşünürken meyhaneye girip dostlarına şöyle dermiş:

- Bir ciğer almıştım. Meyhaneye girerken onu ağaca asıp da gelmiştim. Bir kuş geldi, ciğeri alıp gitti. Beş on kuruş verseniz de bir ciğer alsam. Dostları cevap vermiş:
- Yalan söyleme! Kuş ciğer almaz, deyip hiçbir şey vermemişler.

Şimdi oğlan büsbütün aç kalınca aklına babasının vasiyeti gelmiş. “Gideyim de babamın söylediği ipe asılayım.” demiş kendi kendine. Evine gelip ipi evin kapısına asmış. Bir iskemle alıp ipi iskemlenin ayağına bağlamış. Sonra kendisi iskemle üzerine çıkıp, ipi boynuna bağlamış ve iskemleyi ayağıyla itip düşmüş. O zaman çuval durduğu tahtaları kırıp yere düşmüş. Çuvaldan çıkan altınları gören Oğlan buna çok sevinmiş. İki altın alıp pazara gitmiş. Et, ekmek alıp evinde yemek pişirmiş.

* Bu masal “Baynın Vazijeti” ismiyle mevcuttur. *Masallar Kırım Tatar Folklorunun İkinci Çıyntığı*. (Haz.) Umer İpci. [b.y. yok], Kırım ASSR Devleti Neşriyatı, 1936, s.s 101-103.

İkinci günü bu oğlan pazara yine gitmiş. Gerekli şeyleri alıp sofrayı dünkü gibi donatınca, dostları onun altın bulduğunu duymuşlar ve birer birer ziyarete gelmeye başlamışlar. Bir gün bu dostların hepsi toplandığında oğlan, oturduğu yerden dışarı çıkıp, sonra tekrar eve girdiğinde şöyle söylemiş:

- Bana babamdan bir sürü çelik, demir parçaları kalmıştı. Bunların hepsini sıçanlar yiyip gittiler, demiş.

Dostları da buna karşılık onayladıkları zaman akli yarım oğlan şöyle der;

- Ben size, ciğeri kuş alıp gitti dediğimde sizler bana inanmayı, yalan söylediğimi dillendirdiniz. Şimdi sıçanların demir yediğini söylediğimde inanıyorsunuz, deyip bütün dostlarını evden kovmuş.

25. CEP HIRSIIZ AHMET VE CEP HIRSIIZI MEHMET MASALI*

Bir zamanda varmış, bir zamanda yokmuş. Mısır padişahlığında bir kadın varmış. Bu kadın iki kocayla o kadar iyilikle yaşıyormuş ki ikisinin de birbirinden haberi bile yokmuş. Bu kadının bir kocası mücevher hırsızdı diğeri de cep hırsızlığı yaparmış. Her ikisi de bu kadınla yaşarlarmış. Günlerden bir gün Hırsız Amet, pazarda çanta hırsızlığı yapmış. Becerikliliği sayesinde de bekçilere yakalanmadan doğru kadının oturduğu eve saklanmış. Başına gelenleri kadına anlatmış. Kadın ise yakalanmaması için ona az zamana kadar şehri terk etmesini söylemiş. Onun koluna bir ekmeğin yarısını içine de kuyruk koyup vermiş.

Aradan bir iki saat geçer geçmez cep Hırsız Memet de kapıdan içeri alelacele girmiş. Ardından da onu kovalayan düşmanlarından saklanmak için rica etmiş. Kadın bunu da kala yarım ekmeği içine de kuyruk koyup yollamış. Memet de Amet'in gittiği yoldan gitmiş. Amet biraz yol yürüdükten sonra yol kenarındaki derenin yanına oturmuş. Torbasından ekmeğini ısırp yemeye başladığında cep hırsız Memet de onun karşısına gelip, oturmuş. Hırsız Amet karşısına geçip oturan adamı görünce onu beraber yemek yemeye çağırmış.

Memet, daveti kabul edip Amet'in yanına gitmiş. Yanına gidince kendi ekmeğinin yarısının onda olduğunu ve kuyruğunun da yarısının onda olduğunu görünce şaşırılmış. Memet hemen Amat'e kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini, kim olduğunu sormuş. Memet kendisinin Mısır'ın bir şehirden geldiğini, oturduğu sokağını, kadınının adını söylemiş. Memet Amet'e sinirlenip:

- Bu nasıl oluyor! Bu evde ben oturuyorum. Senin adını söylediğin kadın da benim kadını. Seni gidi yalancı kerata! Sen bu söylediklerinin cevabını veririsin şimdi, diye kızmış.

Amet bu sözlerle şaşıp kalmış, ne söyleyeceğini bilememiş. Sonra iki parça ekmeğe ve birbirlerine bakmışlar. O an ikisinin de bütün ekmek olduğunu görmüşler. İki parça kuyruğun da bir bütün olduğunu görmüşler. Amet sinirlenip Memet'in üzerine saldırıp:

- Bu ne demek oluyor? Benim kadını sana da mı kadınlık yaptı? Ben onunla on yıldır yaşıyorum! Eğer ben onu sana veririm bana da hırsız Amet demesinler,

* Masalın orijinal ismi, "Hırsız Amet Cep Hırsız Memet Masalı"dır. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 56-69. Masal, Mustafa Topal tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Gaspra Köyü'nde derlenmiştir. (Age 47)

diye bağırmış. Biraz bağışıp dövüştükten sonra biraz daha akıllı olan Memet Amet'e:

- Ya efendim! Dövüşmekten bir yere varamayız. Şimdi biz ikimiz de kadının yanına gidip hangimizin gerçek kocası olduğumuzu sorsak daha iyi olmaz mı? O zaman her şey açığa kavuşur, demiş.

Amet, Memet'in sözlerini kabul etmiş. İkisi de evlerine dönmüşler. Kadın bunların ikisinin de geldiğini görünce meseleyi anlamış. Onlar eve girince kadın karşılarına oturup:

- Allah'ın birliği peygamberin hakkı için güzellikle söylüyorum. Bu güne kadar ben her ikinizin de kadınlık yapıyordum. Bugün bu işi siz kendiniz anladınız. Sır meydana çıktı. Şimdi bir şartım var. Hanginiz daha çok hünerini, marifetini gösterse onun kadını olacağım, demiş.

İki koca da bu teklifi duyduktan sonra meseleyi çözmek için bundan daha güzel bir şey olmaz deyip teklife razı olmuşlar. Memet kendisini birinci göstermeye ümitlenip pazara gitmiş. Pazar içinde gezerken bir ecnebi adama göz koymuş. Bu ecnebi adam elmasçı dükkânından satın aldığı şeyin parasını ödemiş. Kalan parasını kesesinin içine koyup onu da cebine koymuş. Cep hırsız Memet yanındaki Amet'e işaretle ecnebiyi gösterip:

- Sen bak, ben ona ne yapacağım, demiş.

Memet büyük bir ustalıkla ecnebinin cebindeki keseyi almış. Ecnebi adam da zerre kadar farkına varmamış. Cep hırsız bir kör sokağa saklanıp kesenin içindeki paraları saymış. Keseden tam bin altın çıkmış. Hırsız içinden dokuz altını alıp cebine koymuş. Geri kalanları ise keseye doldurup içine bir de yüzüğünü koyup kesenin ağzını bağlamış. Amet'e bakıp gülümsemiş:

- Sen izle bak şimdi neler olacak, demiş.

Parasının çalındığından haberi olmayan ecnebi adamın kesesini yerine koyup bir köşeye çekilip oturmuş. Biraz sonra hırsız, ecnebi adamın yanına gidip bir kerede boğazına sarılmış.

- Ah seni gidi hırsız herif! Sen kim oluyorsun da benim gibi saygın bir bezirgânın parasını çalıyorsun? Ben seni şimdi mahkemeye vereceğim. Hemen benim

kesemi ver, demiş. Neye uğradığını şaşırın adam gözlerini hırsıza dikmiş. Akli başına geldikten sonra:

- Deli misin nesen be adam! Sen kim oluyorsun da benim paralarımı benden istiyorsun? Bırak beni Allah aşkına! Git yoluna.

Cep hırsız Memet de öyle kolay kolay kurtulmak mümkün mü? O ecnebi adamın yakasını daha çok sıkıp üstüne daha da çok bağırması.

- Sen beni daha yakından tanımak istiyorsun öyle mi? Gel bakalım peşimden, ben seni kadiya götürüyüm.

Cep hırsızıyla başa çıkamayacağını anlayan adam, onunla yol ortasında dalaşmaktansa mahkeme huzuruna çıkmayı daha münasip görmüş. Davacının peşinden gitmeye karar vermiş. Amet de onun peşinden gidip işin nasıl biteceğini anlamak istemiş. İki davacı kadı efendinin huzuruna gitmişler. Memet bir kese altının hırsızlığını onu da ecnebi adamın çaldığını anlatmış. Ecnebi adam da sinirlenip kimsenin cebinden bir şey çalmadığını, kesenin kendisine ait olduğunu ve ispat edebileceğini söylemiş. Kadı ona bakıp:

- Eğer sen kese benim diyorsan kese de kaç altın var, diye sormuş. Bir şeyden haberi olmayan ecnebi göğsünü gere gere cevap vermiş.
- Tam bin altın var. Eğer keseden bir altın eksikse ben altınları reddederim, demiş. Kadı Memet'e bakıp
- Ya sen ne diyorsun? Kesede kaç altın var? diye sormuş.

Memet de göğsünü gere gere şöyle demiş:

- Peygamberimizin sakal-ı şerifine yemin ederim ki eğer bu hırsız keseden bir altın almadıysa dokuz yüz doksan bir altın, benim gümüş yüzüğüm olacak bir de pecatım²⁸ olacak. Kadı ecnebiye:
- Altınları keseden yere dök, diye emretmiş. Ecnebi kesesini çıkarıp görgüsüz kadının önüne dökmüş. Kadı altınlarını saydığında keseden dokuz yüz doksan bir altınla bir de yüzük ve Memet'in adına bir de pesat çıkmış. Bunu gören zavallı ecnebi adam buz kesilmiş. Şeriat mucibi kadı, altınları, yüzüğü ve pesat

²⁸ Pesat sözcüğü ile ilgili elimizdeki kaynaklara göre Türkiye Türkçesi karşılığı yoktur. Ancak metinden hareketle sözcüğün mühür olabileceği düşünülmüştür.

sahibi olan Memet'e teslim etmiş. Ecnebiye yine şeriat mucibi kadı, hırsızlık yaptığı için, ayaklarına elli çubuk vurdurmuş.

Cep hırsız Memet kendine verilen görevi büyük bir ustalıkla yaptığına sevinip Amet ile birlikte eve gitmiş. Kadına olanları bir bir anlatmışlar. İşte benim usta olduğumu ispat eden delil! -diye cebinden altın kesesini çıkarıp kadının önüne boşaltmış. Kadın, Memet'in arkasından sarılıp:

- Dünyada hiçbir cep hırsız seni geçemez, demiş.

Kadın, Hırsız Amet'e bakıp:

- Şimdi sıra sende! Haydi git hünerini göster, demiş.

Memet akşam olduktan sonra, göz gözü görülmeyecek kadar karanlık olduğunda omzuna ipten bir merdiven alıp, Amet'le birlikte doğru padişah sarayına gitmişler. Sarayın yüksek duvarına yanaşıp ip merdiveni savurup duvara yerleştirmişler. Memet hemen merdivenle duvarın üzerine tırmanıp çıkmış, cep hırsızını da çekip çıkarmış. Amet ile ikisi duvardan atlayıp saray bahçesine düştükleri gibi hazine odasına gitmişler. Memet'in korkudan yüreği ağzından çıkacak gibi olmuş. Amet cebinden anahtarları çıkarıp usulca hazine kapısını açmış. Memet'e işaret edip cepleri dolana kadar altın, kıymetli taşlar almasını teklif etmiş. Kendi de ceplerini doldurduktan sonra yavaşça kazın boğazından tutup soymuş. Zavallı hayvan sesini çıkaramamış bile. İkisi padişahın yatak odasından içeri girip Memet'e ateş yakmasını emir vermiş. Zavallı cep hırsız hem korkusundan hem de Amet'in cesaretinden şaşıp kalmış.

- Allah aşkına! Benim canıma kıyma! Amet, yalvarırım sana! Daha padişahın bekçileri duymadılar, eğer duysalar darağacına asarlar. Gel, buradan kaçalım, diye titreyerek yalvarmış. Amet kendisini hiç sıkmadan:
- Sen çevir kazı yanmasın! Yoksa bir tarafı ziyade yanar, sonra iyi olmaz, diye cevap vermiş.

Hırsız Amet, bu sözlerinden sonra padişahın yatak odasının penceresine çıkmış. Memet'in canı ağzına gelmiş. Aklı başından giden Memet:

- Allah aşkına yalvarırım sana! Beni bırak ben gideyim! Al kadın senin olsun, ev de senin olsun! Tek beni bırak gideyim, diye yalvarmaya başlamış. Amet ona:
- Ben seni bilmem dostum! Şimdi zora gelince kadından vazgeçerim diyorsun. Eve gittikten sonra söylediklerin aklına bile gelmez. Yok! En güzeli ben onu

padişahın kendisinden sorayım. İkimizden hangimizin kadını almaya hak kazandığını o söylesin!

Amet o an pencereden sokulup sessizce padişahın yatak odasına tekrar girmiş. Sarayın içinde altın yıldızlı perde dibinde padişahın uyuduğunu görmüş. Padişahın ayakucunda bir Arap, harem hizmetçisi, onun tabanlarını ovuyormuş. Zavallı Arap'ın iyice uykusu geldiğinden bazen uyukluyormuş. Uyanık kalmak için de sakız çiğnermiş. Hırsız Amet ayağının yanına yavaşça gidip sakızı usulca onun ağzına bir at kılı sokmuş. Arap uyurken ağzındaki sakıza yapıştırdığı kılı usulca çekmiş ve sakızı ağzından çıkarıp almış. O anda burnuna uyku ilacı koklatıp Arap'ı ağır uykuya daldırmış. Arap bir domuz gibi horuldamaya başlamış. Amet onu, oda içindeki sepete koyup tavana asmış. Kendi de onun yerine yerleşip padişahın tabanlarını ovalamaya başlamış. Pencere dibindeki ateşte kazı pişiren cep hırsız Memet, Amet'in yaptığı işi gördükten sonra korkusundan ödü patlayacakmış. Onun başından aşağı buzlar dökülmüş Amet ise, sesini mülayimleştirip yarı uykulu padişahın kulağına eğilip:

- Padişahım, size güzel bir masal anlatayım, demiş. Padişah bir gözünü açıp uyku sersemliğindeyken olup bitenlerin farkına varmadan:
- Anlat dinliyorum. Padişah bir aha uykuya dalmış.

Amet masal anlatıp ta kadına ilk rastladığı günden başlayıp Memet'le ikisinin başlarına gelen halleri anlatmaya başlamış. Memet'le nasıl anlaştığını ve kim nasıl hünerini gösterse kadını kazanacağını anlatmış. Dışarıda Memet ise, korkusundan aklını kaybetme haline gelmiş. İçinden Fatıha ve Ayet'el kürsü dualarını okuyup Allah'tan yardım istemiş. Cep hırsız Amet'in korktuğunu görüp:

- Ey tavşan yürekli, sen iyi bak! Çevir kazı yanmasın! “Yoksa benden tokat yersin” diye bağırdıktan sonra masalına devam etmiş. O, padişaha cep hırsız Memet'in Mısır'da Kahire şehri pazarında bir ecnebi adamı nasıl dolandırdığını, iki hırsızın ise padişah sarayına duvardan atlayıp girdiklerini, hazine kapısına anahtar sokup ceplerini altınla doldurduklarını, padişahın yatak odasına girip harem ağasını uyuttuğunu anlatmış. Son olarak:
- İşte bu hırsız Amet, padişahın tabanlarını ovalayıp meraklı masallar anlatıp onu eğlendirmiş. Uyu padişahım uyu! Arap da sepet içinde uyuyor. Güzel düşler gör. Hırsız Memet'e dönüp:

- Sen çevir kazı yanmasın!

Zavallı Memet oturduğu yerden kazı kızartıp ne ölü ne diri öylece dururmuş. Memet kendisini kazığa oturtulmuş biri olarak görürmüş. Amet masalını bitirdikten sonra padişahın kulağına eğilip:

- Ey büyük padişahım! Bu lanet kadın şu iki usta hünerli adamların hangisine layıktır, diye sormuş. Padişah uyur uyanık bir halde:
- Elbette bu durumda sonuncusu yendi. Çünkü o, cep hırsızından daha da büyük bir hüner gösterdiğinden dilber kadını almayı hak etti, demiş ve tekrar gözünü yummuş. Amet padişahın bu sözlerinden sonra Memet’e dönüp:
- Padişahımızın verdiği kararı duydun mu?
- İşittim, işittim! Al kadın senin olsun! Allah aşkına tek benim başımı bırak! Kadın da senin olsun, hepsi de senin oldun bir tek beni bırak, canımı kurtarayım, diye diz çöküp yalvarmaya başlamış.

Hırsız Amet, Memet’in artık kadına sahiplik etmeyeceğine emin olduktan sonra yere oturup kızarttığı kazı da yiyip doyduktan sonra ölmeye bir günü kalan Memet’in kolundan tutup sağ selamet evine gitmiş. Eve geldikten sonra kadının karşısına geçip saraya nasıl girdiklerini, padişahın hazinesini nasıl açtığını, harem ağası Arap’ı nasıl uyuttuğunu, padişahın tabanlarını ovaladıklarını, cep hırsızları ile aralarındaki anlaşmayı, bütün başlarına gelenleri anlatıp padişahın kararının da nasıl olduğunu anlatmış. Memet de ne yapsın dişlerini sıkıp çare yok Amet’in bütün söylediklerini tasdik etmiş. Kadın Amet’in yiğitliğini, olgunluğunu o kadar beğenir ki şu yerde onu kendine kabul ettiğini yalnız bir ömür onunla olacağını belirtmiş. İşte o zamandan beri ortalıkta gezen meşhur “Çevir kazı yanmasın, gelen geçen duymasın” atalar sözü sırasına geçip kalmıştır.

Sabah olunca, padişah uyanıp sağına soluna bakmış. En sevdiği hizmetçisinin yanında olduğunu görüp şaşırılmış. Padişah birkaç kere seslense de ses veren olmamış. Sinirinden ağzını açıp bağırarakken gözüne sepet içinde tavanda asılan Arap ilişmiş. Simsiyah hizmetçi sepet içinde uyuyormuş. Padişah yerinden sıçramış. Arap’ı sepetten çıkarıp ona sirke koklatıp uyandırmış. Akli başına geldikten sonra padişah ondan keskin bir sesle:

- Sen nasıl oldun da bu sepete girdin, diye sorduğunda Arap gözlerini büyültüp:
- Vallahi bir şeyden haberim yok, padişahım, diye mırıldanmış.

Yavaş yavaş padişah bu şeyleri birisinin masal edip anlattığını hatırlamış. Tabanlarının baş aşağı olduğunu fark edince masalın başka birisi tarafından söylendiğini anlamış. Padişah o dakikadan sonra bütün vezirlerini çağırıp divan kurulmasını emretmiş. Padişah divanı açıp akşama kadar başından geçenleri anlatmış. Sonra bütün memleketteki tellaklar yollanıp bu hırsızın mutlaka bulunup kendisine teslim edilmesini emretmiş.

Binlerce tellak köy köy, şehir şehir gezip hırsızları padişahın çağırdığını ilan etmiş. Davul, zurnayla birlikte Allah'ın birliğine yemin edip kendi gelirse onun başından bir kıl düşmeyecektir, hırsızın aldığı altınları da padişah ona bağışlayıp, bir o kadar daha altın verecektir diye ilan ettirmiş. Bunları dinleyen Amet, öne atılıp çıkmış hırsızın kendisi olduğunu söylemiş. Tellaklar Amet'i önlerine alıp doğru padişahın huzuruna gitmişler. Padişah kamil hırsızı karşısına alıp:

- Selam olsun sana ey hürmetli aslan! Hiç kimseden korkmadan anlat, seni böyle şeyler yapmaya mecbur eden neydi? Emin ol ki senin günahını ben evvelden sana bağışladım.

Amet hiç de sakınmadan başına gelenleri en baştan anlatmaya başlamış. Memet'le yaptığı anlaşmayı mecburen padişahın kendisine tasdik ettirmek istediğini ve onun için de padişahın yatak odasına girdiğini anlatmış. Hırsız Amet kendi sözlerini bitirdikten sonra padişah, onun bu ustalığını takdir edip:

- Senin gibi bir adama böyle ufak hırsızlıklarla kaybolup gitmesi yazık olur. Sen oğlum, bir vezir olmaya layıksın. Gir divana da kendine layık yere geç! Sen kendi ustalığını, kamilliğini memleketin faydasına kullan!

Bu sözlerden sonra padişah Amet'e birçok kıymetli şeyleri bahşiş olarak verip kendisini de vezir tayin etmiş.

26. ÇİĞERÇİ DEDE MASALI*

Bir zamanlar İstanbul'da cimriliğiyle meşhur çok zengin bir yaşlı varmış. Paraya âşık, alçak bir adammış. Hatta ete para vermeye kıyamaz, yalnız kasaplarda satılan ciğeri almış. Bunun için de ona Ciğerci Dede lakabını vermişler.

Günlerden bir gün Ciğerci Dede şehrin dışında bir yerde, ciğeri pazar fiyatından biraz eksik satıldığını duymuş. Büyük bir masraftan kurtulmak için oraya gitmeye karar vermiş. Oraya vardığında kasapçının ciğerleri ancak yarım lira eksigiğine verdiğini duyunca Ciğerci Dede kasapçıdan, ciğerin daha ucuz nerede satıldığını sormuş. Kasapçı soran yaşlı adamı dalgaya alıp, yan köyde ciğerin bir lira daha ucuza satıldığını söylemiş. Ciğerci Dede çok düşünmüş ucuz ciğer satılan köye nasıl gideceğini. Kasapçının dediği gibi köy yakın olmadığından yaşlı adamın çok yol yürümesi gerekiyormuş. Ciğerci Dede yürüye yürüye köye gitmiş. Bir lira ucuza ciğer bakmış. Lakin yaşlı adam o kadar yorulmuş ki artık şehre gitmeye mecali kalmamış. Karşısına çıkan bir kahvehanede kalmaya karar vermiş. İlk girdiği kahvehanenin kahvecisi misafir sevdiğinden evini açıp onu misafir etmiş.

Kahvecinin evine girdiğinde Ciğerci Dede, onun saltanatına, zenginliğine, kıymetli halılarının ve çinilerinin olmasına şaşıp kalmış. Bu saltanatın içinde ipek kıyafetlerle, kıymetli taşlarla bezenen güzel ve dilber bir kadının gezdiğini de görmüş. Bütün bu saltanat, güzel giyimli kadın ve bunun arkasında fakir gibi giyinen ev sahibi kahveciyi hiç geliştirmemiş. Ciğerci Dede daha da şaşıp kalmış. “Bu yağda bir kıl vardır” diye yatağına yatmış.

Bütün gece Ciğerci Dede'yi bir takım şüpheler rahatsız ettiğinden uyku uyuyamamıştı. Sonra satın aldığı ciğerini başucuna koyup düşünmüş. Gecenin bir yarısında evin avlusunda yeşil bir ışık görmüş. İki gölge sofradan geçip bahçeye çıkmışlar. Ciğerci Dede yattığı yerden kalkıp ciğerini eline alıp gölgenin peşinden gitmişler. Bahçeye çıkınca karşısındaki manzaraya şaşıp kalmış. Kahveci ile yaşlı kadın bahçenin bir köşesinde mezarın karşısına geçip ellerindeki sopalarla bütün güçleriyle mezara sopayla vuruyorlarmış. Bunlar her vuruşta “Bana sana! Bana Sana! Bana sana alçak kerata! İşte sana bu kötek layıktır. Aşmasını bilemedin al sana! Senin canın

* *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 114-120. Masal, Mustafa Topal tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Gaspra Köyü'nde derlenmiştir. (Age 47)

dünyada da çürük, varsın ahrette de tenin çürüsün! Çürüsün alçak çürüsün.” diyorlarmış.

O gece mezara yüz kere vurmuşlar. Bu adeti yaptıktan sonra yataklarına gidip yatmışlar. Ciğerci Dede gizlice yerine yatmış, lakin korkudan da gözüne sabaha kadar uyku girmemiş. Ciğerci Dede sabah erkenden akşamki hallerini sorup öğrenmek için kahveciyi sabırsızlıkla bekliyormuş. Kahveci kapıdan girer girmez Ciğerci Dede, onu yanına çağırıp:

- Söyleyiniz lütfen gecenin bir yarısı benim gördüklerimin manası nedir? Ciğerci Dede acayip hallerini gördüğünü kahveciye anlattıktan sonra kahveci:
- Dinle efendi! Bütün evler, kahveler, hanlar, dükkanlar, bağlar, bahçeler hepsi bir vakitte bu köyün en zengin olan bir hacının mülküydü. Bu adam o kadar cimri ve alçaktı ki bir fakire bir lira sadaka vermeye bile kıyamazdı. Parasını harcamamak için gününü bir dilim ekmek ve bir kase ciğerle geçirirdi. Bu hacı kendinden güzel, genç kadını da aç tutuyor, çuvaldan elbiseler, yırtık pırtık ayakkabılarla gezdirirdi. Ben de o zaman onun yanında kahveciydim. Onun cimriliğinin azabını en ziyadesiyle ben çektim. Kendisinin ölüm günleri yaklaştıkça bu cimri adam öncekinden daha da alçak oldu. O öldüğünde kendisiyle beraber bir şey alıp gidemeyeceği korkusuyla daha da azap çekti. Cimri hacı ölümüne yakın bütün malını mülkünü bahçe içine gömülmesini vasiyet etti. Onun vasiyetini yerine getirmek için senin gördüğün mezara gömdük işte. Lakin genç kadın yaşlı cimri adamın ardından çok gözyaşı dökmedi. Bir gün bu kadın beni evine çağırdı. Beni beğendiğini ve ona koca olmamı istedi. Benim de kadında gözüm yok değildi. Kadının teklifini kıvançla kabul ettim ve birbirimizle evlendik. Böylelikle ben hacının malına mülküne ve karısına sahip oldum. O zamandan beri şükür Allah’a, zevkle ömür sürüyorum. Yalnız bir şey bizim rahatımızı bozuyor. Cimri hacının gölgesi her akşam mezarından çıkıp, mezar taşının üstüne dikilip oturur, elindeki ciğerini yer ve etrafına bakardı. Bir gece, üç gece böyle geçti. Kadın da ben de korkmaya başladık. Çok dualar okuduk, kurban kestik, hatim indirdik ama hiçbir şey fayda etmedi. Günlerden bir gün bizim kahveye bir derviş misafir geldi. Haydi şu adamla da tanışayım dedim. “Çok okuyan değil çok gezen bilir.” demişler. Bu da

çok gezen bir adamdır diye halimizi ona anlattım. Derviş bana: “Hacının canı şeytana çevrilmiş. Sizin onun malını rahat geçinmemenizi ve ömrünüzü zehirlemek istiyor. Tam gece yarısında siz, elinize birer kazık alıp, ikiniz de iki tarafa yüzer kere onun haram mezarı üstüne vurunuz! Her vuruşta: “yemeyenin malını böyle yerler, alçaklar mezarında çürüsün!” deyin. O zaman sizi saran ruh sizi rahatsız etmekten vazgeçer. Biz de onun dediği gibi yapıyoruz. İşte, misafir, fukaraya yardım etmeyen cimri zenginlerin hakkından böyle gelmek gerek, demiş.

Ciğerci Dede kahvecinin bu sözlerini ne ölü ne de diri bir halde dinlemiş çünkü Cimri Hacı yüzünden kendini görmüş. O gözleri o gün kendi cimriliğini görmüş, öldükten sonra başına geleceği düşünüp korkmuş. Ciğerci Dede misafirperver kahveciye teşekkür edip, vedalaşıp yola çıkmış. Sokağa çıktığı gibi bir liraya ucuz aldığı ciğeri yoldan geçen köpeğin birisine atmış. Kendi şehrine geldiğinde her dükkana girip kiminden çuvala pirinç, kiminden çanakla bal, kiminden kiloyla yağ, kasaptan bir bütün koyun satın almış. Bunları hamalın arkasına yükletip kendi evine gitmiş. Ciğerci Dede’nin karısı hamalı görünce ödü patlıyormuş. Altmış yıldır ne yağ, ne pirinç hiçbirisini evine getirdiğini görmeyen kadın, bu şeyleri çaldığını düşünüp:

- Haydi oğlum haydi, nereden çaldıysan orada sakla, bende haram mal saklayacak yer yok, diye hamalı başından savmaya çalışmış.
- Hayır ana, bunları Ciğerci Dede yolladı, demiş. Ciğerci Dede’nin içini dışını tarif etmiş. Hamalın tarifi doğru olsa da, Ciğerci Dede’nin evine kiloyla bir şey getirildiğini görmeyen buna hiçbir türlü inanmamış. Kadın, Ciğerci Dede gelene kadar, gelen malzemelerin yanında durmuş. En sonunda akşam olunca, Ciğerci Dede gelmiş. Kadın kapıda, malzemenin yanında taş gibi dikildiğini görmüş. Kadın:
 - Efendi bu gün bir hamal geldi. Ciğerci Dede yolladı diye bunları getirdi. Ben yanlışdır diye kabul etmek istemedim. Hırsızlığın malıdır diye korktum. Hamal zorla bırakıp gitti. Elbette bunda bir yanlışlık vardır, demiş. Ciğerci Dede kadının bu sözlerine gülüp:
 - Yok benim namuslu karım, bunda hiçbir yanlışlık yok, hırsızlık da yok! Bunların hepsini ben satın aldım. Ben öldükten sonra benim mezarımın üstüne

ıkıp: “Yemeyenin malını böyle yerler! Etin rsn cimri Ciğerci Dede!”
diyerek, dayak atan kimse istemiyorum karıcığım, demiş.

27. ÇOBAN VE HAN MASALI*

Bir zamanlar Kırım’da genç bir çoban varmış. Bu çoban kendi koyunlarını Han sarayının yakınlarında otlatır, her gün kavalla koyunlarının otlayabileceği havaları çalar, güzel türküler söyler, eğlenirmiş. Han’ın ayın on dördü gibi güzeller güzeli bir kızı varmış.

Günlerden bir gün, bu kız sabah uykusundan uyanınca kulağına kavalın tatlı sesi gelmiş. Han kızının sevgi arayan yüreği çarpmaya başlamış. Kavalın sesi kesildikten sonra çalılardan ardından aklını başından alan, kara gözlü, kara kaşlı, güzel bir çoban çıkmış. Bunu görünce kızın yüreği daha fazla çarpmaya başlamış, kalbini sevgi ateşi sarmış. O gece gözünü uyku girmeyen Han kızı, sevdiğinin çalgı seslerini duyabilmek için sabaha kadar beklemiş.

Günlerce Han kızı böylece uyumadan pencerede çobanın türküsünü, kavalını dinlemek için vakit geçirirmiş. Günlerden bir gün, han kızının bu hareketi kurnaz harem ağasının dikkatini çeker. Zalim herif göze girmek için gördüklerini Han’a bildirmiş. Han’ın eteklerini öpüp:

- Allah’ın gölgesi, yerlerin yenilmez kuvveti! Sizin kızınız şanlı hanımıza layık olmayan işler yapıyor. Sizin kızınız Han sarayının yakınlarına koyunlarını otlatmak için gelen çobana gönül verdi. Her sabah erkenden penceresinin kenarına geçip gizli gizli ağlıyor. Çobanın türkülerini dinliyor. Sultanım, buna bir çare bulunuz, demiş.

Bunu duyan kibirli Han sinirlenip, çobanı getirmelerini ve ağızdan dilini kesmelerini emretmiş. Sabah olunca bekçiler, bir şeyden haberi olmayan çobanın ellerini arkadan bağlayarak cellada teslim etmişler. Cellat ise, güzel çobanın kabahatsiz olduğunu bildiğinden, onu bahtsız etmemek için dilinin ucunu kesip bırakmış. Genç çoban, kabahatsiz olmasına rağmen ağır cezaya uğramasının acısıyla yüreğini intikam ateşiyle doldurmuş. Kinli çoban, halk arasından kendi gibi kabahatsiz cezalara çarptırılan kırk genci seçip mallarını bölmeye başlamış.

Çoban, kendi malzemeleriyle Han’a ve derebeylerine büyük zararlar vermiş. Eline geçirdiği malları da fakir fukaraya dağıtmış. Han, çobanın adamlarını dağıtmak için

* Masalın orijinal ismi, “Çoban ve Han Masalı. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 281-289. Metin, Abıbullu Sofu tarafından Kırım’ın Bahçesaray şehrindeki Büyük Ozenbaşlı Köyü’nde derlenmiştir. (Age 279)

defalarca kendi askerlerini yollasa da, onların emekleri de boşa çıkmış. Çobanın yiğitleri onları bir güzel dövmüş. Çobanın cesareti o kadar çokmuş ki o artık yalnız değilmiş. Yoldan geçen kervanları dağıtmak, derebeylerinin mülklerini ele geçirmek, zalim adamların başını, kulaklarını keserek Han'a selam yollarmış. Bunun karşılığında, Han ordusunu toplayarak çobanın ve yiğitlerinin üzerine saldırmış.

Çoban, halk arasında Çoban-Batır olarak anılmaya başlamış. Onun fakirler arasında dostları pek çokmuş. Ona hazırlanan bela hemen söylenirmiş. Çoban-Batır, kendi yiğitleriyle sarp dağlara çıkmış. Han'dan razı olmayan halka da Çoban-Batır'a sığınmış.

Çoban-Batır'ın tarafını tutanlar o kadar büyük, kuvvetli o kadar fazlalaşmış ki derebeyleri korku sarmış. Kahraman Çoban-Batır kendi ordusu ile fırtına gibi Kırım'ın bir tarafından diğer tarafına geçer, Han askerlerine yakalanmazlarmış. Han korkmaya başlamış. Çoban-Batır sarayı basıp, benden intikam alır diye düşünür olmuş. Han kahırdan sararıp solmuş. Günlerden bir gün, Han tellaklara emir vererek kim Çoban-Batır'ı diri getirirse ona tahtımı verecek ve öz kızımı da vereceğim diye ilan ettirmiş. Tellaklar hanın bu emrini bütün yurda duyurmuş. Sonra bu haber Çoban-Batır'ın kulağına da gitmiş. Kahraman çoban bunu işitince kıs kıs gülüp büyük ustalıkla Han'dan intikam almaya karar vermiş.

Günlerden bir gün Çoban-Batır, bir bezirgân kıyafeti giyip arkasına yüklediği İstanbul mallarını Han sarayına getirmiş. O gün de Han sarayında olmadığından İstanbul bezirgânının geldiğini Han kızına bildirmişler. Hanım bu bezirgânı sarayın önüne çağırması. Bunların ikisi yalnız kalınca Çoban-Batır yapışkanlı sakalını yüzünden çıkarıp atmış. Kızın karşısında karakaşlı, kara gözlü, bir genç olup çıkmış. Han kızı bir bakışta bunun sevgilisi kahraman çoban olduğunu anlamış. Hemen sevdiğinin kucağına atlayıp sevişmeye başlamış. Çoban-Batır ona demiş ki;

- Ey benim gözümün nuru, gecemin yıldızı! Şimdi birbirimize muhabbet ve aşkımızı dökme vakti değil. Senin baban beni geyik gibi avlamakla uğraşıyor. O saraya döndüğünde sen ona de ki: Ali-Batır diye birisi geldi, çobanın kendisini diri tuttuğunu ve ona verebileceğini karşılığında ise taht yerine yüz kese altınla kızını istediğini söyle.

Çoban-Batır bu sözlerinden sonra sevgilisinin yanından ayrılmış, saraydan çıkıp gitmiş. Ardından Han gelmiş. Kızı onu karşılamış ve boynuna sarılarak:

- Ey benim sevgili babacığım, ulu hakan. Senin kızın seni kıvançlı bir haberle sevindirmek istiyor. Bu gün saraya Ali-Batır diye biri geldi. O büyük Han'a kendisinin düşmanı olduğu Çoban-Batır'ı yakaladığını, Han hazretlerine yüz kese altın ve kızını verirse onu diri diri vereceğini söyledi, demiş.

Bunun üzerine Han saray hizmetçilerine Ali-Batır'ı getirmeleri için emir vermiş. Ali-Batır çok bekletmeden Han'ın huzuruna gelmiş. O içeri girince Han:

- Niye geldin ey yiğit? Çoban-Batır da:
- Ey Kırım'ın Kazan'ın ve bir çok diyarın hakimi! Sizin tellaklarınız "Her kim Çoban-Batır'ı diri getirirse Han ona kızını verecek, tahtını miras bırakacak" diye ilan etmiş. Siz verdiğiniz sözleri tutarsınız değil mi ey devletli Han hazretleri? Bu soru Han'ın kibirine dokunmuş.
- Kırım Hanları sözlerini hiçbir zaman havada bırakmaz! Çoban-Batır etrafına bakmış yalnız olduğunu görünce son derece alaycı:
- Ey Han hazretleri vereceğiniz ödülleri şimdi alabilir miyim? Taht yerine yüz kese altın istiyorum.
- Büyük bir Han ile çocuk gibi eğlenmeye nasıl cesaret edersin?

Han harem bekçilerini çağırmak için tam elini kaldırırken batırın kafası Han'ın göğsüne dayanmış. Çoban-Batır:

- Ey Han'ım! Allah'tan başka kimseyi bu işe karıştırmayalım. Hakanım bundan iki yıl önce kızınızın sevgisi için kabahatsiz yere sizin emrinizle dili kesilen ve sizin kanlı düşmanınız olan Çoban'ı diri getirdim. İşte sizin büyük düşmanınız karşınızda.

Çoban-Batır bu sözlerden sonra Han'a kesik dilini göstermiş. Han kendisinin karşısında korkmayan Çoban-Batır'ı görünce her yerini korku kaplamış. Soğuk terler dökmeye başlayan Han'ın beli bükülmeye, başı ağrımaya dili dönmemeye, göz kapakları dışarı çıkmaya başlamış. Binlerce insanın ölümüne hakim olan zalim, kibirli, Han'dan o dakika eser kalmamış. Yiğit çoban ise Han'ın biçare halini alaya alıp:

- İşte bahtlı Han! Ben kendi vaadimi yerine getirdim. O intikamcı adamı huzuruna getirdim. Sizin buna sevinmeniz gerekirdi. Şimdi sözünü yerine getirme sırası sizde, Allah'ın yerdeki gölgesi!

Çoban-Batır bu sözlerden sonra yazılan hazır bir fermanı cebinden çıkarım Han'ın önüne koymuş. Han'a kesin bir sesle:

- Ey Müslümanlar Han'ı! Ben size güç olmasın diye her şeyi hazırladım. Size yalnız bir damga basma işi kaldı. Kızınızı çağırın, on dakika içinde hazinenizden yüz kese altın alıp gelsin.

Hanın Çoban-Batır'ın emrini yerine getirmekten başka çare kalmamış. O kaldırdığı eliyle fermana damgasını vurmuş. Yan odadan bu manzarayı seyreden Han kızı odaya girmiş. Çoban-Batır kıza seslenip, fermanı göstererek şöyle demiş;

- Ey benim sevgilim! Senin baban Kırım'ın büyük Han'ı, verdiği sözü doğrulukla yerine getirdiği için seni bana karı olarak verdi. Bu fermanla birlikte yüz kese de altın verdi. İşte altınların verilmesi için onun fermanı!

Hanın kızı hazinedarla birlikte hazineden yüz kese altın alıp Çoban-Batır'a teslim etmiş. Çoban-Batır altınları aldıktan sonra Han'ı selamlayıp:

- Ey Han'ım! Sağlıkla kalınız! Ali-Batır'ı unutmayınız. Yardımsız, arkasız tatarları incitmeyiniz! Yoksa benden kurtulamazsınız!

Çoban-Batır bu sözlerinden sonra Han kızını kucağına alıp atının arkasına atıp, Han'ın aklı başına gelmeden evvel rüzgar gibi uçup sarayın kapısından çıkıp gitmişler. Han'ın aklı başına geldikten sonra ellerini birbirine, ayaklarını da yerlere vurmuş.

- Hemen bana atımı getirin! Peşlerinden gidip yetişin!

Askerler hemen Çoban-Batır peşine düşmüşler lakin Çoban-Batır'ı yakalayana aşk olsun!

28. DEĞİRMENCİ MOLLA*

Zampara bir molla, komşusunun karısına göz dikmiş. Molla kadına yolda rastladığı zaman sataşmalar, sıkıştırmalar, eşek gibi bağırmlar oluyormuş. Kadın, bu meseleyi kocasına anlatmış. Kocas da mollaya o kadar sinirlenmiş ki sinirinden şöyle demiş:

- Şu papaz bir daha sana sataşır sa onu eve çağır, ben ona yaptıklarını hemen unuttururum.

Ertesi günü kadın çeşmeye giderken molla ile yine rastlaşmışlar. Molla cübbesi içinde horozlar gibi kabarak:

- İiaa! İiaa! diye bağırır. Kadın da kuluçka tavukları gibi yere çöküp ince bir sesle
- İiaa! İiaa! diye cevap verir. İşlerin yoluna girdiğini gören Molla:
- Kaçta geleyim?
- Bugün akşam gel, eşim evde olmayacak, sabaha kadar oynayıp dururuz.
- Gelirse ne yaparız?
- Eşim bugün komşu köye düğüne gidecek sen rahat ol. Eşimin bahçeye çıktığını görünce gecikmeden hemen gel. Ben seni dört gözle bekliyor olacağım. Bu sözleri duyduğuna hepten şaşır an Molla, ne yapacağını bilemeden,
- İiaa! İiaa! diye bağırır ve ceketini toplayıp gitmiş.

Nihayet güneş ağaç ardına yuvarlanmış, ortalığı kış karanlığı kaplamıştı. Cübbesini toplayıp duvar ardından bakıp duran Molla, kadının kocasının, komşusunun eşğine binip bahçeye çıkıp gittiğini görmüş. Vakit geçirmeden doğru kadının evine gelip girmiş. Girer girmez dudaklarını kadına doğru uzatarak üzerine atlamış. Kadın:

- Acele etme Molla, biraz sabret. Bak görüyor musun, ocakta kara sabun kaynatıyorum. Sen de kaşığı al da biraz karıştır. Molla, yok mok dese de kadın onu ikna eder.
- İşle, İşle! Sabaha kadar bir değil on çömlek sabun kaynatmak zorundayız.

Zavallı Molla kan ter içinde kalıp sabunu karıştırmaya başlamış. Az mı karıştırmış çok mu karıştırmış bilinmez birden kapı aralanıp, kadının kocası eve gelmiş.

- Aaa, ben olmadan benim kadınıma misafirliğe gelinir mi hiç yezit oğlu yezit.

* Masalın orijinal ismi “Degirmenci Mollakay”dır. *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 71-74.

Çömleği kaldırıp Mollanın her yanına dökmüş. Beti benzi kara sabun olan Molla, kapıdan kaçarak sokağa çıkmış. Şimdi Molla ne yapsın? Zift gibi kara sabuna bulanık bir şekilde evine gidip karısına nasıl görünsün? Molla gece karanlığında dereye gidip, kıyafetlerinin bir kısmını bırakıp suya girmiş. Bu arada komşunun karısı gelmiş. “Hemen eve gel Molla, kocamın eşi kaçtı kendi de eşiğin peşinden çıkıp gitti” diye seslenir ve Mollanın kıyafetlerini alıp gitmiş.

Molla, anadan doğma çırılçıplak bir halde kalmış. Şimdi ne yapsın? Birazdan gün ağaracak güneş çıkacak diye düşünmüş. Ne yapacağını düşünürken bütün cemaate maskara olacağını anımsamış. Molla, kadının evine bir avazda gidip kapının mandalını kilitlemiş. Kadın ise yatak açıp Mollaya şöyle demiş:

- Hadi gir, ben de geliyorum.

Bu arada kapı yine çalınmış ve o sırada Molla yatağın içinden seslenmiş:

- Kim geldi?
- Vay vay, kocam gelmiş! Şimdi ikimizi de öldürüp atar.
- Yalvarırım sana, kurbanın olayım, nereye saklanacağımı göster.
- Mollacığım sen dört ayak ol da ben senin üzerine soframı kurayım.

Molla hemen kollarını ve ayaklarını büküp eğilirmiş. Kadın ise onun üzerine sofrasını yerleştirmiş. Sonra gidip kapıyı açmış. İçeri giren kocası:

- Hadi karıcığım, pişirdiğin yemeği getir de yiyelim, demiş.

Kadın, çorba dolu tencereyi sofraya getirince kocası şüphelenerek şöyle demiş:

- Bu sofraya ne oldu neden sağlam durmuyor? Yoksa vidaları mı gevşedi, diye sormuş.

Demir çekici de ver de vidalarını düzeltelim. Derken kadının kocası çekici başı üzerine doğru uzatıp var gücüyle sofraya vurmuş. Çekiç ağrısına dayanamayan Molla:

- Vay, vay, belim acıyor, deyip sofranın altından çıkıp beline sarılmış.
- Anaa sen nereden geldin? Çekiç seni akıllandırmadı mı? Yine eşek olup kaldın mı?

Kadının kocası bu sözleri duyup Mollanın üzerine cübbesini atmış. Sonra eşek şapkasını başına geçirmiş de sırtına bir çuval buğday yüklemiş ve buğdayın üzerine kendi binip iki ayaklı eşiği değirmene götürmüş. Molla, değirmende un çekirtmeye başlamış. Zavallı Molla, kan ter içinde kalıp bir çuval buğdayı una çevirmiş. Sonra unu

yükleyip kadının kocasını da sırtına alıp eve dönmüşler. Bundan sonra kadının kocası Mollanın başından eşek şapkasını çıkarıp:

- Haydi git ama sakın ol. Bir daha elime düşersen ben seni saban gibi ekerim.

Birkaç gün sonra komşunun kadını yine Molla'ya rastlamış. Molla kadını görmemezlikten gelip geçip gitmek istemiş. Kadın ise kuluçkaya yatan tavuklar gibi yere çöküp, ince bir sesle şöyle demiş:

- İiaa! İiaa!

Molla sinirinden ne yapacağını bilemeden şöyle demiş:

- Ey seni şeytanın kızı, yoksa yine ununuz mu bitti?

29. DOLANDIRICI*

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir adam “Eskici!” diye bağırıp yürürmüş. Kadının biri evinden çıkıp:

- Eskiye ne yapacaksın sen, diye sormuş. Eskici:
- Cennetteki öküzleri giydireceğim, demiş.

Bundan az zaman önce kadının oğlu ölmüş. Kadın:

- Benim oğlum, yavrum öldü sen onu cennette gördün mü, diye sormuş.
- Gördüm yenge, gördüm senin oğlun orada suçluk yapıp su taşıyor, demiş.
- Öyle mi iyi, ben sana yüz kumaşlık para vereyim de sen onu bizim oğlancığa alıp götür, ver demiş. Kadın eskiciye parayı verdikten sonra birden kadının kocası eve gelmiş. Kadın, kocasına şöyle seslenmiş:
- Herif, herif bizim oğlancığımız cennetteymiş, ben eskici adama yüz kumaşlık para verdim. Kocası:
- Ay şaşkın! O herif seni aldatmış ya! Söyle bakalım hangi tarafa gitti o?

Kadın, kocasına eskicinin hangi tarafa gittiğini gösterir göstermez kocası atına binip eskicinin peşinden gitmiş. Eskici, bir atlının peşinden geldiğini görünce bir yerde değirmene girip saklanmış. Eskici, Değirmenciye şöyle demiş:

- Anav²⁹ büyük ağacın üzerine çıkıp bana onun sarkan dalları arasındaki bir kese altını alıp verersen ortak oluruz.
- Ya benim değirmenime kim bakacak?
- Ben bakarım, diye cevap veren Değirmenci ağaca tırmanmaya başlamış. Eskici de değirmene girip üstünü başını una bulamış. Atlı adam değirmenci diye Eskiciye sormuş:
- Buradan eskici olan biri geçti mi? Eskici ağaca tırmanan değirmenciye göstererek şöyle demiş:
- Bak orada ağacın tepesine çıkıp saklandı.

* *Masallar Kırım Tatar Folklorunun İkinci Çıyınıtı*. (Haz.) Umer İpci. [b.y. yok], Kırım ASSR Devleti Neşriyatı, 1936, s.s 104-107.

²⁹ Anav: Korku, şaşkınlık bildiren ünlem.

Atlı, atından inip ağaca tırmanmış. O, Eskici olarak bildiği Değirmeci'yi tutacak olmuş ki o esnada dolandırıcı olan Eskici, peşinden kovduğu atlının atına binip kaçmış. Ardından kadının kocası evine dönmüş. Kadın ona sormuş:

- Ne yaptın? Kocası şöyle cevap vermiş:
- Ne yapacağım, bizim cennetteki oğlancağımıza at gerekmiş ben de atımı eskiciye verip ona yolladım.

30. FAZIL KARAMAN*

Vaktiyle Nogay kahramanlarından bir yiğit varmış. Bu yiğide Fazıl Kahraman derlermiş. Fazıl Kahraman bekârmış. Ona pek çok yerden kız vermek istemişler de o hiçbirini almamış. “Ben hangi kızı seversem onu alırım” dermiş. Aradan çok vakit geçmiş. Bir padişah onun kahramanlıklarını duyup:

- Eğer bu yiğit benim kızımı isterse, ben de ona kızımı veririm, demiş. Fazıl Kahraman’a gelip bunu söylemişler. O da:
- Ben padişah kızı almam. Kendim gibi fakir bir kız alacağım, demiş.

Aradan biraz daha vakit geçtikten sonra Fazıl Kahraman “Belki kendime münasip bir eş bulurum.” diye düşünerek pek çok düğüne katılmış. Günlerden bir gün “Ali Ağa diye bir fakirin bir kızı var” diye duymuş. Fazıl Kahraman, bu kızı beğenmiş ve görücü yollamış. Ali Ağa:

- O yiğidin ne kadar kahramanlığı var da benim kızımı ister, diye sormuş. Yiğit ona:
- Benden ne kadar kahramanlık ister, diye sordurmuş. Ali Ağa ona cevap olarak:
- Herhangi bir yerde kavga olsun, eğer Fazıl Kahraman oraya gelirse ben o zaman onun yiğit olduğunu anlarım, diye haber etmiş.

Fazıl Kahraman silahını alıp, atına binip, dosdoğru kavga olan yere varmış. Fazıl Kahraman hemen kavga edenlerden bir tarafa dahil olmuş ve onun dahil olduğu taraf yenmiş. Ali Ağa, onun kahramanlığını görüp kızını Fazıl Kahraman’a vermiş. Bu kızdan Fazıl Kahraman’ın bir oğlu olmuş. Onun adını da Mantık koymuşlar.

Fazıl Kahraman ölmüş. Mantık on sekiz yaşına geldiğinde babasının kahramanlıklarını öğrenmiş. Onun babası padişahları hiç sevmez onlarla kavga etmeye gelmiş. Padişahlar, zengin kesim onun babasını çok hırpalarlarmış. Mantık:

- Ben şu padişah ve zenginlere karşı er ya da geç babam gibi bir yiğitlik yaparım, demiş. Tam bu sıralar zenginler padişaha gidip onu şikayet etmişler.
- Bu Mantık’ın babası pek kahraman bir adammış. Onun oğlu da babası gibi kahramanlıklar yapmak ister, demişler.

* *Kırımatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 52-56.

Lakin bir yolunu bulup da Mantık'ı zapt edemezlermiş. Günlerden bir gün Mantık'ın otlatmak için getirdiği atı birden bire kaybolmuş ve onu aramaya çöle çıkmış. Bir de baksa ne görsün, karşısına bir duvadak³⁰ uçup gelmiş. Bu duvadak Mantık'a yakınlaşınca biraz yere inmiş. Mantık kolundaki kamçı ile onu yere düşürmüş. Bu duvadak'ı meğerse avcının biri kurşunla yaralamış. Kanatları kana bulanmış. Duvadak, Mantık'ın da üstünü başını kana bulmuş. O sıralarda biri yolda komiser vurup öldürmüş. Uryadnikler³¹ ve Strajinikler³² kabahatlerini anlayıp aramaya çıkmışlar. Onlar yolda giderken Mantık'a rastlamışlar lakin Mantık olduğunu bilememişler. Üstü başı kana bulanmış görünce “sen öldürdün”, diye onu tutup getirmişler. Sonunda tuttukları adamın Mantık olduğunu anlamış onu bir kat daha cezalandırmışlar.

Demir kapının bekçisi olan Ukraynalı bir adam Mantık Batır hakkında çok masal duymuş. O, Mantık'ın iyi bir adam olduğunu anlayıp onu kurtarmanın çaresini aramış. Günlerden bir gün bekçi Mantık'a gelip:

- Mantık, sana anlatayım. Padişah'tan ferman geldi, seni Sibirya'ya yollayacaklar. Haydi, bugün kaç, demiş. Mantık bekçiyle beraber kapıya çıkar ve diğer yirmi beş bekçiyi yumruğuyla devirdikten sonra:

Beyaz itnin kunlerinde,

Kıl djaravlar aragamım.

Bu Kırımga bir éyilik aragamım.

Şu Kırımga bir éyilik tapmagan son,

Ér çoraday oynaganım, demiş.

³⁰ Duvadak: Kaz büyüklüğünde bir kuş.

³¹ Uryadnik: Çar ordusunda, kazak küçük zabiti demektir.

³² Strajinik: Bekçi Muhafız demektir.

31. KEL KAFALI KÖSE VE KURNAZ DELİ HAYA*

Zamanların birinde Çatır Dağı'nın dibinde aç gözlü bir Taz Köse³³ yaşarmış. Günlerden bir gün bu kösenin evine genç bir ırgat gelip iş sormuş. Köse:

- Sen beni nereden buldun da geldin, diye sorar.
- Komşu köyden geldim, der Irgat.
- Adın ne?
- Adım Deli Haya.

Köse, kahkahalarla gülerek “Adı Deli Haya olduktan sonra kendisi de Körbekil eşiği gibi ahmak bir mahluktur. Eşek eşektir, yemek istemez, su istemez, gece gündüz iş yapar”. Köse böyle düşünüp Deli Haya'yı ırgat tutmak ve birkaç ay bedavadan çalıştırmak ister.

- Peki sen nasıl işler yaparsın?
- Ne iş verseniz yaparım.
- Peki oğlum, beni dinle! Gece gündüz çalışırsın, anlattıklarımı yaparsın, beğenimi aşarsın. Kazanılan parayı ben alırım, sen de kayaların üzerine ne düşerse onu alırsın. Konuşmadan, şikâyet etmeden çalışmalısın; eğer bu şartlarda çalışamayacak olursan ben senin yedi kat kayışını çözüp alırım. Eğer ben sinirlenirsem sen benim yalnız bir kat kayışımı çözüp alırsın. Şimdi söyle, razı mısın? Deli Haya:
- Razı olmayıp da ne yapayım efendim. Sabahtan beri ağzıma bir lokma şey koymadım, elbette razıyım, diye cevap verdi.
- Öyleyse bana ne; bu köpekleri al da onları çöl içine götür. Sonra öküzleri sabana ekip köpeklerin yürüdüğü yol boyunca saban sür.

Yemek bekleyen Deli Haya, iş alıp çöle gider ve bütün gün öküzleri köpek peşinden koşturup saban sürer. Kış karanlığı düşmeye başlayınca Köse peyda olur ve şöyle der;

- Al bu ekmeği de ye.

* Masalın orijinal ismi “Taz Bas Kose ve Ayneji Deli Haya”dır. **Tatar Halkı Masalları**. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 58-70. Aynı masal “Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki” kitabında da mevcuttur.

³³ Türk kültürüne ve masalına ait bir tip olan Keloğlan, Kırım Türkleri arasında Tazoğlan, Taz Baş, Taz Köse olarak bilinir.

Kayanın üzerinden Deli Haya'ya doğru ekmeği fırlatır. Ekmeği köpek yakalayıp kaçar. Köse, Deli Haya'nın damarına basıp şöyle demiş:

- Doydun mu Deli Haya? Bana sinirlendin mi?
- Doydum efendim tam geçirmeye başlamıştım. Size neden sinirleneyim yemeğiniz için çok teşekkür ederim, der.

Köse evine gider, Deli Haya ise boş kalan kursağını tutup yine aç kalır. Ne yapmalı? Sabahı beklemeli mi? Deli Haya, cebinden bir bıçak çıkarıp öküzlerden birini keser. Büyük bir ateş yakıp kebabla keyiflenir. Yiyip doyduktan sonra öküzün bir ayağını yere kadar koyar. Sabahına Köse gelip ne görsün, öküzlerden biri yok olmuş.

- Eyy, Deli Haya öküzleri otlatmaya götürdün mü? diye sormuş.
- Yok efendim, ikinci öküz otlamaya değil de öbür dünyaya gitti. Gece büyük bir rüzgar koptu, öküzü yere yıktı. Aç gözlü toprak onu hemen yutup yedi. Ahaa, görüyor musun ayağı görünüyor toprakta, dedi Deli Haya.

Sinirinden karpuz gibi kızaran Köse, ırgatına vurmak için kolunu kaldırır lakin birden kolunu birden yere indirir. Sinirine yenileceği anda ırgat onun bir kat derisini sıyrıp alacak! Deli Haya:

- Efendim, bana sinirlendiniz mi, diye sorar. Taz Köse, zorla sinirlerini yatıştırıp:
- Canım ne sinirlenmesi, ikinci öküzün yerine kendin geç de toprakları sürmeye başla, der.

Deli Haya, ikinci öküzün yerine geçip sabanı sürmeye başlar. Akşamına Köze yine gelir. Bir de ne görsün, birinci öküz de yerinde yok! Köse kendisini kaybedip:

- Köpek oğlu köpek, benim diğer öküzüm nerede, diye bağırır.
- “Yalnız başıma yaşayıp ne yapayım” dedi de birinci öküzün peşinden öbür dünyaya gitti. Ne yapalım, ecel. Efendim siz sinirlendiniz galiba? Deliye ne anlatırsın? Taz Köse, Deli Haya ırgat tuttuğu dakikalarına lanet okuyarak;
- Canım neden sinirleneyim, deyip evine döner. Ertesi gün Taz Köse, ırgatını çağırıp ona yeni iş verir.
- Öküzlerimiz kayboldu, şimdi bahçe işinde çalışacaksın.
- Baş üstüne efendim, bütün söylediklerinizi harfiyen yerine getireceğim. Emrediniz!
- Kümese git, gözüne kaysı bir yumurta ilişirse onu soyup bana getir.

Deli Haya kümese gider. Bir de ne görsün tavuklar ona bakıyorlar. Deli Haya bütün tavukları soyup çıksa da sırtına vurup efendisine getirir. Köse, sinirinden ne yapacağını bilemez.

- Ulan sersem herif, sen ne yaptın, der. Deli Haya kendisini sıkmadan:
- Ne yaptın ne demek efendim, söylediğimizi yaptım! Ben bir tavuğu soyacaktım, bir de ne göreyim bütün tavuklar bizleri de soy diye bana bakıyorlar. Ben de onlara acıdım onun için hepsinin kafasını kestim. Siz bana sinirlendiniz mi? Taz Köse:
- Canım neden sinirleneyim ya, der.

Birkaç gün sonra Taz Köse ırgatına yeni bir iş daha verir.

- Koyunların yanına git onların yanında oyalan. Yalnız onları dolaştırdığında dereden geçerken ayaklarındaki deriler ıslanmasın, der. Deli Haya:
- Baş üstüne efendim! Söylediklerinizi harfi harfine yapacağım, deyip koyunların yanına gider. Bütün koyunların ayak derilerini gübreleyip kaldıra kaldıra dereden geçirir. İkinci dereden de çıktıktan sonra derilerini yine kaldırdı. Birkaç gün geçtikten sonra Taz Köse gelip:
- Nasıl gidiyor Deli Haya, koyunlar dereden sağ salim geçtiler mi, ayak derileri ıslanmadı mı, diye sordu.
- Her şey yolunda efendim, hiçbir koyununuzun derisine su değmedi. Köse şaşırıp:
- Peki sen bu işi nasıl yaptın?
- Derenin kenarına gelince kollarımı kaldırıp dua ettim. Allah'tan Cebrail'in yardıma gelmesini rica ettim. Hemen Cebrail başıma gelip kondu. Biz ateş yakıp derenin suyunu kurutmak istedik. Birkaç yerde ateş yaktık, ne yazık ki ağaç kalmadı. Bundan sonra Cebrail, melaikelerini çağırdı. Gökyüzünden bütün melaikeler geldiler ve hamal gibi koyunların her birisini ikinci tarafa taşıdılar.

Taz Köse, koyunları gözüyle görmek ister. Bakınca ne görsün ayakları şişip irileşmiş, kana bulanıp kalmış.

- Ulan sen ne yaptın, bu koyunların ayaklarına ne oldu? Deli Haya kendisini sıkmadan cevap verir.

- Kulak asma efendim, melaikeler koyunları sudan geçirirken ahmak hayvanlar pek korktu ve didişip ayaklarını al kana boyadılar.

Akşama bütün koyunlar sızlanıp yatıp kalırlar. Taz Köse, kuduruk kurt gibi sinirlenir, Deli Haya ise onun tersine giderek:

- Efendim, siz bana sinirlendiniz mi, diye sorar. Köse ne yapsın, sinirlendiğini söyleyip de derisini mi soydursun? Zorla nefes alarak:
- Canım neden sinirleneyim ya, diye söylenir. Deli Haya cevap verip:
- Emin olun efendim, ben ileride de namuslu işler yaparım.

Birkaç günden sonra Taz Köse, Deli Haya'yı evine çağırır:

- Öküzler kayboldu, koyunlar öldü, der. Deli Haya efendisinin kederine karşılık şöyle der:
- Ee, ne yapacaksın hepimizin sonu odur. Allah rahmet eylesin!
- Şimdi saban ekmeğe öküzümüz yok lakin öküz yerine sen ekileceksin. Ben sana bir bardak kaymak vereceğim. Sen istediğinde içersin ama sen işten döndüğünde bu bardak yine dolu olacak.

Taz Köse, bir koluyla bardağı uzatıyor diğer koluyla Deli Haya'ya tokat atıyor.

Şaşırp kalan Deli Haya:

- Efendim tokatla vakit harcamanız nedendir, diye sorar. Taz Köse:
- Bu tokat değildir asıl tokadı sen bardağı boş getirdiğinde alacaksın.

Deli Haya sinirlendiğini belli etmeden kaymak dolu bardağı alıp işe gider. Pınar başında hemen ağacın dibinde bağdaş kurup kaymakla keyif çatıp onu yiyip bitirir. Akşama kadar sefa sürüp uyuya kalır. Akşamüstü bardağı toprakla doldurup Köse'nin evine gelir. Köse, Deli Haya'yı görmesiyle:

- Bardak nerede? Bardak yine dolu mu, diye sorar. Deli Haya:
- Bardak burada, bardak boş değil, yine dolu, diye bardağı Köse'ye uzatır.

Köse, toprak dolu bardağı görüp şaşıır: Bu it oğlu it galiba, benim başıma çıkacak, diye düşünür. Efendisinin gam ve kederli halini gören Deli Haya:

- Efendim belki siz bana sinirlenmişsinizdir, diye sorar. Köse, dilini zorla hareket ettirerek:
- Canım neden sinirleneyim ya, diye terk eder. Köse, ne olursa olsun bu adamdan değil yedi on yedi derisini sıyırp almak gerektiğini düşünür.

- Ulan Deli Haya, yarın sabah boğayı el arabasına bağla da ağaçlıklı alana git. Hem unutma, ağaçtan dönerken kaval çalarsın, boğa kıkırdayıp gülsün, el arabasıyla da geri dönersin. Deli haya:
- Baş üstüne efendim, söylediklerinizi harfiyen yerine getireceğim, deyip yatmaya gider.

Deli Haya, verilen emire binaen ikinci günü tan ağarmadan boğayı el arabasına bağlayıp ağaca gider. Kış karanlığının düştüğü bir vakitte boğanın dudaklarını keser. El arabasının tekerleklerini çıkarır, kendisi de kaval ağacından bir kaval yapıp çala çala eve döner. Köylüler, Deli Haya'nın ağaçtan indiğini görüp gülmeye başlarlar. Çenesi açılıp kalan boğa güler, tekerleklerinden çemberleri çıkan el arabası oynar, Deli Haya ise kaval çalar! Bundan daha zevkli bir şey olabilir mi?

Deli Haya'nın ağaçtan düştüğünü gören Taz Köse durduğu yerde öylece kalır. Boğa yaralanmış, el arabası sakat, Deli Haya'nın da kendisi delirmiş!

- Ulan eşek oğlu eşek sen yine ne yaptın? Deli Haya
- Ne yapayım efendim, dediklerinizi yaptım. Boğaya bak, o gülümsemiyor mu? El arabasına bak o oynamıyor mu? Ya ben güzel çalmıyor muyum? İsterseniz el arabasına binip bir daha geleyim.

Taz Köse, çırayı yağmur bulutları gibi ıslatır. O, ne yapacağını bilmeden evin bahçesinin dört bir tarafını yürümeye başlar. Bunu gören Deli Haya:

- Efendim, sana ne oldu yoksa bana sinirlendiniz mi? Sinirlenmem deyip Taz Köse kendi derisini sıyrır mı?
- Canım neden sinirleneyim ya! Haydi git, boğayı al ve otlara bağla. Başını kaldırmadan yemeğini yesin.
- Baş üstüne efendim. Her şeyi harfiyen yapmaya sevinen Deli Haya, boğayı duvara kuru otların olduğu yere götür ve başını kesip içine küçük taşlar koyar. Bunu gören Köse:
- Ulan pezevenk sen ne yaptın ben sanki hayvanımın canını al dedim de! Deli Haya efendisinin sinirine şaşırp:
- Ne yaptın, ne demek efendim, dediklerinizi yaptım. Merhum boğanın canına Allah rahmet eylesin. Taşları kafasının içine tıktım şimdi o kafasını kaldırmadan

yemek yer. Efendim, bana sinirlendiniz mi? Siniri boğazına kadar gelen Köse, artık ne yapacağını bilemez.

- Canım niye sinirleneyim ya!

Köse, Deli Haya'dan intikam almaya niyet eder. Bari şunu açlıktan öldüreyim diye karar veriri. Deli Haya'yı eve çağırırım sofraya başına çöker. Kösenin karısı kocasının önüne bir çanak sarma koyar. Deli Haya bir tepsi darı çorbası verir. Sarmaların birbiri ardından Köse'nin yediğini gören ırgat ağzından salyalarını akıtır. "Yok böyle durmak olmaz, bir çare bulmak lazım" deyip düşünmeye başlar. Deli Haya biraz sonra bahçeye gider. Orada dam üzerine çıkıp tellak gibi bağırır:

- Ey cemaat! Kadı efendinin evine iyilikle buyurunuz!

Köse tellağın sesini işitir işitmez tabağını kenara koyup kadının evine çıkıp gider. Deli Haya ise, sofraya gelir ve Köse'nin sarmalarını yiyip bitirir. Köse bir başına adının evine gelir. Çağırılmayan bu misafirin aniden peyda olmasına şaşırıp kalan kadı, nizam ve intizam hakkında çağırılmayan yere davet edilmeden gitmemesi gerektiğini saatlerce nasihat eder. Zavallı Köse, aç karnını kadının nasihatleriyle doldurur, gecenin geç vaktinde zar zor eve döner. Bir de ne görsün; değil sarma tepsideki darı çorbasında bile eser yok.

Sinirinden ve açlıktan gücü kalmayan Köse, yatağına yığılıp kalır. İkinci günü kuşluk vaktine kadar başını yastıktan kaldıramaz. Kuşluk vaktinde ise tellak gelip onu komşu köye düşüne çağırıldığını bildirir. Köse: "Ee bugün ağlayan ertesi gün güler" der.

- Ey Deli Haya ben düğüne gidiyorum. Sen evde kalırsın, iki gözle kapıya bakarsın, sakın hırsız gelip girmesin, der.
- Baş üstüne efendim, söylediğiniz gibi yaparım, iki gözüm de kapıda olur.

Köse düğüne gider. Deli Haya ise iki gözünü kapıya dikip kalır. Dikip kalır ama düğündeki bütün şenlik, eğlence, lezzetli yemekler gözünden gitmez. "Köse düğünde sefa sürsün, benim ise burada öylece oturayım ne ya?" diye düşünür. Bana iki gözünle kapıya bakıp dur dediler, kapıyı da kendimle birlikte götürsem ve iki gözümle ona baksam yine de olmaz mı, der.

Deli Haya çok düşünüp durduktan sonra kapıyı da alıp sırtına almış, doğru yola koyulmuş. Düğün evine gidip arta kalanları yemeye başlar. Bu arada rakı da tesirini

gösterince başı dönmeye başlar. “Distalga” oynamakta olan Köse, kapıyla birlikte sofa başına oturan Deli Haya’yı görür ve mahmurluğu hemen geçip:

- Ulan deli oğlan sen buraya neden geldin? Kapıyı neden getirdin, diye sorar. Cevap veren Deli Haya:
- Düğüne bir seni değil ya herkesi çağırıyorlar, onun için geldim. Kendimle birlikte kapıyı da alıp geldim. Çünkü sen düğüne giderken iki gözünle kapıya bakar ol demiştin. Ben de gözlerim kapıda kollarım yemekte duruyor. Korkmayın ben olduğum sürece kapıyı kimse çalamaz, der.

Köse bu konuşmadan sonra tabana kuvvet evine doğru koşmaya başlar. Hemen gelseler de hırsızların evin içinden her şeyi aldıklarını görürler. Kösenin karısı, kaynanası, saçını başını yolup, feryat figan ağlamaya başlarlar.

- Şimdi ne yapacağız, bu adamdan nasıl kurtulacağız, diye düşünürken Köse’nin karısı:
- Sopa ile güzelce dövsek sonra başımızdan defol diye kovsak, der.
- Sen Deli Haya’nın derimi sıyrıp almasını mı istiyorsun? Biz anlaşma yaptık, hangimiz önce sinirlenirse birimize onun dersi sıyrılacak. Ondan kurtulmak için başka bir çare bulmak gerek. Üçü de oturup düşünmeye başlar. Az mı düşünürler, çok mu düşünürler nihayet kurtuluş çaresini bulurlar. Taz Köse, Deli Haya’yı çağırıp:
- İrgatlık vaktin bitiyor.
- Bitiyor mu diyorsunuz efendim? Deli Haya şaşkınlıkla; ben sizden pek memnunum onun için ömür billah hizmetinizde kalmak isterim. Köse, içinden “Ey seni Allah’ın lanetli kulu” diye söylenirken Deli Haya’ya yönelerek:
- Ben de seni çok sevdim. Senden ayrılmak da gelmiyor içimden ama ne yapayım her şeyin başı ve sonu olduğu gibi senin de benim hizmetinde olmanın sonu geldi. Hatırlarsan, ağaç üzerinde baykuşu kaçırdığında ırgatlığın biter diye sözleşmiştik. Deli Haya:
- Böyle konuşmuş muydum efendim? Nasıl hatırlamam, deyip düşünceye dalar.
- Hatırla kardeşim hatırla. Hatırladığın an aklına gelecek. Sen bir kere benim bahçeme gelip beni bahtlı ettiğin gün “Baykuş kaçırana kadar ırgatlık etmeye razıyım” demiş idin. Göz kulak ol da yarın sabah baykuş bağırmasın!

Deli Haya göz kulak olmaya başlar ve kurumuş otların arasında uzanarak uykuya dalar. İkinci günün sabahı Köse herkesten evvel uyanıp kaynanasını uyandırıp onu dut ağacının üzerine çıkarır ve baykuş gibi kuvvetli durmasını emreder. Deli Haya uykusu arasında bir takım sesler duyar: Ku-Ku-Ku-Ku-Ku! “Baykuş pek yaşlı olsa gerek, sesi kart horozunkine benziyor” diye düşünür ve eline kalın bir sopa alıp baykuşu kaçırmak için ağacın üzerine tırmanıp biner. Bir de ne görsün, ağaç üzerinde baykuş değil de başı açık oturan bir obur duruyor. Ya cin ya şeytandır, der Deli Haya ve oburu ağaçtan aşağı itip düşürür. Kapı ardından bakıp duran Köse, kaynanasının ağaç üstünden uçup yere indiğini görmesiyle bahçeye çıkar:

- Ulan deli oğlu deli, sen benim kaynanamı öldürdün, diye bağırır. Deli Haya:
- Ay – Ay! Ay – Ay! Ay – Ay! Ne kadar yazık oldu. Ben onu baykuş sandım. Sesi kart olsa da pek acayipti.

Köse evine geri döner. İki elini de saçsız başına koyup kara kara düşüncelere dalar. “Bu evden ırgat değil galiba ben giderim.” diye düşünür.

- Eyy kadın, hamur yap da çiğ börek pişir, sandığa doldur, gece yatsı zamanında yola koyulalım.

Kösenin karısı çiğ börekleri sandığa doldurur. Yola çıkacaklarını anlayan Deli Haya “sandık nerede, ben de orada” deyip sandığa girip saklanır. Kadın her şeyin hazır olduğunu söylediğinde Köse, sandığın altından kayış geçirip sırtına alır. Deli Haya duymasın diye de fısıll fısıll kadınla birlikte yola çıkarlar. Bütün gece yol yürürler. Köse ter içinde kalır.

- Kadın, bu ne illet çiğ böreklerdir. Pek ağırlar.
- Ağır olduğuna bakma sen yolda lazım olur.
- Lazım olur demesi kolay ama sandığın sandığı taşı da gör.

Kösenin kuvveti tükenince yola biraz ara verirler. Karı koca dört bir tarafa bakıp “Allah’ım sana şükürler olsun, Deli Haya görülmüyor!” diye konuşuyorlardı. O anda bir sürü çoban köpekleri düşlerini çıkara çıkara yaygara çıkarıp onlara karşı gelmektedir. Kösenin ödü patlar.

- Kadın hemen ağaca çık! Bizi yakalarlarsa kıyma gibi çekerler.

İkisi de ağaca çıkarlar. Sandıklarını ağaç üzerine çıkarırlar. Gelen köpekler ağacın tepesindeki kuşlara bakıp dururlar. Köse de köpeklerin hemen gitmeyeceğini anlar.

- Kadın, sandığın kapağını aç da bir iki lokma bir şey yiyelim, der. Kapağın açılmasıyla içinden Deli Haya çıkar.
- Selamün Aleyküm! Nasıl, bayağı yol yürüdünüz mü?

Köse ve kadın neye uğradıklarını bilemeden, ağızlarına su alan adamlar gibi susup kalırlar.

- Ee, selam bile almadınız. Yoksa sizinle yola çıkmamam sinirlendiniz mi? der Deli Haya. Zavallı Köse:
- Canım dene sinirleneyim ya, der ama sinirinden ağaçtan düşer. Köpekler de duydukları sestten korkunca dört bir tarafa dağılıp kaçarlar. Birazdan Taz Köse aklını başına alır, sandığı sırtına alır ve karısıyla birlikte yola devam eder. Gide gide bir uçurumun yanına gelir. Deli Haya Köse'ye acıyacak olur:
- Siz yorulmuşsunuzdur efendim, biraz dinlenmemiz gerek.

Uçurumun kenarına Deli Haya, Deli Haya'nın yanına Kösenin karısı ve kadının yanında Köse yatar. Çok geçmeden Deli Haya yalandan homurdanmaya başlar. Bunu gören Taz Köse kadının kulağına fısıldayıp:

- Heyy kadın, güneşin doğmasına yakın zamanda ben seni iterim sen de Deli Haya'yı it. Duydun mu, uçurumdan aşağı it, der.

Bunu işiten Deli Haya, Kösenin karısı uyuduğunda ikisinin arasına geçer. Tam günün ağardığı bir vakitte Köse, karısı diye Deli Haya'yı iter, Deli Haya'da Kösenin karısını iter ve uçurumdan aşağı yuvarlanır. Köse ayağa kalkıp:

- Neyse bu işten de kurtulduk! diye bağırır. Bağırırken bir de ne görsün, Deli Haya uykusunda hur-hur ses çıkarıyor karısı ise... Köse, şimdi sıra bana geldi. Deyip kaçmaya başlar. Kaça kaç a bir köye varır.
- Eyy, cemaat, peşimden Deli Haya kovalıyor, şimdi buraya gelir. Yalvarırım size mezarlıkta gizleneyim de ona söylemeyin. Köse, açık bir kabir içine girip gizlenir. Bu arada Köse'yi arayan Deli Haya köye gelir.
- Eyy, cemaat Köseyi görmediniz mi, diye sorar.
- Yok görmedik, derler de gözleriyle de mezarlığı işaret ederler.

Deli Haya mezarlığa gider. Oraya bakar yok, buraya bakar yok, oyuk kabri görür. Değneğini oyuk kabre sokup sokup çıkarır. Öyle olunca Köse de onu boğa boynuzu zanneder:

- Git git boğa, diye bağırır. Deli Haya:
- Aa, gizlendin mi Köse? Ben seni kabirden değil yerin yedi kat dibinden bile bulur çıkarırım, der.

Bu sözleri söyleyen Deli Haya, Kösenin ayaklarından tutar ve kabir içinden çıkarır. Köse, ölüme meydan okuyan bir hayvanın inatçılığıyla Deli Haya'nın üstüne atılıp;

- Sen benden daha ne istersin? İki öküzüm vardı, ikisini de yok ettin. Bir sürü koyunum vardı hepsi öldü. Bir boğam vardı, kesip içine taş doldurdun. Bir kümes tavuğum vardı, kıyır çıyır ettin. Kaynanamı öldürdün, karımı uçurumdan aşağı attın, sandığa girip beni eşek gibi kullandın sen benden daha ne istiyorsun?

Deli Haya:

- Efendim sen bana sinirlendin mi, diye sorar.
- Evet, sinirlendim. Hemen derimi sıyırıp al, yoksa ben sinirimden patlayacağım.
- Yok, ben deri sıyırıcılarından değilim. Sen de başkasının derisini sıyırmaya heveslenme. Aklında tut: başkasına mezar kazan, kendi mezarını kazar demişler.

32. KELOĞLAN'IN AKIL OYUNLARI*

Padişahların birinde fakir, dul bir kadının Keloğlan adıyla yetişen bir oğlu ve bir kazı varmış. Günlerden bir gün bu kadın, oğlunu çağırıp;

- Kazımızı pazara çıkar, ne verirlerse de sat, parasıyla da ekmek getir, demiş.

Keloğlan pazara çıkıp, satıcılar sırasına yerleşip müşterilere kazını pazarlamaya başlamış. Onun yanına güzel giyimli bir genç gelip dinlenmiş.

- Tavuğuna ne istersin, diye sormuş. Keloğlan sinirlenip:
- Tavuk dediğin ne, kör müsün nesin, demiş.
- Asıl kör sensin, senin kolundaki kaz değil tavuktur, demiş.

Keloğlan bu gencin vezirin oğlu olduğunu anlamış ve kendisiyle alay edilmemesi için:

- Ee, ne yapalım, tavuksa tavuk parasını verin de alın, demiş.

Vezir oğlu, fakir genci aldattım diye güvenerek kazı saraya alıp gider. Vezir oğlu, padişah kızıyla nişanlıymış. O günün akşamı da padişah, vezirin evine misafirliğe çağırılmış. Kazı da padişaha ikram etmek için almışlar. Vezir oğlu kazı aşçılara verip:

- Bu kazın içine pirinç ve üzüm kurusu koyup kızartınız, öyle güzel pişsin ki yiyenler parmaklarını yalasın. Kazı sofraya getirirken sıradan bir servis yapmayınız. Onu altın tabak üzerine yerleştiriniz ve etrafına altın kaşıklar, altın çatallar diziniz, üzerine de ipek örtü örtünüz, demiş.

Keloğlan alaycı vezir oğlundan intikam almak için, gizliden onun peşine düşüp gelmiş de kapı yanında durup onun laflarını dinlemiş. Vezir oğlu çıkıp gittikten sonra biraz bekleyip kızarmış kaz kokusu gelmeye başlayınca yemekhaneye girmiş.

- Kaz pişti mi, Vezir efendi kazı getirmemi emretti, demiş.

Aşçılar kazı altın tabağa yerleştirip Keloğlan'ın eline tutuşturmuşlar. O ise kazı doğru evlerine alıp gelir ve anasıyla birlikte sofraya oturup padişah yemeğini yemişler. Biraz sonra yemekhaneye Vezir oğlu gelip “kaz pişti mi?” diye sormuş. Aşçılar, şaşırıp kalmış ve demiş ki:

- Efendim, gönderdiğiniz adamınız geldi, kazı aldı çoktan sofraya götürdü.

* Masalın orijinal ismi “Kel Oğlannın Ayın Oyunları”dır. **Tatar Halkı Masalları**. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 85-94.

Kazı alıp giden adamı araştırmaya başlamışlar lakin böyle adam bulamamışlar. Bu arada vezir oğlunun gözüne kapıya yapıştırılan bir kâğıt ilişmiş. Kâğıdın üzerine şu sözler yazılmıştır; “Sağ ol, Vezir oğlu, kazı güzel pişirmişsin, ben yedim, hem de parmaklarımı yaladım. Bunu iyi bil; bu ettiğim azdır, edeceklerim aklımdadır, adımı sorarsan Keloğlan’dır.”

Vezir oğlu, Keloğlan’ı aratıp dört bir tarafa adam yollamış. Yol, izden araştırıp giderler lakin onu bulamamışlar. Keloğlan şehrin ucunda küçük bir kahvehane kiralayıp, gündüzlerini orada geçirirmiş. Kendisini arayanların olduğunu duyunca hemen evine gidermiş.

- Anne, babamdan kalan eski elbiseleri bana ver, ben onları ağaların giydiği kıyafetlerle değiştireceğim, demiş. Anası oğlunun sözlerine şüphelenir:
- Oğlum, nedir senin söylediklerin, diye sorar.
- Tutmaya yeri olmayan o eski şeylere kıyafet verirler mi?
- Kulak asma anne, ben sarayda çalışanlar arasında sarkık kulaklar az değildir.

Keloğlan, babasından kalan eski püskü elbiseleri çuvala koyar ve kahvesine gider. O günün akşamı üç kişi onun kahvesine gelip oturmuşlar. Selamlaştıktan sonra Keloğlan’a

- Genç yiğit sen bu şehirde Keloğlan diye yaramaz birini tanır mısın? Bu başıbozuk herif, padişah için pişirilen kazı alp gitmiş. Birkaç günden beri onu arayıp dursak da izini bulamadık. Keloğlan gülümseyip:
- Bu haberi ben de duydum ve vezir oğlunun uğradığı oyuna ve padişahın aç kalmasına çok üzüldüm. Eğer ben o Keloğlan’ı görürsem yakalayıp, padişah huzuruna alır getiririm. O pek kurnaz birisi olsa gerek, ağa kıyafetleri giyen sizleri görmesiyle kaçıp gitmeye çalışır. Sizin kıyafetlerinizi değiştirmek gerek. Eski püskü bir şeyler giyseniz güzel olur. Ağalar Keloğlan’ın teklifini münasip görürler.
- Peki ya öyle kıyafetleri nereden bulabiliriz, sormuşlar.
- Ben yardım ederim. Kahvehaneye geliniz, demiş.

Ağalar kahvehaneye giderler. Üzerlerindeki takımları çıkarıp çul çapul kıyafetleri giyerler ve birkaç gün sonra geri döneceklerini söyleyip, Keloğlan’ı aramaya gitmişler. Keloğlan ise kahvehanenin kapısına bir kağıt yapıştırıp, ağaların da kıyafetlerini çuvala koyup evinin yolunu tutar.

Ağalar çok dolanırlar ve Keloğlan'ı da bulamazlar. Kıyafetlerini almak için kahvehaneye gelirler. Bir de ne görsünler, kapı kapalı, kapının üzerinde bir kağıt yapıştırılmış. Kağıtta şöyle yazıyormuş: “Kazdan ahmak vezir oğluna bu yaptığım azdır, yapacağım çoktur, adımı sorarsanız, Keloğlan’dır”. Ağalar bu satırları okuduktan sonra şaşırıp kalmışlar. Ne yapacaklarını bilemeden üzerindikilerle saraya gitmişler. Keloğlan'ın onlara yaptığı maskaralığı vezirin oğluna anlatmışlar. Vezir oğlu, kuduran bir kurt gibi ulumaya, ağlamaya başlar ve yer altından da olsa Keloğlan'ı bulup getirmelerini emretmişler. Emreder ama onu bulup getirememişler. Saray adamlarından biri vezirin oğluna gelip:

- Benim bu şehirde tanıdığım bir kadın var, eğer bu işi ona anlatsak o Keloğlan'ın nerede yaşadığını bize gösterebilir, demiş. Vezir oğlu vakit kaybetmeden hemen kadını çağırır. Kadın geldiğiyle:
- Sen Keloğlan'ın nerede yaşadığını bilebilir misin, diye sormuş. Kadın;
- Bilmiyorum lakin bilmek zor bir iş değildir, diye cevap vermiş. Vezir oğlu güvenip:
- Benden sana beş altın, bulduktan sonra beş altın daha veririm, demiş. Kadın altınları alıp:
- Ben bu gece remil³⁴ dökeyim, demiş. Keloğlan'ın yaşadığı yeri bilip kapısı üzerine beş parmağının izini çizerim. Sabah adam gönderip beş parmak izi olan evi araştırırsın.

Kadın, evine gittikten sonra remil dökmüş ve bu fallla Keloğlan'ın evine bakıp onun kapısına boyadığı eliyle bir damga vurmuş. Gizlice gelen kadın, ayaklarından çıkardığı sesle Keloğlan'a yakalanmış. Keloğlan, duyduğu sesler için hemen dışarı çıkıp bakar ki ne görsün kapısının üzerinde kırmızı renkte beş parmak izi varmış. Keloğlan, remil döküldüğünü ve yaşadığı yerin bilindiğini anlamış. Şimdi birinci horozların bağıracakları vakitmiş. Şimdi sabah olmasıyla onu gelip yakalayacaklar. Ne yapmalı? Keloğlan çok düşünüp durur, evlerine girip anasının fes boyasını alır da sokaktaki bütün kapılara beş parmak damgası yapmış.

Ertesi günü sabahı Vezir oğlu'nun adamları beş parmak damgası aramak için şehir sokaklarına düşmüşler. Bir de baksınlar ne görsünler; şehir bezirganının kapısının

³⁴ Remil: Kumda bir takım çizgiler çizerek fal bakmak.

üzerinde beş parmak izini görmüşler. Bezirgan’a ağız açtırmadan, yakalayıp alırlar da doğru vezir oğluna getirmişler. Vezir oğlu:

- Aa, yakaladınız mı Keloğlan’ı, diye sormuş ve onun üzerine atlayıp güzelce dövmüş.

Bezirgân, neye uğradığını bilemeden ağlayıp ağlayıp evine dönmüş. Bu arada beş on adam daha getirmişler. Vezir Oğlu, bu işte de Keloğlan’ın parmağı olduğunu anlamış. O kadar çok sinirlenir ki ölüm azabı çeken bir canavar gibi bağırıp durmaya başlamış. Adamlar yine şehir içinde arayıp bulmadıkları taktide onları darağacına asacağını söylemiş. Ararlar ararlar lakin Keloğlan’ı bulamazlar. Vezir oğlu da bütün adamlarını darağacına asmış. Çok geçmeden Vezir oğlu’nun düğünü başlamış. Düğünün otuz dokuz günü Keloğlan anasına şöyle demiş:

- Anne bugün düğünün son günü! Padişah kızı o, Vezir Oğlunu sevmiyor. Ben gelini kurtarmak istiyorum. Annesi şaşırarak şöyle demiş:
- Oğlum, senin söylediklerin nedir, sen darağacına asılmak mı istiyorsun?
- Yok annem, darağacına asılmak vezirin oğluna layık bir şeydir. Düğüne bugün cemaati çağırmışlar. Biz de gidelim.
- Canım oğlum, senin söylediklerini anlamıyorum. Bizim öyle düğünlere gitmeye ne halimiz var ne de giyimimiz.
- Anne, sen komşu kadına git de ondan bir günlüğüne bir kadın kıyafeti bir de kız kıyafeti al, gel.

Annesi daha da şaşırmış lakin Keloğlan sözünden vazgeçmeyip annesine dediklerini yaptırmış. İkisi de giyinmişler. Keloğlan kız urbasını giyiniş güzeller güzeli bir kız kıyafetine girmiş. Düğüne gitmişler. Gider gitmez Keloğlan, annesine şöyle demiş:

- Anne, düğün evinde beni kızlar konağına götür. Kendin de yaşlılar konağına gidersin. Eğer sana bir kız çıkıp: “Haydi anne şimdi gidiyoruz.” derse sen o kızı alıp doğru eve getir.

Öyle de yapmışlar. Keloğlan kızlar odasına girmiş. Utangaç bir kız gibi şalına bürünüp oturmuş. Epey zaman sonra herkes dağılmış. Gelinin yanında yalnız beş on kız kalmış. Gelinin eline kına koyacak olmuşlar, gelin razı olmamış. Çok yalvarıp yakarmışlar ama kız yine de razı olmamış. Keloğlan, uygun bir vakitte gelinin kulağına fısıldayıp şöyle demiş:

- Size gizli bir lafım var. Siz bu kızları yollayın da anlatayım.

Padişah kızı, misafirlere hitap edip:

- Kızlar, siz yorgunsunuzdur, gidin yatın, ben de biraz otururum, demiş.

Kızlar çıkıp gittikten sonra Keloğlan geline şöyle bir soru sormuş:

- Siz, Vezir oğlu'nu sevmiyor muşsunuz doğru mu? Gelin;
- Doğru, sevmiyorum. Ben ya onu öldürürüm ya da kendimi, demiş.
- O güzel canınıza kastetmenize gerek yok. Zorla kız almak isteyen Vezir oğlunu cezalandırmak gerekir. Siz beni dinleyin, ben size yardım ederim. Vezir oğluna benim de bir çift sözüm var. Ben kız değilim. Kıyafetlerimizi değişelim. Ben burada kalayım sen yaşlılar odasına çık. Orada benim anam var. Onunla beraber bizim eve gidin.

Padişah kızı, Keloğlan'ın teklifine razı olup yaşlılar katına çıkıp, Keloğlan'ın annesiyle beraber onların evine gitmiş. Ardından kızlar gelmiş. Yine kına teklif etmişler. Keloğlan-Gelin hemen razı olup kına silmek için parmaklarını uzatmış. İkinci günü sabahı Keloğlan-Gelin ile Vezir Oğlu aynı odada kalmışlar. Vezir oğlu, Padişah kızı'nı uzun zamandır görmediğinden gelini başka bir adam olduğunu tanıyamamış. O, bu kızı sevdiğinden değil de padişahın zenginliğinden evlenmiş. Epey zaman konuştuğundan sonra damadın uykusu geldiğini söylemiş. Keloğlan-Gelin cilvelenip:

- Benim asla uykum gelmez. Biraz dışarıda gezmek isterim, demiş.

Damat birinci akşamı gelinin canını sıkmak istemeyip buna razı olmuş. Şehir içinde dolaşmaya çıkmışlar. Düğünün son günü olan gecesi gelin ve damat rahat uyusun diye padişah tarafından şehirde yürümek yasak edilmiş. Şehir sokaklarına çıktıktan sonra Keloğlan, Vezir oğlu'na şöyle demiş:

- Sen yakınlarda beş, on adam asturdın. Ben de şu darağacını görmek istiyorum, demiş.

Damat, razı olmasa da gelinin ısrarlarına dayanamamış. Onu şehir içindeki darağacının olduğu meydana götürmüş. Keloğlan-Gelin darağacını gördükten sonra kürsü üzerine çıkıp ilmeği boynuna geçirmiş. Damat, “gelin kendine bir şey yapacaksın” diye korkarak;

- Yapma şunu, bir kaza olacak şimdi, demiş. Keloğlan-Gelin:

- Gelip gösterececeği adamları nasıl asıyorlar, demiş. Vezir oğlu kürsü üzerine çıkıp ipi boynuna geçirirse de:
- Önce böyle yaparlar, sonra kürsüye vurup düşürürler, demiş.

Keloğlan-Gelin da “şöyle mi” diyip kürsüye vurmasıyla hemen kaçmış. Vezir oğlu damat, darağacında asılı kalmış. Keloğlan-Gelin evlerine dönmüş. Sabah olunca damat odasına çıkmışlar ve beklemeye başlamışlar. “Gelsin gelsin damat gelsin!” diye şarkı söylemişler. Söylerler ama kimse çıkmazmış. Yavaşça kapının ardından bakarlar ki odanın içi tam takır, ne gelin var ne damat var. Toplananlar:

- Bu işte Keloğlan’ın parmağı var! Kakarına varırlar ama Keloğlan’ı nerede bulacaklar?

Bu arada köyden şehre gelmekte olan bir köylü darağacı meydanından geçerken asılı duran adamı görür de saraya gelip haber eder. Gidip bakarlar ki darağacında asılı duranın Vezir Oğlu olduğunu anlarlar. Vezir ağlar, padişah ise kızını bulmak için bütün padişahlığını aratır ve her yere adam gönderir. Damadın asıldığını, Padişah kızı’nın ise kaybolduğunu bütün komşu padişahlıklar öğrenir. Oranın padişahlığı buranın padişahlığı her yer, padişaha alaycı mektuplar yazar. “Öz kızını burnunun ucundan alıp götüren padişah, padişah olur mu? Sen dikkat et seni alıp da götürmesinler, padişahlığın başsız kalır.”

Bu mektubu okuyan Padişah çok sinirlenir ve o padişahlıktan herhangi bir şeyi çalana bir çuval altın vermeye karar verir. Tellaklar bunu bütün memlekete duyururlar lakin yapan bulunmaz. Padişah vezirleri, “bu işi yapsa yapsa Keloğlan yapar” diye düşünerek, kendisine tellaklar vasıtasıyla padişahın emrini bildirirler. Keloğlan, bu haberi duyduktan sonra gelini de alıp padişahın huzuruna gider.

- Keloğlan dedikleri benim, emrinize uyup huzurunuzda geldim, der.

Padişah, o an Keloğlan’ın başını vurdurmak ister ama verdiği yemini hatırlayıp bu niyetinden vazgeçmeye mecbur kalır. Padişah;

- Sen Keloğlan bana çok ihanet ettin, beni maskara ettin. Kendini aklamak için komşu padişahlıklara gidip her padişahın bir şeyini getirmen gerek. Eğer bu işin içinden çıkarsan kızımı gelin olarak sana veririm, der.

Keloğlan, bir ay süre ister ve yola çıkar. Yolculuğun beşinci gününde bir çobana rastlar. Çobandan üç koyun alır. Koyunların derisini yüzüp kendisine post yapar, etlerini

de çobana veriri. Gide gide bir şehre varır. Dericilere gidip derilerini işletir. Sonra kürkçüye gidip onlardan bir kürk bir de kalpak ister. Oyuncak dükkanından da bir takım sallanan şeyler satın alır. Bunların hepsini kalpağının saçaklarına diker. Padişahın şehrine gidip saray kapı bekçisinin hizmetine girer. Keloğlan hizmetini çok iyi yaptığı için onu padişahın yatak odasına bekçi olarak verirler.

Gecenin birinde padişah ağır uykudayken, Keloğlan evvelden hazırladığı tabutu padişahın odasına getirir. Üzerine donunu, başına da sallanan oyuncaklarını taktığı saçaklı kalpağını giyer. Tıpkı bir cin olur. Sonra padişahın sakalına yapışıp birkaç kez onu güzelce silkeler. Padişah uyanınca gözlerini fal taşı gibi açıp, bağırmaya başlar. Keloğlan onun ağzına yapışıp:

- Kaçma sakın, yoksa şimdi burada canını alırım. Beni Azrail gönderdi, hemen tabuta gir. Kelime-i Şehadet getir de dünyadan uzaklaş, der.

Padişah korkusundan ne yapacağını bilemez ve tabuta girer. Keloğlan ise tabutu iplerle bağlar. Sirtına alıp sessiz sedasız saraydan çıkar. Az mı gider, çok mu gider kendi padişahının yanına varır. Saraya gelip, hırsızlık yaptığını ve ona bir şey getirdiğini haber verir. Padişah;

- Nasıl bir şey getirdin oğlum, diye sorar.
- Pek kıymetli bir şey getirdim, padişahım. Lakin onu yalnız cemaat içinde göstermek mümkündür. Siz darağacı meydanına bütün halkı getirin de ben onu bütün cemaate göstereyim, der.

Padişah tellak bağırıp şehrin bütün halkına darağacı meydanında toplanmasını duyurur. Keloğlan, tabutu darağacı tahtasına koyar ve kürsü üstüne yerleştirir. Bundan sonra tabutun kapağını açar. Tabutun içinde sararıp kalan adamı görünce hem padişah hem halk şaşırıp kalır. Padişah:

- Bu kimdir, nasıl bir adamdır, diye sorar. Keloğlan:
- Bu adam her yıl bize karşı çıkan komşu memleketin padişahıdır, der.

Padişahı tabuttan çıkarırlar, bütün kıyafetlerini şehir sokaklarında dolaştırıp saray bahçesine getirirler. Keloğlan iki padişahlığın padişahı olur. Düğün yapıp padişah kızını alır. Düğünde bütün padişahlıktan adam gelir. Düğün kırk gün kırk gece devam eder. Düğünün kırkuncı günü gelin damadın evine gelir, muratlarına erişirler.

33. ZOR ADAM*

Köylünün biri çölde rüzgârda çalılar yuvarlanırken bir temen iğne³⁵ bulur. “Karıma lazım olur” düşüncesiyle çalının içine koyduktan sonra yükü sırtına alıp evine gelir.

- Karıcığım, çalı toplarken bir iğne buldum, demiş. Köylünün karısı pek güvenip:
- Hadi göster bakayım, işe yarayacak bir şey mi? diye sormuş. Köylü çalı içine sakladığı iğneyi saatlerce arar ama bulamaz.
- Yolda düşürdüm sanırım.

Kadın, kocasının bu haline sinirlenip:

- Ey seni ahmak adam! İnsan iğneyi göğsüne koymaz mı? demiş.

Köylü kendi aptallığından utanıp:

- İyi, bir daha bulursam öyle yaparım, demiş.

Ertesi günü köylü çöle çıkıp aynı yerde saban demiri bulur. Demiri göğsüne koyup akşamüstü evine gelir. Bunu gören kadın:

- Ey seni ahmak, insan demiri beline koyar da getirir mi?

Köylü kendi ahmaklığından utanıp şöyle der:

- Güzel, bir daha bulursam öyle yaparım.

Üçüncü günü köylü çölden dönerken bir köpek yavrusu bulur. Yavru köpeği beline kısıtıp yavaş yavaş evine gelir. Bunu gören karısı:

- Ey seni budala, insan yavru köpeği “Ma, ma, ma”! diye çağırır, ardından getiriler! Köylü kendi ahmaklığından utanıp şöyle der:
- İyi, bir daha bulursam öyle yaparım.

Dördüncü günü köylü çölde aynı yerde, köpekleri koyun peşinden ilerletip gönderen bir avcıya rastlar. Avcı, adama yardım edeyim diye “Ma, ma, ma”! diye bağırır. Köpekler dinlenmek için durur, koyunlar ise kaçıp giderler. Damarına basılan avcı:

- Yaşlı olsan da çocukluğa gerek yoktu! deyip darılmış.

Köylü evine geldiğinde bu olayı karısına anlatır. Karısı:

* “Kolaysız Adam” başlıklı masal, “Zor Adam” olarak aktarılmıştır. *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 75-79.

³⁵ Temen iğnesi: Tütün dizmeye yarayan iğne.

- Ey seni salak, o zaman “Tut, tut! Alyalyayt! Birini tutsan- yarısı mana, ikisini tutsan birisi mana, birisi sana!” diye bağırlır. Köylü kendi salaklığından utanıp şöyle der:
- Güzel, bir daha böyle bir şeye rastlarsam söylediğin gibi bağırırım.

Beşinci günü köylü çölde aynı yerde tüfeğini Tuva dağlarına doğrultan bir avcıya rastlar. Bari bu avcıya yardım edeyim, der de bütün sesiyle:

- “Tut, tut!” diye bağırlır. Alyalyayt! Alyalyayt! Birini tutsan yarısı mana, ekisini tutsan birisi mana, birisi sana! Tuva dağlarına kaçıp giderler, avcı ise tüfeğini geri almış:
- “Mına sana, sen de tut!” deyip köylüyü hırpalayıp gönderir. Köylü evine geldiğinde dayak yediğini karısına anlatır.
- Ey seni Abaza! Bu zamanda kişilere “ımpıs-tımpıs Tuva dağlarına yaklaşırlar da, aniden kap-kaç edip tutarlar!”
- Güzel, bir daha böyle bir şeye rastlarsam “ımpıs-tımpıs” yapıp aniden kap-kaç edip tutarım.

Altıncı günü, köylü çölden dönerken bahçe içinde un işleyen kadınları görür. Ayakucuna basarak ımpıs-tımpıs yaklaşarak bir kadını aniden yakalar. Bunu gören kadınlar, arılar gibi vızıldayarak, bağırarak adamın başına üşüşürler ve yüzünü gözünü her yerini tırnaklayıp parmaklarlar. Köylü koca dayağı yedikten sonra başını eğip evine döner. Eve gelince olup biten her şeyi karısına anlatır.

- Ey seni kabak kafalı, böyle zamanlarda “işiniz kolay gelsin, Allah bereket versin!” denir. Köylü kendi kabak kafalılığından utanıp şöyle der:
- Güzel, bir daha öyle söylerim.

Yedinci günü, köylü mezarlığın yanından geçerken bir cenazeye rastlar. Bu sefer de belki yanılmam diyerek ağız doldurmaya başlar.

- Eyy cemaat! Kolay gelsin! “Allah bereket versin!”. Cenaze için toplanan halk:
- Bu adam bize güler, ölümüze güler! deyip hep birlikte cemaat dayağı çekerler.

Köylü, cemaat dayağı yedikten sonra başını da daha da eğip evine gelir ve olup biteni karısına anlatmaya başlar.

- Ey seni manda kafalı, böyle zamanlarda “Emir Allah’tan, başınız sağ olsun” demelisin. Köylü adam, kendi manda kafalılığından utanıp:

- Tamam, Güzel, bir daha öyle söylerim, deyip bel ağrısına dayanamadığından köşeye uzanır.

Sekizinci günü köylü çölden dönerken çalgı çalarak geçen düğün arabasına rastlar. Arabaların yanına giderek kederli bir şekilde:

- Emir Allahtan, başınız sağ olsun, der.

Bu sözünden sonra başına düşen yumruklardan, arkasından vurulan tekmelerden kendisini zor kurtarır. Köylü düğün dayağı yedikten sonra ayaklarını zorlukla oynatarak evinin yolunu tutar ve başına gelenlerin her birini anlatır. Köylünün karısı yine:

- Ey seni salak, ahmak, budala, diye söze başlar lakin köylü eliyle karısının ağzını kapatır.
- Yetti, yetti karıcığım, sövmelerin, dayakların hepsini gördüm, sağ ol, pek akıllı kadın olduğunu gösterdin bana ama şimdi senin aklına muhtaç değilim çünkü benim de aklım başıma geldi.

34. KOSE DAVASI*

Evvel zamanların birinde Camanak'da dokuz köse, Takıl'da bir köse varmış. Bu köseler sığırlarına birlikte baktırtmak için bir sığır bekçisi tutmuşlar. Sığır bekçisinin maaşını ödeme vakti geldiğinde Camanak Köseleri kendi paylarına düşeni vermişler, Takıl Kösesi ise kendi payına düşeni vermemiş. Camanak Köseleri:

- Aa, vermemek olmaz, eğer vermezse biz ona cemaat dayaağı çekeriz, deyip sinirlenirler.

Camanak Köseleri hemen sopalarını alıp Takıl Kösesini dövmeye giderler. Giderler ama cemaat dayaağı yiyeceğini duyan Takıl Kösesi sığırlarını da alıp köyden uzaklaşır. Gel zaman git zaman günlerden bir gün, Takıl Kösesi bir sürü mal alıp köyüne geri döner. Bunu duyan Camanak Köseleri, hoş geldin demeye gidelim, hazır malları nereden aldığını da öğrenip döneriz diye düşünürler. Camanak Köseleri, Takıl Kösenin bahçesindeki malları görünce kıskançlıktan delirecek dereceye gelirler. Selam kelam dedikten sonra Camanak Köselerinden biri sormuş:

- Sorması ayıp olmasın, bu kadar malı nereden aldın? Takıl Kösesi alaycı bir tavırla
- Nereden dediğin ne ya? Köyden çıkıp gittikten sonra sığırımı öldürüp soydum, yününden tasma diktim, bu tasmaları Akmesçit'te alıp gittim, pazarda sattım, tasmaına bir altın aldım. Ee, tasma yapıp satmak zor bir iş. Camanak Köseleri bir ağızdan:
- Öyleyse biz de öyle yapsak, tasma satmak karlı bir işmiş. Takıl Kösesi, onları kızıştırıp şöyle der:
- Evet, kârlı bir iştir, tasmaı bir altın, pazarlık ederseniz iki de verebilirler.

Camanak Köseleri evlerine dönüp geldiklerinde hemen sığırlarını soymuşlar. Yünlerinden tasma dikip Akmesçit'te tasma satmaya gitmişler. Lakin Akmesçit'de dört beş kere pazara gitseler de, Tasma, Tasma diye bağırıp boğaz patlatsalar da, tasma alan bulamamışlar. Camanak Köseleri, sanki paralarını harcayıp aç bir halde köylerine dönmüşler. Takıl Kösesini övmek yerine öldürecek olmuşlar. Orak, balta, çapa, silah

* *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 222-225. Aynı masal "Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki" adlı kitapta da vardır.

gibi malzemelerle Takıl Kösesini öldürmeye gitmişler. Takıl Kösesi bu sefer kaçamayıp ellerine düşmüş. Camanak Köseleri onu yakalayıp tutmuşlar.

- Biz seni öldüreceğiz, son sözünü söyle! diye bağırılmışlar. Takıl Kösesi:
- Ee, ne yapayım, kabahatimi söyleyin sonra öldürün! Benim sizden bir ricam var, ümit ederim ki yerine getirirsiniz. Camanak Köseleri:
- Hemen söyle.
- Beni, kolunuzdaki şu korkunç silahla öldürmemeniz. Sandığa koyun da denizde atın, boğularak öleyim.

Camanak Köseleri, Takıl Kösesinin dileğini yerine getirip onu sandığa koymuşlar ve denizin içine itip göndermek için uzun bir değnek kesmek için dağa gitmişler. Sandık içindeki Takıl Kösesi bu arada yakınlarda koyunların meleştiklerini duyup kuvvetlice bağırmaya başlamış. Takıl Kösesi en sonunda Çoban'a sesini duyurmuş. Takıl Kösesi;

- İstemiyorum, istemiyorum, öldürseniz de almam, kaldırsanız da almam, diye bağırıyormuş. Çoban sandığa yaklaşıp:
- Neden bağırıyorsunuz? Ne veriyorlar ki siz almıyorsunuz?
- Bana zorla padişah kızını vermek isterler, ben onu almam, benim başka sevdiğim var, istemiyorum.

Çoban, sandığın kapağını açıp Köseyi sandıktan çıkarmış.

- Sen istemiyorsan ben istiyorum. Sen benim koyunlarıma bak, ben sandığa gireyim, demiş.

Takıl Kösesi koyunları alıp doğru bahçesine götürmüş. Bu arada geri dönen Camanak Köseleri, uzun değnekle sandığı denizin dibine itip gönderirler ve kendileri Takıl köyünden geçip Camanak'a gitmek için yola çıkmışlar. Bir de ne görsünler, Takıl Kösesi bahçe içinde koyun otlatıyor.

- Olum biz seni öldürmedik mi, sen yine nereden çıktın da geldin. Bu koyunları nereden buldun?
- Sizin gibi dostlarım olduğu sürece zengin olmak zor bir mesele mi? Siz sandığı itip gönderdikten sonra suyun dibindeki koyunları saydım. Su dibinde koyunlar sürü sürü. Kırk sürü koyun sayıp eve getirdim. Aç gözlü köseler:
- Denizde koyun kaldı mı?

- Yalıda kum, deniz dibinde koyun. Hemen birer sandık yaptırın da koyun ziyaretine gidin.

Camanak Köşeleri birer tane sandık yaptırıp deniz yalısına yanaşıp koyarlar. Bundan sonra Takıl Köşesine gelip “Yardım et, sandıklarını denize it” demişler. Takıl Köşesi; “bu iyiliği kim yapmaz, yardım edeyim elbette” demiş. “Şimdiden sonra bizim aramızda bir daha dava olmaz” diyen Camanak Köşeleri koşmaya başlamışlar.

Takıl Köşesi birbirinin ardından sandıklarını denize itip göndermiş. Sandıklar biraz su üzerinde yüzdükten sonra batıp gitmiş.

35. KOZUKÜRPEÇ*

Ével ével ékende
Ével zaman ékende,
Develer dellyal ékende,
Sen beşikde ékende,
Men éşikde ékende,
Kızlar torgay ékende,
Kozümüz bakır ékende,
Erimiz takır ékende,
Suvsıgır amamdı ékende,
Kaplu-kuplı bakalar,
Kanatlandı uçmaga,
Deryadaki balıklar
Kira tuta koçmege...
Kaynata bekmez kaynata,
Kızı kaşın oynata.
Oynatma kız kaşını,
Keser baban başını,
Senin baban tav başı,
Menim babam suv başı,
Suv başının atları,
Arpa aşab kişneşir;
Éniş kelse “tır” demez,
Kırk kelse de “djür” demez.
Altmış bakla arpanı
Edim demez şu atlar.
Uç kuünün suvunu
İçdim demez şu atlar...
Perdakay – perdakay ékende.

* *Tatar Halkı Masalları*. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 211-220.

Perdakay keldi djuvurib,
Çalgı sabını suvurib,
Ştanına baksa –avı yok,
Kavtaşına – kavı yok.
Mına sizge bir takmak,
Masalımı dinleb bak!

Evvel zamanların birinde yedi derya içinde uzak memleketlerin birinde Edil Bay ile Cayık Bay adında iki adam yaşarmış. Günlerden bir gün Edil Bay atın yavrusunu, Cayık Bay da deve yavrusunu soymuşlar. Yerine yenisini almak için ikisi de yolun iki tarafından çöle çıkmışlar. Gide gide bir obaya varmışlar ve orada birbirleriyle rastlaşmışlar. Odur budur hakkında laf edip dururken Edil Bay;

- Ben atımın yavrusunu öldürdüm, demiş. Cayık Bay;
- Ben de devemin yavrusunu öldürdüm, demiş. Biraz konuştuktan sonra Edil Bay;
- Karım ağır ayaklıdır, demiş. Cayık Bay;
- Benim karım da ağır ayaklıdır, deyip koşmaya başlamış. Baylar kendi aralarında konuşurlarken birden yanlarına bir atlı gelmiş.
- Edil Bay'ın karısı kız doğurdu, demiş. Çok geçmeden ikinci bir atlı gelmiş.
- Cayık Bay'ın karısı oğlan doğurdu, demiş.

Bu bayların ikisinin de kayıpları ve kazançlarının aynı günde ve zamanda gerçekleşmesi pek şaşkınlık verici bir durummuş. Çocukları büyüyünce birbirleriyle evlendirme sözü vererek ayrılmışlar. Sonra evlerine gelince oğlanın adı Kozukürpeç, kızın ismi ise Bayansıluv koymuşlar.

Kozukürpeç, güçlü ve yiğit biri olur. Güreşte, at yarıştırmada, ok atmada bütün akranlarının önüne geçer. Onun yiğitliğini gören kızlar gizliden bir ahh çekerler ve onun gibi bir yiğitle evlenmeyi arzularlar. Kozukürpeç doğduğunda başında yıldız varmış. Bu alamet bir işaretti. O, doğduğunda yedi gün yedi gece uyanmadan uyumuş. Yaşlılar bu alametin gençlik değil de ecel alametidir derlermiş. Gel zaman git zaman yiğit, baba yiğit olup yetişir. Bayansıluv ise güzelliğiyle akılları baştan alan ve zekâsıyla eşi benzeri olmayan bir kız olur.

Kozukürpeç ve Bayansıluv sevişirler, gün geçtikçe birbirlerine olan sevgileri artar. Ömür billah birbirini unutmayacakları sadık kalacakları için birbirlerine söz verirler.

Söz verirler ama günlerden bir gün Kozukürpeç'in babası Cayık Bay, çok kötü hastalanıp yataklara düşer ve hastalığın üçüncü günü ölür. Cayık Bay öldükten sonra Edil Bay'ın fikri değişmeye başlar. “Öksüz çocuğa kız verilir mi?” diye düşünür. Kızına başka bir damat bulmaya başlar lakin kız razı olmaz, sevgilisiyle kavuşmazsa ömür billah evlenmeyeceğini söyler. Edil Bay çok düşünür, taşınır ve kızını aklından Kozukürpeç'i çıkarması niyetiyle göçmeye karar verirler. Kızını, malını, mülkünü alıp göçüp gitmiş. Kozukürpeç, hasretliğe dayanamayıp yola çıkar, Edil Bay'ın gittiği yeri bulmak ve uzaklarda da olsa Bayansıluv'ı görmek arzusuna kapılır.

- Anne bana yolluk kömeç³⁶ pişir, der. Annesi:
- Etme oğlum, gitme oğlum. Onlar kim bilir nerede sen nasıl bulacaksın. Malını mülkünü terk edip gitme, beni yalnız bırakma, diye yalvarır.

Kozukürpeç'in niyetinden vazgeçmek istemez. Anası Kozukürpeç'i yolundan vazgeçirmek için şöyle der:

Bir boynuzı kok yırtab, balam,
Ékindjisi er yırtab balam,
Aşadan kelib bir sürü tuvar,
Temir koknen alada çubar –
Bunlarnı kimge taşlaysın, balam?

Kozukürpeç anasının bu sözlerine “Nereye gitsinler?” diye cevaplar. Anası devam eder:

Çölge çıksa, kişneşir, balam,
Kırğa çıksa tişleşir balam,
Aşadan kelir bir sürü djılkı,
Djılkıların yamandır kılığı
Oların kimge taşlaysın, balam?

Kozukürpeç anasının bu sözlerine “Nereye gitsinler?” diye cevaplar. Anası belki koyunlarını söylersem merakından vazgeçer diye şöyle cevap verir:

Tuyakları şaltıraşib, balam,
Kozulı koydan manraşib, balam,
Aşadan kelir bir sürü koyün,

³⁶ Kömeç: küle gömülerek pişirilen çörek

Çıkıb da ketsen o bolur oyun

Bunu da kimge aytayım balam?

Kozukürpeç yine de “Nereye gitsinler?” diye cevaplar. Anası belki develerini söylersem yolundan vazgeçer diye düşünerek şöyle der:

Tuyakları djalpıldeşib, balam,

Orkeçleri salpıldeşib, balam,

Sarkuvdan kelir bir sürü deve;

Olarını taşlab ketmese, tere!

Anası yine aynı cevabı alınca bu sefer de sütünü hatırlatırsam dediğinden vazgeçer diye düşünür ve şöyle der:

On émçegim edirdim, balam,

Al-éşil kolmek kiydirdim, balam,

Kayt degende, kaytsana, balam,

Hayırlı bir söz aytsana, balam!

Kozukürpeç anasına çok acısa da yolundan vazgeçmiyor ve şöyle diyor:

On émçegin edirdin, anam,

Al-éşil kolmek kiydirdin, anam,

Ule taşın ur taşka, anam,

Taş kaytsa da, men kaytmam, anam!

Bundan sonra Kozukürpeç yola çıkar. Az mı gider çok mu gider yol kenarında koyunları otlatan bir çobana rast gelir:

- Çoban ağa, bana bir koyun soyup verir misin? diye sorar.

Çoban ona bir koyun soyup verir. Kozukürpeç koyun derisinden kendisine kalpak diker, alnındaki yıldız sureti görünmesin diye kalpağını gözlerine kadar bastırır. Üzerindeki misafirlik kıyafetlerini çobana çıkarıp verir, kendi de çobanın eski kıyafetlerini giyer. Bu iş bittikten sonra Kozukürpeç yine yola devam eder. Gün geçer, ay geçer, yıl geçer Edil Bay’ın göçtüğü yere gelir. Evinin eşiğinin önüne bağdaş kurup oturur. Edil Bay’ın gelmesini bekler. Edil Bay evinden çıkıp eşikteki adamı görür.

“Alma misafiri, bu yerlerde ne işin var?” diye sorar. Kozukürpeç de şöyle der;

- Koyunlarınıza bakmak için adam arıyormuşsunuz, kabul ederseniz onlara ben bakayım.

Anlaşırlar, Kozukürpeç, Edil Bay'ın çobanı olur. Altı ay onun kuzuyla koyunlarına bakar. Ama bu altı ay içinde Bayansıluv'ı bir kere bile göremez. Bundan sonra o yol senin bu yol benim gezer bakar ama göremez. Onun için Kozukürpeç dilek tutayım diyerek, dilek dilemeye oturur:

Djayık başdan eller ésse,
Évler, koyler çölde de kezse,
Bayansıluv seyranga çıkıb, üzüne açsa,
Kotur tay da koyge kaçsa.

Dileğini söyledikten sonra aradan birkaç gün geçer. Kozukürpeç, dileğim yerine gelmedi diye söylenirken ansızın öyle güçlü bir rüzgâr çıkar ki büyük büyük ağaçlar kökünden sökülür, göğe yükselir, her taraf toz duman olur, göz gözü görmez olur. Bayansıluv o sıralar bahçelerde gezinmekteymiş. Bir de baksa ne görsün; at sürüsündeki çelimsiz tay aniden çıkıp bahçeye girer. Tayı tutabilmek için peşine Kozukürpeç düşer. Bayansıluv gördükleri karşısında şöyle söyler;

Altı ay bakdım koyünmı bikeç,
İç kormedim boyünmı bikeç,
Altı ay on kun degende bikeç,
Kordim, tayım, kelgende, bikeç.

Kozukürpeç başındaki kalpağı çıkarır. Bayansıluv onun alnındaki aynı yıldızı görmesiyle sevgilisini tanır ve görüştüklerine canı gönülden sevinirler. Bayansıluv birileri görmesin diye Kozukürpeç'in yanında çok vakit harcamaya korktuğundan, “annemle babam uzaktaki akrabalarımıza misafirliğe gidecekler, o zaman sana haber veririm gelirsin” deyip eve gider. Kozukürpeç ise cılız tayı yakalayıp sürünün yanına götürür.

Birkaç gün sonra Bayansıluv, Kozukürpeç'e haber verip evine çağırır. Hasret hasretine kavuşur. Onlar birbirlerine bakmaya doyamazlar. Ama günler ardı sıra uçup gider. Edil Bay'ın misafirlikte geçirecek vakti kalmaz. Bayansıluv, Kozukürpeç'le vedalaşıp şöyle tembihler;

- Babam yoldan gelecek sen burada dur, sakın kendini tanıtm!

Kozukürpeç at sürüsünü otlatıp çöl içinde dolanırken aniden Edil Bay ile karısı peyda olur. Bu sırada esen yel Kozukürpeç'in kalpağını uçurur. Bunu gören Edil Bay'ın karısı evlerine gelir gelmez kocasına sorar;

- Kocam, sen çobanın kim olduğunu biliyor musun? Edil Bay;
- Ya o kimdir ben onu sormadım.
- Sen şimdi kendi çobanını yeni tanımaya başladın. Bu genç çoban Kozukürpeç'dir. Alnında aynen onun yıldızı var. Sen nasıl olur da onu çoban tutarsın?

Edil Bay yapmış olduğu avanaklığa çok sinirlenir. Kozukürpeç'i çağdırtmak için atlı gönderir. "Eğer ben onu öldürmezsem ondan kurtulamayacağım" diye düşünür.

Bayansıluv, babasının meramını anlar hemen kederlenir. Düşünmeye vakit olmadığından hemen çobana kendi adamını gönderir. Cılız atı alıp gelmesini emreder. Eskiden bahçeye gelip giren at, bazı kişilerin gözüne çirkin bir at gibi görünse de aslında çok güzel ve hızlı bir attır. Bayansıluv cezalanacak olanın Kozukürpeç olduğunu bilmeyen biri gibi babasına şöyle bir teklif sunar:

- Baba sizler galiba birilerini cezalandıracaksınız. O zaman bu adamı öldürmek için bütün yiğitleri çağdırmak mümkün değil mi? Bari seyrederdik.

Edil Bay kızın ne demek istediğini anlamak için şöyle sorar;

- Ya bu çağrılan yiğitler ne yapacak, kızım?
- Öldürülecek adamı sürüdeki cılız taya oturturuz, varsın bütün cemaat onun üstüne gülsün. Sonra onun peşinden atlı yiğitleri göndeririz. Onu yaralayıp taşlarlar. Edil Bay;
- Güzel kızım, öyle yapalım, demiş. Bir yandan da bu zavallı kız kimin öldürüleceğini bilmiyor herhalde diye düşünmüş.

Akşama kadar dört bir yakadan atlı yiğitler toplanıp gelir. Bay onları aş ve su ile besler. Kozukürpeç de sürölüp gelir. Bay onun Kozukürpeç olup olmadığını bilmek için at koşusuna gelen bütün yiğitlerle bir sırada onu da koyayım der. Eğer o yırlarında Bayansıluv adını söylerse kim olduğu aşikâr olacaktır, diye düşünür. Gençler Bay'ın önünde beyitlerini söylerler. Lakin onlardan hiçbir Bayansıluv adını söylemez. Sıra Kozukürpeç'e gelir. O, yırına başlarken Bayansıluv'ın güzelliğini tasvir ederek başlar. Edil Bay: "Kozukürpeç sahiden de buymuş", der ve onu cezalandırıp öldürmek niyetiyle

koşunun başlamasını emreder. Emir eder ama Edil Bay gençleri yırlatıp seyrettiği sırada Bayansıluv koşuya gidecek atların ayaklarını kesip kesip bırakır.

Kozukürpeç, cılız taya binmesiyle yel olup gider, yiğitler ise onun peşinden gidecek olur. Atlarıyla yuvarlanıp giderler. Edil Bay bu işi görüp sinirlenir, kendi atını verecek olur ama kimseyi bulamaz. Bakmışlar ki onun da ayakları kesilmiş. Aradan çok zaman geçer gider. Edil Bay Kozukürpeç'i ne kadar aratsa da onu bulamaz. Bu tarafta Kozukürpeç ve Bayansıluv birbirinden ayrı düşüp gece gündüz hasretlik çekerler. Bir kere Kozukürpeç'in omzuna bir serçe gelip konar ve insan dilinden:

- Kozukürpeç, Kozukürpeç, ben sana Bayansıluv'dan selam getirdim, der. Kozukürpeç, Bayansıluv'dan haber aldığına çok sevinir ve kuşa:
- Serçecik, Serçecik yarime selam et, sonra yine gel, Bayansıluv'dan haber ver, der.

Serçe uçup gider ve o günden sonra ikisi arasında haber taşıyıp durur. Bir gün serçecik, Bayansıluv'a uçup giderken yağın yağmurda çok ıslanır. Saçak dibinde beklerken Edil Bay'ın adamlarından biri onu yakalayıp tutar:

- Sen burada ne yapıyorsun, ne işin var, neden geldin, diye sorar. Ama Serçe hiçbir şey söylemez. Edil Bay'ın adamları onun kanatlarını yolarlar. Serçecik yine de bir şey demez. Demir maşa kızdırıp onun tenine sürerler. Serçe bu azaba daha fazla katlanamadan Kozukürpeç ile Bayansıluv arasında haberci kuş olduğunu söyler.

Bu haberi Edil Bay'a iletirler. Sinirinden Bay'ın ağzı burnu köpürür. Serçecikten Kozukürpeç'in nerede olduğunu öğrenmelerini emreder. Kuşu yine çekiştirirler. Bundan sonra kuş, Kozukürpeç'in nerede olduğunu göstermeye söz verir. Edil Bay, güvenerek:

- Şimdi ben ondan hakkımı alırım. Kozukürpeç'in başını kesip getirene kızımı vereceğim, der. Edil Bay'ın bu beyanını işiten askerin biri onun huzuruna gidip:
- Bayım, Kozukürpeç'in başını kesip getirmeyi biz yapalım, der. Bundan sonra asker başı askerlerini toplar ve serçecikten:
- Haydi göster. Kozukürpeç'in yeri nerededir, diye sorar.

Zavallı kuş, o nerededir bu nerededir, diye askerler başını dolandırıp durdu. Asker başı serçenin göstermeyeceğini anlar ve cebinden bıçağını çıkarır. “Ya konuş ya da başını keseyim” diye tehdit eder. Zavallı kuş ne yapsın, Kozukürpeç'in yerini göstermek

zorunda kalır. Kozukürpeç âdet edildiği gibi yedinci gün uyumaktaymış. Askerler de sessiz sedasız Kozukürpeç'in yanına gelip uyku arasında onun başını kesmişler. Sonra büyük bir yiğitlik yapan adam gibi ortalıklarda dolanıp Kozukürpeç'in başını Edil Bay'a getirmişler. Bayansıluv yârinin kanlı başını görmesiyle aklı başından gider ve yere yığılır. Biraz sonra kendisine gelip babasının yanına gider.

- Baba, Kozukürpeç'i askerler öldürdü, cenazesini de onların kılması gerek, der.

Edil Bay buna razı olur. Kozukürpeç'i arabaya alıp, asker başı, arabacı ve Bayansıluv yol'a çıkarlar. Kozukürpeç'in öldürüldüğü yere doğru bir yerde bir kuyuya rastlarlar. Bayansıluv:

- Ben susadım, der. Asker başı ne yapacağını bilmediğinden:
- Ne yapalım yanımıza ne bardak aldık ne sürahi, der. Bayansıluv itiraz eder.
- Kozukürpeç sağ olsaydı kuyuya iner de kalpağıyla su alıp çıkarırdı, der, asker başının tersine konuşur.
- Nereden biliyorsun, ben Kozukürpeç kadar olamaz mıyım yoksa, diye beline tülbent bağlayıp da kuyuya iner. Sonra, tülbendi belinden çözüp ona su dolu kalpağını bağlar. Bayansıluv kalpağını tartıp aldıktan sonra tülbendi kuyu içine atar ve arabacıyla birlikte yola devam eder. Kozukürpeç'in öldürüldüğü yere vardıktan sonra Bayansıluv arabacıyla yanaşıp ona iki kabir kazdırır. Kabirler hazır olduktan sonra koynundan iki dilli bıçağını çıkarıp yüreğine saplar ve oracığa yığılıp kalır.

Arabacı kabirlerin üzerini örtüp, geri döner. Böylece ebediyen iki aşık yan yana yatarlar. Günlerden bir gün Edil Bay'ın çobanı, koyunları sulamak için onları çöle götürür. Yolda bir kuyuya rastlar. Kuyuya şapkasını gönderir. O anda kuyudan insan seslerinin geldiğini duyar. Çoban bu işe çok şaşırır ve şapkasını hemen çıkarır ama şapkaıyla beraber askerin başı da çıkar. Çoban, asker başını görür görmez şöyle der;

- Aa sen miydin it oğlu? Kozukürpeç ile Bayansıluv'nın başını aldın sen daha yaşıyor musun? Uykuda adam öldürmeyi yiğitlik mi sandın.

Çoban, askerin alnına yakmış. Askerin başı patlayarak taa Kozukürpeç ile Bayansıluv'nın kabirlerinin arasına düşmüş. Az mı vakit geçmiş çok mu vakit geçmiş kabirlerinin üzerinde kadife güller ve çiçekler açmış. Asker başının düştüğü yerde de bir it burun peyda olmuş. Gülfidanları dallanmış. Onlar birbirlerine kavuşmak için büyürler

lakin aralarındaki it burnu onların kavuşmasına engel olurmuş. Gül ağaçları hala bugün de dallanıp, acayip güller açarlar. Oradan geçen yolcular it burnunu kesip dururlar, gülleri koklayıp yollarına devam ederlermiş.

36. KOSE*

Bir zaman varmış bir zaman yokmuş. Köse adında zengin biri varmış. Bu Köse Efendi, kedisine çalıştıracak ırgat ararmış. Günlerden bir gün ona bir genç gelip:

- Ben sana ırgat olmak isterim, Köse efendi, demiş. Köse;
- Güzel ben seni tutuyorum, benim için saban sürersin. Eğer saban sürmeyi bilmiyorsan buna aldırma, demiş. Ardından da bir şart koşmuş:
- Sana her gün bir bardak yağ veririm, sana verdiğim şu bardağı dolu getirirsin, dolu getirmezsən, arkandan altı tasma kayışını çıkarırım, demiş. Köse, ırgatına ekmekle bir bardak yağ verip onu sabana yollamış.
- Bunları ye de akşama gelirken bardağı dolu getir, demiş.

Irgat işe gitmiş. O, ekmeği de yağı da yiyip bardağı boş getirmiş. Köse onu dövüp arkasından altı tasma kayışını çıkarıp, öldürmüştü. Sabah bir ırgat daha tutup, ona da ekmekle bir bardak yağ vermiş. “Akşam geldiğinde, bardak dolu gelsin.” demiş. İkinci ırgat da akşam işten geldiğinde bardağı boş getirmiş. Köse, onu da dövüp arkasından altı tasma kayışını çıkarıp, öldürmüştü. Sabahına bir ırgat daha tutmuş. Ona da ekmekle bir bardak yağ vermiş. “Akşam geldiğinde, bardak dolu gelsin.” demiş. Bu ırgat, bardaktaki yağı yiyip bitirmiş. Akşam işten gelirken bardağın içine toprak doldurup getirmiş. Köse bardağını alıp bakınca ne görsün: Bardak dolu! Karısına:

- Bu ırgat bardağını dolu getirdi, der. Karısı:
- Irgat bizden akıllı çıktı. Kaçmak gerek, ondan sonra bizim başımıza eder. Köse, karısına:
- Sen, çiğ börek pişir de bir sandığın içini doldur, diye emir verir.

Irgat onların laflarını işitip bir yere saklanmış. Köse’nin karısı hemen çiğ börekleri hazırlayıp sandığa koymuş. Irgat da saklandığı yerden çıkıp onlara duyurmadan sandığın içine girmiş. Köse:

- Irgat uyusun da sonra kaçarız, demiş. Karısı:
- Irgat şimdi uyudu. Haydi çabuk ol, kaçalım.

Köse, çiğ börek sandığını arkasına alıp yola çıkmış. O, sandık içinde ırgatın olduğunu bilmiyormuş.

* . *Kırımtatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 221-225.

- Aman, karı, ne de çok çiğ börek pişirmişsin. Sandık epey ağır olmuş. Akan terim hep paçalarımın akıyor, der. Onlar gide gide bir yere varmışlar. Köse'nin karnı pek açkımış.

- Karı, ben açkıtm, biraz dinlenip bir şeyler atıştıralım, demiş.

Onlar sandığın kapağını açıp bakınca ne görsünler: Irgat sandığın içinde oturuyormuş. Irgat sandıktan çıkıp:

- Beni bırakıp nereye gidiyorsunuz, demiş.

Onların üçü de orada oturup yemek yemişler. Doyduktan sonra Köse çiğ börek sandığını yine arkasına alıp yola koyulmuşlar. Akşam, bir kayabaşında oturmuşlar. Orada uyumak için yatmışlar. Köse, karısının tenhada kaldığını görünce şöyle der:

- Benim yanımda sen yatarsın. Senin yanında kayabaşında ırgat yatar. Gece ben uyanınca seni dırterim, sen de ırgatı dırtersin. O, uyku arasında kayadan yuvarlanıp ölür, demiş.

Irgat onların bu laflarını duymuş. Köse'nin karısının uyumasını bekledikten sonra Köse ile karısının arasına girip yatmış. Irgat da onun karısını dırtmış. Köse'nin karısı kayadan aşağı yuvarlanıp ölmüş. Köse, yattığı yerden kalkıp:

- Kalk, karı gidiyoruz! Şimdi ırgattan kurtulduk, demiş.

Bir de baksa ne görsün, yanında ırgat capcanlı oturuyor. Köse hemen kaçmaya başlar. Irgat da onun peşine düşer. Köse, can havliyle hızlıca kaçır. Irgat onun peşinden koşup yakalayamaz. Köse bir köye gelir:

- Aman cemaat, beni böyle böyle bir adam aramaya gelecek. Yalvarırım sakın beni göstermeyin, der. Kendisi bir mezarın içine girer. Irgat da köye gelip cemaate:
- Buraya böyle böyle bir Köse geldi mi, diye sormuş. Cemaat:
- Senin söylediğin gibi Köse geldi, ama o öldü.
- Siz bana onun mezarını gösteriniz, demiş.

Ona Köse'nin mezarını gösterirler. Irgat mezarının başına gider. Köse ise mezarında nefes almak için bir delik açmış. Irgat bu delikten mezarın içine bir elma tıkamış. Köse, o kadar susamış ki elmayı alıp yemeye başlamış. Irgat onun elma yediğini duyunca "Köse ölmemiş" diye düşünmüş. O, mezarın üstünü tırnaklarıyla kazıp, açmaya başlamış. Kendi de öküz gibi böğürüp bağırılmış. Köse:

- Oyt! Oyt! Git hayvan mezardan! Şimdi ırgat gelir, seni de beni de öldürür, diye öküzü kovar.

Irgat, mezarı kazıp Köse'yi oradan çıkarır ve gerçekten de onu öldürür. Sonra ölüsünü mezara koyup orayı terk etmiş.

37. KÜLBASTI İRGAT VE KÖSE BEY MASALI*

Bir varmış, bir yokmuş. Memleketin birinde fakir yaşlı bir çoban varmış. Bu çobanın da üç oğlu varmış. Çoban o kadar fakir yaşarmış ki çocuklarını bile zorla beslermiş. O, büyük oğlunu Köse Bay'a ırgatlık olarak verecekmiş. Çoban oğlunu Köse Bay'a getirip onu ırgat olarak almasını rica etmiş. Köse Bay:

- Çok güzel, eğer oğlun benim şartlarımı kabul ederse, onu işe alırım. Ben ona bir çift öküz veririm. Bu öküzlerle bir günde köpeğimin dolaştığı her yeri süreceksin. Eğer sürmezse, ben onun sırtına yedi batman³⁷ tuz yüklerim. Oğlun o yüklerle bu yerleri sürer. Bu yüklerle de bitirmezse o zaman ben onun arkasından yedi kayışla döver evden kovarım. Eğer bu şartlara razı olursan kalsın, razı olmazsa gitsin, demiş.

Köse Bay'ın şartları insanı ürkütecek kadar korkunç olsa da, çobanın evindeki ihtiyaç daha da korkunçmuş. Bu durumda çoban ne yapsın! Şartları kabul etmekten başka bir çare kalmamış. Çoban, oğlunun gözlerini öpüp onunla vedalaşmış. Çoban evine düşüne düşüne dönmüş. Oğlan da babasından ayrılıp yeni efendisinin yanında kalmış. Ertesi gün Köse Bay oğlana bir çift öküz verip, tütün tarlasının içine göndermiş. Oğlan da ne kadar yer süreceğini anlamış. Zavallı oğlan çalışmış, kan ter içinde kalmış, akşama kadar köpeğin üzerinden geçtiği her yerin onda birini sürebilmiş.

Köse Bay, gözü doymak bilmez, aç gözlü bir adammış. İrgata bir dilim ekmek bile vermeye eli varmazmış. İrgat oğlan işinin ağırlığından, balçık sebebinden tamamen güçten düşüp yere yıkılıp kalmış. Ertesi gün Köse Bay tarlaya gidip ırgatın yaptığı işleri gözden geçirmiş. Toprağın hepsinin sürülmediğini görmüş. İrgatını dövmüş ve arkasına yedi batman tuz yükletmiş. Toprağı sürmesini emir vermiş. Yük o kadar ağırmış ki sürülecek yer o kadar çokmuş ki zavallı ırgat yolunu işini bitiremeden sürüklene, sürüklene eve gelmiş. Akşam olunca Köse Bay ırgatına sormuş;

- Oğlum, toprağı sürme işini bitirdin mi? Konuşmakta zorlanan ırgat zoraki:
- Yok! diye cevap vermiş. Açgözlü adam:

* Masalın orijinal ismi Kul'Bastı İrgat ve Kose-Bay Masalı. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.)

Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 317-332. Metin, Memet Murtazayev tarafından Kırım'ın Yalta şehrinin KucukKoy Köyü'nde derlenmiştir. (Age 316)

³⁷ Aşağı yukarı 11,5 kg'a eşit 9 okkalık ölçü demektir. <http://ne-demek.net/anlam%C4%B1/batman-ne-demek.html>

- Öyleyse şartları yerine getirmek gerekecek, diyip eline kayış alıp zavallı ırgatın arkasından yedi kayışı sökmüş.

Çobanın oğlu bu kadar eziyete dayanamayıp canını teslim etmiş. Aradan bir yıl geçmiş yaşlı çoban oğlunu görmeye Köse Bay'ın evine gitmiş.

- Ben oğlumu görmeye geldim. Oğlum nasıl? Neden bir yıldan beri yaşlı babasının halini sormadı, diye sormuş. Köse Bay:
- Oğlun şartlarımı yerine getiremediği için Allah'a can verdi.

Zavallı çoban oğlunun ölümünü işitince ağlamaya başlamış. Bahtsız fakir çoban ne yapsın!

- Kader! deyip evine dönmüş. Fakir çobanın evinde fakirlik eksilmeden devam edermiş. Bir zaman sonra yine Köse Bay'a gelip:
- Efendim! İkinci oğlumu da kendine ırgat al! Belki o senin şartlarını yapmayı kabul eder. Köse çobanın teklifine:
- Yolla gelsin. Ama bil ki şartlar aynı. Eğer yapmazsa yedi batman tuz yüklerim. Arkasından da yedi kayış vururum, demiş.

Yaşlı çobanın ikinci oğlundan ayırması pek güç olsa da razı olmaktan başka çaresi kalmamış. Ağlayıp sızlayıp oğlunu Köse Bay'a teslim edip gitmiş. Köse Bay yeni ırgatının eline bir çift öküz vermiş. Araziye yollayıp bir günde köpeğin dolaştığı her yeri sürmesini emretmiş. Alçak Köse Bay ırgatın yanına ekmek bile koymamış. Çobanın ortanca oğlu bütün gün kan ter içinde çalışmış olsa da köpeğin geçtiği yerlerin onda birini bile sürememiş. Köse Bay araziye gelip ırgatının nasıl çalıştığını görmüş. Köpeğin ayak bastığı yerlerin onda birini bile süremediğini görüp ırgatın üzerine bağırarak:

- Oğlan, sen de şartlarını yerine getiremedin. Şimdi arkana yedi batman yük yükle de çalış bakalım, demiş.

Yoksul ırgat bu yükün altında ayakları zorlanırmış. Çalışmak bir yana dursun, aç bilaç o yükün altında yere serilip zavallı canını teslim etmiş. Kan içici Köse Bay, cansız yatan oğlanı gösterip:

- Al sana payın! diyip elindeki at kamçısının arkasından yedi kayışla derisini yüzmüş.

Aradan bir yıl daha geçmiş. Yaşlı çoban Köse Bay'a gelip oğlunu görmek istemiş.

Köse Bay'a:

- Oğlumu merak edip geldim efendim. Nasıl çalışıyor, razı mısın ondan? Köse Bay başını göğse kaldırıp:
- Benim şartlarımı taşıyamadı. Allah onun canını aldı. Allah rahmet eylesin!

Talihsiz çoban gözyaşları dökmeye başlamış. Ama ne yapsın! Kaderine razı olup evine dönmüş. Küçük oğlana iki ağabeyinin de nasıl öldüğünü anlatmış. Küçük oğlan babasına:

- Üzülme babacığım, sen beni Köse Bay'ya götür, o benim işimi beğenir, demiş.

Yaşlı adam oğlunu bu fikirden vazgeçirmek istese de başaramamış ve oğlunu da alıp gitmiş. Çobanın küçük oğlunun boyu kısa olsa da babayığit biriymiş. Küçük oğlan babasına:

- Babacığım izin ver ben hor görülen ağabeylerimin intikamını alayım. Sen korkma, ben kendimi koruyabilirim, demiş.

Yaşlı çoban oğlunun ricaları karşısında daha fazla direnememiş ve razı gelmiş. Günlerden bir gün çoban Kul'bastı oğlunu Köse Bay'ın yanına getirip:

- Ağam! Bu son oğlum bunu da al yanına! Belki o senin şartlarını yerine getirir! Köse Bay ona:
- Ver! Ver! demiş. Kul'bastı çocuğa bakıp:
- Ama çok çalış. İyi bil Kul'bastı oğlan, eğer sen benim köpeğimin bir günde dolaştığı yerleri sürmezsen, arkana yedi batman tuz yüklerim, öyle sürdürürüm! O şekilde de yapamazsan sırtına yedi kat kayışla kırbaçlarım! Bana darılma, demiş. Kul'bastı'ya tembih etmiş.

Köse Bay'ın bu sözlerinden sonra küçük oğlan ağabeylerinin neden öldüğünü anlamış. O zavallıların ne zorluklardan geçtiğini anlamış. Akıllı Kul'bastı işin iç yüzünü anladıktan sonra, kendi kendine:

- Bekle sen alçak şeytan, ben senin şartlarını öyle yerine getireceğim ki sen bile ne yaptığımı anlayamayacaksın, demiş. Babası küçük oğlundan ayrıldıktan sonra Köse Bay ona şöyle demiş;
- Sen bu öküzlerini al da araziye git. Bir günde, köpek dolanacak sen de o toprakları süreceksin!

- Çok güzel, efendim, ama sen de araziye ekmek yollamayı unutma!

Kul'bastı öküzlerini alıp araziye gitmiş. Arazide yüksek bir ağaç üzerinde sağlam bir dal bulup köpeği boğazından asmış. Ondan sonra öküzleriyle araziye sürmeye başlamış. Öğleye kadar çalışan küheylan, yemek vakti geldiğinden işini bırakmış yemeğin gelmesini beklemiştir. Köse Bay'ın aklına değil yemek götürmek bir kuru ekmek getirmek bile gelmemiş. Kul'bastı çok bekledikten sonra öküzlerden birini yere yatırıp kesmeye başlamış. Derisini sıyrıp güneşe asmış. Etini de ateşte kızartıp doya doya yemiş. Eti yedikten sonra Kul'bastının gücü daha da artmış. Kalan bir öküzle de epeyce yeri sürmüş.

Köse Bay ikinci günü de yemek getirmemiş. Yemek zamanı geldiğinde dün olduğu gibi çok beklemiş. Kul'bastı ikinci öküzü de öldürmüş, etini de kavurma yapmış. Derisini de güneşe koymuş. Akşamüzeri Köse Bay, ırgatının ne iş yaptığını görmek için araziye gelmiş. Gelmiş ama gözlerine inanamamış. Onun güçlü öküzlerinden bir tek geriye kalan küheylanın omuzlarındaki derileriymiş. Köpek de dalın üzerinde ayaklarını uzatıp sallanıyormuş. Köse Bay'ın sinirden saçları dikelmış.

- Oğlan, nedir bu gördüklerim, diye Kul'bastı'ya bağırılmış. Kul'bastı da:
- Allahın emri o efendim! Sen iki günden beri yemek yollamayı unutuyorsun. Köpek de kahırlanıp kendi kendini astı. Öküzler de aç durmaya katlanamadı, onlar da üzülüp canlarını Allah'a teslim ettiler. Derilerini de ölmeden evvel bana vasiyet edip gittiler, demiş.

Köse Bay bu sözlere o kadara sinirlenmiş ki ırgatı oklatmak istemiş. Lakin Kul'bastı'nın aslan gibi kıyafetini görünce korkmuş. Maksadını yerine getirmeye cesaret edememiş.

- Eh ne yapalım, Allah'ın emri böyleyse, diye sürülen yere bakmış. Maşallah Kul'bastı sen benim şartlarımı yerine getirmişsin! diye söylemiş.

Köse Bay ile Kul'bastı eve gelmişler. Köse ertesi günü düğüne gideceği için ırgata:

- Sen buralara mukayyet ol! Ben düğüne gideceğim. Arada dışarı da çık, demiş.

Kul'bastı evde yalnız kalmış. Büyük baş hayvanları birer birer incelemiş. Her bir sığıra bakmış. Köse Bay'nın kırk beş büyükbaş hayvanını soymuş, kesilen hayvanları kapının önüne toplamış. Köse Bay düğünden dönünce kapı önündeki hayvanları görünce aklı başından gitmiş. Kul'bastı adamı karşılamış:

- Ey efendi ağam! Bykbaşlar senin emrini tutmadıkları için Allah canlarını aldı, demiş.

Köse Bay Kul’bastı’nın kalın yumruklarını görüp bir türlü karşılık verememiş. Kul’bastı’nın laflarına inanamadığından Köse Bay susmuştur. Günlerden bir gün Köse Bay ırgatına:

- Koyunları çıkar da otla! Mukayyet ol da bahçeye girmesin, demiş. Kul’bastı içinden gülüp kendi kendine:
- Güzel! Kan içici kerata! Sen kendi kendine ölümünü hazırladın. Dur sen ben seni öyle bir yeneceğim ki yerinde yeller esecek, demiş.

Kul’bastı koyunları alıp onları otlatmaya götürmüş. Onlar birer birer çitlerin üzerinden atlayım bahçeye girmişler. Kul’bastı efendinsin emrini yerine getirecek olmuş, bahçeye giren koyunları birer-birer öldürmüş ve bir ağacın köşesine toplamış. Akşam eve hiçbir koyun geri dönmemiş. Köse Bay bahçe içindeki o ağacın dibindeki koyun başlarını görünce kendini tutamamış:

- Sen ne yaptın? Beni ne hale koyduğundan haberin var mı, diye Kul’bastı’ya bağırmış. Kul’bastı kendini hiç bozmadan:
- Ne yapayım efendim, Allah’ın emri böyleymiş! Koyunlar senin emrinin dışına çıktıkları için Allah’da cezalarını verdi, demiş. Kabahatsizmiş gibi Kul’bastı:
- Efendim bu kesilenleri nereye taşıyayım?

Köse’nin damarlarından kanı çekilmeye başlamış. Köse, kzlerinin, sığırlarının, koyunlarının acısı ile ne intikam alma düşüncesine kapılmış. Günlerden bir gün Köse karısına:

- Ben o herifi öldüreceğim. Sen benim tüfeğimi hazırla! Başka çare yok, ben onun canını cehenneme yollayacağım, demiş.

Kul’bastı onların bu konuştuklarını pencere camından duymuş. Kendi kendine bu tehlikeyi bir kurnazlıkla geçirmek gerektiğini düşünmüş. Yatağa bir horoz, bir de kütük koyup üzerini örtmüş. Kendi de bir kenara gizlenmiş ve beklemeye başlamış. Gece olunca Köse Bay elinde tüfekle Kul’bastı’nın odasına gizlice girmiş. Yataktan gelen sesleri duyunca tüfeğini ateşlemiş.

- şükür yarabbi! Bu hain ziyankardan kurtuldum, diye gr sesle kahkaha atmış.

Köse, yatağın içinden gelen hırıltıların horozdan ve kiraz kütüğünden geldiğini anlamamış. Sabah olunca Kul'bastı Köse'nin evine gidip oturmuş. Köse Bay, öldü diye bellediği düşmanını sağ salim karşısında görünce şaşırılmış. Köse Bay'da intikam duygusu gittikçe artmaya başlamış ve onu yok etmek için yemin etmiş. Karısına dönüp planını anlatmış:

- Ben onu diri diri yakarım! Sen bana bu gece bir güğüm kaynamış su hazırla. Ben onun canını cehenneme yollayayım! demiş. Kadın:
- Allah işini kolay etsin! diye ocağın altını yakmış, su kaynamaya hazırlanmış.

Kul'bastı Köse Bay'ın kendisine düşman olduğunu bildiğinden daima onu dinliyormuş duydukları karşısında harekete geçmiş. Kul'bastı iki sıçan tutmuş yatağın içindeki kütüğe bağlamış üstüne yorganı da çekmiş. Kendi bir yere gizlenmiş, Köse'nin ne yapacağını seyretmeye başlamış. Gece olduğunda, Köse elinde bir güğümle kaynayan suyu almış korka korka Kul'bastı'nın yattığı yatağına yanaşıp güğümdeki suyu yatağa dökmüş. Yatağın içindeki sıçanlar yanıp kıvrana kıvrana bir çığlık koparmışlar. Köse-bay onu Kul'bastı'nın öldüğünü düşünüp ellerine göğse yükseltip dua ederken:

- Ya Allah'ım sen şu alçağın canını al da ben de kurtulayım, diye dua etmiş.

Sabah olunca Kul'bastı gizlendiği yerden çıkıp bir şey olmamış gibi efendisinin karşısına geçip selam vermiş. Köse Bay öldü diye bildiği düşmanının sağ salim olduğunu görünce, ödü patlayacak hale gelmiş.

- Nasıl oğlum bu gece iyi uyudun mu? Irgat gülümseyip:
- Ey merhametli efendim! Senin ekmeğini yiyen adamım. Ben rahat değilim desem Allah günah yazar. Benim hatırimi sorduğun için Allah senden razı olsun. Bu gece ben pek tatlı uyudum. Lakin sıçanlar gelip yorganımın üstünü ıslatmışlar, demiş.

Köse-Bay acısından dişlerini gıcırdatmış lakin bir şey olmamış. Hemen karısının odasına gitmiş:

- Bu hınzır şeytana bir şey olmuyor. Belki onun tılsımı vardır. Kaynayan su bile etki etmedi. Ama belki zehir eder. Sen akşam Kul'bastı'ya yağlı yemekler pişir. Kul'bastı kızartma pek sever, demiş.

Akşam olduğuunda yemeğe oturmuşlar. Köse ırgatı da sofraya çağırmış. Ona iyi davranır, yemeğın en güzelini ikram edermiş. Kul’bastı hemen Köse’nin niyetini anlamış. Gizliden tabakları değıştirmiş. Kul’bastı yemekleri afiyetle yemiş. Köse’nin oğlu Kul’bastı’nın yerine canını ahrete yollamış. Köse çocuğunu kabristana alıp gitmiş:

- Ben onu suyla boğarım! Onu bizimle birlikte yatmaya çağıralım. Sen çatının en soğuk köşesine üç döşek kur. O herifi dama çıkan tarafta yatırırız. Sen ikimizin arasında yatarsın. Ben seni tutarken de sen onu yanlışlıkla olmuş gibi itersin. O aşağıya yuvarlanıp suya düşer ve boğulur. Biz de o şeytandan kurtulmuş oluruz, demiş.

Kadın çatı üzerinde yatak hazırlıyormuş. Kul’bastı’yı yatmaya çağırmış. Akıllı Kul’bastı meselenin farkına hemen varmış. O da kendi planını yapıp onların teklifine razı olmuş. Kul’bastı dama çıkılan tarafta yatmış, kadın da ortada yatıyormuş. Gündüz biraz çalışıp yorulan kadın hemen uyumuş. Köse’de uyumaya başlamış. Kul’bastı yavaşça yerinden kalkıp ikisinin arasına girmiş. Kul’bastı efendisine bakıp kendi kendine:

- Benim kardeşlerimin ölümü zavallı babamın fakirliği sana pek pahalıya mal olacak, demiş.

Gecenin bir yarısında Köse-bay uyanıp kadını diye ırgatını dürtmüş. Kul’bastı da bütün gücüyle kadını itmiş. Öyle güçlü itmiş ki kadın doğru suya düşmüş. Canını Allah’a yollamış. Sabah olunca, Kul’bastı uyanmış, yanında yatanın kadını diye düşünürken:

- Biz bu heriften yakayı kurtardık. Allah’ıma şükürler olsun! –demiş. Kul’bastı’da:

- Ya, ya efendim, çok şükür!

Köse-bay Kul’bastı’nın sesini duyunca bir anda ter basmış. Köse-bay kendi kendine:

- Vay anam! Bu yiğidin tılsımı pek kuvvetli. Bu yiğide bir çare etmez. Ondan kaçmak gerek, diye düşünmüş.

Köse-bay artık her şeyini kaybetmiş. Artık kendi canını kurtarma çaresine düşmüş. O artık koyunundan, duvarından, çocuğundan en sonunda da karısından ayrılmış. Elinde kalan kıymetli altınlarını, paralarını toplayıp gecenin bir yarısında evinden çıkıp kaçmış. Köy mezarlığında kendine bir türbe yaptırmış. Köse-Bay Türkiye’ye gitti diye halk

arasına haber salmış. Kendi de mezarlığa gidip türbenin içine gizlenmiş. Kul’bastı Köse’nin kaçtığını duyunca:

- Nere kaçarsa kaçsın benden kurtulamaz. Kan içici yılan! Fukaraların hesabını vermeden benden kaçamazsın, demiş.

Irgatın acısı çok büyükmüş. Şeytanın tırnağına girsen de seni orada bulup çıkarmaya karar verdim. Köse-Bay’ın atına binip köy içine gitmiş. Ev ev gezip Köse-Bay’ın nerede olduğunu gösterene on altın vereceğini vaad ederek dolanıyormuş. Halk arasından bir mezarıcı çıkıp:

- Onun türbesini ben yaptım, nerede olduğunu gösteririm. –diye mezarlığa gitmişler.

Kul’bastı gizlice Köse-Bay’ın türbesine yaklaşmış. Öküz gibi bağırmaya başlamış. Kose-Bay çok zaman ses vermemiş. Lakin aç gözlü adam öküzlerden birinin onu ahrette karşılayacağını düşünmüş. Yavaşça mezarından başını uzatıp: Ke Macik Ke! –diye öküzü çağırmaya başlamış. Kul’bastı’da bunu fırsat bilip Köse-Bay’ın üzerine atlayıp mezardan çıkarmış. Elindeki iple onun elini ayağını sıkıca bağlamış. Kul’bastı elindeki kamçıyı gösterip:

- Artık, Köse-Bay bütün yaptığın hıyanetliklere, zulümlere cevap verme vakti geldi. Benim ağabeylerimi öldürdün. Babamı yoksulluk içinde bıraktın. Onlardan başka ne kadar ırgat öldürdün? Söyle, cevap ver! Kul’bastı’nın koluna düşen Köse-bay, yaptığı bütün cinayetleri bir bir anlattıktan sonra Kul’bastı’nın kamçısını Köse’nin arkasına yerleştirip:
- Al sana! Al sana! Bütün bunlar boktan yere kanlarını içtiğin adamlar için. Karayılan! Sana ne kadar ceza versem az gelir! Al hakkını! diye Kul’bastı onun arkasından kamçısını yedi kayış çıkana kadar vurmuş.

Köse-bay kendine layık köpek ölümüyle kötü kokan canını iblisin yatağı, cehenneme yollamış. Köse-bay kendi zalimliklerin cezası gereği defnedilmiş.

38. MUSAFİR*

Bir zaman varmış, bir zaman yokmuş. Bir zamanda bir Fukara varmış. Bu Fukara'nın evine bir misafir gelmiş. Fukara'nın bir de zengin komşusu varmış. Bu komşu Fukara'nın evine gelip giden misafirlerden bir şeyler duymuş. Günlerden bir gün zengin komşu, Fukara'yı evine çağırıp şöyle demiş:

- Siz bize niçin gelmiyorsunuz? Fukara:
- Bizim gibi Fukara'nın sizin gibi bir komşunun evinde ne işi olur? Biz size gelmeye utanırız, demiş. Bey:
- Utanma, istediğin zaman gel, git. Sana soframızdan arta kalan yemekleri veririz.

Bir zaman sonra Bey sormuş:

- Baksana bana, bu senin evine gelip giden adam nasıl bir adamdır?

Fukara şaşırıp kalmış. O misafir, Fukara'ya "Benim senin evine gelip gittiğimi kimseye söyleme, kim olduğumu hiç kimseye söyleme." demiş. Öyle demiş olsa da Bey söylettirmiş. Fukara, gelen misafirin Hıdır Nebiy olduğunu söylemiş. Bey şöyle demiş:

- Sen onu bana da alıp gelsene. Ben Hıdır Nebiy'i misafir etmek isterim. Sen söyle o bize de gelsin.

Yine bir gün Hıdır Nebiy fukaranın evine gelmiş. O konuk, fukaranın halinden bir şeyler olduğunu anlamış ve demiş ki:

- Senin bana söyleyecek bir şeylerin mi var? Neden söylemeye çekiniyorsun? Söyle hadi, çok düşünme. Fukara, ona demiş ki:
- Bizim komşu Bey sizi evine misafir çağırıyor. Hıdır Nebiy:
- Sen git ona, benim onun evine geleceğimi söyle. Fukara, Bey'e gidip şöyle der:
- Misafir size gelecek, hazırlıklı olu.

Bey, hemen tedariklenip evlerini donatmış. Yatak, yemek, su, ekmek hazırlayıp, evden yola kadar kilimler sermiş. Her şey hazır olduktan sonra Bey, Hıdır Nebiy'i beklemeye başlamış. Biraz vakit geçtikten sonra kapı çalınınca, Bey karısına şöyle seslenmiş:

- Hıhh, Hıdır Nebiy geldi.

* *Masallar Kırım Tatar Folklorunun İkinci Çıyıntığı*. (Haz.) Umer İpci. [b.y. yok], Kırım ASSR Devleti Neşriyatı, 1936, s.s 36-39.

Kapıyı açıp baktığında ne görsün, sırtında büyük bir körüğü olan, çullu kıyafetli bir dilenci gelmiş. Dilenci, Bey’e şöyle demiş:

- Beni Allah misafiri olarak alır mısın? Bey, sinirli bir şekilde:
- Git, melun buradan! Bana şimdi kıymetli bir misafir gelecek, yok ol! –diye onu kovmuş.

O gelen dilenci meğerse Bey’in beklediği misafir, Hıdır Nebiy’iymiş. Bey’e dilenci şekilde görünen Hıdır Nebiy, arkasındaki körüğü yere koyup üzerine basmaya başlayınca, körükten çıkan hava ile o mükemmel sarayı yerinden oynayıp göğe savrulmuş. Ondan sonra Hıdır Nebiy, körüğünü yola tutup Bey’in bütün koyunlarını, duvarlarını yerle bir etmiş. Bundan sonra da “misafir” kalkıp gitmiş.

39. OYUNLARIN OYUNU*

Dilenci moruk, köyde dolanıp dururken bir bahçeye girmiş. Birde bakmış ki evde kimse yok ve sönmeye yakın bir ocağın külü içinde bir sahan gömülüymüş. Dilenci moruk sahanın kapağını açıp içine bakmış ki ne görsün, sahan ağzına kadar cevizli yemekle doluymuş! Gördükleri karşısında şaşırان dilenci şöyle der:

- Karısı kocasına yemek pişirmiş, soğumasın diye ocağa koymuş. Besmele çekip, bir kaşıkçık alsam bunun günahı olur mu?

İki parmağıyla bir kaşığın ucundan tutmuş. Yemek çok lezzetli olduğundan nefsine kapılıp yemekleri birer birer ağzına tıktırıp sahanın boşalmasına yakın evden çıkayım diye düşünürken elinde bir süt kabı, hayvan arayan bir kadın peyda olmuş. “Anaa gördün mü belanı, tuzağa düştüm. Şimdi ne yapacağım, cemaat dayağı mı yemeliyim? Yok, Allah göstermesin, vallahi bütün kemiklerimi kırarlar” diye düşünüp hemen cüppesini toplayan dilenci, dolabın içine girip saklanmış. Arası çok geçmeden kapı kapanmış ve kadının evine zengin bir adam gelip girmiş. Bu adam onun sevgilisiymiş. Kadın sevgilisine:

- Kocam komşu köye düğüne gitti, yarından önce gelmez. Sen bu gece benim konuğum olursun, demiş. Sofra donatan kadın bir de ocaktan sahanı alıp:
- Büyük canım, sadece senin için pişirdim!

Sahanı açıp bakınca içinin tam takır olduğunu görmüşler. Onlar boş sahana baktıkları vakitte davul zurna çaldırarak bahçenin ortasına kadının sarhoş kocası gelmiş. Kadın sevgilisine:

- Yok ol, dolaba gir, kocam görürse ikimizin de canını alır, demiş.

Korkusundan dişleri zangırdayan adam, can havliyle dolaba girmiş. Dilenci moruk, canı acıyan bir adamın haliyle:

- Burası zaten daracık bir yer, şimdi sen de geldin, demiş.

Ev içinde konuşmalar başlamış. Kadın, kocasının sarhoşluğundan faydalanıp bir kadeh rakı doldurup dolap içine sevgilisine uzatmış. Rakı, Dilencinin koluna düşmüş. O, rakıyı derhal içip atmış.

* Masalın orijinal ismi “Dubaranın Dubarası”dır. **Tatar Halkı Masalları**. (Haz.) P. Tınçerov, Y. Bolum, K. Djamanaklı. Taşkent: Devlet Nefis Edebiyat Neşriyatı, 1959, ss. 95-99.

- Bana uzatılan kadehi niye alıyorsun ya! diyen zengin adama dilenci şöyle cevap vermiş:
- Sana olduğu ne belli, belki banaydı.

Dilenci ve bu arada ikinci kadehi de alıp içip atmış. Cevizli yemeğin keyfi, rakının tesiri Dilenci'nin başını döndürmüştü. O, dolap içinde olduğunu unutup şarkı söylemeye başlamış. "On sekize geldi yaşı, Belalara çattı başım..." Zengin adamın bunu duyunca ödü patlamış.

- Senin yaptığın nedir, moruk adam. Bir duysalar ikimiz de diri diri derimizi soyarlar. Dilenci moruk bu sözlere şöyle karşılık vermiş:
- Soyarlarsa, senin derini soyarlar, ben ne yaptım ki?

Zengin adam çaresizlikten ne yapacağını bilmeden elini onun ağzına kapatarak

- Yalvarırım sana, etme eyleme, beni oyuna getirme, istersen sana altın saatimi al, bir tek şarkı söyleme, demiş.

Dilenci saati almış lakin mahmurluğu geçmediğinden "Kör Oğlan'ı" söylemeye başlamış. Zengin adam ne yapsın? Bu ahmak dilenci yüzünden cemaatin maskarası olmasın mı? Dolap içinde keyfe gelen bu genci susturmak için ona ceketini verir, baştan aşağı soyunup bütün kıyafetlerini çıkarıp verir ve kendi anadan doğma çıplak kalırmış. Gecenin geç saatlerinde konuşma bitmiş ve misafir adamlar bahçeye çıkmış. Kimseye yakalanmadan misafirler arasına karışan Dilenci moruk da çıkıp gitmiş. Kadının kocası, misafirlerini yolcu edip evine gelip girdiğinde bakınca ne görsün, karısı yatağa uzanıp yatmış da can havliyle zorla nefes alıyormuş.

- Çabuk ol, komşu köyün mallasını çağırıp gel, ölmekteyim, demiş. Kocası, karısının sözlerine inanıp yola çıkmış. Dilenci moruk ise işin böyle olacağını evvelden bildiğinden sarık sarıp yol başında bu adamı beklemeye başlamış.
- Selamın Aleyküm, kardeşim, bu geç vakitte nereye gidiyorsun?

Kadının kocası bu rast gelişe sevinip "Mollayı" evine alıp gelir. Sarıklı moruk, hasta kadının yatağı altına diz çöküp homurdandıktan sonra:

- Oradaki yemeği kime hazırladın? Şu dolaptaki sevgiline mi? Kocana söyleyeyim mi, diye sorarak dua etmeye başlamış. Hastalığın kurnazlık mı? Hemen ayağa kalk. Kalmazsan işin var. Şu dolaptaki adamı şeytan deyip kovalayacağım. Beni anladın mı? Dilenci moruk duasını bitirdikten sonra kadının kocasına dönüp:

- Evinize insan kıyafetli iki ayaklı şeytan girmiş. Bu şeytan senin kadınına sabahı ettirmez, ölür gider, demiş. Ev sahibi “Mollanın” ayaklarına kapanarak,
- Mollam, yardım et, ne istersen veririm. Sen yeter ki sinsi şeytandan karımı kurtar.
- Kurtarayım ama bu şeytan evine çırılçıplak gelip girmiş. Onu giyindirmeden bu soğukta evden çıkmaz. Ev sahibi “Mollaya” donunu bile verir. Dilenci moruk, donu alıp dolabın önüne gelir ve duasını etmeye devam eder.
- Şeytan oğlu şeytan, hemen giyin ve çık dolaptan. Seni kurtardım buradan bir daha da düşme buraya, demiş.

Sonra duasını okur. “Aydı ellezi zilliy fullüziy fit!”. Mollanın “fit” demesiyle zengin adam dolaptan çıkıp, kaçıp gider.

40. PADİŞAHIN ÜÇ OĞLU VE AKILLI ÂŞIK MASALI*

Geçmiş zamanlarda bir Türk sultanı varmış. Bu sultanın üç oğlu varmış. Sultan öleceğini anladığı zaman oğullarını yanına çağırması ve onlara şöyle bir vasiyette bulunmuş:

- Ey benim sevgili evlatlarım, Cenabıhak beni yanına çağırıyor. Bu fani dünyada siz kıymetli evlatlarıma veda etme vaktim geldi. Ben size bu dünyada sayısız mal ve ganimet bırakıyorum. Evlatlarım, fakat bunların hepsi geçicidir. Ben size bunların hepsinden kıymetli olan üç nasihat vereceğim. Onlar size daima zevk ve baht verecektir.
- Ey şanlı babamız, biz seni dinliyoruz, demişler. Sultan, büyük oğla yönelip:
- Ey benim büyük oğlum! Her köye her şehre birer saray yaptır. Her birisine de kendi vezirleriyle şenlikler yap! Sultan, ortanca oğluna yönelip:
- Ey benim ortanca oğlum! Sen de her akşam bir kızla geceni geçir. Bekar bir kızla birleşmek gibi dünyada büyük bir zevk yoktur.
- Ey sevgili genç oğlum, her yemek yediğinde mutlaka bal ve yağ da ye. Daima bal ve yağ yemek dünyanın en güzel şeyidir.

Padışah sözünü bitirir bitirmez son nefesini de vermiş. Şehzadeler babalarının vasiyetini yerine getirmek için harekete geçmişler. Kısa bir süre içinde memleketin her yerindeki köy ve şehirlerinde yıldızlı saraylarla dolmuş. Her bir sarayda vezirlerle birlikte ziyafetler, eğlenceler düzenlemişler. Ortanca oğlan da babasının vasiyetini yerine getirip, her gece hem kendisi hem de vezirleri için memleketin kızlarını zorla ele geçirip onlarla sabaha kadar zevk-i sefa halinde olurlarmış. Küçük oğlan da mezardaki babasının ruhunu rahat ettirmek için her gün yedi kere, sofrasında bal bulundurulacağını emretmiş, bal yemeyenleri de babasının vasiyetine ihanet ettikleri gerekçesiyle onları astırmış. Memleket bu sebepten bal ve yağ kıtlığına uğramış.

Bütün bu masraflardan ötürü vergiler arttırılmış, memleketi kara kasvet basmış. Velhasıl kurnaz sultanın vasiyetleri memleketin başına bela olmuş. Memleket bu kötü durumdayken ilim, hikmet sahibi bir âşık halkı bu beladan kurtarmanın bir çaresini

* Masalın orijinal ismi, “Padışanın Uc Oğlu ve Akıllı Aşık Masalı”dır. *Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 132-140. Masal, Hatice Umerova tarafından Kırım’ın Yalta şehrindeki Alupka Köyü’nde derlenmiştir. (Age123)

aramaya koyulmuş. Âşık doğru saraya gitmiş. Şehzadelerin huzuruna gidip onlara şöyle demiş:

- Ey devletli, akıllı şehzadelerim! Sizler, hangi peygamberin mukaddes vasiyetlerini tutup bu büyük işleri yaparsınız? Büyük şehzade:
- Bizim büyük babamız, Allah'ın cennet bahçesinde olsun, ölmeden evvel bizi yanına çağırıp üç türlü vasiyet etti, deyip onun vasiyetlerini birer birer âşığa anlatmışlar. Âşık onları dinledikten sonra:
- Ey kıymetli baba vasiyetlerini yerini getiren şehzadeler, padişahın en adaletlisi olan, ölen babanız, Allah onun canını cennetlik etsin, ama sizlere kendi vasiyetini söylemesindeki sebep bugün yaptığımız işleri yapın diye değildir. Siz onun zekice olan vasiyetini yanlış anlamışsınız. Beni zindana koymadan evvel, siz beni bir dinleyin. Ben size öyle bir masal anlatayım ki siz babanızın size son nefesinde söylediği manalı sözlerin ne demek istediğini anlayacaksınız. Rahmetli babanız son nefesinde size anlatmak istediği nasihatler manalı ve bilmece dolu sözlerdir, demiş.

Şehzadeler âşığın hikâyesini can kulağıyla dinlemişler. Âşık onlara:

- Bir zamanlar, çok uzak memleketin birinde pek kuvvetli pek heybetli bir padişah varmış. Bu padişah çok zalimmiş. Ona tabî olan halklardan hep sebepsiz yere haraç almış. Günlerden bir gün, kabile içinden en akıllı, en bilgili kişiler toplanıp halka seslenmişler:
- Sultanı da onun vezirlerini de beslediğimiz yeter artık! Ey akıllı ulemalar, öyle bir kurnazlık düşünelim ki padişahın vezir ve ulemaların onun emirlerini yerine getiremesinler. Böylece belki şu ağır haraçlardan yakamızı kurtarırız, demişler.

Akıllı ulemalar üç gün üç gece düşünmüşler taşınmışlar en sonunda halkın üzerine düşen görevleri yerine getirmemeye karar vermişler. Kabile son kez aralarında haraç paralarını toplayıp vekillerle sultanın sarayına yollanmışlar. Vekiller zalim sultanın huzuruna çıkıp kendisinin en meşhur ulemaları ile memleketi idare eden adamları bir araya getirmesini rica etmişler. Onlarla kurnazlık yarışı yapmak istediklerini söylemişler. Padişah da onların ricalarını yerine getirip, ulemalarını huzuruna çağırılmış. Onlara:

- Ey benim devletimin en akıllı, en bilgili adamları. Tanrı size mukaddes bilgi bağışlasın. Sizin bilginizle yarış yapmak için Habeşliler kendi ulemalarını yollamışlar. “Müslümanların akli Mecusilerin³⁸ bilgilerini yener!” deyip sözünü bitirmiş.

Padişah, ulemalarına bunları söyledikten sonra misafir Mecusilerini huzuruna davet eder. Sonra onlara bakıp:

- Sizin her bir zor sorunuzu benim itibarlı ulemalarımın üçü sivri, bilgili kılıçlarıyla karşılayacaktır, demiş.

Sonra Mecusi ulemasının en büyüğü sağ kolunun beş parmağını açıp gözleriyle avucunun içini gösterip parmaklarını aşağıyı sarkıtır. Sultanın ulemasına bakıp şöyle demiş:

- Bunun mânası nedir, cevap veriniz?

Ezberden bin bir tane ayet, hatırlasalar da hiçbirisi Mecusi’nin bu bilmecesine cevap verememiş. O zaman ulemaların arasından kim olduğu belli olmayan bir derviş de köşede ulemaların yarışını dinliyormuş. Sultan ulemalarının cevap veremediğini gören derviş, yerinden doğrularak sultanın yanına gidip soruya cevap vermek için izin istemiş. İzin aldıktan sonra:

- Ey şeytan şeriatının bekçisi, bilmeceni tekrarla. Ben sana gereken cevabı vermeye hazırım. Ya Allah sen bana, bu Mecusilerle savaşmaya kuvvet ve dikkat ver, deyip elini göğe çevirip dua etmiş.

Misafir ulema ikinci kez avucunu açıp başparmağını aşağıyı göstermiş. Derviş de karşılığında parmaklarıyla yumruk yapıp göğe yükseltmiş. Mecusi parmaklarını aşağıya sarkıtmış. Derviş de yumruğunu açıp parmaklarını göğe yöneltmiş. Ulema dervişe dönüp:

- Doğru cevap verdin, ey ilim hazinesi! Sen beni yendin, demiş. Sultanın vezirine:
- Haraçlarını alınız, ey kudretli sultanın hizmetçileri!

Padişah bu yarıştan hiçbir şey anlamamış. Bilmeceyi anlamak için ulemayı odasına çağırıp:

- Ey yenilen Mecusi sen kendi kurnaz bilmecenle ne anlatmak istedin, deyip sormuş. Mecusi:

³⁸ Ateşe tapanlar.

- Ey padişahların padişahı! Benim bilmecelerimin mânası şuydu: ben beş parmağımı yukarı doğru yönelttim: senin sarayında Allah'ın izniyle beş vakit namaz kılınıyor mu? diye sordum. Derviş de parmaklarını sıkıp, evet cevabını verdi. O zaman ben parmaklarımı aşağıya doğru indirdim: “Ya ne için Allah memleketini harap eden felaketli yağmurlar yağdırır?” dedim. Derviş bu soruya karşılık olarak parmaklarını yukarı kaldırıp avucunu gösterdi: “Peygamberlerin kitabında böyle yazılıyor diye cevap verdi”, demiş.

Padişah Mecusi ulemasını dinledikten sonra diğer arkadaşlarını da alıp hepsini saraydan kovmuş. Mecusiler kederli bir halde memleketlerine geri dönmüşler. Sultan dervişini yanına çağırıp sormuş:

- Benim haraç almama yardım eden akıllı derviş, Mecusi ulemasını sen nasıl anladın?

Derviş gözlerini göğe dikip, kahkahalarla güldükten sonra şöyle demiş:

- Ey peygamberin halifesi, padişahların padişahı! Bu şeytanın bilmecesini anlamasam da, kendiniz de gördünüz, verdiğim cevaplar sizin faydanıza oldu. Yaşlı Mecusi parmaklarını açıp avucunu gösterdiğinde, senin ulemalarına yardım etmemin tokatla olacağını sandım. Ben de ona karşılık olarak yumruğumu gösterip: eğer sen bana tokat atmak istersen, ben de senin yüzüne yumruk atarım demek istedim. O zaman, bu yaşlı şeytan parmaklarını aşağıya sarkıttı. Benim inatçılığımдан ötürü beni yere yıkıp boğazıma yapışacaktır diye düşündüm. Biraz ürksem de parmaklarını yukarı çıkardım. Yani, sen beni yere yıkarsan ben de senin boğazına yapışırım demek istedim.

Sultan, dervişin verdiği cevaplara bayılmış ve kahkahalarla gülmüş. Dervişin akıllı çıkışından pek hoşlanan sultan, onu kendine baş vezir tayin etmiş. Yani vezir hükümet başına geçtikten sonra harçlar daha ziyade artmış. Âşık masalını bitirip şehzadelere:

- Şimdi gördünüz mü manasız vasiyetleri! Manası anlaşılmayan bilmecelere inanmak olmaz. Gördünüz mü, yalan yanlış anlayışlardan ne kadar felaketler, zararlar doğar, ne kadar insan boş yere kaybettiler, demiş.
- Senin anlattıkların çok güzel ama ya babamızın bize son nefesinde söylediği vasiyetlerinin asıl manası nedir?

- Babanızın büyük oğluna söylediği: “her yerde bir saray yaptır sözü, yaptığın iyiliklerle hayır hayratınla her şehirde, her köyde kendi halkına samimi ol, dostluk itibar kazan, demektir.” Ortanca oğlana söylediği: “her gece bir kızla yat, dediği vasiyet, adaletli, akıllı padişah, zamparalıktan vazgeçen insandır, kendi kadınınla yattığın zaman aldığın lezzet ziyadesiyle zevk verici” demek istemiş. En küçüğünüze yaptığı vasiyette ise, o kadar sade bir şey istemiş ki “aklınızın yetmediğine hayal edin” demiş. Halkının canına, malına hakim olanlar babanız size şunu demek istemiş: sarayda ancak sade ömür geçirin idare edebilmek, halktan vergileri az alın, kanaatkar olun, aşınızı yağdan baldan daha tatlı yapar. İşte sizin vasiyetlerinizin tabiri budur. Bunu anlayın sonra istediğinizi yapın! deyip saraydan çıkıp gitmiş.

Akıllı âşığın tabirleri, verdiği cevaplar şehzadeleri o kadar etki altında bırakmış ki ertesi gün, onun gösterdiği yoldan gitmeye söz vermişler. Akıllı âşığın bu faydalı hilesi bir halkın ağır durumunu iyileştirmiş. Onun bu hareketi bir kahramanlık sayılmış. Hatta pazarda, kahvehanelerde, hanlarda memleketin her yerinde bile dervişler, ilahiyatçılar, türkücüler tarafından yırlanmış, masalcılar tarafından da masal edilip anlatılmış.

41. PORTNOY³⁹ VE AÇGÖZLÜ MOLLA MASALI*

Bir zamanlar Mısır padişahlığında bir genç oğlan varmış. Bu gencin mesleği urba dikmekmiş. Zavallı Portnoy ne kadar iyi usta olup çalışsa da, fakirlikten bir türlü gözü açık olamamış. Günlerden bir gün, kendisine kısmet bulmak için sırtına kabanı, elinde ekmeğini alıp hacılar kervanına karışıp yola çıkmış. Az mı gitmiş çok mu gitmiş pek çok yerlerden geçip, pek çok denizler aşp, en sonunda gece rüyasında hayalinde olan Mekke şehrine gelmiş. Sağ salım geldiğine dua edip doğru Kaber taşına gitmiş.

Çeşitli Müslüman memleketlerinden gelen yüz binlerce hacılar bu mübarek taş etrafında dönerek tavaf edip ilahi okuyormuş. Portnoy da hacılara koşup taşın etrafında dönüp durduğu bir vakitte ayağına bir şey takılmış. O şeyi eline alıp bakmasıyla kuşak gibi kemerin içinde dopdolu altın olduğunu görüp alelacele koynuna tıkip ibadetine devam etmiş. Aradan on dakika geçer geçmez halk arasında güçlü bir ses duyulmuş. Portnoy kafasını çevirip baktığında şişman bir molların ağlayıp sızlandığını, kendi kendisini yumrukladığını, saçını sakalını yolduğunu görmüş. Molla üzgün bir sesle:

- Ahh Rabbim! Benim doğan gününe lanet! Ey benim kara bahtım! Ey benim kara yazılı başım! Yardım edin, ey Müslümanlar! Dua edin Kabe hürmetine, peygamber hürmetine bana acısın! Ben bu sakalımı ağartana, Allah'ın adını yükseltene kadar çalışıp kazandığım paralarım şu kemer içindeydi cemaat! Ey günahsız hacı efendiler, görürseniz benim helal paramı hemen getiriniz! Onu bulup veren Müslüman'a altınlarımın yarısını anamın ak sütü gibi helal edeceğim. Ah benim talihsiz başım! Ah benim kara günlerim, diye hemen bağırır. Portnoy bu yaşlı hacıyı dinledikten sonra kendince bir karar almış:
- Allah'ın bana çalışıp emeğimden zenginlik vermemesi belki benim iyiliğim içindi. Bu günahsız hacı babanın vasıtasıyla verecekti, diye düşünmüş. Gübreye yatan molların yanına gelip koynundan çıkarıp altın dolu ağır kuşağı gösterip:
- Ey hacı baba! Altın dolu kuşağını bulduğum için Allah'a dua et! Şimdi o benim kolumda, demiş.

³⁹ Portnoy: Kefen-Kefenci, Terzi manasında kullanılmıştır.

* Masalın orijinal ismi, "Portnoy ve Ackoz Molla Masalı"dır. *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 70-82. Masal, Mustafa Topal tarafından Kırım'ın Yalta şehrindeki Gaspra Köyü'nde derlenmiştir. (Age 47).

Molla kemerini gördüğü gibi sevincinden iki elini birbirine vurup sıçramaya başlamış. Portnoy altınları kolunda tutup mollaya:

- Molla efendi, iyice duymadım, bana nasıl bahşış vereceksin?

Molla uzun sakalını sıvayıp:

- L'a il'ahe illalla! diye bağırdıktan sonra: “gel sen benim saygılı misafirim ol. Ben sana şeriat mucibi iyi hediyeler vereyi” demiş.

Kurnaz molla altınlarından gözünü ayırmayan Portnoy'u çadırına getirmiş. Molla yolda hem yürümüş hem de gencin kolundan bir şey vermeden altınlarını almak için kurnazlık düşünüyormuş. Çadıra girip oturmuşlar. Portnoy sesi soluğu çıkmadan yerinde oturup Mollaya demiş ki:

- Haydi molla ağam, boş yere vakit harcamayalım. Mübarek Kâbe yanında söz verdiğiniz gibi kuşaktaki altınların yarısını bana veriniz!

Portnoy kuşağı mollaya uzatıp, paylaşırıp altınları vermesini beklemiş. Molla kuşağını eline alıp, sızlana sızlana masanın üzerine altınlarını dökmüş. Sofranın üzerindeki kıymetli taşlar, altınlar Portnoy'un gözünü kamaştırmış. Portnoy böyle zenginliği ömründe değil rüyasında bile görmemiş. Kurnazlığı düşünüp duran Molla Portnoy'a bağırıp:

- Ey oğul, eğer peygamberimiz bir işe kulak asmazsa ve eğer benim rızam olmasa sen bu kıymetli taşların yarısını alır mıydın, diye sormuş. Namuslu Portnoy:
- Hayır Hacı Efendi! Eğer senin rızan olmazsa ben bunların yarısını değil birisini bile almazdım, demiş. Kurnaz molla altınların yarısını bir daha bölüp:
- Ya benim mukaddes duam olmazsa, ey namuslu yiğit bunun yarısını alır mıydın?
- Almazdım, diye cevap vermiş.

Portnoy'un kolay yola gelen biri olduğunu anlayan molla, daha fazla kendine pay alıp, kalan altınları da ikiye bölüp Portnoy'a:

- Ya bunu da iki paya bölsem, yine rızam olmadan alır mıydın? Ey Allah'ın doğru kulu, diye sormuş. Genç, rızanız olmadan bir tanesini bile almayacağını söyleyince molla çok güvenip:
- İşte görüyor musun oğlum, sen bu dünya malından vazgeçip, yaptığın iyiliklere karşılık olarak benim gibi mübarek bir hacı molların bu mübarek Kâbe yanında,

Allah'ın kabul ettiği duaları alsan, o altınlardan daha hayırlı olur, demiş. Portnoy bu kararından dolayı aç gözlü olan mollaya sinirlenip:

- Varsın senin istediğın gibi olsun! Malın da sana hayırlı olsun, cömert hacı. Gün gelir senin bu cömertliğın karşılığın bulur, diye mukaddes molların mübarek duasını da almadan çadırdan çıkıp gitmiş.

Mekke pazarında biraz yürüdükten sonra, bir iş yapamayacağını düşünüp ardına dönmüş. Molların çadırına girip sormuş:

- Beni kendine ırgat alır mısın?

Molla da Mekke etrafında işini bitirip memleketi Bağdat'a gitmek için hazırlık yapıyormuş. Mollaya da deve sürmeye bir adam gerekiyormuş, bu genç gibi bir ahmak daha bulamayacağını düşünüp ırgatlığa kabul etmiş. Ertesi günü Hacı Molla ile Portnoy yola çıkıp Bağdat'a gitmişler.

Açgözlü yaşlının ırgat tuttum diye sevinmesi çok olmamış. Az vakitte Portnoy Molla'nın bütün numaralarını öğrenip şeriat adamlarının nasıl biri olduğunu anlayıp, gözü açılmaya başlamış. O, peygamber vekillerinin ahmak olduklarını ve aldatıldığını anlayıp, onlardan uzaklaşıp molların yanından çıkıp bir terziye gitmiş. Portnoy genç, işini o kadar ustalıkla yapmış ki bunu gören ustası talebesinin işini göstermek için Bağdat'ın söylev ustalarını dükkânına çağırmış. Portnoy genç ustalığını işiten şehir halkının bütün zenginleri, onun müşterisi olmuşlar.

Günlerden bir gün yaşlı molla karısıyla bir sebepten ötürü bozuşmuşlar. Molların karısı pek güzel ve gençmiş. Hacı efendi karısına sinirlenip ağzından "Benden yedi kere boş ol" sözleri çıkmış. Molların sinirinden söylediğı sözlerden pişman olsa da iş işten geçmiş. Şeriat mucibi boşadığı karısının yanına yaklaşamadığından yana yakına çareler aramaya başlamış. Genç kadının beklediğı de buymuş. Ağzından salyaları akan, dişleri dökülen yaşlı maymunu görmek bile istemiyor, ondan ayrılmanın kurtulmanın yollarını arıyormuş. Kadının şansına molların ağzından çıkan boş ol sözünü komşular da işitmiş. Yaşlı molla bunu ne kadar inkâr etmek istese de çaresini bulamamış. Molla bir dakika bile kaybetmeden eski dostu kendi gibi aç göz, paraya doymaz bir Kadı'nın yanına gitmiş. Kadıya durumunu anlatıp bir türlü kurnazlıklarla kadının kendisine yol göstermesini rica etmiş. Kadı, mollayı dinledikten sonra kadı efendi zengin molların

başına gelen bu talihsizliğinden faydalanmayı düşünmüş. Bu bir fırsat diye düşünüp, şuna güzel bir oyun oynayalım, diye karar vermiş.

- Eh dostum hacı efendi! Senin işin biraz zor! Şeriatla, böyle durumda işini kolaylaştıracak bir cevap vermek çok güç. Evet, kendin de bilirsin! Bu dünyada kalın keseler için mümkün olmayan bir şey yoktur! Gizlemeye gerek yok molla efendi, böyle işlerden bir parça ben de faydalanmak isterim. Sen de, Allah daha çok versin, sarı mangırlardan bayağı bir şey toplamışsındır, demiş. Molla, kadının bu sözlerinden ürküp:
- Acıyınız Kadı Efendi! Benim gibi fakir bir mollaya altın nereden gelecek? Benim sandığımda yarım lira bile yoktur! Kadı, kurnaz molların sözlerine gülüp:
- Bilirim, bilirim molla ağam! Sen bu palavralarını kendi cemaatine anlat, beni kesmez, fukara dostum! Hanımına kavuşmak istiyorsan altınları sayacaksın, demiş.

Zavallı molla ne yapacak! Altın dolu keselerinin ağzını çözmekten başka çaresi kalmamış. Genç karısının cilvesinden, yaşlı molla o kadar sakınmış ki asla altınlarla ona görünmemiş. Karısını ele geçirmek için sızlana sızlana beş kese altını sayıp vermiş. Cimri hacı altınlarını saydığı anda canını çıkarıp vermiş gibi olmuş. Yaşlı zampara molların yalnız bir şey gönlünü almış. O da yakın bir zamanda genç ve güzel kadınına kavuşmak, onu okşamakmış. Kadı efendi beş kese altını koynuna sakladıktan sonra:

- Seni bu zor durumdan kurtarıp çıkarmak için bir çare buldum, diye şeriat başı cevap vermeye başlamış, o da hilekârlıktır. Kendi ahmaklığıyla ayırdığın kadınına bir daha nikâh kıydırıp almak için şöyle bir iş yapman gerekecek: sen inançlı bir adama biraz para verirsin. İkisini bir odaya kapatırsın. O zaman komşularını da şahitliğe çağırırsın, onlar da senin kadınının başka bir erkekle yaşadığını görsünler. Yarım saat sonra kendi kadınından ayrıldığın gibi üç kere “Boş ol!” dersin. O zaman sen kendi kadınına ikinci kez nikâh kıyar almaya da hak kazanırsın.

Molla kadiya, başta kızmış olsa da güzel karısını yeniden eline almak için böyle kolay bir yol gösterdiği için çok güvenmiş. Yol boyu kimi bulacağını düşünmüş. Eve geldikten sonra karısından sormaya karar vermiş. Akıllı kadın bu fırsattan yararlanıp

cildi kırışık, salyası akan yaşlı mollandan kurtulmanın çaresini düşünmeye başlamış. Genç kadın, kocasının Mekke'den getirdiği dilber ırgatına çoktan gönül verip, genç yüreği sevgi ateşiyle yanıyormuş. Kadın kocasına karşı eğilip nazlı bir sesle:

- Bu işe, senin Mekke'den getirdiğin Portnoy oğlandan başka daha layık ve inançlı adam olmaz. O sana bir kere büyük bir iyilik yapmıştı. İkinci bir iyiliği de yapmaya razı olur, demiş.

Molla, kadınının bu teklifini çok beğenip, her işini bedavaya yaptırmaya alışkın olan Molla, bu işini de bedava yaptıırım diye umut etmiş. Aç gözlü molla Portnoy'u çalıştığı dükkânında ziyaret edip durumu anlatmış. Eğer bu ricasını yaparsa, ona her zaman dua edeceğini söylemiş. “Körün aradığı iki göz” dedikleri gibi, Portnoy'un da aradığı buymuş. Mollanın gül gibi dilber, genç karısına çoktan beri gönlünü veren Portnoy, karısıyla görüşmek için yola koyulmuş. Portnoy, Molla'nın evine gelmiş. Molla'da komşularını şahitlik yapmak için çağırıp, onların yanında kendi ağzıyla kendi karısını Portnoy'la nikâhlamış. Onların ikisi de kadının odasına kapanmış.

Lakin Portnoy'a kadının yanına varmasını ve on beş dakikadan sonra ondan ayrılmasını tembih etmiş. Kendi de kapının dışında bekleyip kapıya kulağını koyup dinlemiş. Genç kadın Portnoy'un içeri girmesini sabırsızlıkla bekliyormuş. O, içeri girince onu karşılamış, yanına oturtmuş. Kadının yanına oturmamaya söz veren Portnoy, mollanın genç karısını kucağına alıp ince belinden sarılmış. Genç erkek kucağı görmeyen gül gibi kadının yüreği kuvvetlice atmaya başlamış ve onun bütün tenini ter basmış. İki genç sevgi duygusunun şerbetlerini doya doya, kana kana içmişler.

Kapının ardından dinleyen yaşlı molla, içeride bir şeyler olduğundan şüphelenmiş. Molla merakından kudurma derecesine gelmiş. Aradan on beş dakika geçmiş, yarım saat geçmiş lakin Portnoy çıkmamış. Molla tık-tık diye kapıya vurmuş. Yavaş sesle: “Şimdi şeriat vakti, artık çıkınız, günaha girmeyiniz” dese de içeriden ses veren olmamış. Molla sinirinden deliye dönmüş. Kapıyı tüm gücüyle çalıp:

- Nedir sizin yaptığınız! Allah'tan korkun! Hemen evimden çık gözüm görmesin!
- Molla içeriden bazı sesler geldiğini duymuş ve kapıyı kıracak gibi yumruklayıp:

- Hemen kapıyı açın, iblisten doğan alçaklar, diye bağırmış.

Mollanın bu halini gören komşular gülmekten kendilerini tutamazlar ve bayılıp kalırlar. İki aşık ise, Molla'nın kudurmasına, bağırımlarına bakmamışlar. İçeride sevgi

şerbetini birkaç kez doya doya içtikten sonra yerlerinden kalkıp Molla'yı nasıl aldatsak da ömürlük nikâhlı kalsak diye düşünmeye başlamışlar. Portnoy'la kadın planlarını kurduktan sonra kapıyı açıp çıkmışlar. Molla, Portnoy'a ters bir bakış atıp, keskin bir sesle:

- Allah'ın emriyle, peygamberin sünnetiyle, Ey Allah'ın misafiri, bu karıya üç kere bol ol, de onu boşa, demiş. Portnoy keyfini bozmadan yavaş sesle:
- Kıymetli saygılı molla, benim rızam olmazsa acaba sen kadını nasıl alacaksın, diye sormuş. Molla beklemediği bu cevaba daha da çok sinirlenip:
- Ahh, seni gidi alçak! Sen daha benimle eğlenmek mi istiyorsun? Portnoy;
- Ne demek, ne demek hacı efendi! Ben seni Mekke'deki Kâbe taşı yanındaki söylediğin öğütlerini unutmadım. Altın dizili kuşağını alıp verdiğimde, para yerine bana dua ettiğini, verdiğin öğütleri unuttunuz mu? Sinirlenmeyin peygamber vekili. Allah'ın bir şeye emri olmadan, rızası olmadan o şeyi peygamber de helal görmez, diyen sen değil miydin? Sen bu kadından vazgeçip, karşılığında benim gönül rızalığımı, dualarımı alsan da kötü olmaz, demiş.

Molla, buna karşılık cevap veremedi, dımdızlak kalmış. Portnoy'le kadın, Molla'nın suya düşen tavuk gibi haline bakıp gülmemek için kendilerini zor tutmuşlar. Molla'nın gözü o gün de, Molla'nın karısının kendi ağzıyla nikâhlıldığı, koca evlerinde kalmış.

42. SAĞIRLAR*

Bir zamanlar bir sağırın üç koyunu varmış. Bu koyunların biri topalmış. Koyunlar sabah gider, akşam geri gelirlermiş. Günlerden bir gün koyunlar eve dönmemişler. Ertesi gün, sağır koyunlarını aramaya çıkmış. Akşama kadar arasa da bulamamış. Umudunu yitirip evine döndüğünde çölde saban süren bir adamın yanına gidip:

- İkiisi sağlam biri total üç koyun gördün mü? diye elleriyle ortalığı göstererek sormuş. Meğer saban süren de sağırmiş. O da elleriyle bir yanı gösterip:
- Ben bir daha oraya bakıp geleyim de sonra geri döneriz, demiş. Koyunların sahibi onun söylediklerini “Koyunlar şu tarafa gittiler.” diye anlayınca sabancının gösterdiği tarafa doğru gitmiş.

Bir de baksın ne görsün, koyunları orada, bahçe ardındaymış. Onları alıp Sabancı’nın yanına gelince total koyunu göstererek şöyle söylemiş:

- Koyunlarımı gösterdiğin için sana bu total koyunu bağışlıyorum.

Saban süren bunu, “Koyunun ayağını sen vurup topallaştırdın” diye anlamış. Saban süren şöyle karşılık vermiş:

- Ben senin ne koyununu gördüm ne de ayağını topallaştırdım! Koyunları kaçan:
- Yok canım olmaz. Ben sana sağlam koyun vermem, totalını al! Ondan başkasını verirsem üzülürüm, deyip cevap vermiş. Sabancı:
- Yok canım ben senin ne koyununu gördüm ne de ayağını total bıraktım. İstersen yürü Kadı’ya gidelim de davamızı o çözsün, demiş.

Bunların ikisi Kadı’ya giderken miner eğerli at binen bir adama rastlayıp onu durdurup şöyle demişler:

- Bizim kadımız bu adam olsun. Atlı sormuş:
- Ne soracaksınız? Koyunları kaçan Sağır:
- Ben ikisi sağlam biri total üç koyun sahibiyim. Bu adam bana onları gösterdi. Ben de bunun için ona total koyunumu bağışladım ama o sağlam koyunu vermemi istiyor, demiş. Saban süren sağır:

* *Masallar Kırım Tatar Folklorunun İkinci Çıyıntığı*. (Haz.) Umer İpci. [b.y. yok], Kırım ASSR Devleti Neşriyatı, 1936, s.s 115-117.

- Şimdi anlatacakların bitti mi, demiş. Sonra atlıya dönüp, kardeşim ben birkaç günden beri burada saban sürerim. Hiçbir yere çıkmadım. Ben onun ne koyununu gördüm ne de ayağını kırdım, demiş.

Meğer, atlı da sağırmış. O, atını bir yerden çalsa da miner eğer onunmuş. O, attan düşüp eğerinin arkasına gidip:

- At sizin olabilir ama eğer benimdir, deyip çekip gitmiş. Öbür iki sağır da onun peşinden gitmişler. Yola çıktıklarında bir kadına rast gelmişler. Üç sağır:
- İşte bizim davamızı bu kadın çözsün, diye düşünüp onu durdurmuşlar. Koyunları kaçan sağır, sabancı sağırı gösterip:
- Yaşlı ana, bu adam benim kaçan koyunlarımı gösterdi. Ben de ona bu iyiliği için total koyunumu verdim. Ama o sağlam koyun ister, demiş. Sabancı ise şöyle demiş:
- Canım, ben onun ne koyununu gördüm ne de ayağını topallattım. At hırsızı ise şöyle konuşmuş:
- At onların olsun ama eğer benimdir.

Meğer yaşlı kadın da sağırmış. O geliniyle kavga edip evden kaçmış. Yaşlı kadın onları: “Eve git” diye anlamış. Cevap vermiş:

- Yok, gitmem, hiç gitmem! Bu sağırlığa yaşlı kadın da dahil olunca, doğru kadıya gitmişler. Kadı onlardan:
- Niye geldiniz? –diye soru sormuş. Koyunu kaçan sağır şöyle demiş:
- Benim kaçan koyunlarımı gösterdiği için, bu adama total koyunumu verdim. Ama o sağlam koyun istedi. Sabancı:
- Ben onun ne koyununu gördüm ne de ayağını topallattım. At hırsızı:
- At onların olsun ama eğer benimdir. Yaşlı kadın:
- Benim gibi yaşlı bir kadını dövdükten sonra ölürsem ölürüm ama eve gitmem!

Bunları dinleyen Kadı da sağırmış. Arife günü yakınlaştığından o da “anlaşılan bu adamlar ay görenler” diye düşünmüş ki şöyle demiş:

Üç kişi bir de kadın ay gördükten sonra yarın mutlaka bayramdır!

43. ZAMPARA KADI MASALI*

Mengli Geray Han zamanında Bahçesaray’da bir Kadı efendi varmış. Kadı efendinin yüzü buruşuk, eli ayağı titrek olsa da şehrin en genç güzel kadınlarına yol vermezmiş. Onun komşusunun pek genç pek güzel karısı varmış. Kadı efendi bu kadıncağızın güzelliğine hayran olup, her gün camiden dönerken Emine’ye laf atmaya gidermiş. Emine’nin yanından geçerken “Ay, cancağızım!”derken ağzından akan tükürüklerini toplamazmış. Kadı:

- Senin gözlerin yıldızlar gibi parlıyor, tatlı bakışın benim tenimi ateş gibi yakıyor. Cancağızım, ne olur kocan evde yokken beni bir gecelik oturmaya çağırsana? Cancağızım, sana öyle kokulu lokumlar getiririm ki öyle helvalar yediririm ki sultan sofrasında bile bulamazsın. Sana öyle bir gösterişli elbiseler getiririm ki öylesini hanın kadınlarında bile bulamazsın, demiş.

Kadı’nın bu hoş deyişleri namuslu Emine’nin kulağına bile girmemiş üstelik zampara kadıya kızıp da bakmazmış. Günlerden bir gün Kadı’nın bu yaptıklarından bezen Emine meseleyi kocasına anlatmış. Şeriat başı olan Kadı’dan kurtarmasını istemiş. Bu zamana kadar sabreden Emine, Kadı efendinin bütün yaptığı işleri anlatmış. Emine’nin kocası molladan kurtulmanın çarelerini düşünmüş. Karısına:

- Bak kadın bu adam sana bir daha dokunacak olursa sen onun teklifini reddetme. Güler yüzle karşıla, ona umut ver. Ben onu işitip sana bir adım geleceğimi söylerim. O bunu işitince sana bir adım yaklaşacağını anlar. Sen onu eve çağırırsın, o seninle şakalaşmak istediğinde sen ona karşı biraz cilvelenirsin. İş yatağa varacak olursa ben hemen içeri girerim. Sen benim acele tavırlarımdan korkmuş gibi yaparsın, misafirini sandığa saklarsın. Sonra kapıyı açıp beni eve alırsın, beraber oturur şu edepsizi nasıl maskara edeceğimizi düşünürüz, demiş.

Ertesi günü Kadı efendi güzel Emine’nin evinin yakınlarından geçerken her zamanki gibi sevgilisinin güzelliğini methetmeye başlamış. Kadı efendi, bu sefer Emine’nin sinirlenmesine değil nazlı nazlı gülüp karşılık göreceğini düşünmüş, yüreği çatlayacak kadar hızlı çarpar olmuş. Bu arada bahçede kocası bağıra çağıra:

* *Kırım Tatar Masalları ve Legendaları*. (Haz.) Z. Kelamov ve S.D. Kotsybinski, Kırım: Kırım A.S.S.R. Devleti Neşriyatı, 1937, ss. 124-131. Masal, Hatice Umerova tarafından Kırım’ın Yalta şehrindeki Alupka Köyü’nde derlenmiştir. (Age 123)

- Emine ben bugün çöle gideceğim. Beş on güne kadar gelmem, sen sakın kapıdan başını uzatma! Duydun mu, diye tembihlenmiş. Emine kocasına:
- Tamam, diye cevap vermiş.

Yüreği umutla dolan Kadı efendiye hemen gizliden: “Bu akşam bize buyurun”, diyen kocasına hazırlık etmek için acele bahçeye girmiş.

Bu sözleri işiten Kadı, kulaklarına inanamamış. Akşamın hemen olmasını sabırsızlıkla beklemeye başlamış. Kadı akşam namazını hemen kıldıktan sonra karanlık olduğu gibi doğruca komşusuna gitmiş. Bahçe kapısında bekleyen emine, Kadı’yı güler yüzle karşılayıp eve almış. Ev kapısından girer girmez sabırsızlanan zampara kadı, kadını üzerine alıp belinden sarıp kucaklamış. Kurnaz Emine, Kadı’nın bu hareketine cilveyle karşılık vermiş. Efendi yüz bulduktan sonra daha çok kızışıp kadına daha çok saldırmış. Kadını kucağına alıp mindere yatırdığı an birden kapı keski bir sesle vurulmuş. Bunu işitince ikisi de donup kalmışlar. Kapı ikinci kez daha kuvvetli çalınınca Emine başını elleri arasına alıp kapana kapılan fare gibi odanın içinde dönüp durmaya başlamış:

- Ay Yarabbim! Maskara olduk! Rezil olduk! Kapıyı çalan mutlaka kocamdır! Şimdi girip beni erkekle görürse vay benim halime! İkimizi de öldürür! Töveb, tövbe Yarabbim, diye odanın bir başından bir başına yürürmüş.

Kadı efendi sudan çıkmış tavuk gibi ürkek, kadının söylenmeleriyle de ödü patlar hale gelmiş. Tır tır titreyen kadı şimdi yatağı matağı unutmuş. Şehvet ateşi içinde yanan kadının her yeri buz kesilmiş, damarlarındaki kan bile çekilmiş. Kadı bir daha kuvvetle kapının vurulduğunu duyunca evin içinde dört dönüp Emine’nin peşinden gitmiş. Emine’ye ellerini uzatıp beni bir yerlere saklamayı düşün. Kadın sevgilisini beladan kurtarmaya davrandığı gibi odanın bir köşesinde hazırlanan büyük sandığın kapağını açar ve köpek gibi kaldırıp kadı efendiyi oraya yerleştirmiş. Sandığın anahtarını içeri almış. Emine eliyle sandığı gösterdikten sonra kocasıyla kıkırdaşıp gülüşmüşler.

Zampara Kadı’nın kapana düştüğüne güvenen kadın, sandığın üzerine döşeklerini koymuş. Kadı efendinin payına düşen döşekte olup bitenleri dinlemek düşmüş. Zavallı efendi adam, aynı mekan içinde üç gün üç gece aç, susuz öylece yatmaya mecbur kalmış. Kadı ev sahibinin bir şey bilmediğini ama Emine için de her türlü cezaya

falakaya katlanmaya hazırmış. Üçüncü gün sandığın dibinde bir silah görmüş. Ev sahibi bir şeyden haberi olmayan adam gibi Emine'den sormuş:

- Kadınım, bu sandığın içinde ne var? Emine kadı'nın işiteceği kadar yüksek sesle:
- Ey benim sevgili kocam! Sandığın dibinde fareler var. Evimizin içinde o kadar çok fare var ki ben de ne yapacağımı bilemedim. Evde bir erkek kedi olsaydı iyi olurdu!

Bu sözleri dinleyen kadı efendi, Emine'nin sözleriyle içi rahatladı. Anlayışlı sevgilisinin akıllı tedbirini beğenip Allah'a dua etmiş. Ev sahibi biraz düşündükten sonra:

- Emine bilesin ki bu hıznır fareler birden sandığımızı delik deşik ederler. Ben onu pazara alıp gideyim de ucuz yolla satayım! Sen ne dersin?

Kadı efendinin daha yeni rahatlayan yüreği bu sözleri duyunca korkudan parçalanacak dereceye gelmiş. Emine buna karşı sandığı satmamak için kocasına yalvarmış. Emine'nin nazlı yalvarmaları Kadı'yı umutlandırmış. En sonunda ev sahibi satmaya karar vermiş. Bunu işiten kadı efendi, herkese maskara olacağını düşünüp sabaha kadar uyumamış. Bazen telaşlanmış. Sanki iblis onun kursağına zehirli turnaklar batırıp batırıp çekse, cinler de onu bayılana kadar ayaklarından gıdıklasa diye düşünmüş.

Ertesi gün Emine'nin yalvarmasına bakmayan kocası sandığı arkasına yükleyip pazara satmak için tellağa teslim etmiş. O gün de kurban bayramı arifesi olduğundan bütün Bahçesaray halkı pazardaymış. Kadının üç oğlu üç günden beri kayıp olan babalarını arayıp dururlarmış. Sandık yanına toplanan halkı görüp orda bağırılmışlar. Sonra tellak'a:

- Karaoğlan nasıl mal satar, diye sormuşlar. Tellak:
- Buyurunuz alınız ağalar! Ucuz veririm. Üç bin altın. Kıymetli olan sandığın kendisi değil sandığın içindeki. Bunu alan ömür boyu sıtma hastalığından, titremekten, iç gitmelerinden kurtulur. Ne kadar cilveli olursa olsun, güzel kadınların göz nazarından esirgenir. Ağalar! Geldi verdi kararını! Tellak bilmez zararını!

Bu insan kalabalığı içinde tellağın sesini, oğlanların pazarlığını işiten Kadı efendi, adama kendini bulaştırmış. Akıllı oğlanlar şu saatten tellağın istediği fiyatı verip tılsımlı sandığı almışlar. Büyük bir saygıyla sandığın yakınına gelip onu açmaya hazırlanmışlar. Bütün Pazar halkı tılsımı görmek için sandığın başına toplanmışlar. Emine de sandığın yakınına gelmiş. Sandığın kilidini anahtarla açmışlar ki içinden öyle korkunç bir haykırmayla ardından da öyle bir kötü koku çıkmış ki bütün halk sandıkta cinler var diye düşünüp kaçmışlar. Kadı efendinin cesur çocukları ise herkesten önce kaçmışlar. Sandığın içinde ayakları kolları uyuşup kalan kadı efendi, oğlanlarının peşinden şeytan gibi keskin sesle kaçıp:

- Ey benim sevgili çocuklarım! Korkmayın! Sandığın tılsımı babanızın olmasıydı, demiş.

Oğlanlar babalarının sesini işitince durmuşlar. Sonra korka korka sandığın yakınına gelmişler. Onların peşinden Pazar halkı da toplanmış. Kadı'nın çocukları kendi kendilerine bu manzarayı görünce şaşıp kalmışlar.

Bu sandık içinde üç kat bükülerek, buruşuk, kötü kokan, üstü kapalı bir halde yatan kadı efendi, yanına toplanan halka öylece bakmış. Kadı'nın çocukları utançlarından öylece kalakalmışlar. Kadının bu perişan halini gören seyircilerin hepsi Bahçesaray'ın tamamına anlatıp oldukça gülüşmüşler. Hepsine en çok da Emine gülmüş.

44. ZENGİN ADAM İLE İRGAT*

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir yaşlı adamın ergenlik çağına gelen üç oğlu varmış. Onlar zenginlere ırgatlık yapıp geçinirlermiş. Hastalanıp ölmeden bir gün evvel yaşlı adam onlara vasiyetini açıklamış:

- Evlatlarım, sakın zenginlere ırgatlık yapmayın, boyun eğmeyin, zenginler fakirlerin düşmanıdır, demiş.

Yaşlı adam ölmüş. Onun oğulları ne yapacağını bilemeden aç kalmışlar. Günlerden bir gün onların büyüğü iş aramaya başlamış ama bulamamış. Sonra zengin bir adamın evine gitmiş. Ona iş olup olmadığını sormuş, zengin adam onu tutmuş ve şöyle demiş:

- Eğer darılırsan ben senin arkandan altı kayışı çıkaracağım, eğer ben darılırsam sen benim arkamdan altı kayışı çıkaracaksın. Ertesi gün zengin adam gelip:
- Bugün beş eşeğin altını temizleyeceksin. Bin kova yem vereceksin, dört öküzden saban ekmeye gideceksin, akşama kadar beş desyatınlik⁴⁰ yeri süreceksin.

Oğlan şaşırır ama yemeklerini yedirmeye, altlarını temizlemeye, öküzlerini de alıp sabana gitmiş. Bir iki desyatine kadar sürer ama akşam olmuş. Gündeliğine yalnız ekmek alan ırgat açılmış. Acıkınca sinirlenip yarım desyatın yeri sürmeden, köye dönmüş. Eve geldikten sonra zengin adam ondan:

- Nasıl, darıldın mı yoksa, ırgat, diye sormuş. İrgat:
- Elbette darıldım, aç aç o kadar şey yapılır mı, diye cevap vermiş.

Zengin adam orada ırgatını yere yığdırıp arkasından altı kayışı çıkarıp onu öldürmüştü. Ondan sonra onun ortanca kardeşi gelip yine o zengin adama ırgat olur. Zengin adam onu da öldürür. Bunları duyan küçük kardeşi gelir ve zengin adama:

- Efendim, sana ırgat gerekir mi, diye ona güler yüz gösterir.

Zengin adam onu da aynı şartla guguk kuş bağırana kadar ırgat tutmuş. Sabah olunca eşeklerin birer ayağını kesip atmış. Altlarını tertemiz etmiş. Öküzleri alıp sabana gitmiş. Çöle vardıktan sonra yatıp uyumuştur. Akşam olunca öküzlerin ayaklarını,

* Masalın orijinal ismi “Bayırın İrgatı”dır. . *Kırım Tatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırım Devokupedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 276-282.

⁴⁰ Desyatın: 1.093 hektara denk gelen ölçü birimidir.

dudaklarını kesip ağlaya ağlaya eve dönmüş. Zengin adam bunu görünce söylenmiş.

Irgat:

- Nasıl darılmazsın efendim? Öküzler benim ağlamama bakmayıp güle güle gelirler, demiş. Zengin adam:
- Yok darılmadım, diye cevap vermiş. Zengin adam şimdi ondan korkup başlamış ve karısına:
- Anlaşılan bu ırgat bizim başımıza bela olacak. Dua edelim de guguk kuş gibi bağırsın, sonra onu kovabiliriz, yoksa başka türlü ondan kurtulmanın çaresi yok.

Bir gün sabah kuşluk vaktinde zengin adamın annesi evinin önündeki gövdesi bozuk yaşlı bir ağacın üzerine çıkıp:

- Guguk! Guguk! diye bağırmış. Zengin adam ırgata:
- Görüyor musun ırgat, guguk kuşu bağıyor. Şimdi vakit doldu. Irgat hemen eline büyük bir çubuk alıp;
- Oyy yaramaz, yerli yersiz guguk diye bağırlır mı? O, şeytan olmalıdır, diyerek ağacın tepesinde duran yaşlı kadını vurup yere düşürmüştü. Kadın ölmüş. Zengin adama:
- Darıldı mı efendim, diye sormuş. Adam:
- Yok darılmadım, demiş.

Bir gün zengin adamın evine misafir gelmiş. Adamın karısı epey misafirle oturmuş. O sırada çocuğu, “anne içim kazındı” diye demiş. Adamın karısı Irgat’a şöyle demiş:

- Irgat al bu çocuğu çatlat da gel!

Irgat, çocuğu alıp dışarı çıkmış. Onu iki ayağından yukarı kaldırıp bahçedeki taşa vurmuş. Çocuk darma dağın olup çatlamış. Adamın karısı:

- Çocuk nerede, diye Irgata sormuş. Irgat:
- Çatlat gel dedin ben de çatlattım, geldim. Görmüyor musun, diyerek çocuğun ölüsünü göstermiş. Oraya gidip çocuğa bakıp:
- Nasıl, darıldın mı yoksa, diye sormuş.
- Yok darılmadım, diye cevaplamış.

Adamlarla karısı; “bu ırgat bizim başımızı ezmeden biz kaçalım” diye karar vermişler. Adam karısına:

- Sen bir sandık çiğ börek pişir. O yerken biz kaçarız, demiş. Irgat bu sözleri işitmiş. Çiğ börek hamuru hazırlandıktan sonra adam, ırgata:
- Irgat, ahıra git de gözüne kestirdiğin koyunu kes de getir, diye emretmiş.

Irgat, ahırın kapısını açıp içeri girip içlerinden en olgun olan bir koyun seçememiş çünkü hepsi gözüne çok güzel görünmüş. Irgat, koyunları baştan başa tutup sonuna dek öldürüp kesmiş. Adam onu karşılayınca:

- Nerede kaldın ya, diye sormuş.
- Gözüne kestirdiğin koyunu soy da gel dedin, ben ahıra girince koyunların hepsi benim gözüme güzel geldi, hepsini kestim. Efendim nasıl, darıldınız mı? Adam:
- Yok canım niye darılayım, hadi birisini pişir de koy.

Zengin adamla karısı birkaç tava çiğ börek pişirip sandığa koymuşlar. Sonra ırgat kimseye duyurmadan çiğ börek dolu sandığın içine girmiş. Sabah olunca zengin adam çiğ börek dolu sandığı sırtına alıp yola düşmüş. Karısı da onun ardından gitmiş. Biraz yol gittikten sonra ırgatın su dökeceği gelmiş ama bir çaresini bulamamış. Sandığın içine işemeye mecbur kalmış. Suyun aktığını hisseden zengin adam:

- Kadın kadın, çiğ börekleri biraz sulu yapmışsın, suları akmaya başladı, demiş. O zaman ırgat yavaşça:
- Vit, Vit edip sızlanmış. Zengin adam karısına:
- Kadın kadın, arkamızdan birisi sesleniyor, yoksa ırgat arkadan bize yetişti mi, hemen kaçalım, demiş.

Biraz gittikten sonra önlerine bir dere çıkmış. Sudan geçerken sandığın dibine su sızmış. Ayaklarına su değen ırgat:

- Kaldır kaldır efendim, ayağıma su değiyor, demiş. Adam karısından:
- Kadın kadın, kim bu söylenen, diye sormuş. Karısı:
- Kocam bu ses uzaktan gelir, diye cevap vermiş.

Dereyi geçmişler. Akşam olunca büyük bir kayanın üzerinde dinlenmişler. Kayanın aşağısı da denizmiş. Adam yavaşça sandığın kapağını açmış. Bir de bakmış, sandığın içinde ırgat oturuyormuş. Adam şaşır kalmış. Irgata:

- Hoş geldin ırgat, ne kadar iyi etmişsin, biz sana söylemeyi unuttuk, demişler. Irgat da gülüp:
- Sağ olunuz, buyurun çiğ börekleri, demiş.

Hepsi çiğ börek yemiş ve biraz oturduktan sonra yatmışlar. Adam yavaşça karısının kulağına:

- Kadın kadın, ırgatın yatağını kayanın ucuna yap, onun bu yanını bana benim yanıma da sen yat, demiş.

Kadın dediği gibi yapmış. Gecenin bir yerinde herkes uyurken ırgat kalkıp adamın karısını yavaşça taşıyıp kendi yattığı yere getirmiş. Zengin adamın karısı diye ırgat, onun kaburgasından dürtüp uyandırmış. Zengin adama:

- Kocam kocam, it artık, demiş. Adam ittiği adamı ırgat zannedip kendi karısını itmiş. Kadın kayadan aşağı yuvarlanmış.
- Kaçalım hemen kadın, diye yanında yatan ırgatı kaldırmış.

ırgat yerinden sıçradığı gibi zengin adam karısını uçurumdan yuvarladığının farkına varmış. Şaşıp kalmış. Hemen kaçmaya başlamış. Zengin adam kaçmış ırgat kovalamış. Adam kaçça kaçça bir köyün içine gitmiş. Orada fakir bir balıkçının aşık oynayıp oturduklarını görmüş.

- Efendiler siz beni mezarlıktaki bir kabre gömünüz, demiş.

Balıkçılar onu bir kabre gömmüşler. Birazdan ırgat gelip yetişmiş. Yine o balıkçılardan:

- Efendiler, ben burada bir zulümcü adamı kovalayıp geldim, gördünüz mü, diye sormuş.

Balıkçılar ırgata adamın yattığı kabri göstermişler. ırgat zengin adamın kabri üzerine gidip kabri açmış. ırgat, zengin adamı tutup onun arkasındaki altı kayışı çıkarıp onu öldürmüştü.

45. ZENGİN VE FUKARE*

Bir zamanda fukaranın biri, zenginin birine ırgatlık yapmış. Bu ırgat her gün çöle saban sürmeye gidermiş. O, bir gün saban sürerken, sabanın dişine bir kese takılmış. Tam o anda zengin çöle gelmiş. Fukara, keseyi aldığı gibi cebine koymuş lakin zengin bunu görüp de:

- O neydi ya?
- Ne diyorsunuz, bir kese altın, sabanın dişine takılıp çıktı.
- Altınlar benim toprağımdan çıktıysa benim altınlarımdır, deyip fukaranın kolundan altınları almış.

Akşam eve gelen Fukara düşüncelere dalmış. Bu Fukara'nın da birbirinden dilber üç kızı varmış. Kızları babalarının gamlı, düşünceli oturduklarını görmüşler ve ona:

- Ne için o kadar düşüncelisin baba, diye sormuşlar. Baba:
- Niye düşünmeyeyim be çocuklar? Bugün saban sürerken sabanın dişlerine bir kese altın ilişti. Lakin onu efendim elimden çekip aldı. Bana da bir altın bile vermedi. Onun için düşünüyorum, demiş. Kızları:
- Baba siz düşünmeyin, biz o zengine gidip bir ustalıkla o altınları alırsız, deyip babalarını taçlandırmışlar.

Kızlar temiz ve güzel kıyafetlerini giyip zengin adamın yanına gitmişler. Onlar kendi kendilerine birer isim takmışlar. Büyüğü; “benim adım benim gibi olsun.” demiş. Ortanca olanı; “benim adım da benim beter olsun” der. Küçüğü ise; “benim adım da nerede oynayayım olsun” demiş. Bunların üçü de zenginin yanına gitmişler.

Kızlar, zenginin ırgatına kendilerinin geldiğini bildirmelerini istemişler. Zengin çıkmış kızları görmüş. Kızların güzelliklerine bakıp onları hürmet ve saygıyla karşılamış. Zenginin karısı ve kızı ise o gün evde yokmuş. Zengin adam, kızları eve davet etmiş. Kızlar biraz utangaç davransalar da eve girmişler. Hemen yiyecek içecek hazırlatan zengin adam, kızlara tek tek isimlerini sormuş. Kızlar da daha önce belirledikleri gibi söylemişler. Kızlar, zengin adama getirdikleri rakıdan içirip onu

* Masalın orijinal ismi “Zengin ve Fukare”dir. . *Kırımatar Halk Masalları*. (Haz.) K. Djamanaklı, A. Usein. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008, ss. 82-86.

sarhoş etmişler. Kızla o sırada evinde olan altını, gümüşü, güzel şeylerin hepsini almışlar. Küçük kızın gözüne ilişen usturayı alıp:

- Ben bu zengini adamı tıraş edeyim, demiş.

Zengin de sarhoş olduğundan bu işe razı olmuş. Kız, onun sakalının bir tarafını tıraşlı bir tarafını tıraşsız bırakmış. Ortancası:

- Ben de bıyıklarının yarısını tıraş edeyim, deyip yarısını kesmiş.

Büyükü de zenginin adamın kaşlarını almış ve başının yarısını tıraş etmiş. Kızlar, zengin adamı iyice maymuna benzetmişler. İşleri bittikten sonra:

- Şimdi gidebiliriz, demişler.

Altın, gümüş, güzel şeyleri alıp kendi evlerine gitmişler. Birkaç saatten sonra zengin adam ayılıp bir o yana bir bu yana bakınmış ama gelen misafirlerden bir kız bile görememiş. Bahçeye çıkıp kapıcısından:

- Benim gibi gördün mü, diye sormuş. Kapıcısı:
- Senin gibisi olmaz. Onu nerede göreyim, diye cevap vermiş. Zengin adam:
- Ya benden beteri gördün mü?
- Evet, senden beterini de görmedim.
- Ya nerede oynayalım, onu da mı görmedin?
- İsterseniz sokakta oynayalım. Efendim siz güzel bir maymuna benzemişsiniz neden böyle oldu, diye sormuş.

Zengin adam neye uğradığını bilemeden doğru evine gitmiş ve yüzüne bakmış. Bir de ne görsün, başının, sakalının, bıyığının ve kaşının bir tarafı tıraşlı diğer tarafı ise tıraşsızmış. Zengin bu haline çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başlamış.

Zengin adam ev içerisine bir göz atmış ki ne görsün, her bir yer talan edilmiş. Evinde olan altınlar, gümüşler ve buna benzer kıymetli şeylerin hepsi çalınmış. Zengin adam sonunda bu işi kızların yaptığını anlasa da kızları arayıp bulamamış. Böylece fukaranın akıllı kızları babasının hakkını zengin adamdan almışlar.

46. ZORAKİ YİĞİT*

Köse Bay yayladan dönerken hoppadaktan bir dev ile karşılaşmış. Kaçsam tutar, korksam anlar, diye düşünmüş. Köse Bay sonra ölürsem de yiğitçe öleyim diye doğru dev'e karşı yürümüş. Güreşe hazırlanırken elleri titreyerek şöyle demiş:

- Ulan yezit oğlu yezit bu yerde gezmeye korkmuyor musun?

Dev, sinek gibi olup görünen Köse'nin bu çıkışı deveyi güldürür. Öyle bir güldürür ki sesinden kayalar yerinden oynadı. Dev alaycı bir sesle Köse'ye:

- Canım Köse, bu sefer bana dokunma, eğer bir daha yanılıp bu yerlere düşersem beni parça pinçik edip taşlarsın, demiş. Köse yüreklenip:
- Yok taviz vermem, ben şimdi taşılayacağım seni, demiş. Dev yalvar yakar olup:
- Etme Köse, bana acımazsan çocuğuma acı, karıma acı, demiş. Kösenin yüzüzlüğü daha da artmış.
- Söyle nasıl bir ölüm istersin? Boğayım mı, soyayım mı, yoksa ağaca asıp sallandırayım mı? Dev;
- Köse bay, beni boğsan da, soysan da, assan da sana ne fayda. Belki ben senin elinde olan canımı satın alırım.
- Ya kendi kokmuş canına ne verirsin?
- Bir kuyu altın veririm. Lakin altınlarım sarayda duruyor. Yürü gidelim, bugün bende misafir olursun.

Köse, Dev ile gitmeye korksa da altından vazgeçmiyor ve Dev'in peşinden saraya gitmiş. Dev ziyafet verip sofraya donatmış. Birkaç tane koyun kızartmış, birkaç fıçı pekmez, ayran ve ekmek varmış. Köse bir parça koyun etinden yedikten sonra sofradan kalktı. Dev şaşkınlıkla:

- Yesene yoksa yemeğimizi beğenmedin mi, diye dev sormuş.
- Ben dev eti yemeye alışkınım.

Dev Köse'den iyice korkmaya başlamış. Şunu hemen saraydan göndermek gerek diye düşünmüş. İkinci günü dev Köse'ye:

- Dağdan bir büyük ağaç getirsene! –demiş.

* Masalın orijinal ismi “Zoraki Yigimlik”dir. *Akıllı Kirpinen Aynedji Tilki*. (Haz.) Ablaziz Veliev, Taşkent: Çolpan Kitap Neşriyatı, 1990, ss. 167-172.

Köse Bay devin ağaç taşıdığı uzun mu uzun çantasını alıp odun toplamaya gitmiş. Çantasıyla dağı sarıp alır ve ipin iki ucunu koluyla tutup düşünceye dalmış. Bu arada geride kalan Dev:

- Köse bay siz ne yapıyorsunuz, diye sormuş. Köse:
- Ne yaparsın ne demek ya? Dağı senin evinin önüne getirmek istiyorum. Böylece her gün ağaç taşımaya gerek kalmaz. Dev, o zaman anlamış ki bu Köse gerçekten çok güçlüymüş. Dev düşünmüş:
- Gerekmez, gerekmez, Köse bay, ben biraz ağaç alır getiririm. Biraz odun yükleyip evine alıp getirmiş. Bundan sonra Dev, Köse bay'ı suya göndermiş.
- Gidip bir saka su getir, demiş.

Dev'in sakası da yüz kova su alıyormuş. Köse bay sakayı gördüğü gibi buna insan gücü yeter mi diye düşünmeye başlamış. Sonra kuyuya varmış. Eline bıçak almış. Kuyunun dibine inip eline de aldığı bıçakla kuyunun kenarlarından oymaya başlamış. Bu sırada geriden gelen Dev, Köse'yi kuyu dibinde görüp:

- Köse Bay kuyu dibinde siz ne yapıyorsunuz, diye sormuş.
- Ne yaparsın ne demek ya? Ne yapayım, kuyuyu çıkarım senin evinin önüne bırakmak istiyorum. Her gün su taşımak olmaz. Dev Köse'den kurtulmanın çaresini düşünmeye başlamış.
- Gerekmez, gerekmez, Köse Bay, ben bir saka su alır getiririm. Bir saka suyu sırtına yükleyip evine alıp getirmiş. Dev, Köse'den kurtulmanın çaresini ararken bir gün akşam karısına şöyle demiş:
- Sen kırk kazanlık su kaynat. Köse bay uyuduğunda onun üzerine dökeriz, demiş.

Bu sözleri duyan Köse, yatağının içine tuz döküp onu yorganla sarmış, kendi ise tavana çıkmış. Gecenin bir vaktinde Dev, kırk kazanlık suyu yatağın üzerine biranda dökmüş. "Bu korkunç adamdan kurtuldum" diye düşünmüş. Sabah olunca ne görsün, Köse bay bahçede geziniyormuş. Köse Bay, Dev'e sormuş;

- Köse bay, iyi uyudunuz mu?
- Sağ olun, yatağım pek ılıktı, demiş.

Bu adamdan kurtulmazsam, yaptıklarımı duyarsa benim canımı alır iyisi mi ben onu geç olmadan başımdan savayım diye düşünmeye başlamış.

- Köse bay, bana çok iyilikler yaptınız, şimdi vedalaşma günü geldi, altınlarınızı da alın evinize gidin, demiş.

Dev, Köse'ye bir küp altın vermiş. Vermiş ama köse bu altınları nasıl götürür? Köse, altın dolu küpü saray önüne çıkarmış. Sonra bir şeyler düşünüp göğe ve etrafına bakmış bunu gören Dev:

- Köse Bay neye bakıp durursunuz? Altınları aldıktan sonra eve gitmelisiniz, demiş.
- Şimdi bu altınlarla nasıl yürüyeyim? Göğe bakmamın sebebi, bu altınlarla ayı mı vurayım yoksa güneşi şıpırdatayım diyedir. Etrafıma bakmamın sebebi ise, bu altınları fırlatıp evime düşürmektir. Dev, Köse'nin meramından pek korkmuş:
- Etme eyleme Köse Bay. Ay, gece bizim ışığımız, güneş de gündüzleri şanıımızdır. Sen onları vurursan, biz aysız güneşsiz ne yaparız? Altınları senin evine ben götürürüm. Köse:
- Varsın olsun! Amma ben yayan yürümeye alışkın bir adam değilim, beni de sırtına al, demiş.

Dev, Köse'den kurtulmak için her şeye razı olur. Yola çıkarlar. Kösenin ağırlığı Dev'e bir sinek kadar ağır gelir.

- Köse Bay, sizin bu kadar ince olmanızın sebebi nedir, diye sormuş. Köse:
- Ağırlığımı kendi elime aldım. Sonra kuşağı arasından bıçağı çıkarıp, Dev'in arkasına geçer. Dev, sırtını kamburlaştırıp:
- Köse Bay, ağırlığınızı alınız, belimi incitmeyiniz, diye bağırmış. Nasıl olsa Köse'nin evine yakınlaştık. Köse:
- Ben senin evine misafir oldum, şimdi sıra sana geldi, birkaç gün kalıp misafir olur musun?
- Olsam olurum da.. demiş Dev.
- Öyleyse bu yerde biraz bekle, karıma haber vereyim, evi toplansın birkaç koyun kavursun.

Köse, evine girip dört odalı evinin dört köşesine çocuklarına da eşini de bağlayıp koymuş sonra da meselenin aslını anlatmış. Sonra dev eve çağırmaya gitmiş.

- Geliniz, yemek hazır demiş. Köse ile Dev eve girdiklerinde Köse'nin oğulları:

- Baba bizi çöz, dev geldi biz dev eti yemek istemiyoruz, diye yaygara koparmışlar.

Dev korkusundan “uf” diye derin bir ses çıkarır. Dev’in ağzından çıkan ses Köse’yi bir çalı parçası gibi dolaba kadar sürüklemiş. Bunu gören Dev şaşkınlıkla:

- Köse Bay dolapta ne arıyorsunuz, diye sormuş. Köse:
- Ne arayayım Dev, büyük bir bıçağım vardı, nereye koydum bilmem, bulamadım, diye cevaplamış. Bu arada Köse’nin karısı ortaya çıkıp:
- Kocam, Akşam hangi devin başını asacağız, aralarındaki pek yaşlı belki evdeki Dev’in başını asarız, diye sormuş. Köse:
- Varsın öyle olsun, demiş. Şimdi evdeki Dev’in başını kesip sana veririm.

Bu sözleri işiten Dev, hemen kapıdan sıvışıp gitmiş. Gide gide bir tilkiye rastlamış. Başına gelenlerin hepsini ona anlatmış.

- Misafir edecek oldu ama az kaldı canıma kast edecekti, demiş.

Tilki, büyük Dev’in küçücük Köse’den bu kadar korkmasına şaşır:

- Ey Dev ağam, pek azgın bir hayvan korkak bir hayvansınız. Hiç Köse’den korkan dev olur mu? Ben dev olmasam da Köse’den korkmam, her gece kümesine dalıp tavuklarını yiyerek keyiflenirim. Yürüyün beraber gidelim. Sen Köse’yi yersin tavukların hakkından da ben gelirim.

Köse, Dev ile beraber gelen Tilki’yi görüp: Aferin sana Tilki efendi. Bu kaçanı da yakalamışsın. Senin getirdiğin devlerin sayısını unuttum: Bu on birincisi mi, on ikincisi mi? Neyse sonra hesaplaşırız. Dev’i yakın getir de başını kesip alalım, kazan boşuna kaynamasın, demiş.

Bu sözlerini işiten Dev, ardına bakmadan tabana kuvvet verip kaçıp gitmiş.

KAYNAKLAR

- AÇA, Mehmet. *Tıva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2007.
- ALPTEKİN, Ali Berat. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.
- AMETOVA, Hadie. *Altın Başnen Hıyar Baş Masalı*. Akmesic: Odjak Neşriyatı, 2002.
- ARSLAN, Mustafa. *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar, İnceleme-Metin*. Denizli: Zirve Yay., 2008.
- ARTUN, Erman. *Anonim Halk Edebiyatı Nesri*. İstanbul: Kitabevi Yay., 2004.
- ATICI, Abdülkadir. *Yıldız Dergisi Kırım Türkçesi Derlemesi I*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. VII.
- AYDINGÜN, Ayşegül. *Kırım Tatarlarının Vatana Dönüşü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2004.
- BAKIRCI, Nedim. *Kırım Tatar Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010.
- BASCOM, William R. "Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar." Çev. R. Nur Aktaş vd. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1*; Yay. Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yay., 2006, ss. 475-477.
- "Folklorun Dört İşlevi." Çev.: Ferya Çalış. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yay., 2005, ss. 125-151.
- BAŞGÖZ, İlhan, "Masalın Anlatıcısı". *Masal Araştırmaları/Folktale Studies I*. Haz.: Nuri Taner, İstanbul: Artsan Yay., 1988.
- Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (Nazım-Nesir). C. 13, Haz. Nevzat Köseoğlu, Ahmet Bican Ercilasun vd. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.
- BORATAV, Pertev Naili . *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2007.
- 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988.

- Tekerleme (Türk Halk Masalının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı.* Çev.: İsmail Yerguz, Haz.: M. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ek. Ve Topl. Tarih Vakfı Yay., 2000.
- BUCH, Wilfried. *Masal ve Efsane Üzerine.* Çev.: Ali Osman Öztürk. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1*; Yay. Haz. M. Öcal Oğuz, Metin Ekici vd. Ankara: Geleneksel Yay., 2006.
- CAFEROV, Bekir. *Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı.* (Kırım Tatar Halk Yaratıcılığı). Taşkent: Ukituvçi Neşriyatı, 1988.
- Tatar Folkloru.* Taşkent: Ukituvçi Neşriyatı, 1975.
- CAMANAKLI Kerim, A. Usein. *KırımTatar Halk Masalları* Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir Neşriyatı, 2008.
- Qrımatar Masalları 1. cilt.* Simferopol 1941. CAVMOBELU, Z.. *Kaz Payı.* Simferopol, 2002.
- ÇENELİ, İlhan. "Kırım Tatar Türkçesi'nde Yayınlanmış Eserlerin Bibliyografyası (1957-1979)," İstanbul: Türk Kültürü, XXI, sayı 247,
- ÇIPLAK, Nilgün. V. *Propp'un Masal Çözümleme Metodu.* Ankara: Türk Dili Dergisi, S. 638, 2005, s. 127. Makaleye 01.07.2013 tarihinde internet adresinden ulaşılmıştır.
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/nilgun_ciplak_propp'un%20masal%20cozumleme_metodu.pdf
- ÇOBANZADE, Bekir. *Türko Tatarkaya Dialektologiya.* Bakü, 1927.
- DİLEK, İbrahim . *Altay Masalları.* Ankara: Alp Yay., 2007, s. 25.
- Divanü Lügati't Türk,* Çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2006, C. IV.
- DUNDES, Alan. "Doku, Metin ve Konteks." Çev. Metin Ekici. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar.* Ankara: Milli Folklor Yay., 2003, ss. 67-90.
- "From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales." *The Journal of American Folklore.* Vol.: 75, No: 296, 1962. 15.06.2013 tarihinde internet adresinden ulaşılmıştır.
<http://www.jstor.org/action/showShelf?action=add&doi=10.2307%2F538171>

- DURANLI, Muvaffak. *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010.
- ŞEMİZADE, E.. *Edebiyat Hrestomatiyası (Edebiyat Tarihi)*. Simferopol: Kırım ASSR Devlet Neşriyatı, 1938.
- POMERANTSEVA, E. V. . “Skazka.” *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*. T. 26, Moskva: Sov. Entsikl., 1977.
- EDEMOVA, U. *Dünya Halklarının Masalları*. Simferopol: Kırımdevokuvpedneşir, 2008.
- EKİCİ, Metin . *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007.
- “Kuramlar ve Yöntemler”. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Grafiker Yay., 2010.
- *Türk Dünyasında Köroğlu (İlk Kol) İnceleme ve Metinler*. Ankara: Akçağ Yay., 2004.
- FEDAKÂR, Selami. *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*. İzmir: Egetan, 2011.
- FİŞHER, Alan. *Kırım Tatarları*. Selenge Yayınları, 2009.
- GORELOVA A.İ.. *Skazki Legendi Tatar Kırımı*. Simferopol: y.y.yok, 1991.
- GÜLMEZ, Gülcan. *Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin-İnceleme)*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- GÜLTEKİN, Mustafa. *Tataristan Masalları Üzerinde Bir Araştırma*. E. Ü. SBE, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2010.
- GÜNAY, Umay. “Elazığ Masallarının Muhtevası” Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri. Elazığ, 1992, s. 109.
- GÜNAY, Umay. *Elazığ Masalları (İnceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniv. Yay., 1975.
- GÜRSEL, Leyla. Yeni Dergi, *Masal Tekerlemeleri* S.23, 1966.
- HASANOĞLU, Kerim İsmail. *19. Asrın Sonu ve 20. Asrın Başında Kırım Tatar Bediy Sözüünün Evrimi*. Simferopol, 1998.
- İNALCIK Halil. “Kırım Hanlığı” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. C. 6, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 744.
- “Kırım Hanlığı.” *Türk Dünyası El Kitabı* C. 1., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yay., 1992, s. 422.

- İPÇİ, Ömer. *Qırımtatar Masalları ve Legendaları*. Simferopol, 1936.
- İPÇİ, Umer. *Masallar*. Simferopol: y.y.yok, 1936.
- KARADAVUT, Zekeriya. “Kırgız Masallarında Mitolojik Unsurlar.” *Milli Folklor Dergisi*, S. 85, Ankara, 2010.
- KARAŞ, Ertuğrul. “Yıldız Dergisinin 25 Yıllık Bibliyografyası”,
<http://www.fikirdebirlik.com/yazi.asp?yazi=200701007>
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Haz. Ahmet Bican Ercilasun, Alaeddin Mehmedoğlu Aliyev vd. Ankara: 1991, s., 562, Masal maddesi.
- KIRIMLI, Hakan. “Kırım Tatarları Kimdir?”
<http://www.kirimderneği.org.tr/sayfa.asp?id=456> (Erişim tarihi: 05.03.2013).
- “Kırım” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002.
- Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010.
- “Kırım Hanlığı, Rus İdaresi Dönemi” Maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002.
- KIRIMLI, Hakan. *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler*. Ankara, 2010.
- KOTSÜBİNSKY, S. D. *Qırımtatar Masalları Aqqında*”, *Qırımtatar Masalları ve Legendaları*. Simferopol, 1937.
- KUNOS, İgnacz. *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Kervan Kitapçılık, 1978, s. 113.
- LAŞKOV, F. *İstoriçeski Oçerk Kırımsko- Tatarskago Zemlevladınıya*. Simforopol, 1897.
- LUTHI, Max. Masalın Efsane, Mankabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı. Çev.: Sevgül Sönmez. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1*; Yay. Haz. Haz. M. Öcal Oğuz, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2006.
- MARK Azadovski. *Sibiryâ’dan Bir Masal Anası*. (Girişi Yazan ve İngilizceden Çev.: İlhan Başgöz), (Genişletilmiş II. Baskı), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002.

- KARAÖRS, Mehmet Metin. *Kırım Tatar Türklerinin Masal ve Efsaneleri* (Skazki i Legendi Kırımskih Tatar, 1991 Simferepol–KIRIM), 158 sayfa)
Rusçadan çeviri, (Basılmaya hazırdır)
- MÜSLİMOVA, Edie. *Kiçkene*. Akmesit: Odjak Neşriyatı, 2002.
-----*Tılsımlı Yüzük*. Akmesit: Odjak Neşriyatı, 2002.
- PARLATIR, İsmail. “Mesel Maddesi.” *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yay., 2009, s. 1068.
- PROPP, Viladimir Yakoplaviç. *Masalın Biçimbilimi (Olağanüstü Masalların Yapısı)*. İstanbul: Om Kuram, 2001.
-----*Russkaya Skazka*. Leningrad: İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1984.
-----*Masaların Yapısı ve İncelenmesi*. Çev.: Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay. 1987.
- SAKAOĞLU, Saim. “Masallar”. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.: II, Ankara: AKM Yay., 2002.
-----*Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 1980.
-----*Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.
-----*Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- SEYİDOĞLU, Bilge . “Masal.” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.: 6, İstanbul: Dergâh Yay., 1986.
- SİBGATULLİNA, Elfine. “Doğumunun Yüzüncü Yılında Kırım Tatar Folklorcusu Kerim Camanaklı.” *Milli Folklor*. S. 65, 2005, 37- 39.
<http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/65/65.pdf#page=37>
- SÜLEYMANOV, Rüstem. Red. Uriye Edemova. *Masallar*. Akmesit: Tarpan Yayınevi, 2002.
- ŞİMŞEK, Esmâ. *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I. Cilt*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2001.

- THOMPSON, Stith. – AARNE, Antti. *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. (Second Revision) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1964.
- Motif-Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*. 6 Vols., Bloomington: Indiana Univ. Press, (Third Printing), 1975.
- The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977.
- TÜRKMEN, Fikret. *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukâyeseli Bir Araştırma*. Ankara: Baylan Matbaası, 1974.
- UÇKUN, Rabia Kocaaslan. *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003.
- UTHER, Hans-Jörg. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 Cilt. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004.
- Uygur Helik Egiz İcadıyiti*. Almuta: Kazakistan CCR Nauka Neşr., 1983.
- ÜLKÜSAL, Müstecib. *Kırım Türk Tatarları (Dünü, Bugünü, Yarını)*. İstanbul: Baha Matbaası, 1980.
- VELİYEV, Ablaziz. *Kırım Tatar Halk Masalları “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki”*. Taşkent: y.y.yok, 1990.
- YÜKSEL, Zühal. “Kırım Türk Edebiyatı.” *Türk Dünyası El Kitabı*. C. 3. Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yay., 1992.
- ZHAMAKİNA, Alfiya . *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- “Kırım Türklerinde Çocuk Masalları.” *Emel Dergisi*. Simferopol, 1967, S. 38.
- “Kırım’da Nüfus İstatistikleri (2001).” <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?yazino=129>
- http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt6Sayi1/JKEF_6_1_2005_1_12.pdf

<http://medeniye.org/forum/index.php?topic=260.0;wap2>

<http://ne-demek.net/anlamı/>

http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1r%C4%B1m_Tatar_alfabesi

<http://turkdilidergisi.org/148/FundaOzsener.htm>

<http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/46/46.pdf>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.518b73c81056c8.32895166

http://www.zibidi.com/kirim_masallari.html

ÖZGEÇMİŞ

17.09.1986 tarihinde İstanbul’da doğdum. 2005 yılında Şeneseevler Lisesi’nden mezun olduktan sonra, 2006 yılında Yeditepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü Lisans Programına başladım. 2011 yılında bu programdan mezun oldum ve aynı yıl başladığım Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimsel Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında eğitimime devam etmekteydim.

